

Van buitenwijk tot binnenstad

Opgravingen in het Ritsevoort in 1995-2023

Van buitenwijk tot binnenstad

Opgravingen in het
Ritsevoort in 1995-2023

Peter Bitter m.m.v.
Rob Roedema,
Nancy de Jong en
Jan Klinkert

Een uitgave in de reeks
Rapporten over de Alkmaarse
Monumenten en Archeologie

RAMA 26

Van buitenwijk tot binnenstad.

Opgravingen in het Ritsevoort in 1995-2023 (95LIN 98LIN 08RTV 08RTVX 16RTV 23RTV)

Afb. 1-0 Ritsevoort 58/60 t/m 32 (december 2022). In dit rapport worden o.a. de opgravingen bij nrs.58/60, 38/40 en 32 beschreven

Rapporten over de Alkmaarse Monumenten en Archeologie 26

ISSN 2950-4147 (print)

ISSN 2950-4155 (online)

Tekst: Peter Bitter m.m.v. Rob Roedema, Nancy de Jong en Jan Klinkert

Fotografie: Peter Bitter en Rob Roedema (tenzij anders vermeld)

Tekenwerk vondstmateriaal: Rob Roedema en Peter Bitter (tenzij anders vermeld)

Digitale beeldbewerking en opmaak: Peter Bitter

Uitgave van de vakgroep erfgoed van de gemeente Alkmaar

© Copyright Gemeente Alkmaar 2023

Alle rechten worden voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand of openbaar gemaakt in enige vorm of enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of op welke manier dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever

.....De Gemeente Alkmaar is gecertificeerd voor gravend archeologisch onderzoek conform BRL4000, protocol 4003 en 4004

Afb. 1-1 Kaarten van Alkmaar: a. Jacob van Deventer uit circa 1561; b. Ioan Blaeu uit 1649, met het Ritsevoort rood omlijnd (Provinciaal Archief Noord-Holland en Regionaal Archief Alkmaar).

INHOUD:

Hst.1 Inleiding

Peter Bitter

- 1.1 Ontstaan en ontwikkeling van de stadswijk Ritsevoort
- 1.2 Kleine en grotere opgravingen rond de Ritsevoort
- 1.3 Analyse van keramiek- en glasvondsten

Hst.2 Net binnen de stadspoort.

De opgraving bij Ritsevoort 58/60 in 2008 (08RTV)

Peter Bitter, m.m.v. Nancy de Jong en Rob Roedema

Administratieve gegevens

- 2.1 Inleiding
- 2.2 Historische en archeologische achtergrond
- 2.3 Vraagstellingen
- 2.4 De archeologische sporen
- 2.5 Het archeologische vondstmateriaal
- 2.6 Conclusies
- 2.7 Onderzoeksvragen en antwoorden

Literatuur

Bijlage 1 Stratigrafische matrix en sporenlijst (08RTV)

Bijlage 2 Vondstenlijst (*Rob Roedema en Peter Bitter*)

Bijlage 3 Archiefbronnen over eigenaren en bewoners (*Jan Klinkert en Peter Bitter*)

Catalogus van keramiek uit opgraving Ritsevoort 58/60 (08RTV) (*Rob Roedema en Peter Bitter*)

Hst.3 De opgraving bij Ritsevoort 32 in 2008 (08RTVX)

Peter Bitter, m.m.v. Nancy de Jong en Rob Roedema

Administratieve gegevens

- 3.1 Inleiding
- 3.2 Archivalisch en bouwhistorisch onderzoek van Ritsevoort 32
- 3.3 De archeologische sporen
- 3.4 Vondsten uit beerput 5D
- 3.5 Samenvatting

Literatuur

Bijlage 1 Stratigrafische matrix en sporenlijst (08RTVX)

Bijlage 2 Vondstenlijst (*Rob Roedema en Peter Bitter*)

Bijlage 3 Archiefbronnen over eigenaren en bewoners (*Jan Klinkert en Peter Bitter*)

Catalogus van keramiek uit de beerput van Ritsevoort 32 (*Rob Roedema en Peter Bitter*)

Hst.4 Vondsten van De Ooievaar.

Een opgraving bij Ritsevoort 38/40 in 2016 (16RTV)

Peter Bitter m.m.v. Rob Roedema

Administratieve gegevens

4.1 Inleiding

4.2 Aangetroffen sporen

4.3 Vondsten (*Rob Roedema m.m.v. Peter Bitter*)

4.4 Samenvatting

Literatuur

Bijlage 1: Stratigrafische matrix en beschrijving van de sporen (*Peter Bitter*)

Bijlage 2: Vondstenlijst (*Rob Roedema en Peter Bitter*)

Bijlage 3: Archiefbronnen over eigenaren en bewoners (*Jan Klinkert en Peter Bitter*)

Bijlage 4: Dendrochronologisch onderzoek (*dr. Karl-Uwe Heussner*)

Catalogus van keramiek en glas (*Rob Roedema en Peter Bitter*)

Hst.5 Net buiten de oudste vesting.

Opgravingen bij Lindegracht 10 t/m 16 in 1995 en 1998 (95LIN 98LIN)

Peter Bitter m.m.v. Rob Roedema

Administratieve gegevens

5.1 Inleiding

5.2 Historische en archeologische achtergrond

5.3 De archeologische sporen

5.4 Het archeologische vondstmateriaal (*Peter Bitter m.m.v. Rob Roedema*)

5.5 Conclusies

Literatuur

Bijlage 1 Stratigrafische matrix en sporenlijst (95LIN 98LIN)

Bijlage 2 Vondstenlijsten (95LIN 98LIN) (*Rob Roedema en Peter Bitter*)

Bijlage 3 Archiefbronnen over eigenaren en bewoners van Lindegracht 10-16 en het achterterrein van Ritsevoort 8/10 en 12 (*Jan Klinkert en Peter Bitter*)

Catalogus van keramiek uit de opgravingen bij Lindegracht 10 t/m 16 (95LIN 98LIN) (*Rob Roedema en Peter Bitter*)

Hst.6 Kleinschalig onderzoek in Ritsevoort 15 in 2023 (23RTV)

Peter Bitter m.m.v. Rob Roedema

Administratieve gegevens

6.1 Inleiding

6.2 Het bestaande huis

6.3 De archeologische sporen

6.4 Vondstmateriaal (*Peter Bitter m.m.v. Rob Roedema*)

6.5 Samenvatting en conclusies

Literatuur

Bijlage 1 Stratigrafische matrix en sporenlijst

Bijlage 2 Vondstenlijst (*Rob Roedema en Peter Bitter*)

Bijlage 3: Archiefbronnen over eigenaren en bewoners

Hst.7 Opgravingen in het Ritsevoort: een synthese

Peter Bitter

7.1 Inleiding

7.2 Het reliëf en de natuurlijke ondergrond

7.3 Prehistorie en Romeinse tijd

7.4 Middeleeuws pre-stedelijk landgebruik

7.5 Huizen van het Ritsevoort van vóór 1573

7.6 Bouwactiviteiten vanaf 1573

7.7 Vondstcomplexen van huisraad

7.8 Ter afsluiting

English summaries: From suburb to inner city. Archaeological research of the Ritsevoort in 1995-2023

Peter Bitter

Afb. 1-2a Alkmaar op de kaart van Jacob van Deventer uit circa 1561 (Provinciaal Archief Noord-Holland, Haarlem). De landweg die vanuit het westen uitkomt op het Ritsevoort is na 1573 binnen de vesten gehandhaafd als de Vrouwenstraat.

Afb. 1-2b Kaart van Cornelis Drebbel uit 1597 (Regionaal Archief Alkmaar). De stad is omringd met de nieuwe singels, wallen en bolwerken volgens het ontwerp van Adriaan Anthoniszoon. Hij had vermoedelijk de ondergrond van deze kaart aangeleverd, wat verklaart waarom er een nooit gerealiseerd bolwerk op staat aan de noordkant van de stad. Het Ritsevoort is door de aanleg van de vestingwerken in 1573 gehalveerd en het restant ligt nu binnen de stadswallen.

Hst.1 Inleiding

Peter Bitter

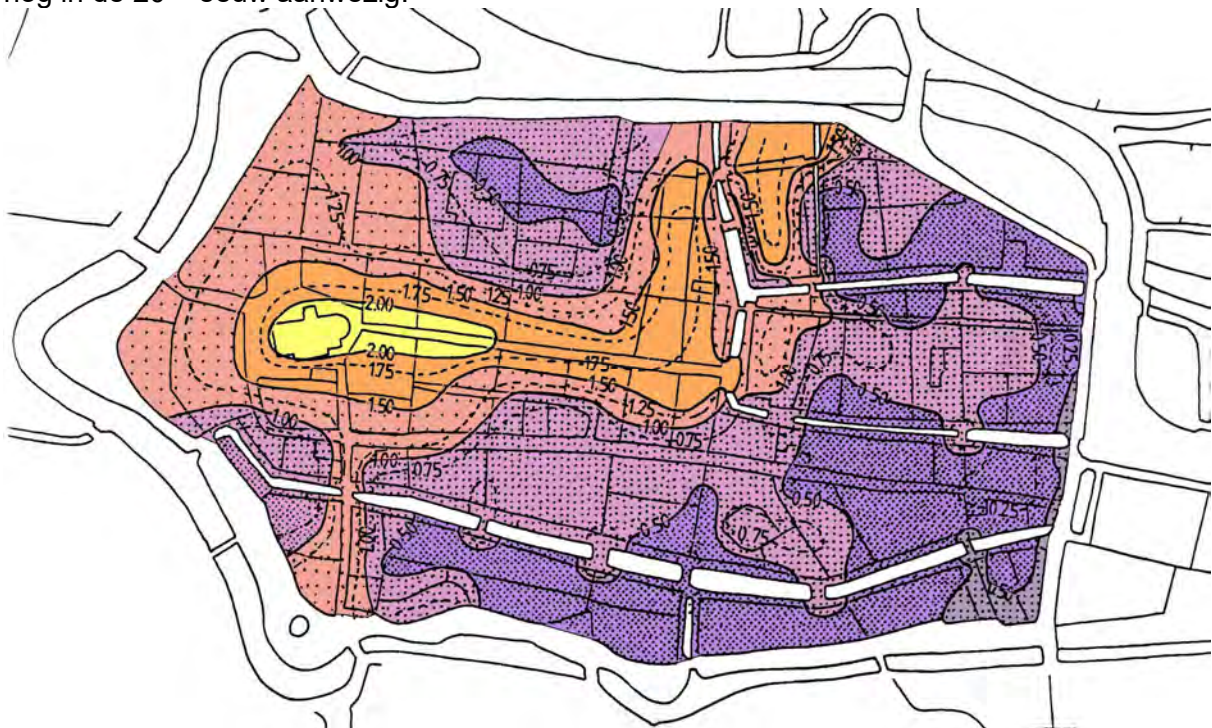
1.1 Ontstaan en ontwikkeling van de stadswijk Ritsevoort

De straatnaam Ritsevoort is in de loop der tijd ook overgaan op een stadswijkje, begrensd door de singelgracht en stadswal aan de zuid- en westkant, de middeleeuwse vest Lindegracht aan de noordkant en de Baanstraat aan de oostkant. Hieronder wordt onderscheid gemaakt tussen de Ritsevoort als straat en het Ritsevoort als stadswijk.

Het Ritsevoort lag van oorsprong buiten de middeleeuwse vestgracht Lindegracht met een stadsmuur langs de gracht en een poort aan het begin van de Koorstraat. Dit is nog te zien op de stadsplattegrond van Jacob van Deventer uit 1561 (**afb.1-1 en -5a**).

Duidelijk is ook weergegeven dat de westkant van de stad gelegen is op een zandrug, door Van Deventer geel ingekleurd. Dit is een strandwal, die vanaf circa 4.000 jaar geleden is gevormd door zee- en stuifzandafzettingen. Ooit waren er ook lage duinen maar die zijn door eeuwenlange landbewerking door de boeren geëgaliseerd. Op de stadskaart van Cornelis Drebbel uit 1597 blijkt deze zandrug volledig in gebruik te zijn genomen als akkerland, ingericht in rechthoekige kavels van wisselende omvang met paden en bomenrijen als perceelscheidingen (**afb.1-2 en -5b**). Een oude benaming voor akkerlanden op oude duingronden is geestgrond. Langs de west- en ooststranden van de geest liepen randwegen, nu de Westerweg en de Kennemerstraatweg. Interessant is ook het patroon van wegen die straalsgewijs vanaf de stadspoorten van Alkmaar de geestgronden doorkruisen.

De boerderijen stonden destijds niet verspreid op hun akkers maar bevonden zich binnen de middeleeuwse stadsvesten van Alkmaar. Op de kaart van Drebbel zijn dan ook diverse stolpboerderijen herkenbaar in de westelijke en zuidwestelijke binnenstad. De laatste waren nog in de 20ste eeuw aanwezig.

Afb.1-3 Actuele hoogtenkaart van de binnenstad van Alkmaar, verlopend van donkerpaars voor de laagste delen (onder 0,50 m+NAP) naar geel voor de hoogste delen (boven 2,00 m+NAP). De Grote Kerk staat op de top van een duinheuvel op de strandwal. De hoog gelegen Houttil en Voordam/Achterdam zijn rond 1300 aangelegd als een havengebied dat met een dijkweg (=Langestraat) is verbonden met de strandwal. Ter hoogte van de Lindegracht ligt een depressie. Tekening P. Bitter (2023).

De Ritsevoort was onderdeel van de westelijke randweg van de geest en deze werd binnen de stad nog een stukje vervolgd in de Koorstraat. Over de eerste aanleg van de buitenwijk en de aard van de vroegste bebouwing is weinig bekend. De straatnaam wordt wel verklaard uit 'rits' = rijshout en een voorde = doorwaadbare plaats.¹ Voor zowel dit rijshout (kreupelhout) als de doorwaadbare drassige plaats is het de vraag waar die dan precies gelegen moeten hebben. De straat Ritsevoort lijkt wel op een soort natuurlijke zandrug of op een aangelegde dijk te liggen (**afb. 1-3**).

De belastinglijst voor het innen van het haardstedengeld uit 1492 meldt dat er 'op Rytzewoirt an die poirt' dan al 48 huizen staan.² Er stond wellicht een enkele boerderij tussen maar vermoedelijk waren er vooral herbergen, zoals vaak bij dergelijke buitenwijken – bezoekers konden daar bijvoorbeeld nog onderdak vinden als ze te laat arriveerden voor de dagelijkse sluitingstijd van de stadspoorten.

In 1517 werd Alkmaar door de Friese roversbende De Zwarte Hoop geplunderd waarbij het Ritsevoort volgens de schriftelijke bronnen werd afgebrand. Op de stadskarta van Jacob van Deventer uit 1561 is te zien dat de bebouwing daarna rap was hersteld.

In de zomer van 1573, vlak voor het Spaans Beleg van Alkmaar, werd de stad aan de west- en zuidkant voorzien van een nieuwe omwalling (**afb. 1-2**). De zuidelijke helft van het Ritsevoort werd toen afgebroken en afgegraven voor de aanleg van de Kennemersingel met de stadswal en het Kennemerbolwerk (**afb. 1-5ab**). De noordelijke helft van het Ritsevoort werd binnen de nieuwe vesting getrokken. De westwaartse landweg die in 1561 nog vanaf de Ritsevoort naar de Westerweg leidde, werd door de vesting afgesneden en het restant werd de Vrouwenstraat.

Het karakter van de oude buitenwijk veranderde ook na de opname binnen de vesting lange tijd weinig (**afb. 1-4**). Tot in de 18de eeuw was de oude benaming voor de Vrouwenstraat nog veelzeggend: de Bordeelsteeg.³

Afb. 1-4 Kaart van Joan Blaeu uit 1649 (Regionaal Archief Alkmaar). De kaart is deels gebaseerd op de kaart van Drebber maar dan voorzien van talrijke correcties en aanvullingen.

¹ Ruijsendaal 1998, 157-158.

² Fasel 1979, 80.

³ Ruijsendaal 1998, 179. De eerste vermelding van die toponym is in 1543.

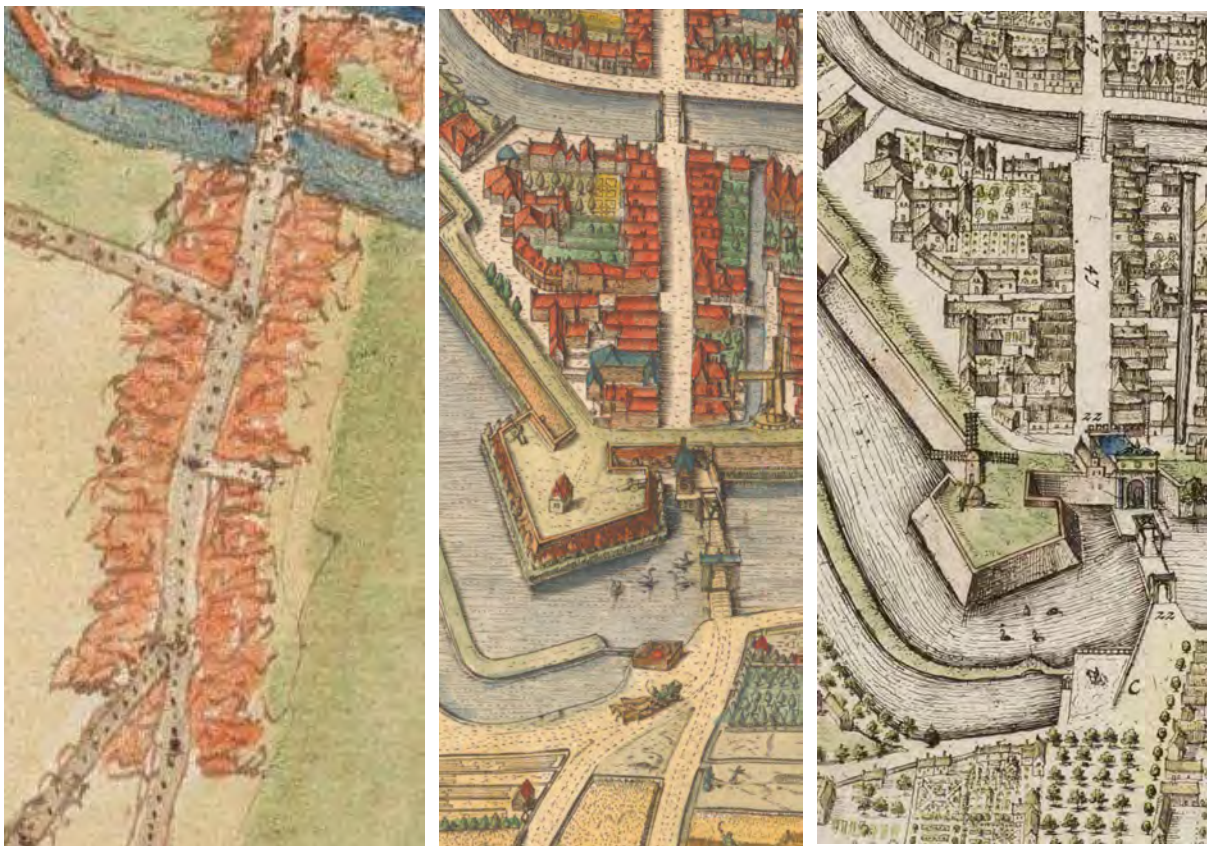
De bebouwing van het Ritsevoort bestond vanouds uit een enkele huizenrij aan weerszijden van de straat. Door de aanleg van de vestingwerken in 1573 ontstond aan de westkant van de straat een driehoekig gebied tussen de Ritsevoort, de Lindegracht en de vestingwal, doorsneden door de Vrouwenstraat, met langs alle drie kanten bebouwing (**afb. 1-5bc**). Als gevolg van de enorme toename van het inwonertal vanaf 1573 was de stad binnen haar vesten al snel compleet volgebouwd en dat is hier ook zichtbaar aan de dichte bebouwing.

Van Deventer tekent de gebouwen als een vormloze rode massa. Op de stadskarten van Drebbel en Blaeu worden de talrijke huizen weliswaar individueel afgebeeld maar door de kleine schaal van de tekeningen zijn de gebouwen niet erg nauwkeurig en zelfs zijn her en der wat panden weg gelaten.

Aan de straatkanten staan vrij bescheiden huizen. De meeste zullen volgens een Alkmaars standaardmodel zijn gebouwd, bestaande uit een begane grond met twee of drie vertrekken en daarop alleen een zolderverdieping. In zo'n pand is er normaliter een werkplaats of winkel van een ambachtsman aan de straatkant en woonruimte erachter in het achterhuis.

Langs de Vrouwenstraat en in de achterterreinen staan ook rechthoekige huizen met een andere inrichting – het zijn merendeels éénkamerwoningen met twee of drie kamers onder één dak.

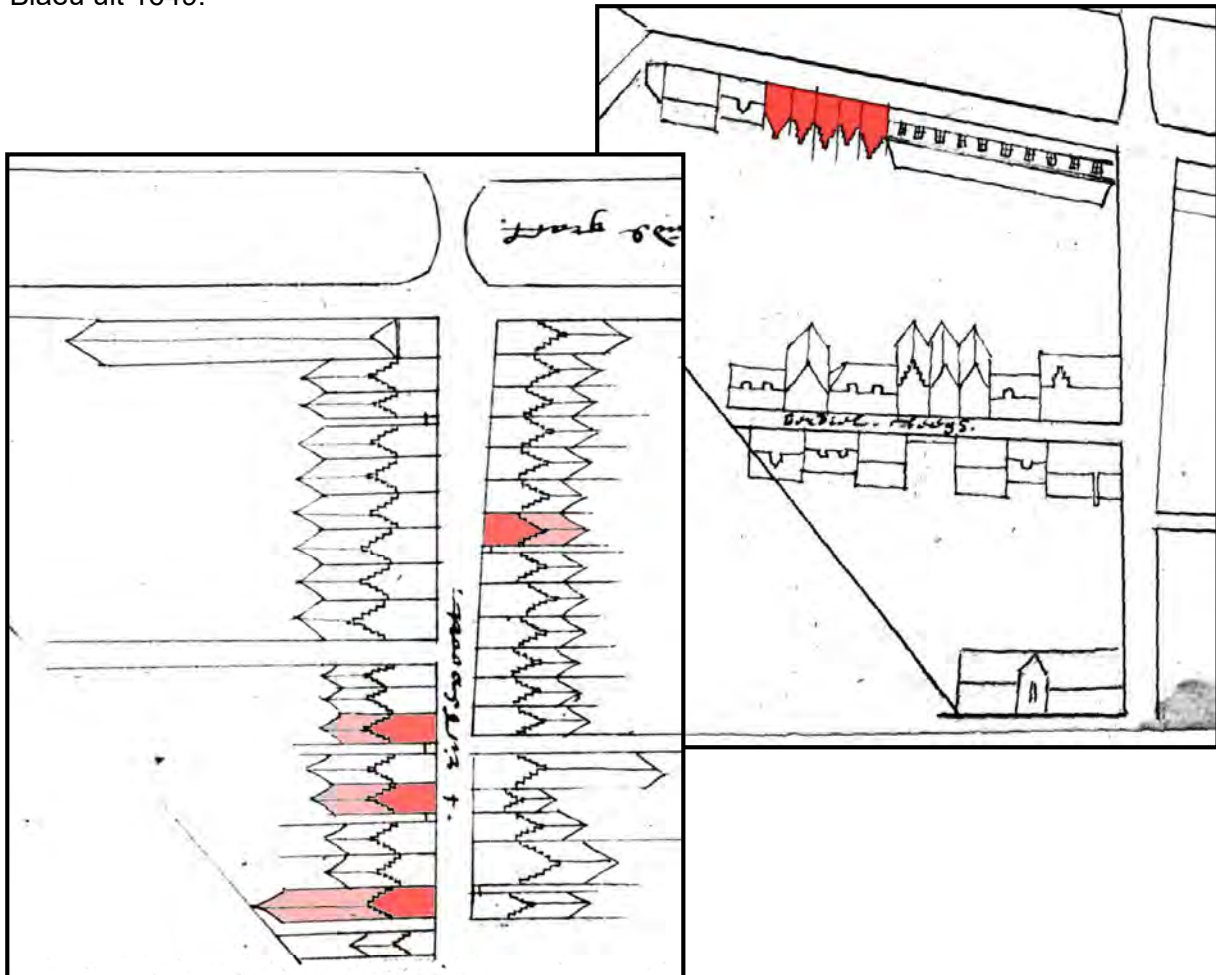
Er is op de kaarten van Drebbel en Blaeu ook één enkele stolpboerderij te zien bij Ritsevoort 56, een zogenaamde langhuisstolp waarbij een woonhuis en een hooiberg met stal aan elkaar zijn gebouwd.

Afb. 1-5a-b-c Het Ritsevoort op de plattegronden van Jacob van Deventer (1561), Cornelis Drebbel (1597) en Ioan Blaeu (1649).

Het Regionaal Archief heeft een set kleine kaartjes waarop van vrijwel alle straten in de binnenstad de contouren van de gevels nauwkeurig zijn ingemeten (**afb. 1-6**). Onder meer op basis van het handschrift zijn de unieke kaartjes recent toegeschreven aan de landmeter Jan Dircksz Soutman (1614-1679).⁴ Deze was vanaf circa 1630/1640 actief in Amsterdam voordat hij zich in 1664 in Alkmaar vestigde.⁵ Hij werd hier op 27-6-1679 begraven in de Grote Kerk.⁶

Mede op grond van enkele details van gebouwen zijn de kaartjes te dateren voor 1673.⁷ Ze waren wellicht bedoeld voor een nieuwe stadskaat ter vervanging van de bekende kaart van Blaeu uit 1649.

Afb. 1-6 Het Ritsevoort op uitsneden uit kaartbladen van de Gevelbeeldenkaartjes van Jan Dircksz Soutman, vervaardigd tussen 1664 en 1673 (Regionaal Archief Alkmaar): links de Oost- en Westgevels met rood gemarkeerd van onder naar boven de locaties 08RTV, 16RTV, 08RTVX en 23RTV, rechts de Noord- en Zuidgevels met rood gemarkeerd de locatie van 95LIN - 98LIN.

⁴ RAA inv.nr. Aanwinsten 173A. De gevelwandenkaartjes werden in 1989 herontdekt achter een lade in het oude bureau van de Alkmaarse stadsarchivaris Bruinvis. De kaartjes zijn getekend door de landmeter Jan Dircksz Soutman (1614-1679), wiens handschrift we herkennen van zijn kaart van de Egmondermeer. Bruinvis, die de kaartjes kende en beschreef (Catal. Oudheden), had sommige straatnamen uit Soutmans tijd verbeterd in de 19de-eeuwse naam. Het gevolg was dat men aanvankelijk meende dat Bruinvis alles had getekend. Soutman tekende zijn zeer betrouwbare kaartjes tussen 1660 en 1670 vermoedelijk voor een nooit gerealiseerde update van de kaart van Blaeu van 1649, waarop de gevelwanden hopeloos onbetrouwbaar zijn (vriendelijke mededeling Willem van den Berg, Utrecht).

⁵ <http://www.biografischportaal.nl>.

⁶ www.regionaalarchiefalkmaar.nl 'personen zoeken'.

⁷ Zie Bitter/ Van den Berg 1998, blz.29.

De gevelbeeldenkaartjes van 1664/1673 zijn in de regel goed te koppelen aan de Kadastrale Minuut van 1826/1832 die in 1820 is opgemeten door landmeter S.P. van Diggelen (**afb. 1-7**).⁸ Dit is de eerste echt nauwkeurige kaart, ook al zitten er op sommige plaatsen nog wel enkele meetfoutjes in.

De verkaveling van het Ritsevoort vertoont in 1820/1826 veel smalle en langgerekte percelen ongeveer haaks op de straat. De huizen stonden dicht opeen, her en der gescheiden door smalle particuliere steegjes. Sommige huizen zijn (inmiddels?) beduidend groter dan de andere.

Afb. 1-7 Het Ritsevoort op de Kadastrale Minuut van 1832, met rood gemarkeerd van boven naar beneden de opgravingslocaties 95LIN+98LIN op A1122-A1126+A1130, daaronder 23RTV, 08RTVX, 16RTV en 08RTV op resp. .A1188, A1113, A1111 en A1116-A1119

1.2 Kleine en grotere opgravingen rond de Ritsevoort

In het Ritsevoort zijn vanaf 1994 acht opgravingen uitgevoerd door de gemeentelijk archeologen en ook is er in 1988 een onderzoek gedaan door vrijwilligers.

Slechts op twee locaties zijn de huizen langs de straat Ritsevoort onderzocht, namelijk bij 08RTVX en 16RTV, die beide in dit rapport worden beschreven. De andere onderzoeken betreffen achterterreinen, behalve bij de Lindegracht waar ook huizen langs de gracht zijn gedocumenteerd die hier vanaf de late 16de eeuw werden gebouwd. De oudere opgravingen zijn nog niet gepubliceerd, omdat de financiering hiervan pas geregeld is door de Wet op Archeologische Monumentenzorg van 2007 en de Erfgoedwet van 2016.⁹

⁸ De Kadastrale Minuut is getekend door landmeter S.P. van Diggelen en de inventarisaties van alle grondbezittingen en hun eigenaren waren in 1826 voltooid. Het duurde tot 1832 voor de inventarisaties landelijk in gebruik werd genomen voor de nieuwe belasting op onroerende goederen.

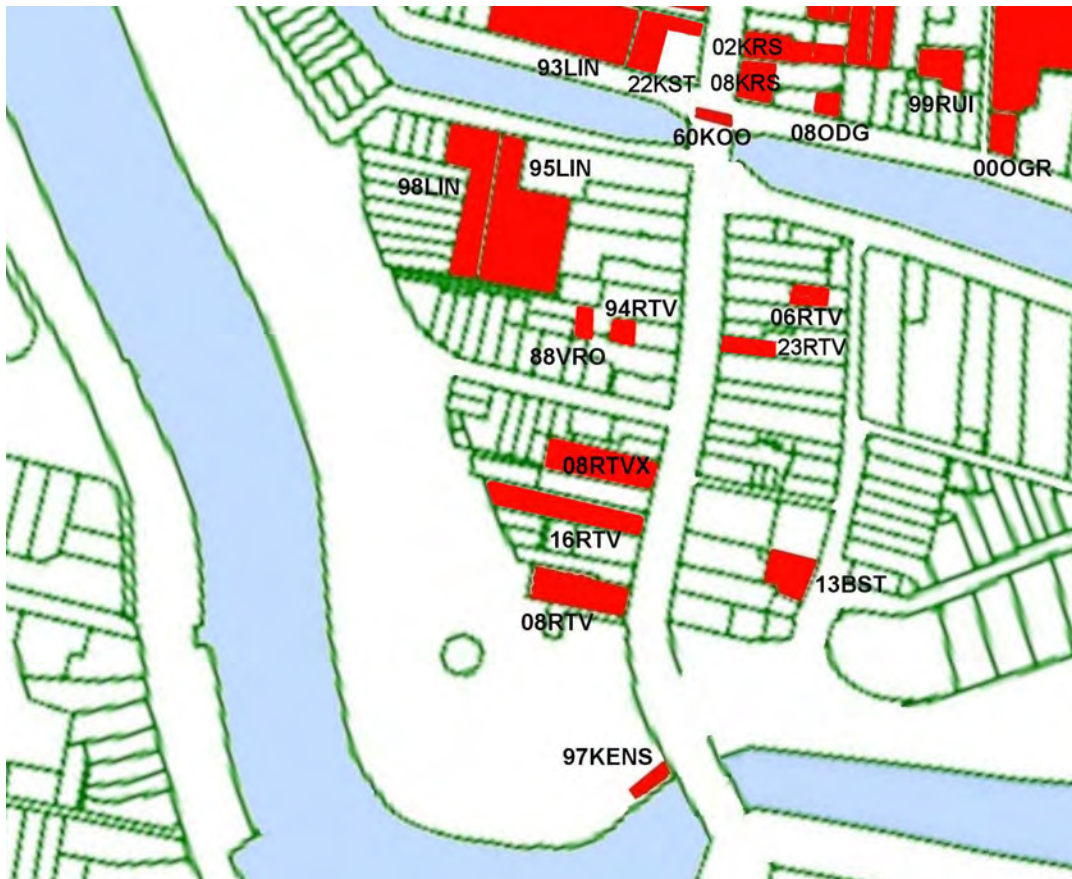
⁹ Momenteel geldt in de gemeente de hiervan afgeleide Erfgoedverordening die op 4 september 2016 door de gemeenteraad van Alkmaar is vastgesteld.

De oudste sporen zijn een vaag bewoningsniveau uit de Late IJzertijd in de duinzanden en enkele waterputten uit de Romeinse tijd (vermoedelijk 2de -3de eeuw) die in 1995 en 1998 zijn gevonden bij de Lindegracht (95LIN 98LIN).

Op verschillende plaatsen zijn sporen gevonden uit de 14de eeuw, voornamelijk bestaand uit greppels of sloten die als afwatering en perceelgrens dienden, maar ook een enkele waterput en een vee-drenkkuil.

Sporen van gebouwen zijn vanaf de 15de eeuw aangetoond. Tot dusverre is er geen duidelijkheid over de aard van deze bebouwing, zoals de vraag in hoeverre er sprake is van boerderijen, herbergen of huizen van ambachtslieden.

Vanaf de 16de eeuw zijn er ook diverse resten van huisafval opgegraven in beerputten en afvalkuilen. De vondsten weerspiegelen vaak de beperkte rijkdom van de inwoners.

Afb. 1-8 Opgravingslocaties in de wijk Ritsevoort, met de Alkmaarse vindplaatscodes die verwijzen naar het jaar en de straatnaam.

De belangrijkste onderzoeksresultaten worden hieronder opgesomd, met verwijzing naar publicaties:

88VRO – Vrouwenstraat 6: een kelder, een beerput en afvalkuilen van een herberg (17de-18de eeuw).¹⁰;

94RTV – Ritsevoort 16/18: een beerput (16de-17de- eeuw);¹¹

95LIN - 1995 Lindegracht 16: waterput uit de Romeinse tijd, de zuidoever van de vestgracht Lindegracht (14de-16de eeuw), perceelgreppels (14de eeuw); huisresten (vanaf de 16de eeuw), afvalkuilen en beerputten (16de 18de eeuw) – zie hoofdstuk 5;¹²

¹⁰ 88VRO - onderzoek Stichting Behoud Alkmaarse Bodemvondsten (SBAB); zie Roedema/Bruin 1992 (uit Alkm bodem).

¹¹ 94RTV - archis waarneming 46955, archis 3 code 3030099100.

¹² 95LIN - archis waarneming 46960, archis 3 code 3030147100; zie voorbericht Bitter 1996a (Kroniek NH 1995).

98LIN - 1998 Lindegracht 10-12: de zuidoever van de vestgracht Lindegracht (14de-16de eeuw), huisresten (vanaf de 16de eeuw), afvalkuilen en beerputten (16de 18de eeuw) – zie hoofdstuk 5;¹³

06RTV - Ritsevoort 7: huisresten en waterput (15de/16de eeuw);¹⁴

08RTV- Ritsevoort 58/60: sloten (14de /15de eeuw), huisresten en afvalkuilen en beerputten (16de-17de eeuw – zie hoofdstuk 2);¹⁵

08RTVX- Ritsevoort 32: waterput (eerste helft 14de eeuw), huisresten en afvalkuilen (16de - 19de eeuw), beerput (17de eeuw) – zie hoofdstuk 3;¹⁶

13BST - Baanstraat 32: veedrenk-kuil (14de eeuw), ophoging (16de eeuw);¹⁷

16RTV- Ritsevoort 38/40: greppels uit de Late IJzertijd, sloten en bermsloot van de weg, met paalsporen en ophoging (14de eeuw), huisresten (eind 15de eeuw), brandlaag 1517, huisresten (16de-17de eeuw), huis in achterterrein met beerput (eind 16de – eerste helft 17de eeuw) – zie hoofdstuk 4;¹⁸

23RTV- Ritsevoort 15: huisresten uit de 15de en 16de eeuw, brandlaag 1517, huis eind 16de/begin 17de eeuw – zie hoofdstuk 6.

1.3 Analyse van keramiek- en glasvondsten

De vondsten van keramiek en glaswerk worden in Alkmaar gedetermineerd aan de hand van het Deventer Systeem, een typologische classificatie met een drieledige codering. De codering is samengesteld uit lettercodes voor het materiaal en de hoofdvorm gevolgd door een cijfercode voor specifieke vormen (**Tabellen 1-A en 1-B**).

<u>code</u>	<u>omschrijving</u>	<u>code</u>	<u>omschrijving</u>
pi	pingsdorf-type aardewerk	we	weser aardewerk
wm	wit maaslands aardewerk	wa	werra aardewerk
bg	blauwgrijs aardewerk	m	majolica uit de Nederlanden
s4	steengoed 4 (bijna-steengoed)	f	faïence uit de Nederlanden
s5	steengoed 5 (proto-steengoed)	i	italiaanse faïence
s1	steengoed 1 (zonder glazuur/engobe)	sp	spaanse faïence
s2	steengoed 2 (met glazuur/engobe)	fr	franse faïence
s7	Aziatisch steengoed	p	aziatisch porselein
kp	kogelpotaardewerk	ep	eupees porselein
g	grijs aardewerk	iw	industrieel wit
jy	jydepot-aardewerk	ir	industrieel rood
r	rood aardewerk	s3	steengoed 3 (industrieel)
w	wit aardewerk		
ha	'hafner' wit aardewerk	gl	glas

Tabel 1-A In dit rapport gebruikte codes voor keramieksoorten en glas van het Deventer Systeem.

¹³ 98LIN - archis waarneming 46982, archis 3 code 3030252100; zie voorbericht Van den Berg e.a. 1999 (Kroniek NH 1998).

¹⁴ 06RTV - archis 2 OMN 19533, archis 3 code 2134644100; publicatie De Jong-Lambregts e.a. 2009 (RAMA 14).

¹⁵ 08RTV - archis 2 OMN 26171, archis 3 code 2181098100.

¹⁶ 08RTVX - archis 2 OMN 27824, archis 3 code 2192681100

¹⁷ 13BST - archis 2 OMN 55961, archis 3 code 2399620100; publicatie Bitter 2017 (RAMA 24).

¹⁸ 16RTV - archis 3 code 4043611100.

Keramiiek:		Keramiiek:		Keramiiek:		Glaswerk:	
code	hoofdvorm	code	hoofdvorm	code	hoofdvorm	code	hoofdvorm
bak	bakpan	kog	kogelpot	spa	spaarpot	bek	beker
bek	beker	kom	kom	spi	spinsteen	ber	berkemeier
bla	blaker	kop	kop	stk	steelkom	dek	deksel
blo	bloempot	kwi	kwispedoor	tes	(vuur-)test	fle	fles
bor	bord	lam	lampeglas	the	theepot	flu	fluitglas
dek	deksel	lek	lekschaal	tre	trechterbeker	kan	kan
dri	drinkschaal	lep	lepel	uil	uilebeker	kar	karaf
fle	fles	min	miniatuur	vaa	vaas	kel	kelglas
gra	grape	mos	mosterdpot	ver	vergiet	kom	kom
hoo	hoorn	oli	olielamp	vet	vetvanger	lam	lampeglas
ink	inktpot	ond	ondersteek	vfl	vogelfluit	min	miniatuur
jus	juskom	pis	pispot	vog	vogeldrinkbak	pot	pot
kan	kan	plo	ploischotel	vst	vuurstolp	roe	roemer
kap	kachelpan	pot	pot	wyw	wijwaterbak	sch	schaal
kdl	kandelaar	sch	schaal	zal	zalfpot	sta	stangglas
kmf	komfoor	sne	snelle	zou	zoutvat/-schaal	stp	stop
kni	knikker	soi	strooier			str	strijkglas

Tabel 1-B In dit rapport gebruikte codes voor hoofdvormen van het Deventer Systeem.

Doordat het Deventer Systeem wordt gehanteerd door een groot aantal instellingen en bedrijven, zijn vondstcomplexen in het hele land vergelijkbaar.

Het Deventer Systeem is een 'levend' systeem, dat wil zeggen dat er nog steeds nieuwe typen worden ontdekt en toegevoegd. Het meest actuele overzicht staat op de website www.deventersysteem.nl. Er is een redactie die toeziet op de juiste toeschrijvingen in de hier gepubliceerde catalogi.

Vondstcomplexen worden beschreven met behulp van zgn. tellijsten. In Alkmaar zijn dit schema's met in de eerste kolom een miniatuurafbeelding van de vorm, dan de typecode en aantal exemplaren, gevolgd door dateringsbalken voor de objecten. De dateringsbalken zijn grijs ingekleurd voor fragmenten en zwart voor grotendeels tot geheel complete exemplaren. De dateringen zijn voor diverse onversierde keramiiek gebaseerd op vergelijking met reeds gepubliceerde exemplaren van het type. Aangezien de typologie voortdurend in ontwikkeling is, zijn deze dateringen per definitie voorlopig omdat ze kunnen worden aangevuld en verbeterd door nieuwe vondsten. In de voorliggende publicatie wordt gebruik gemaakt van een recent gepubliceerd overzicht van de typedateringen.¹⁹

Bij elk hoofdstuk is er een catalogus van keramiiek- en glasvondsten. Hierin zijn alleen de bijzondere stukken opgenomen, hetzij vanwege een specifiek decor, hetzij vanwege de vaststelling van een nieuw typenummer in het Deventer Systeem. Bijgaand is een index op de vondstcomplexen en de typenummers in de catalogi.

¹⁹ Zie Bitter 2022 RAMA 25, Bijlage A.

Type	Hst.	Cat.nr.	Type	Hst.	Cat.nr.	Type	Hst.	Cat.nr.	Type	Hst.	Cat.nr.
s2-bek-3	<i>hst.5</i>	cat.71	r-pot-92	<i>hst.4</i>	cat.56	m-bor-5	<i>hst.3</i>	cat.20	f-mos-4	<i>hst.4</i>	cat.61
s2-kan-3	<i>hst.4</i>	cat.34	r-spa-5	<i>hst.3</i>	cat.15	m-bor-5	<i>hst.3</i>	cat.21	i-bor-1	<i>hst.3</i>	cat.30
s2-kan-3	<i>hst.5</i>	cat.70	r-stk-1	<i>hst.3</i>	cat.16	m-bor-5	<i>hst.4</i>	cat.37	p-bor-6	<i>hst.4</i>	cat.67
s2-kan-14	<i>hst.4</i>	cat.57	w-gra-13	<i>hst.3</i>	cat.17	m-bor-5	<i>hst.4</i>	cat.38	p-kom-3	<i>hst.3</i>	cat.31
s2-kan-34	<i>hst.4</i>	cat.33	w-kdl-1	<i>hst.4</i>	cat.64	m-bor-11	<i>hst.3</i>	cat.22	p-kop-9	<i>hst.4</i>	cat.44
s2-kan-44	<i>hst.4</i>	cat.63	w-kop-1	<i>hst.3</i>	cat.18	m-kom-4	<i>hst.3</i>	cat.23	iw-bor-3	<i>hst.4</i>	cat.66
s2-kan-55	<i>hst.3</i>	cat.7	ha-kom-11	<i>hst.2</i>	cat.4	m-kom-6	<i>hst.2</i>	cat.6	gl-bek-8a	<i>hst.4</i>	cat.45
s2-kan-63	<i>hst.4</i>	cat.55	wa-kom-1	<i>hst.4</i>	cat.58	m-kom-6	<i>hst.3</i>	cat.24	gl-bek-9a	<i>hst.4</i>	cat.46
r-bor-6	<i>hst.5</i>	cat.69	we-gra-2	<i>hst.5</i>	cat.74	m-kom-6	<i>hst.4</i>	cat.39	gl-bek-9a	<i>hst.4</i>	cat.62
r-bor-31	<i>hst.3</i>	cat.8	we-kom-1	<i>hst.5</i>	cat.73	m-min-bor	<i>hst.3</i>	cat.25	gl-bek-19a	<i>hst.4</i>	cat.47
r-gra-54	<i>hst.3</i>	cat.9	we-min-gra	<i>hst.4</i>	cat.59	f-bor-2	<i>hst.4</i>	cat.40	gl-bek-19a	<i>hst.4</i>	cat.48
r-gra-112	<i>hst.5</i>	cat.68	ha-gra-4	<i>hst.5</i>	cat.72	f-bor-2	<i>hst.4</i>	cat.41	gl-bek-19a	<i>hst.4</i>	cat.49
r-kom-58	<i>hst.3</i>	cat.10	m-bor-	<i>hst.4</i>	cat.60	f-bor-2	<i>hst.4</i>	cat.42	gl-bek-19b	<i>hst.4</i>	cat.50
r-kom-58	<i>hst.3</i>	cat.11	m-bor-3	<i>hst.3</i>	cat.19	f-bor-10	<i>hst.3</i>	cat.26	gl-bek-34a	<i>hst.4</i>	cat.51
r-kom-58	<i>hst.5</i>	cat.75	m-bor-3	<i>hst.4</i>	cat.35	f-bor-12	<i>hst.3</i>	cat.27	gl-bek-	<i>hst.4</i>	cat.52
r-kop-2	<i>hst.3</i>	cat.12	m-bor-3	<i>hst.4</i>	cat.36	f-bor-18	<i>hst.4</i>	cat.43	gl-min-bek	<i>hst.4</i>	cat.53
r-min-gra	<i>hst.3</i>	cat.13	m-bor-5	<i>hst.2</i>	cat.1	f-kom-2	<i>hst.4</i>	cat.65	gl-roe-2	<i>hst.4</i>	cat.54
r-pis-48	<i>hst.3</i>	cat.14	m-bor-5	<i>hst.2</i>	cat.2	f-kom-13	<i>hst.3</i>	cat.28	gl-sta-4	<i>hst.3</i>	cat.32
r-pot-3	<i>hst.2</i>	cat.3	m-bor-5	<i>hst.2</i>	cat.5	f-kom-18	<i>hst.3</i>	cat.29			

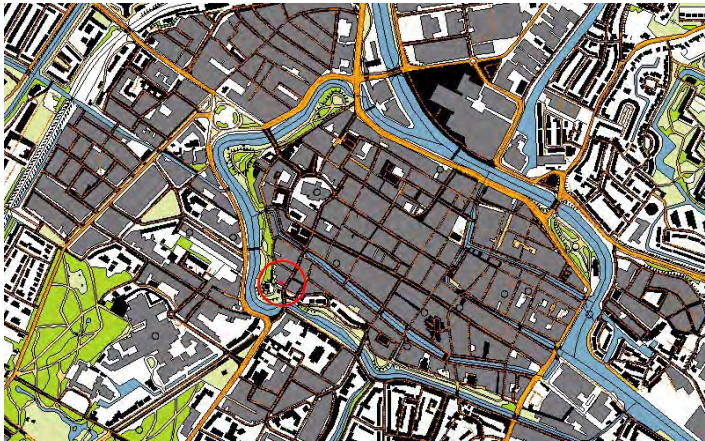
Tabel 1-C Concordantie tussen DS typenummers en catalogusnummers in hoofdstukken 2 t/m 5 van dit rapport.
NB cat.nrs. 1- 6 opgraving 08RTV, cat.nrs. 7-32 opgraving 08RTVX, cat.nrs. 33-67 opgraving 16RTV, cat.nrs 68-75 opgravingen 95LIN en 98LIN

Hst.2 Net binnen de stadspoort. De opgraving bij Ritsevoort 58/60 in 2008 (08RTV)

Peter Bitter, Nancy de Jong-Lambregts en Rob Roedema

Afb.2-0 Ritsevoort 58/60 (december 2022)

a

b

Afb.2-1 Situering van de vindplaats:

a. kaart van de Alkmaar, het onderzoeksgebied is midden in de rode cirkel;

b. uitsnede van de huidige kadasterkaart, het onderzoeksgebied is met blauw aangegeven. Voor beide afbeeldingen is het noorden boven.

Administratieve gegevens

Opdrachtgever:

De Waegh Vastgoed bv, Alkmaar

Uitvoerende instantie:

Afdeling Monumentenzorg en Archeologie van de Gemeente Alkmaar (tegenwoordig vakgroep erfgoed)

Duur en tijdstip onderzoek:

3 t/m 15 januari 2008

Locatie onderzoeksgebied:

Ritsevoort 58/60

Landelijke X/Y coördinaten:

X:111.343

Y:516.027

Archis 3 meldingsnummer:

2181098100

Programma van eisen

N. de Jong-Lambregts, *PvE stadsarcheologie locatie 08RTV*, akkoord bevoegd gezag door P. Bitter 30-1-2008

Beheer en plaats van deponering:

Archeologisch Centrum van de gemeente Alkmaar

Gemeentelijke onderzoekscode:

08RTV

De Gemeente Alkmaar is gecertificeerd voor gravend archeologisch onderzoek conform BRL4000, protocol 4003 en 4004

Hst.2 Net binnen de stadspoort. De opgraving bij Ritsevoort 58/60 in 2008 (08RTV)

Peter Bitter, Nancy de Jong-Lambregts en Rob Roedema

INHOUD:

2.1 Inleiding

2.2 Historische en archeologische achtergrond

Topografie van het Ritsevoort

Ritsevoort 58/60

2.3 Vraagstellingen

2.4 De archeologische sporen

Ondergrond en vroegste sporen; periode 1 circa 1000/1200 – 1300/1325

Periode 2 circa 1300/1325 – 1350/1375

Periode 3 circa 1350/1375 – 1400/1450

Periode 4 circa 1400/1450 – 1450/1500

Periode 5 circa 1450/1500 – 1500/1550

Periode 6 circa 1525/1550 – 1625/1650

2.5 Het archeologische vondstmateriaal

(Peter Bitter en Rob Roedema)

Inleiding

Dateringen van keramiekvondsten en periodisering

Vondsten uit beerput 6D (08RTV20), circa 1575-1625

Vondsten uit kuil 6F (08RTV4), circa 1575/1600.

Vondsten uit afvalkuil 6H (08RTV37), circa 1625/1650

Vondsten uit de demping van waterput 6i (08RTV17), circa 1625/1650

2.6 Conclusies

Samenvatting

Onderzoeksvragen en antwoorden

Literatuur

Bijlage 1 Stratigrafische matrix en sporenlijst (08RTV)

Bijlage 2 Vondstenlijst (Rob Roedema en Peter Bitter)

Bijlage 3 Archiefbronnen over eigenaren en bewoners (Jan Klinkert en Peter Bitter)

Catalogus van keramiek uit opgraving Ritsevoort 58/60 (08RTV)

(Rob Roedema en Peter Bitter)

Afb.2-2 Aanleg van werkputten met de graafmachine en schep.

2.1 Inleiding

Vanwege de geplande nieuwbouw ter hoogte van Ritsevoort 58/60 vond in januari 2008 een archeologisch onderzoek plaats. Afsproken werd dat het onderzoek aansluitend aan de sloop zou starten met een duur van circa 2 weken. Helaas waren ook de funderingen en kelders door miscommunicatie al gesloopt voorafgaand aan de opgraving.

Het onderzoeksgebied is gelegen in het westen van de binnenstad aan het uiteinde van de straat Ritsevoort en wordt aan de zuidzijde begrensd door een bunker uit de tweede wereldoorlog en het bolwerk. De straat heeft een Noord-Zuid oriëntatie en gaat ter hoogte van de Oudegracht over in de Koorstraat.

Het onderzoek werd uitgevoerd door de gemeentelijk archeologen in het kader van de 'postzegelregeling' voor kleine bouwlocaties. De opgraving leverde sporen van bewoning op vanaf de 14de eeuw.

2.2 Historische en archeologische achtergrond

Topografie van het Ritsevoort

De straat Ritsevoort lag buiten de middeleeuwse vestgrachten Lindegracht en Oudegracht en hier was al vroeg een buitenwijkje ontstaan.

We bevinden ons op de flank van de zandrug Alkmaar-Heiloo-Limmen, waarop al zo'n 4.000 jaar wordt gewoond. Langs de rand van de zandrug liep een randweg, die in later tijd omgedoopt tot Kennemerstraatweg en mogelijk al vanaf de prehistorie aanwezig was. Het Ritsevoort was hier een onderdeel van. Het is dus de vraag of de bodem van het Ritsevoort nog prehistorische sporen bevat en hoe oud deze weg kan zijn geweest.

De straatnaam lijkt te verwijzen naar een voorde, een doorwaadbare plaats in een rivier of moeras. Wanneer we op de hoogtelijnenkaart kijken, valt op dat de straat grotendeels op een soort ruggetje ligt, met een aflopend oppervlak aan weerszijden. Was het hele gebied ooit een depressie en is die 'rug' een dijkje?

We zijn benieuwd naar de ontstaansgeschiedenis van deze wijk, ergens in de 15de eeuw of wellicht eerder, en naar de bebouwing en de bewoners. Eeuwenlang was er in de wijk een bijzondere concentratie van kroegen en herbergen.

Ritsevoort 58/60

Van oorsprong was nummer 58/60 niet het laatste pand van het Ritsevoort, want er stond eeuwenlang nog een huis naast (**afb.2-3 en -4**). Dit werd rond 1900 afgebroken. Tussen beide panden liep een steeg, die in de bronnen wel is vermeld als Molenaarssteeg of Molensteeg (zie bijlage 3). Achter beide panden bevonden zich in de 18de -19de eeuw éénkamer-woningen die werden verhuurd als goedkope woonruimten.

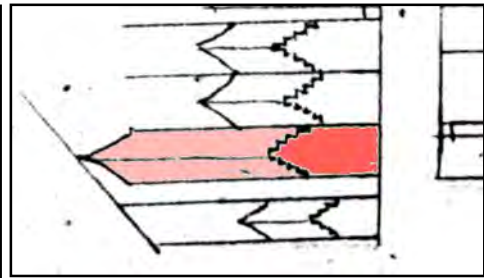
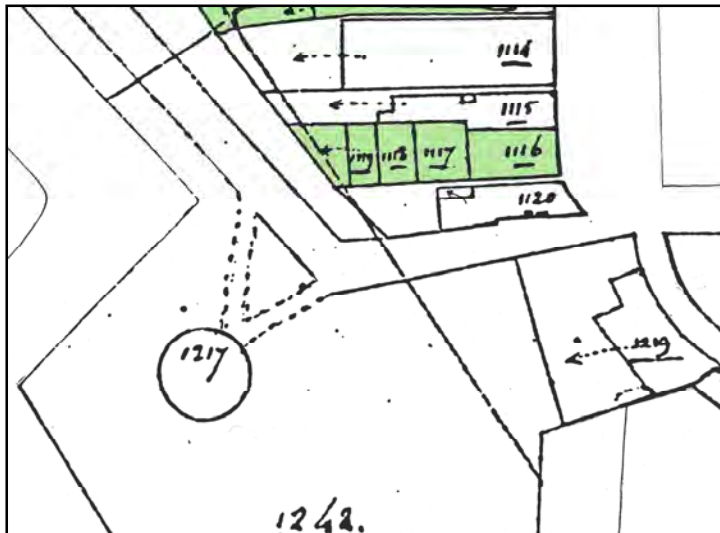

Afb.2-3 De binnenzijde van de Kennemerpoort met de laatste twee huizen aan de westkant van de Ritsevoort, een prent van C. Benschop uit 1784. De rechter trapgevel is Ritsevoort 58/60.

Achter Ritsevoort 58/60 bevonden zich sinds de 18de eeuw onder hetzelfde dak drie kamerwoningen. Deze zijn in 1907 nog aanwezig, met eigen ingangen aan de Molensteeg (**afb.2-5 en -6**). De toegang tot de steeg was inmiddels met een poortje afgesloten.

Achter de 19de-eeuwse lijstgevel van het pand bleken tijdens de sloop nog delen van een 17de-eeuws huis aanwezig met een zolderverdieping boven de begane grond.

De merkwaardige verspringing van de noordmuur ter hoogte van de kamerwoningen was in 2008 nog aanwezig en behoorde bij een 17de-eeuwse bouwfase. De verspringing is het resultaat van het overbouwen van het achterste deel van een steeg tussen Ritsevoort 58/60 en 56. Deze situatie gaat al terug op de eerste helft van de 17de eeuw omdat de steeg ontbreekt op de gevelbeelden van 1664/1673 (**afb.2-4a**).

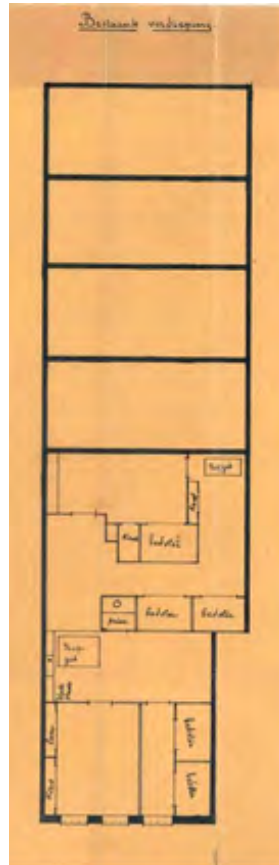

Afb.2-4a Ritsevoort 58/60 (rood) op een Gevelbeeldkaartje van Jan Dircxsz Soutman uit 1664/1673.

Afb.2-4b Ritsevoort 58/60 (groen) op de Kadastrale Minuut van 1832, met nummers A1116 t/m A1119.

In de verkoopakten (zie bijlage 3) uit de 17de en 18de eeuw wisselt het pand van eigenaar voor middelmatige prijzen.¹ Een forse prijsstijging tussen 1598 (f.1.175) en 1627 (f.2.300) zal wel het resultaat zijn van de nieuwbouw.

Uit de akten blijkt ook dat het pand tot 1702 als één woonhuis werd gebruikt. Pas in 1722 worden in het achterste deel vier kamers vermeld, wat vóór 1730 is terug gebracht tot drie kamerwoningen onder een dak met het hoofdhuis.

Afb.2-5 Ritsevoort 58/60: blauwdruk van de bouwtekening van de bestaande zuidgevel in 1907. Er waren achter de hoofdwoning aan de Molensteeg drie kamers met elk een eigen voordeur.

Afb.2-6 Bouwtekening van de bestaande toestand van het pand in 1906: links de begane grond en rechts de zolderverdieping. Er waren achter de hoofdwoning drie kamerwoningen.

¹ Zie de verkoopprijzen in bijlage 3: 1583 f.750, 1598 f.1.175, 1627 f.2.300, 1636 f.1.801, 1637 f.1.850, 1702 f.300 voor de helft, 1722 f.600, 1734 f.669, 1739 f.330 voor de helft. Vergelijk Bitter 2022 (RAMA 25) hst.4. De waardedaling vanaf 1627 volgt een algehele economische trend – de meeste tijd hoort slechts 60% van de huizen in de stad tot een lagere prijsklasse dan Ritsevoort 58/60.

Afb.2-7 Prentbriefkaart uit circa 1920. Het eerste pand aan de linkerkant is Ritsevoort 58/60 met ernaast het toegangspoortje tot de Molensteeg (Regionaal Archief Alkmaar).

Afb.2-8 Sloop van Ritsevoort 58/60.

Enkele bouwhistorische waarnemingen zijn in 2007 gedaan vlak voor de sloop (**afb.2-8**). In het achterste deel van het huis waren in de balklaag nog delen aanwezig van een houtskelet met tussenbalken, met twee consoles en een sleutelstuk met late renaissance profielen (**afb.2-9 t/m 2-11**). Het huis was nog voorzien van een doorlopend dak met borstwering, dat werd gedragen door gekromde dekbalkspanten met flieringen (**afb.2-12 en 2-13**). De muurplaten op de borstwering waren met blokkelen aan de spantbenen verbonden. Alleen aan de noordkant liep de kap vanwege de verbreding van het achterste deel lager door, naar een muurplaat direct op de balklaag.

Van het voorste deel van het huis was later de noordmuur vervangen, wellicht bij bouwactiviteiten door eigenaar J.B.H. Keuss in 1875² toen ook de lijstgevel aan de voorzijde zal zijn aangebracht (**afb.2-14**). Kennelijk is de dakconstructie daarbij tijdelijk opgevangen op stutten. De balklaag is in het voorste deel van het pand grotendeels vervangen en in de noordmuur opgelegd.

Helaas bleek van dit huis na de sloop weinig meer in de bodem aanwezig.

² Zie bijlage 3.

Afb.2-9 t/m 2-11 De vierde balk van het achterhuis toont het gat van een korbeel en nummers 3 en 1 hebben een sleutelstuk met ojiefprofiel.

Afb.2-12a-b en 2-13 Kap met gebogen dekbalkspanten, waaraan de muurplaat met blokkelen is bevestigd; 2-12a-b de zuidelijke borstwering met originele muur, 2-13 bij de noordelijke borstwering is de spant vóór de nieuwe zijmuur gezet.

Afb.2-14a-b De zijmuur van Ritsevoort 58/60 werd in de 20ste eeuw ook gebruikt bij de nieuwbouw van het buurpand Ritsevoort 56.

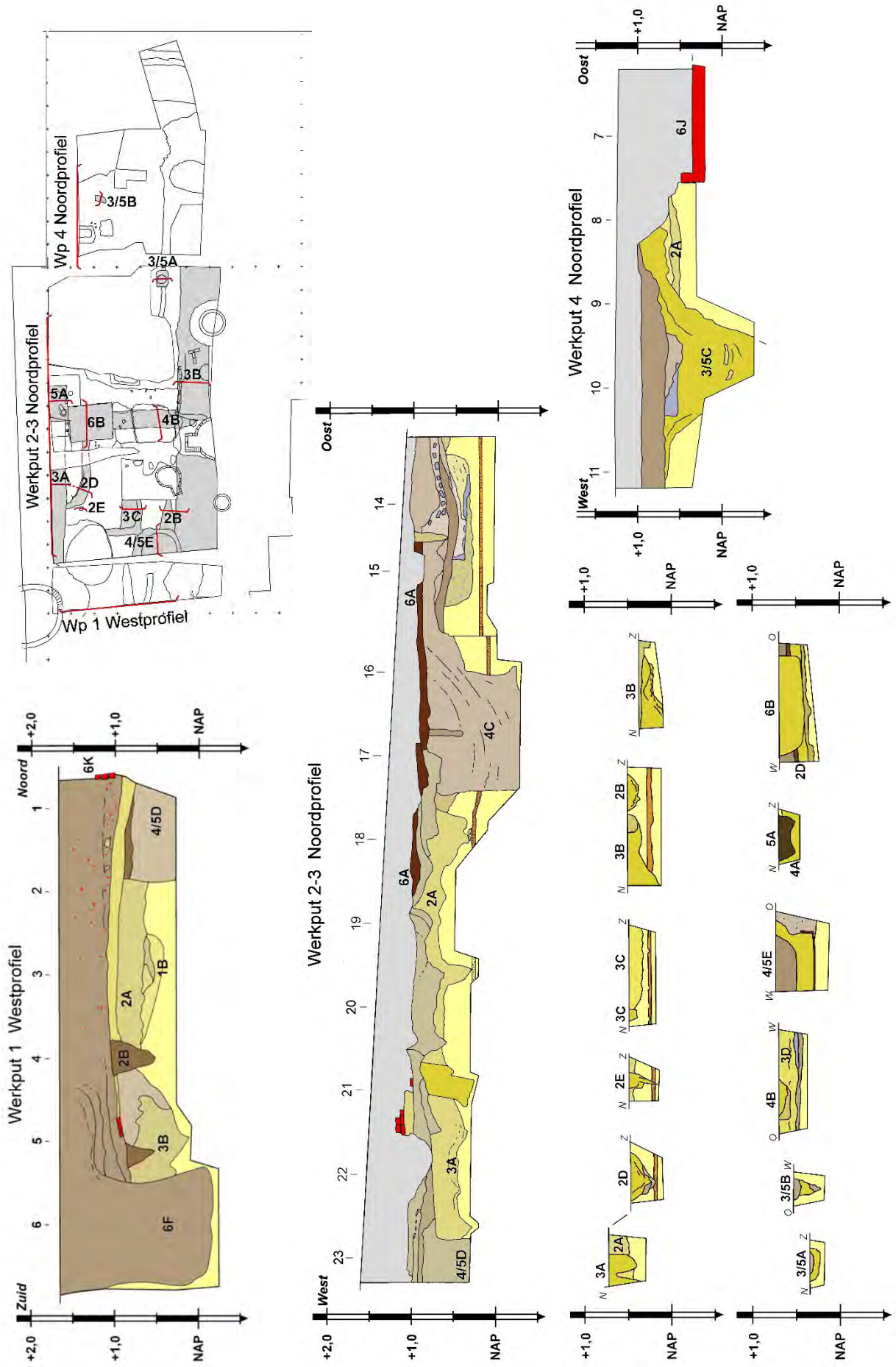
2.3 Vraagstellingen

Zoals ook blijkt uit voorgaande tekst zijn er ten aanzien van dit deel van de stad nog een aantal vragen. De onderzoeksvragen voor dit onderzoek waren:

- Kijken wat de aard, omvang en datering is van de bewonings- en of gebruikssporen vanaf de late prehistorie, de Romeinse tijd en de vroege Middeleeuwen.
- Er is bij opgravingen in de omgeving een 13de eeuwse ophogingslaag gevonden, gekeken zal moeten worden of deze ophogingslaag ook hier voorkomt.
- Kijken wat de aard, omvang en datering van de bewoning is omstreeks de 14de eeuw op deze locatie. Er is van bronnen bekend dat hier buiten de stadsvesten woningen/stallen/herbergen stonden. Er is hier over weinig bekend, ook de reden waarom men buiten de stadsvesten ging wonen is niet helemaal bekend.
- Kijken wat de aard, omvang en datering van de bewoning is vanaf de 14de eeuw tot de nieuwe tijd. Welke bouwfasen zijn te onderscheiden, wat kan er gezegd worden over de indeling en de veranderingen hiervan door de tijd heen.

Afb.2-15a-d Aanleg van werkputten met graafmachine en schep, afwerken van het vlak en couperen van sporen, aanleg en tekenen van profielen. Vanwege de beperkte werkruimte werden vijf kleine werkputten aangelegd.

Afb.2-16 Profielen en coupes. Schaal circa 1:150.

2.4 De archeologische sporen

Periodisering

Tijdens de opgraving zijn spoornummers uitgedeeld (voorafgegaan door een s). Vondsten en monsters zijn verzameld en voorzien van een vondstnummer. Tijdens de uitwerking van de opgraving zijn de grondsporen geanalyseerd, de vondsten gewassen, eventueel geconserveerd en vervolgens beschreven. De sporen zijn ingedeeld in verschillende perioden – zie bijlage 1. In het algemeen waren veel sporen over en door elkaar aangelegd, maar de datering van de perioden was door de kleine aantallen vondsten (veelal opspit die met aangevoerde grond meekwam) noodgedwongen niet precies. Een overzicht van de vondsten is te vinden in bijlage 2. De dateringen van de verschillende sporen op basis van keramiekvondsten worden toegelicht in paragraaf 2.5. Ook worden hier twee vondstcomplexen besproken.

Ieder spoor is voorzien van een spoorcode die bestaat uit het periodenummer plus een letter.

Er zijn zes perioden onderscheiden:

Periode 1 circa 1000/1200 – 1300/1325

Periode 2 circa 1300/1325 – 1350/1375

Periode 3 circa 1350/1375 – 1400/1450

Periode 4 circa 1400/1450 – 1450/1500

Periode 5 circa 1450/1500 – 1500/1550

Periode 6 circa 1525/1550 – 1625/1650

Ondergrond en vroegste sporen; periode 1 circa 1000/1200 – 1300/1325

De bodemopbouw is gedocumenteerd in enkele profielen (**afb.2-16, -17 en -18**). De vindplaats ligt op de strandwal en het gele duinzand bevindt zich verrassend ondiep onder de oppervlakte. In de oosthelft van het onderzoeksterrein tot aan de straatzijde werd het hoogste punt van het gele zand gevonden op driekwart meter onder de straat, rond 0,2 tot 0,4 m+NAP (straatpeil op 1,15 m+NAP), maar meer naar achteren kwam het duinzand flink omhoog, met een hoogste punt op 0,7 m+NAP.

In het duinzand bevindt zich een oud oppervlak (daterend uit de IJzertijd?), herkenbaar als een grijsbruine band die zich scherp aftekent in het gele zand (**afb.2-19**). De onder- en bovenkant ervan zijn geheel vlak zonder sporen van een ingraving of van andere menselijke activiteiten. Er is geen enkele potscherf in gevonden.

Afb.2-17 Het Noordprofiel van werkput 2 (vergelijk afb.2-16).

Afb.2-18 Het Westprofiel van werkput 1 (vergelijk afb.2-16).

Afb.2-19 Detailonderzoek van een oud oppervlak in het duinzand, mogelijk uit de IJzertijd.

Afb.2-20 Bermsloot 2C in een kleine sleuf langs de straatkant onder verstoorde bovengrond, uit het zuiden.

Op het duinzand bevinden zich een aantal sporen en een akkerlaag (spoor **2A**) van lichtbruin/grijs omgewoeld zand, met wel wat houtskoolpuntjes erin maar geen baksteenfragmenten. Er komen potscherven uit deze omgezette akkerlaag die dateren vanaf 11de/12de eeuw tot het begin van de 14de eeuw. In het onderste vlak zijn in het gele zand ook spitsporen gedocumenteerd van het handmatig bewerken van de akker.

De meeste sporen zijn naderhand door de akker heen gezet, maar soms is de stratigrafische relatie niet duidelijk door latere ingravingen. Slechts een paar sporen liggen duidelijk onder de omgespitte akkerlaag. Dit zijn een kuil (**1A**) met onduidelijke functie en het restant van een greppel of slootje (**1B**). Uit kuil **1A** komt de vroegste vondst uit de opgraving, een wandscherf met 'besmeten' buitenzijde (een met opzet ruw afgewerkte sliblaag), te dateren in de IJzertijd of Romeinse tijd. Het is niet te zeggen of het spoor zelf al zo oud is, of dat de scherf pas eeuwen later in dit spoor is beland als 'opspit'.

Periode 2 circa 1300/1325 – 1350/1375

Langs de Ritsevoort liep een bermsloot **2C** in noord-zuid richting (**afb.2-20**), Deze sloot is aanmerkelijk dieper dan de andere sloten, met het diepste punt rond 0,55 m-NAP. De diverse sloten in de opgraving kwamen hierop uit. In de bodemlaag van sloot **2C** lag wat vondstmateriaal uit de eerste helft van de 14de eeuw.

Onder maar vooral ook door de akkerlaag **2A** heen zijn diverse greppels gedocumenteerd (**afb.2-21**). De ogenschijnlijk smalle greppels in het vlak zijn slechts de onderste laag van sloten van 1 tot 2 meter breed. De west-oost oriëntatie past bij de functie voor de afwatering

maar ook dienden ze voor de begrenzing van de akkerpercelen. We moeten ons voorstellen dat de verkaveling nog verder naar het westen doorliep in een grotendeels open akkergebied, waar de Kennemerstraatweg/Ritsevoort doorheen liep. De vroegste sloten **2B** en **2D** werden oversneden door de latere fasen van deze erfsloten **3B** en **3A**.

In het gele zand zijn onder latere sporen en lagen enkele kuiltjes gevonden die met wat fantasie eventueel ook als paalkuilen kunnen hebben gediend- zonder paalkern als uittreksoren (sporen **2E t/m 2J**). Er is geen herkenbare structuur uit te herleiden

Afb.2-21 Sporen uit perioden 1 en 2. Het noorden is links. Schaal 1:150.

Afb.2-22 Coupe (vanuit het oosten gezien) door sloot 3B (links) en sloot 2B (rechts). In de rand van sloot 3B is te zien dat hier ook nog een latere, smallere fase is geweest (vergelijk afb.2-16).

Periode 3 circa 1350/1375 – 1400/1450

In de vulling van diverse sporen werd keramiek gevonden uit de tweede helft van de 14de tot eerste helft van de 15de eeuw (**afb.2-25**). Deze sporen uit periode 3 gaan door of over sporen uit periode 2 en worden weer oversneden door een handvol sporen uit periode 4.

In de eerste plaats gaat het om twee sloten **3A** en **3B** als vervanging van de sloten **2D** en **2B**. Ze zijn nog vrij diep aangelegd, dieper dan hun voorgangers maar globaal een halve meter minder diep dan de bermsloot **2C** waarin ze uitmonden.

De sloot **3B** langs de zuidkant van het terrein is van forse afmetingen, zeker 2 tot 3 meter breed. Het zuidelijke profiel kwam ongeveer op het midden van het spoor uit en is daarom niet getekend. In de dwarscoupes (**afb.2-16 en -22**) is te zien dat sloot **3B** minstens twee fasen heeft gekend, met een tweede ondiepere fase langs de noordkant van de oudste fase.

Er zijn nu voor het eerst resten van bebouwing op het terrein. Tussen de beide sloten 3A en 3B is een stukje gevonden van een wandgreppel **3C**. Hij komt vanuit het noorden en maakt dan een haakse hoek naar het oosten. In de coupe (zie **afb.2-16, -23 en -24**) is te zien dat het een wandgreppel is met een hoekige doorsnede. Langs de binnenkant van de hoek is een zandlaagje aanwezig, mogelijk voor een vloer.

Afb.2-23 Werkput 3 vlak 2 vanuit het westen gezien: middenvoor de wandgreppels 3C, daarachter oversneden door kelder (?) constructie 3E, linksachter doorsnijdt sloot 3A de oudere sloot 2D en rechts loopt sloot 2B langs de brede sloot 3B

Afb.2-24 Coupe door spoor 3C, uit het oosten gezien

Afb.2-25 Sporen uit periode 3. Het noorden is links. Schaal 1:150.

De huisresten **3C** zijn erg onvolledig. Aan de oostkant is dit veroorzaakt door de diepere sporen **3D** en **3E**, vermoedelijk van een gebouw dat **3C** heeft vervangen.

De sporen **3D** en **3E** zijn twee ongeveer rechthoekige sporen met een vlakke bodem. De oostelijke was kuil **3D**, in tweeën verdeeld door een strook kleiplaggen en met wat kleiplaggen langs de zijkanten. Het lijkt sterk op een soort van vloerversteviging en de versterking of fundatie van een huiswand. Het doet denken aan een ondiepe houten souterrainkelder zoals in een latere periode (spoor **6B**) hier ook is aangetoond.

Ongeveer een meter naar het westen is een tweede soortgelijke rechthoekige kuil **3E** gevonden, met als vulling een laag kleikluiten in bruin zand, vermoedelijk van een omgespitte leemvloer. Mogelijk hoorden beide sporen bij elkaar als één constructie. In deze sporen ontbreekt baksteenpuin zodat het de resten zijn van een houten gebouw.

Afb 2-26 en -27 Sloop 3B en op de achtergrond paalspoor 3/5C in werkput 3, vanuit het westen gezien.
Afb.2-28 De vondstloze kuil 4/6F, uit het oosten gezien

Verder zijn er in het terrein twee paalsporen **3/5A** en **3/5B** en een grote diepe kuil **3/5C**, waarvan de datering zeer onduidelijk is maar die mogelijk al op de 14de eeuw kunnen terug gaan.

Periode 4 circa 1400/1450 – 1450/1500

Op de akkerlaag bevond zich een pakket **4A** van verschillende partijen bruin en donkerbruin humeus zand. Er kwamen potscherven uit de late 14de en 15de eeuw uit. In deze rommelige ophogingslaag waren de diverse grondsporen doorgaans slecht herkenbaar, vooral als die ook een donkerbruine vulling hadden. Het eerste vlak met herkenbare sporen is daardoor aangelegd ter hoogte van de akker **2A** met her en der nog resten donkerbruine ophoging **4A**. Voorafgaand aan of tijdens de ophoging zijn de sloten **3A** en **3B** gedempt. Ophoging **4A** heeft de overblijfselen van de rechthoekige kuilen (mogelijk souterrainkelders) **3D** en **3E** afgedekt.

Slechts enkele sporen zijn vervolgens aangelegd door de ophoging **4A** heen (**afb.2-29**). Ter plekke van spoor 3D bevond zich een ondiepe greppel 4B met vlakke bodem. Mogelijk is dit een standgreppel voor een schutting geweest, op 18 meter van de rooilijn van de Ritsevoort. In de nabijheid bevonden zich de rechthoekige kuilen **4C** en **4/6F**, beide met een onbekende functie - de laatstgenoemde was geheel vondstloos en ondateerbaar.

In het achterterrein bevonden zich nog twee grote kuilen **4D** en **4/5D**, met een ronde of ovale vorm. Ze hebben de vorm en grootte van de insteek van waterputten. Helaas was de ondergrond niet stabiel en bij dieper graafwerk voor nader onderzoek stortten de wanden in zodra je in de buurt van het grondwater kwam.

Verder was er achterin ook een ronde kuil met daarin een forse houten bak (4/5E) met dichte bodem. In de demping bevonden zich partijen kalk. Naar de functie van deze bak, vermoedelijk voor een of ander ambacht, kunnen we slechts raden.

Afb.2-29 Sporen uit periode 4. Het noorden is links. Schaal 1:150.

Periode 5 circa 1450/1500 – 1500/1550

In de tweede helft van de 15de eeuw was er wel bebouwing aanwezig maar hiervan konden slechts wat schamele resten nog worden gedocumenteerd (**afb.2-30 en -31**). Tegen de noordkant van de opgraving werd op circa 16-18 meter vanaf de straat een rechthoekige kuil **5A** gevonden, gevuld met zwarte grond met houtskool en centraal erin een oranje asplek met een rond spoortje dat de holte van een verwijderde aspot zal zijn geweest. Het rechthoekige spoor van 2,2 bij 0,8 meter had een vlakke bodem en is waarschijnlijk een haardkuil geweest.

Van het bijbehorende huis is verder geen enkel spoor meer aangetroffen. Opvallend is overigens de schaarste aan baksteenpuin in alle sporen van vóór de vroege 16de eeuw – het zal een houten gebouw zijn geweest.

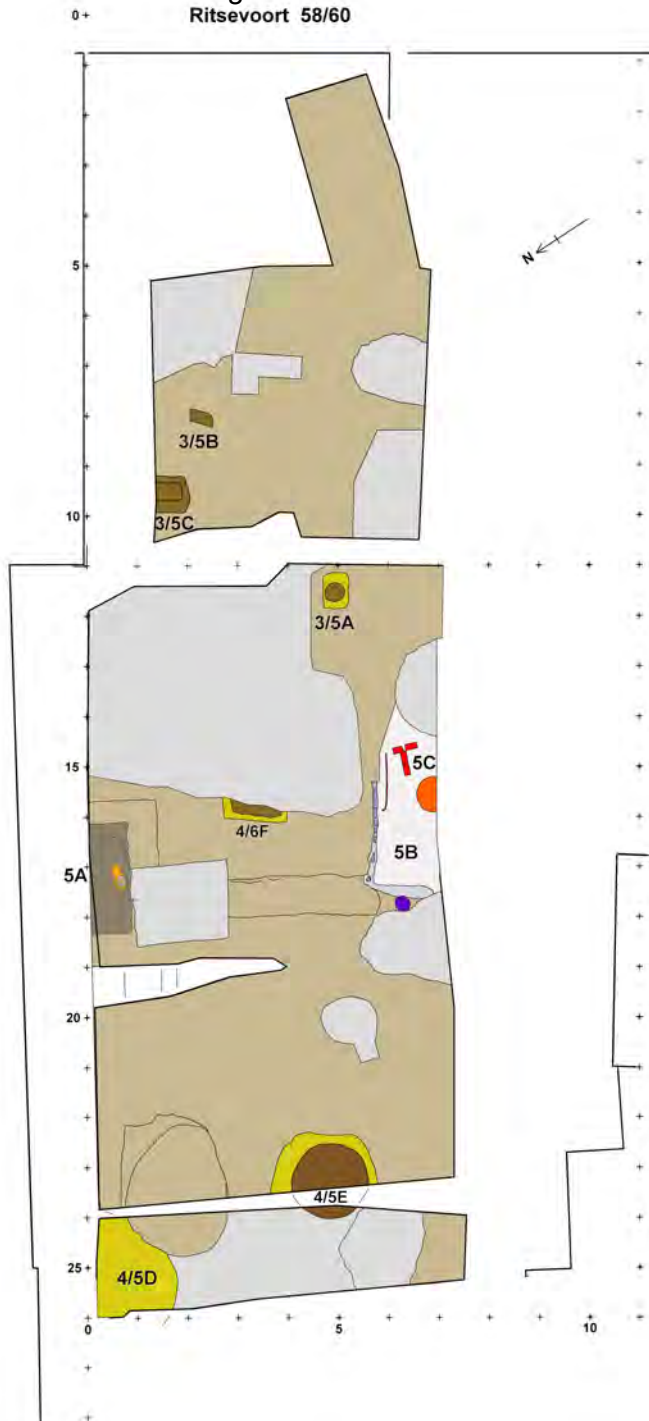

Afb.2-30 Werkput 3 vlak 1 vanuit het zuiden: op de voorgrond gaan de huisresten 5B met haard 5C door de standgreppel 4B (baan donkerbruin zand) heen. Linksvoor de rand van beerput 6D. Op de achtergrond de rechthoekige houten kelder 6B.

Geheel aan de zuidkant van de opgraving werden enkele resten gevonden van een huis **5B-5C** dat zich grotendeels buiten de opgraving bevond. Het was een voorloper van de latere bebouwing van Ritsevoort 62. Een rand van grijze kleikluiten markeert een ondiepe met zand en leembrokken gevulde ingraving **5B**. De sporen kunnen worden geïnterpreteerd als een

deel van de noordelijke zijwand en de hoek naar de westwand, met het zand als de onderlaag van een omgespitte leemvloer. Een grote natuurstenen kei van 35 bij 15 cm nabij deze hoek is mogelijk een fundering voor een staander van het huis. Langs de huiswand werd nog een houten plank aangetroffen die zijdelings was ingegraven. Het spoor werd doorgraven door beerput **6E** en waterput **6G**.

Op een meter vanaf de huiswand bevond zich een haardplaats **5C**, waarvan een ronde kuil vol oranje haardas werd aangesneden en enkele bakstenen van een onherkenbaar verrommelde haardconstructie. Mogelijk was het een bakstenen stookwandje of een schoorsteenfundering.

Afb.2-31 Sporen uit periode 5. Het noorden is links. Schaal 1:150.

Periode 6 circa 1525/1550 – 1625/1650

Als gevolg van de (te) grondige sloop van Ritsevoort 58/60 in 2007 zijn er uit de periode vanaf de 16de eeuw maar heel weinig sporen opgegraven (**afb.2-35**).

In het noordprofiel van de werkputten 2 en 3 is een rommelige laag **6A** zichtbaar van donkerbruin zand met houtskool (**zie afb.2-16 en -32**). Het begeleidende vondstmateriaal laat slechts globale dateringen toe. Het zou echter een restant kunnen zijn van de brand van 1517, toen Alkmaar werd geplunderd door de Fries-Gelderse roversbende De Zwarte Hoop die daarbij de buitenwijk het Ritsevoort plat brandde.

Er zijn uit de 16de eeuw verder geen andere sporen herkend, behalve de slecht dateerbare resten van een souterrainkeldertje **6B**. De kelder **6B** had planken zijwanden waarvan een aantal nog in situ werden aangetroffen. Toen hij buiten gebruik werd gesteld, zijn de zijwanden grotendeels verwijderd evenals de vermoedelijk houten vloer. Uit de demping van de sloopkuil komen twee potscherven die zijn te dateren in 1550/1650. De kelder zal wel zijn gedempt vanwege nieuwbouw van het huis. Dat kan bijvoorbeeld rond 1575 zijn gebeurd, kort na de realisatie van de nieuwe vestingwerken, toen Alkmaar een explosieve bevolkingstoename kende en een sterke verdichting van de bebouwing optrad. Op de kaart van Drebbel uit 1597 staat in elk geval een huis afgebeeld bij Ritsevoort 58/60. Een ondateerbaar restant van een bakstenen souterrainkelder **6J** is het enige spoor dat zal samenhangen met het huis dat kort voor 1627 is gebouwd – de kelder bevond zich onder het voorste deel van het pand en kan een bedsteekelder zijn geweest die was gebouwd bij de scheiding tussen het voorhuis en een middenvertrek.

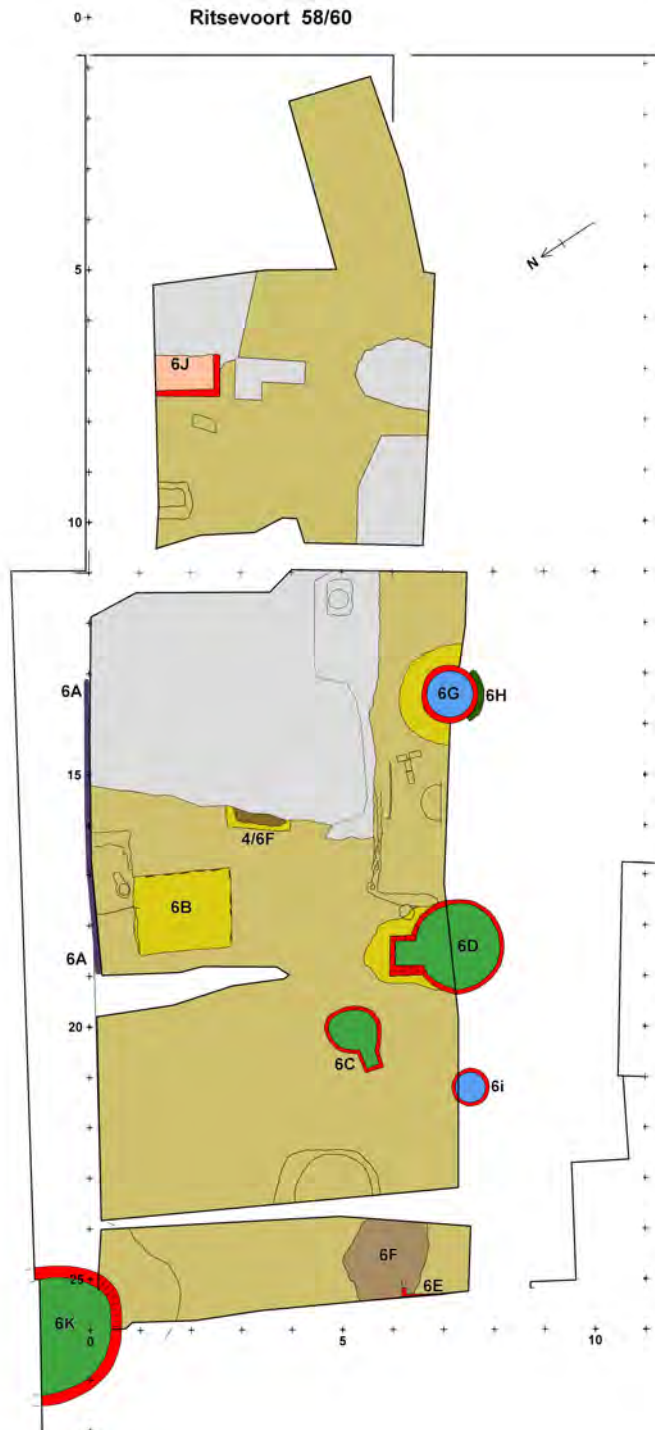

Afb.2-32 Detail van het noordprofiel van werkput 4 met een doorsnede door kuil 3/5C en bovenin de donkerbruine/zwarte laag 6A.

Afb.2-33 De erg kleine beerput 6C met uitgebouwde storkkoker, gezien vanuit het zuiden.

Afb.2-34 Waterput 6i in de zuidwand van de opgraving.

Langs de zuidkant van de opgraving zijn twee waterputten gevonden, beide gebouwd van gestapelde tonnen met een bakstenen kraag. Waterput **6i** was gedempt met grond met huisafval (**afb.2-32**). Dit vondstcomplex dateert uit circa 1625/1650. In de insteek van waterput **6G**, vermoedelijk aan de bovenzijde met koepel gesloten, bevond zich een handvol scherven uit omstreeks 1550-1625, maar over de insteek heen was tegen de zijkant van de waterput een afvalkuil **6H** gegraven. Hieruit kwam wat vondstmateriaal uit het tweede kwart van de 17de eeuw.

Afb.2-35 Sporen uit periode 6. Het noorden is links. Schaal 1:150.

Afb.2-36 Sporen uit periode 6, gecombineerd met de bouwtekening uit 1907. Er zitten meelfouten in de bouwtekening waardoor o.a. de verbreding aan de noordkant van het huis 1 meter te dicht bij de straatkant zit. Het noorden is links. Schaal 1:150.

Op **afb.2-36** is de opgravingsplattegrond gecombineerd met de plattegrond van een bouwvergunning uit 1907 (zie **afb.2-6a**). Precies naast de zuidwesthoek van het huis werd de hoek gevonden van een halfsteens constructie **6E**. Deze was verstoord door een grote diepe kuil **6F**, waaruit een verzameling huisafval kwam uit het laatste kwart van de 16de eeuw. Mogelijk was het een vuilnisbak waarvan de inhoud in de kuil was beland. Er zijn in het achterterrein drie beerputten gevonden. De gelijktijdige beerputten **6C** en **6D** bevatten vondsten uit circa 1550-1625 en behoren dus bij het huis dat kort voor 1627 werd afgebroken. Beerput **6D** zal hebben behoord bij de hoofdwooning en de piepkleine beerput **6C**

wellicht bij een aparte woonruimte (kamer) aan de achterzijde van het pand. Gezien de locatie van de beide storkokers zal het 16de-eeuwse huis een paar meter korter zijn geweest dan de vroeg-17de-eeuwse opvolger maar wel ongeveer even breed (6,1 meter). Op de bouwtekening van de zuidgevel van het huis uit 1906 is te zien dat de deuropeningen en vensters onderling allemaal in details verschilden, wat het gevolg zal zijn van verschillende verbouwingen.

Beerput **6K** bevindt zich middenachter de verspringing van de perceelscheiding met Ritsevoort 56 en vlak achter of net onder de hoek van het huis Ritsevoort 58/60. Deze verspringing gaat vermoedelijk terug op een verdwenen steeg tussen beide panden. Het voorste stuk van de steeg is dan op enig moment bij Ritsevoort 56 getrokken. Het is niet te zeggen of beerput **6K** bij Ritsevoort 56 hoorde of bij Ritsevoort 58/60.

2.5 Het archeologische vondstmateriaal

Peter Bitter en Rob Roedema

Inleiding

De opgraving leverde slechts een handvol vondstcomplexen op met een relatief beperkte hoeveelheid vondsten, voornamelijk scherven van keramiek en glaswerk. Ze worden in Alkmaar altijd gedetermineerd aan de hand van het Deventer Systeem, een typologische classificatie met een drieledige codering voor keramiek en glaswerk. De codering is samengesteld uit lettercodes voor het materiaal en de hoofdvorm (**tabellen 2-A en -B**) gevolgd door een cijfercode voor specifieke vormen.³ De typen zijn gedateerd aan de hand van vergelijkbare exemplaren in andere opgravingen en door verder literatuuronderzoek.⁴

<u>code</u>	<u>omschrijving</u>	<u>code</u>	<u>omschrijving</u>
pi	pingsdorf-type aardewerk	r	rood aardewerk
wm	maaslands wit aardewerk	w	wit aardewerk
bg	blauwgrijs aardewerk	ha	Hafner' aardewerk
s5	steengoed 5 (proto-steengoed)	m	majolica uit de Nederlanden
s4	steengoed 4 (bijna-steengoed)	f	faïence uit de Nederlanden
s2	steengoed 2 (met glazuur/engobe)	i	italiaanse majolica/faïence
s1	steengoed 1 (zonder glazuur/engobe)	p	aziatisch porselein
kp	kogelpotaardewerk	gl	glas
g	grijs aardewerk		

Tabel 2-A Bakselcodes in het Deventer Systeem

<u>code</u>	<u>hoofdvorm</u>	<u>code</u>	<u>hoofdvorm</u>	<u>code</u>	<u>hoofdvorm</u>	<u>code</u>	<u>hoofdvorm</u>
bak	bakpan	gra	grape	lek	lekschaal	spi	spinsteen
bek	beker	kan	kan	oli	olielamp	stb	strijkbout
blo	bloempot	kog	kogelpot	pis	pispot	stk	steelkom
bor	bord	kom	kom	pot	pot	tes	(vuur-)test
dri	drinkschaal	kop	kop	roe	roemer	vst	vuurstolp
fle	fles						

Tabel 2-B Codes voor de hoofdvormen in het Deventer Systeem

Dateringen van keramiekvondsten en periodisering

Het vroegste scherfmateriaal is een wandscherf van handgevormd 'besmeten aardewerk', te dateren in de IJzertijd of Romeinse tijd (één scherp in spoor **1A**).

De dateringen van de perioden 1 t/m 5 berusten op de stratigrafische volgorde en op keramiekdateringen. Daarbij dienen zich twee problemen aan. In de eerste plaats zijn de potscherven vooral 'opspit', dat wil zeggen dat de scherven met opgebrachte grond samen in

³ Zie nadere informatie op de website www.deventersysteem.nl.

⁴ Zie Bitter 2022 RAMA 25 bijlage B voor de gedetailleerde verwijzingen.

een spoor of laag is beland, welke gebeurtenis lange tijd na de breuk van het voorwerp kan hebben plaats gevonden. Daarom wordt uitgegaan van de jongst gedateerde potscherven in een spoor of laag. In de tweede plaats zijn de keramiekdateringen zelf vaak ruim, doordat bepaalde vormen gedurende lange tijd zijn toegepast.

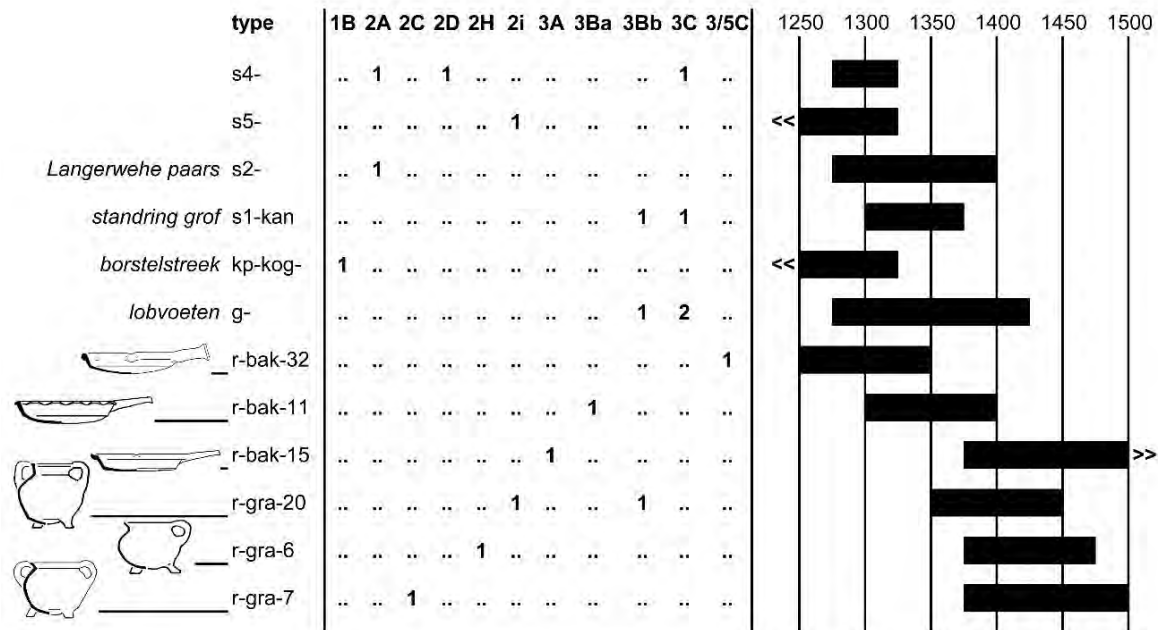
	pi	wm	bg P	bg E	s5	s4	s2	s1	kp	g	r	Tot.	1250	1300	1350	1400	1450	1500	1550	
sloot 1B	1	1	<	█						
akker 2A	1	1	..	1	2	1	2	3	7	18	█	█						
sloot 2C	1	..	1	1	1	3	7		█	█					
sloot 2D	..	1	1	1	2	5								
paalkuil 2H	1	1	2				█	█	█		
paalkuil 2i	1	..	1	1	3				█	█			
sloot 3A	..	2	3	5				█	█	█	█	
sloot 3B-a	1	..	2	3	6		█	█	█				
sloot 3B-b	1	1	..	2	1	5				█	█			
wand 3C	1	1				█	█	█		
kuil 3/5C	1	1	█	█						
laag 4A	1	..	2	..	5	12	20				█	█	█		
hekwerk 4B	1	1	..	3	8	13						█	█	
kuil 4D	1	..	1	4	6	█	█	█					
bak 4/5E	7	7								
haard 5A	1	1	4	6						█	█	>
wand 5B	2	10	12				█	█	█	█	>
5B-c	1	1								
haard 5C	1	1	2	█	█	█					
Totaal:	1	3	2	1	2	4	7	8	5	20	67	120								

Tabel 2-C Keramieksoorten in aantallen scherven per spoor, met de datering op basis van de keramieksoort (grijze balk) en aan de hand van chronologische volgorde van de sporen en de aangetroffen typen verfijnd (zwarte balk).

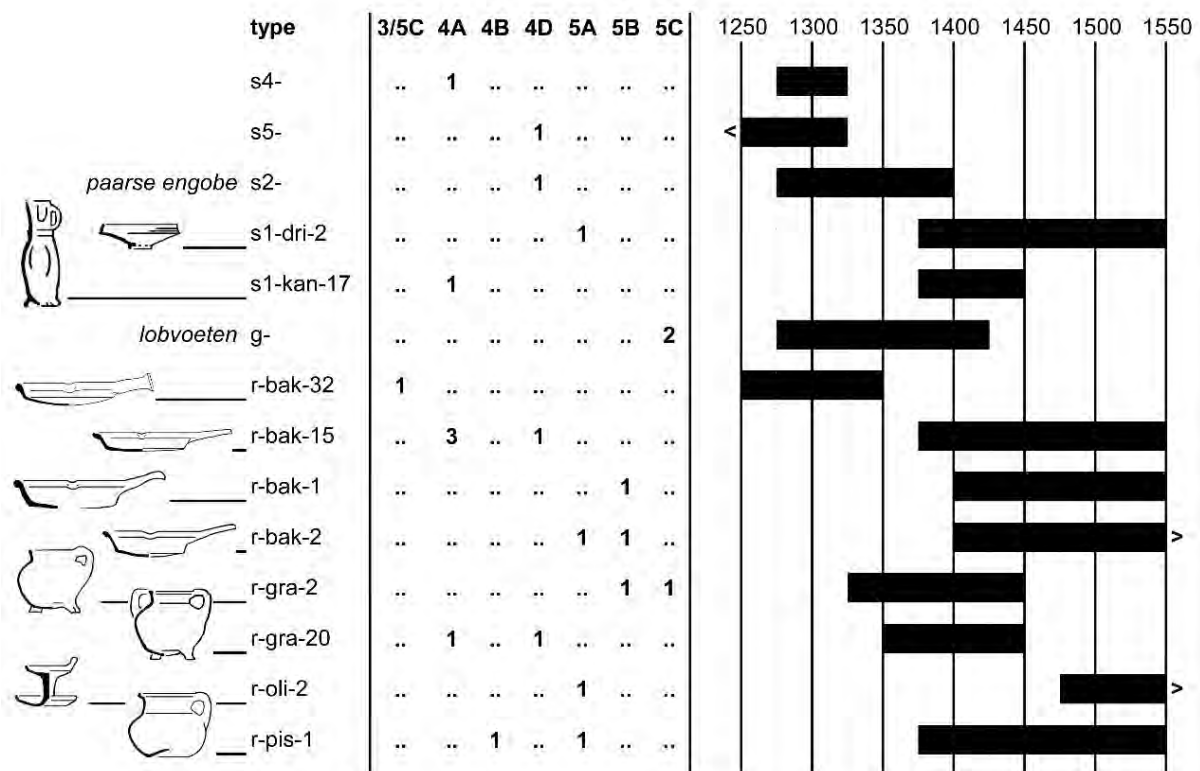
Een grove periodisering is mogelijk aan de hand van de keramieksoorten (**tabel 2-C**). Uit akkerlaag **2A** komen enkele scherven uit de 10de tot 12de/13de eeuw, samen met scherfmateriaal uit de eerste helft van de 14de eeuw. Dit materiaal komt niet van bewoning ter plekke maar zal samen met mest en huisafval zijn aangevoerd uit de nederzetting Alkmaar die zich destijds ongeveer in de huidige westelijke binnenstad bevond (tussen de Paardenmarkt en Lindegracht). Dit vroege materiaal is ook beland in latere sporen, door het omwerken van grond en mogelijk bij aanvoer van grond van elders, bij het dempen van kuilen en sloten en het aanbrengen van ophogingen.

Uit de 10de tot 12de eeuw dateren scherven van Pingsdorf-type (pi) en blauwgrijs Paffrath-type (bg P) aardewerk, uit de 12de-13de eeuw wit Maaslands oftewel 'Andenne type' (wm) en blauwgrijs Elmpt-type (bg E) aardewerk. Dit is allemaal importkeramiek door handel langs de Rijn en Maas richting Noord-Holland. Vervolgens komt via de Rijn serviesgoed van 13de-eeuws proto-steengoed (s5), opgevolgd door bijna-steengoed (s4) rond 1280-1320 en daarna door 'echt' steengoed zonder engobe of glazuur (s1) vanaf 1300/1320, evenals vanaf 1280/1300 steengoed met zoutglazuur (s2). In de lokaal vervaardigde keramiek wordt kogelpotaardewerk (kp) tussen 1250 en 1325 vervangen door grijs aardewerk (g) en rood aardewerk (r)

De dateringen zijn nog verfijnd aan de hand van de gedetermineerde DS-typen en enkele details van glazuur, bodemvorm of oppervlakte-afwerking (**tabellen 2-D en -E**).

Tabel 2-D Keramiekvondsten uit diverse sporen uit perioden 1 t/m 3, met dateringen. Tellijs in Minimum Aantal Exemplaren (bij elkaar horende scherven van een object tellen als één).

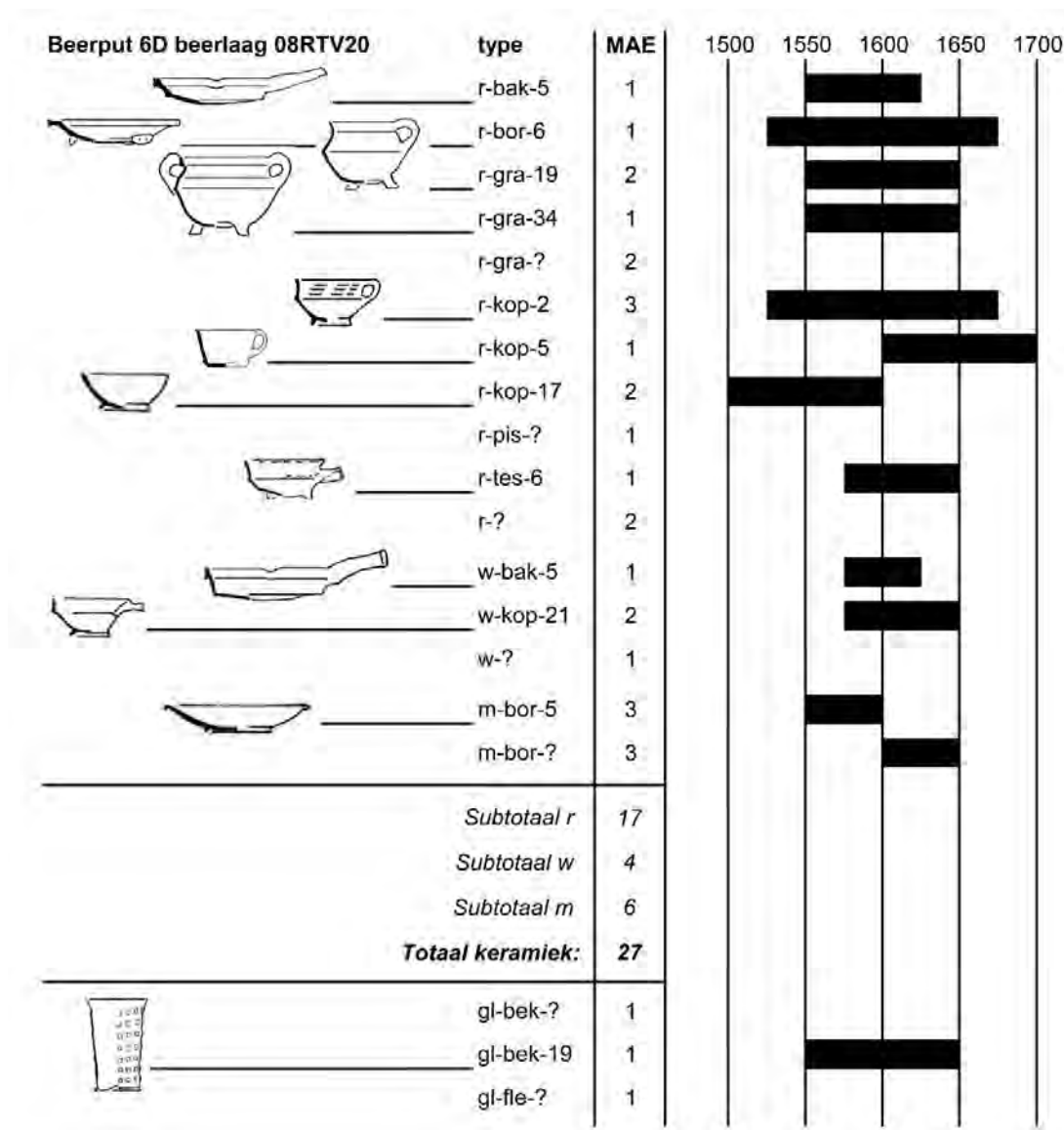
Tabel 2-E Keramiekvondsten uit diverse sporen uit perioden 4 en 5, met dateringen. Tellijs in Minimum Aantal Exemplaren (bij elkaar horende scherven van een object tellen als één).

De eerste sporen van bebouwing (3C) zijn te dateren rond 1375/1450. Ook de daarop volgende perioden 4 en 5 kunnen slechts bij benadering worden gedateerd, met als enige 'vaste punt' een enkele scherv van een rood aardewerken olielamp type r-oli-2 in hardplaats 5A.

Vondsten uit beerput 6D (08RTV20), circa 1575-1625

De beerput werd aangetroffen aan de zuidzijde van de opgraving en behoorde bij Ritsevoort 58/60 en de drie kamers. Er bevonden zich slechts 27 stuks keramiek in en 3 stuks glaswerk – dit is gerekend in Minimum Aantal Exemplaren, dus als meerdere scherven van één voorwerp zijn, telt dit als 1 MAE.

Aan het merendeel van het gevonden materiaal kan een looptijd worden toegekend van globaal 1550 tot 1650 maar de datering kan worden aangescherpt tot circa 1575-1625. Een viertal voorwerpen (r-tes-6, w-bak-5, w-kop-21) heeft namelijk een datering vanaf circa 1575 en vier stuks (r-kop-5, driemaal m-bor-?) vanaf 1600. Bovendien ontbreken faïence, porselein en rookgerei. De beerput is vermoedelijk gesloten bij de nieuwbouw op Ritsevoort 58/60 kort voor 1627.

Tabel 2-F Telling van vondsten uit de beerlaag van beerput 6D.

De grootste groep wordt gevormd door het roodbakkerende aardewerk met 17 stuks, waarvan 15 determineerbaar op hoofdvorm. Het witbakkerende aardewerk is met slechts 4 stuks vertegenwoordigd, waarvan 3 determineerbaar op hoofdvorm. Van deze hoofdvormen zijn er 7 MAE kookgerei (bakpan, grape) en 9 MAE tafelservies (bord, kop). Verder zijn er scherven van een pispot en een vuurtest van rood aardewerk. Het tafelservies is nog aangevuld met 6 borden van majolica.

Afb.2-37 en -38 Majolica borden uit beerput 6D (08RTV20-C en -B). Schaal ca. 1:4.

Twee majolica borden zijn grotendeels of geheel compleet (zie **afb.2-37 en -38, cat.nrs.1 en 2**). Het formaat van beide borden past bij hun functie als opdienschaal. De eerste heeft een diameter van 25 cm en toont ons een centraal roterend “zonnemotief” in de kleuren oker, turkoois en blauw op wit, omgeven door een rand uitgevoerd in sgraffitotechniek.⁵ Het tweede bord, met een diameter van 28,5 cm, heeft een beschildering in de kleur en blauw, oker en groen op wit van een mannenkop binnen concentrische cirkels, een blauwe band met sgraffito krullen en een fries van “zonnetjes” met gestileerde a-foglie motiefjes.⁶ De kale kop is in vakken verdeeld door hulplijntjes, wat een merkwaardig onvoltooid effect geeft.

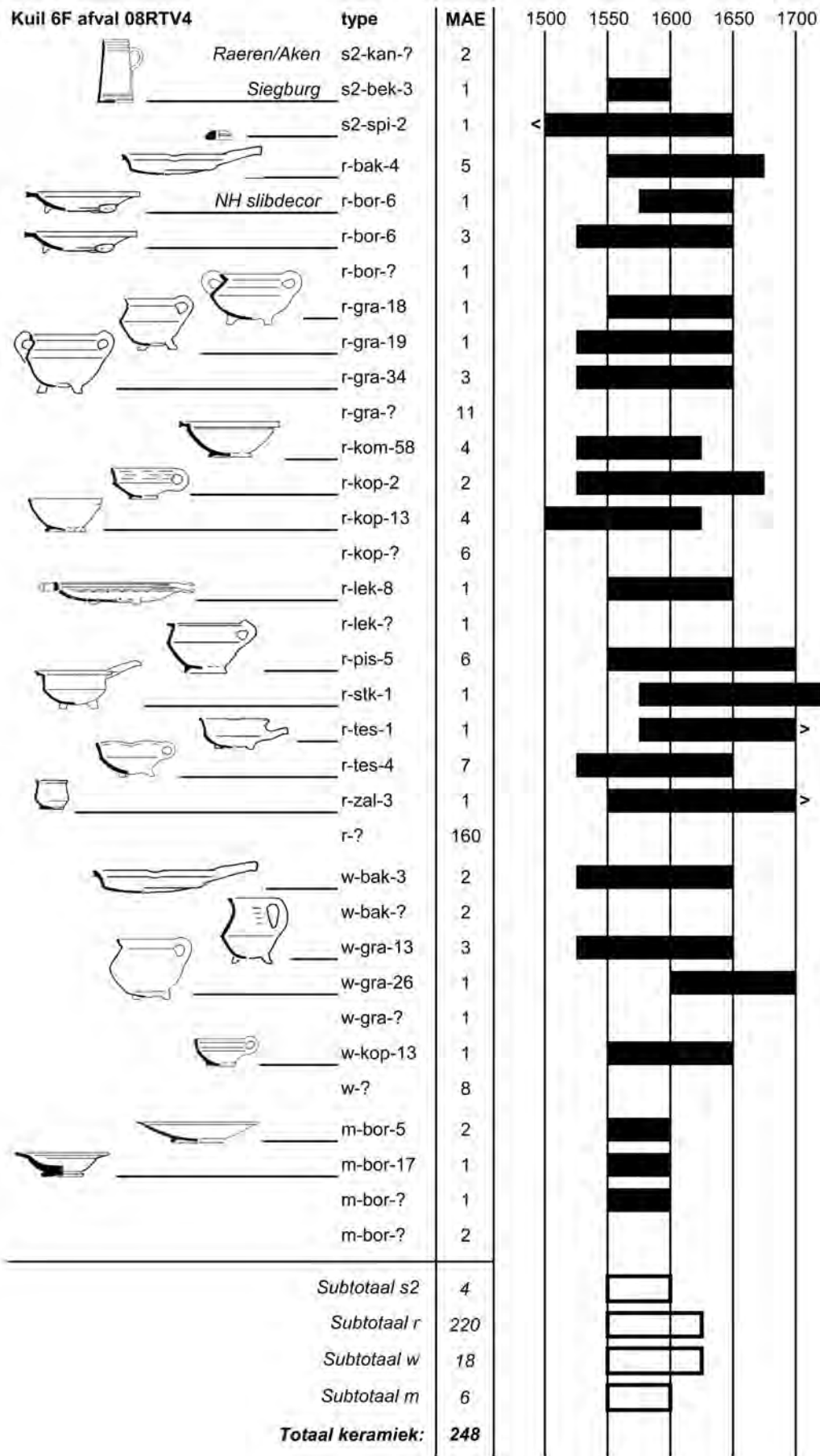
Het gevonden glaswerk bestaat uit 2 bekers en een fles. Geen van de voorwerpen kon worden gecompleteerd. Van een beker kon nog wel worden vastgesteld dat het gaat om een wafelbeker gl-bek-19a, een type met licht taps model met uitstaande rand en brede wafels dat al rond 1550 in zwang kwam en tot het derde kwart van de 17de eeuw werd vervaardigd. Het model van de andere beker en de fles was niet te bepalen.

Vondsten uit kuil 6F (08RTV4), circa 1575/1600

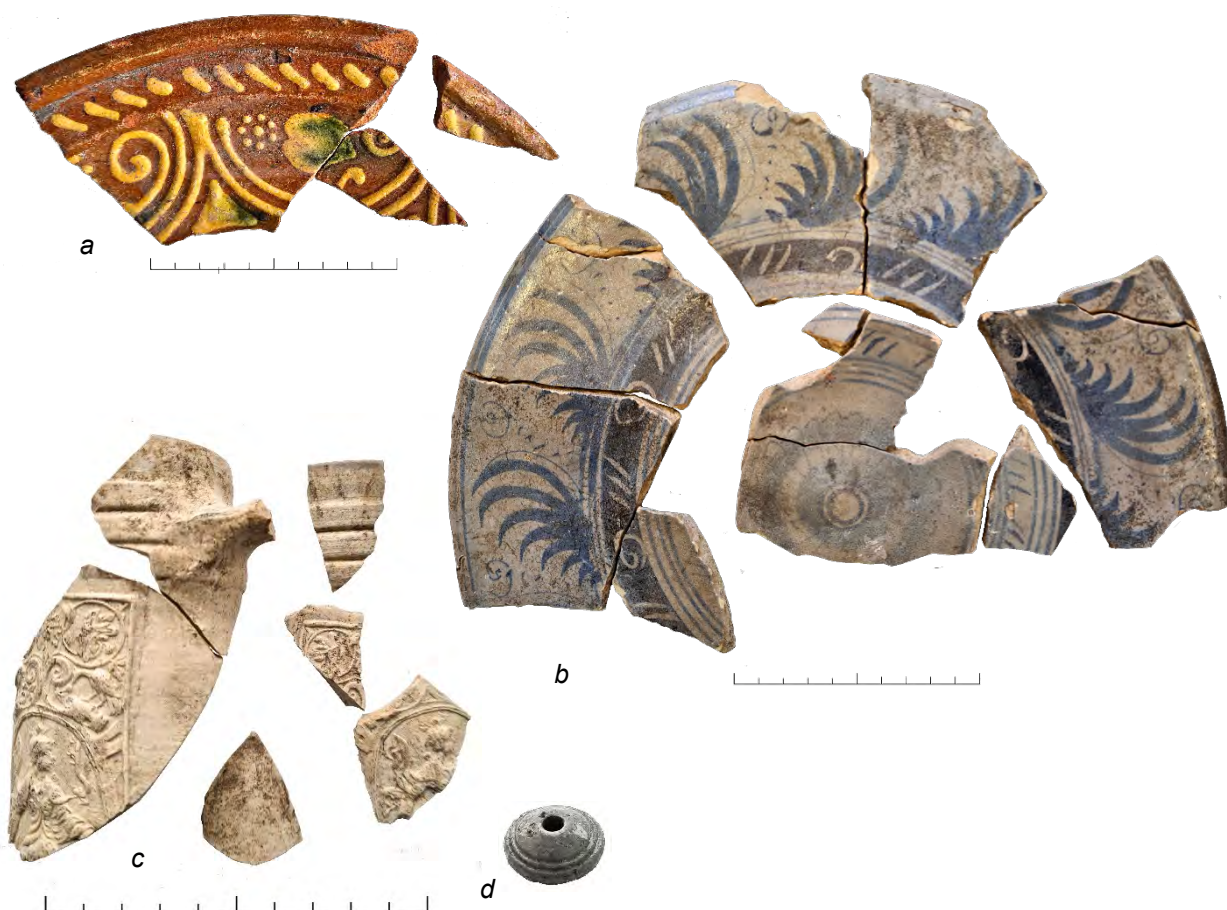
Tegen de westrand van de opgraving werd een grotendeels verstoorde constructie **6E** met een halfsteens bakstenen zijwand gevonden, mogelijk van een afvalbak ('private vuilniskuil') waarin haardas en huisafval werd verzameld voordat het aan de stadsvuilslieden werd meegegeven. Deze constructie was doorgraven door een diepe kuil **6F** waaruit een flink vondstcomplex kwam. De verzameling huisafval was mogelijk afkomstig uit **6E**. Het vondstcomplex hoort bij het huis van Ritsevoort 58/60.

⁵ Vergelijk een soortgelijk bord bij Ostkamp/ Roedema/ Van Wilgen 2002, fig. 21 (inv.nr.95LIN9).

⁶ Scholten 1993, afb.10, toont borden met identieke rand, datering 1570-1590.

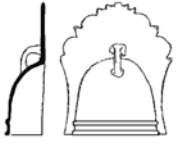
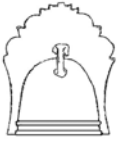
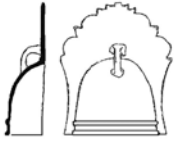

Tabel 2-G Tellijst van vondsten uit kuil 6F.

Afb.2-39 a-d Keramiekvondsten uit kuil 6F, eind 16de eeuw:
 a randfragment van een rood aardewerken bord (r-bor-6) met Noordhollandse slibversiering,
 b scherven van de helft van een majolicabord m-bor-5,
 c fragmenten van een steengoed snelle uit Siegburg (s2-sne-2),
 d een spinsteen van steengoed met zoutglazuur (s2-spi-2) (08RTV4).
 Schaal a-b circa 1:3, c-d circa 1:2.

Het merendeel van de vondsten uit **6F** kan in de tweede helft van de 16de eeuw worden gedateerd, enkele vormen hebben een wat ruimere datering. Omdat een paar typen pas vanaf de late 16de eeuw in productie waren, wordt het gehele vondstcomplex gedateerd in circa 1575/1600.

Veel scherfmateriaal uit kuil **6F** was zeer incompleet. Van de 248 MAE keramiekvondsten was het merendeel (168 MAE) zelfs niet op hoofdvorm te determineren. Van de resterende 80 MAE waren er 3 MAE aan schenkgeri (alle van steengoed met zoutglazuur s2), 33 MAE aan rood en wit aardewerken kookgeri (bakpan, grape, lekschaal) en 28 MAE tafelgeri (bord, kom, kop: rood en wit 22 MAE, majolica 6 MAE). Voor het overige waren er een steengoed spinsteentje en van rood aardewerk 6 pispotten, 8 vuurtesten en 1 zalfpotje.

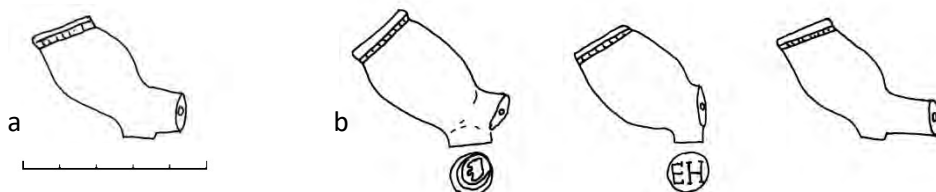
afvalkuil 6H 08RTV37		type	MAE	1550	1600	1650	1700
	<i>pootjes</i>	r-bak-5	1				
		r-bor-6	1				
		r-gra-?	2				
		r-kan-31	3	<			
		r-tes-?	1				
		r-vst-3	1				
		w-oli-2	1				
	<i>wit</i>	m-kom-?	1				
Subtotaal r			9				
Subtotaal w			1				
Subtotaal m			1				
Totaal:			11				
gl-bek-?			1				
<i>biconische kleipijp</i>			1				

Tabel 2-H Tellijst van vondsten uit afvalkuil 6H.

Vondsten uit afvalkuil 6H (08RTV37), circa 1625/1650

Bij het onderzoek van waterput 6G werd aan de zuidkant tegen de putmantel de afvalkuil **6H** gevonden. Het was maar een klein vondstcomplex van slechts 11 MAE. Het afval kan afkomstig zijn van Ritsevoort 58/60 maar ook van nummer 62.

De 9 MAE rood en 1 MAE wit aardewerk kan tussen de late 16de en midden 17de eeuw worden gedateerd. Een witte majolica kom zal 17de-eeuws zijn. Door de combinatie met de vondst van een kleipijpje is de afvaldepositie gedateerd omstreeks 1620/1640. (**afb.2-40a**)

Afb.2-40a en -b Biconische pijpenkoppen uit circa 1620-1650: a. uit afvalkuil 6H (08RTV37), b. uit de demping van waterput 6i (08RTV17; van het rechter model zijn 5 stuks gevonden). Schaal 1:2

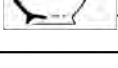

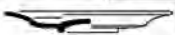

Vondsten uit de demping van waterput 6i (08RTV17), circa 1625/1650

In de grond waarmee de waterput **6i** was gedempt, bevond zich een vondstcomplex met 29 MAE keramiekscherven maar ook 26 grote stukken keramiek (van compleet profiel tot geheel compleet). Ook waren er scherven van 4 stuks glaswerk (**tabel 2-i**). Het afval kan afkomstig zijn van Ritsevoort 58/60 maar ook van nummer 62.

Het vondstcomplex kan worden gedateerd in het tweede kwart van de 17de eeuw.

Behalve dit serviesgoed was er nog wat puin met fragmenten van geglaazuurde rode plavuizen (11,5 x 11,5 x 2,0 cm en 14 x 14 x 2,3 cm), wat rookgerei en een partij botmateriaal.

In totaal werden er 7 pijpenkoppen met 51 steelfragmenten gevonden uit de periode rond 1620-1640 (**afb.2-40b**). Het betreft vrij kleine dubbelconische ketels met filt radering onder de ketelrand. Vijf exemplaren zijn ongemerkt en van grove kwaliteit, 2 andere pijpen dragen wel een merk op het hielstuk en beide hebben een geglaasd oppervlak. Van het ene merk is de afbeelding niet thuis te brengen terwijl de ander de initialen EH draagt – de maker hiervan komt niet uit Gouda en is nog niet geïdentificeerd (Amsterdam?).

waterput 6i demping 08RTV17		type	MAE	1550	1600	1650	1700
	Raeren/Aken	s2-kan-?	1				
	Westerwald	s2-kan-35	1				
		r-bak-4	1				
		r-bor-6	1				
	NH slibdec.	r-bor-27	1				
	NH slibdec.	r-bor-?	1				
	Bergen op Zoom	r-gra-11	1				
	Alkmaar?	r-gra-11	1				
		r-gra-18	1				
		r-gra-19	3				
		r-gra-34	1				
		r-gra-119	1				>
		r-gra-?	1				
	NH slibdec.	r-kan-?	1				
		r-kom-36	2				
		r-kop-2	7				
		r-kop-11	1				
	NH slibdec.	r-kop-?	1				
		r-lek-1	1				
		r-oli-2	3	<			>
		r-pis-5	2				
		r-pot-3	1				>
		r-stb-1	1				
		r-tes-1	2				>
		r-tes-11	1	<			
		r-vst-?	1				
		w-gra-23	2				
		w-gra-?	2				
		w-stk-1	1				
		w-?	1				
		ha-kom-11	1				
		m-bor-5	2				
		m-bor-9	1				
		m-bor-13	1				
	blauw fond	m-bor-?	1				
		m-bor-?	2				
		m-kom-6	1				
		Subtotaal s2	2				
		Subtotaal r	37				
		Subtotaal w	6				
		Subtotaal ha	1				
		Subtotaal m	8				
		Totaal:	54				
		gl-bek-19a	2				
		gl-roe-?	1				
		gl-fle-7	1				
		biconische kleipijpen	3				

Tabel 2-i Telling van vondsten uit de dempingslaag in waterput 6i.

Het vondstcomplex omvat een variatie aan huisraad, waarvan het merendeel van rood aardewerk is, met slechts een paar stuks steengoed en een handvol wit aardewerk en majolica.

De keramiek kan worden ingedeeld in diverse functies: drinkgerei/opslag (kan, pot: 2x steengoed en 2x rood aardewerk), tafelservies (bor, kom, kop: 14x rood aardewerk en 8x majolica), voedselbereiding (bakpan, grape, lekschaal, steelkom: 11x rood en 5x wit aardewerk), verlichting en verwarming (olielamp, vuurtest, vuurstolp: 7x rood aardewerk), sanitair (pispot: 3x rood aardewerk) en overig huishoudelijk (strijkbout: 1x rood aardewerk). Al met al is het een gebruikelijke verscheidenheid aan functies. Alleen de rood aardewerken strijkbout, waarvan slechts een hoekstuk met de aanzet van het oor zijn gevonden, is een zeldzaamheid.

*Afb.2-41 Dempingslaag waterput 6i:
a. scherven van een steengoed kan
(s2-kan-35) uit het Westerwald,
versierd met blauwe beschildering,
gestempelde hartjes en een wapen-
applique,
b. wandscherf van een bruin
geglazuurde kan met gesneden
panelen uit Raeren of Aken.
Datering eerste helft 17de eeuw
(08RTV17).Schaal 1:2.*

Van steengoed met zoutglazuur zijn slechts fragmenten van twee kannen aanwezig (**afb.2-41**). De eerste bestaat uit scherven van de onderhelft van een rijk versierde steengoed kan uit het Westerwald, met een krul onder de ooraanzet. De tweede is een kleine wandscherf van een lichtbruin geglaazuurde kan met gesneden panelen, afkomstig uit Raeren of Aken. Ze kunnen worden gedateerd in de eerste helft van de 17de eeuw.

Bij het rood aardewerk vallen de scherven op van vier voorwerpen met ringeloorversiering in de stijl van het 'Noordhollands slibaardewerk', zoals werd gemaakt in Alkmaar tussen circa 1570 en 1680 (**afb.2-42**). Het zijn de randscherven van twee bordes, de onderhelft van een kan en een oortje van een kop (papkom). De fragmenten zijn te klein om de decors te identificeren. Een klein bordje (drie scherven) van type r-bor-27 is vermoedelijk versierd met een haan (links de kop met hanekam, rechts de staart).

Afb 2.42 Dempingslaag waterput 6i: fragmenten van Noordhollands slibaardewerk", eerste helft 17de eeuw (08RTV17). Schaal 1:3.

Een importartikel uit west-Duitsland is de kom van 'Hafner'aardewerk ha-kom-11 (**cat.nr.4**). Hij heeft een ronde schouder en hoge kraagrand en is uitgevoerd met twee horizontale lintoren. De binnenzijde is bedekt met een witte sliblaag en groen loodglazuur met koperoxide. Opvallend zijn het vaalrode baksel met flink veel zandmagering en de sterk gegroefde buitenwand.

De testen van het type r-tes-1 zijn ongeglazuurd en werden gebruikt voor kooltjes. Ze dienden niet alleen voor verwarming (bijvoorbeeld in een voetstof) maar na de introductie van het pijproken rond 1600 ook als asbak en om de pijp aan te steken met een gloeiend kooltje en kooltjestang. De merkwaardig langwerpige ongeglazuurde test r-tes-11 had mogelijk een functie als aslade in een fornuis.⁷

De vuurstolp werd gebruikt om vuur af te schermen tijdens de nachtelijke uurtjes ter voorkoming van brand. Door het gebruik van de vuurstolp was het mogelijk om het vuur gaande te houden vanwege een luchtgat voor de toevoer van zuurstof. In de morgen kon door wat te porren het vuur worden opgestookt. Gevonden is slechts een hoek van de achterplaat van een halfrond model vuurstolp. Een stolp kon makkelijk achterover vallen bij het gebruik, waardoor vaak een deel van de achterplaat is afgebroken.

Een complete forse rood aardewerken pot op standring van het type r-pot-3 heeft een hoge schouder en bij de opening slechts een kort opstaand randje (**cat.nr.3**). Op de schouder zijn twee zware horizontale worstoren aangebracht. Hij kan zijn gebruikt voor opslag van keukenwaar, maar dit model was ook populair als doofpot. Vanaf de vroege 17de eeuw werd dit model pot daartoe voorzien van een speciaal deksel met dubbele sluitrand die over de lage rand paste. Bij dit exemplaar zijn echter geen slijtagesporen van zo'n deksel te vinden en er is ook geen inwendige roetaanslag.

Het witbakkende aardewerk betreft alleen kookgerei, namelijk vier grappen en een steelkom, plus een wandscherf van onbepaald model.

Afb.2-43 Demping waterput 6i, majolica borden en kom: a randscherfje polychroom op blauw, b polychrome randen m-bor-9 met haas binnen aigrette-motief, c bord m-bor-5 met blauw op witte Kievitsbloem en kabelrand, d polychrome randscherf m-bor-5, e-f blauw op witte randscherfjes, g blauw op witte bodem m-bor-13, h complete m-kom-6. Eerste helft 17de eeuw (08RTV17). Schaal 1:4.

Het aangetroffen majolica is afkomstig van zeven borden en een kom (**afb.2-43 en cat.nrs. 5 en 6**). Drie van de borden zijn uitgevoerd met een polychrome beschildering, de rest heeft een blauw op wit decor. Een van de borden, waarvan slechts een minuscuul randfragment is gevonden, heeft een decor in donkerblauw en oranje op een helderblauw fond, met een aigrette-motief op de vlag, geïnspireerd op Italiaanse 'berettino' borden. Een tweede

⁷ Een interpretatie door Bruin 1993. In Bitter 1995, 54 en cat.1 is het model aanvankelijk benoemd als r-asl-1 (aslade) maar naderhand toch gewijzigd in r-tes-11.

polychroom bord, met een springende haas binnen een sterk vereenvoudigde aigrette-rand, is afgeleid van Italiaanse 'compendiario' decors. Typisch Hollands is evenwel de kievitsbloem, met de gestreepte 'kabelrand', van een ander majolica bord. Een bijna compleet aangetroffen majolica kom met een diameter van maar liefst 25,5 cm laat een blauw op wit beschildering zien van een Chinese tuin met vogel op rots binnen een vakverdeling met Boeddhistische motieven, wat is afgeleid van het zogenaamde kraak porselein. Een bodemfragment van een bord heeft een verhoogd midden (m-bor-13) en helaas een onherkenbaar verkleurd decor - het was een zogenaamde 'salaadschotel', te gebruiken als opdienschaal.

Er zijn een paar fragmentarische drinkglazen aanwezig. Het meest gevonden drinkglas naast de roemer is wel de zogenaamde 'wafelbeker'. Van dit type met aanduiding gl-bek-19a zijn fragmenten van twee exemplaren aangetroffen. Er zijn ook wat fragmenten gevonden van een roemer maar het was niet mogelijk om een typeaanduiding vast te stellen. Verder zijn er fragmenten van een vierzijdige fles van het type gl-fle-7, ook wel bekend als de zogenaamde 'kelderfles' (een 'kelder' was een rechthoekige kist), uit de 2de helft 16de eeuw en vroege 17de eeuw. Dit type fles, dat vooral is gebruikt voor brandewijn, wordt vaak gevonden met een tinnen montuur met schroefdrop en dat is ook bij dit exemplaar het geval.

Enkele conclusies over materiële cultuur uit circa 1550-1650

Vanaf eind 16de eeuw behoort het pand Ritsevoort 58/60 bij de middelmatige categorie, een eenvoudig huis zonder verdieping met matige verkoopprijzen (zie ook par.2.2). Er zijn in beerput **6D** en afvalkuil **6F** twee vondstcomplexen opgegraven uit de tweede helft 16de tot het midden van de 17de eeuw. Het opgegraven serviesgoed hieruit past bij de bescheiden status. Het merendeel is eenvoudig gebruiksgoed van rood aardewerk en wat wit aardewerk. Het majolica is eveneens weinig bijzonder – soortgelijke majolica komt bijvoorbeeld ook uit de armere huishoudens uit de opgravingen bij de Laat/Bloemstraat van 1998-1999.⁸ Er is vrijwel geen luxe keramiek te vermelden, alleen de fragmenten van een rijkversierde steengoed snelle in afvalkuil **6F**. Andere luxe keramiek, zoals Spaans of Italiaans serviesgoed of Chinees porselein, ontbreekt. Twee eveneens schamele vondstcomplexen van afval in **6H** en **6i** kunnen ofwel bij Ritsevoort 58/60 of bij Ritsevoort 62 horen. Er is ook wat glaswerk aanwezig en dit is slechts drinkgerei van eenvoudige kwaliteit zoals roemers en wafelbekers.

2.6 Conclusies

Samenvatting

De opgraving bij Ritsevoort 58/60 in 2008 leverde weliswaar veel sporen op maar het merendeel is slechts bij benadering dateerbaar op basis van wat potscherven die als opspit in de sporen zijn beland. Uit een vaag spoortje in het gele zand komt de oudste potscherf, besmeten handgevormd aardewerk uit de IJzertijd of Romeinse tijd. Het bevindt zich als opspit in dit spoor, dus het is niet te zeggen of er in die tijd al op deze locatie bewoning was. Waarschijnlijker is dat de pot is gebruikt in de nederzetting ruim 100 meter ten noorden van de opgraving - aan weerszijden van de Lindegracht zijn immers in 1993 en 1995 waterputten gevonden uit de Romeinse tijd.⁹

De eerste middeleeuwse sporen dateren uit de 10de/12de eeuw (onnauwkeurig gedateerd) en bestaan uit een akkerlaag doorsneden door greppels die de perceelgrenzen markeerden. In het vlak zijn vooral de onderkanten gedocumenteerd als banen van een paar decimeter breed maar het waren blijkens de profielen en coupes slotjes van zeker 1 a 2 meter breed.

⁸ Vergelijk Bitter 2014 RAMA 18 hst.4.

⁹ Zie hst.5 in dit rapport; voorts Bitter 2016, 22-26; Bitter 2013 RAMA 19, 192-193.

De ondergrond bestaat uit lagen duinzand, waarbij opvallend genoeg het terrein naar achteren toe (westwaarts) vanaf de Ritsevoort over een afstand van 25 meter minstens een halve meter opliep. Langs de lager gelegen weg van Ritsevoort liep een diepe bermsloot waar de west-oost georiënteerde sloten op afwaterden. In of onder de akkerlaag zijn enkele onbestemde kuiltjes gedocumenteerd en een tweetal paalkuilen. Ze zijn schijnbaar willekeurig verspreid zonder een herkenbaar grondplan.

In de tweede helft van de 14de en/of de eerste helft van de 15de eeuw zijn er sporen van gebouwde constructies, waarvan niet te zeggen is of het een bewoond huis is geweest of een bijgebouw. Het gaat om een incompleet spoor van haaks op elkaar lopende wandgreppels, oversneden door twee rechthoekige kuilen van vermoedelijke souterrain kelders. Op de akkerlaag is in deze periode ook een dunne ophogingslaag aangebracht. Uit de tweede helft van de 15de eeuw dateren de eerste duidelijke huisresten: tegen de noordkant van de opgraving bevond zich een haardplaats van een huis waarvan de verdere resten van wanden en vloeren ontbreken; en aan de zuidrand van de opgraving de zijkant en achterkant van een buurpand (de voorloper van Ritsevoort 60) eveneens met een haardplaats. Dit laatste huis had wanden die rustten op een strook kleiplaggen - wellicht voor vakwerkbouw op houten onderliggers (?) – en een zandbed voor vermoedelijk een leemvloer.

Uit schriftelijke bronnen is bekend dat de buitenwijk in 1517 door een roversbende is afgebrand. Een donkerbruine houtskoolrijke zandlaag, waarvan wat resten zijn gevonden in het noordprofiel, zou met deze ramp verband kunnen houden.

Van de daarop volgende bouwfases is maar heel weinig terug gevonden. Op de plek van Ritsevoort 58/60 stond blijkens schriftelijke en topografische bronnen aan het eind van de 16de eeuw een huis maar hiervan is slechts een kleine houten souterrain kelder (de vloer pakweg een meter onder straatpeil) aangetroffen maar ook een tweetal beerputten. De inhoud van de beerputten is niet scherper te dateren dan vanaf de tweede helft van de 16de eeuw zodat onzeker is of dit huis een nieuwbouw is na de aanleg van de stadswallen in 1573, of dat het al eerder bestond. Gezien de locatie van de beerputten bevond de achtergevel van het huis zich op zo'n 21 meter van de straat, een paar meter korter dan de opvolger.

Het in 2007 afgebroken pand bestond in de kern nog uit een huis dat op basis van wat schriftelijke en bouwhistorische data kort voor 1627 zal zijn opgericht. Een handvol vondsten uit een beerput vlak achter het pand, deels over de erfgrans met Ritsevoort 56, zou bij dit huis kunnen hebben behoord, of wellicht bij de buurman ten noorden.

Er is een handvol vondstcomplexen geborgen uit de tweede helft van de 16de en eerste helft van de 17de eeuw. Het huisraad is vergelijkbaar met vondstcomplexen uit de wat minder welvarende middenlaag van de bevolking. Dit past in het beeld van de matige verkoopprijzen van het huis in die periode.

Onderzoeksvragen en antwoorden

Sinds 2017 zijn voor opgravingen in de binnenstad door de gemeentelijk archeologen standaard onderzoeksvragen geformuleerd. Deze zijn gebaseerd op de Gemeentelijke Onderzoeksagenda Archeologie van Alkmaar uit de (in 2016 vervangen) raadsnota over erfgoedbeleid uit 2009¹⁰ en op overzichtspublicaties over de stadsarcheologie van Alkmaar.¹¹ Deze vragen vormen nu een aanvulling op het op 30-1-2008 vastgestelde programma van eisen archeologie van de opgraving Ritsevoort 60:

¹⁰ De inmiddels ingetrokken oude beleidsnota is niet meer via internet te achterhalen. Op aanvraag kan de onderzoeksagenda worden gemaïld. Te bevragen via: archeologischcentrum@alkmaar.nl.

¹¹ Zie o.a. Bitter 2007 en Bitter 2013 hst.4. Het meest recent is Bitter 2016 'Schaven aan Alkmaar'.

- 1 Welke resten zijn gevonden van het natuurlijke landschap en van veranderingen daarin in de loop der tijd?
- 2 Welke resten zijn aanwezig uit de prehistorie, romeinse tijd en/of vroege middeleeuwen?
- 3 Uit welke tijd dateert de eerste bewoning van het terrein en wat voor structuren zijn dit?
- 4 Welke resten zijn aanwezig van vestingwerken, openbare gebouwen, kerken en kloosters, gasthuizen of begraafplaatsen en wat is daarvan de datering?
- 5 Wat is de eerste terreininrichting van de percelen geweest en zijn daar in de loop der tijd wijzigingen in gekomen?
- 6 Welke resten van huizen en bijgebouwen zijn aanwezig en wat is daarvan de datering?
- 7 Zijn er sporen van een brand en wat is daarvan de datering?
- 8 Welke resten van waterputten, beerputten of riolen zijn aanwezig en wat is daarvan de datering?
- 9 Welke vondstcomplexen van meer dan 25 voorwerpen zijn aanwezig en wat is daarvan de datering?
- 10 Welke resten zijn aanwezig van een ambacht dat op de vindplaats is uitgeoefend en wat is daarvan de datering?
- 11 Zijn er zaken aanwezig die tevoren niet verwacht worden? Licht dit toe.

De opgravingsresultaten van Ritsevoort 58/60 in 2008 geven antwoorden op deze onderzoeksvragen met uitzondering van de vragen 4 en 11.

Ad 1. De vindplaats ligt op de oostflank van de strandwal en de ondergrond bestaat uit gelaagde duinzanden. Naar het westen liep de top van het duinzand wel een halve meter hoger op dan aan de straatkant

Ad 2. In het duinzand is op 0,2 m+NAP een oud oppervlak aanwezig als een grijsbruine band van een paar cm dik. Er is hierin geen vondstmateriaal aangetroffen. Vanuit het duinzand daarboven is een rechthoekige kuil **1A** opgegraven, waaruit een potscherf uit de IJzertijd of Romeinse tijd kwam.

Ad 3. De oudste middeleeuwse sporen zijn een akkerlaag (**2A**), sloot **1B** uit de 10de/12de eeuw en sloten **2B**, **2C** en **2D** uit de 1ste helft 14de eeuw. De eerste huisresten ter plaatse dateren uit de 15de eeuw.

Ad 5. De oudste sporen van terreininrichting dateren uit de 14de eeuw. Er zijn een paar smalle oost-west lopende greppels (**1B 2B 2D**, mogelijk de onderkanten van bredere sloten) die uitkomen op een brede sloot langs de weg, berm-sloot **2C**. Enkele paalsporen (**2E t/m 2J**) horen mogelijk bij een afrastering op circa 20 meter vanaf de straat. Langs de noordgrens en zuidgrens van het bestaande perceel werden midden 14de eeuw twee sloten **3A** en **3B** haaks op de straat gegraven – ze kwamen uit op berm-sloot **2C**. Ze markeren een percelering die tot de huidige dag nog bestaat. Een ondiep spoor **4B** uit de 15de eeuw is mogelijk de standgreppel voor een schutting, op ca. 18 meter van de straat.

Ad 6. Uit de periode vóór de bouw van het nu afgebroken laat-16de-eeuwse huis zijn resten gevonden van opeenvolgende huizen aan het Ritsevoort 58/60:

- van de eerste bebouwing uit de 14de eeuw zijn slechts schamele resten terug gevonden, namelijk een wandgreppel **3C** en rechthoekige kleisporen **3D** en **3E** van mogelijk vloeren en een onderlaag voor wanden van licht bouw materiaal. De sporen bevinden zich tussen 17 en 23 meter vanaf de straat en het kan een bijgebouwtje zijn geweest (het deel aan de straatkant is teveel verstoord).
- van een 15de-eeuws huis ter plekke van Ritsevoort 58/60 is alleen een haardkuil **5A** gevonden. De verdere resten zijn na de brand van 1517 door latere bouwactiviteiten opgeruimd – het ontbreken van baksteenpuin of sintels van verbrande leem wijst op houtbouw.

- langs de zuidkant van de opgraving werd de zijkant van een 15de-eeuws huis **5B** aangesneden dat zich grotendeels bij Ritsevoort 62 bevond, met een kleivloer, vermoedelijk houten wanden en een haard **5C**.
- slechts weinig sporen resteren van de herbouw van het huis na de brand van 1517, namelijk een houten kelder **6B**, beerputjes **6C** en **6D** en twee waterputten **6G** en **6i**. Dit huis is weer afgebroken ten behoeve van het tot 2008 aanwezige pand, kort voor 1627.
- van het afgebroken vroeg-17de-eeuwse huis zijn alleen wat bouwhistorische gegevens vastgelegd. Het was een klein woonhuisje aan de straatzijde met erachter een pand met drie-kamers-onder-één dak

Ad 7. Een donkerbruine laag humeuze grond met houtskool erin ('brandlaag' **6A**), zal het gevolg zijn van de plundering van Alkmaar en het afbranden van het Ritsevoort door de Friese bende De Zwarte Hoop in 1517.

Ad 8. Er zijn twee waterputten **6G** en **6i** gevonden van gestapelde tonnen onder een bakstenen bovenmantel. Ze zijn buiten gebruik genomen bij de nieuwbouw kort voor 1627. In de noordwesthoek van de opgraving werden ook twee zeer grote ovale kuilen **4D** en **4/5D** uit de 15de en 15de/16de eeuw gedocumenteerd die mogelijk voor waterputten waren gegraven maar helaas niet tot onderin konden worden onderzocht vanwege instortingsrisico's.

In het erf vlak achter het huis Ritsevoort 58/60 zijn twee beerputten **6C** en **6D** gevonden met vondsten uit ca. 1550-1625. Een derde beerput **6K** in de uiterste noordwesthoek met vondsten uit ca. 1625/1650 kan bij Ritsevoort 58/60 hebben gehoord of bij de buurman ten noorden op nummer 56.

In de zuidwesthoek werd een afvalkuil **6F** met as gevonden met een restant van een bakstenen afvalbak **6E**.

Ad 9. De opgraving leverde een aantal vondstcomplexen op: de beerlaag van beerput **6D** (08RTV20, circa 1575-1625), afval in kuil **6F** (08RTV4, circa 1575/1600), afvalkuil **6H** (08RTV37, circa 1625/1650), afval in demping van waterput **6i** (08RTV17, circa 1625/1650).

Ad 10. Midden achterin werd een ingegraven ronde houten bak **4/5E** opgegraven, slechts globaal dateerbaar in de 15de of 16de eeuw. Hij was voor een onbekend doeleinde gevuld met bruin zand en partijen kalk. Dit kan met een ambachtelijke activiteit verband houden.

Literatuur

Bitter, P., 1995: *Geworteld in de bodem*, Alkmaar (Publikaties over de Alkmaarse Monumentenzorg en Archeologie, 1).

Bitter, P., 2013: Enkele gedachten over de bewoningsgeschiedenis van de Laat, in: Bitter, P., m.m.v. R. Roedema, A. Pavlovic e.a., 2013: *Vroeger aan de Laat. Opgravingen in 1998, 2008 en 2009*, Alkmaar (Rapporten over de Alkmaarse Monumenten en Archeologie 19), 191-204.

Bitter, P., R. Roedema et al, 2009: *Huizen haven en handel. Opgravingen bij de Waag en onder het Waagplein (1997-2003)*, Alkmaar (Rapporten over de Alkmaarse Monumentenzorg en Archeologie nr. 13).

Bitter, P., G. van den Berg e.a., 2014: *Onder 'de Houtmarkt'. Opgravingen bij Laat/Bloemstraat in 1998 en 1999 (98BLO, 99BLO)*, Alkmaar (Rapporten over de Alkmaarse Monumenten en Archeologie nr. 18).

Bitter, P., 2016: *Schaven aan Alkmaar. 25 Jaar archeologisch onderzoek in beeld*, Alkmaar.

Bitter, P. (red.), 2022: *Zeven eeuwen wonen, werken en winkelen in de Langestraat van Alkmaar. Archeologisch en bouwhistorisch onderzoek bij Langestraat 16-18, 64-66 en 52-62 in 2000, 2001 en 2015*, Alkmaar (Rapporten over de Alkmaarse monumenten en Archeologie 25).

Bruin, J., 1993: Vorm en functie (4): een merkwaardige bak, *Alkmaars Bodemnieuws* 6, 23-28.

Jong-Lambregts, N. de, 2009: Ritsevoort nader bekeken (06RTV), in: N. de Jong-Lambregts, e.a., *Sporen onder het maaiveld, opgravingen in Alkmaar en Koedijk tussen 2001 en 2007*, Alkmaar (Rapporten over de Alkmaarse Monumentenzorg en Archeologie nr. 14), 111-120.

Ostkamp, S., R. Roedema & R.P. van Wilgen, 2002: The introduction of majolica in Alkmaar, in: J. Veeckman e.a. (red.), *Majolica and glass from Italy to Antwerp and beyond. The transfer of technology in the 16th- early 17th century*. Antwerpen, 449-464.

Scholten, F.T., 1993: *Dutch Majolica and Delftware (1550-1700) from the Edwin van Drecht Collection*, Amsterdam.

Tichelaar, P.J., 2016: *Het korfje. Herkennen en beschrijven van vroege majolica*, Zwolle.

Bijlage 1 Stratigrafische matrix en sporenlijst (08RTV)

In de stratigrafische matrix worden de sporen ingedeeld op basis van de stratigrafische volgorde door lagenopbouw, oversnijdingen en andere aanwijzingen voor de chronologische volgorde, in combinatie met de datering van begeleidend vondstmateriaal (**tabel 2-J**)

De dateringen van erin gevonden keramiek zijn slechts globaal te bepalen, omdat diverse sporen zijn opgevuld met aangevoerd zand, waar de scherven als opspit in zaten.

De sporen zijn gecodeerd door het periodenummer plus een letter. Onderstaand worden de sporen beschreven op volgorde van de spoorcodes.

08RTV stratigrafische matrix

	6K beerputje s1008, over 4/5D; V3 1625/1650	6J bakstenen souterrain kelder	6i waterput s1026; demp. V17 1625/1650	6H afvalkuil s1038; V37 1625/50	6G waterput s1039; inst. V36 1550/1625
1600		6B houten kelder s1029, door 4B 4C; demp. V21 V25 1575/1650	6C Beerputje s1011, door 3D V6 1550/1625	6D beerput 1027; V20 1550/1625	6F kuil s1006; V4 1575/1600
					6E muurtje (van afvalbak?); s1007
1525	6A Laag zwarte/donkerbruine grond met houtskool in Z-prof wp3 V41 (BRANDLAAG 1517?)				
		5A haardkuil s1028 vol zwarte grond V30, holte van aspot V22 asplek, over 4B 4C; V22 V30 1475/1550	5B Huis Zkant: kleiwand s1036 s1037 poerkeisteen s1035, over 3B; V23 V27 V28 1400/1550	5C Huis Zkant: haard s1038, bij 5B?; V24 1275/1425	
	4/6F kuil s1044				
1450/1500	4/5D kuil (waterput insteek?) s1001, onder s1008	4/5E Houten bak s1012 1017 demping V12B 1375/1550	4B standgreppel hek? s1032, over 3D; V26 V33 1450/1525	4C rechthoekige kuil s1031 s1045	4D kuil s1002 s1015; V2 V14 1275/1400
1400/1450	4A Ophoging donkerbruin zand V7 V12A V43 V44 1375/1500				
	3/5C kuil s1058, door 2A; V49 1250/1350	3A N kavelsloot s1013, rand met twee palen s1046, door 2D; demping V11 V13 V35 1375/1500	3D souterrain kelder; zand vlijlaag en kleikluiten (klei?)vloer s1047-1048, over 3C	3C Wandgreppels s1016-s1018, met kuil, onder 3E; V15 1375/1500	3B Z kavelsloot s1021 s1051; bodem V29 V38 V39 1300-1400; demping V34 V45 1350/1450
	3/5A 3/5B paalsporen s1053 s1057; 3/5A door 2B		3E verspitte kleivloer s1024 bij 3D onder 6C		
		2E t/m 2J (paal-?) kuiltjes; 2H V10 1375/1450 en 2i V9 1350/1450	2D OW greppel met N-bocht s1014 s1023; V16 V32 1275/1325	2C bermsloot langs weg s1060; bodem V51 1300/1400	2B OW-greppel s1054 s1019 s1005, door akker 2A
1300/1350	2A Akkerlaag s1025, ok 0,2/0,4 aan Okant en middenin, ok 0,65/0,7 aan Westkant; V19 V40 V48 V46 1100-1300/1350				
		1B greppel s1003, onder 2A; V1 1200/1325	1A kuiltje onder 2A; V47 IJzertijd of Romeinse tijd		

Tabel 2-J Stratigrafische matrix van de sporen uit de opgraving 08RTV

Periode 1 circa 1000/1200 – 1300/1325

1A Rechthoekige kuil van circa 70x50cm, gevuld met donkerbruin zand, in het vlak op +0.62 m NAP en slechts enkele centimeters diep. Uit dit spoor kwam een wandscherf (V47) tevoorschijn van een pot met 'besmeten' buitenkant, daterend uit de IJzertijd of Romeinse tijd.

1B Greppel in het meest westelijke deel van de opgraving (s1003), onder akker **2A**. De vulling bestond uit donker bruin zand met houtskoolspikkels. Vondsten V1: 1200-1325.

Periode 2 circa 1300/1325 – 1350/1375

2A Akkerlaag van lichtgrijs omwoeld zand, met spitsporen in het natuurlijke gele zand eronder (s1025). Vondsten V19, V40, V46, V48: 1100-1300/1325.

2B Greppel of sloot in Oost-West richting, door diverse sporen verstoord en daardoor fragmentarisch gedocumenteerd (s1005, s1019 s1054), doorsneet akkerlaag **2A**.

2C Sloot langs de straatkant, onder de tegenwoordige voorgevels van de huizen (s1060). Deze bermsloot van het Ritsevoort kwam pas in zicht bij het verwijderen van een verstoorde bovenlaag, in het vlak op 0.03 m+NAP, en hij was nog 50 cm diep. De vulling bestond voornamelijk uit grijs zand. Vondsten V51: 14de eeuw.

2D Greppel met een oost-west oriëntatie welke aan de westzijde afbuigt richting het noorden; s1014, s1023 en s1040. In vlak 1 op 0.66 m+NAP en in vlak 2 op 0.52 m+NAP. De greppel was gevuld met donker bruin humeus zand. Vondsten: V16, V32: 1275-1325. Het spoor was doorgraven door sloot **3A** en kelder **6B**.

2E t/m 2J Kleine kuilen (mogelijke paalsporen), afgetekend in het gele duinzand en door tal van andere sporen afgedekt, onder andere onder spoor 3D. In coupes zouden ze kunnen worden geïnterpreteerd als uittreksporen van palen (maar zonder paalkern). Vondsten uit **2H** V10: 1375/1450; en uit **2i** V9: 1350/1450.

Periode 3 circa 1350/1375 – 1400/1450

3A Sloot in Oost-West richting langs de noordkant van het perceel (s1013), gevuld met donker grijs zand. In het vlak op 0.75 m+NAP en maximaal 40 cm diep. In vlak 2 werden in een laagje langs de rand van de sloot restanten aangetroffen van paalgaten (S1046). Vondsten uit de slootvulling V11 V13 V35: 1375/1500. Het spoor werd onderbroken door haard **5A** en kuil/waterput **4C**.

3B Sloot langs de zuidrand van het perceel met een oost-west oriëntatie (s1021 s1051). De top werd ingemeten op 0.47 m+ NAP en het diepste punt op ongeveer 0 m NAP. Het spoor tekende zich af als een baan grijs humeus zand van meer dan 1,3 m breed. In de coupes bestond de vulling uit gelaagd blond en grijs zand. In een van de coupes lijken er twee fasen aanwezig, met een minder diepe en smallere tweede fase langs de Noordrand. Vondsten uit de onderlaag V34, V38, V39: 1300-1400; uit de bovenlaag V29 V45: 1350/1450. De sloot wordt door veel sporen oversneden.

3C Standgreppel mogelijk voor een huiswand, met een Oost-West oriëntatie en een haakse knik noordwaarts (s1016 s1018). In het gele zand in het vlak op 0.52 m+NAP. In de oksel van het spoor een laagje omgespit zand tot een diepte van 0.30 m+NAP. De greppel toont een hoekige doorsnede met vlakke bodem en is gevuld met donkerbruin humeus zand. Het spoor werd verstoord door **3E**.

3D De noordelijke van twee grote ondiepe kuilen die vermoedelijk bij elkaar horen, ongeveer 3 bij 1,5 meter (s1047 s1048), vermoedelijk een vlijlaag voor de vloer van een souterrainkelder bestaand uit donkerbruin zand met aan de randen en halverwege een baan kleiplaggen. De noordelijke kuil verscheen in het vlak op 0.41 m+NAP,

3E De zuidelijke van twee grote ondiepe kuilen die vermoedelijk bij elkaar horen, ongeveer 3 bij 1,8 meter (s1024), een vlijlaag voor een souterrainkelder (?) van 5 cm dik bestaand uit grijze kleibrokken en donkerbruin zand. In vlak 2 op 0,47 m+NAP maar ook al 20 cm hoger in vlak 1 als spoor aanwezig, hier gevuld met donkerbruin zand. Opvallend was dat beerput **6C** precies op dit niveau was ingebed (bij toeval of doelbewust?).

Periode 3 of 4 circa 1350/1375 – 1450/1500

3/5A Paalspoor met insteek en donkerbruine ronde paalkern (s1053). Vondstloos. Doorsnijdt sloot **2B**.

3/5B Paalspoor met insteek en donkerbruine ronde paalkern (s1057). Vondstloos.

3/5C Kuil met donkerbruin zand (s1058). Vondsten V49: 1250/1350. Doorsnijdt akker **2A**.

Periode 4 circa 1400/1450 – 1450/1500

4A Ophogingslaag van donkerbruin zand met houtskoolpuntjes en plekken donkerbruine klei, 10-20 cm dik omstreeks 0,75-0,9 m+NAP in het Noordprofiel van werkput 3 en in vlak 1 tussen sporen uit perioden 4 t/m 6. Vondsten V7 V12A V43 V44: 1375/1500.

4B Standgreppel in een noord zuidelijke richting, mogelijk voor een afrastering (s1032). De vulling was donkerbruin zand met aan de oostrand wat donkerder zandplekken. De top werd ingemeten op een diepte van +0.71 m NAP en de onderkant op +0.50 m NAP. De breedte is ongeveer 80 cm. Vondsten V26 V33: 1450/1525. Het spoor oversneet spoor **3D**.

4C Rechthoekige kuil mogelijk van een waterput (?), in het vlak op 0.68 m+NAP, maar blijkens het profiel gegraven vanaf ongeveer 0.90 m+NAP (s1031 s1045). Het spoor doorsnijdt **3A** en werd doorsneden door haardplaats **5A**. Stratigrafische relatie met **4B** niet te bepalen door verstoring van kelder **6B**.

4D Ovale kuil mogelijk van een waterput, in het vlak op 0,85 m+NAP (s1002 s1015). De kuil had in het vlak een eivormig model van 2.6 bij 1.4 m en was meer dan 60 cm diep. Hij was gevuld met vuil licht grijs zand met donkerbruine kluitjes. Vondsten V2, V14: 1275/1400. Door instorting is de kuil niet verder onderzocht.

Periode 4 of 5 circa 1400/1450 – 1500/1550

4/5D Ronde kuil mogelijk van een waterput, aangesneden in de noordwesthoek van de opgraving in het vlak op 0,85 m+NAP (s1001). Het kwartronde spoor had mogelijke tot buiten de opgraving een diameter van omstreeks 4 meter. Hij was gevuld met bruinegelekt donkergeel zand. De beerput **6K** was er bovenop gebouwd.

4/5E Ingegraven ronde houten bak, diameter circa 1,4 meter, in het vlak op 0,74 m+NAP (s1012 s1017). De houten bodem bevond zich op 0.20 m+NAP. De vulling bestond voornamelijk uit kalkmortel met wat puin. Uit de kalk werd nog wat vondstmateriaal geborgen V12B: 1375/1550. Het spoor stond deels in gedempte sloot **3B**.

Periode 4, 5 of 6 circa 1400/1450 – 1625/1650

4/6F Kuil met rechthoekige vorm, gevuld met bruin zand met donkere randen (dagzoom van de onderlaag?), vondstloos (s1044). Het spoor was verstoord door de sloop van een kelder. In het vlak op 0.40 m+NAP.

Periode 5 circa 1450/1500 – 1500/1550

5A Haardkuil tegen de noordkant van het perceel (s1028), in het vlak op 0.68 m+NAP. De kuil is strak rechthoekig van vorm 0.80 x 2.20 m. Binnen deze rechthoek werden kleinere rechthoeken waargenomen van zwart zand, houtskool en botten, V30: 1450/1550. Ook was

er een askuultje met een ronde kern (van een uitgetrokken aspot?) met daarin wat vondstmateriaal V22: 1475/1550. Het spoor bevond zich bovenop **3A** en **4C**.

5B Huisresten aan de zuidrand van het perceel, boven de gedempte sloot **3B** (s1035 s1036 s1037), in het vlak op 0.66 m+NAP. Het lijkt de hoek van een huiswand met kleiplaggen - daarbinnen lagen met resten van een (deels verspitte) leemvloer. Aan de westkant pal ernaast is een vrij grote natuursteen (s1035) van 35 bij 15 cm ingegraven, die mogelijk heeft gediend als poer voor een staander - de bovenkant op 0.73 m+NAP. Langs de huiswand werd nog een houten plank aangetroffen die zijdelings was ingegraven. Uit de zandlaag binnen de wanden V23 V27 V28: 1400-1550. Het spoor werd doorgraven door beerput **6E** en waterput **6G** en was verder verstoord door slopersactiviteiten in 2007.

5C Haardresten aangetroffen bij huisresten **5B**, in het vlak op 0.67 m+NAP. De haard werd begrensd door 1 laag bakstenen van 24x11x5 cm en 29x13.5x6 cm. Vlak naast de bakstenen werd wat vondstmateriaal aangetroffen V24: 1275/1425. Aan de zuidzijde hiervan bevond zich de askuil (s1038) met een diameter van rond de 70 cm en gevuld met lichtbruine as. Het spoor is verstoord door waterput **5i**.

Periode 6 circa 1525/1550 – 1625/1650

6A Laag donkere grond, zeer donkerbruin tot zwart zand met houtskoolspikkels, in het Noordprofiel van werkput 3, **wellicht de brandlaag van 1517?** V31: 1350/1425.

6B Resten van houten keldertje van 1.90 x 1.50 meter, in het vlak op 0.66 m+NAP, met de bodem op 0.26 m+NAP (s1029). Langs de zijanten waren houten planken ingeslagen en ook werden nog vele ijzeren nagels aangetroffen. Zowel hout als nagels waren dusdanig vergaan dat hiervan niets is geborgen. Uit de demping van de kelder met bruin zand kwam wat vondstmateriaal V21 V25: 1575/1650. Verder nog wat fragmenten van plavuizen met een dikte van 2,5 cm. Het keldertje doorkruiste de sporen **2D**, **4B**, **4C** en **5A**.

6C Beerputje van ondiep model d.w.z. zonder zijwand en louter koepel met aan de westkant een uitgebouwde stortkoker, halfsteens kleigemetseld van allerlei secundair gebruikte bakstenen waaronder halve kloostermoppen (s1011). De diameter bedroeg slechts 1.20 m. In het vlak werd hij gevonden op 0.71 m+NAP en de bodem was al op 0.45 m+NAP. De beerput stond op de kleibrokken van spoor **3E**. Uit de stortkoker kwam een kleine hoeveelheid vondstmateriaal, V6: 1550/1625.

6D Beerput aan de zuidrand van de opgraving, mogelijk behorend bij Ritsevoort 62 of gedeeld (s1027). In het vlak op 0.65 m+NAP met de bodem rond NAP. De put had aan de noordkant een uitgebouwde stortkoker. Hij was halfsteens opgebouwd met kalkmortel en bakstenen van 21.5 x 10 x 5 cm. Opvallend was dat de stortkoker aan de westkant was uitgevoerd met een éénsteens muur. De put was dichtgegooid met een grote lading puin waaronder veel dakpannen. Dit moet gezien de vondst van pijpjes tussen het puin ergens in het midden van de 17de eeuw zijn gebeurd. De beerlaag V20: 1550 -1625 - waaronder ook een menselijk bot!

6E Mogelijk deel van een bakstenen afvalbak ('vuilniskuil') namelijk een stukje muurwerk met haakse hoek, halfsteens van baksteen rood 20,5x10x4,5 cm en een enkele geel 16x7x3 cm, slechts één steenlaag met onderkant op 0.95 m+NAP (s1007).

6F Kuil geheel aan de westkant, in het vlak op 1.06 m+NAP, maar in het profiel is te zien dat hij vanaf 1.40 m+NAP is gegraven (s1006). Hij is ofwel aangelegd als afvalkuil ofwel de inhoud van een mogelijke afvalbak **6E** is erin beland toen de kuil dit spoor verstoorde. Uit de kuil kwam een grote hoeveelheid vondstmateriaal V4: 1575/1600.

6G Waterput aan de zuidkant, mogelijk van Ritsevoort 62 (s1039). In het vlak op 0.66 m+NAP. De onderzijde is niet vastgelegd omdat het profiel instortte. Er is dan ook geen vondstmateriaal uit gekomen. Wel werd uit de insteek enig vondstmateriaal verzameld V36: 1550/1600.

6H Afvalkuil die tevoorschijn kwam pal ten zuiden van waterput 6G na het instorten van het profiel (s1038). De afvalkuil was gegraven tegen de zuidzijde van de waterput, over de insteek van de put heen, en hoorde vermoedelijk bij Ritsevoort 62. Hij bevatte bruine asgrond V37: 1625/1650.

6i Waterput in de zuidrand van de opgraving (s1026). De diameter bedroeg 70 cm en hij bestond uit een bijna 2 meter hoge bakstenen kraag van geel/oranje bakstenen van 21 x 10 x 3.5 cm op een houten ton. De put was gedempt met grond en puin V17: 1625/1650. Het opmeten en tekenen van de doorsnede mislukte door instorting van het profiel.

6J Bakstenen souterrain kelder onder het voorste deel van Ritsevoort 58/60, waarvan de zuidwesthoek is waargenomen, halfsteens muurwerk en 15 cm dikke bakstenen vloer oranje/geel geaderde baksteen 22x11,5x5,5 cm (s1059), bovenkant vloer 0,35 m+NAP.

6K Beerput in de noordwesthoek van de opgraving, behorend bij Ritsevoort 58/60 of Ritsevoort 56 (s1008). De diameter van de kleigemetselde put bedroeg 1.50 meter inwendig en hij was steeds gebouwd met bakstenen van 20,5 x 9,5 x 4,5 cm. De put was zeer ondiep met de bodem op 1.00 m+NAP. Uit de beerlaag V3: 1600/1625-1650.

Bijlage 2 Vondstenlijst

Rob Roedema en Peter Bitter

De vondsten van keramiek en glaswerk worden in Alkmaar gedetermineerd aan de hand van het Deventer Systeem, een typologische classificatie met een driedelige codering voor keramiek en glaswerk. De codering is samengesteld uit lettercodes voor het materiaal en de hoofdvorm (**tabellen 2-K en -L**) gevolgd door een cijfercode voor specifieke vormen.¹² Overige afkortingen: bfr = bodemfragment, rfr = randfragment, wfr = wandfragment, prof = profiel ('archeologisch compleet'), compl = compleet.

<u>code</u>	<u>omschrijving</u>	<u>code</u>	<u>omschrijving</u>
pi	pingsdorp-type aardewerk	r	rood aardewerk
wm	maaslands wit aardewerk	w	wit aardewerk
bg	blauwgrijs aardewerk	ha	Hafner' aardewerk
s5	steengoed 5 (proto-steengoed)	m	majolica uit de Nederlanden
s4	steengoed 4 (bijna-steengoed)	f	faïence uit de Nederlanden
s2	steengoed 2 (met glazuur/engobe)	i	italiaanse majolica/faïence
s1	steengoed 1 (zonder glazuur/engobe)	p	aziatisch porselein
kp	kogelpotaardewerk	gl	glas
g	grijs aardewerk		

Tabel 2-K Bakselcodes in het Deventer Systeem

<u>code</u>	<u>hoofdvorm</u>	<u>code</u>	<u>hoofdvorm</u>	<u>code</u>	<u>hoofdvorm</u>	<u>code</u>	<u>hoofdvorm</u>
bak	bakpan	gra	grape	lek	lekschaal	spi	spinsteen
bek	beker	kan	kan	oli	olielamp	stb	strijkbout
blo	bloempot	kog	kogelpot	pis	pispot	stk	steelkom
bor	bord	kom	kom	pot	pot	tes	(vuur-)test
dri	drinkschaal	kop	kop	roe	roemer	vst	vuurstolp
fle	fles						

Tabel 2-L Codes voor de hoofdvormen in het Deventer Systeem

08RTV Vondstnr	Spoorcode	Datering	08RTV Vondstnr	Spoorcode	Datering	08RTV Vondstnr	Spoorcode	Datering	08RTV Vondstnr	Spoorcode	Datering
1	1B	1200-1325	12B	4/E	1400-1500	26	4B	1375-1550	39	3B-a	
2	4D	1350-1450	13	3A	1300-1400	27	(5B)		40	2A	1300-1375
3	6K	1625-1650	14	4D	1375-1450	28	5B	1350-1425	41	6A	1350-1425
4	6F	1575-1600	15	3C	1375-1500	29	3B-a	1250-1450	42	x	
4	6F	1575-1600	16	2D	1100-1325	30	5A	1450-1550	43	4A	1375-1500
4	6F	1575-1600	17	6i	1625/ 1650	31	x		44	4A	1375-1425
5	3B-b	1300-1500	18	x	1350-1425	32	2D		45	3B-b	1350-1450
6	6C	1575-1625	19	2A	1300-1350	33	4B	1450-1525	46	2A	
7	2A	1300-1400	20	6D	1550-1625	34	3B-b	1300-1400	47	1A	0-300
8	x	15-16	21	6B	1575-1650	35	3A	1250-1325	48	2A	
9	2i	1350-1425	22	5A	1375-1550	36	6G	1550-1625	49	3/5C	1250-1350
10	2H	1375-1450	23	5B	1400-1500	37	6H	1625-1650	50	x	
11	3A	1375-1550	24	5C	1350-1425	38	3B-a	1300-1400	51	2C	1300-1400
12A	4A	1375-1550	25	6B							

Tabel 2-M Concordantie van vondstnummers met spoorcodes

¹² Zie nadere informatie op de website www.deventersysteem.nl.

Spoorcode	Vondst-omstandigheden	08RTV Vondstnr	Materiaal	Datering
1A	vlek bruin zand	47	1wfr IJzertijd/inheems-romeins besmeten	0-300
1B	greppel s1003	1	1 wfr kp-kog bezemstreek	1200-1325
2A	laag d.br.hum zand	7	1 wfr s2-kan Langerwehe (paars), 1 wfr kp-kog, 1 wfr grijs, 1 wfr rood (spaarzaam loodglaz)	1300-1400
2A	laag dbr zand	19	1 wfr s4-kan, 3 wfr rood (klein), 1x natuursteen,	1300-1350
2A	laag br.gr.zand	40	1 wfr s1-, 1 wfr s2- Langerwehe, 2 wfr grijs, 1 bfr rood lobvoeten	1300-1375
2A	d.br.vlek	46	1 oor en 1 wfr rood, 1 wfr paffrath (sleets)	
2A	spitsporen s1058	48	1 wfr bg-? Elmpt; 1 wfr kp-? fijn baksel	
2C	sloot s1060, bodemlaag	51	1 wfr s4-, 1bfr s1-kan- Siegburg met grove standing, 1 bfr grijs lobvoeten, 1 wfr kp-, 3 wfr rood	1300-1400
2D	greppel s1014	16	1x sintel, 1 wfr wm- Andenne, 1 wfr bg- paffrath, 1 wfr 1 rfr kp-kog-	1100-1300
2D	greppel s1023	16	1 wfr s4-kan	1275-1325
2D	greppel s1040	32	1 wfr gedraaid onbekend bruinig baksel zandig hard	
2H	paalspoor met d.br.hum zand	10	1 rfr r-gra-6 (spateltechniek), 1 bfr grijs lobvoeten	1375-1450
2i	paalspoor dbr.hum zand	9	1 wfr s5-kan, 1 wfr s2-kan Langerwehe, 1 rfr r-gra-20	1350-1425
3A	greppel s1013	11	1 rfr r-bak-15	1375-1550
3A	greppel s1013	13	1 fr baksteen (noga-kleur), 2 bfr r-bak, 1 wfr wm- Andenne, 3x bot	1300-1400
3A	rand van greppel s1013, met twee ingeslagen palen s1046	35	1 wfr wm- Andenne	1250-1325
3B-a	greppel s1051 bodemlaag	29	1 wfr grijs	1250-1450
3B-a	greppel s1051 bodemlaag	38	1 wfr s1-, 1 rfr r-bak-11 golfrand, 1 wfr rood	1300-1400
3B-a	greppel s1051 bodemlaag	39	1 wfr grijs, 1 wfr rood, bot	
3B-b	greppel s1051 bovenlaag dbr.hum zand	5	1 wfr grijs sleets	1300-1500
3B-b	greppel s1051 bovenlaag	34	1 bfr s1-kan standing grof, 1 bfr grijs lobvoet	1300-1400
3B-b	greppel s1051 bovenlaag	45	1 rfr r-gra-20, 1 bfr s2-kan Langerwehe met grove standing	1350-1450
3C	wandgreppel en zandlaag s1016-18	15	1 wfr r-gra-7 spaarzaam loodglazuur	1375-1500
3/5C	kuil br.hum.zand	49	1 rfr r-bak-32 wijd model	1250-1350
4A	laag naast ingraving	43	1 wfr r-gra wand, 1 rfr r-bak-15 platte steel, 4 wfr grijs	1375-1500
4A	br.hum.zand+ hK+klei	44	6 fr rood spaarzaam, 1 rfr s1-kan-17, 1 wfr s4-kan	1375-1425
4A	plek	12A	1 bfr r-gra, 1 rfr r-bak-15, 1 rfr rood, 1 wfr grijs, 1 wfr s1-kan Siegburg	1375-1550
4B	greppel s1032	26	1 bfr s2-kan Langerwehe/Aken/Raeren	1375-1550
4B	plek onder s1034	33	2 wfr s1- Siegburg; 3 wfr grijs; 2rfr en 1 bfr r-gra, 1 rfr r-pis-1, 5 wfr rood, bot	1450-1525
4D	insteek waterput s1002	2	1 bfr+rfr r-gra-20	1350-1450
4D	kuil s1015	14	2 wfr rood, 1 rfr r-bak-15, 1 wfr s5-kan (grijs baksel bruin engobe), 1 rfr s2-kan met oor paarse engobe	1375-1450

Tabel 2-N blad 1/4 Vondstenlijst van opgraving 08RTV op volgorde van de spoorcodes.

Spoorcode	Vondst-omstandigheden	08RTV Vondstnr	Materiaal	Datering
4/5E	dbr. zand demping houten bak s1012	12B	5 wfr en 1x oor en 1 rfr rood	1400-1500
5A	haardkuil s1028; V22 scherven in holte van verwijderde aspot	22	1 bfr r-pis- (bodem met ziel), 1 wfr rood; 1x bot en 1x visbot	1375-1550
5A	haardkuil s1028; V30 zwarte zandvulling	30	1 rfr r-bak-2, 1 rfr r-oli-2, 1 rfr s1-dri-2, 1wfr s2- Siegburg met paarse ijzerengobe, 2x sintels, bot	1450-1550
5B	zandlaag binnen kleiwand s1036	23	2 wfr grijs, 4 wfr rood, 1 rfr r-bak-2	1400-1500
5B	zandlaag binnen kleiwand s1036	28	3 wfr rood, 1 rfr r-gra-2, 1 rfr r-bak-1, 1 rfr g-kan/pis	1350-1425
5B-ca	aanleg coupe R	27	1 bfr r-kop, 1 bfr r-gra, 1 wfr kp- (grof), 1 rfr pi- (rechte rand met rode beschildering), 1 wfr grijs	
5C	bij haard s1038	24	1 rfr r-gra-2, 1 bfr grijs lobvoeten	1350-1425
6A	laag zwart/ donkerbruin zand	41	1 wfr rood spaarzaam slibboogjes, 1x s1-kan	1350-1425
6B	houten kelder s1029 demping	21	2 rfr r-gra-17 met oor, 1 rfr r-gra-19 met oor, 1 rfr s2-kan-37? Raeren	1575-1650
6B	houten kelder s1029 demping	25	1 bfr r-tes- (pootje, ongeglazuurd), 1 wfr rood, 1 fr rode plavuis 2.5cm dik	
6C	beerput s1011 beerlaag	6	1 rfr r-bak-4, 1 rfr r-gra-34, 1 rfr r-gra-110 (inwendig gele slib), 1 rfr r-kop-2, 1 rfr r-kom-36 (inwendig groene slib, schuine streepjes butenlangs rand), 1rfr r-pis-5, 3 rfr r-tes-5; 41x bot	1575-1625
6D	beerput s1027 beerlaag	20	1 compl r-bak-5 (08RTV20-A : diam 21 h 5,5 cm, geknepen steel, beroet, stuk uit wand), 1x r-bor-6, 2x r-gra-19, 1x r-gra-34, 2x r-gra, 3x r-kop-2, 1x r-kop-5, 2x r-kop-17, 1x r-pis, 1x r-tes-6, 2x rood; 1x w-bak-5, 2x w-kop-21 (1x groen 1x geel glazuur), 1x wit; 1 compl m-bor-5 16c (08RTV20-B : diam 28,5 h 5 cm, geel baksel, polychrome mannenkop binnen fries van blauw/oker zonnetjes en concentrische cirkels, stuk uit rand), 1 compl m-bor-5 16c (08RTV20-C : diam 25 h 4 cm, geel baksel, polychroom zonmotief, rand spaartechniek), 1x m-bor-5 16d, 3x m-bor 17A; 1x gl-bek-19a, 1x gl-bek, 1x gl-fle	1550-1625
6F	kuil s1006	4	2 wfr s2-kan Raeren/Frechen (1x wschl baardman met aanzet applique), 1 rfr+wfr s2-sne-1 wit Siegburg (bijna ongeglazuurd) met rechthoekige applique van vrouwelijke heilige (?) klein model diam. 7 cm (met fragm tweede applique dezelfde stempel), 1 gave s2-spi-2 (08RTV4-B : diam 28 h 10 mm); 4 rfr r-bak-4, 1rfr met sterk geknepen steel r-bak-4, 1 rfr r-bor-6 NH slibdecor (decor ND fr), 3 rfr r-bor-6, 1 bfr r-bor- lobvoeten, 1 prof r-gra-18, 1 rfr r-gra-19, 3 rfr r-gra-34, 1 bfr r-gra- inwendig groene slib pootje, 10x r-gra- (10 bfr en 10x oortje),	1575-1600

Tabel 2-N blad 2/4 Vondstenlijst van opgraving 08RTV op volgorde van de spoorcodes.

Spoorcode	Vondst-omstandigheden	08RTV Vondstnr	Materiaal	Datering
6F	kuil s1006	4	4 rfr r-kom-58 inw groen met gele streepjes op vlag (wschl erbij horend 1 bfr standing en 7 wfr), 1 prof en 1 rfr r-kop-2, 4 rfr r-kop-13, 1 bfr r-kop inw groene slib, 5x r-kop-? (4 oortjes en 5 bfr standing r-kop), 1 compl r-lek-8 (08RTV4-A : diam 27,5 h 6,5 cm, 2 hor worstoren, versleten, mist deel wand en wand), 1 bfr r-lek-?, 1 prof en 5 rfr r-pis-5, 1 prof r-stk-1, 1 rfr r-tes-1 (vierkant), 1 prof en 6 rfr r-tes-4 (rond), 1r+bfr r-zal-3, 10 rfr rood ND en ca 150 wfr rood;	1575-1600
6F	kuil s1006	4	2 rfr w-bak-3 groen, 2 bfr w-bak (1x groen 1x geel), 1 bfr w-gra-?, 2 rfr en 1 bfr w-gra-13 groen, 1 prof (1/4 deel) w-gra-26 groen, 1 wfr+bfr w-kop-13, 1 bfr standing groen, 2 rfr ND en ca 5 wfr wit; 1 prof m-bor-5 (diam 30 cm, blauw op wit: kleine middenrozet omgeven door cirkels en band sgraffito krullen, op vlag palmetwaaiers, grauw uitgebleekt), 1 rfr m-bor-5 met vlag als vorige, 1 rfr m-bor-(5?) polychroom zigzand rand met driehoekjes, cirkellijnen), 1 rfr m-bor-17 16B (blauw op wit aigrettes op vlag), 1 wfr m-bor-? polychroom rozet, 1 bfr m-bor-? wit; 1 wfr faience f-pot? wit (wschl vervuiling).	1575-1600
6G	waterput s1039, insteek V36	36	2 rfr r-bak-2, 2 rfr r-blo (manchetrand), 1rfr r-bor-1 ringeloorboogjes, 3 rfr r-gra-91, 1 bfr r-gra, 1 rfr r-pis-5, 2 wfr rood	1550-1625
6H	afvalkuil s1038	37	1 prof r-bak-5 met pootjes, 1 rfr r-bor-6 (diam 32 cm), 1 rfr r-gra, 1rfr r-gra (zeer groot), 3 rfr r-kan-31, 1 bfr r-tes, 1 rfr r-vst-3; 1 rfr w-oli-2; 1 rfr m-kom wit, 1 fr gl-bek; 1x kleipijp klein biconisch pijpekopje ongemerkt	1625-1650
6i	waterput s1026; demping met zand en afval	17	1 bfr s2-kan-35 (Westerwald blauw op grijs, gestempelde hartjes en wapenmedaillon) 17A, 1 wfr s2-kan Raeren/Aken; 1 compl r-bak-4, 1 rfr r-bor-27 (klein bord diam. 13 cm, NH slibversierd wschl haan), 1 rfr r-bor (NH slibversierd randje met streepjes), 1 rfr r-bor-6, 2 prof r-gra-11 (1x ws Alkmaar, 1x Bergen Op Zoom), 1 rfr r-gra-19 donkerbruin glazuur, 1 prof r-gra-19, 1 compl r-gra-19 (08RTV17-A : diam 12,5 h 12 cm), 1 prof r-gra-34, 1 prof r-gra-119 steelgrape, 1 wfr r-gra (felrood baksel), 1 bfr r-kan (kleine kan op standvoet, NH slibversierd decor niet herkenbaar 17bc), 2 rfr r-kom-36 (inwendig gele slib),	1625/ 1650

Tabel 2-N blad 3/4 Vondstenlijst van opgraving 08RTV op volgorde van de spoorcodes.

Spoorcode	Vondst-omstandigheden	08RTV Vondstnr	Materiaal	Datering
6i	waterput s1026; demping met zand en afval	17	6 prof r-kop-2, 1 compl r-kop-2 (08RTV17-D : diam 14 h 8 cm, stuk uit rand), 1 rfr r-kop-11 (inwendig gele slib), 1 wfr oortje r-kop- (NH slibdec streepjes), 1 rfr r-lek-1, 1 rfr en 1 prof r-oli-2, 1 compl r-oli-2 (08RTV17-C : diam 14 h 14,5 cm, stuk uit rand), 1 prof r-pis-5, 1 compl r-pis-5 (08RTV17-B : diam 20,5 h 17,5), 1 compl r-pot-3 (08RTV17-E : diam 29 h 28 cm, 2 vert worstoren, stukken uit wand), 1 rfr r-stb-1, 2 prof r-tes-1, 1 prof r-tes-11, 1 rfr (achterplaat) r-vst (groen glazuur); 1 rfr en 1 prof w-gra-23, 2 wfr w-gra 16B/17A, 1 rfr w-stk-1, 1 rfr ND wit aardewerk; 1 prof ha-kom-11 (08RTV17-F : h 12,5 diam 21,5 cm, inw groen geglazuurde witte slib, standvlak, 2 hor oren),	1625/ 1650
6i	waterput s1026; demping met zand en afval; V17 vervolg	17	1 prof m-bor-5 kivitsbloem binnen cirkels met kabelrand (blauw op wit vrij grof), 1rfr m-bor-5 polychroom blauwe en gele cirkellijnen met oranje ruitenpatron op vlag, 1 prof m-bor-9 polychroom haas binnen stippel/aigrette rand (diam.19 h. 3 cm; blauw en geel op wit), 1 bfr m-bor-13 'pannekoekbord' blauw op wit decor onherkenbaar aangetast, 1rfr m-bor polychroom op blauw fond aigretterand, 1wfr en 1 rfr m-bor niet determineerbaar (kleine fr),	1625/ 1650
6i	waterput s1026; demping met zand en afval; V17 vervolg	17	1 compl m-kom-6 17bc (08RTV17-G : diam 25,5 h 7,5 cm, blauw op wit Chinees decor vogel op rots in tuin en op vlag vakken boeddhistische symbolen, stuk uit rand); 2x gl-bek-19a 17A, 1x gl-roe, 1x gl-fle-7 met tinnen montuur schroefdop; kleipijpen 5x Alkmaars grof 17b, 2x biconisch 17A (1x hielmerk EH, 1x hielmerk onleesbaar); 2x rode geglazuurde plavuis (11,5x11,5x2 cm; 14x14x2,3 cm)	1625/ 1650
6K	beerput s1008 beerlaag	3	1x r-bak-2, 1x r-bor, 1x r-gra-34, 3x r-gra, 1x r-tes-20 (diam. 32 cm), 1x r-vst bovendeeel); 1x m-kom-6 (Chinees decor); 1x natuursteen bouwfragment, 2x bot, 1x ijzer ND	1625-1650
x	puinplek	8	1 rr en 2 wfr rood	15-16
x	laagje onderin kuil	18	2 wfr rood, 1 wfr grijs, 2 wfr s1-kan gevlamd Siegburg	1350-1425
x	plek s1041	31	1 bfr r-gra pootje	
x	ingraving (niet in vlak)	42	1 wfr grijs	
	vervallen	50		

Tabel 2-N blad 4/4 Vondstenlijst van opgraving 08RTV op volgorde van de spoorcodes.

Bijlage 3 Archiefbronnen over eigenaren en bewoners

Jan Klinkert en Peter Bitter

Toelichting op de bronnen

De meeste bronnen betreffen de eigenaren en slechts in beperkte mate zijn er gegevens overgeleverd over huurders. Huurovereenkomsten werden slechts zelden notarieel vastgelegd en de data over huurders komen dan ook uit de vergelijking van de eigenaarsgegevens met incidentele 18de-eeuwse belastinglijsten waarin per bewoner een belastingaanslag is genoteerd en uit de vergelijking met enkele 19de-eeuwse inwonerslijsten van de stad. In de afgelopen 20 jaar zijn steeds meer archiefbronnen digitaal ontsloten en veel informatie is al te vinden via internet, met name op websites van archiefdiensten zoals de website www.regionaalarchiefalkmaar.nl.

Archiefbronnen over eigenaren

De belangrijkste bron over eigendommen zijn de afschriften van koopakten. Transacties werden door de notaris schriftelijk vastgelegd in akten waarvan de afschriften door de stad werden bewaard in het Oud Notarieel archief Alkmaar (=ONA). De eigendomsoverdrachten (transporten) van onroerende goederen werden vanaf de middeleeuwen tot de Franse tijd ook geregistreerd bij de rechtbank in het Oud Rechterlijk archief Alkmaar (=ORA). Omdat er geen huis- of kavelnummering was, werd in de transportakte de locatie van een perceel omschreven door een verwijzing naar de bureu. Bij de verkoop konden voorwaarden (condities) worden gesteld aan de koper, financiële afspraken vastgelegd over de omgang met hypotheek en andere schulden die op het huis rusten, terwijl werd vastgelegd hoe de verkoper aan het onroerend goed was gekomen en vanaf tweede kwart 17de eeuw ook wanneer (de 'aankomsttitel'). Van de transportakten uit de late 16de tot eind 18de eeuw zijn door Jan Klinkert transcripties gemaakt.¹³ Deze zijn hier door Peter Bitter samengevat.

De Verpondingen (=Verp. of Vp) waren een jaarlijkse heffing door de Staten van Holland aan de eigenaren van onroerende goederen. De heffing werd al sinds de middeleeuwen gebaseerd op de huurprijs van het onroerend goed of, als het door de eigenaar zelf gebruikt werd, een taxatie daarvan. In 1628 en 1730 werden de 'huurwaarden' voor de verpondingen opnieuw opgenomen en getaxeerd in een 'Redres' ofwel herziening. In 1730 werd de aanslag ter hoogte van 1/8 van de huurwaarde terug gebracht tot 1/12 van de huurwaarde. Voor Alkmaar zijn van deze jaarlijkse heffingen alleen de verpondingslijst van 1718-1727 en het Redres van 1730 bewaard. In het Redres van 1730 zijn per kavel de naam van de eigenaar en de oude en de nieuwe heffing genoteerd, met een paar steekwoorden over de aard van het onroerende goed en het onderscheid tussen huur en taxatie. In de opeenvolgende verpondingslijsten zijn ook wijzigingen van eigenaar genoteerd met naast de naam meestal (maar niet altijd) het betreffende jaartal. In 1718, 1765 en 1779 zijn nieuwe overzichten gemaakt - de in dat jaar vermelde personen waren vaak al eerder eigenaren geworden.

Wijzigingen in de panden leidden tot aanpassingen van de verpondingen en dit werd bijgehouden in een 'Quohier' en een 'Lijst van Nieuwgetimmerde Huizen' – deze zijn alleen voor de perioden 1654-1665 en 1750-1793 bewaard gebleven.

Het eigendom van onroerende goederen is vanaf 1832 vastgelegd in het kadaster waarbij elk perceel een kadastraal nummer kreeg (op basis van opnamen in 1826), met nauwkeurig opgemeten kadastrale kaarten (de Kadastrale Minuut). Op de Oorspronkelijk Aanwijzende Tafels (=OAT) is de eigenaar vermeld met enkele administratieve gegevens over het perceel: **kig**=kadastraal inkomen gebouwen berekend als 75% van de huurwaarde van huizen en 67% van de huurwaarde van andere gebouwen; **kio**=kadastraal inkomen ongebouwd; **srt**=soort 1=woonhuis, 2=pakhuis, 3=stal/wagenhuis, 4=werkplaats, 8=leeg erf en 9=anders.

¹³ Met hartelijke dank aan Jan Klinkert voor het beschikbaar stellen van de transcripties.

Op de website van het Regionaal Archief zijn gegevens met betrekking tot onroerende goederen in Alkmaar uit de periode 1700-1913 te achterhalen op de pagina's van het '**Historisch Kadaster Alkmaar**'. De basis voor het HKA is twintig jaar geleden gelegd door W.J. van den Berg uit Utrecht. Nadat hij de data van de OAT van 1832 in de computer had ingevoerd, heeft hij de nummering van de lijsten van de Verpondingen eraan gekoppeld en die data ingevoerd. Daarna zijn hier in het HKA nog tal van gegevens aan toegevoegd uit enkele andere bronnen.¹⁴ Ook latere kadastrale wijzigingen zijn in het HKA ingevoerd zoals de mutaties van 1826-1837 (=Kador) en herzieningen vanaf 1832 (=Grondbel) met henummering van gewijzigde percelen. Tenslotte zijn uit 1883 en 1910 de lijsten ingevoerd van de Reinigingsdienst voor de aan huis geplaatste beertonnen ten laste van de huiseigenaren.

Archiefbronnen over bewoners

Er zijn ook nog enkele belastinglijsten met gegevens van bewoners waarvan Van den Berg in het HKA de adressen heeft gelokaliseerd: o.a. het **Familiegeld** uit 1716, de Personele Quotisatie van 1744 (= **Pers.Quot**) met heffingen op basis van geschatte inkomens boven f 600 en indicaties van welstand (alleen de rijkere inwoners), lijsten van stemgerechtigden in 1803, bevolkingsregisters van 1804 tot 1808, belastingregisters van 1807 (= **bel reg**) en de quotisatie (van rijke inwoners) in 1808, de volkstellingen (= **bev reg**) van 1822 en van 1830, het Kohier Hoofdelijke Omslag van 1873 (bs1873=belastbaar inkomen minus vrijstelling van f300), lijst van bedrijven uit 1876 (= **patentregister**). Voorts zijn de Adresboeken met inwonersgegevens uit 1876 en 1882 ingevoerd.

Kad.A1116 t/m Kad.A1119 informatie in Historisch Kadaster Alkmaar

1583 ORA 132, folio 91 verso d.d. 02-03-1583 Thaems Sijmons. Backer verkoopt aan Gerrit Cornelisz. backer 'een huijs & erve, staende binnen Alckmaer ande westzijde vant Rissevoort, belent met Cornelis Frericxsz. Amsterdammertgen an de suijtzijde, Trijn Alferts ande noortzijde, met een vrije steech leggende ande suijtzijde vant zelve huijs, mits dat Amsterdammertgen zal hebben een roet erffs achter zijn huijs van de achtergevel off te meeten. Mette belastinge 10 gl. 10 st. sjaers, te lossen met 150 gl.' Aankomsttitel: niet vermeld. Verkoopprijs: f 750,-

1598 ORA 137, folio 196 d.d. 05-06-1598: Maerten Jansz. Persijn, procureur voor deser stede Vierschare, als ter saecke naebeschreven gemachticht bij procuratie van Gerrit Cornelisz, eertijts backer ende daer nae hennicplopper alhier tot Alckmaer, nu wonende tot Hoorn, gepasseert voor Burgermeesteren deser stede, besegelt met een opgedrukt zegel van groenen wasse in dato den eersten deser maent junij, ons Schepenen vertoont, verkoopt aan Maerten Jansz. schoenmaker, de soon van Jacob Geertgesz. 'de gerechten eijgdomme van een huijs & erve met een vrije steech, leggende aen de zuijtsijde vant selve huijs, staende & gelegen binnen deser stede aen de westzijde vant Rissevoort tusschen Cornelis Vredericz. Amsterdammertgen ten zuijden & Sijmon Ariensz. van Veen ten noorden, belent sijnde met hondert & vijftich gulden hooftgelt die tot noch toe opt selve huijs & erve op interest van 10 gulden 10 stuivers sjaers gelooopen hebben & bij den voorn. Maerten Jacobsz. alsnu affgelost & voldaan zullen moeten werden, ende voorts met alsulcke conditie dat de voorsz. Cornelis Cornelisz. Amsterdammertgen het ligt van de cooper nijet en zal mogen betimmeren, sulcx de voorsz. Gerrit Cornelisz. al voor dato van zijn vertreck van hier tselve aen de voorsz. Maerten Jacobsz. heeft vercoft.' Aankomsttitel: 02-03-1583. Verkoopprijs: f 1175,-

1624 ORA 145, folio 148 (nr. 98) d.d. 11-06-1624: verkoopakte van de Nnoorder buurman (A1115) met bepalingen over een beerput (?) en lozing door de steeg van Sijmon Jacobsz de Haar (aan Zuidkant belendende buurman dus in A1116) : 'een vrije secreet losinge door de selve steegh, leggende de cruijn van dit huijs opt erve van Sijmon Jacobsz. Haar, alwaer tselve moet geleidigt werden tot gemeene kosten.'

De conditie wordt herhaald in de verkoopakte van A1115 ORA 145, folio 282 (nr. 115) d.d. 02-07-1625; maar ontbreekt in de verkoopakte ORA 155, folio 188 verso (nr. 81) d.d. 28-06-1653. Er is ook geen vermelding van in de verkoopakte van A1116 uit 1627:

¹⁴ Op de website staan nadere toelichtingen op de diverse gebruikte bronnen, afkortingen en benamingen.

1627 ORA 146, folio 72 verso (nr. 58) d.d. 07-05-1627: Jan ende Cornelis Maertsoonen, mitsgaders Dirck Jansz. Steenhuijs ende Crijn IJsbrantsz. timmerman als voochden van d'onmondige kinderen van Maerten Jacobsz. Heer ende Neel Willeboorts, beijde overleden, vermogens d'authorisatie van de Gerechte deser stede voor zoo veele d'onmondige kinderen aengaet, verkoopt aan Willeboort Pietersz. molenaer 'een huijs ende erve met een vrijen steech, leggende aen de zuijtzijde vant selve huijs, staende ende leggende binnen deser stede aen de westzijde vant Rissevoort, zulcx tselve beheijnt staende ende leggende es, belent met Jan Jansz. Heerrooms ten zuijden ende vant bleeckvelt ten oosten, de stadtswal ten westen ende suijden, ende de cooper met een gemeene muijr van vooren tot zijn somercoocken ten noorden, welcke somercoocken gemetselt es tegens de noorder zijdelmuijr van dit voorsz. huijs, twelcke den cooper alsoo gedogen zall moeten, ende sall met de eijgenaer vant huijs ten noorden halff ende halff onderhouden de looden goot tusschen hen beijden leggende. Voorts met conditie dat de voorsz. Jan Jansz. een waterlosinge heeft in de voorsz. steech bij zijn huijs langs totte straet toe. Dat mede den cooper noch te zijne successieurs niet vermogen zullen eenige wintmolen te zetten ofte doen setten op ofte over terve van dit voorsz. huijs.' Aankomsttitel: 05-06-1598. Verkoopprijs: f 2300,-

1636 ORA 150, folio 99 (nr. 126) d.d. 11-06-1636: Mr. Jan Somer als getrouwt hebbende Maritgen Wilborts, nagelaten dochter van Wilbort Pietersz. Molenaer, ende bekende indier qualite vercocht te hebben aen Floris Augustijnsz. & drecht volgens dien tot een vrij eijgen op aen, verkoopt aan Augustijn Florisz., tkint van de voorsz. Floris Augustijnsz. & Neeltge Jacobs, beijde overleden, 'Een huijs & erve met een vrije steeg leggende aen de suijtsijde vant selve huijs, staende & leggende binnen deser stede aende westzijde vant Ritsevoort, sulcx tselve betimmert & beheijnt es, belent met Jan Jansz. Heerrooms Jan ten suijden & vant bleeckvelt ten oosten, de Stadtswal ten westen & suijden ende Neel Jacobs, eertijts wed. van de voorn. Wilbort Pietersz. molenaer met een gemeene muijr van vooren tot haer somercoocken ten noorden, welcke somercoocken gemetselt is tegen de noorder sijdelmuijr van dit huijs, twelck de cooper alsoo gedogen sal moeten. Ende sal de cooper voor d'een helft onderhoudende looden goot tusschen dit huijs & thuijs van de voorn. wed. gelegen. Voorts met conditie dat de voorsz. Jan Jansz. een waterloosinge heeft in de voorsz. steech, bij sijn huijs langs totte straet toe. Dat mede de cooper noch sijne successieurs nu noch ten eeuwigen dage niet vermogen zullen eenige wintmolen te setten ofte doen setten op ofte overt erve van dit huijs. Dat ooc het huijs van de voorn. Neel Jacobs seecker afluijffgen heeft, staende onder de osendrop van dit huijs, twelck sij aldaer sal mogen behouden.' Aankomsttitel: 07-05-1627. Verkoopprijs: f 1801,-

1637 ORA 150, folio 196 verso (nr. 205) d.d. 13-08-1637: Baert Jacobsz. hoedemaker & Roeloff Hendricxz. vleijshouder als geord. voochden vant kind van Floris Augustijnsz. & Neeltje Jacobs, beijde overleden, vermogens & uijt crachte van de authorisatie van den E. Gerechte deser stede van dato den 18e december 1636, verkopen aan Claes Ariensz. schoenmaker 'Een huijs & erve met een vrije steeg, leggende aen de suijtsijde vant selve huijs, staende ende leggende binnen deser stede aen de westzijde vant Rissevoort, sulcx tselve betimmert & beheijnt es, belent met Jan Jansz. Heerrooms Jan ten suijden & vant bleecvelt ten oosten ende Neel Jacobsdr., eertijts wed. van Wilboort Pietersz. molenaer met een gemeene muijr van vooren tot haer somercoocken ten noorden, welcke somer coocken gemetselt es tegen de noorder sijdermuur van dit huijs, twelc de cooper alsoo gedoogen sal moeten & sal de cooper voor d'een helft onderhouden de looden goot tusschen dit huijs & thuijs van de voorn. wed. gelegen. Voorts met conditie dat de voorn. Jan Jansz. een waterloosinge heeft in de voorsz. steech bij sijn huijs langs tot de straet toe. Dat mede de coopers noch sijne successieurs nu nog ten eeuwigen dagen niet vermogen sullen eenige wintmolen te setten ofte doen setten op ofte overt erve van dit huijs. Dat oock het huijs van de voorn. Neel Jacobs seecker afluijffgen heeft, staende onder den osendrop van dit huijs, twelck sij aldaer sal mogen behouden. Ende verders met de belastinge van twee hondert gl. hoofdsomme, toebehoorende 't voorn. kint van Floris Augustijns, die de cooper tsijnen laste neemt.' Aankomsttitel: 11-06-1636. Verkoopprijs: f 1850,-

1645 ORA 153, folio 207 (nr. 191) d.d. 07-12-1645 (verkoper in A1116 naar koper in A1120): Claes Ariensz. schoenmaker verkoopt aan Maerten Dircxz. backer 'Een halve put, staende in de steegh van de vercooper aen de westzijde vant Rissevoort, met conditie dat deselve tot gemeene kosten onderhouden sal werden, als mede dat de heijninge sall blijven sulcx die jegenwoordich is en van gelijcke tot gemeene kosten onderhouden.' Aankomsttitel: n.v.t. Verkoopprijs: niet vermeld

1702 ORA 166, folio 60 (nr. 76) d.d. 24-06-1702: Klaas Maartens & Cornelis Boorman, als getrouwt met Maartje Maartens, kinderen van Maarten Klaasz., sone van Claas Ariensz. schoenmaker, verkopen aan Jan Jansz. van der Nolle 'de helfte in een huijs & erve met een vrije steegh, leggende aen de

suijsdijde van't selve huijs, staande & leggende binnen dese stede aan de westzijde van't Rissevoort, sulcx 't selve betimmeret & beheijnt is, belent Gerrit Lourisz. ten suijsden, de wed. van Jan Cornelisz. ten oosten, de Stadts Wal ten westen.' Aankomsttitel: 13-08-1637. Verkoopprijs: f 300,-

1708 Kad.A1116, Kad.A1117, Kad.A1118 en Kad.A1119 1718 RAA, SA 716, Verp. 1e kwartier Vp213 Rissevoort WZ fol.51-1 (26): 1708 Jan Nolleman, 1722 Jan Egbert de Ridder f8.8

1715 Kad.A1115-west? (Ritsevoort 56?) 1715.01.21 RAA, SA 1670 reg.977 Transport van kamer en erf Ritsevoort WZ in de Molenaarssteeg, belend: noord verkoper = Vp250, west de Stadswal, zuid erf. Jan Nolleman = Kad.**A1119?**, door Willem Lievensz de Mol aan burgemeesters

1722 ORA 168, folio 166 (nr. 4) d.d. 03-01-1722: Cornelis van der Nolle, zoon & eenige erffgenaem van Jan Jansz. van der Nolle, verkoopt aan Jan Egbertsz. de Ridder 'Een huijs en erve met vier kamers met een vrije steegh leggende aan de Z.Z. van derzelve huijs, staande en leggende aan de W. zijde van't Rissevoort, sulcx de zelve beheijnt en betimmeret zijn, belent Hendrik Joosten Posthumius ten zuijden en de wed. van Claas Jacobsz. ten oosten en de Stadswal ten westen.' Aankomsttitel: 24-06-1702. Verkoopprijs: f 600,-

1730 Kad.**A1116**, Kad.**A1117**, Kad.**A1118** en Kad.**A1119** Redres Vp213: huising en erf Ritsevoort WZ, met drie kamers, waarvan twee verhuurd om 6 en 7 st.p.w. en het huis zelf bewoond en samen tax f80 (oude verp. was f8.8) / h1: 67.20 / h2: 15.60 / h2: 18.20/ hw2: 46
RAA, SA 733 / 739, Verp.Vp213 1730 Catharina Voogd, 1765 -1779 Pieter Plas en Co, erven Pieter Plas * f6.13

1734 ORA 170, folio 143 verso (nr. 22) d.d. 26-01-1734: Pieter Modder en Jannitje Voogd voor haer selfs en Adriaen Broers als van de Ed. Agtb. Heeren Schepenen aengesteld tot voogt, en gequalificeert tot de vercoopinge van't nagenoemde effect in dato den 26e september 1733, mitsgaders de voorn. Pieter Modder, als last en procuratie hebbende van Joost de Ridder ingevolge de procuratie daer van gepasseert voor de notaris Cornelis Swart en sekere getuijgen den 11e november 1733, ende eijndelijck nogh Stephanus Stul en Cornelis Schagen Swart, als bij 't Collegie van de Gereformeerde Diaconij deser stad gecommitteert tot de vercoopinge van't gemelte op den 11e aug. 1733, in qualite als testamentaire erfgenaem van zaliger Jan de Ridder en des selfs huijsvrouw Catharina Voogt, volgens de mutuele dispositie testamentair, gepasseert voor de notaris Jan Barrevelt en sekere getuijgen in de Beverwijk den 18e jann. 1721 (zijn alle de actens ons Schepenen vertoont), verkopen aan Willem van der Molen en Christiaen van der Lijden 'Een huijs, erf, en drie kamers met een schuur en een vrije steegh aen de zuijtzijde vant selven huijs, aen de west zijde van't Rissevoort alhier, belent met Jan Bitter ten westen en Pieter Steenberg ten oosten'. Aankomsttitel: 03-01-1722 tnv Jan de Ridder. Verkoopprijs: f 669,-

1739 ORA 170, folio 144 (nr. 23) d.d. 27-01-1739: Christiaen van der Heijden verkoopt aan Willem van der Molen 'De geregte helfte in een huijs, erff, en drie kamers met een schuur en een vrije steegh aen de zuijtzijde van't Rissevoort alhier. 'Aankomsttitel: 26-01-1734. Verkoopprijs: f 330,-

Mogelijke vererving: Willem van der Molen was getrouwd na zijn dood met Grietie van Malsom. Na zijn dood hertrouwde zij met Pieter Plas. Vervolgens zal het pand vererfd zijn aan haar zoon Pieter van der Molen uit haar eerste huwelijk. Mogelijk was de Albert Plas die in 1832 als eigenaar van het pand te boek staat een zoon uit haar tweede huwelijk of hij zal het pand na 1810 gekocht hebben.

1803.05 RAA, SA 336, Stemgerechtigden Grondverg.3 = 15 Jan Hooyring = Kad.A1118?

1807 Kad.**A1116** Bel.reg W-A379 (-a) (Ritsevoort WZ) Agatha Zwan x G. Wesseling / huish: 3 / fruitwinkel/ en inwonend C. Wesseling, schilder (patent?) / huur: 50/ mp: 6 / patent: 0.15

1807 Kad.**A1117?** Bel.reg W-A379-bis (Ritsevoort WZ) Elisabeth de Wit en 2k gen. Jan NN verwersknecht en Magdalena NN werkster / huish: 3/ huur: -/ mp: - / patent: 0.15

1807 Kad.**A1118?** Bel.reg W-A379-c: Jan Hooyring x Trijntje de Wit smidsknecht / huish: 2 / patent: 0.15 / huur: - / mp: -

1822 Kad.**A1116** Bev.reg Wk.A441-a: Lourens Room schoenmaker x El. Schouw en 1k dochter / huish: 3

1822 Kad.**A1117**, Kad.**A1118** en Kad.**A1119?** Bev.reg Wk.A441-a: Jacob Ibink, 37j. geb. Uitgeest werkmán x A.C. Claus, van Bergen en 3k en Elisabeth de Waard, naaister 58j. / huish: 3
Wk.A441-b: Klaas de Smit, sjouwerman van Nieuwe Niedorp x Grietje Vormer van Hoorn en 3k / huish: 5

1822 Kad.A1119? Bev.reg Wk.A444 Ritsevoort: Kempe Holverda, van Leeuwarden x Maria van Tellingen met 1k (dochter) en Cath. Justus, werkster met 1k (zoon) J.A. Muller / huish: 5

1826-32 Kad.**A1116** Kador Alkmaar, SAT volgnr.198: de erven A. Plas en de erven J.G. Keuss / art.nr.1238 / huis

1830 Kad.**A1117** Bev.reg Wk.A441-b: Nicolaas de Smith, steenzager / huish

1830 Kad.**A1118** Bev.reg Wk.A441-c: Jannetje Nieuwenhuis, werkster / huish

1830 Kad.**A1119?** Bev.reg Wk.A444 Watertje: Ipe Holwerda, venter / huish

1830 Kad.**A1119** Bev.reg Wk.A441-d: Jan Denijs, turf en bierdrager / huish

1832 Kad.**A1116** OAT Kad.A1116: Plas, Albert / timmerman / Alkmaar / art.nr.730 / huis / opp: 0.0055 / kig36 / kio 0.17 / srt: 1

1832 Kad.**A1117** OAT Plas, Albert / timmerman / Alkmaar / art.nr.730 / huis / opp: 0.0042 / kig15 / kio 0.13 / srt: 1

1832 Kad.**A1118** OAT Plas, Albert / timmerman / Alkmaar / art.nr.730 / huis / opp: 0.0028 / kig15 / kio 0.08 / srt: 1

1832 Kad.**A1119** OAT Plas, Albert / timmerman / Alkmaar / art.nr.730 / huis / opp: 0.0056 / kig15 / kio 0.17 / srt: 1

1832-35 Kad.**A1116**, Kad.**A1117**, Kad.**A1118**, Kad.**A1119** Kador Alkmaar, SAT volgnr.306-309: C. Ooyevaar, broodbakker en mede eigenaren int gemeen / art.nr.1421 / 4 huizen

1875 Kad.**A1116** RANH, Grondbel. 154, herziening gebouwde eigendommen Wijk-A327, huis, J.B.H. Keuss, art.nr.1756, kio0.17 / kig- (f70) = nieuw Kad.A2344

1875 Kad.**A1117** RANH, Grondbel. 154, herziening gebouwde eigendommen Wijk-A-, huis, J.B.H. Keuss, art.nr.1756, kio0.12 / kig- = nieuw Kad.A2345 en Kad.A2346

1875 (Kad.**A1116**, Kad.**A1117** en Kad.**A1118** = nieuw) Kad.A2344, Kad.A2345, Kad.A2346, Kad.A2347 en Kad.A2348 RANH, Grondbel. 154, herziening gebouwde eigendommen Wijk-A327, 2-Wijk-A328, 3-Wijk-A329, 4-Wijk-A330 en 5-Wijk-A331 / 5 huizen / Joh. Bern. Hermanus Keuss / art.nr.1756 / kio / kig70 2-kig25 3-kig25 4-kig25 5-kig25

1875 Kad.**A1118** RANH, Grondbel. 154, herziening gebouwde eigendommen Wijk-A-, huis, J.B.H. Keuss, art.nr.1756, kio0.08 / kig- = nieuw Kad.A2347 en Kad.A2348

1883 Kad.**A1117** = nieuw Kad.A2345 en Kad.A2346 1883.10.08 RAA, Arch. Reinigingsdienst 26, Tonnenregister p.79 Molensteeg 1, huis: L. Slagter, 1 ton samen met: Molensteeg 2, huis: wed. Nierop

1883 Kad.**A1118** = nieuw Kad.A2347 en Kad.A2348 1883.09.28 RAA, Arch. Reinigingsdienst 26, Tonnenregister p.79 Molensteeg 3, huis: K. Torenburg, 1 ton, samen met Molensteeg 5, huis: J. Zonderhuis

1887 Kad.**A1119** = nieuw Kad.A1890 en Kad.A1891? 1887.05.09 RAA, Arch. Reinigingsdienst 26, Tonnenregister p.79 Molensteeg 6, huis: J. Spierdijk, 1 ton

Type	Hst.	Cat.nr.
s2-bek-3	<i>hst.5</i>	cat.71
s2-kan-3	<i>hst.4</i>	cat.34
s2-kan-3	<i>hst.5</i>	cat.70
s2-kan-14	<i>hst.4</i>	cat.57
s2-kan-34	<i>hst.4</i>	cat.33
s2-kan-44	<i>hst.4</i>	cat.63
s2-kan-55	<i>hst.3</i>	cat.7
s2-kan-63	<i>hst.4</i>	cat.55
r-bor-6	<i>hst.5</i>	cat.69
r-bor-31	<i>hst.3</i>	cat.8
r-gra-54	<i>hst.3</i>	cat.9
r-gra-112	<i>hst.5</i>	cat.68
r-kom-58	<i>hst.3</i>	cat.10
r-kom-58	<i>hst.3</i>	cat.11
r-kom-58	<i>hst.5</i>	cat.75
r-kop-2	<i>hst.3</i>	cat.12
r-min-gra	<i>hst.3</i>	cat.13
r-pis-48	<i>hst.3</i>	cat.14
r-pot-3	<i>hst.2</i>	cat.3

Type	Hst.	Cat.nr.
r-pot-92	<i>hst.4</i>	cat.56
r-spa-5	<i>hst.3</i>	cat.15
r-stk-1	<i>hst.3</i>	cat.16
w-gra-13	<i>hst.3</i>	cat.17
w-kdl-1	<i>hst.4</i>	cat.64
w-kop-1	<i>hst.3</i>	cat.18
ha-kom-11	<i>hst.2</i>	cat.4
wa-kom-1	<i>hst.4</i>	cat.58
we-gra-2	<i>hst.5</i>	cat.74
we-kom-1	<i>hst.5</i>	cat.73
we-min-gra	<i>hst.4</i>	cat.59
ha-gra-4	<i>hst.5</i>	cat.72
m-bor-	<i>hst.4</i>	cat.60
m-bor-3	<i>hst.3</i>	cat.19
m-bor-3	<i>hst.4</i>	cat.35
m-bor-3	<i>hst.4</i>	cat.36
m-bor-5	<i>hst.2</i>	cat.1
m-bor-5	<i>hst.2</i>	cat.2
m-bor-5	<i>hst.2</i>	cat.5

Type	Hst.	Cat.nr.
m-bor-5	<i>hst.3</i>	cat.20
m-bor-5	<i>hst.3</i>	cat.21
m-bor-5	<i>hst.4</i>	cat.37
m-bor-5	<i>hst.4</i>	cat.38
m-bor-11	<i>hst.3</i>	cat.22
m-kom-4	<i>hst.3</i>	cat.23
m-kom-6	<i>hst.2</i>	cat.6
m-kom-6	<i>hst.3</i>	cat.24
m-kom-6	<i>hst.4</i>	cat.39
m-min-bor	<i>hst.3</i>	cat.25
f-bor-2	<i>hst.4</i>	cat.40
f-bor-2	<i>hst.4</i>	cat.41
f-bor-2	<i>hst.4</i>	cat.42
f-bor-10	<i>hst.3</i>	cat.26
f-bor-12	<i>hst.3</i>	cat.27
f-bor-18	<i>hst.4</i>	cat.43
f-kom-2	<i>hst.4</i>	cat.65
f-kom-13	<i>hst.3</i>	cat.28
f-kom-18	<i>hst.3</i>	cat.29

Type	Hst.	Cat.nr.
f-mos-4	<i>hst.4</i>	cat.61
i-bor-1	<i>hst.3</i>	cat.30
p-bor-6	<i>hst.4</i>	cat.67
p-kom-3	<i>hst.3</i>	cat.31
p-kop-9	<i>hst.4</i>	cat.44
iw-bor-3	<i>hst.4</i>	cat.66
gl-bek-8a	<i>hst.4</i>	cat.45
gl-bek-9a	<i>hst.4</i>	cat.46
gl-bek-9a	<i>hst.4</i>	cat.62
gl-bek-19a	<i>hst.4</i>	cat.47
gl-bek-19a	<i>hst.4</i>	cat.48
gl-bek-19a	<i>hst.4</i>	cat.49
gl-bek-19b	<i>hst.4</i>	cat.50
gl-bek-34a	<i>hst.4</i>	cat.51
gl-bek-	<i>hst.4</i>	cat.52
gl-min-bek	<i>hst.4</i>	cat.53
gl-roe-2	<i>hst.4</i>	cat.54
gl-sta-4	<i>hst.3</i>	cat.32

Tabel 2-o Concordantie tussen DS typenummers en catalogusnummers in hoofdstuk 2 t/m 5:
cat.nrs. 1- 6 opgraving 08RTV,
cat.nrs. 7-32 opgraving 08RTVX,
cat.nrs. 33-67 opgraving 16RTV,
cat.nrs 68-75 opgravingen 95LIN en 98LIN

Catalogus van keramiek uit opgraving Ritsevoort 58/60 (08RTV)

Rob Roedema en Peter Bitter

Toelichting op de catalogus

De vondsten worden beschreven volgens het Classificatiesysteem voor Laat- en Postmiddeleeuws Keramiek en Glas (voorheen bekend als 'Deventer systeem'). De voorwerpen worden geïnterpreteerd met een code bestaand uit: een lettercode voor materiaal, een drielettercode voor hoofdvorm, een cijfer voor specifieke vormen, eventueel een letter voor aanvullende aanduiding (zie toelichting in bijlage 2).

In de catalogus staat alle (grotendeels) complete versierde keramiek en een selectie uit de overige complete objecten van keramiek.

De catalogus is samengesteld op volgorde van de spoorcodes. Een concordantie van typenummers en catalogusnummers wordt gegeven in tabel 2-o.

Catalogusblokjes

De catalogusblokjes bestaan uit de volgende punten:

- 1a inventarisnummer
- 1b vondstomstandigheden
- 2 typecode
- 3 datering van het voorwerp
- 4a maten: breedte/hoogte
- 4b typebeschrijving
- 5a materiaalsoort
- 5b engobe/glazuur
- 5c decoratie
- 5d gebruikssporen
- 6a bodem details
- 6b oor/steel details
- 6c compleetheid
- 7 hoofdvorm/functie
- 8 productiecentrum
- 9 literatuur

Beerput 6D (1550-1625)

Demping van waterput 6i (1625/1650)

1

- 1a 08RTV20-B
 1b beerlaag beerput 6D (ca.1550-1625)
 2 m-bor-5
 3 1550-1600
 4a 28,5/ 5 cm
 4b afgerond bord met uitgebogen rand op standring
 5a majolica (geel baksel)
 5b tinglazuur bovenzijde, loodglazuur onderzijde
 5c polychroom blauw-groen-oranje buste van kale man in 9 vakken verdeeld, in blauw fries met sgraffito, in cirkels, vlag met blauwe en oranje bollen en summiere bladmotieven
 5d drie proenafdrukken bovenzijde, fletse kleuren
 6a standring
 6b
 6c grotendeels compleet, een kwart randscherf ontbreekt
 7 bord
 8 west-Nederland
 9

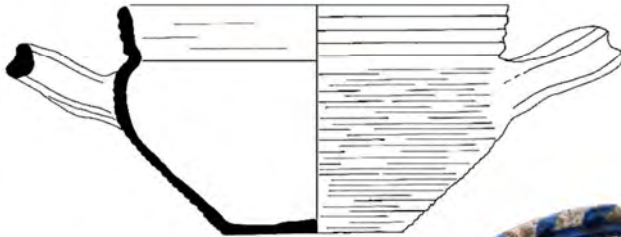
2

- 1a 08RTV20-C
 1b beerlaag beerput 6D (ca.1550-1625)
 2 m-bor-5
 3 1550-1600
 4a 25/ 4 cm
 4b afgerond bord met uitgebogen rand op standring
 5a majolica (geel baksel)
 5b tinglazuur bovenzijde, loodglazuur onderzijde
 5c polychroom blauw-groen-oranje: rozet met waaivormen binnen blauw fries met sgraffito CC-motieven en oranje rand
 5d drie proenafdrukken bovenzijde, tinglazuur deels afgeschilferd
 6a standring
 6b
 6c compleet
 7 bord
 8 west-Nederland
 9

3

- 1a 08RTV17-E
 1b demping waterput 6i (ca.1625/1650)
 2 r-pot-3
 3 1550-1650
 4a 29/ 28 cm
 4b bolle pot met hoge schouder en opstaande, aan bovenzijde afgeplatte rand, standring
 5a rood aardewerk
 5b ongeglazuurd
 5c
 5d standring gesleten
 6a gladde standring
 6b twee opstaande worstoren op schouder
 6c compleet
 7 pot, doofpot
 8 Alkmaar ?
 9

**Demping van waterput 6i
(1625/1650)**

4

1a 08RTV17-F
1b demping waterput 6i
(ca.1625/1650)
2 ha-kom-11
3 1600-1650
4a 21,5/ 12,5 cm
4b wijde pot met bolle schouder en
hoge kraagrand, op standvlak
5a 'Hafner' aardewerk (vaalrood,
veel zandmagering)
5b inwendig witte sliblaag met
vlekkerig donkergroen glazuur
5c buitenzijde wand en rand
horizontaal gegroefd
5d onderzijde licht beroet
6a standvlak
6b twee horizontale lintoren op
schouder
6c compleet
7 kom
8 West-Duitsland
9 verwant aan ha-gra-5 uit
Amsterdam vgl. Gawronski/
Jayasena 2012 cat.394

5

1a 08RTV17
1b demping waterput 6i
(ca.1625/1650)
2 m-bor-5
3 1600-1650
4a 28/ 4,5 cm
4b afgerond bord met uitgebogen
rand op standring
5a majolica (geel baksel)
5b tinglazuur bovenzijde,
loodglazuur onderzijde
5c blauw op wit kievitsbloem
binnen cirkels met
boogjescirkel, kabelrand
5d drie proenafdrukken bovenzijde,
hardnekkige zandconcreties
6a standring
6b
6c fragment, compleet profiel
7 bord
8 west-Nederland
9

6

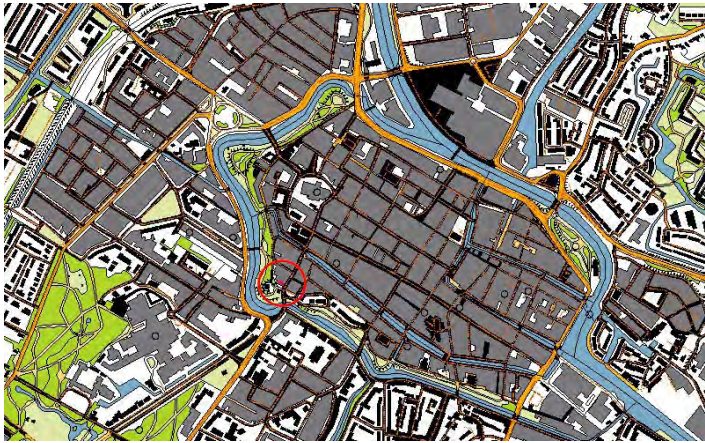
1a 08RTV17-G
1b demping waterput 6i
(ca.1625/1650)
2 m-kom-6
3 1625-1650
4a 25,2/7,5 cm
4b afgeronde kom met uitgebogen
rand, standring
5a majolica (geel baksel)
5b tinglazuur bovenzijde,
loodglazuur onderzijde
5c blauw op wit Chinees décor:
vogel op rots in tuin, omgeven
door 4 ovale cartouches met
gestileerde bloem met
daartussen gestileerde planten
5d drie proenafdrukken bovenzijde,
fletsblauw met blauwe zweem
6a lage rechte standring
6b
6c compleet
7 kom
8 west-Nederland
9

Hst.3 Bouwhistorische waarnemingen van Ritsevoort 32 en opgraving van de achtertuin (08RTVX)

Peter Bitter m.m.v. Nancy de Jong-Lambregts en Rob Roedema

Afb.3-0 Ritsevoort 32 (december 2022)

Afb.3-1 Situering van de vindplaats:
 a. kaart van de Alkmaar, het onderzoeksgebied is in de rode cirkel;
 b. uitsnede van de huidige kadasterkaart, het onderzoeksgebied is met rood aangegeven. Voor beide afbeeldingen is het noorden boven.

Administratieve gegevens

Oprachtgever:	De Waegh Vastgoed bv, Alkmaar
Uitvoerende instantie:	Afdeling Monumentenzorg en Archeologie van de Gemeente Alkmaar (tegenwoordig vakgroep erfgoed)
Duur en tijdstip onderzoek:	15 t/m 26 mei 2008 (8 werkdagen)
Locatie onderzoeksgebied:	Ritsevoort 32
Landelijke X/Y coördinaten:	X: 111.355 Y: 516.061
Instellings-/bedrijfscode:	Gemeente Alkmaar
Onderzoeksmeldingsnummer:	27824
Programma van eisen	N. de Jong-Lambregts, <i>PvE stadsarcheologie locatie 08RTVX</i> , akkoord door P. Bitter 4-4-2008
Beheer en plaats van deponering:	Afdeling Monumentenzorg en archeologie van de gemeente Alkmaar.
Gemeentelijke onderzoekscode:	08RTVX

.....De Gemeente Alkmaar is gecertificeerd voor gravend archeologisch onderzoek conform BRL4000, protocol 4003 en 4004

Hst.3 Bouwhistorische waarnemingen van Ritsevoort 32 en opgraving van de achtertuin (08RTVX)

Peter Bitter m.m.v. Nancy de Jong-Lambregts en Rob Roedema

INHOUD:

Administratieve gegevens

3.1 Inleiding

3.2 Archivalisch en bouwhistorisch onderzoek van Ritsevoort 32

Topografie van het Ritsevoort

Eigenaren en bewoners

Bouwhistorie van Ritsevoort 32

3.3 De archeologische sporen

Inleiding

Periode 1: Ondergrond en inheems-Romeinse bewoning

Periode 2, ca.1300 -1450: akkerland

Periode 3, ca.1450 - 1517: achtertuin van een huis ?

Periode 4, ca.1517 - 1575: huis in buitenwijk Ritsevoort

Perioden 5 en 6, ca.1575 – 1650 en 1650-1850: nieuwbouw bij Ritsevoort 32

3.4 Vondsten uit beerput 5D (08RTVX516) ca.1575/1600 – 1625/1650

Beerput en vondstcomplex

Keramiekvondsten uit beerput 5D

Glaswerk en overige vondsten

Conclusies over het vondstcomplex

3.5 Samenvatting

Literatuur

Bijlage 1 Stratigrafische matrix en sporenlijst (08RTVX)

Bijlage 2 Vondstenlijst (08RTVX)

Bijlage 3 Archiefbronnen over eigenaren en bewoners (Jan Klinkert en Peter Bitter)

Toelichting op de bronnen

Archiefbronnen over eigenaren

Archiefbronnen over bewoners

Archiefbronnen over Ritsevoort 32 (in 1832 Kad.A1111)

Catalogus van keramiek uit de beerput van Ritsevoort 32 (08RTVX516) (Rob

Roedema en Peter Bitter)

3.1 Inleiding

Vanwege de geplande nieuwbouw achter Ritsevoort 32 vond hier in mei 2008 een kleinschalig archeologisch onderzoek plaats. Het onderzoeksterrein is gelegen in het westen van de binnenstad aan het Ritsevoort en wordt aan de noordzijde begrensd door de achtertuinten van de panden aan de Vrouwenstraat en aan de westzijde door tuinen van de Vrouwenstraat en Clarissenbuurt (**afb.3-1ab**). Het onderzoek richtte zich op dezelfde vragen als de opgraving een paar maanden eerder bij Ritsevoort 58/60.

Bij dit onderzoek werd ook bouwhistorisch onderzoek gedaan aan het huis, dat blijkens archiefbronnen nog van voor 1608 moet dateren (**afb.3-2**). Helaas waren de opstallen erachter, waaronder een 19de-eeuws stolp-achtig bijgebouwtje, al gesloopt voordat ze bouwhistorisch gedocumenteerd waren. Het onderzoek werd uitgevoerd door de gemeentelijk archeologen in het kader van de 'postzegelregeling' voor kleine bouwlocaties (**afb.3-3**). De opgraving leverde sporen van bewoning op vanaf de 14de eeuw.

Afb.3-3 Graven en documenteren.

3.2 Archivalisch en bouwhistorisch onderzoek van Ritsevoort 32

Topografie van het Ritsevoort

De straat Ritsevoort lag buiten de middeleeuwse vestgrachten Lindegracht en Oudegracht en hier was al vroeg een buitenwijkje ontstaan. We bevinden ons op de flank van de zandrug Alkmaar-Heiloo-Limmen, waarop al zo'n 4.000 jaar wordt gewoond. Langs de rand van de zandrug liep een randweg, die mogelijk al vanaf de prehistorie aanwezig was. Het was de belangrijkste toegangsweg van Alkmaar en werd in later tijd omgedoopt tot Kennemerstraatweg. Het Ritsevoort ligt pas vanaf 1573 binnen de stadsmuren (zie hoofdstuk 1). Vóór die tijd was het een buitenwijk van enige omvang, zoals te zien is op de kaart van Jacob van Deventer uit circa 1561 (**afb.3-4a**). In 1573 werd het oude Ritsevoort voor de helft afgebroken om plaats te maken voor de stadswal en de Kennemersingel - de rest kwam binnen de nieuwe omwalling. Vanwege de bevolkingstoename van Alkmaar werd het gebied binnen de nieuwe wallen al snel volgebouwd, zoals is te zien op de kaarten van Cornelis Drebbel en Joan Blaeu uit 1597 en 1649 (**afb.3-4bc**).

De straatnaam lijkt te verwijzen naar een voorde, een doorwaadbare plaats in een rivier of moeras. Wanneer we op de hoogtelijnenkaart kijken, valt op dat de straat grotendeels op een soort ruggetje ligt, met een aflopend oppervlak aan weerszijden. Was het hele gebied ooit een depressie en is die 'rug' een dijkje?

We zijn benieuwd naar de ontstaansgeschiedenis van deze wijk, ergens in de 15de eeuw of wellicht eerder, en naar de bebouwing en de bewoners.

Afb. 3-4a t/m 3-4c Het Ritsevoort op de kaarten van Jacob van Deventer (1561), Cornelis Drebbel (1597) en Ioan Blaeu (1649) (Regionaal Archief Alkmaar). Ritsevoort 32 is rood gemarkeerd.

Eigenaren en bewoners

Op de locatie was in 2008 al enkele jaren een kapsalon gevestigd. Het pand was flink verouderd en vervallen en dit resulteerde uiteindelijk in de gedeeltelijke sloop ervan. Vanaf ongeveer 17 meter vanaf de voorgevel werd alles gesloopt, ook het achterste deel dat als een zogenaamd “stolpje” werd aangeduid en toen nog als een stadsboerderij werd omschreven. Door het onderzoek zou uiteindelijk duidelijk worden dat dit bijgebouw niets met agrarisch werk had te maken maar alles met ambachten of gewoon wonen.

Door archiefonderzoek zijn gegevens achterhaald over de bewoners en eigenaren van Ritsevoort 32 (zie bijlage 3).¹ Het pand diende steeds als woonhuis, vaak in combinatie met gebruik als winkel en/of werkplaats. In 1608 blijkt de nog steeds bestaande steeg ten zuiden van het pand erbij te horen, met een recht van overpad van zowel de burenen ten zuiden als van achterburenen.

Het pand ging bij verkopen aan het begin van de 17de eeuw nog voor aardige prijzen van de hand: f. 2.500 in 1608, f.2.570 in 1610 en f.2850 in 1616. Er blijken dan twee woningen met erven bij te horen die gebouwd waren achter het pand van de zuiderburenen op Ritsevoort 34. In 1616 werden die woningen voor f.575 verkocht aan de buurman ten zuiden. In de verkoopakten van 1608 tot 1622 werden ook speciale voorwaarden opgenomen over een zomerkeuken aan de steeg, waarvan de vensters niet belemmerd mochten worden door bouwwerkzaamheden van de burenen ten zuiden.

De verkoopprijzen voor Ritsevoort 32 bleven ook na de verkoop van die twee pandjes aanvankelijk nog redelijk, namelijk f.2.030 in 1622 en f. 2.150 in 1634. Daarna begon een gestage daling van de waarde van de opstallen, voornamelijk als gevolg van de economische teruggang die zich vanaf circa 1650 ook in de huiswaarden manifesteerde. Mogelijk weerspiegelt de prijsdaling ook een achterstand in het onderhoud. In 1642 bracht de

¹ De persoonsgegevens zijn aangevuld met archiefdata van de website www.regionaalarchiefalkmaar.nl bij ‘personen zoeken’.

verkoop van de helft van het huis (vanwege gedeeld eigendom) al beduidend minder op, namelijk 800 gulden. In 1647 werd de prijs niet vermeld, maar er blijkt achter op het erf ook een loods te staan. In 1670 was deze vervangen door drie kamers onder één dak, met ook een schuurtje. Het is niet duidelijk of de omschreven ligging 'over het erf' op beide bijgebouwen slaat of alleen op het schuurtje. Inmiddels bracht het hele huis inclusief de drie kamers-onder-één-dak en het schuurtje in 1670 slechts 700 gulden op, in 1705 en 1732 600 gulden. In 1744 was de prijs voor een kwart van de opstallen nog wel 250 gulden maar in 1762 gingen de opstallen voor een schamele 430 gulden van de hand. In die laatste transactie worden de drie kamers-onder-één-dak en het schuurtje nog vermeld. Daarna ontbreekt de informatie over deze bijgebouwen, mede doordat de bronnen een steeds summierder omschrijving geven.

Aan het begin van de 17de eeuw was het huis in eigendom van een lijndraaier. Deze zal zijn bedrijf hebben gehad op de lijnbanen die kort tevoren waren ingericht binnen de nieuwe vesten ten zuiden van de Oudegracht tussen de Baansloot, Baangracht en Nieuwlandersingel. Hij verkocht het pand in 1608 aan een Haarlemmer die het twee jaar later weer verkocht aan Pieter Olbrantsz, de molenaar van molen De Groot op het Kennemerbolwerk. Deze had in 1604/1605 zijn molen verplaatst van een locatie net ten westen van de Kennemerpoort - waar hij ook is getekend op de stadskaart van Cornelis Drebbel² - naar het Kennemerbolwerk.³ Toen deze molenaar in 1616 het huis alweer van de hand deed, legde hij de koper als conditie een verbod op tot het bouwen van een molen op het achtererf! Deze ongewone voorwaarde werd door de nieuwe eigenaar nog herhaald in de verkoopakte van 1622 maar verdween uit de bondige omschrijvingen van de daarop volgende akten.

Van diverse latere eigenaren in de 17de eeuw is niet duidelijk welk beroep zij uitoefenden, zelfs is niet altijd zeker of ze het pand ook zelf bewoonden. Volgens de verpondingen was de timmerman Jan Maartensz Heere vanaf 1708 eigenaar van het pand. Hij was de zoon van Maarten Jansz Heere die in 1670 nog de buurman was in Kad.A1112. Jan verkreeg het eigendom door zijn eerste huwelijk met zijn buurvrouw Trijntje Lammers. Hij hertrouwde in 1722 als weduwnaar met Marijtje van Dalen. Na zijn overlijden in 1731⁴ verkochten de erfgenamen het huis aan Hendrik Reijne en Guurtje Maartens Heere. Zij waren geen echtbaar - Guurtje was de zuster van Jan Maartensz en wellicht woonde zij eerder al bij haar broer in. Zij kwam echter kort hierna te overlijden en werd op 1 september 1733 op het kerkhof begraven. Hendrik Reijne kocht haar aandeel in het huis pas in 1644 van de erfgenamen.

Bij de verkoop van het pand in 1762 wordt specifiek vermeld dat het was 'geappropriëert tot een koekebakkerij'. De verkopers waren de erfgenamen van Hendrik Reijne, die was begraven in de Grote Kerk op 17 juli 1760. Hendrik Reijne was toen bijna drie decennia eigenaar geweest en zal het pand kort na de aankoop in 1732 voor zijn bedrijf hebben ingericht met een werkplaats met oven, opslag van grondstoffen en brandstof en een verkoopruimte.

Van de nieuwe eigenaar in 1762, Jacob Rijnders, is het beroep niet bekend. Deze was sinds 1750 getrouwd met Johanna Link – het rooms katholieke echtpaar kreeg acht kinderen waarvan de meeste al vroeg kwamen te overlijden.⁵ Jacob overleed in 1799 op 76-jarige leeftijd en zijn vrouw Johanna twee jaar later.⁶

² In het Historisch Kadaster Alkmaar (zie www.regionaalarchiefalkmaar.nl) aangeduid met Kad.A1221-zuid.

³ Zie Historisch Kadaster Alkmaar bij Kad.A1217.

⁴ Jan Maartensz Heere werd begraven in de Kapelkerk op 1-5-1731.

⁵ Er werden acht kinderen van Jacob Rijnders/Reijnders en Johanna Link gedoopt: op 8-1-1752 Reijnier, op 3-11-1755 Anna Sophia (begraven op het kerkhof 16-12-1755), op 2-6-1757 Wilhelmus, op 9-8-1757 Joannes (begraven op het kerkhof 14-9-1759), op 25-9-1760 Johanna (is waarschijnlijk

Hun dochter Johanna Rijnders blijkt vervolgens in het pand een winkel in gebruikte spullen te hebben gehad. Ze werd in 1807 als bewoonster vermeld met als beroep winkelierster en uitdraagster. Johanna Reijnders was in Alkmaar ook enkele keren actief als taxateur van inboedels.⁷ In 1822 blijkt ze te zijn getrouwd met de agrariër Jacob Waagmeester, geboren in 1874 in Limmen en die blijkens akten uit 1813 en 1814 eerder in Heemskerk woonde. In 1818 kocht Jacob Waagmeester voor maar liefst 6.000 gulden een boerderij met 32 morgen land in de Egmondermeer. Het is goed mogelijk Jacob de boerderij verpachtte, want Jacob en Johanna worden beiden in de akten steevast vermeld als inwoners van Alkmaar. In 1832 staat in het kadaster het huis op het Ritsevoort nog geregistreerd op naam van Jacob Wagemeester maar vijf jaar later staat het eigendom op naam van ene Johanna Dahmen. Van beide echtelieden is niet bekend wanneer en waar ze zijn overleden en begraven – Jacob maakte in 1835 nog zijn testament op.

In 1876 blijkt in het pand de slagerij gevestigd van Nicolaas Roozendaal, een 'vleeschhouwer' geboren in Krommenie op 19-2-1827 die blijkens het bevolkingsregister pas na omzwingingen in Amsterdam (vermeldingen in 1853 en 1856-57), Haarlem (1858-60), Alkmaar (eigenaar pand Verdronkenoord Kad.B603 van 1859 tot 1860) en Rotterdam (1861-1867) zich vestigde in Ritsevoort 32.⁸ In 1883 is een zekere P. Brands er eigenaar en in 1910 S. Brands. Later was in het pand de slagerij van Blaauboer gevestigd en tot 1980 slagerij De Rover (**afb.3-5ab en 3-6**).

Afb.5a-5b Slagerij Blaauboer in Ritsevoort 32 rond 1935.

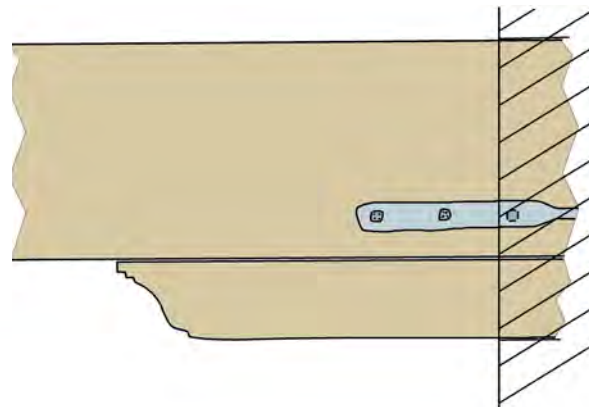
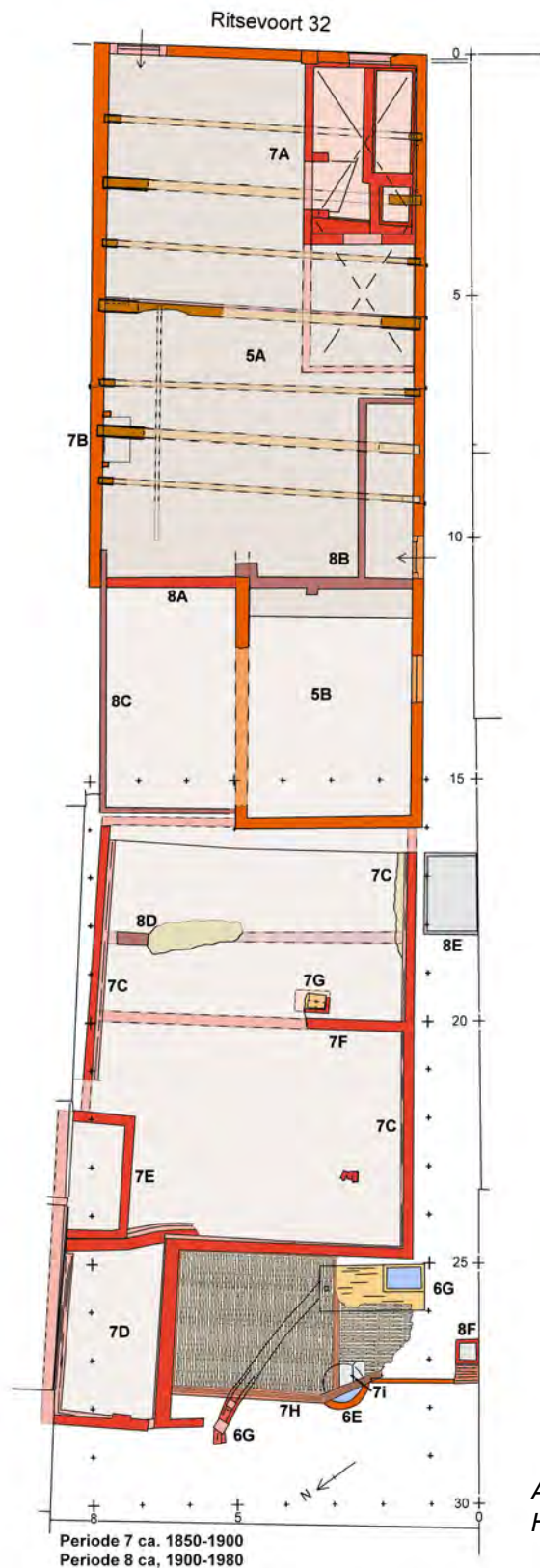
Afb.6 Slagerij de Rover in 1974, foto J.Elsinga (foto's Regionaal Archief Alkmaar)

het kind 'Anna Jacobs Rijnders' begraven op het kerkhof 14-4-1765), op 28-10-1764 Johanna (is waarschijnlijk het kind 'Anna Jacobs Rijnders' begraven op het kerkhof 30-8-1765), op 24-7-1766 wederom Johanna (ook overleden ?), op 23-9-1670 Anna (= Johanna?).

⁶ Jacob Rijnderts oud 76 jaar werd op 3 januari 1699 begraven op het kerkhof, Anna (=Johanna) Link weduwe van Jacob Rijnders op 6-4-1801. Ze worden volgens de belasting van het Impost op Begraven beiden voor 3 gulden aangeslagen – dat betekent dat deze middenstanders beschikten over een vermogen van onder de 2.000 gulden maar niet onbemiddeld (de ondergrens hiervoor was vermoedelijk f 300). In de ernstige economische en sociale crises van die periode maakte deze categorie nog 16% uit van alle begrafenissen in Alkmaar, terwijl 75% van de overledenen armer waren. Vergelijk Bitter 2002, 271-272.

⁷ Vermeldingen op 28-4-1825, 7-9-1826 en 4-11-1829 (www.regionaalarchiefalkmaar.nl bij 'personen zoeken').

⁸ Gegevens Nicolaas Roozendaal vindbaar in www.regionaalarchiefalkmaar.nl bij 'personen zoeken'. In het bevolkingsregister is ook genoteerd dat hij in Alkmaar was gehuwd en dat hij op 15 januari 1892 is overleden.

Afb.3-8 Sleutelstuk aan de zuidkant van het tweede gebint. Tekening P.Bitter

Legenda

- geel zand
- grijs zand
- donkerbruin zand
- brandlaag
- hout
- haardas
- waterloop/opslag
- beer
- puinkuil
- baksteen <1600
- baksteen na 1600
- 'ijsselsteen' >1600
- reconstructie
- plavuizen

Afb.3-7 Bouwhistorische en archeologische sporen. Het noorden is links. Schaal 1:150

Bouwhistorie van Ritsevoort 32

Bij de start van het onderzoek waren de aanbouwen achter het hoofdhuis alle al gesloopt. Direct voorafgaand aan het archeologisch onderzoek is door de archeologen nog een opmeting gemaakt van het bestaande hoofdpand en zijn hiervan bouwhistorische details gedocumenteerd (afb.3-7).

Het bestaande hoofdpand vertoont inwendig nog de resten van een huis dat rond 1550-1650 in Alkmaar een standaard-type kan worden genoemd. Zeker de helft van alle huizen in de stad was volgens dit stramien gebouwd: een enkellaags woning op de begane grond onder een zolderverdieping, de begane grond verdeeld door een tussenmuur in twee ruimten waarvan de voorste diende als winkel en/of werkplaats en de achterste als woonruimte (varianten op dit type hebben nog een derde woonvertrek halverwege), met aan de achterzijde aangebouwd nog een smallere keuken (de 'zomerkeuken', soms al bij de eerste bouw aangebracht). Ook de bouwtechniek past in die periode, namelijk met een houtskelet met gebinten van muurstijlen en dekbalken, gestabiliseerd met schoren in de vorm van korbelen, met voor de krachtenverdeling bij de balkkoppen daaronder nog een sleutelstuk. De muren zijn deels nog wel dragend, want tussen de balken van de gebinten zijn extra 'tussenbalken' op consoles op de zijmuren ingelaten. Het muurwerk is slechts éénsteens, niet erg dik maar dat is ook niet nodig omdat het houtskelet al veel massa opvangt.

Ritsevoort 32 heeft tussen de voor- en achtergevel⁹ slechts drie eiken gebinten met muurstijlen en een balklaag op sleutelstukken, met daartussen smallere tussenbalken op consoles. De eiken hoofdbalken meten 20 x 25 cm, de tussenbalken 15 bij 25 cm. De sleutelstukken hebben onderop nog de inkepingen van de nu ontbrekende korbelen. De sleutelstukken en consoles hebben een renaissance simaasprofilering, wat past bij een bouwdatum tussen 1550 en 1650 (**afb.3-8**). Gezien de verkoopprijzen vanaf 1608 zal het pand al vóór die tijd zijn gebouwd. Uit de verkoopakten blijkt bovendien dat ook de zomerkeuken toen al bestond.

Op de oostkant van de tweede hoofdbalk, dus precies in het midden van het pand, bevindt zich de afdruk van een bakstenen tussenwand tussen het voorhuis en het achterhuis. Het achterhuis had, blijkens een halfsteens muurafdruk op de zoldering en de balken, een gang langs de noordkant. De westzijde van de tweede hoofdbalk vertoont een ronde uitsnijding voor een wenteltrap vanaf de gang – de derde tussenbalk is ook iets scheef geplaatst, aan de noordkant 20 cm meer naar achteren, vermoedelijk om ruimte bij de trap te krijgen. Originele haardplaatsen zijn niet gevonden (NB de zuidmuur bleef grotendeels verscholen achter pleister en later muurwerk), maar er zijn wel sporen van twee secundair aangebrachte haarden: **5/6J** in het voorhuis tegen de zuidmuur en **7B** in het achterhuis tegen de noordmuur (kennelijk na het opheffen van de gang).

In de 18de of 19de eeuw is het huis voorzien van een lijstgevel en wellicht in de eerste helft van de 20ste eeuw van de mansardekap. Tegen de zuidmuur van het voorhuis bevindt zich een souterrainkelder **7A** met graatgewelven, gezien het moderne steenwerk uit de late 19de of eerste helft 20ste eeuw (**afb.3-9ab**). Op de kelder bevond zich een opkamer. Van origine was die kelder groter, met twee gewelven, maar hij is naderhand voor bijna de helft ingekort.

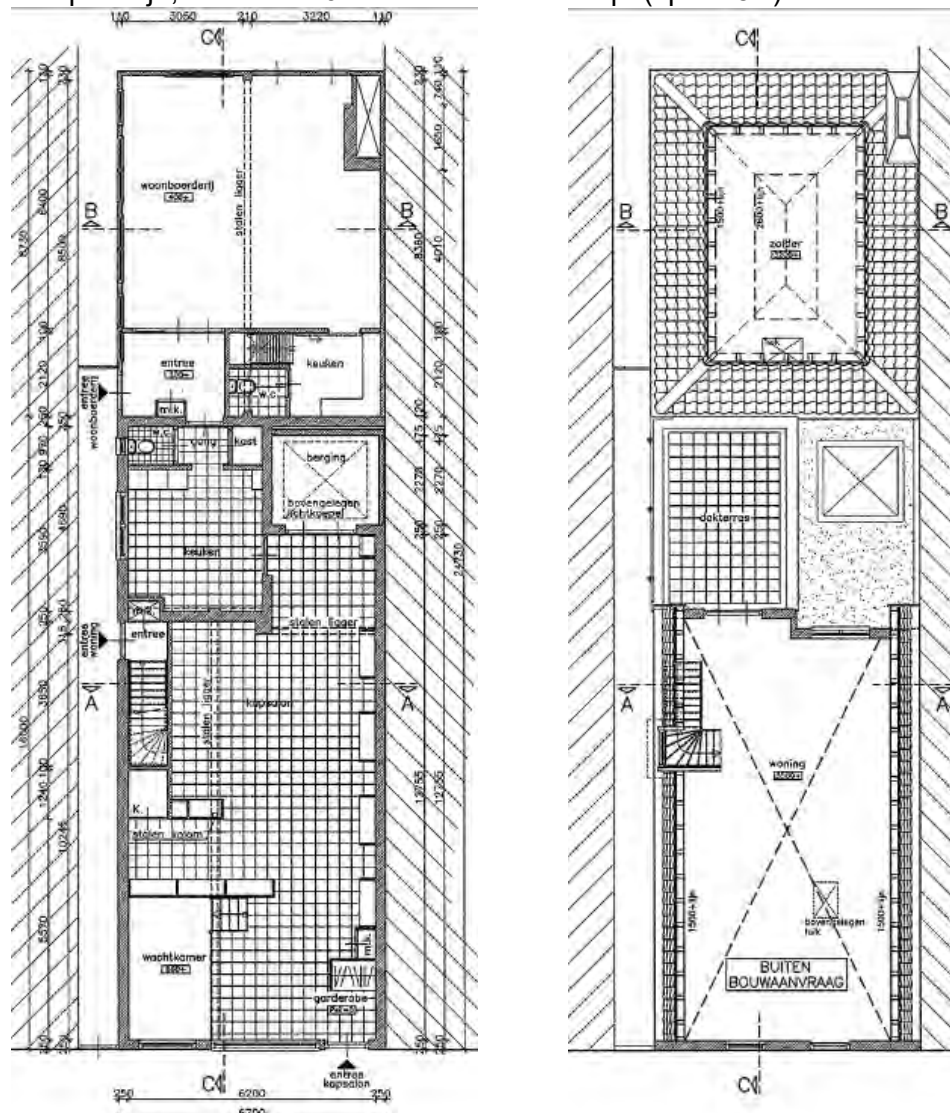

Afb.9ab Interieur van Ritsevoort 32 tijdens de verbouwing van 2008, foto's J. Elsinga, monumentenzorg en archeologie Alkmaar (Regionaal Archief Alkmaar)

⁹ De voor- en achtergevels zijn naderhand vernieuwd waardoor er geen resten meer zijn van strijkgebinten tegen de binnenkant van deze gevels.

Bij deze verbouwingen zijn de nieuwe achtergevels **8A** gemaakt. De gangmuur langs de achterkamer en de tussenmuur tussen de voor- en achterkamer zijn vervallen. Achter de zijdeur naar de steeg kwam een hal **8B** met een steektrap naar de zolderverdieping. De zomerkeuken had in 2007 een plat dak, maar waarschijnlijk zal hier eerder een zadeldak op hebben gezeten.

Aan de noordkant van de smalle zomerkeuken bevond zich nog een tijdlang een binnenplaatsje, dat in de 20ste eeuw werd overkapt (spoor **8C**).

Afb.3-10 Plattegrond van de bestaande toestand bij de bouwaanvraag in 2007, door Groot Partners bureau voor bouwproces beheersing. Schaal ca. 1:200 (Bouwarchief gemeente Alkmaar).

Tot 2007 stond direct achter de zomerkeuken een opmerkelijk bijgebouw, dat na een brand in ruïneuze staat verkeerde (**afb.3-10 t/m 3-13**). Het had een schilddak, wat van buitenaf wel leek op een klein stolpje en dat ook wel werd aangezien voor een boerderij. Op de bouwtekeningen van 2007 is de bestaande situatie keurig ingemeten en hier is het genoteerd als 'woonboerderij'. Het had echter niets met het boerenbedrijf uit te staan. Aan de noordkant bevond zich tegen de noordmuur van het bijgebouw een rechthoekige bakstenen constructie **7E** met forse schoorsteen die wel is omschreven als een rookkast voor de slagerij. Het bijgebouw **7C** bestond van origine uit twee ongeveer even grote vertrekken, gescheiden door een tussenmuur **7F** met aan de oostkant een haardplaats **7G** er tegenaan. Tussenmuur **7F** is later verplaatst naar het oosten naar muur **8D**, die nog op de bouwtekening van 2007 staat ingetekend.

Afb.3-11 Zuidelijke zijgevels en doorsnede, bestaande toestand bij de bouwaanvraag in 2007, door Groot Partners bureau voor bouwproces beheersing. Schaal ca. 1:200 (Bouwarchief gemeente Alkmaar)

Aan de noordwestkant bevond zich achter bijgebouw **7C** nog een aangebouwde berging **7D**, die we ook links op een foto uit 1960 zien (**afb.3-12**). In de opgraving werd een keurige bestrating **7H** van het achterplaatsje met gele en rode klinkers gedocumenteerd (**afb.3-14**). Onder het plaatsje werd een waterkelder gevonden, maar het is onduidelijk of deze nog functioneerde na de herbouw van het bijgebouw **7C-7D**. In het straatje was een hardstenen fundering gelegd vermoedelijk voor een waterpomp, die dan vrijwel bovenop een waterput (**6E**) stond (**afb.3-7**).

Afb.3-12 Foto uit 1960 van de achteraanbouw van Ritsevoort 32 die als 'stolpje' werd aangeduid (Regionaal Archief Alkmaar). De tuin was toen nog een stuk dieper dan in 2007.

Afb.3-12 De 'rookkast' aan de noordkant van de achteraanbouw tijdens herstelwerk in 1980, foto J. Elsinga afdeling monumentenzorg en archeologie Alkmaar (Regionaal Archief Alkmaar.)

Afb.3-14 Opgraving van achterplaatsje 7H, vanuit het westen. Vlak achter de jalon een hardstenen pompvoet

Afb.3-16a-b Een coupe door het duinzand, geheel aan de westkant van de opgraving, met detail van laagje 1A.

3.3 De archeologische sporen

Inleiding

Van 15 tot 26 mei 2008 werd een archeologisch onderzoek uitgevoerd in de achtertuin van Ritsevoort 32, in een opgraving tussen 17 en 29 meter vanaf de straatzijde. Er is gebruik gemaakt van een kleine graafmachine, die nog precies door het bestaande pand naar achteren kon worden gereden (***afb.3-14***). Vanwege een bodemverontreiniging moest in beschermende kleding worden gewerkt. Door de krappe werkruimte voor het opslaan van de vrijkomende grond op een stortheuvel moest het onderzoek vlaksgewijs in vier kleine werkputten worden uitgevoerd. Daarbij bleken in het achterste deel van het terrein in werkput 1 enkele grote ingravingen aanwezig in de vorm van een beerput, een waterput en een waterkelder. Hier is na het eerste vlak verder geen dieper vlak meer aangelegd. Het voorste deel van de achtertuin werd in drie smalle werkputten van ongeveer een meter diep opgegraven (werkputten-plan zie ***afb.3-15***).

In dit verslag zijn de onderzoeksresultaten beschreven na een chronologische indeling van de diverse grondsporen. Na determinatie van het vondstmateriaal in combinatie met de stratigrafische volgorde van de grondsporen konden de opgegraven resten en de bouwhistorische sporen worden ingedeeld in 8 perioden.

Periode 1: ca.1 - 250 n.Chr. (Romeinse periode)

Periode 2: ca.1300 - 1450

Periode 3: ca.1450 - 1517

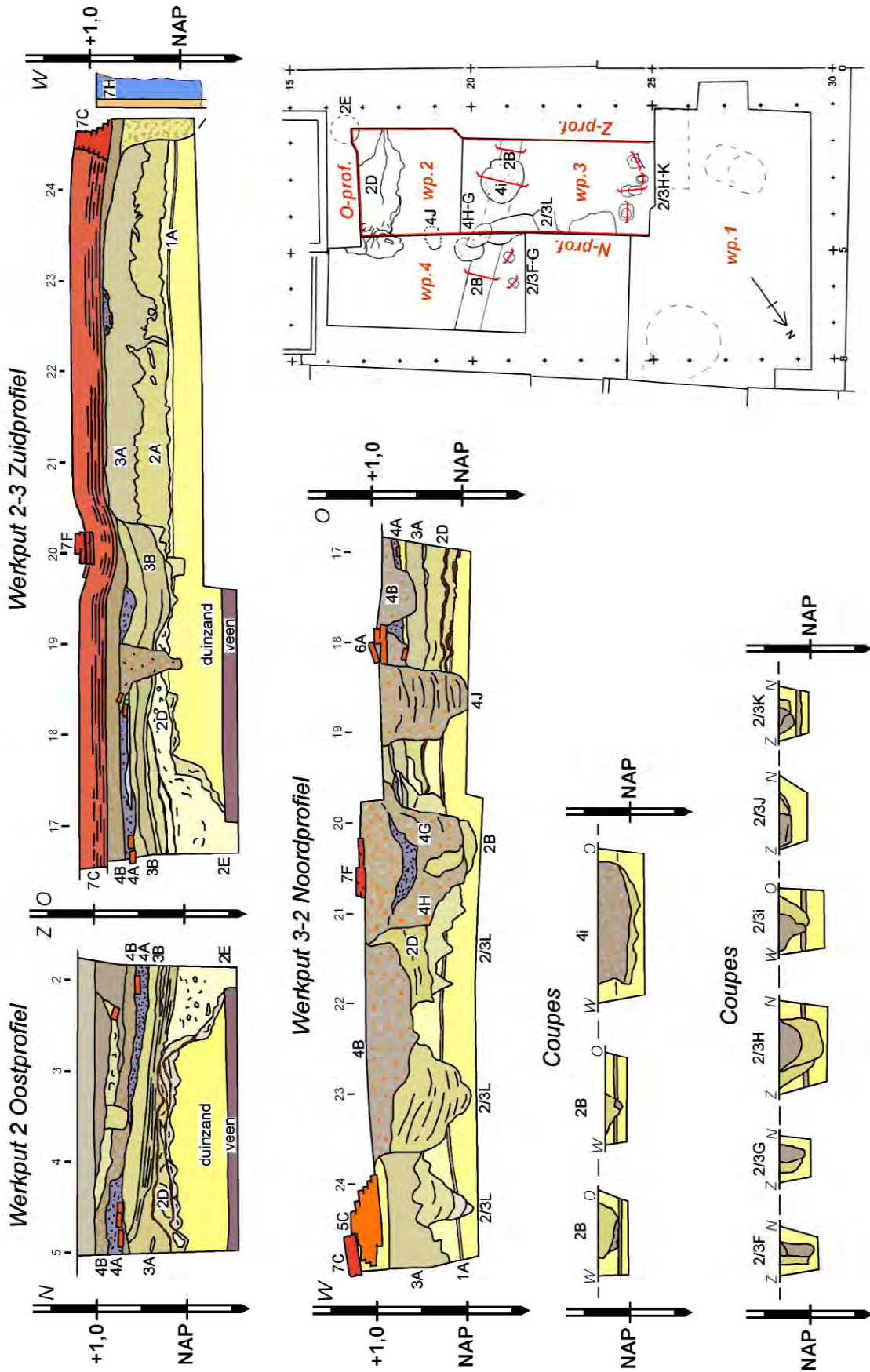
Periode 4: ca.1517 - 1575

Periode 5: ca.1575 - 1650

Periode 6: ca.1650 - 1850

Periode 7: ca.1850 - 1900

Periode 8: ca.1900 – 1980

Afb.3-15 Profielen en coupes. Schaal 1:150

De sporen worden aangeduid met een publicatiecode die is samengesteld uit het periode nummer en een volglletter. Wanneer de periode niet duidelijk is kan er een dubbele periode zijn genoteerd, bijv. 5/6. De sporen worden in detail beschreven in *Bijlage 1*. Het vondstmateriaal is geïntariseerd in *bijlage 2*.

De vondsten van glas en keramiek worden beschreven volgens de codering van het classificatiesysteem voor laat en postmiddeleeuws keramiek en glas ook wel bekend als het 'Deventersysteem'. Deze worden toegelicht in de inleiding tot de *Catalogus*.

Periode 1: Ondergrond en inheems-Romeinse bewoning

Het tegenwoordige maaiveld van de achtertuin is op circa 1,2 m+NAP. De top van het gele zand van de natuurlijke ondergrond ligt al op een meter diepte. De ondergrond bestaat uit gelaagd geel zand van de Oude Duinen, met daarin een veenlaag waarvan de top op 0,5 m-NAP werd ingemeten (**afb.3-15**). In de zandlagen bevindt zich een 5 cm dikke band met grijs zand (spoor **1A**) op circa 0,1 á 0,2 m-NAP (**afb.3-16ab**). Dit is vermoedelijk het restant van de zode van een oud oppervlak. Er zijn geen vergravingen of andere sporen van menselijke activiteit in te ontdekken.

Het laagje was vondstloos maar in enkele sporen hier vlak boven werd ook inheems aardewerk uit de Romeinse tijd aangetroffen als 'opspit'. Eventueel kan het oppervlak in de Romeinse tijd ook hoger hebben gelegen en nadien volledig zijn vergraven waarbij de scherven in latere sporen terecht kwamen. In dat geval is het laagje **1A** ouder, wellicht uit de IJzertijd.

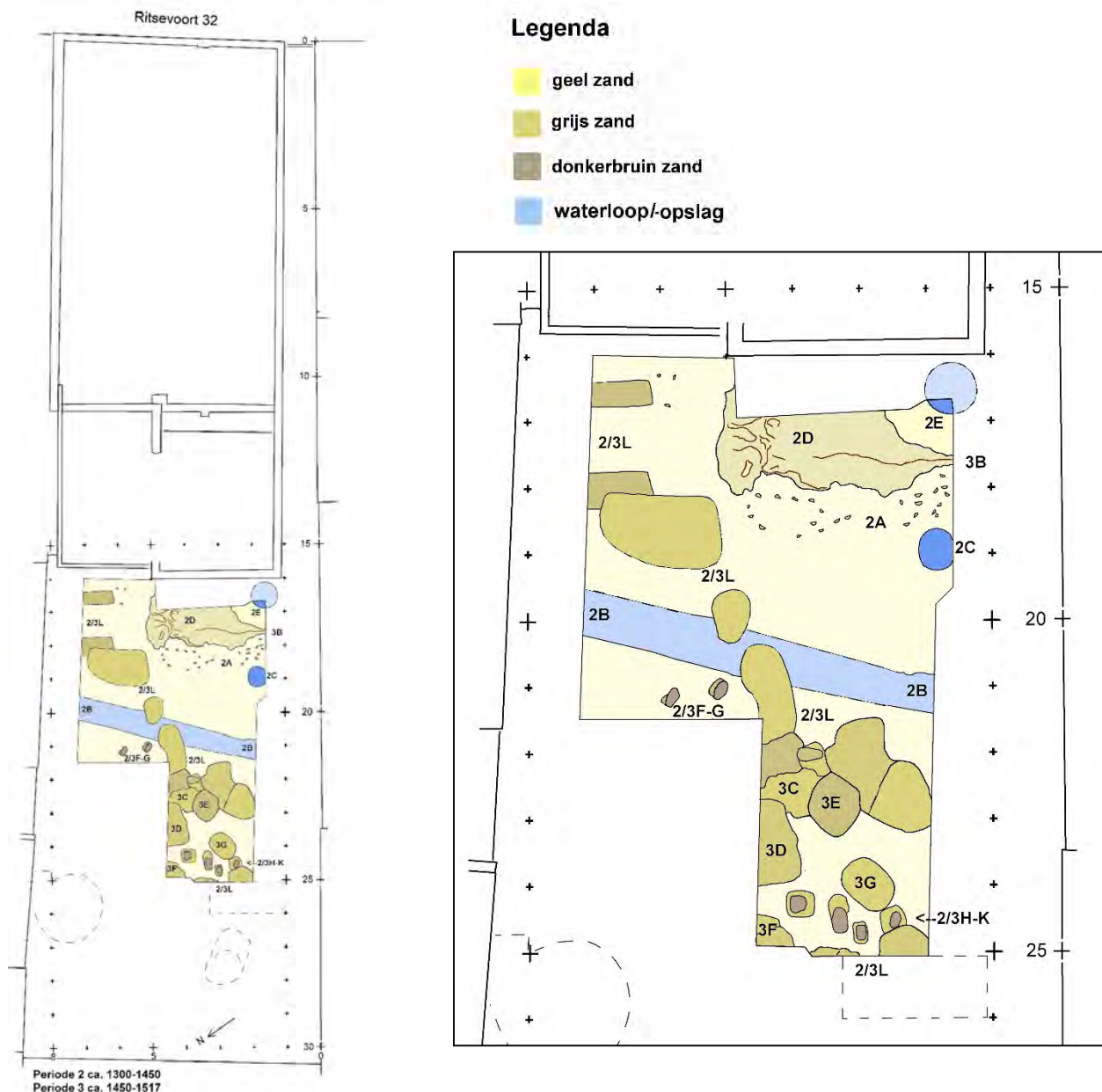
Periode 2, ca.1300 -1450: akkerland

De eerste middeleeuwse sporen zijn het resultaat van landbouwactiviteiten (**afb.3-17, 3-18**). Akkerlaag **2A** bestaat uit lichtbruin zand dat op de overgang met het gele duinzand nog de spitsporen van landbewerking toont. In de akker zijn wat potscherven gevonden waarvan de oudste uit de 10de/12de eeuw dateren (een paar scherven kogelpotaardewerk, Pingsdorf-, Paffrath- en Andenne-type aardewerk) en de jongste uit de 14de eeuw (Siegburg steengoed, grijs en rood aardewerk).

Afb.3-18 Zuidprofiel van werkput 3, langs de steeg, met een vrijwel ongerepte bodemopbouw van akker 2A en ophoging 3A onder de zijfundering van bijgebouw 7C.

Afb.3-19 Werkput 4 vlak achter het huis gezien vanuit het westen, met in het gele zand greppel 2B (voorgond) doorsneden door de houten beerput 4E en diverse kuilen.

Afb.3-17 Plattegrond van sporen uit periode 2 (1300-1450) en periode 3 (1450-1517), schaal 1:200. Met uitsnede schaal 1:100. Het noorden is links

In de rand van kuil **2D** werd een restspoor gevonden van een ingegraven tonputje **2C** (afb.3-20ab). Hij was naderhand uitgetrokken en alleen een ronde afdruk resteerde nog. De tonput was ingegraven van boven laag 2A.

In de zuidoosthoek van de opgraving werd een grote ondiepe kuil **2D** gevonden (afb.3-21). Spoor 2D ging over het uittrekspoor 2C heen. Hij is deels opgevuld met geel (stuif-)zand en moet ooit drassig zijn geweest getuige de dunne humeuze sliblaagjes in het zand. Het doet denken aan een drinkplaats voor dieren. Hierin werd ook de afdruk van een menselijke blote voet waargenomen – de voet was ongeveer 19-20 cm lang, maat 38/40, destijds de voetmaat van een volwassene (afb.3-22). In de uiterste hoek werd een tonputje **2E** aangesneden dat was aangelegd onderin kuil 2D. Hij werd gevoed met welwater door een rond gat in de onderliggende veenlaag. Helaas kon de tonput **2E** niet dieper worden ontgraven door de nabijheid van de achtergevel van Ritsevoort 32. Hij zal de opvolger van 2C zijn geweest.

Naderhand is de depressie van kuil 2D, die dan al deels lijkt te zijn dichtgestoven, aangevuld met bruin zand **3B**.

Afb.3-20a-b De onderkant van waterputje 2C rustte direct op de veenlaag onder het duinzand.

Afb.3-21 -22 Werkput 2 oost- en zuidprofiel bij kuil 2D, met in de hoek waterput 2E. Voetafdruk in 2D.

Afb.3-23 en 3-24 Werkput 3 vlak 2 uit het westen, op de voorgrond paalkuilen 2/3H t/m 2/3K en erachter diverse kuilen uit perioden 2 t/m 4.

Afb.3-25 Deel van het noordprofiel van werkput 3 met vele diepe kuilen (vgl afb.3-15).

Periode 3, ca.1450 - 1517: achtertuin van een huis ?

Op de donkergele omgespitte akkerlaag 2A is een bruine zandlaag 3A opgebracht. In het Zuidprofiel van de opgraving, tegen de steeg aan, zijn de hoogste delen al op 0,8 m+NAP gedocumenteerd (**afb.3-18**, vergelijk **3-15**). In de tuin zelf zijn deze lagen echter geheel omgewoeld door talloze ingravingen. Hierdoor is van veel sporen niet duidelijk of ze door de akker 2A zijn gegraven of door ophoging 3A.

Op ongeveer 21 meter vanaf de straat zijn twee vermoedelijke paalkuilen **2/3F** en **2/3G** ingemeten. Op 24,5 meter vanaf de straat bevonden zich nog vier paalkuilen **2/3H** t/m **2/3K**. Ze waren pas herkenbaar in het gele zand maar zullen ofwel door laag 2A ofwel door 3A zijn gegraven (**afb.3-23 3-24**). Het was waarschijnlijk een deel van een achterschutting die de tuin scheidde van de open akkers op de geest ten westen.

In de tuin zijn meerdere diepe kuilen gegraven, meestal ongeveer een meter in diameter en ruim een meter diep tot een paar decimeter in het gele zand (**afb.3-25**). Ze zijn gedempt met de uitkomende grond, merendeels vondstloos of met slechts een paar scherfvondsten erin. Sommige kuilen zijn door laag 2A of 3A gegraven en bevatten een mix van deze grond (**afb.3-17**: zeker elf vondstloze kuilen samen als sporen **2/3L**, vijf kuilen **3C** t/m **3G**), maar andere doorsnijden de daarop gelegen brandlaag 4A en bevatten ook de sintels en houtskoolbrokjes die hieruit afkomstig zijn (**afb.3-26**: minstens vijf kuilen **4F** t/m **4J**). De kuilen zijn dus van de 14de of 15de eeuw tot in de 16de eeuw gegraven. Door deze kuilen is de tuin uiteindelijk grondig omgespit. Het doel van de talrijke diepe kuilen is onduidelijk – wellicht ging het om de winning van zand als bedekking van een huisvloer van plavuizen of planken?

Opvallend genoeg was de bodem langs de steeg aan de zuidkant van de opgraving amper geroerd en deze vertoonde een bodemopbouw met behalve de lagen 2A en 3A alleen de ingraving van 2D. De kuilen hielden dus op ter plekke van de steeg. Deze steeg zal er dus al zijn geweest vanaf de eerste huizenbouw. Ophoging **3A** bevatte wat vondstmateriaal uit de tweede helft van de 15de eeuw. Deze zandlaag kan zijn aangebracht ten tijde van de eerste huizenbouw.

Periode 4, ca.1517 - 1575: huis in buitenwijk Ritsevoort

In 1517 werd Alkmaar ingenomen en geplunderd door een roversbende Geldersen en Friezen, 'de Zwarte Hoop'. Deze konden de stad ook makkelijk innemen omdat Alkmaar als straf voor het beruchte belastingoproer de 'Commocie van het Kaas- en Broodvolk' in 1491-92 de vestingwerken had moeten afbreken. De bende hield huis in de stad en ook werd de buitenwijk Ritsevoort plat gebrand.

De sporen van de ramp van 1517 zijn ook in deze opgraving aanwezig. Het huis moet daarna zijn herbouwd (**afb.3-26**). Hoewel we ons nog een eind achter het toenmalige huis moeten bevinden, is er een 10-20 cm dikke brandlaag **4A** aanwezig in de achtertuin. Hij bestaat uit donkerbruin tot zwarte grond vol houtskool en sintels van verbrande klei, met plekken oranjegele as (**afb.3-27**).

Afb.3-27 Oostprofiel van werkput 2, met ter hoogte van een losse baksteen (rechts) de gitzwarte resten van de brandlaag 4A uit 1517.

Afb.3-28 Van beerput 4E resteerde alleen de onderste ton, met dichte bodem

Legenda

- geel zand
- grijs zand
- donkerbruin zand
- brandlaag
- hout
- haardas
- waterloop/opslag
- beer
- baksteen <1600

Afb.3-26 Plattegrond van sporen uit periode 4, ca. 1517 – 1575, schaal 1:200. Met uitsnede schaal 1:100. Het noorden is links

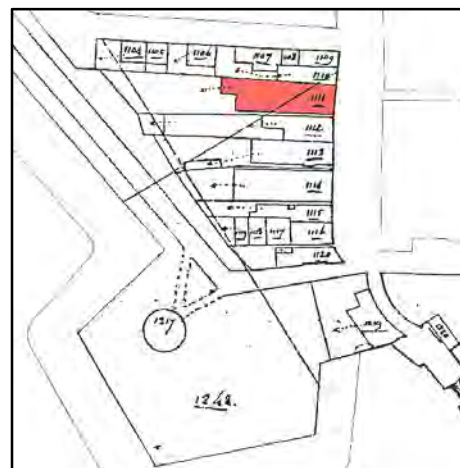
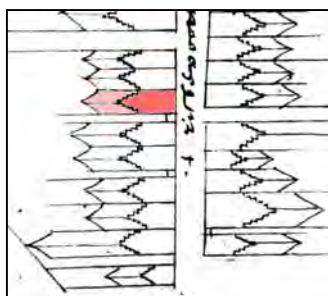
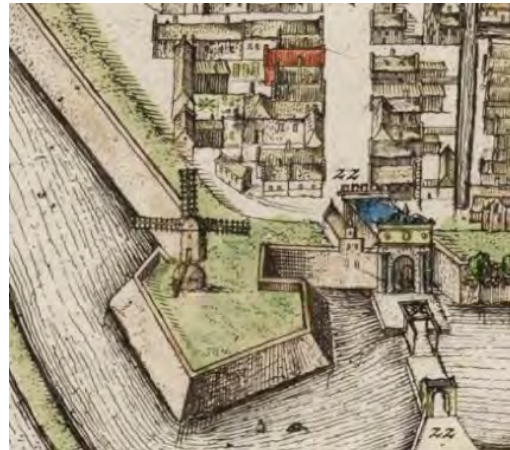
Op de brandlaag ligt een laag donkerbruine tuingrond **4B** waar ook wat brandresten in zijn beland. Na de herbouw van het huis zijn diverse sporen door deze lagen gegraven en de brandresten belandden in de vulling. Dat zijn de hierboven al genoemde diepe ronde kuilen (**4F t/m 4J**) maar ook waterput **4D** en houten beerputje **4E**, waar brandresten in de insteek zaten. Waterput 4D was gemaakt van bodemloze tonnen en rustte op de onderliggende veenlaag. Beerput 4E was gemaakt van een ingegraven ton met bodem (**afb.3-28**). Uit de beerlaag kwamen slechts wat potscherven met een vage datering omstreeks de eerste helft 16de eeuw.

Het enige metselwerk is een diagonaal stukje muur **4C**, gevonden onder een latere askuil 5G. Het is onduidelijk waar dit muurtje met de vreemde oriëntatie voor gediend kan hebben. Na 1517 wordt het Ritsevoort weer bebouwd en in 1561 staat op de kaart van Jacob van Deventer een aaneengesloten reeks huizen aan de straat, aan de westkant doorbroken door de Vrouwenstraat.

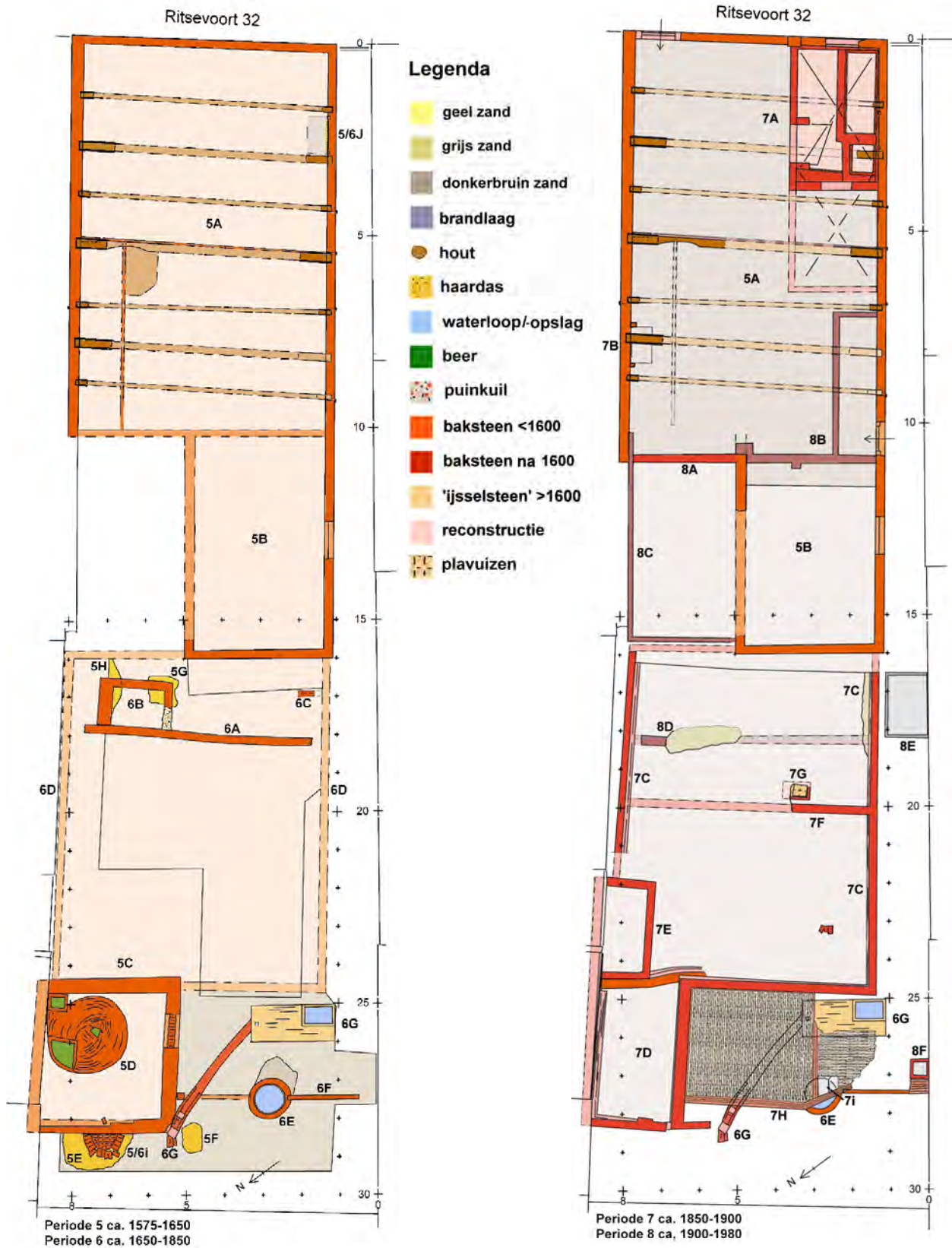
Perioden 5 en 6, ca.1575 – 1650 en 1650-1850: nieuwbouw bij Ritsevoort 32

De aanleg van de vestingwerken in 1573, vlak voor de succesvol afgeslagen Spaanse belegering, betekende grote veranderingen voor het Ritsevoort. De zuidhelft van de buitenwijk werd afgebroken voor de nieuwe stadswal en de singelgracht en de rest kwam binnen de vesting (**afb.3-29a t/m 3-29d**).

Bij Ritsevoort 32 werd nog voor 1608 een nieuw huis **5A** gebouwd, waarvan het casco nog steeds overeind staat (**afb.3-30ab**). De bouwhistorie van het pand is al beschreven in paragraaf 3.2. Het was gebouwd als een huis van ca. 7 meter breed en 10 meter diep, met erachter een smalle zomerkeuken **5B** van 6 meter diep. Het huis had boven de begane grond slechts een zolderverdieping. Op de kaarten van Drebbel en Blaeu uit 1597 en 1649 heeft het zowel aan de voor- als aan de achterzijde een trapgevel. De voorgevel is ook getekend door Jan Dircksz Soutman in 1664/1673. Op geen van deze drie kaarten is de zomerkeuken te zien, hoewel deze volgens archiefbronnen er al voor 1608 moet zijn geweest.

Afb.3-29a t/m 3-29d Ritsevoort 32 op de kaarten van Cornelis Drebbel (1597), Joan Blaeu (1649, Jan Dircksz Soutman (1664/1673) en de kadastrale minuut van 1832 (Regionaal Archief Alkmaar).

Afb.3-30ab Plattegronden van sporen uit perioden 5 en 6 en perioden 7 en 8. Het noorden is links. Schaal 1:150

Afb. 3-31 Beerput 5D met koepel nog aanwezig, rechtsvoor de stortkoker, vanuit het oosten gezien.

Afb. 3-32 Beerput 5D na leging, met uitgebouwde stortkoker in de hoek van bijgebouw 5C, vanuit het westen

Afb. 3-33 Vier kippenvoer-tegels van grofkeramiek met loodglazuur, 13,5x13,5x5,5 cm, uit puinkuil 5F, circa 1600 (08RTVX518),

Achter het huis zijn de resten gevonden van een vierkant bakstenen bijgebouwtje **5C**, uitwendig 3,5 bij 4 meter groot met een ingang met drempel aan de zuidkant. De funderingen zijn opvallend stevig, twee-steens dik. Dit was wellicht nodig vanwege verzakingsrisico's omdat het gebouwtje over de beerput **5D** was gebouwd (*afb. 3-31, 3-32*). De oudste vondsten uit de beerput dateren uit de late 16de eeuw en de beerput en het bijgebouw stammen dus uit de bouwtijd van het huis, kort voor 1608.

Uit de late 16de of eerste helft 17de eeuw zijn er verder nog vier kuilen **5E** t/m **5G**, gevuld met oranjegele haardas waarin een enkele potscherf zit. Midden tegen de achterkant van gebouwtje 5C was een halfrond gelegd stukje bestrating **5/6i** aanwezig voor een spoelplaats of andere functie. In een puinplek **5F** werd hier vlakbij een aantal merkwaardig gevormde plavuizen met holle bovenzijde gevonden, vermoedelijk bestemd als kippenvoerbakjes (*afb. 3-33*).

Het achterterrein liep in 1573 tot aan de stadswal. Op de kaarten van 1597 en 1649 staat aan de voet van de wal achter Ritsevoort 32 en 34 een groot gebouw met de kap parallel aan het Ritsevoort, met aan de oostkant nog een klein huisje er tegenaan (*afb. 3-29ab*). Dit was het begin van de Clarissenbuurt. In de transportakten van 1608 en 1610 hoorden bij Ritsevoort 32 ook twee woningen, die in deze gebouwen moeten zijn geweest en die deels achter het buurpand van Ritsevoort 34 stonden. Ze werden in 1616 verkocht, waarna het achtererf van Ritsevoort 32 een stuk werd ingekort.

In de transportakte van 1647 wordt voor het eerst melding gemaakt van een 'loods' op het achtererf. Hiervan zijn echter geen duidelijke sporen meer aangetroffen. In 1670 wordt in een transportakte ook een gebouw achter het huis vermeld als drie-kamers-onder-een-dak. Wellicht zijn deze kamerwoningen gemaakt in de loods maar het lijkt meer aannemelijk dat ze nieuw gebouwd zijn. De beerput **5D** is rond 1650 buiten gebruik gesteld, waarschijnlijk vanwege de bouw van de drie-kamers-onder-een-dak.

Van de drie-kamers-onder-een-dak zijn vrijwel geen sporen gevonden als gevolg van 19de-eeuwse nieuwbouw van het bijgebouw met schilddak **7C** waarover al in paragraaf 3.2 is bericht. In de funderingen van dit gebouw bleken de onderlagen te bestaan uit hergebruikte bakstenen die afkomstig zullen zijn van het pand met de drie-kamers-onder-een-dak. Deze zal vrijwel op dezelfde plek hebben gestaan en is hier getekend als reconstructie **6D** (*afb.3-30ab*). Er zijn geen buitenmuren meer in situ van gevonden, maar wel is er een binnenmuur **6A**, met tegen de oostkant een haardplaats **6B**. De haard had een stevige rechthoekige fundering en het is denkbaar dat hij een ambachtelijke ovenfunctie had of diende als keukenfornuis.

De drie kamers worden nog tot 1763 genoemd maar verdwijnen daarna uit beeld. Dat kan echter ook liggen aan de summiere omschrijvingen van de opstallen in de latere transportakten. Op de Kadastrale Minuut van 1832 is te zien dat Ritsevoort 32 nog bestond als een lang rechthoekig pand van 25 meter diep met een kleine uitbouw aan de noordkant (*afb.3-29d*). De drie-kamers-onder-een-dak waren dus in elk geval als bouwsubstantie nog aanwezig. Ook lijkt de binnenplaats naast de zomerkeuken dan al te zijn overdekt.

Pal tegen de achtergevel van 6D is een forse waterkelder **6G** opgegraven (*afb.3-34*). De waterkelder of 'regenwaterbak' leverde drinkwater voor de bewoners van de drie-kamers-onder-een-dak. De aanvoer van regenwater ging via een goot vanaf de hoek van bijgebouw **5C** en die uitkwam boven het gewelf, waar nog een toevoergaatje zat. De goot had een bodem en afdekking van rode plavuizen met bakstenen zijwanden. In de zuidoosthoek van het tongewelf zat een mangat voor onderhoud.

In de achtertuin is bovendien een bakstenen waterput **6E** gevonden, waaruit water voor schoonmaak kon worden gehaald. Hij lag precies onder een tuinmuurtje **6F**, dat over de waterput heen was gebouwd.

Afb.3-34 Waterkelder 6G vanuit het noorden gezien, rechtsvoor komt de goot erop uit.

Afb.3-35 Onderzoek van beerput 5D. De opvallend ondiepe put bevatte een flinke laag vondstmateriaal

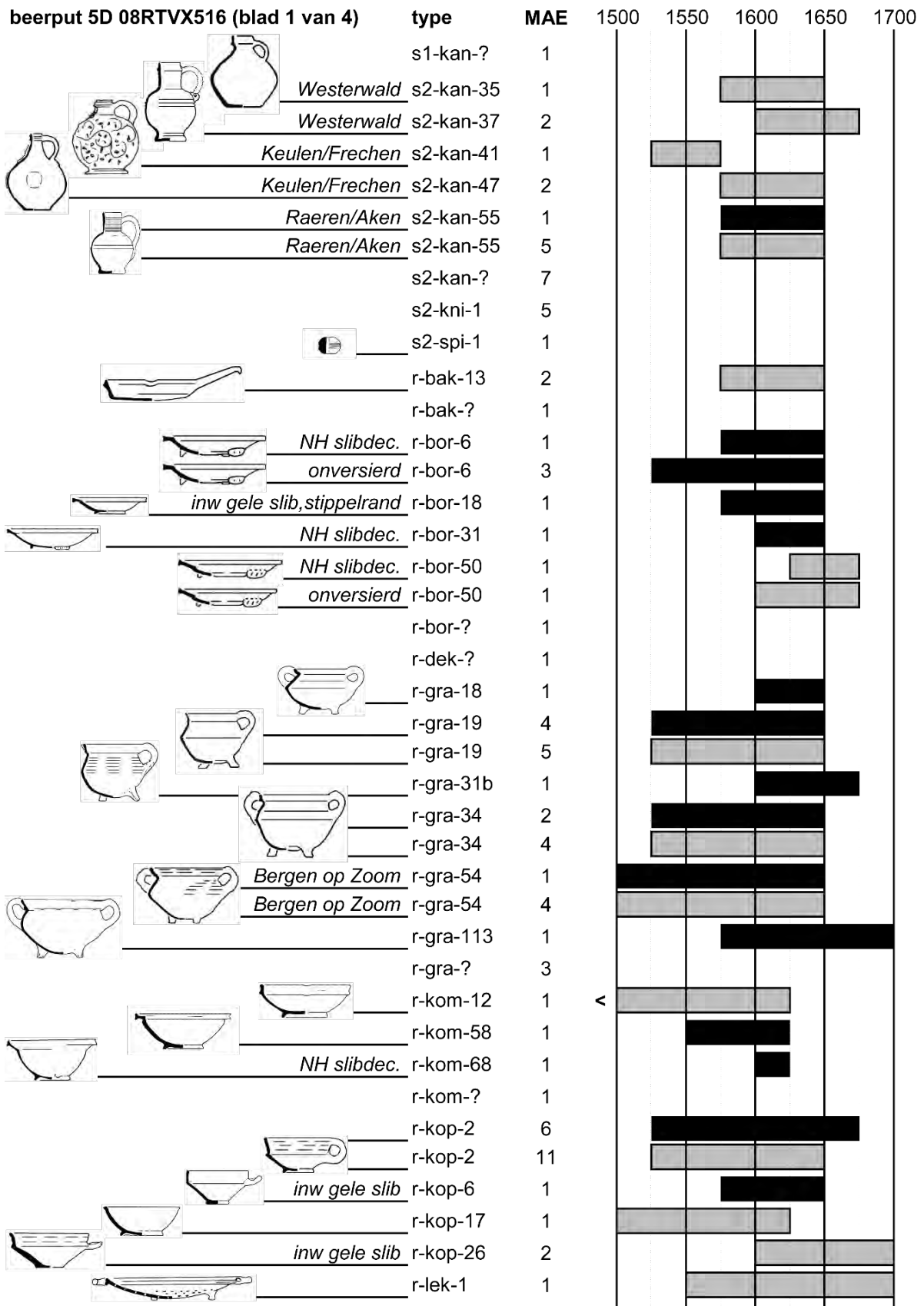
3.4 Vondsten uit beerput 5D (08RTVX516) ca.1575/1600 – 1625/1650

Beerput en vondstcomplex

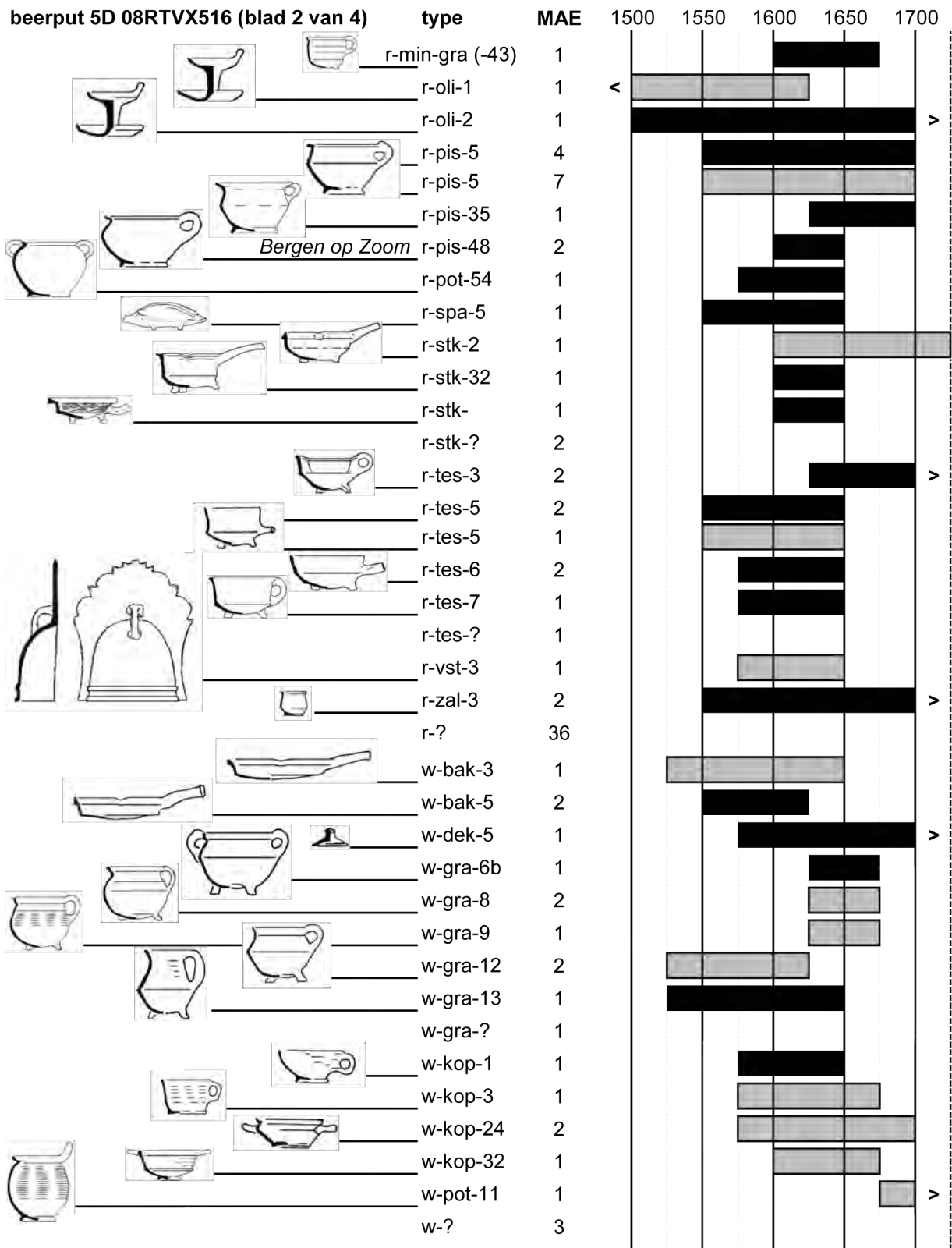
In de noordwesthoek van de opgraving werd de beerput **5D** opgegraven binnen een klein bijgebouwtje (**5C**) van Ritsevoort 32. De ronde put was halfsteens gebouwd en had een tangentiaal uitgebouwde stortkoker voor een privaat in de noordoosthoek van het bijgebouwtje (**afb.3-35**). Het was een opvallend kleine beerput, met een binnenmaat van 1,90 m. en de bodem al op 0,26 m-NAP op 1,5 meter onder de top van de koepel. In de stortkoker en onderin de beerlaag lag een dik pakket potscherven met wat ander huisafval. De beide locaties binnen de put werden apart verzameld maar op de werktafels bleken dermate veel scherven uit de stortkoker en putbodem aan elkaar te passen, dat ze uiteindelijk zijn samengevoegd onder vondstnummer 08RTVX-516. De vondsten zijn geïnventariseerd nadat ze zoveel mogelijk waren gesorteerd en gepuzzeld. De tellijst geeft de Maximum Aantallen Exemplaren (MAE). Talrijke potten bleken na het puzzelen grotendeels compleet, in totaal maar liefst 67 stuks (**afb.3-37 3-38**). Het aantal exemplaren van keramiek waarvan de hoofdvorm bepaald kon worden, bedraagt 180 stuks (**tabel 3-A**).

Het oudste materiaal dateert vanaf de late 16de of vroege 17de eeuw, met uitzondering van twee fragmenten van rijkversierde steengoed kannen s2-kan-41 uit het tweede of derde kwart van de 16de eeuw. Hun afwijkend vroege datering kan het gevolg zijn van een lange gebruiksperiode voordat ze sneuvelden en in de put belandden. Tot de vroegste vondsten uit de late 16de of vroege 17de eeuw behoren een rood aardewerken kom type r-kom-68 met Noordhollandse slibdecoratie, vermoedelijk van decorateur C waarvan productie bekend is in 1609-1612 (*cat.nr.11*), een papkommetje type r-kop-17, een pot van Weser waar en bij het glaswerk een berkemeier, een bekerfragment met puntnoppen en dradenmanchet, alsmede een stangglas met puntnoppen gl-sta-4.

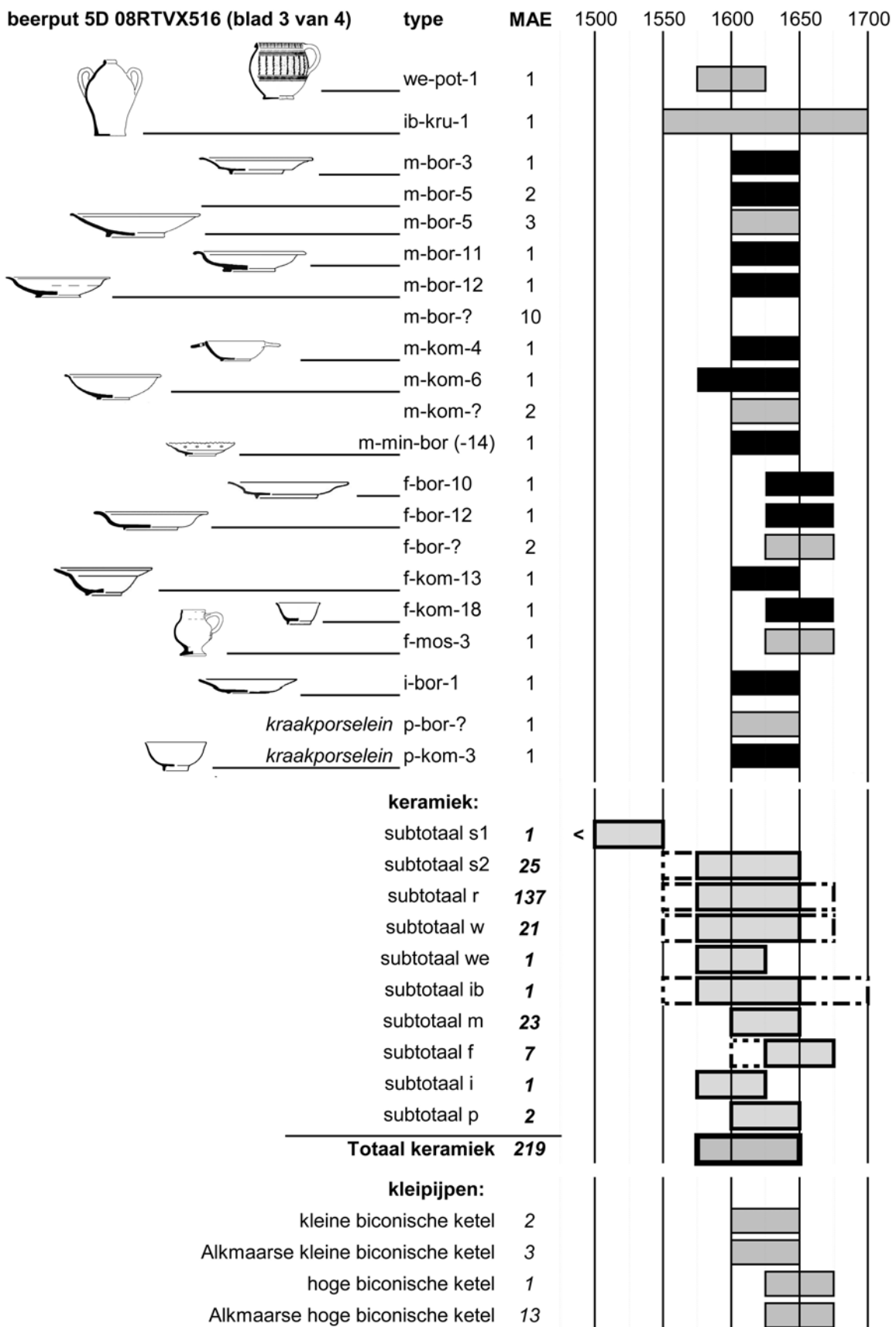
Te oordelen naar de jongste vondsten zal de beerput buiten gebruik zijn gesteld in het tweede kwart van de 17de eeuw. Het laatste vondstmateriaal bestaat uit de randscherf van een bord r-bor-50 met Noordhollandse slibversiering, twee complete rood aardewerken testen r-tes-3, een complete w-gra-6b, scherven van w-gra-8 en -9, een randscherf van vermoedelijk een w-pot-11, meerdere exemplaren van vroege faience en 14 pijpekoppen van omstreeks 1630-1650.

Tabel 3-A Tellijst van keramiek uit beerput 5D (08RTVX516), blad 1 van 4. Van (grotendeels) complete potten is de dateringsbalk niet grijs maar zwart ingekleurd.

Tabel 3-A Tellijst van keramiek uit beerput 5D (08RTVX516), blad 2 van 4. Van (grotendeels) complete potten is de dateringsbalk niet grijs maar zwart ingekleurd.

Tabel 3-A Tellijst van keramiek uit beerput 5D (08RTVX516), blad 3 van 4. Van (grotendeels) complete potten is de dateringsbalk niet grijs maar zwart ingekleurd.

Keramikvondsten uit beerput 5D

Het overgrote deel van de keramikvondsten is van rood aardewerk (137 van de 219 exemplaren, oftewel 63%), met slechts een klein aandeel wit aardewerk (21 van de 219, 10%) (**afb.3-37**). Er zijn ook 20 stuks steengoed kannen - waarvan er slechts één compleet is en de rest schervenwerk. Het betreft voornamelijk kwaliteitsgoed met reliëfversiering, merendeels met lichtbruin zoutglazuur maar een handvol heeft een lichtgrijs zoutglazuur met eronder kobaltblauwe accenten.

Het rood aardewerk is waarschijnlijk vrijwel allemaal lokale Alkmaarse productie, met uitzondering van twee grappen r-gra-54 en twee pispotten r-pis-48 uit Bergen op Zoom (**afb.3-37 links** en *cat.nr.9*). Bijzondere vermelding verdienen drie rood aardewerken borden en een kom die zijn afgewerkt met 'Noordhollandse slibdecoratie'. Het rood aardewerken bord r-bor-31 heeft een gele spiegel en de vlag is beschilderd met gele boogjes en stippeleirosjes afgewisseld met halfronde motieven met een groen hart en gele contour (*cat.nr.8*). Deze motieven kunnen niet aan een specifieke decorateur worden toegeschreven en er zijn voorbeelden bekend uit de periode van 1590/1600 tot 1637.¹⁰ Van twee andere borden van typen r-bor-6 en r-bor-50, zijn slechts randscherven bewaard die niet nader determineerbaar zijn. Een groot formaat rood aardewerken kom r-kom-68 heeft een groene spiegel en de brede vlag is beschilderd met bloemen en granaatappels in gele lijnen met groene accenten. Hij kan worden toegeschreven aan decorateur C waarvan productie bekend is uit 1610-1612 (*cat.nr.11*).¹¹

Afb.3-37 Complete exemplaren rood en wit aardewerk uit beerput 5D (08RTVX516).

¹⁰ Vergelijk Van Gangelen/ Kersloot/ Venhuis 1997 afb.61 (1613, decorateur D), afb.75 (1637, decorateur G1?) en afb.169 (ca.1590-1600, decorateur A).

¹¹ Vergelijk Van Gangelen/ Kersloot/ Venhuis 1997 afb.54-56.

Een incompleet klein rood aardewerken bordje r-bor-18 is verwant aan deze groep en toont een gele spiegel met gele stippen op de vlag. Een handvol borden en kommen heeft alleen een gele of groene spiegel maar sluit wel op deze groep aan – ze hebben slechts een globale datering tussen 1575 en 1650. Het betreft enkele fragmenten¹² maar ook een complete grote kom r-kom-58 (*cat.nr. 10*). Van een rood aardewerken vuurstolp type r-vst-3 is alleen een randfragment gevonden met een groen geglaazuurde sliplaag.

materiaalkeuze servies: ca 1575/1600 - 1625/1650 Beerlaag in beerput 5D (08RTVX516)													
materiaal	drinkerei	opslag	keukengerei	tafelservies	vuur	speelgoed	pispot	zalfpot	bloempot/vaas	overige	subtot. typen	fragm. ND	Totaal
s1	..	1	1	..	1
s2	..	19	5	1	25	..	25
r	..	1	36	34	12	2	14	2	101	36	137
w	..	1	12	5	18	3	21
we	..	1	1	..	1
ib	..	1	1	..	1
m	22	..	1	23	..	23
f	7	7	..	7
i	1	1	..	1
p	2	2	..	2
Totaal	..	24	48	71	12	8	14	2	..	1	180	39	219
gl	13	5	..	3	21	..	21

opslag: kan, kruik, pot

keukengerei: bakpan, deksel, grape, lekschaal, steekom

tafelservies: bord, kom, papkom (kop), mosterdpot

vuur: olielamp, vuurstolp, test

speelgoed: knikker, miniatuurservies, spaarpot

overig: spinsteentje

glaswerk: 6 bekers, 1 berkemeier, 4 roemers, 2 stangglazen; 3 schaaltes, 5 flessen

Tabel 3-B Materiaalkeuze voor functiegroepen van servies uit beerput 5D (08RTVX516).

Afb.3-38 Speelgoed: zeven knikkers van steengoed.

Het vondstmateriaal waarvan op zijn minst de hoofdvorm kon worden bepaald, in totaal 180 stuks keramiek, is ingedeeld in functiegroepen (**tabel 3-B**). Bijna een kwart van het materiaal (22%) bestaat uit keukengerei van rood en ook wat wit aardewerk. De grootste categorie is het tafelservies, bijna een derde (32%). Rood aardewerk is gebruikt voor de meeste functies, terwijl majolica, faience, Italiaans tinglazuuraardewerk en Chinees porselein alleen bij het tafelservies zijn vertegenwoordigd.

Voor de omgang met vuur zijn er rood aardewerken olielampjes, een stuk van een vuurstolp en enkele vuurtesten.

¹² Fragmenten van een r-kom-, een r-kom-12 en tweemaal r-kop-26 hebben inwendig gele sliib, een complete r-kop-6 heeft inwendig groene glazuur.

Tot de categorie speelgoed behoren steengoed knikkers (**afb.3-38**), een compleet spaarvarkentje van rood aardewerk (*cat.nr.15*) en miniatuur servies van rood aardewerk en majolica (*cat.nrs.13 en 25*).

Het tafelservies betreft onder meer borden en papkommen (r-kop en w-kop) van rood en wit aardewerk, waaronder het hierboven beschreven Noordhollands slibaardewerk. Een merkwaardige vondst is een rood aardewerken papkom van type r-kop-2 met inwendig een vettig kalkachtig aancoeksel waarin niet alleen mosselschelpen maar ook wat ander vuilnis is vastgekleefd, namelijk de bodemscherf van een bekeerglas met geribde standing, een pijpekop en steelfragment en een steengoed knikker (*cat.nr.12*). De pijpekop is van het kleine biconische model.

De papkommen vertonen een opvallende variatie aan typen – naast 17 stuks van type r-kop-2 zijn er nog maar liefst 7 andere modellen r-kop en w-kop vertegenwoordigd.

Afb.3-38 Complete exemplaren tafelservies uit beerput 5D: 6 borden en 2 papkommen van majolica, een kan van bruin steengoed uit Raeren, een witte Italiaanse faience bord, een kop van Chinees kraakporselein, 2 borden en een 'klapmuts' en een kop van Nederlandse faience (08RTVX516).

De borden fungeerden voornamelijk nog als opdienschalen. Naast de 9 borden van rood aardewerk zijn er 18 stuks van majolica, 4 stuks faience, eenmaal Italiaanse faience en eenmaal Chinees kraakporselein. Van de majolica borden zijn er twee schotels van een opmerkelijk groot formaat met een diameter van 35 cm. De meeste borden zijn bijna 20 cm in diameter. Enkele majolica voorwerpen tonen decors van Italiaans of Antwerps ontwerp, soms gecombineerd met typisch Hollandse tulpen (*cat.nrs.20 t/m 25*). Ze hebben alle een kabelrand en dateren dus vanaf circa 1600. Ook is er een blanco bordje van Italiaanse faience, voorzien van een stevige laag witte tinglazuur (*cat.nr.30*).

De invloed van de eerste Chinese importen is zichtbaar in een majolica bord met decor in Chinese stijl (*cat.nr.19*). De concurrentie van het Chinese kraakporselein was de aanleiding tot de vervaardiging van de eerste Nederlandse faience, waarvan het vroegste voorbeeld bekend is uit 1609. Niet zonder reden werd dit verfijnde dunwandige servies destijds betiteld als 'Hollands porselein' want met name de eerste producten waren nauwkeurige imitaties van de kraakporseleinen voorbeelden, zoals uit deze beerput de borden en een 'klapmuts' (*cat.nrs.26 t/m 28*). Een kom naar Chinees voorbeeld en een randscherf van een in Chinese stijl beschilderde mosterdkop zijn vermoedelijk iets later, circa 1625/1675 (*cat.nr.29*).

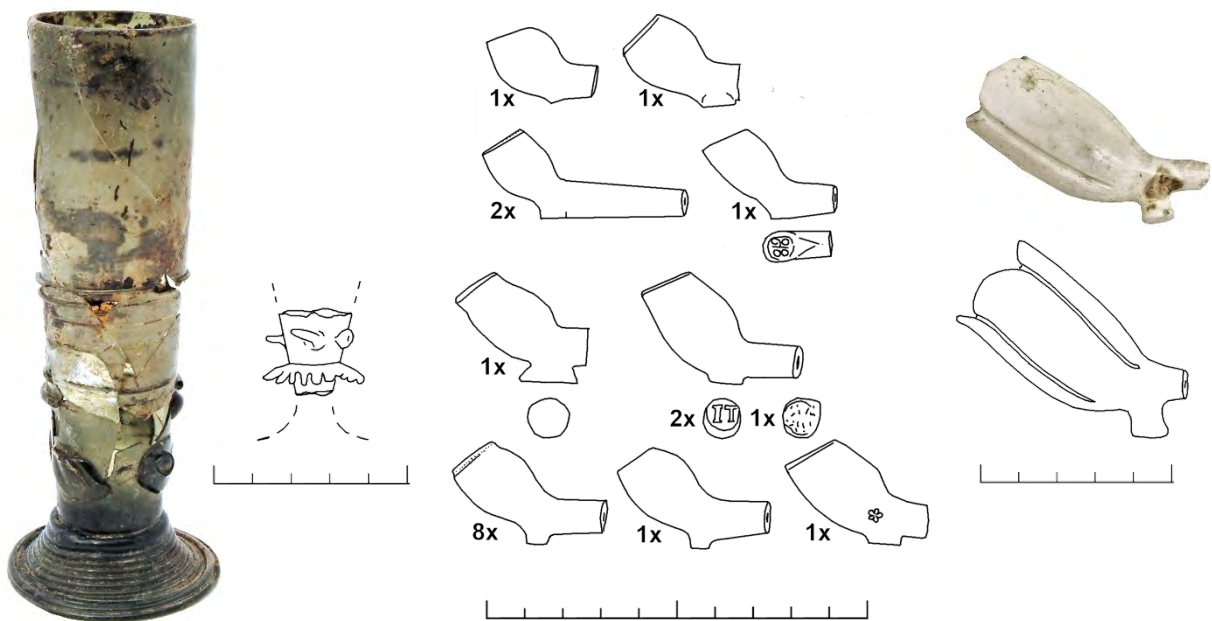
Bij het tafelservies zijn er ook twee exemplaren van Chinees kraakporselein, namelijk een fragment van een bordje en een grotendeels complete kom (*cat.nr.31*).

Glaswerk en overige vondsten

Bij de vondsten is ook glaswerk aanwezig in de vorm van drinkglazen (bekers, een berkemeier, roemers en stangglazen) dunwandige flessen en fragmenten van drie schaaltes (**tabel 3-A blad 4**). Het glaswerk is fragmentarisch en incompleet, uitgezonderd een compleet stangglas gl-sta-4 (*cat.nr.33; afb.3-40ab*). Hiervan zijn een beker van *vetro a fili* en de drie schaaltes te rekenen tot het luxe serviesgoed.

beerput 5D 08RTVX516 (blad 4 van 4)	type	MAE	1500	1550	1600	1650	1700
	glaswerk: gl-bek-9a	1					
	gl-bek-19a	3					
	puntnoppen, draadkraag gl-bek-?	1	<				
	gl-bek-	1					
	gl-ber-1	1					
	puntnoppen gl-roe-?	4					
	gl-sta-2	1					
	gl-sta-4	1					
	gl-sch-2	3					
	gl-fle-7	3					
	gl-fle-?	2					

Tabel 3-A Tellijst van glaswerk uit beerput 5D (08RTVX516), blad 4 van 4.

Afb.3-40a-b Stangglas gl-sta-4 en bekerfragment met puntnoppen en dradenkraag, uit beerput 5D (08RTVX516). Schaal 1:2.

Afb.3-41: Kleipijpen uit beerput 5D (08RTVX516): bovenaan twee kleine biconische pijpjes en 3 biconische Alkmaarse pijpjes, eronder een hoge biconische pijp met brede hiel van een onbekend productiecentrum en de overige van Alkmaarse makelij. Schaal 1:2.

Afb.3-42: tekening en foto van 19de-eeuwse tulpvormige kleipijp, uit de demping bovenin beerput 5D (08RTVX509). Schaal 1:2.

Bij het rookgerei zijn er resten gevonden van 19 kleipijpen, plus twee niet identificeerbare fragmenten (**afb.3-41**). Er zijn vijf kleine biconische kleipijpjes uit circa 1610-1640, waarvan driemaal van het Alkmaarse model. Een van de Alkmaarse pijpjes heeft een onbekend of slecht leesbaar hielmerk. Van de veertien hogere biconische kleipijpjes uit circa 1630-1660 is er één van onbekende herkomst met merkwaardig brede hiel, ongemarkt. De andere zijn van

het Alkmaarse model waarvan er twee zijn gemerkt IT door Jan Tamisz (actief circa 1635-1645), eenmaal met onleesbaar hielmerk en een vierde heeft een minuscuul rozetje ingestempeld op de zijkant van de ketel.¹³ Verder zijn er 94 steelfragmenten waarvan meerdere met ingestempelde Franse lelies.

Afb.3-43 t/m 3-47 Vondsten uit beerput 5D, ca.1575/1600 – 1650 (08RTVX516): dobbelsteentjes van been en git, messing riemgesp, riemhaak, haakje-en-oogje en belletje. Ware grootte..

Van de overige vondstmateriaal zijn er 74 scherven vensterglas, twee kleine dobbelsteentjes (**afb.3-43**: van been en zwart git), een messing dubbelovale riemgesp en een messing gordelsluiting, een messing haakje en oogje, een messing belletje en een messing tapkraan (**afb.3-44 t/m 3-47**). De tapkraan heeft een tap met driepasvorm, gemerkt met een ingestanste halve maan. Hij is krom geslagen en heeft eerder al eens een reparatie gehad aan de onderzijde van de tap (**afb.3-48abc**).

Afb.3-48 Messing tapkraan uit beerput 5D, ca.1575/1600 – 1650 (08RTVX516)

Conclusies over het vondstcomplex

Het vondstcomplex uit de beerput bestaat voor het grootste deel uit eenvoudig huishoudelijk serviesgoed, maar er zijn ook enkele luxe voorwerpen, zoals tafelservies van Italiaanse faience, Chinees kraakporselein en imitaties hiervan in Nederlandse faience, glazen schaaltes en een *facon de Venise* bekeerglas van *vetro a fili*.

De verkoopprijzen van het huis liggen in de eerste helft van de 17de eeuw nog boven het gemiddelde van die periode en het huis kan worden gerekend tot de betere middenklasse.¹⁴ Deze relatieve welstand wordt dus weerspiegeld in het huisraad.

¹³ Alkmaarse kleipijpen: zie Duco 2004.

¹⁴ Vergelijk Bitter 2022 RAMA 25 hoofdstuk 4 grafiek 4: in het eerste kwart van de 17de eeuw is omstreeks 65% van de huisverkopen lager en 20% hoger dan de f. 2.500 tot f. 2.850 die voor Ritsevoort 32 (plus twee kamerwoningen) wordt betaald. In het tweede kwart van de 17de eeuw is 45% lager en 35% hoger dan de f.2.030 en f. 2.150 die ervoor wordt betaald.

3.5 Samenvatting

Sinds 2017 zijn voor opgravingen in de binnenstad door de gemeentelijk archeologen standaard onderzoeksvragen geformuleerd. Deze zijn gebaseerd op de Gemeentelijke Onderzoeksagenda Archeologie van Alkmaar uit de raadsnota over erfgoedbeleid uit 2009¹⁵ en op overzichtspublicaties over de stadsarcheologie van Alkmaar.¹⁶ Deze vragen vormen nu een aanvulling op het op 4-4-2008 vastgestelde programma van eisen archeologie van de opgraving Ritsevoort 32:

- 1 *Welke resten zijn gevonden van het natuurlijke landschap en van veranderingen daarin in de loop der tijd?*
- 2 *Welke resten zijn aanwezig uit de prehistorie, romeinse tijd en/of vroege middeleeuwen?*
- 3 *Uit welke tijd dateert de eerste bewoning van het terrein en wat voor structuren zijn dit?*
- 4 *Welke resten zijn aanwezig van vestingwerken, openbare gebouwen, kerken en kloosters, gasthuizen of begraafplaatsen en wat is daarvan de datering?*
- 5 *Wat is de eerste terreininrichting van de percelen geweest en zijn daar in de loop der tijd wijzigingen in gekomen?*
- 6 *Welke resten van huizen en bijgebouwen zijn aanwezig en wat is daarvan de datering?*
- 7 *Zijn er sporen van een brand en wat is daarvan de datering?*
- 8 *Welke resten van waterputten, beerputten of riolen zijn aanwezig en wat is daarvan de datering?*
- 9 *Welke vondstcomplexen van meer dan 25 voorwerpen zijn aanwezig en wat is daarvan de datering?*
- 10 *Welke resten zijn aanwezig van een ambacht dat op de vindplaats is uitgeoefend en wat is daarvan de datering?*
- 11 *Zijn er zaken aanwezig die tevoren niet verwacht worden? Licht dit toe.*

De opgravingsresultaten van Ritsevoort 32 in 2008 geven antwoorden op deze onderzoeksvragen met uitzondering van de vragen 4 en 10.

Ad 1. De vindplaats ligt op de oostflank van de strandwal en de ondergrond bestaat uit gelaagde duinzanden met daarin onder 0,5 m-NAP een pakket veen van ongeveer een halve meter dik. In het duinzand is op 0,1 tot 0,2 m+NAP een oud oppervlak (spoor **1A**) aanwezig als een strak paarsbruin laagje van 2-4 cm dik zonder sporen van bodembewerking. Het laagje is vondstloos en zal dateren uit de IJzertijd of wellicht nog Romeinse tijd.

Ad 2. In latere middeleeuwse sporen komt opspit voor van inheems-romeins aardewerk, maar er zijn geen sporen uit die periode waargenomen.

Ad 3. De oudste middeleeuwse sporen zijn een akkerlaag (**2A**) met daaronder een sloot **2B** die niet parallel liep aan de weg maar een merkwaardig afwijkende zuidwest – noordoost oriëntatie had. De eerste sporen van mogelijke bewoning waren een grote drassige kuil **2D** die wellicht als drenkkuil voor vee diende en een tweetal waterputten van ingegraven tonnen. De afwezigheid van huisresten is verklaarbaar doordat we ons hier achter de primaire bebouwing langs de straat bevinden. De resten van de brandlaag **4A** zijn aan aanwijzing dat op dit erf wel huizenbouw aanwezig was toen het Ritsevoort in 1517 werd afgebrand. Van de herbouw daarna zijn evenmin sporen opgegraven. Het bestaande huis dateert van omstreeks 1600 en van de bijgebouwen daarachter zijn vanaf die tijd nog wel resten opgegraven.

¹⁵ De in 2016 (vanwege de nieuwe erfgoednota) ingetrokken oude beleidsnota is niet meer via internet te achterhalen. Op aanvraag kan de onderzoeksagenda worden gemaïld. Te bevragen via: archeologischcentrum@alkmaar.nl.

¹⁶ Zie o.a. Bitter 2007 en Bitter 2013 RAMA hst.4. Het meest recent is Bitter 2016 'Schaven aan Alkmaar'.

Ad 5. De 14de-eeuwse sloot **2B** loopt vreemd genoeg niet parallel aan de weg maar heeft een afwijkende oriëntatie. De 14de- of 15de-eeuwse paalkuilen **2/3H t/m 2/3K** waren wellicht van een achterschutting op 24,5 meter vanaf de straat, die de tuin scheidde van het erachter gelegen open akkerland. Vanaf de 14de/15de eeuw is de tuin omgewoeld door talrijke diepe kuilen, behalve onder de steeg langs de zuidkant. Deze steeg moet hier dus vanaf de aanvang van de eerste huizenbouw al hebben gelegen

Ad 6. Doordat de opgraving plaats vond in de achtertuin zijn er tot circa 1600 geen huisresten aangetroffen. Het nog bestaande huis gaat terug op een gebouw **5A** dat kort voor 1608 is neergezet, als een huis naar Alkmaars standaardmodel, bestaande uit twee vertrekken op de begane grond onder een zolderverdieping, met aan de zuidkant een smalle zomerkeuken **5B** eraan gebouwd. In de achtertuin kwam toen een bijgebouwtje **5C** met daarbinnen de beerput **5D**. De achtertuin werd tussen 1647 en 1670 overbouwd door een pand **6D** met drie-kamers-onder-een-dak. Hiervan zijn slechts weinig resten terug gevonden als gevolg van de vervanging door een 19de-eeuws bijgebouw **7C**.

Ad 7. Een brandlaag (**4A**) met zwarte en oranje as, houtskool en sintels, is waarschijnlijk de neerslag van het afbranden van het Ritsevoort door de Friese bende De Zwarte Hoop in 1517.

Ad 8. Er zijn vier waterputten opgegraven: twee tonputten **2C** en **2D** uit de 14de eeuw, tonput **4D** uit de 16de eeuw en waterput **6E** met bakstenen koepel (niet diep uitgegraven vanwege instortingsrisico's) uit de 17de eeuw. Bovendien is de grote waterkelder **6G** waarschijnlijk aangelegd vanwege de bouw van de drie-kamers-onder-één-dak tussen 1647 en 1670. Er waren twee beerputten: beerput **4E** gemaakt van een ton met bodem met een vage 16de-eeuwse datering en de bakstenen beerput **5D** die van omstreeks 1600 tot 1650 in gebruik was.

Ad 9. De opgraving leverde slechts één vondstcomplex op: de beerlaag van beerput **5D**, van omstreeks 1600 tot 1650 (vondstnummer 08RTVX516). Hij zal zijn gedempt vanwege de bouw van de drie-kamers-onder-een-dak in 1647/1670.

Voor het kleine huis van Ritsevoort 32 werden in de 17de eeuw nog redelijke verkoopprijzen betaald. Het vondstcomplex leverde dan ook naast veel alledaags gebruiksgoed ook een handvol meer luxe vondsten op van versierd steengoed, kraakporselein, vroege faience van hoge kwaliteit en glaswerk waaronder een *vetro a fili* beker.

Ad 11. Er is een onverwacht groot aantal vondstloze kuilen van pakweg een meter diep, gegraven tot op de top van het gele zand en met vrijkomend zand weer gedempt. Hun functie is een raadsel. De eerste kuilen zijn al gegraven in de 14de/15de eeuw (sporen **2/3L**, **3B t/m 3G**) maar ze dateren ook nog in de 16de eeuw (**4F t/m 4J**).

Literatuur

Bitter, P., 2007: Nederzetting op het zand, Van nederzetting tot handelsplaats, Ommuurd, volgebouwd en uitgelegd, Huis, erf en straat, De Sint-Laurenskerk, De stad versteent, in: J. Vis, P. Bitter, H. Kaptein et al, *Geschiedenis van Alkmaar*, Zwolle, 12-21, 31-38, 64-90, 104-114, 210-225.

Bitter, P., 2013: Enkele gedachten over de bewoningsgeschiedenis van de Laat, in: Bitter, P., m.m.v. R. Roedema, A. Pavlovic e.a., 2013: *Vroeger aan de Laat. Opgravingen in 1998, 2008 en 2009*, Alkmaar (Rapporten over de Alkmaarse Monumenten en Archeologie 19), 191-204.

Bitter, P., 2016: *Schaven aan Alkmaar. 25 Jaar archeologisch onderzoek in beeld*, Alkmaar.

Bitter, P. (red.), 2022: *Zeven eeuwen wonen, werken en winkelen in de Langestraat van Alkmaar. Archeologisch en bouwhistorisch onderzoek bij Langestraat 16-18, 64-66 en 52-62 in 2000, 2001 en 2015*, Alkmaar (Rapporten over Alkmaarse monumenten en Archeologie 25).

Duco, Don H., 2004: Drie eeuwen tabakspijpen uit Alkmaar, in: Bitter, P., e.a., 2004: *De verborgen stad. 750 jaar Alkmaar onder de grond*, Alkmaar (tevens themanummer *Vormen uit Vuur* 186/187), p. 71-96.

Gangelen, H. van, P. Kersloot & S. Venhuis, *Hoorn des overvloeds. De bloeiperiode van het Noord-Hollands slibaardewerk (ca. 1580 - ca. 1650)*. Hoorn 1997.

Henkes, H.E., 1994: *Glas zonder glans*, Rotterdam (Rotterdam Papers 9).

Pijl-Ketel, C.L.van der (red.), 1982: *The ceramic load of the 'Witte Leeuw' (1613)*, Amsterdam (Rijksmuseum).

Rinaldi, M., 1989: *Kraak Porcelain. A moment in the history of trade*. London.

Bijlage 1 Stratigrafische matrix en sporenlijst (08RTVX)

In de stratigrafische matrix worden de sporen ingedeeld op basis van de stratigrafische volgorde door lagenopbouw, oversnijdingen en andere aanwijzingen voor de chronologische volgorde, in combinatie met de datering van begeleidend vondstmateriaal (**tabel 3-C**)

1900	8C overkapping plaatsje 8B HUIS nieuwe binnenmuren 8A HUIS nieuwe achtergevel	8E betonbak steeg (geen septic) 8D nieuwe tussenmuur in 'stolp'	8F straatje met meterputje achterin steeg
	7B HUIS haard tegen Noordmuur achterhuis na opheffen gang	7G haardbak, tegen 7F 7F oorspr tussenmuur in 7C 7E rookkast in 7C 7D berging, in verband met 7C, over 5C	7J hardstenen pompvoet, op 6E 7i bestrating gele klinkers 18x8x,5 / 16x7x3 met rode kaders, tegen 7C-D over 7H
1850	7A HUIS kelder en opkamer voorhuis, voorlangs haard 5/6J	7C bijgebouw met schilddak ('stolpachtig') met rookkast 7E	6/7H tuin; V508 V510 19e eeuw
	6B aanbouw 6A, over 5G 5H	6D reconstructie 3-kamers-onder-1-dak 1647/1670	6G forse waterkelder met aanvoergoot vanaf hoek van 5C 6F tuinmuur tegen/over 6E
1650	6A muur van 3-kamers-onder-1-dak 1647/1670	6C stukje muur	6E waterput met koepel
	5/6i 'putje' tegen 5C door 5E	5/6J HUIS: secundaire haard Zmuur voorhuis, 7A later ertegen	5H askuil onder 6B; V561-563 1550/1650
	5E askuil tegen 5C, onder 5/6i; V517 1550/1650	5F puinkuil; V518 1575/1650	5G askuil, onder 6B
	5C schuur achterin tuin R/G bakst 20,5 x 10,5 x 4,5/5 cm, drempel Zkant 17x8x4 cm, ok 1,25 m+NAP, onder 7D	5D beerput 1, rond, tangente uitgebouwde stortkoker in NOhoek van 5C, bodem 0,26 m-NAP, top koepel 1,25 m+NAP; op koepel V503-570, beer V516 1575/1600-1640/50, demping V504; 2e koker V509 19de eeuw	
1575	5A HUIS bakst. 20,5/21,5 x 9,5/10,5 x 5 cm houtskelet tussenbalken, renaissance profileringen, voorhuis-achterhuis, gang Nkant wenteltrap	5B kleinere zomerkeuken aan steeg Zkant, steen als 5A	
	4F kuil, d.bruin zand met sintels, onder 4E en 4G; vondstloos	4G kuil, donkerbruin zand met sintels, onder 4H; vondstloos	4H kuil, donkerbruin zand met sintels, door 4G; vondstloos
	4D waterput, insteek dbr zand met sintels; inst V524 1450/1550	4E beerput ton, sintels insteek, beer V569 1517-1550	4i kuil, d.bruin zand met sintels; V549 1450/1550
	4C stukje muurwerk (haard?)		4J kuil d.bruin zand; vondstloos
	4B ophoging donkerbruin zand, met wat as en sintels; V538-541 ca 1500/1550		
1517	4A BRANDLAAG met oranje/zwarte as en sintels c.0,5/0,7 m-NAP; V530-534-537-539-540-562 1450/1550		
	3E kuil met omgespit bruin zand; V554 ca 1450/1525	3F kuil met omgespit bruin zand; V542 ca 1450/1525	3G kuil met omgespit bruin zand; V544 ca 1450/1525
	3B kuil of nazakking op 2D, door 3A, demping bruin zand V528	3C kuil met omgespit bruin zand; V558 ca 1450/1525	3D kuil met omgespit bruin zand; V543 ca 1450/1525
1450	3A ophoging donkerbruin zand op 2A tot c 0,5/0,7 m+NAP; V521-522-531-532-535-536-558 14de/15de eeuw		
1400	2/3L diverse ronde kuilen vol omgespit geel/bruin zand tot in top gele zand; alle vondstloos		
	2/3i paalkuil onder/door 2A, insteek lichtbruin, kern d.bruin zand	2/3J paalkuil onder/door 2A, insteek lichtbruin, kern d.bruin zand	2/3K paalkuil onder/door 2A, insteek l.bruin, kern d.bruin zand; inst. V548 kern V547 14de
	2/3F paalkuil onder/door 2A, insteek lichtbruin, kern d.bruin zand; kern V568 14de eeuw	2/3G paalkuil onder/door 2A, insteek lichtbruin, kern d.bruin zand; kern V556-557 14de eeuw	2/3H paalkuil onder/door 2A, insteek l.bruin, kern d.bruin zand; inst V553 kern V551 14de eeuw
	2E uitgetrokken tonput in 2D, met welgat door veenlaag		2D diepe drenkkuil tot vlak boven veenlaag, door 2A; bodem zand/sliblagen V525-526-529-533, demping V528 14de eeuw
1300	2B ZW-NO sloot, onder 2A?; demping V567 14de eeuw	2C afdruk van uitgetrokken tonput, in 2A en onder 3A	
1100	2A akkerlaag met onderin spitsporen in gele duinzand; V523-545-550-559 12de-14de eeuw		
	1A oud oppervlak in duinlagen: 5 cm dikke band in duinzand ca 0,1-0,2 m+NAP		

Tabel 3-C Stratigrafische matrix van de sporen uit de opgraving 08RTVX

De dateringen van erin gevonden keramiek zijn slechts globaal te bepalen, omdat diverse sporen zijn opgevuld met aangevoerd zand, waar de scherven als opspit in zaten. De sporen zijn gecodeerd door het periodenummer plus een letter. Onderstaand worden de sporen beschreven op volgorde van de spoorcodes.

Periode 1: IJzertijd ?

1A Oud oppervlak in duinlagen: een 5 cm dikke band donkergrijs zand in het gele duinzand op ca 0,1-0,2 m+NAP; vondstloos.

Periode 2: 1100/1300 – 1450

2A Akkerlaag met onderin spitsporen in het gele duinzand; *V523-545-550-559 12de-14de eeuw.*

2B Sloot in noordwest-zuidoostelijke richting, onder 2A?; *demping V567 14de eeuw.* Deze werd aangetroffen in het onderste vlak op diepten van 0.35 m+NAP en 0.20 m+NAP. De breedte van het spoor was ongeveer 0,75 m maar hij zal op een hoger niveau een stuk breder zijn geweest. De greppel liep ten opzichte van de huidige bebouwing iets diagonaal, vanuit het noordoosten naar het zuidwesten. De bodem van de greppel zat aan de noordzijde op een diepte van 0.15 m+NAP en aan de zuidzijde op 0.10 m+NAP. De vulling bestond uit vrijwel schoon grijs zand (mogelijk door zandverstuiving) met op de bodem een laagje vertrapt geel grijs zand.

2C afdruk van een uitgetrokken tonput, slechts 10 cm diep, in 2A en onder 3A. de stratigrafische relatie met 2D niet duidelijk.

2D Vermoedelijke drenkkuil van ongeveer een halve meter diep in de zuidoosthoek van de opgraving, aangesneden deel circa 3 meter (ingraving vanaf 20 meter basislijn) bij 5 meter maar vermoedelijk fors groter geweest, bovenkant op circa 0,5-0,7 m+NAP, door lagen 2A en 3A. Doorgraven door de insteek van waterput 2E. In het bodemslib aan de noordrand van de kuil zat een afdruk van een blote menselijke voet. *Zand/sliblagen op de bodem V525-526-529-533 14de eeuw.*

2E Uitgetrokken tonput onderin 2D, met welgat gegraven door de natuurlijke veenlaag. Ton-afdruk slechts 10 cm diep, bodem op 0,30 m-NAP.

Periode 2 of 3: 1300-1517

2/3F Paalkuil onder/door 2A, insteek lichtbruin, kern (vergane paalstomp?) donkerbruin zand; *kern V568 14de eeuw.* In het vlak op 0.35 m+NAP, 35 cm diep.

2/3G Paalkuil onder/door 2A, insteek lichtbruin, kern (vergane paalstomp 15 cm breed) donkerbruin zand; *kern V556-557 14de eeuw.* In het vlak op 0.39 m+NAP, 29 cm diep.

2/3H Paalkuil onder/door 2A, insteek lichtbruin, kern (uittrekspoor) donkerbruin zand; *insteek V553 kern V551 14de eeuw.* In het vlak op 0.39 m+NAP, 38 cm diep.

2/3i Paalkuil onder/door 2A, insteek lichtbruin, kern (uittrekspoor) donkerbruin zand. In het vlak op 0.39 m+NAP, 30 cm diep.

2/3J Paalkuil onder/door 2A, insteek lichtbruin, kern (uittrekspoor) donkerbruin zand. In het vlak op 0.39 m+NAP, 15 cm diep.

2/3K Paalkuil onder/door 2A, in steek lichtbruin, kern (uittrekspoor) donkerbruin zand; *insteek V548 kern V547 14de eeuw*. In het vlak op 0.39 m+NAP, 15 cm diep.

2/3L Diverse ronde kuilen vol omgespit geel/bruin zand tot in top gele zand; alle vondstloos. Vanwege het ontbreken van sintels in de vulling ouder dan brandlaag 4A, maar door de grote dichtheid van vergravingen was niet te bepalen of ze alleen door 2A zijn gegraven of ook door 3A.

Periode 3: 1450-1517

3A Ophoging met donkerbruin zand op 2A tot c 0,5/0,7 m+NAP; *V521-522-531-532-535-536-558 14de/15de eeuw*

3B Kuil of nazakking boven 2D, door 3C, *demping V528 14de eeuw*

3C Kuil met omgespit bruin zand, door 3A; *V558 ca 1450/1525*.

3D Kuil met omgespit bruin zand, door 3A; *V543 ca 1450/1525*.

3E Kuil met omgespit bruin zand, door 3A; *V554 ca 1450/1525*.

3F Kuil met omgespit bruin zand, door 3A; *V542 ca 1450/1525*.

3G Kuil met omgespit bruin zand, door 3A; *V544 ca 1450/1525*.

Periode 4: 1517-1575

4A BRANDLAAG met oranje/zwarte as en sintels, op c.0,5/0,7 m+NAP; *V530-534-537-539-540-562 1450/1550*. Plaatselijk omgespit tot ondiepe kuilen van ca. 20-30 cm diep.

4B Ophoging donkerbruin zand, met wat as en sintels, tot ca. 0,7 m+NAP; *V538-541 ca 1500/1550*.

4C Schuin muurfragment (hard?). Het betreft een stuk éénsteens fundering van 80 cm lang, met een vreemde diagonale ligging. Het is vervaardigd met lichtbruine bakstenen (V566) met de maten 21 x 11/11.5 x 5 cm. Slechts één steenlaag dik, de bovenkant werd ingemeten op een diepte van 0.58 m+NAP. Zowel de schuine ligging als de functie van het muurtje is onverklaarbaar.

4D Waterput, in steek donkerbruin zand met sintels; *insteek V524 1450/1550*.

4E Beerputje gemaakt van ingegraven ton met bodem, in steek donkerbruin zand met sintels (dus na de brand van 1517); *beer V569 1450/1550*. Boven de waterput was een puinplek (nazakking?) met daarin o.a. ongeglazuurde plavuizen van 12 x 12 x 2.5 cm. Op een diepte van 0.54 m+NAP was er slechts een grote plek met geel bruin zand. Op 0.10 m+NAP was een houten ton te zien met een diameter van 80 cm. Na wat losse duigen van vermoedelijk een hogere ingestorte ton begon een beerlaag.

4F Kuil, donkerbruin zand met sintels, onder 4E en 4G; vondstloos.

4G Kuil, donkerbruin zand met sintels, onder 4H; vondstloos

4H Kuil, donkerbruin zand met sintels, door 4G; vondstloos

Periode 5: 1575-1650

5A Bestaande huis, met zolderverdieping met borstweringen, éénsteens gemetseld van geel gevlekte rode baksteen van 20,5/21,5 x 9,5/10,5 x 5 cm. Het heeft drie eiken gebinten met muurstijlen en een balklaag (eiken 20 x 25 cm) op sleutelstukken met (inkepingen van) korbelen, met daartussen smallere tussenbalken (eiken 15 bij 25 cm) op consoles. De sleutelstukken en consoles hebben een renaissance simaasprofilering, wat past bij een bouwdatum tussen 1550 en 1650. Op de oostkant van de tweede hoofdbalk bevindt zich de afdruk van een bakstenen tussenwand tussen het voorhuis en het achterhuis. Het achterhuis had, blijkens een halfsteens muurafdruk op de zoldering en de balken, een gang langs de noordkant. De achterzijde van de tweede hoofdbalk heeft een ronde uitsnijding voor een wenteltrap vanaf de gang – de derde tussenbalk is iets scheef geplaatst, aan de noordkant 20 cm meer naar achteren, vermoedelijk om ruimte bij de trap te krijgen. Originele haardplaatsen zijn niet gevonden (NB de zuidmuur was grotendeels verscholen achter later muurwerk en pleister), maar wel sporen van secundaire haarden 5/6J in het voorhuis tegen de zuidmuur en 7B in het achterhuis tegen de noordmuur (kennelijk na het opheffen van de gang). Later is het voorzien van een lijstgevel en (weer later?) een mansardekap. Tegen de zuidmuur van het voorhuis bevindt zich een souterrainkelder 7A met graatgewelven (19de eeuws? Van origine twee gewelven maar naderhand voor bijna de helft ingekort).

5B Smalle zomerkeuken achter tegen het hoofdgebouw, aan de zijde van de steeg (langs de zuidkant van het huis), van dezelfde baksteen als 5A (door pleisterwerk is niet te zien of er een bouwnaad is). Aan de noordkant was er naast de keuken een achterplaatsje, dat pas in de 20ste eeuw werd overbouwd door aanbouw 8C.

5C Schuur achterin de tuin, opvallend zwaar uitgevoerd tweesteens met nog eens 2-3 vertandingen, van geel/rood geaderde baksteen van 20,5 x 10,5 x 4,5/5 cm, baksteen in drempel aan de zuidkant 17x8x4 cm, onderkant 1,25 m+NAP, onder 7D

5D Beerput, rond model met koepel en met tangentiaal uitgebouwde stortkoker in de noordoosthoek van bijgebouw 5C, diameter inwendig ca. 1,90 m, opvallend ondiep met de top van de koepel op 1,25 m+NAP en de onderzijde (bodemloos) op 0,26 m-NAP. Hij was halfsteens gemetseld van oranje-erg zachte baksteen van 18,5/19,5 x 7,7/8,5 x 4/4,5 cm. Het midden van de koepel was ooit vervangen, kennelijk vanwege een tussentijdse leging, en hersteld met zachte gele baksteen van 17,5x7,5x4 cm. De beerlaag was vanaf de stortkoker aflopend naar het midden van de put. Aanvankelijk kreeg het materiaal op de bodem vondstnummer V515 en de stortkoker V516, maar er bleek dermate veel aan elkaar te passen dat alles uiteindelijk is gepuzzeld en geïnventariseerd als V516. Naderhand was aan de noordwestzijde een gat in de koepel gemaakt, met rechte zijanten afgewerkt met een halfsteens randje, alsof de beerput weer als latrine in gebruik zou komen. De beerput was toen al met zand gevuld en onder de opening in de koepel is wat 19de-eeuws vondstmateriaal gevonden (V509). *Op de koepel V503-570, in de beerlaag V516 1575/1600-1650, demping V504; 2e koker V509 19de eeuw.*

5E Askuil aan de westkant tegen 5C, onder constructie 5/6i; V517 1550/1650

5F Puinkuil op 1,2 m+NAP; V518 1575/1650.

5G Askuil met rode as, onder 6B; in het vlak op 0,82 m+NAP.

5H Askuil met rode as, onder 6B, in het vlak op 0,58 m+NAP; V561-563 1550/1650.

Periode 5 of 6: 1575 - 1850

5/6i Bakstenen 'putje', halfronde baksteenbodem met halfsteens wand circa 1 bij 0,5 meter, gemetseld aan de achterzijde tegen bijgebouw 5C, door askuil 5E, van hergebruikte bakstenen van 24,5 x 12 x 5,5 cm, bodem op 1,32 m+NAP.

5/6J Bouwhistorisch spoor in het huis: haard tegen de zuidmuur van het voorhuis, later is hier tegenaan de kelder 7A gebouwd

Periode 6: 1650-1850

6A Eénsteens muur in noord-zuid-richting van gevlekte rode bakstenen van 20,5x10x5 en 22x10,5x5 cm, mogelijk onderdeel van de 3-kamers-onder-1-dak die volgens archiefbronnen zijn opgetrokken tussen 1647 en 1670. De oriëntatie wijkt iets af ten opzichte van het huis. Het is vermoedelijk een tussenmuur, waar tegen de oostkant haard 6B is aangelegd. De bovenkant werd ingemeten op een diepte van 1.05 m+NAP en de onderzijde op 0.88 m+NAP, aan de noordzijde iets dieper op 0.63 m+NAP. Uit de insteek kwam wat vondstmateriaal (V520) tevoorschijn, bestaande uit opspit uit de onderliggende lagen uit ca. 1450-1525.

6B Haard tegen de oostkant van muur 6A, van baksteen van 16,5x8,5x4 cm, over kuilen 5G en 5H. De stookplaats meet 1,5 bij 0,7 meter en er waren twee steenlagen bewaard, de onderkant op 0,79 m+NAP. Opmerkelijk is dat de buitenwand aan de zuid- en oostkant éénsteens dik is en aan de noordkant twee-steens. Mogelijk boog het rookkanaal voor een goede trek af naar de noordelijke zijmuur en was de fundatie aan die zijde hiervoor verzwaard.

6C Muurfragment, éénsteens van geel/oranje/rood geaderde baksteen van 21,5x10,5x5,5 cm, van een onbekende constructie.

6D Reconstructie 3-kamers-onder-1-dak uit 1647/1670 (op basis van archiefbronnen), vanwege het ontbreken van ander muurwerk dan 6A vermoedelijk ongeveer ter plekke van het 19de-eeuwse gebouw 7C – in de funderingen van 7C zijn hergebruikte bakstenen waarschijnlijk afkomstig van 6D.

6E Waterput met koepel, bakstenen opbouw op een houten ton met een diameter van 80 cm (niet geheel uitgegraven vanwege verzakingsrisico's), aanzet van de koepel/top van ton op 1,08 m+NAP; brede insteek aan de oostkant, uit de insteek V511 (17de eeuw). De waterput werd deels overbouwd door tuinmuur 6F en hij lag dicht onder straatje 7i. In dat straatje was precies boven het midden van de waterput een hardstenen fundering 7J voor een waterpomp. Het is onduidelijk of die pomp water haalde uit waterput 6E of uit de grote waterkelder 7H.

6F Tuinmuur tegen en over 6E, éénsteens fundering van rode bakstenen van 22,5 x 10,5 x 5 cm, begint bij de erfafscheiding met de steeg en loopt exact over het midden van de waterput 6E richting een poertje dat tussen het schuurtje van 5C en de goot van 7H is gebouwd, ondiep (onderkant op 1,20 m+NAP) en mogelijk voor een houten schutting bedoeld.

6G Grote waterkelder met aanvoergoot vanuit noorden. Rechthoekige waterkelder onder de binnenplaats met bestrating (7H) en langs/naast 7C, anderhalf-steens dik gemetseld van harde gele ijsselsteentjes 16,5 x 7/7,5 x 3,5 cm. De waterkelder had buitenmaten van 2,60 x 0,95 m met een tongewelf, top koepel op 1,08 m+NAP, bodem van vloer op 0,42 m-NAP. Het mangat voor onderhoud bevond zich aan de zuidoosthoek. In de top van het gewelf aan de noordzijde was een gat voor de loden leiding. Halverwege de noordkant van de kelder kwam

een aanvoergoot voor regenwater vanuit het noordwesten erop uit. De goot (bodem van ongeglazuurde rode plavuizen 22,5x22,5x3 cm, wand oranje/rode baksteen 18x9x4 cm) liep diagonaal onder het plaatsje, van bij de hoek van bijgebouw 5C.

Periode 7: 1850-1900

7A bouwhistorisch spoor in het huis: kelder met een graatgewelf voor een opkamer in het voorhuis tegen de zuidelijke zijmuur, voorlangs haard 5/6J. Hij was ooit twee traveeën groot, maar het achterste travee is naderhand ingekort zodat nog maar een kwart ervan resteert. Binnenin de ingekorte kelder zijn secundair twee stevige bakken gemetseld tegen de zuidmuur, voorzien van grote rode tegels. Het metselwerk oogt (zeer) modern. Bovenop de kelder was een opkamertje afgescheiden.

7B bouwhistorisch spoor in het huis: haard tegen noordelijke zijmuur van het achterhuis, gebouwd na het opheffen van de gang bij herinrichting van de ruimten.

7C Fors bijgebouw met schilddak ('stolpachtig'), met rookkast 7E, aangebouwd tegen de achterzijde van de zomerkeuken 5B, met in verband gemetselde berging 7D erachter. De zijmuren waren gefundeerd op hergebruikte baksteen van diverse maten met 2 tot 4 vertandingen (resten van 6D?), het opgaand werk was van rood/oranje baksteen van 16,5/17 x 8 x 3/4 cm. Van origine was het bijgebouw door tussenmuur 7F in twee helften verdeeld, met tegen de oostkant haardplaats 7G. Naderhand is deze muur verplaatst naar het oosten met de bouw van 8D. Binnen de zuidelijke ruimte is nog een baksteenpoertje ingemeten voor een houten vloer.

7D Berging, aan achterzijde en in verband gebouwd met 7C, over 5C en deels rustend op de oude fundering hiervan, van dezelfde baksteen als 7C.

7E Bakstenen 'rookkast' van de slagerij, ingekast in 7C en blijkens foto's uit 1960 met een dubbele schoorsteen erop.

7F Tussenmuur in 7C, in verband met 7C en van dezelfde baksteen maar 20 cm minder diep aangelegd met de onderkant al op 1,07 m+NAP. De noordhelft van de tussenmuur was door de geringe diepte verstoord. Tegen de oostkant was er van origine een haardplaats 7G.

7G Haardbak, tegen 7F, halfsteens zijwandje en bodem met ongeglazuurde rode plavuizen van 19x19x3 cm. Aan de noordzijde zat een grote verstoring die zowel van 7F als 7G een groot deel had verstoord. Het geheel was omringd met steenkoolgruis. De bodem is opgemeten op 1,16 m+NAP.

7H Bestrating van gele klinkers 18x8x,5 / 16x7x3 cm in halfsteensverband met rode kaders, tegen muren 7C-7D en over waterkelder en goot 6G.

7i Hardstenen plaat (pompvoet?), in straatje 7H. De noordhelft was gebroken in kleine brokken.

Periode 8: 1900-1980

8A Bouwhistorisch spoor in het huis: nieuwe achtergevels, samenhangend met de mansardekap.

8B Bouwhistorisch spoor in het huis: nieuwe binnenmuren.

8C Bouwhistorisch spoor in het huis: overkapping plaatsje met gebruik van witte kalkstenen (eerste helft 20ste eeuw).

8D Nieuwe tussenmuur in 'stolp' 7C, slechts een deel aan de noordkant gevonden met een uitbraakspoor vol mortelpuin (uit het puin V560), vermoedelijk deels gefundeerd op de zuidhelft van fundering 6A.

8E Betonbak in de steeg (geen beerresten dus vermoedelijk geen septictank, functie onduidelijk).

8F Straatje met meterputje achterin de steeg (20ste eeuw).

Bijlage 2 Vondstenlijst (08RTVX)

Rob Roedema en Peter Bitter

De vondsten van keramiek en glaswerk worden in Alkmaar gedetermineerd aan de hand van het Deventer Systeem, een typologische classificatie met een driedelige codering voor keramiek en glaswerk. De codering is samengesteld uit lettercodes voor het materiaal en de hoofdvorm (**tabellen 3-xx en -xx** gevolgd door een cijfercode voor specifieke vormen.¹ Overige afkortingen: bfr = bodemfragment, rfr = randfragment, wfr = wandfragment, prof = profiel ('archeologisch compleet'), compl = compleet.

<u>code omschrijving</u>	<u>code omschrijving</u>
pi pingsdorf-type aardewerk	g grijs aardewerk
wm maaslands wit aardewerk	r rood aardewerk
bg blauwgrijs aardewerk	w wit aardewerk
s5 steengoed 5 (proto-steengoed)	m majolica uit de Nederlanden
s4 steengoed 4 (bijna-steengoed)	f faïence uit de Nederlanden
s2 steengoed 2 (met glazuur/engobe)	i italiaanse majolica/faïence
s1 steengoed 1 (zonder glazuur/engobe)	p aziatisch porselein
kp kogelpotaardewerk	gl glas

Tabel 3-D Bakselcodes in het Deventer Systeem.

<u>code hoofdvorm</u>	<u>code hoofdvorm</u>	<u>code hoofdvorm</u>	<u>code hoofdvorm</u>
bak bakpan	gra grape	lek lekschaal	spi spinsteen
bek beker	kan kan	oli olielamp	stb strijkbout
blo bloempot	kog kogelpot	pis pispot	stk steelkom
bor bord	kom kom	pot pot	tes (vuur-)test
dri drinkschaal	kop kop	roe roemer	vst vuurstolp
file fles			

Tabel 3-E Codes voor de hoofdvormen in het Deventer Systeem.

<u>Vondstnummer</u>	<u>Spoorcode</u>	<u>Datering vondsten</u>	<u>Vondstnummer</u>	<u>Spoorcode</u>	<u>Datering vondsten</u>	<u>Vondstnummer</u>	<u>Spoorcode</u>	<u>Datering vondsten</u>	<u>Vondstnummer</u>	<u>Spoorcode</u>	<u>Datering vondsten</u>
501	7D-a ca	1700-1750	519	6G-a	1775-1800	537	4A	1517	554	3E	1450-1525
502	7D-a ca	1700-1750	520	6A-a	1450-1525	538	4B	1500-1550	555	x	
503	5D-a	1575/1600	521	3A	1375-1450	539	4A	1517	556	2/3G-b	14de
504	5D-c	1650-1750	522	3A	1375-1450	540	4B	14de/15de	557	2/3G-b	14de
505	6G-a	1650-1725	523	2A	1300-1400	541	4B	1450-1550	558	3C	1400-1500
506	6G-a	1675-1750	524	4D-a	1450-1550	542	3F	14de	559	2A	1300-1400
507	6G-a	1675-1725	525	2D-a	1275-1400	543	3D	1450/1525	560	8D	1600-1625
508	6/7H	1825-1875	526	2D-a	1275-1400	544	3G	1375-1500	561	5H	1550-1650
509	5D-d	1875-1925	527	7C	15/16	545	2A	1300-1400	562	3A	1400-1525
510	6/7H-ca	1800-1825	528	3B	13/14a	546	x	1450-1625	563	5H	15/16
511	6E	1600-1700	529	2D-a	1275-1400	547	2/3K-b	14de	564	2A	1350-1450
512	x		530	4A	1350-1425	548	2/3K-a	14de	565	x	1450-1550
513	5D-a	1575/1600	531	3A	14de	549	4i	1425-1525	566	4C	16de
514	x		532	3A	14/15	550	2A	1300-1400	567	2B	1350-1400
515	x		533	2D-a	1275-1400	551	x		568	2/3F-a	14de
516	5D-b	1575-1650	534	4A	1517	552	x		569	4E-b	1450-1525
517	5E	1550-1650	535	3A	1375-1450	553	2/3H-a	14de	570	4D-d	1650-1700
518	5F	1575-1625	536	3A	14de/15de						

Tabel 3-F Concordantie van vondstnummers met spoorcodes.

¹ Zie nadere informatie op de website www.deventersysteem.nl.

Spoorcode	Vondst-omstandigheden	DBRTVX Vondstnr	Materiaal	Vondsten datering
2A	lichtbruine zandlaag	523	3 wfr s1 Siegburg; 3 wfr kp-; 5 wfr grijs; 5 wfr rood;	1300-1400
2A	lichtgrijs omgespit zand	545	1 wfr pi- Pingsdorf-type	10de/12de
2A	plek lichtgrijs zand	550	1 rfr wm-kan? (sleets)	12de/13de
2A	lichtbruine zandlaag	559	1 wfr bg- Paffrath-type; 1 wfr s2-; 4 fr kp-; 1 bfr grijs; 1 fr rood	1300-1400
2A	lichtbruin/grijs zand	564	1 wfr s1-kan-	1350-1450
2B	greppel vol grijs zand	567	1 wfr inheems-romeins ; 1 wfr grijs, 1 wfr rood (spaarzaam loodglazuur)	1350-1400
2D-a	grote (drenk?) kuil: grijs en geel zand onderin	525	10 fr inheems-romeins ; 1 wfr s4-kan-; 2 wfr s1-kan-; 1 wfr s2-kan-; 9 wfr rood (spaarzaam loodgl); 3x bot (1x femur en 2x groeischijven rund), 1x kiezel	1275-1400
2D-a	grote (drenk?)kuil: wit zand gelaagd onderin	526	1 wfr kp-kog-	
2D-a	grote (drenk?)kuil: d.bruin humusbandje onderin	529	1 wfr rood ongeglaazuurd sleets	
2D-a	donkergrijs laagje	533	4 wfr inheems-romeins	0-400
3B	demping nazakking 2D geel/bruin zand	528	1 rfr kp-kog-	13/14a
2/3F-a	paalkuil kern d.bruin zand	568	1 wfr rood	
2/3G-b	paalspoor kern, bovenin donkerbruin zand	556	1 wfr pi- Pingsdorf; 3 fr rood; 3x sintel, 2x ijzeren nagel; 2x baksteen 21x11x5 en 21,5x10,5x5 cm (zachte baksteen)	
2/3G-b	dbr paalspoor kern onderin donkerbruin zand	557	1 fr inheems-romeins ; 6 wfr rood (spaarzaam loodglazuur); 1 fr natuursteen; bot (kies varken, tand schaap/geit), ijzeren nagel	
2/3H-a	paalspoor insteek br zand	553	1 wfr rood, 1 fr plavuis	
2/3K-a	paalspoor insteek br zand	548	2 wfr rood, 1x ijzeren nagel(?)	
2/3K-b	paalspoor kern d.bruin zand	547	2 fr rood; 1 fr baksteen; 2x ijzeren nagel	
3A	bruine zandlaag	521	1 wfr s1-kan; 1 wfr s2-kan-; 1 rfr r-bak-8, 1 rfr r-bak-15, 1 fr r-gra-, 1 fr r-kan-	1375-1450
3A	donkerbruine zandlaag	522	1 wfr s1-kan- Siegburg; 1 wfr s2-kan- Langerwehe; 1 rfr r-bak-15, 4 fr rood; 1 wfr wm-Andenne-type; 2 stukken ijzer, 1x vuursteenknol	1375-1450
3A	donkerbruine zandlaag onder sintellaag	531	1 wfr pi- Pingsdorf-type; 1 wfr bg- Elmpt-type; 1 wfr grijs, 4 wfr rood (spaarzaam glazuur); 1 ijzeren nagel	14de
3A	zwarte vette laag	532	2 wfr rood (spaarzaam loodglazuur)	14/15
3A	bruine zandlaag	535	1 wfr grijs; 1 rfr r-bak-15, 5 wfr rood	1375-1450
3A	donkerbruine zandlaag	536	1x meslemmet ijzer, 1 wfr rood (spaarzaam loodglazuur)	14de/15de
3A	donkerbruine zandlaag onder aslaag	562	3 wfr s2-kan-; 1 rfr r-bak-1, 1 rfr r-kop-12, 1 fr r-oli-, 14 fr rood; 1 fr plavuis, 4x sintel (vervuiling?)	1400-1525
3B	demping nazakking 2D geel/bruin zand	528	1 rfr kp-kog-	13/14a
3C	kuil met donkerbruin zand	558	1 wfr grijs; 1 rfr r-bak-2, 1 rfr r-kan-, 21 fr rood; 1x ijzeren nagel	1400-1500
3D	kuil met donkerbruin zand	543	1 wfr rood, 1 fr baksteen	
3E	kuil met donkerbruin zand	554	1 rfr s2-kan-; 1 rfr kp-kog-; 1 rfr r-bak-2, 1 rfr r-gra-8, 7 fr rood; 1x ijzeren nagel; 1x ijzeren nagel	1450-1525
3F	kuil met bruin zand	542	1 wfr s1-; 1 bfr r-gra-, 2 wfr rood (spaarzaam loodglazuur)	
3G	kuil met donkerbruin zand	544	1 wfr s2-kan- Langerwehe; 1 fr r-bor- geveerde slibdecoratie	1375-1500
4A	sintellaag	530	1wfr s2-kan-? Siegburg	1350-1425
4A	sintellaag	534	baksteenfragmenten ..x9,5x5,5 cm, ..x10x4,5 cm, ..x11x6 cm; sintels (voor expo)	
4A	sintellaag	537	3 wfr rood (spaarzaam loodglazuur); 1x sintel, 3 fr baksteen	14/15
4A	bruin zand met oranje asplekken	539	2 wfr ha- Hafner Ware; 1 rfr r-bor-1, 3 fr rood; 1 wfr wit; 1x sintel; 1x ijzeren haak	1450-1550
4B	bruin zand	538	1 wfr s2-; 1 rfr r-bak-2, 1 rfr r-bak-15 (sleets), 1 rfr r-gra-34, 31 fr rood; 1 wfr wit; 4x bot; 1x ijzer nagel	1500-1550
4B	donkerbruin zand met sintels	540	1 wfr s1-kan-; 1 wfr g-kan-, 1 wfr grijs; 14 fr rood (spaarzaam loodglazuur); 2x sintels	14de/15de
4B	bruin zand met sintels	541	2 wfr pi Pingsdorf-type, 1 wfr wm- Andenne-type; 1 wfr s1-kan-; 1 wfr s2-kan-; 1 rfr r-bak-15, 1rfr r-gra-8, 1rfr r-gra-92, 14 fr rood; 2x ijzer nagel	1450-1550
4C	schuin muurfragment	566	baksteenmonster: 21 x 11/11,5 x 5 cm	
4D-a	waterput insteek d.bruin zand met wat sintels	524	3 wfr s2-kan-; 1 rfr r-bak-2, 1 rfr r-bor-1, 2 rfr r-gra-8, 14x bot (1x hoorn 1x middenvoet rund, 2x vogel)	1450-1550
4E-b	beer in tonput BP2	569	1 wfr s2-kan- Aken/Raeren; 1 bfr r-bak-, 1 rfr r-gra-8, 23 fr rood; 1 ijzeren nagel; 1 bot (middenvoet rund)	1450-1550
4i	kuil met donkerbruin zand met wat sintels	549	1 wfr s1-kan-; 1 rfr r-bak-1, 1 rfr r-bor-1, 1 rfr r-gra-8; 2 wfr s2-kan-; bot (1x schedel lam), 9x sintels	1425-1525
5D-a	bruin en geel zand en puin op koepel BP1	503	1 rfr r-kop-2, 1 rfr r-pis-5; 1 wfr rf-bor- Beauvais	1575-1650
5D-a	Beerput 1 wand & koepel	513	baksteenmonster: zachte or/rose bakst. 18,5 x 7,5 x 4 cm en 19,5 x 8,5 x 4,5 cm	
5D-a	Beerput 1 in beerlaag	516	baksteenmonster 18,5 x 9 x 4,5 cm	
5D-b	BP1 storkoker/ beerlaag	516	(OPSPIT: 1 wfr s1-kan- Siegburg, 1 fr r-gra- ringeloor 14/15);	

Tabel 3-G Vondstenlijst op spoorcode, blad 1 van 3.

Spoorcode	Vondst-omstandigheden	08RTVX Vondstnr	Materiaal	Vondsten datering
5D-b	BP1 stortkoker/ beerlaag	516	1 rfr s2-kan-41 Keulen/Frechen tekst ...MEIN SIL... 16bc, 2 rfr s2-kan-47 Keulen/Frechen bruin met blauwe zegels, 1 prof s2-kan-55 (08RTVX516-AAZ: h15 diam 12,5 cm bruin zoutglaz Raeren stempels en snijwerk 16d/17a), 3 rfr s2-kan-55 Raeren, 3 wfr s2-kan-Aken/ Raeren; 1 fr s2-kan- stempels Raeren bruin glaz 16B/17a, 1 wfr s2-kan- Siegburg 16B/17a zegels, 1 rfr s2-kan-35 Westerwald 16d/17A, 2 rfr s2-kan-37 Westerwald 16d/17A, 1 wfr s2-kan- Westerwald zegel en tekst ...ENSSEN VAN.O... (Maurits Oranje?), 1 wfr s2-kan- Westerwald 16d/17A, 1 gave s2-spi-1, 4 s2-kni;	1550/1575-1625/1650
5D-b	BP1 stortkoker/ beerlaag	516	2 rfr r-bak-13, 1 bfr r-bak-, 1 rfr r-bor-6 NH slib dec, 1 compl r-bor-31 NH slibversierd (08RTVX516-AN: gele spiegel vlag golftrand stippen, h 4,5 diam 22,5), 1 rfr r-bor-50 NH slib dec, 1 rfr r-bor-50 onversierd, 1 prof r-bor-18 16d/17a (08RTVX516-AQ: 3,5/ 11,5 cm spiegel geel, vlag stippen), 1 fr r-bor-, 1 wfr r-dek-, 1 rfr r-gra-18, 5 rfr r-gra-19, 4 compl r-gra-19 (08RTVX516-P -Q -R -S: beroet, -P schenklip, h/diam -P 13/12, -Q 12/13, -R 13,5/15, -S 16/17,5 cm), 1 compl r-gra-31b (08RTVX516-Y: h 12 diam 13,5 cm), 4 rfr r-gra-34 (1x misbaksel), 2 compl r-gra-34 (08RTVX516-U -V: h/diam 18,5/21 en 15,5/16 cm), 4 rfr r-gra-54, 1 compl r-gra-54 (08RTVX516-AA: h 20 diam 25,5 cm, 2 verticale worstoren, spatelstrepen op buik), 1 rfr r-gra- sluitpan, 1 bfr r-gra- sluitpan, 1 compl r-gra-113 (08RTVX516-Z: h 15,5 diam 20 cm 2 verticale worstoren),	1550/1575-1625/1650
5D-b	BP1 stortkoker/ beerlaag	516	1 rfr r-kom-12 inw gele slib, 1 compl r-kom-58 (08RTVX516-AM: h 11 diam 26 cm inw groen, ophang-gaatjes in rand), 1 compl r-kom-68 NH slibdecoratie (08RTVX516-AP: h 12 diam 28 cm inw groen, randdecor bloemen en granaatappels), 1 fr r-kom- inw gele slib, 2 gave r-kop-2 (08RTVX516-E -F: h/diam 8/13 en 8/14,5 cm, -F met inhoud kalkresten en mossels), 4 compl r-kop-2 (08RTVX516-A -B -C -D: h/diam -A 8/14,5, -B 8/14, -C 7,5/14, -D 7/14 cm), 10 rfr r-kop-2, 1 rfr r-kop-2 inw mangaan-glazuur, 1 compl r-kop-6 (08RTVX516-AJ: standvoet h 5 diam 9 cm, inw slib met groene glazuur), 1 rfr r-kop-17, 2 rfr r-kop-26 inw gele slib, 1 rfr r-lek-1, 1 compl r-min-gra(-43) 16d/17A (08RTVX516-AL: h 7,5 diam 8 inw gele slib, lintoortje), 1 rfr r-oli-1, 1 rfr r-oli-2, 4 compl r-pis-5 (08RTVX516-AB -AC -AD -AE: h/diam -AB 15/20, -AC 15/18, -AD 16/20, -AE 14/19 cm), 7 rfr r-pis-5, 1 compl r-pis-35 (08RTVX516-AH: h 12,5 diam 19 cm inw en uitw loodglazuur), 2 compl r-pis-48 Bergen op Zoom (08RTVX516-AF -AG: h/diam 16/20 en 14/19,5 cm),	1550/1575-1625/1650
5D-b	BP1 stortkoker/ beerlaag	516	1 compl r-pot-54 (08RTVX516-AO: h 21 diam 26,5 cm 2 vert worstoren), 1 compl r-spa-5 (08RTVX516-AK: h 6 diam 15 cm, sleuf uitgebroken, 3 poten, geheel loodglazuur), 1 rfr r-stk-2, 1 gave r-stk-1 (08RTVX516-J: h 5 diam 12,5 cm, inw verfresten), 1 compl r-stk-32 (08RTVX516-W: h 9 diam 15 cm, geheel loodglazuur), 2 wfr r-stk-, 2 compl r-tes-3 steeltje vierkant (08RTVX516-K -L: h/diam 8,5/15 en 8/15 cm), 2 compl r-tes-5 (08RTVX516-N -O: h/diam 8,5/14,5 en 8/13 cm, steel), 1 rfr r-tes-5, 1 gave en 1 compl r-tes-6 (08RTVX516-M -T: h/diam 7/12,5 7,5/13,5 cm), 1 rfr r-tes-7 steeltje, 1 fr r-tes-, 1 rfr r-vst-3 groen geglazuurde sliblaag, 1 gave en 1 compl r-zal-3 (08RTVX516-G en -H: h/diam 4/ 5,5 en 3/ 4,5 cm), 36 fr rood;	1550/1575-1625/1650
5D-b	BP1 stortkoker/ beerlaag	516	1 rfr w-bak-3 beroet klein formaat diam 10 cm, 2 compl w-bak-5 ronde steel inw groen (08RTVX516-AR -AS: h/diam 6/24 en 6,5/24), 1 compl w-dek-5 biconische knop (08RTVX516-AW: h 3 diam 7,5 cm geheel groen), 1 compl w-gra-6b (08RTVX516-AU: h 12,5 diam 15 cm, 2 verticale lintoren), 2 rfr w-gra-8, 1 rfr w-gra-9, 2 rfr w-gra-12 1x geheel groen, 1x uitw groen inw mangaan 16d/17a, 1 compl w-gra-13 (08RTVX516-AV: h 15 diam 8,5m uitw groen inw geel glazuur), 1 wfr w-gra- hoog model uitw groen inw geel, 1 compl w-kop-1 (08RTVX516-AT: h 6,5 diam 14, geheel groen glazuur, horizontaal lintoor), 1 rfr w-kop-3 geheel groen glazuur, 2 rfr w-kop-24 geheel groen glazuur, 1 rfr w-kop-32 uitw groen inw geel glazuur, 1 rfr w-pot-11 glazuur vorstschade, 3 fr wit; 1 rfr we-pot-1; 1 rfr ib-kru-1 oljfoliekruikje;	1550/1575-1625/1650
5D-b	BP1 stortkoker 1 vulling onderin	516	1 compl m-bor-3 17A (08RTVX516-BD: h 3,5 diam 18,5 rose baksel, blauw wit a foglie vlag, chinese tuin met insect op spiegel), 1 compl m-bor-5 17A (08RTVX516-BA: h 5,5 diam 35 cm, geel baksel blauw wit tulp in florale fries kabelrand), 1 compl m-bor-5 17A (08RTVX516-BB: h 5 diam 35 cm, geel baksel polychroom roterend rozet kabelrand), 1 rfr m-bor-5 rood baksel polychroom fruit kabelrand, 1 rfr m-bor-5 geel baksel polychroom rozet kabelrand, 1 rfr m-bor-5 blauw wit rozet kabelrand 17A, 1 compl m-bor-11 17A (08RTVX516-BC: h 3,5 diam 17,5 cm, geel baksel blauw wit kievitbloem kabelrand), 1 rfr m-bor-12 17A blauw wit dambord kabelrand, 1 fr m-bor- 16B geen kabelrand, 1 fr m-bor-17A rood baksel polychroom vogel kabelrand, 1 fr m-bor- 17A (08RTVX516-AZ: h/diam .. blauw wit drietulp), 1 fr m-bor- blauw wit drietulp 17A, 6 fr m-bor- 17A, 1 compl m-kom-4 (08RTVX516-AX: h 5,5 diam 15,5 twee platte doorboorde oren, blauw en oker op wit floraal decor in cirkels kabelrand), 1 compl m-kom-6 (08RTVX516-BF: h 6 diam 9 cm, blauw en oker op wit rozet in cirkels), 1 compl m-bor-min (-14) blauw-wit bloemstruik 17A (08RTVX516-BE: h 3 diam 13 geel baksel standvoet);	1550/1575-1625/1650

Tabel 3-G Vondstenlijst op spoorcode, blad 2 van 3.

Spoorcode	Vondst-omstandigheden	08RTVX Vondstnr	Materiaal	Vondsten datering
5D-b	BP1 stortkoker/beerlaag	516	1 compl f-bor-10 17bc (08RTVX516-BG: h 4 diam 26 cm vogel op rots in chinese tuin, vlag panelen boeddhistische symbolen), 1 compl f-bor-12 17b (08RTVX516-AY: h 4,5 diam 19 cm vogel op rots in chinese tuin, vlag panelen boeddhistische symbolen), 2 fr f-bor- Wan-Li 17bc, 1 compl f-kom-13 17b (08RTVX516-BH: h 5,5 diam 20 cm vogel op rots in chinese tuin, vlag panelen boeddhistische symbolen), 1 compl f-kom-18 17b (08RTVX516-BK: h 7,5 diam 12 cm uitw vogel op rots in chinese tuin, inw bloemotief in panelen boeddhistische symbolen), 1 rfr f-mos-3 blauw wit Wan Li 17b; 1 compl i-bor-1 geel baksel omversierd 17A (08RTVX516-BL: h 1,5 diam 19,5 cm), 1 fr i-kom- geel baksel polychroom (oker/geel op wit); 1 wfr p-bor- kraakporselein, 1 compl p-kom-3 16d/17a (08RTVX516-BJ: h 6 diam 11,5 cm uitw fries lotusbloemen inw lotusbloem in cirkels);	1550/1575-1625/1650
5D-b	BP1 stortkoker/ beerlaag	516	1 rfr gl-bek-9a vetro a fili, 1 rfr gl-bek-19a blauw glas, 2 rfr gl-bek-19a (1x met rozetten), 1 rfr gl-ber-1, 1 wfr gl-bek- (trechervorm, puntnoppen, draadschacht), 4 fr gl-roe-doornoppen, 1 rfr gl-sta-2a, 1 compl gl-sta-4 16B (08RTVX516-AAA: h 15,5 diam 5 cm, groen walddglas doornoppen); 3 rfr gl-sch-2 wit glas, 3 rfr gl-fle-7, 2fr gl-fle-; 74 fr vensterglas; 1 koperen tapkraan (08RTVX516-XAB), 1x koperen gesp (08RTVX516-XAA), 1 koperen gordelsluiting (08RTVX516-XAD), 1 koperen belletje (08RTVX516-XAC), 2 vergane koperen muntjes; 1 benen dobbelsteentje, 1 dobbelsteentje van zwart git; s1 leisteen schrijflei;	1550/1575-1625/1650
5D-b	BP1 stortkoker/ beerlaag	516	kleipijpen: kleine biconische ketel 1610-40 2x knopvormig ongemerkt , 2x Alkmaars model ongemerkt en 1x onbekend hielmerk; hoge biconische ketel 1630-1660 1x met vreemd verbrede hiel ongemerkt, 13x Alkmaars model waarvan 9x ongemerkt (8x met en 1x zonder filtradering) en 1x met zijmerk op ketel rozet/bloemetje, 2x met hielmerk IT en 1x onleesbaar merk, 94 x steelfragm diverse met Franse lilies	1550/1575-1625/1650
5D-c	BP1 gl/br zand bovenin stortkoker 1	504	3 fr rood; 1 fr wit; 1 fr tegel (pompadour) past aan v503!	1650-1750
5D-d	BP1 bovenin stortkoker 2	509	1 fr wit; 1 fr f-bor-; 4 fr gl-; 1 fr kleipijp ketel in tulpvorm; koperen ring, 1x kraal; 2 fr lei,	1875-1925
5D-d	BP1 bruin zand op koepel	570	1 rfr r-gra-87, 3 fr rood; 1x bot	1650-1700
5E	asplek in NW hoek	517	1 wfr s2-kan- 16B/17a; 1 prof r-gra-54, 1 rfr r-gra- (inw groen geglazuurde engobe, 2 verticale worstoren, beroet), 1 prof r-kop-2; 1 rfr w-kan-15,	1550-1650
5F	puinplek aan Wkant	518	3 wfr s2-kan- (2x 1575/1625); 1 rfr r-bak-5, 1 bfr r-bak-, 1 rfr r-bor-6, 2 fr rood; 1 fr w-kan-; 2 fr en 4 gave vierkante 'vormen' van rode grofkeramiek 13,5x13,5x5,5 cm bovenz loodglazuur (kippenvoertegels?), 6 ongeglaazuurde plavuizen 15,5x15,5x2,5 cm	1575-1625
5H	askuil in NOhoek	561	1 rfr r-bak-5, 5 fr rood	1550-1650
5H	askuil donkerbruin zand	563	1 rfr r-pis-	15/16
6A-a	insteek muur Okant	520	1 rfr r-bak-2, 1 rfr r-bak-43, 1 rfr r-gra-8	1450-1525
6E	insteek waterput	511	1 fr rood; 1 fr wit	1600-1700
6G-a	d.bruin zand naast goot	505	2 fr m-bor-; 3 fr f-bor-	1650-1725
6G-a	bruin zand naast goot	506	1 fr m-bor-; 2 fr f-bor-	1675-1750
6G-b	op dakpan onder gootje	507	1 fr pijpekop trechter hielmerk Hollandse leeuw 17d/18a	1675-1725
6G-b	geel zand op koepel waterkelder	519	fragment van pijpekop 1775/1800	1775-1800
6/7H	dbt tuinaarde in NWhoek	508	12 fr rood; r fr iw-; 1 biconische ketel kleipijp c 1630; 1 fr gl-	1825-1875
6/7H-ca	aanleg vlak 2	510	3 fr rood, 2 fr wit, 6 fr m-bor-; 1 fr iw- 19a	1800-1825
7C	naast fundering	527	1 rfr r-bak-1, 2 wfr rood; 2x sintels; 1x bot	15/16
7D-a ca	bruin zand naast fundering	501	2 fr rood; 1 fr ijzer; 1 ketel kleipijp stippelroos zijmerk 18A	1700-1750
7D-a ca	bruin zand naast fundering	502	2 fr rood; 1 rfr w-bak-5, 3 fr wit; 2 fr m-bor-; 1 ketel kleipijp 18A hielmerk kandelaar	1700-1750
8D	mortelgruis	560	1 rfr r-bor-1; 1 biconische pijpenkop 1610/1640	1600-1625

Tabel 3-G Vondstenlijst op spoorcode, blad 3 van 3.

Bijlage 3 Archiefbronnen over eigenaren en bewoners

Jan Klinkert en Peter Bitter

Toelichting op de bronnen

De meeste bronnen betreffen de eigenaren en slechts in beperkte mate zijn er gegevens overgeleverd over huurders. Huurovereenkomsten werden slechts zelden notarieel vastgelegd en de data over huurders komen dan ook uit de vergelijking van de eigenaarsgegevens met incidentele 18de-eeuwse belastinglijsten waarin per bewoner een belastingaanslag is genoteerd en uit de vergelijking met enkele 19de-eeuwse inwonerslijsten van de stad. In de afgelopen 20 jaar zijn steeds meer archiefbronnen digitaal ontsloten en veel informatie is al te vinden via internet, met name op websites van archiefdiensten zoals de website www.regionaalarchiefalkmaar.nl.

Archiefbronnen over eigenaren

De belangrijkste bron over eigendommen zijn de afschriften van koopakten. Transacties werden door de notaris schriftelijk vastgelegd in akten waarvan de afschriften door de stad werden bewaard in het Oud Notarieel archief Alkmaar (=ONA). De eigendomsoverdrachten (transporten) van onroerende goederen werden vanaf de middeleeuwen tot de Franse tijd ook geregistreerd bij de rechtbank in het Oud Rechterlijk archief Alkmaar (=ORA). Omdat er geen huis- of kavelnummering was, werd in de transportakte de locatie van een perceel omschreven door een verwijzing naar de bureu. Bij de verkoop konden voorwaarden (condities) worden gesteld aan de koper, financiële afspraken vastgelegd over de omgang met hypotheek en andere schulden die op het huis rusten, terwijl werd vastgelegd hoe de verkoper aan het onroerend goed was gekomen en vanaf tweede kwart 17de eeuw ook wanneer (de 'aankomsttitel'). Van de transportakten uit de late 16de tot eind 18de eeuw zijn door Jan Klinkert volledige transcripties gemaakt.² Deze zijn hier door Peter Bitter samengevat.

De Verpondingen (=Verp. of Vp) waren een jaarlijkse heffing door de Staten van Holland aan de eigenaren van onroerende goederen. De heffing werd al sinds de middeleeuwen gebaseerd op de huurprijs van het onroerend goed of, als het door de eigenaar zelf gebruikt werd, een taxatie daarvan. In 1628 en 1730 werden de 'huurwaarden' voor de verpondingen opnieuw opgenomen en getaxeerd in een 'Redres' ofwel herziening. In 1730 werd de aanslag ter hoogte van 1/8 van de huurwaarde terug gebracht tot 1/12 van de huurwaarde. Voor Alkmaar zijn van deze jaarlijkse heffingen alleen de verpondingslijst van 1718-1727 en het Redres van 1730 bewaard. In het Redres van 1730 zijn per kavel de naam van de eigenaar en de oude en de nieuwe heffing genoteerd, met een paar steekwoorden over de aard van het onroerende goed en het onderscheid tussen huur en taxatie. In de opeenvolgende verpondingslijsten zijn ook wijzigingen van eigenaar genoteerd met naast de naam meestal (maar niet altijd) het betreffende jaartal. In 1718, 1765 en 1779 zijn nieuwe overzichten gemaakt - de in dat jaar vermelde personen waren vaak al eerder eigenaren geworden.

Wijzigingen in de panden leidden tot aanpassingen van de verpondingen en dit werd bijgehouden in een 'Quohier' en een 'Lijst van Nieuwgetimmerde Huizen' – deze zijn alleen voor de perioden 1654-1665 en 1750-1793 bewaard gebleven.

Het eigendom van onroerende goederen is vanaf 1832 vastgelegd in het kadaster waarbij elk perceel een kadastraal nummer kreeg (op basis van opnamen in 1826), met nauwkeurig opgemeten kadastrale kaarten (de Kadastrale Minuut). Op de Oorspronkelijk Aanwijzende Tafels (=OAT) is de eigenaar vermeld met enkele administratieve gegevens over het perceel: **ki**=kadastraal inkomen gebouwen berekend als 75% van de huurwaarde van huizen en 67% van de huurwaarde van andere gebouwen; **kio**=kadastraal inkomen

² Met hartelijke dank aan Jan Klinkert voor het beschikbaar stellen van de transcripties.

ongebouwd; **srt**=soort 1=woonhuis, 2=pakhuis, 3=stal/wagenhuis, 4=werkplaats, 8=leeg erf en 9=anders.

Op de website van het Regionaal Archief zijn gegevens met betrekking tot onroerende goederen in Alkmaar uit de periode 1700-1913 te achterhalen op de pagina's van het '**Historisch Kadaster Alkmaar**' (afgekort **HKA**). De basis voor het HKA is twintig jaar geleden gelegd door W.J. van den Berg uit Utrecht. Nadat hij de data van de OAT van 1832 in de computer had ingevoerd, heeft hij de nummering van de lijsten van de Verpondingen eraan gekoppeld en die data ingevoerd. Daarna zijn hier in het HKA nog tal van gegevens aan toegevoegd uit enkele andere bronnen.³ Ook latere kadastrale wijzigingen zijn in het HKA ingevoerd zoals de mutaties van 1826-1837 (=Kador) en herzieningen vanaf 1832 (=Grondbel) met hernummering van gewijzigde percelen. Tenslotte zijn uit 1883 en 1910 de lijsten ingevoerd van de Reinigingsdienst voor de aan huis geplaatste beertonnen ten laste van de huiseigenaren.

Archiefbronnen over bewoners

Er zijn ook nog enkele belastinglijsten met gegevens van bewoners waarvan Van den Berg in het HKA de adressen heeft gelokaliseerd: o.a. het **Familiegeld** uit 1716, de Personele Quotisatie van 1744 (= **Pers.Quot**) met heffingen op basis van geschatte inkomens boven f 600 en indicaties van welstand (alleen de rijkere inwoners), lijsten van stemgerechtigden in 1803, bevolkingsregisters van 1804 tot 1808, belastingregisters van 1807 (=bel reg) en de quotisatie (van rijke inwoners) in 1808, de volkstellingen (=bev reg) van 1822 en van 1830, het Kohier Hoofdelijke Omslag van 1873 (bs1873=belastbaar inkomen minus vrijstelling van f300), lijst van bedrijven uit 1876 (=patentregister). Voorts zijn de Adresboeken met inwonersgegevens uit 1876 en 1882 ingevoerd.

Archiefbronnen over Ritsevoort 32 (in 1832 Kad.A1111)

1608 ORA 140, folio 156 verso d.d. 15-10-1608: **Cornelis Aelbertsz. Lijndreijer** verkoopt aan **Rogier Dubbelaer**, brouwer inde Drie Lelijen tot Haerlem: Een huijs & erve met twee wooningen daer achter aen staende, soo groot & cleijn & sulcx de selve betimmert & beheijnt, staende & gelegen sijn aende west sijde van t'Rissevoort, belent met Anna Wouters dr. aende suijsijde & de kinderen van zal. Claes Jansz. aende noortzijde, met een vrije uijtganck totte Stadts Vesten toe & een vrije eijgen steech besuijden t'voorsz. huijs gelegen, door de welcke de voorn. Anna Wouters' huijs een vrije uijtganck heeft. Voorts met de vrijdom dat d'voorsz. Anna Woutersdr. noch haere nacomers het licht staende in de suijder muijr van de coocken van dit huijs nijet en sullen mogen betimmeren, versparren ofte verhinderen, anders dan met een affloijff aen haer achter gevel, te maecken inde lengte van seven voeten van de selve achtergevel nederwaerts gaende, blijvende de muijr van de selve affloijff opt westeijnde seven voeten hoog & dat in de selve affloijff aende voorsz. achtergevel opte muijr comende aende steech een opgaende schoorsteen gestelt sal mogen worden recht over het oosterste glas van de voorsz. coockenglasen. Aankomsttitel: Niet vermeld. Bedrag: f 2500,-

1610 ORA 140, folio 298 d.d. 25-03-1610: Claes Reijertsz. Sleutel, biersteecker van de Clock, als speciale procuratie hebbende van Rogier Double, brouwer in de Drie Lelijen binnen Haerlem verkoopt aan **Pieter Olbrantsz. molenaer**: Een huijs & erve met twee wooningen daer achter aen staende, soo groot ende cleijn & sulcx deselve betimmert & beheijnt, staende & gelegen sijn binnen deser stede aende westzijde vant Rissevoort, belendt met Anna Woutersdr. aende suijsijde & de kinderen van Claes Jansz. aende noortsijde. Met een vrije uijtganck totte Stadts-veste toe & met een vrije eijgen steech besuijden t'voorsz. huijs gelegen, door de welcke Anna Wouters' huijs een vrije wateeganck

³ Op de website staan nadere toelichtingen op de diverse gebruikte bronnen, afkortingen en benamingen.

heeft. Voorts met de vrijdom dat de voorn. Anna Wouters noch haer nacomers het licht staende in de suijder muir van de coocken van dit huijs niet en sullen mogen betimmeren, versparren off verhinderen, anders dan met een affluijff aen haer achter gevel te maecken in de lengte van seven voeten van de selve achtergevel nederwaerts gaende, blijvende de muir van de selve affluijff opt westeijnde seven voeten hooch & dat in de selve affluijff aende voorsz. achtergevel opte muir comende aende steech een opgaende schoorsteen gestelt sal mogen worden recht over het oosterste glas van de voorsz. coockenglasen. Aankomsttitel: 15-10-1608. Bedrag: f 2570,-

1616 ORA 142, folio 258 d.d. 13-05-1616: Pieter Olbrantsz. molenaer, voor d'eene helft, Quirijn Jansz. molenaer, voor een vierdepaert ende Jan Jansz. Heerrooms Jan voor hem zelve ende vervangende ende de rato caverende voor Allert Jansz. ende Guijert Jans dochter, kinderen van Jan Jansz. Heerrooms Jan schoenmaker, voort resterende vierdepaert verkopen **aan Gerrit Willemsz. Wringh, herbergier deser stede**: Een huijs & erve, staende & leggende binnen deser stede, aende westzijde vant Rissevoort, met twee wooningen daer achter aen staende, zoo groot & cleijn, ende zulcx d'zelve betimmert ende beheijnt is, belent met Wouter Hendricxz. backer ten zijden ende Jan Jansz backer ten noorden. Met een vrije wtganck tot de Vesten toe ende een vrije eijgen steech besuijden t'voorsz. huijs gelegen, door de welcke Wouter Heijndricxz.'s huijs een vrije waterganck (heeft). Voorts mette vrijdom dat de voornoemde noch zijne nacomers het licht staende in de suijder muir van de coocken van dit huijs niet en sullen mogen betimmeren, versparren ofte verhinderen anders dan een affluijff aen haer achtergevell, te maecken in de lengte van seven voeten van de selve achtergevell nederwaert gaende, blijvende de muir van de selve affluijff opt westeijnde seven voeten hooch. edne dat in de selve affluijff aende voorsz. achtergevell opte muir comende aende steech een opgaende schoorsteen gestelt zall mogen worden rechtover het oostersche glas van de voorsz. coockenglasen, behoudelicken dat de coper noch zijne nacomelingen, nu noch tot geenen tijden eenigerhande wint moolen off molens zullen moogen stellen offte doen stellen opt erve ofte plaets van dit voorsz. huijs, noch daer geenmoolen wiecken over dit erve sullen mogen gaen off dreijen. Aankomsttitel: 25-03-1610. Bedrag: f 2850,-

1616 ORA 142, folio 262 verso d.d. 19-05-1616 (van A1111 naar A1112): Gerrit Willemsz. Wringh, herbergier buijten deser stede verkoopt **aan Wouter Hendricxz backer**: Twee wooningen met haer erven, roijende vant achtereijnde van de noorder sijdelmuir van de voorsz. Wouter Hendricxz. huijs westaen tot aende noorderste cant van de pael ofte stijl daer de poort van de vercoper aenhangt, responderende aende Stadts Wall, welke wooningen & erve staende ende leggende zijn binnen deser stede aende westzijde van Ritsevoort, achter t'hujs van de coper, belent met de vercoper selfs ten noorden ende Barthout Steenhuijsen ten zijden. Met een vrij wtganghc van zijn huijs ende wooningen door de steech van de vercoper tusschen haer beijder gelegen, beginnende van daer nu jegenwoordelijck de coper poort staet, tot voor aende stijl toe, mits dat den coper tusschen hen beijden ende den vercoper op zijn costen gehouden zall weesen te stellen een buijre scheijtheijn van goede delen, ende zullen voorts bij den coper ende vercoper d'zelve in behoorlijcke reparatie onderhouden, elcx halff & halff. Ende zoo de coper opt voorsz. gecofte erve begeerde te timmeren zall hij vant zelve erve niet meer en mogen betimmeren als vijftien voeten erffs, beginnende van de achterheijninge oostaen, mitsgaders de verdiepinge van zijn timmeragie niet hooger te mogen maken als gelijcke 15 voetten, maer zall vermogen jegens zijne timmeragie aen, nae zijn huijs te maecken een offluijff, ende zall noch den coper bij vertimmeringe van de vercofte wooningen d'zelve niet hooger mogen maecken als die jegenwoordelijck staen. Voorts is met conditie dat de coper noch zijne nacomelingen nu noch tot geenen tijden generhande wint molen offte molens zall off sullen mogen stellen offte doen stellen opte voorsz. wooningen offte erve, noch datter geen molenwiecken over de voorsz. gecofte wooningen offte erven zullen mogen gaen off dreijen. Aankomsttitel: Niet vermeld. Bedrag: f 575,-

1622 ORA 144, folio 160 verso d.d. 27-02-1622: Trijntge Tielen, wed. wijle Gerrit Willemsz. Wring, geassisteert met Pieter Aeriaensz. Torenburgh, haer voocht in desen (koop was reeds tijdens het leven van haar man gesloten) verkoopt **aan Cornelis Siericxz**: Een huijs ende erve, staende ende leggende binnen deser stede aende westzijde vant Rissevoort, soo groot ende cleijn tselve betimmert & beheijnt is ende bij den vercooper in sijn leven selfs bewoont & gebuijct is, belent met Wouter Heijndricxz backer ten suijden ende Jan Maertsz Heer ten noorden, met een vrije uijtgang tot de Vesten toe & een vrij eijgen steech besijden t'voorsz. gelegen, door dewelcke Wouter Huijndricxz's huijs een vrije watergang mitsgaders een uijtgang in deselve stege van de poort af tot nae de straet vant Rissevoort toe heeft. Voorts met de vrijdom dat de voorn. Wouter Heijndricxz noch sijne naecomers het licht staende in de suijder muijer van de koocken van dit huijs niet en sullen mogen betimmeren, versparren ofte verhinderen, anders van een afluijgen aen haer achtergevel te maecken in langte van seven voeten van de swelve achtergevel neerwaerts gaende, blijvende de muijer van de selve afluij op wersteijnde seven voeten hooch ende dat inde selve afluij van de voorsz. achtergevel opte muijr comende aende steech een opgaande schoorsteen gestelt sal moeten werden rechtover het oosterste glas van de voorsz. coockenglasen, behoudelick dat de cooper noch sijne naecomelingen nu noch tot geniger tijden eenigerhanden wintmolen of molens sullen mogen stellen ofte doen stellen opt erve ofte plaets van dit voorsz. huijs, noch daater geen molenwercken over dit erve sullen mogen gaen ofte reijen. Voort mette vrijheijt dat de twee huijsgens bij de voorsz. Wouter Heijndricxz van de vercoopster gecocht, staende besijden t'erf van dit huijs, soo wanneer d'selve comen te vervallen of afgebroocken worden aldaer niet en sullen mogen werden gemaect, maer sal de voorn. Wouter Huijndricxz. ofte sijne naecomelingen gehouden sijn te maecken op sijn eijgen costen een burenscheijtheijninge van seven voeten ende hooger niet, roijende van de noorder heijninge van de voorsz. Wouters huijsinge lijnrecht westaen tot aende noortcant van de pael daer de poort van dit huijs aenhangt ende d'selve heijninge alsoo gemaect sijnde, soo sullen alsdan de cooper met de voorsz. Wouter Heijndricxz d'selve heijninge te samen half & half onderhouden & indien de voorn. Wouter Heijndricxz ofte sijne naecomelingen t'eeniger tijt achter op sijn erve wilde betimmeren dat d'selve niet meer mogen betimmeren als 15 voet erfs van de Vesten af en niet hooger het viercant als 15 voet. Aankomsttitel: 18-05-1616. Bedrag: f 2030,- per reste van meerder somme

1628 ORA 146, folio 231 d.d. 14-08-1628: Lieffgen Jacobs, wed. wijlen Cornelis Siericxz, **verkoopt aan IJsbrant Ellertsz Jongh**: Een huijs & erve, staende & leggende binnen deser stede, aende westzijde vant Ritsevoort, belent met sulcke vrijheben, conditien & servituijten, als de quijtscheldinge hier nae genoemt mede brengt, daertoe sij comparante haer refereert, sonder daerinne ijct te veranderen, verminderen ofte vermeerderen. Aankomsttitel: 27-01-1622. Bedrag: f 1250,- per reste van meerder somme

1634 ORA 150, folio 107 (nr. 144) d.d. 27-06-1636: IJefge Claesdr., wed. & boelhoutster van wijlen IJsbrant Ellertsz Jongh, geassisteert met Gerrit Jansz, haer stieffvader ende voocht in desen, verclaerden al in den jaere 1634 vercocht te hebben **aen Cornelis Jansz Graeff**, lijndreijer, gewoont hebbende hier ter stede & nu tot Amsterdam & Hilgont Cornelisdr, wed. wijlen Claes Garbrantsz Kit, poorterse, geassisteert met Jan Jacobsz Wormer als haeren voocht in desen: Een huijs & erve staende & leggende binnen dese stede aen de westzijde vant Rissevoort, soo groot ende cleijn tselve betimmert & beheijnt is & bij de vercooperse is gepossideert, belent met de voorn. Hilgont Cornelis ten suijden & Jan Maertsz Heer ten noorden. Aankomsttitel: 14-08-1628. Verkoopprijs: f 2150,-

1642 ORA 152, folio 123 verso (nr. 177) d.d. 16-10-1642: Cornelis Jansz Graeff, woonende tot Amsterdam verkoopt **aan Hilgont Cornelis**, wed. van Claes Garbrantsz Kit: De gerechte helfte van een huijs & erve, staende binnen deser stede aen de westzijde vant Ritsevoort, soo groot & cleijn & met alsulche conditie als de wederhelft bij haer cooperesse gepossideert wert & de brief van quijtscheldinge naergenoemt is mede brengende. Aankomsttitel: 27-06-1636. Verkoopprijs: f 800,-

1647 ORA 154, folio 61 (nr. 39) d.d. 11-04-1647: Hilgont Cornelis, wed. van Claes Garbrantsz Kit, poorteresse deser stede, geassisteert met Cornelis Claesz haeren soon als haren voocht in dese, ende deselve Cornelis Claesz, te samen elck voor hen selven, voorts hen sterckmaeckende ende de rato caverende voor haer minderjarige kinderen, suster en broeder respectie, verkopen **aan Aecht Michielsdochter**, wed. van Tonis Eijlbertsz woonende tot Heijloo: Een huijs & erff staende ende leggende binnen deser stede aen de westsijde vant Rissevoort met een vrije steegh besuijden dit huijs gelegen, belent met de vercoopers met het huijs ende erff bij hen vercoft aen Gerrit Claesz gorter int IJserhuijs ten suijden ende Jan Maertsz Heere ten noorden, noch met een lootse achter opt erff staende. Voort met alsulcke conditien, vrijheden ende servituijten als de oude quijscheldinge in dato den XXVIIen januarij 1622 is mede brangen, sonder daerinne enichsints te veranderen. Wijders met de conditie dat de vercoopers voor haer gorthuijs ende schuij, comende achter voorsz. huijs ende erve bij hen vercoft aen de voorn. Gerrit Claesz behouden een vrije in ende uijtganck door de voorgemelde steech van haere nieuwe poort tot opt Ritsevoort toe, ende noch een in ende uijtganck van de selve nieuwe poort af na de Stadt Wall, deur de poort aldaer opt erff staende, over de afgeheijnde suijsijde van dit vercochte erff, noch met conditie dat de vercoopers aen haer behouden de eigendomme van XVI hout duijmen gronts benoorden de noorder want van haer voorsz. gorthuijs ende schuij ende dat van de nieuwe poort aff tot het eijnde vant vercofte erff nae de Stadt Wal toe, welcke eigendomme sij in cas van verniewinge van de voorsz. schuur oft verwijdinge van de selve dan sullen mogen betimmeren, op de roijninge van de nieuwe poort aff na de Stadts Wal lijnrecht te doen en te nemen. Aankomsttitel: (27-01-1622) 27-06-1636 en 16-10-1642. Verkoopprijs: Niet vermeld.

1670 ORA 161, folio 3 verso (nr. 47) d.d. 08-05-1670: Jan Teunisz, wonende op Sevenhuijsen, voor sijn selven, Anna Teunis, Maertje Teunis, beijde mede voor haer selven, geadsisteert met de voorsz. Jan Teunisz, als haere voocht in desen, mitsgaders Claes Pietersz & Michiel Bauwensz, als voogden vant kint van Michiel Teunisz, alle kinderen & erfgenaemen van Aechte Michiels, wonende tot Heijlo. Met autorisatie van de gerechte van Heilo, int reguard vant minderjarige kint, in dato den 25e april 1670, verkopen **aan Claes Jansz Berrien**, poorter alhier: Een huijs & erfte staende aen de westsijde vant Ritsevoort, belent Lauris Gerritsz backer ten zuijden & Maerten Jansz Heer ten noorden, met drie camers onder een dack & een schuurtje overt erfte, met conditie dat Lauris Gerritsz backer besuijden het voorsz. huijs een vrije waterganch heeft. Aankomsttitel: 20-04-1650. Verkoopprijs: f 700,-

1680 Kad.E254.? = VpB 1680.02.28 RAA, SA 1640 reg.911: Transport van de helft in ruim twee morgen land gen. Jan Maartenscroft op Ropjeskuil, door Maarten Jansz Heer voor hemzelf en Cornelis Cornelisz Walenburch als lasthebber van Jacob Monevelt, aan Adriaan van der Mieden

GEN: Jacob Heertgesz schoenmaker WZ Ritsevoort, z.v. Heereman Dircxsz van Schagen; x Anna Maertensdr. Kinderen (WK1149): 1. Maarten Jacobsz Heer (+ca. 1626) x Neeltje Wilborts. Eigenaar van de wind- oliemolen WZ Hoevervaart (Kad.D104) 1612-1627. Hieruit o.a: a. Cornelis Maartz Heer b. Jan Maartz Heer, codicil 1656-58 (ONA 161-96v en 241-v). Liet na: aa. Jacob Jansz (+voor 1658) met dochter Bregje Jacobs bb. Neeltje Jans x Michiel Willemsz Monevelt; ouders van Jacob cc. Maarten Jansz Heere, timmerman Ritsevoort (**Kad.A1111**). Had 3k: Jan Maartz Heeren, Claas Maartz Heeren en Guurtje Maarts 2. Symon Jacobsz Heer (+voor 1630) 3. Trijn Jacobs x Lourens Lambrechtsz

1705 ORA 166, folio 133 (nr. 81) d.d. 26-05-1705: Damasius Kool, als in egte hebbende IJsabella Berriensoons dogter, en erfgenaem (volgens scheijdinge daar van sijnde) van Ariaantje Pieters, die wed. was van Claas Jansz Berrien, beijde overleden binnen dese stad, verkoopt **aan Arent Willemsz van Voorst**: een huijs en erve staende en leggende aen de W. sijde van't Rissevoort, belent met Arent Gerritsz backer ten suijden, en de kinderen van

Willem Wiltschut ten noorden, met drie kamers onder een dak. Aankomsttitel: 10-05-1670.
Verkoopprijs: f 600,-

1716 RAA SA 775, Kohier Familiegeld W-H4-99 Ritsevoort WZ naam: Maarten Heere
timmerman / aanslag: 5

1718 RAA, SA 716, Verp. 1e kwartier Kad.A1111 = Vp219 Rissevoort WZ fol.52v-1 (27):
1708 Jan Maartsz Heere f7

1730 Redres Vp219: huis en erf Ritsevoort WZ met die (drie) woningen erachter onder een
dak, ieder apart verhuurd voor 6st.p.w. en het grootste huis zelf gebruikt, samen tax f80
(oude verp. was f7) / h1: 56 / hw2: 33 / h2: 15.60 / h2: 15.60 / h2: 15.60
RAA, SA 733 / 739, Verp. Vp219 1730 Jan Maartsz Heere, 1765 Jacob Rijnders, 1779 Jacob
Reynders f6.13

1732 ORA 170, folio 95 verso (nr. 110) d.d. 29-07-1732: De hnr. Garbrant Assendelft,
Christoffel de Haen, Willem Climmer en Arent Klaver, als Regenten van 't Weeshuijs en
Huijsarmenhuijs deser stad, als in haer huijs ingenomen hebbende de twee kinderen van
Marijtje van Dalen, wed. van Jan Maartsz Here, die getrouwt is geweest met Trijntje Lammers,
die wed. en mede erfgenaem is geweest van Arent Willemsz van Voorst, verkopen **aan
Hendrik Reijne en Guurtje Maartens Heere**: Een huijs en erve alhier, aen de westzijde
van't Rissevoort, belent met de wed. van Willem van Voorst ten zuiden en Aelbert Snoek ten
noorden, met nogh drie kamers onder een dak. Aankomsttitel: 26-05-1705 t.n.v. Arent
Willemsz van Voorst. Verkoopprijs: f 600,-

1744 ORA 171, folio 295 verso (nr. 96) d.d. 20-06-1744: Willem Hoogh-carspel, getrouwt met
Ariaentje Delfseijl, dogter en meede erfgenaem, item prelegataresse van wijlen Guurtje
Maartens Heer, wed. Cornelis Delfzeijl, volgens acte van Scheijdinge, gepasseert voor de
nots. Adriaen Bolten en zekere getuijgen alhier in dato den 21e september 1739 (ons
Schepenen vertoont) verkoopt **aan Hendrik Reijne**: Een geregte vierde part in een huijs &
erve aen de westzijde van't Rissevoort alhier, belend de wed. Sijmon Kort ten zuiden en
Albert Snoek ten noorden, Item nog drie kamers onder een dak, waar van den kooper de
resterende drie vierde parten nomine uxoris toebehoort. Aankomsttitel: 29-07-1732 t.n.v.
Guurtje Maartens. Verkoopprijs: f 250,-

1762 ORA 174, folio 225 (nr. 113) d.d. 02-04-1762: Cornelia Reijne, meerderjarige jonge
dogter en enige algehele erfgenaem van hare overleden moeder Ijtje Delfsijl, wed. wijlen
Hendrik Reijne, wonende binnen deeze stad, verkoopt **aan Jacob Rijnders**, meede binnen
deeze stad woonachtig: Een huijs en erve staende ende gelegen alhier aen de westzijde van
't Ritsevoort, geappropriert tot een koekebakkerije, nevens drie kamers daar agter, belent
met Geertje Heere ten zuiden en de wed. Fredrik Overveen ten noorden. Aankomsttitel: Niet
vermeld. Verkoopprijs: f 430,-

1807 Bel.reg W-A374 (Ritsevoort WZ) Johanna Reynders en dienstbode Marytje van Os /
huish: 2 / winkelierster en uitdraagster / mp: 4 / dienstbodegeld: 5 / patent: 5 / vpgeb: 13

1808.09.13 RAA, SA 81 / quotisatie 3mln Wk.A426 Johanna Rijnders / kl: 34 / quot: 10 /
Maartje van Os / kl: 41 / quot: 0.50
(NB. Later Wk.A436)

1822 Bev.reg Wk.A436: Jacob Wagemeester z.b. 48j. geb. Limmen x Joh. Reynders, met de
dochter van Pieter Daams en 1 dienstmeid / huish: 4

1830 Bev.reg Wk.A436: Johanna Reynders, winkelierster / huish

1832 OAT Kad.A1111 Waagemeester, Jacob / boer / Alkmaar / art.nr.1074 / huis / opp: 0.0472 / kig108 / kio 1.42 / srt: 1

1837 Kador Alkmaar, SAT volgnr.712: Johanna Dahmen / art.nr.1721 / huis en erf

1875 RANH, Grondbel. 154, herziening gebouwde eigendommen Wijk-A-, huis en erf, A.E. Swaving hvr. J. Bruyn, art.nr.3089, kio0.42 / kig- = nieuw Kad.A2338 en Kad.A2339

1876 Adresboek Wijk-A320, Ritsevoort Kad.A1111 = nieuw Kad.A2338: N. Roozendaal, spekslager, stem: GR
RAA, Secr.arch. 1252, Kohier Hoofd.omslag bs1873: 417.75

1882 Adresboek Kad.A1111 = nieuw Kad.A2649 Ritsevoort 32 : N. Roozendaal, spekslager en vleeshouwer / stem: KP

1883.10.30 Kad.A1111 = nieuw Kad.A2339 en Kad.A2649 RAA, Arch. Reinigingsdienst 26, Tonnenregister p.109 Ritsevoort 31 en 32, werkplaats en huis: P. Brands *, 1 ton

1884.07.07 RAA, Arch. Reinigingsdienst 26, Tonnenregister p.109 Kad.A1111 = nieuw Kad.A2649 Ritsevoort 30, huis: NN, 1 ton

1910 RAA, Arch. Reinigingsdienst 28, Tonnenregister p.248 Ritsevoort 32: 42 S. Brands (wpl 1, huis 1) = Kad.A1111 (later slagerij Johan Blaauboer)

Type	Hst.	Cat.nr.	Type	Hst.	Cat.nr.	Type	Hst.	Cat.nr.	Type	Hst.	Cat.nr.
s2-bek-3	hst.5	cat.71	r-pot-92	hst.4	cat.56	m-bor-5	hst.3	cat.20	f-mos-4	hst.4	cat.61
s2-kan-3	hst.4	cat.34	r-spa-5	hst.3	cat.15	m-bor-5	hst.3	cat.21	i-bor-1	hst.3	cat.30
s2-kan-3	hst.5	cat.70	r-stk-1	hst.3	cat.16	m-bor-5	hst.4	cat.37	p-bor-6	hst.4	cat.67
s2-kan-14	hst.4	cat.57	w-gra-13	hst.3	cat.17	m-bor-5	hst.4	cat.38	p-kom-3	hst.3	cat.31
s2-kan-34	hst.4	cat.33	w-kdl-1	hst.4	cat.64	m-bor-11	hst.3	cat.22	p-kop-9	hst.4	cat.44
s2-kan-44	hst.4	cat.63	w-kop-1	hst.3	cat.18	m-kom-4	hst.3	cat.23	iw-bor-3	hst.4	cat.66
s2-kan-55	hst.3	cat.7	ha-kom-11	hst.2	cat.4	m-kom-6	hst.2	cat.6	gl-bek-8a	hst.4	cat.45
s2-kan-63	hst.4	cat.55	wa-kom-1	hst.4	cat.58	m-kom-6	hst.3	cat.24	gl-bek-9a	hst.4	cat.46
r-bor-6	hst.5	cat.69	we-gra-2	hst.5	cat.74	m-kom-6	hst.4	cat.39	gl-bek-9a	hst.4	cat.62
r-bor-31	hst.3	cat.8	we-kom-1	hst.5	cat.73	m-min-bor	hst.3	cat.25	gl-bek-19a	hst.4	cat.47
r-gra-54	hst.3	cat.9	we-min-gra	hst.4	cat.59	f-bor-2	hst.4	cat.40	gl-bek-19a	hst.4	cat.48
r-gra-112	hst.5	cat.68	ha-gra-4	hst.5	cat.72	f-bor-2	hst.4	cat.41	gl-bek-19a	hst.4	cat.49
r-kom-58	hst.3	cat.10	m-bor-	hst.4	cat.60	f-bor-2	hst.4	cat.42	gl-bek-19b	hst.4	cat.50
r-kom-58	hst.3	cat.11	m-bor-3	hst.3	cat.19	f-bor-10	hst.3	cat.26	gl-bek-34a	hst.4	cat.51
r-kom-58	hst.5	cat.75	m-bor-3	hst.4	cat.35	f-bor-12	hst.3	cat.27	gl-bek-	hst.4	cat.52
r-kop-2	hst.3	cat.12	m-bor-3	hst.4	cat.36	f-bor-18	hst.4	cat.43	gl-min-bek	hst.4	cat.53
r-min-gra	hst.3	cat.13	m-bor-5	hst.2	cat.1	f-kom-2	hst.4	cat.65	gl-roe-2	hst.4	cat.54
r-pis-48	hst.3	cat.14	m-bor-5	hst.2	cat.2	f-kom-13	hst.3	cat.28	gl-sta-4	hst.3	cat.32
r-pot-3	hst.2	cat.3	m-bor-5	hst.2	cat.5	f-kom-18	hst.3	cat.29			

Tabel 3-H Concordantie tussen DS typenummers en catalogusnummers in hoofdstuk 2 t/m 5:
cat.nrs. 1- 6 opgraving 08RTV,
cat.nrs. 7-32 opgraving 08RTVX,
cat.nrs. 33-67 opgraving 16RTV,
cat.nrs 68-75 opgravingen 95LIN en 98LIN

Catalogus van keramiek uit de beerput van Ritsevoort 32 (08RTVX516)

Rob Roedema en Peter Bitter

Toelichting op de catalogus

De vondsten worden beschreven volgens het Classificatiesysteem voor Laat- en Postmiddeleeuws Keramiek en Glas (voorheen bekend als 'Deventer systeem'). De voorwerpen worden geïnventariseerd met een code bestaand uit: een lettercode voor materiaal, een drielettercode voor hoofdvorm, een cijfer voor specifieke vormen, eventueel een letter voor aanvullende aanduiding (zie toelichting in bijlage 2).

In de catalogus staat alle (grotendeels) complete versierde keramiek en een selectie uit de overige complete objecten van keramiek.

Catalogusblokjes

De catalogusblokjes bestaan uit de volgende punten:

- 1a inventarisnummer
- 1b vondstomstandigheden
- 2 typecode
- 3 datering van het voorwerp
- 4a maten: breedte/hoogte
- 4b typebeschrijving
- 5a materiaalsoort
- 5b engobe/glazuur
- 5c decoratie
- 5d gebruikssporen
- 6a bodem details
- 6b oor/steel details
- 6c compleetheid
- 7 hoofdvorm/functie
- 8 productiecentrum
- 9 literatuur

Beerput 5D (1550-1650)

7

-
- 1a 08RTVX516-AAZ
 - 1b beerput 5D beerlaag (ca.1550-1650)
 - 2 s2-kan-55
 - 3 1575-1650
 - 4a 12,5/ 15 cm
 - 4b kan met kogelronde buik en cilindrische hals met ribbels, uiteenlopende decoraties, soms tweedeling van de buik, standvoet
 - 5a steengoed met zoutglazuur (grijs baksel)
 - 5b zoutglazuur bruine engobe
 - 5c snijwerk schouder en buik, horizontale band om buik
 - 5d rand slijtage door deksel
 - 6a standvoet
 - 6b verticaal lintoor
 - 6c vrijswel compleet, oor afgebroken (verwijderen tinnen deksel)
 - 7 kan
 - 8 Raeren
 - 9

8

-
- 1a 08RTVX516-AN
 - 1b beerput 5D beerlaag (ca.1550-1650)
 - 2 r-bor-31
 - 3 1600-1625
 - 4a 22,5/ 4,5 cm
 - 4b diep afgerond bord met brede vlag en van buiten aangedrukte rand, op lobvoeten
 - 5a rood aardewerk
 - 5b loodglazuur bovenkant
 - 5c 'Noordhollands slibaardewerk': gele spiegel, rand met geel golfpatroon, groene halfrondjes en gele stippelroosjes
 - 5d onderzijde licht beroet
 - 6a drie lobvoeten
 - 6b
 - 6c vrijwel compleet (rand aangevuld)
 - 7 bord
 - 8 Alkmaar
 - 9

9

-
- 1a 08RTVX516-Z
 - 1b beerput 5D beerlaag (ca.1550-1650)
 - 2 r-gra-54
 - 3 1575-1700
 - 4a 20/ 15,5 cm
 - 4b grape met afgeronde buikknik, geribbelde kraagrand met dekselgeul
 - 5a rood aardewerk
 - 5b inwendig geheel en uitwendig op bovenheft loodglazuur
 - 5c
 - 5d beroet, sleets
 - 6a drie poten
 - 6b twee verticale worstoren
 - 6c stuk uit rand
 - 7 grape
 - 8 Bergen op Zoom
 - 9 Groeneweg 1992 nrs.415 416 (eind 16de eeuw), 494, 499-500 (1638/1651), 504-513 (ca. 1700)

Beerput 5D (1550-1650)

10

-
- 1a 08RTVX516-AM
 - 1b beerput 5D beerlaag (ca.1550-1650)
 - 2 r-kom-58
 - 3 1575-1650
 - 4a 26/ 11 cm
 - 4b bolle kom met haaks naar buiten geknikte rand, aan buitenzijde aangedrukt, standring
 - 5a rood aardewerk
 - 5b loodglazuur bovenzijde
 - 5c groene slib op spiegel
 - 5d twee ophanggaten in vlag
 - 6a standring
 - 6b
 - 6c compleet
 - 7 kom
 - 8 Alkmaar
 - 9

11

-
- 1a 08RTVX516-AP
 - 1b beerput 5D beerlaag (ca.1550-1650)
 - 2 r-kom-68
 - 3 1609-1612
 - 4a 28/ 12 cm
 - 4b diepe kom, naar buiten geknikte vlag met verdikte rand aan buitenzijde aangedrukt, standring
 - 5a rood aardewerk
 - 5b loodglazuur bovenzijde
 - 5c 'Noordhollands slib-aardewerk' decorateur C (1609-1612): groene slib spiegel, geel-en-groene bloemen op vlag
 - 5d ophanggaten in vlag
 - 6a standring
 - 6b
 - 6c compleet
 - 7 kom
 - 8 Alkmaar
 - 9 Venhuis 1997 afb.54-56; Venhuis 2023 afb.1.68 5.86

Beerput 5D (1550-1650)

12

-
- 1a 08RTVX516-F
 - 1b beerput 5D beerlaag (ca.1550-1650)
 - 2 r-kop-2
 - 3 1525-1650
 - 4a 14,5/ 8 cm
 - 4b kop met scherpe knik bodem-wand en iets uitgebogen wand, standring
 - 5a rood aardewerk
 - 5b loodglazuur inwendig
 - 5c
 - 5d inwendig aankoetsel met mosselschelpen, bodem beverglas standring, knopvormige pijpekop
 - 6a standring
 - 6b horizontaal worstoor
 - 6c intact
 - 7 kop, papkom
 - 8 Alkmaar
 - 9

13

schaal 1:2

-
- 1a 08RTVX516-AL
 - 1b beerput 5D beerlaag (ca.1550-1650)
 - 2 r-min-gra (-43)
 - 3 1600-1675
 - 4a 8/ 7,5 cm
 - 4b miniatuur van wijdmondige grape met ribbels op de wand, kraagrand met dekselgeul
 - 5a rood aardewerk
 - 5b binnenzijde loodglazuur
 - 5c binnenzijde gele slijblaag
 - 5d
 - 6a drie poten
 - 6b verticaal lintoortje
 - 6c vrijwel compleet, stuk uit oor
 - 7 miniatuur van r-gra-43, speelgoed grape
 - 8 Alkmaar
 - 9

14

-
- 1a 08RTVX516-AF
 - 1b beerput 5D beerlaag (ca.1550-1650)
 - 2 r-pis-48
 - 3 1600-1650
 - 4a 20/ 16 cm
 - 4b pispot met afgeronde buikknik en horizontaal geknikte rand met platte bovenzijde, standring
 - 5a rood aardewerk
 - 5b binnenzijde geheel en buitenzijde deels loodglazuur
 - 5c
 - 5d
 - 6a standring
 - 6b verticaal worstoor
 - 6c vrijwel compleet
 - 7 pispot
 - 8 Bergen op Zoom
 - 9 Groeneweg 1992 nrs.501 (1638/1651), afb.103 (1ste-2de kwart 17de eeuw)

Beerput 5D (1550-1650)

15

-
- 1a 08RTVX516-AK
 - 1b beerput 5D beerlaag (ca.1550-1650)
 - 2 r-spa-5
 - 3 1550-1650
 - 4a 15/ 6
 - 4b spaarvarken op drie poten
 - 5a rood aardewerk
 - 5b geheel loodglazuur
 - 5c geboetseerd, ingekraste rugharen
 - 5d vrijwel compleet (stuk uit muntsleuf aangevuld)
 - 6a drie poten
 - 6b
 - 6c
 - 7 spaarpot, spaarvarken
 - 8 Alkmaar ?
 - 9

16

-
- 1a 08RTVX516-J
 - 1b beerput 5D beerlaag (ca.1550-1650)
 - 2 r-stk-1
 - 3 1550-1650
 - 4a 12,5/ 5 cm
 - 4b steelkom met scherpe knik bodem naar wand, kraagrand met brede dekselgeul
 - 5a rood aardewerk
 - 5b bovenzijde loodglazuur
 - 5c
 - 5d beroet, inwendig sporen van rode kleurstof
 - 6a drie poten
 - 6b korte steel
 - 6c intact
 - 7 steelkom
 - 8 Alkmaar
 - 9

17

-
- 1a 08RTVX516-AV
 - 1b beerput 5D beerlaag (ca.1550-1650)
 - 2 w-gra-13
 - 3 1600-1700
 - 4a 8,5/ 15 cm
 - 4b hoge grape met scherpe buikknik en iets uitgebogen rand, eventueel ribbels op buik
 - 5a wit aardewerk
 - 5b geheel groen loodglazuur behalve onderzijde
 - 5c gladde wand zonder ribbels
 - 5d
 - 6a drie poten
 - 6b verticaal lintoor
 - 6c poot en oor ontbreken
 - 7 grape
 - 8 Alkmaar
 - 9

Beerput 5D (1550-1650)

18

-
- 1a 08RTVX516-AT
 - 1b beerput 5D beerlaag (ca.1550-1650)
 - 2 w-kop-1
 - 3 1575-1650
 - 4a 14/ 6,5 cm
 - 4b bolle kop met rechte rand, standring
 - 5a wit aardewerk
 - 5b geheel loodglazuur, groen
 - 5c
 - 5d
 - 6a gladde standring
 - 6b verticaal lintoor
 - 6c vrijwel compleet
 - 7 kop, papkom
 - 8 Alkmaar
 - 9

19

-
- 1a 08RTVX516-BD
 - 1b beerput 5D beerlaag (ca.1550-1650)
 - 2 m-bor-3
 - 3 1600-1650
 - 4a 18,5/ 3,5 cm
 - 4b bord met knik spiegel-vlag en uitgebogen rand, standring
 - 5a majolica (roze baksel)
 - 5b bovenzijde tinglazuur, onderzijde loodglazuur
 - 5c blauw op wit, Chinese tuin binnen een *a-foglie* fries
 - 5d drie proenaafdrukken op bovenzijde
 - 6a standring
 - 6b
 - 6c deel rand ontbreekt
 - 7 bord
 - 8 west-Nederland
 - 9

20

-
- 1a 08RTVX516-BA
 - 1b beerput 5D beerlaag (ca.1550-1650)
 - 2 m-bor-5
 - 3 1625-1650
 - 4a 35/ 5,5 cm
 - 4b afgerond bord met uitgebogen rand, standring
 - 5a majolica (geel baksel)
 - 5b bovenzijde tinglazuur, onderzijde loodglazuur
 - 5c blauw op wit, tulp binnen florale fries, kabelrand
 - 5d drie proenaafdrukken op bovenzijde
 - 6a standring
 - 6b
 - 6c stuk uit spiegel
 - 7 bord, schotel
 - 8 west-Nederland
 - 9

Beerput 5D (1550-1650)

21

-
- 1a 08RTVX516-BB
 - 1b beerput 5D beerlaag
(ca.1550-1650)
 - 2 m-bor-5
 - 3 1600-1625
 - 4a 35/ 5 cm
 - 4b afgerond bord met
uitgebogen rand,
standring
 - 5a majolica (geel baksel)
 - 5b bovenzijde tinglazuur,
onderzijde loodglazuur
 - 5c oker, groen, blauw op wit,
centraal roterend rozet
binnen fries met geo-
metrisch motief,
kabelrand
 - 5d drie proenafdrukken
 - 6a standring
 - 6b
 - 6c compleet
 - 7 bord, schotel
 - 8 west-Nederland
 - 9

22

-
- 1a 08RTVX516-BC
 - 1b beerput 5D beerlaag
(ca.1550-1650)
 - 2 m-bor-11
 - 3 1600-1650
 - 4a 17,5/ 3,5 cm
 - 4b diep afgerond bord met
vloeiende S-vormige
wand en sterk uitgebogen
rand, standring
 - 5a majolica (geel baksel met
rode aders)
 - 5b bovenzijde tinglazuur,
onderzijde loodglazuur
 - 5c blauw op wit, kievitsbloem
binnen cirkel, kabelrand
 - 5d drie proenafdrukken op
bovenzijde
 - 6a standring
 - 6b
 - 6c stuk uit rand
 - 7 bord
 - 8 west-Nederland
 - 9

23

-
- 1a 08RTVX516-AX
 - 1b beerput 5D beerlaag
(ca.1550-1650)
 - 2 m-kom-4
 - 3 1600-1625
 - 4a 15,5/ 5,5 cm
 - 4b bolle kom met rechte rand,
standring
 - 5a majolica (geel baksel)
 - 5b loodglazuur onderzijde,
tinglazuur bovenzijde
 - 5c blauw en oker op wit:
centraal floral motief
binnen cirkels, kabelrand
 - 5d drie proenafdrukken op
bovenzijde
 - 6a standring
 - 6b twee nokoren, doorboord
 - 6c compleet
 - 7 kom
 - 8 west-Nederland
 - 9

Beerput 5D (1550-1650)

24

-
- 1a 08RTVX516-BF
 - 1b beerput 5D beerlaag (ca.1550-1650)
 - 2 m-kom-6
 - 3 1575-1625
 - 4a 19/ 6 cm
 - 4b afgeronde kom met uitgebogen rand, standring
 - 5a majolica (geel baksel)
 - 5b loodglazuur onderzijde, tinglazuur bovenzijde
 - 5c imitatie 'berettino' uit Ligurië; blauw fond met geel en oker, centraal rozet binnen cirkels
 - 5d drie proenafdrukken op bovenzijde
 - 6a standring
 - 6b
 - 6c vrijwel compleet (aangevuld)
 - 7 kom
 - 8 west-Nederland
 - 9

25

-
- 1a 08RTVX516-BE
 - 1b beerput 5D beerlaag (ca.1550-1650)
 - 2 m-min-bor (-14)
 - 3 1575-1625
 - 4a 12.8/ 3 cm
 - 4b miniatuur bord met brede vlag met holle noppen en gekartelde rand, standring
 - 5a majolica (geel baksel)
 - 5b loodglazuur onderzijde, tinglazuur bovenzijde
 - 5c blauw op wit, bloemstruik
 - 5d drie proenafdrukken op bovenzijde
 - 6a standvlak
 - 6b
 - 6c vrijwel compleet (aangevuld)
 - 7 miniatuur bordje (m-bor-14)
 - 8 west-Nederland
 - 9

26

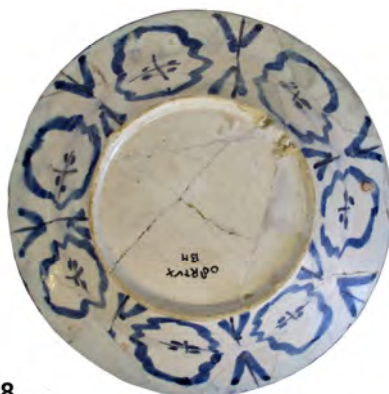
-
- 1a 08RTVX516-BG
 - 1b beerput 5D beerlaag (ca.1550-1650)
 - 2 f-bor-10
 - 3 1625-1650
 - 4a 26/ 4 cm
 - 4b bord met spiegel overgaand in uitgebogen vlag, standring
 - 5a Nederlandse faience (geel baksel)
 - 5b geheel tinglazuur
 - 5c blauw op wit, Chinese tuin binnen boeddhistische panelen
 - 5d
 - 6a standring
 - 6b
 - 6c vrijwel compleet (aangevuld)
 - 7 bord
 - 8 west-Nederland
 - 9 vergelijk kraakporselein: Rinaldi 1989 Pl.83; Van der Pijl-Ketel 1982, 54-62

Beerput 5D (1550-1650)

27

-
- 1a 08RTVX516-AY
 - 1b beerput 5D beerlaag (ca.1550-1650)
 - 2 f-bor-12
 - 3 1625-1650
 - 4a 19/ 4,5 cm
 - 4b diep bord met knik bodemwand en uitgebogen rand, standring
 - 5a Nederlandse faience (geel baksel)
 - 5b geheel tinglazuur
 - 5c blauw op wit, Chinese tuin met vogel op rots binnen boeddhistische panelen
 - 5d rode penafdrukken onderop vlag
 - 6a standring
 - 6b
 - 6c stukjes uit spiegel en rand
 - 7 bord
 - 8 west-Nederland
 - 9 vergelijk kraakporselein: Van der Pijl-Ketel 1982, p.87-97

28

-
- 1a 08RTVX516-BH
 - 1b beerput 5D beerlaag (ca.1550-1650)
 - 2 f-kom-13
 - 3 1600-1625
 - 4a 19.8/ 5,5 cm
 - 4b afgeronde kom met brede naar buiten geknikte rand, standring
 - 5a Nederlandse faience (geel baksel)
 - 5b geheel tinglazuur
 - 5c blauw op wit, kopie naar Chinees voorbeeld
 - 5d rode penafdrukken onderop vlag
 - 6a standring
 - 6b
 - 6c compleet
 - 7 kom, 'klapmuts'
 - 8 west-Nederland
 - 9 imitatie kraakporseleinen 'klapmuts' (vergelijk Rinaldi 1989, p.134)

29

-
- 1a 08RTVX516-BK
 - 1b beerput 5D beerlaag (ca.1550-1650)
 - 2 f-kom-18
 - 3 1625-1675
 - 4a 12/ 7,5 cm
 - 4b steilwandige kom met uitgebogen rand, standring
 - 5a Nederlandse faience (geel baksel)
 - 5b geheel tinglazuur
 - 5c blauw op wit, naar Chinees voorbeeld
 - 5d
 - 6a standring
 - 6b
 - 6c compleet, rand beschadigd
 - 7 kom
 - 8 west-Nederland
 - 9

Beerput 5D (1550-1650)

30

-
- 1a 08RTVX516-BL
 - 1b beerput 5D beerlaag (ca.1550-1650)
 - 2 i-bor-1
 - 3 1575-1625
 - 4a 19,5/ 1,5 cm
 - 4b bord met platte spiegel en naar buiten geknikte vlag, standring
 - 5a Italiaans tinglazuur-aardewerk(geel baksel)
 - 5b geheel tinglazuur
 - 5c geen versiering
 - 5d
 - 6a standring v-vorm
 - 6b
 - 6c mist groot deel spiegel
 - 7 bord
 - 8 Italië
 - 9

31

-
- 1a 08RTVX516-BJ
 - 1b beerput 5D beerlaag (ca.1550-1650)
 - 2 p-kom-3
 - 3 1575-1650
 - 4a 11,5/ 6 cm
 - 4b afgeronde kom met uitgebogen lip, standring
 - 5a wit porselein
 - 5b geheel overdekt met veldspaatglazuur
 - 5c onderglazuur blauw, lotusbloem binnen cirkels, buitenzijde fries met lotusbloemen
 - 5d grotendeels compleet
 - 6a standring
 - 6b
 - 6c kraakporselein
 - 7 kom
 - 8 China
 - 9

32

schaal 1:2

-
- 1a 08RTVX516-AAA
 - 1b beerput 5D beerlaag (ca.1550-1650)
 - 2 gl-sta-4
 - 3 1550-1600
 - 4a 6/ 15,5 cm
 - 4b cilindrisch stangglas met draadwindingen en/of noppen, opgestoken bodem met pontilmerk, concaaf gelede voet
 - 5a glas
 - 5b groen
 - 5c vier doornoppen boven voet, cuppa deels met glasdraad omwonden
 - 5d vrijwel compleet
 - 6a gewonden glasdraadvoet, pontilmerk
 - 6b
 - 6c vrijwel compleet
 - 7 stangglas
 - 8 Duitsland
 - 9 Henkes 1994, p.75 en 79

Hst.4 Vondsten van De Ooievaar. Een opgraving bij Ritsevoort 38/40 in 2016 (16RTV)

Peter Bitter m.m.v. Rob Roedema

Afb. 4-1 Ritsevoort 38/40 (december 2022)

Afb.4-2 Locatie van het onderzoeksterrein 16RTV (groen)

Administratieve gegevens

Bevoegd gezag:	gemeente Alkmaar
Uitvoering:	Vakgroep erfgoed gemeente Alkmaar
Bouwopdracht:	Bouwbegeleiding Adviesbureau G&G en Partners B.V. te Warmenhuizen
Aannemer:	Van de Bel sloopwerken B.V. uit Middenmeer
Periode veldwerk:	16 november – 6 december 2016 (15 werkdagen)
Locatie plangebied:	Ritsevoort 38/40 te Alkmaar (afb.4-2)
Landelijke X/Y coördinaten:	111339 / 516054
Instellings-/bedrijfscode:	Gemeente Alkmaar vakgroep erfgoed
Onderzoeksmeldingsnr:	4043611100
Programma van eisen	N. de Jong-Lambregts, <i>PvE stadsarcheologie locatie Ritsevoort 38/40</i> , akkoord door P. Bitter 15-6-2012
Deponering:	Archeologisch Centrum gemeente Alkmaar
Gemeentelijke code:	16RTV

Hst.4 Vondsten van De Ooievaar.

Een opgraving bij Ritsevoort 38/40 in 2016 (16RTV)

Peter Bitter m.m.v. Rob Roedema

INHOUD:

Administratieve gegevens

4.1 Inleiding

Aanleiding en vraagstellingen

Archiefbronnen over huizen, eigenaren en bewoners

Opgraving en uitwerking

4.2 Aangetroffen sporen

Periodisering

Ondergrond en vondsten uit periode 1: IJzertijd en Romeinse tijd

Sporen uit periode 2: 10de/12de eeuw tot ca. 1450

Sporen uit periode 3: ca. 1450 tot 1517

Sporen uit periode 4: 1517 - 1573

Sporen uit periode 5: 1573 – ca. 1625

Sporen uit periode 6: ca. 1625 – 1650/1675

Sporen uit periode 7 en 8: ca. 1650/1675 – 1775 - 1876

4.3 Vondsten (Peter Bitter m.m.v. Rob Roedema)

Opmerking vooraf

Sporen dateren met vondstmateriaal

De brandlaag van 1517 (4A)

Beerputvondsten bij Ritsevoort 38/40 uit tweede en derde kwart 16de eeuw (4J 4K)

Beerputvondsten bij Ritsevoort 38/40 uit eind 16de tot derde kwart 17de eeuw (5A)

Afval bij het huis Clarissenbuurt, eind 16de tot derde kwart 17de eeuw (5/6H 6B 6C 6D)

Afval achterin aan de zuidkant uit eind 16de en begin 17de eeuw (5G)

Beerputvondsten bij het huis ten zuiden uit het tweede kwart van de 17de eeuw (6i)

Afval in een beerbak bij Ritsevoort 38/40 uit eind 17de tot eind 18de eeuw (7D)

Algemeen

4.4 Samenvatting

Belangrijkste opgravingsresultaten

Onderzoeksvragen beantwoord

Literatuur

Bijlage 1: Stratigrafische matrix en beschrijving van de sporen (Peter Bitter)

Bijlage 2: Vondstenlijst (Rob Roedema en Peter Bitter)

Bijlage 3: Archiefbronnen over eigenaren en bewoners (Jan Klinkert en Peter Bitter)

Bijlage 4: Dendrochronologisch onderzoek (dr. Karl-Uwe Heussner)

Catalogus van keramiek en glas (Rob Roedema en Peter Bitter)

Afb.4-3 Het Ritsevoort uit het zuiden, vanaf de Heilooërbrug in 1903. Nummer 38/40 is een café met utihangbord, rechts van het pand met de hoge tuitgevel (Regionaal Archief Alkmaar).

Afb.4-4 Het begin van het Ritsevoort op een ingekleurde prentbriefkaart (Regionaal Archief Alkmaar). De rails van de paardentram dateren de foto tussen 1905 en 1929. Voor de deur van nummer 38/40 staan een rijtuig en een wagen.

Afb. 4-5 en 4-6 De Ooievaar met lijstgevel zonder erker in 1932 en rond 1935 met nieuwe erker.

Afb. 4-7 en 4-8 De Ooievaar in 1972 en in 1976, foto's van J. Elsinga (Regionaal Archief Alkmaar)

4.1 Inleiding

Aanleiding en vraagstellingen

Het onderzoek van Ritsevoort 38/40 betrof een smal en langgerekt perceel van iets meer dan 5 meter breed en zo'n 42 meter diep. Hierop stond tot 2016 aan de straatzijde het café de Ooievaar met bovenwoning,¹ waarvan het hoofdgebouw uit 1876 stamt. Het onderging nadien enkele verbouwingen en uitbreidingen, onder andere een verhoogde kap en nieuwe voorpui met erker uit 1933 (**afb. 4-3 t/m 4-8**). Op het achterterrein bevond zich tot 2016 een groot rechthoekig pand uit de 19de eeuw waarin een dansschool zat, met de zolder ingericht als duiventil.

De opgraving door de gemeentelijk archeologen vond plaats van 16 november tot 6 december 2016 in aansluiting op de bovengrondse sloop van de opstallen en voorafgaand aan de nieuwbouw. De belangrijkste vraagstellingen voor het onderzoek betroffen, naast de gebruikelijke algemene vragen over de bewoningsgeschiedenis, terreininrichting, huizen en huisraad in dit deel van de stad, vragen over de eerste bewoningsfasen en de verdere ontwikkeling van de bebouwing.²

¹ Op vroeg-20ste-eeuwse foto's draagt het café al deze naam, met een uithangbord met een ooievaar. Er is in 1932 een café met stalhouderij van A. den Houdijker (RAA FO 1002808).

² Opgravingen naar de oudste bewoningsgeschiedenis van het Ritsevoort vonden eerder plaats bij Baanstraat 34 in 2013 (13BST – Bitter 2017), Ritsevoort 32 en Ritsevoort 60 in 2008 (08RTVX en 08RTV) en Ritsevoort 7 in 2006 (06RTV - De Jong-Lambregts 2009).

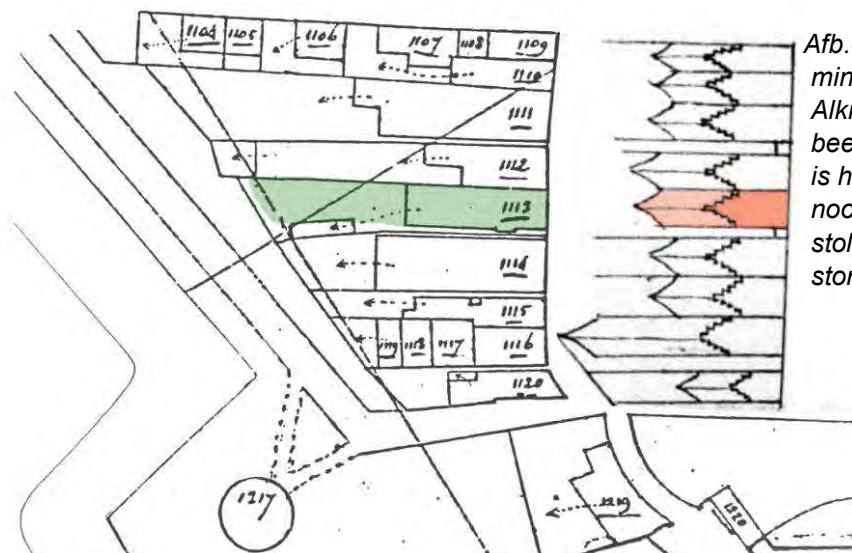
Afb. 4-9 t/m 4-11 Het Ritsevoort op de plattegronden van Jacob van Deventer (1561), Cornelis Drebbel (1597) en Ioan Blaeu (1649)

Vooronderzoek naar huizen, eigenaren en bewoners

Op de kaart van Jacob van Deventer circa 1561 zijn geen details te zien van de buitenwijk het Ritsevoort, die nog is omgeven door landerijen (**afb. 4-9**). Onze onderzoekslocatie ligt daarin ongeveer halverwege, vijf huizen ten zuiden van de Vrouwenstraat.

Cornelis Drebbel bracht op zijn gravure van de stadsplattegrond in 1597 talloze details aan. Aan de westkant van het Ritsevoort staan tussen de Vrouwenstraat en de stadspoort zes huizen en een stolpboerderij (**afb. 4-10**). Het is een langhuisstolp, een boerderijtype waarvan de stolp alleen dient voor hooiopslag en eventueel stal terwijl het woonhuis er nog aan de voorzijde buiten tegenaan is gezet. Dit exemplaar van de kaart is later met waterverf ingekleurd - de blauwe kleur van het dak van de stolp zal niet verwijzen naar een leidendak, want die kwamen alleen op zeer vooraanstaande panden voor. Onze opgravingslocatie was de buurman direct ten noorden van de boerderij. Drebbel tekent langs de stadswal ook enkele huizen van de Clarissenbuurt. Hoewel de kaart vaak de indruk maakt topografisch exact te zijn, is dat niet overal het geval (de kaart is overigens erg kleinschalig en daarom uiterst minutieus gegraveerd) want hij laat op minder belangrijke plekken vaak het een en ander weg. Ook hier ontbreekt er een pandje, want tussen de Vrouwenstraat en de boerderij moeten niet vier maar vijf pandjes hebben gestaan, waaronder 'ons' huis.

In 1649 graveerde Ioan Blaeu een stadsplattegrond die deels is gebaseerd op de kaart van Drebbel, maar dan voorzien van talrijke correcties en aanvullingen. Blaeu tekent inderdaad vijf panden aan het Ritsevoort tussen de stolp en de Vrouwenstraat (**afb. 4-11**). Ook staat er nu schuin achter de stolp behalve een gebouw langs de Clarissenbuurt (met de nok in noord-zuid richting) nog een toegevoegd pand in het achterterrein (in West-Oost richting). Beide panden zouden we in de opgraving aantreffen.

Afb.4-12a Uitsnede uit de kadastrale minuut van 1832 (Regionaal Archief Alkmaar), gecombineerd met gevelbeelden van circa 1670. De locatie is het vijfde perceel vanuit het noorden, Kad.A1113. De langhuisstolpboerderij ten zuiden ervan stond op het brede perceel A1114.

Afb.4-12b Uitsnede uit de kadastrale minuut van 1885 (Regionaal Archief Alkmaar), gecombineerd met gevelbeelden van circa 1980. De locatie is Kad.A2664.

Bij zowel Drebber als Blaeu is het perspectief zodanig, dat de voorgevel buiten beeld blijft. Op de zogenaamde 'Gevelbeeldenkaartjes' uit ongeveer 1670 is Ritsevoort 38/40 een pand met een zolderverdieping, voorzien van een bakstenen trapgevel (**afb.4-12a**). Uit archiefbronnen blijkt dat het huis in 1627 nog voor de knappe prijs van f.1.800 werd verkocht, maar in de loop van de eeuw liep de waarde gestaag terug, in 1629 f.1.700 en in 1631 f.1.500 en het dieptepunt was in 1680 toen het nog maar f.470 opbracht (zie bijlage 3). Na verkopen in 1717 voor f.500, in 1734 voor f.725 en in 1757 samen met een ander pand f.800, was de prijs in 1776 ineens bijna verdubbeld naar f.1.500 en in 1806 zelfs f.2.000. Er moeten tussen 1757 en 1776 omvangrijke herstelwerkzaamheden zijn uitgevoerd. Vanaf het begin van de 17de eeuw hoorde bij het huis ook een erachter gelegen schuur.

Ritsevoort 38/40 was tot 2016 een huis met een verdieping met een brede steeg aan de zuidzijde, gebouwd in 1876 als een café met bovenwoning, verhoogd en van een nieuwe gevel voorzien in 1934. Het hoofdgebouw is in de 20ste eeuw ook aan de achterzijde vergroot. Op het achterterrein stond bovendien over de hele breedte van het perceel een groot rechthoekig gebouw met een zolderverdieping. Dit gebouw staat op de Kadastrale Minuut van 1885 ingetekend (**afb.4-12b**). Er is in de 20ste eeuw veel aan verbouwd. De Ooievaar was al een herberg in 1806. In 1734 tot 1776 was het eigendom van een bakker (zie bijlage 3).

Opgraving en uitwerking

Het onderzoeksterrein werd in twee helften gescheiden door een diepe 20ste-eeuwse kelder achterin het hoofdhuis. De 2 meter brede steeg aan de zuidzijde is buiten het onderzoek gelaten, vanwege de nabijheid van het buurpand en de mogelijke aanwezigheid van kabels en leidingen. Ook aan de noordkant moest bij het verdiepen voor de veiligheid een afstand van 1 tot 1,5 meter worden gehouden ten opzichte van het buurpand. Logistiek was de smalle werkruimte in het terrein een beperkende factor, omdat men telkens de werkput niet langer kon maken dan het bereik van de graafmachine (4 tot 4,5 meter), waarbij de vrijkomende grond op een stortheuvel achter de kraan moest worden weggezet. Het onderzoek is daarom uitgevoerd in 9 aansluitende werkputten, met in elke werkput telkens 4 of 5 vlakken. De westhelft werd van west naar oost opgegraven in zes opeenvolgende aansluitende werkputten (**afb.4-13**). Het voorste deel bij de straat werd weer van oost naar west opgegraven in drie werkputten.

Het meetsysteem van de opgraving had een basislijn langs de zuidelijke perceelgrens met een fictief nulpunt buiten de locatie – het meetgrid had een x-as van oost naar west die begon met 100 en doortelde tot het verste punt op 142 m, de y-as van zuid naar noord ging vanaf de hoek van het buurpand van 0 tot 7 m (zie de opgravings-plattegronden).

Na de opgraving zijn de vondsten met inzet van vrijwilligers gewassen en vervolgens door Rob Roedema van de gemeentelijke vakgroep erfgoed op de werktafels gepuzzeld, gedetermineerd en getekend (zie *bijlage 2*). Keramiek is gerestaureerd door vrijwilligster Marianne Bruggeman en door Karin Beemster van de vakgroep erfgoed. Enkele vondsten zijn geconserveerd door Archeoplan uit Delft. Dendrochronologische dateringen werden uitbesteed aan het Deutsches Archäologisches Institut van de Universiteit van Berlijn (*bijlage 4*).

Afb.4-13 Aanleg van de eerste werkput, geheel aan de westkant tegen de vestingwal

4.2 Aangetroffen sporen

Periodisering

De aangetroffen archeologische resten konden worden uitgesplitst in 9 perioden:

- Periode 1: ca. 800 voor Chr.- 250 na Chr.
- Periode 2: ca. 1000/1200 - 1450
- Periode 3: ca. 1450 - 1517
- Periode 4: 1517 - 1573
- Periode 5: 1573 - ca. 1625
- Periode 6: ca. 1625 – 1650/1675
- Periode 7: ca. 1650/1675 - 1775
- Periode 8: ca. 1775 - 1876
- Periode 9: ca. 1876 - 2000

De sporen worden gecodeerd met een samengestelde code bestaande uit het periodenummer plus een volletter. Van een aantal sporen is de periodisering vaag gebleven en hiervoor worden de beide mogelijke perioden gehanteerd, bijvoorbeeld de leemvloer 3/4M die ergens tussen circa 1450 en 1573 gedateerd moet worden (periode 3 of 4). De sporen worden gedetailleerd beschreven in *bijlage 1*, waarbij ook een stratigrafische matrix is gevoegd. De inventarisatie van de vondsten is opgenomen in *bijlage 2*.

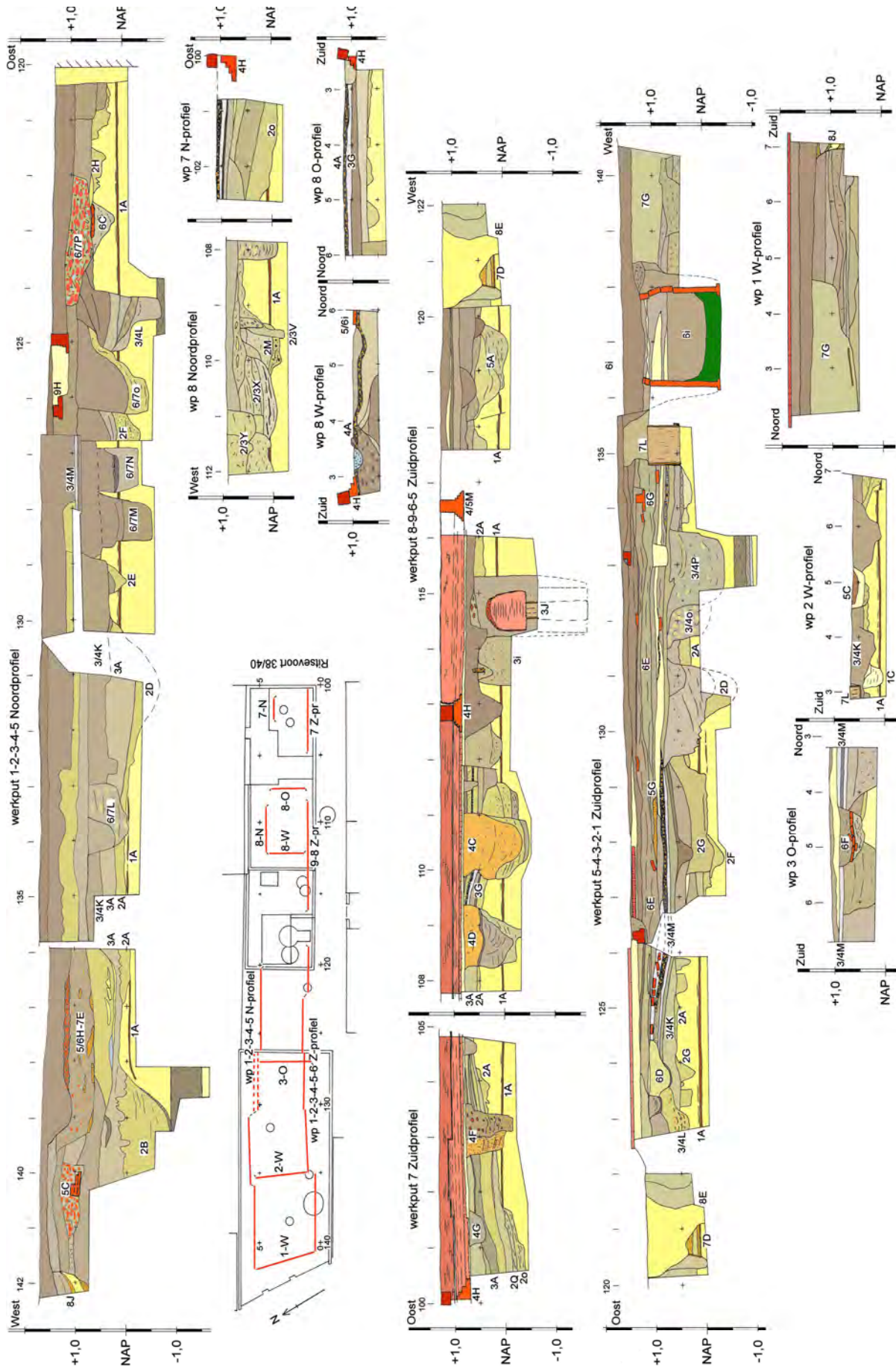
Ondergrond en vondsten uit periode 1: IJzertijd en Romeinse tijd

De ondergrond bestaat uit een pakket geel duinzand als bovenlaag van de strandwal, met daarin opgesloten een veenpakket van ca. 50 cm dik (bovenkant op 0,7 m-NAP) op een dunne grijze kleilaag en daaronder weer geel zand. Het hoogste nog bewaarde punt van het duinzand is op 0,6 m+NAP. Vanaf de late Middeleeuwen is het terrein slechts enkele decimeters opgehoogd, maar vooral het achterterrein is later flink doorgraven door talrijke kuilen (*afb.4-15*). De vroegste sporen dateren uit de IJzertijd en Romeinse tijd.

Op 0,1 m+NAP bevindt zich in het duinzand een oud oppervlak (spoor **1A**), als een hard humeus bandje van 2-4 cm dik dat door ijzer-inspoeling roodbruin is gekleurd (*afb.4-14*). Op 2-3 cm erboven zijn nog wat resten te zien van een tweede paarsbruin oppervlak.

Afb.4-14 Het Noordprofiel van werkput 1: a. een detail van het IJzertijd-oppervlak 1A; b. geheel onderin het profiel spoor 1A en links de ingraving van kuil 2B.

Afb.4-15 Profielen van de opgraving. Schaal ca 1:100. Legenda zie afb.4-22.

Afb.4-16 Bodemfragment van IJzertijd- aardewerk uit het laagje 1A (16RTV153). Ca. 1:2

Afb.4-17 Randfragment van inheems-romeins aardewerk uit greppel 1B (16RTV52). Ca.1:2.

Afb.4-18 Diverse wandfragmenten van inheems-romeins aardewerk uit greppel 1C (16RTV54). Ca.1:2

Afb.4-19 Wandscherf van besmeten aardewerk, opspit in spoor 3/4K (16RTV103). Ca.1:2

Afb.4-20 Bodemfragment, opspit in spoor 6/7L (16RTV65). Ca 1:2

Er is welgeteld één potscherf gevonden in laag 1A en die zal dateren uit de IJzertijd (**afb.4-16**). Het fragment is van de bodem van een bolle of wijde pot, uitgekneet tot een platte een standvoet.³ Het oude oppervlak vertoont geen sporen van bodembewerking en is naderhand afgedekt door stuifzand van minstens een halve meter dik.

Vanaf een onbekend niveau zijn later vanuit het stuifzand twee greppels (**1B** en **1C**) gegraven, waaruit enkele potscherven zijn geborgen uit de Romeinse tijd, onder meer vrij dikwandige (6-8 mm dikke) wandscherven van gepolijst aardewerk en van zowel ruw afgewerkt als van besmeten aardewerk. Het materiaal heeft een matig hard bleek grijs of vaalbruin baksel zonder zichtbare magering (**afb.4-17 en 4-18**). Een ruw afgewerkt randfragment met een wanddikte van 10 mm is van een wijdmondige pot met afgeschuinde binnenrand, in de typologie van Taayke type Gw6a en dateerbaar tussen 100 en 250 na Chr. (**afb.4-17**)⁴.

Er komt ook aardewerk uit de IJzertijd of Romeinse tijd als opspit uit enkele latere sporen (**afb.4-19 en 4-20**).⁵

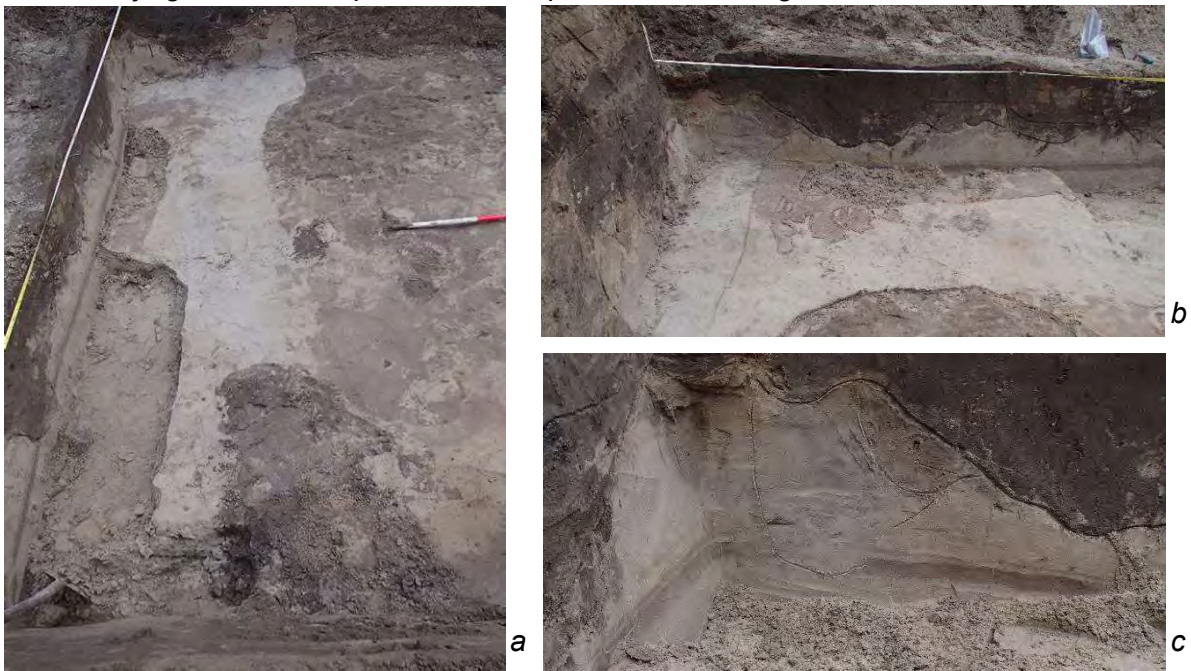
³ Vergelijk bolle potten uit de midden-IJzertijd bij Van Heeringen 1987 (BROB 37) p.102 nr.80 (site 37-Oost-22: datering p.172), 1989 (BROB 39) p.130 nr.75 (25-West-18, datering p.183).

⁴ Taayke 1990-1996: het type komt o.a. in Westergo (Friesland) voor (Taayke 1990, 137 Abb.19), datering Taayke 1996, 182 Tabel 10.

⁵ Prehistorische scherven komen als opspit uit sloot 2K (16RTV98), laag 3A (16RTV142), laag 3/4K (16RTV103), laag 4A (16RTV114) en kuil 6/7L (16RTV65).

De inheems-romeinse greppel/ sloot (**1C**) in Oost-West richting was doorgraven door de greppel/sloot (**1B**) in Noord-Zuid richting (**afb.4-20** en **afb.4-21**). De sporen waren amper zichtbaar vanwege een zandvulling met vrijwel dezelfde kleur en zandfractie als het stuifzand en de afwezigheid van een duidelijke sliblaag op de bodem (vermoedelijk door uitloging). Ze werden herkend doordat ze het paarsbruine laagje doorgroeven en daarna bleek in het profiel een miniem kleurverschil (ietsje lichter geel met vage grijze vlekken) zichtbaar, met wat brokjes van de verspitte laag 1A erin.

In het hele terrein is vervolgens een onderste vlak aangelegd op dit paarsbruine laagje 1A, maar er zijn geen andere sporen uit deze periode meer aangetroffen.

Afb.4-21 Onderste vlak, bovenop laagje 1A: a. greppel 1B gezien vanuit het zuiden; b. greppel 1C gaat door 1B, gezien vanuit het oosten; c. doorsnede door 1C in werkput 2 Westprofiel (vgl. afb.4-15).

Sporen uit periode 2: 10de/12de eeuw tot ca. 1450

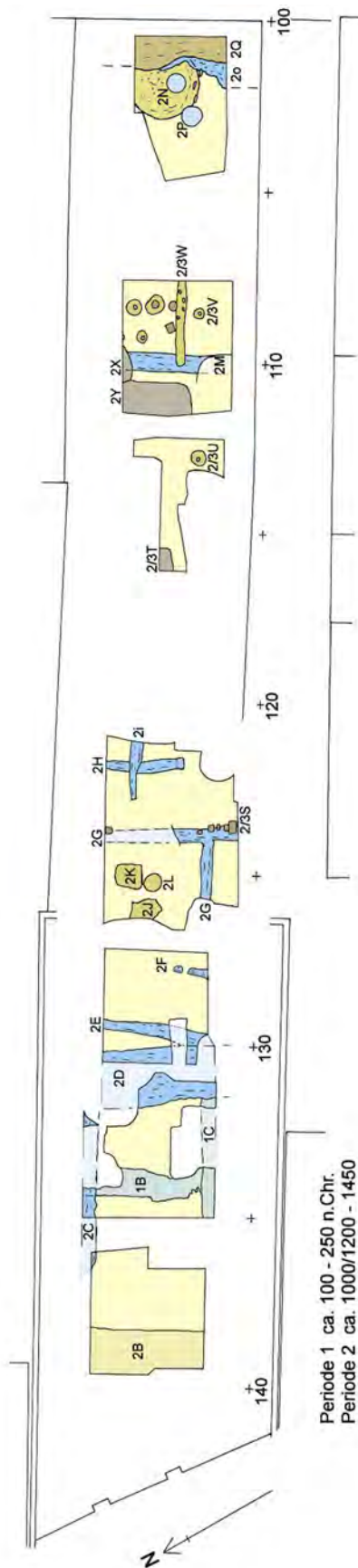
Als onderste laag bevond zich op enkele plekken in het terrein nog een restant van een omgespitte akkerlaag van lichtgrijs tot lichtbruin zand (**2A**), met aan de onderzijde spitsporen en in het vlak soms schepsteken zichtbaar (**afb.4-22**). Er zaten een paar potscherven in die ruwweg tussen de 10de en 12de eeuw zijn te dateren maar ook scherfmateriaal uit de 13de en 14de/15de eeuw.

In het onderste vlak zijn diverse smalle greppels aangesneden (**afb.4-23c, 4-24**). In de profielen (**afb.4-15**) blijkt dat een enkele het restant was van een 2 meter brede sloot en dat geldt vermoedelijk ook voor de meeste aangetroffen 'greppels'. Ze lopen ofwel parallel aan de weg van het Ritsevoort ('Noord-Zuid')⁶ ofwel haaks daarop ('Oost-West'). Die oriëntatie hadden overigens ook de hierboven vermelde greppels uit de Romeinse tijd, wat weer aangeeft dat de randweg van de zandrug al van prehistorische ouderdom kan zijn. De breedste sloot (spoor **2o**, de aangetroffen breedte van 2 meter was wellicht slechts de helft) is gevonden tegen de rooilijn langs de weg van het Ritsevoort en vormde hier een berm-sloot die de weg van het omringende platteland scheidde (**afb.4-23a-c**). Deze

⁶ De oriëntatie is iets oostwaarts gedraaid, om het nauwkeuriger te zeggen in de richting van zuid-zuid-west naar noord-noord-oost.

Legenda

- geel zand
- grijs zand
- donkerbruin zand
- hout
- haardas
- waterloop
- wateropslag
- beer
- beerputleging-kuil
- puinkuil
- baksteen <1600
- baksteen na 1600
- reconstructie
- leemvloer
- plavuizenvloer

Afb.4-22 Overzicht van grondsporen uit perioden 1 en 2. Schaal 1:200. Het noorden is links.

bermsloot is ook aangetroffen bij de opgraving van Ritsevoort 60 in 2008. De onderste sliblaag, zoals aangesneden in de opgraving (mogelijk niet het diepste punt), gaat over de insteek van een waterput (**2N**) – het hout van de ton, regionaal West-Nederlands eiken, is dendrochronologisch gedateerd op circa 1312 (zie *bijlage 4*). De gevonden sporen van de bermsloot dateren dus uit de 14de eeuw. De sloot zal na omstreeks één tot anderhalve eeuw weer zijn gedempt (**2Q**), aangezien het vondstmateriaal uit de zandopvulling in de late 14de of eerste helft 15de eeuw kan worden gedateerd.

Waterput 2N is naderhand opgevolgd door waterput **2P**, ingegraven in de rand van de insteek van 2N (*afb.4-23d*). Uit deze latere tonput komt geen vondstmateriaal, maar hij wordt afgedekt door de sporen uit periode 3.

Een bijzondere vondsten waren de schoenafdrukken (**2R**) van een kind dat in de modderige slootkant heeft gelopen, circa schoenmaat 27 (*afb.4-23e*).

Er werden in het onderzoeksgebied zes sloten gedocumenteerd parallel aan de bermsloot **2o**, op respectievelijk 10, 22, 24, 28, 30 en 31 meter van de straat (*afb.4-24*). Uit de demping van de sloten komen potscherven die slechts globaal zijn te dateren in de 14de of 15de eeuw.

Afb.4-23 Sporen in het onderste vlak aan de straatzijde: a en b. sloot 2o en waterput 2N vanuit het Westen en Noorden; c. werkput 7 Zuidprofiel met linksonder sloot 2o; d. waterput 2P vanuit het Westen; e. voetafdruk 2R.

De sloten **2H** en **2G** op respectievelijk 22 en 24 meter van de straat zullen wel elkaars opvolgers zijn geweest (onderlinge volgorde niet bekend) en hetzelfde geldt voor de sloten **2F**, **2E** en **2D** op respectievelijk 28, 30 en 31 meter (2E wordt doorsneden door 2D). Sloop 2G wordt in de 15de eeuw nog opgevolgd door sloot **3/4L** en omstreeks deze hoogte is er ook in later eeuwen steeds een achtergrens voor het huisperceel van Ritsevoort 38/40 aanwijsbaar. Dit perceel was dus eerder nog wel gehalveerd door sloot **2M** op 10 meter van de straat. In het achterterrein zijn ook drie haaks op de straat (Oost-West) lopende sloten aangesneden. Eén ervan sluit aan op **2G** maar de onderlinge volgorde of samenhang met de andere twee O-W sloten (**2C** en **2i**) en met de andere sloten is niet opgehelderd.

Afb.4-24 Met grijs zand gevulde sloten in het gele zand: a. Sloop 2E (links) doorsneden door 2D (rechts), vanuit het noorden; b. sloten 2G (linksonder) en 2D (rechtsonder) in werkput 3 Zuidprofiel; c. sloot 2M (rechtsonder) doorsneden door kuil 2X in werkput 8 Noordprofiel.

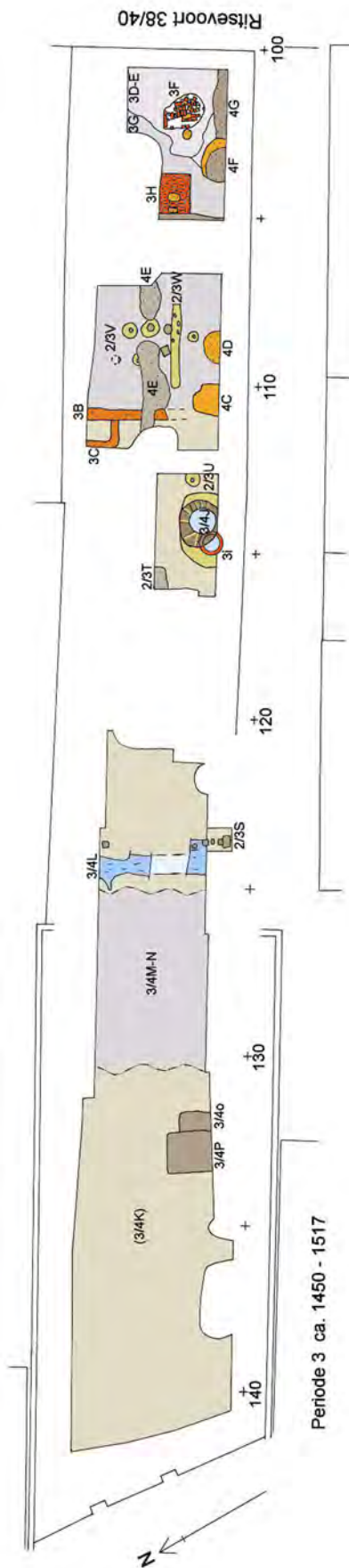
Op 8-9 meter van de straat kwam een reeks forse paalkuilen (**2/3V**) te voorschijn en een soortgelijke palenreeks (spoor **2/3S**) was er ook op 23,5 meter (**afb.4-22 en -26**). Daartussen kwamen nog diverse verspreide paalkuilen en kuilen voor, waarbij in enkele kuilen ook fragmenten van 14de-eeuws aardewerk zijn aangetroffen. Het is in principe denkbaar dat hier een houten gebouw heeft gestaan, maar de plattegrond blijft dan onduidelijk doordat veel is vergraven door latere kuilen, kelders en putten. Het kunnen even goed schuttingen zijn geweest – dat geldt met name voor de palenrij **2/3S** op 23,5 meter die over de rand van sloot 2G gaat en weer wordt oversneden door de zijkant van sloot 3/4L.

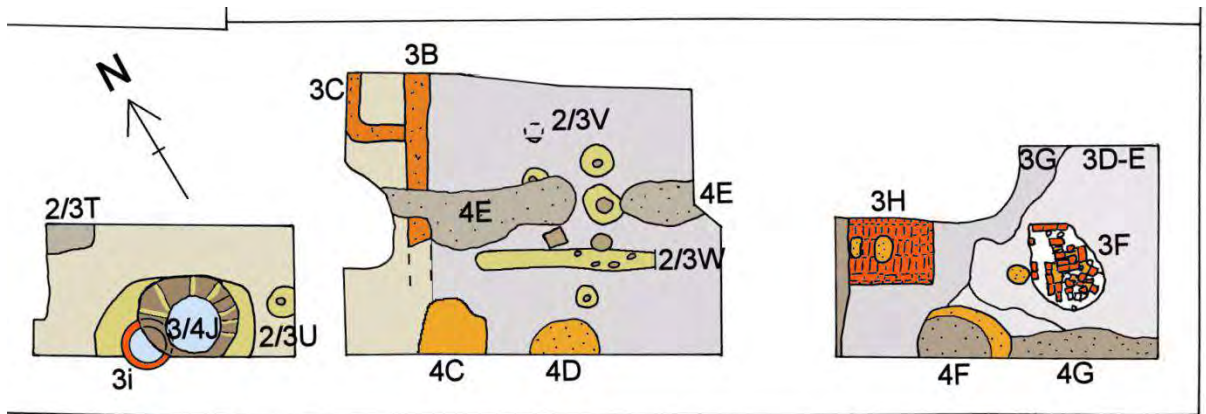
Afb.4-25 Delen van een bronzen kandelaar, 15de eeuw, uit ophoging 3A (16RTV123). Ware grootte.

Legenda

- geel zand
- grijs zand
- donkerbruin zand
- hout
- haardas
- waterloop
- wateropslag
- beer
- beerputleging-kuil
- puinkuil
- baksteen <1600
- baksteen na 1600
- reconstructie
- leemvloer
- plavuizenvloer

Afb.4-26 Overzicht van grondsporen uit periode 3 met brandresten 4A t/m 4G. Schaal 1:200. Het noorden is links.

Afb.4-27 Sporen van huis 3B-3C met kleivloeren en haarden 3D-3H, met brandresten uit periode 4. Schaal 1:100.

Sporen uit periode 3: ca. 1450 tot 1517

De eerste duidelijke huizenbouw vindt pas na 1450 plaats (*afb.4-26 t/m 4-28*), mogelijk pas aan het einde van de 15de eeuw, te oordelen naar het erbij gevonden aardewerk. Het gaat om leemvloeren (**3D-3E**, vervangen door **3G**, op ophogingslaag **3A**) van een huis waarvan we op 11 meter vanaf de straat een puinspoor van de achterwand (**3B**) vonden. Dit laatste was een ondiep spoor van 30 cm breed met rechte kanten en vlakke onderkant, vermoedelijk de afdruk van een zware liggende balk van een huis in vakwerkbouw. De leemvloer liep over de hele breedte van de werkput door en in de lengte vanaf 3B tot aan de straat, zodat het huis minstens 4,5 meter breed en 11 meter diep was. Er werden twee elkaar opvolgende bakstenen stookvloertjes gevonden van vrij liggende haardplaatsen (**3F** bij leemvloer 3D-3E, opgevolgd door **3H** bij 3G). Aan de achterzijde is een spoor waargenomen van een vierkant uitbouwsel (**3C**) tegen de achtergevel.

Afb.4-28 Opeenvolgende kleivloeren en twee haardplaatsen: a. haard 3F vanuit het oosten gezien; b en c. haard 3H vanuit het oosten gezien en vanuit het zuiden.

Afb. 4-29 Onderzoek van sporen 4i en 3/4J, vanuit het noorden gezien: a. spoor 3/4J met ronde plaggenwand voor een regenwater-ton; b. de eronder gelegen waterput 3i met bakstenen kraag (3/4J is nog zichtbaar in de doorsnede er links naast)

Dicht achter het huis is een waterput (**3i**) aangetroffen van op elkaar geplaatste tonnen met een bakstenen kraag, waarvan de duigen dendrochronologisch gedateerd konden worden (**afb. 4-29a**). Deze zijn gemaakt van eikenhout uit Bourgondië en zullen destijds wel als wijnvaten naar Alkmaar geëxporteerd zijn, met als jongste kapdatum van de eiken ca. 1493. De bakstenen kraag was aan de bovenzijde open en niet met een koepel afgesloten. De tonput is gedempt met zand, waaruit slechts een paar potscherven kwamen.

Later is er een ondiep rond spoor (**3/4J**) overheen gemaakt met een wand van zandplaggen (**afb. 4-29b**). Vermoedelijk zat hierin een regenwater-ton die naderhand is uitgetrokken. Hij kan ook bij een volgende bouwphase hebben gehoord.

Afb. 4-30 Resten van het verbrande huis: a. kleivloer 3G tot aan wandsporen 3B en 3C (met vondstzakjes erop), vanuit het oosten; b detail van brandlaag 4A; c. daaruit verzamelde verbrande potscherven van steengoed (linksonder) en grijs aardewerk (16RTV158).

Het huis is door een felle brand met de grond gelijk gemaakt (**afb.4-30**). Deze heeft op de vloer een dunne laag vette zwarte roet achtergelaten met daarop een pakket oranje verbrande leembrokken, afkomstig van de ingestorte huiswanden van geleemd vlechtwerk (spoor **4A**). Dit zijn hoogst waarschijnlijk de sporen van de plundering van Alkmaar door de beruchte bende 'de Zwarte Hoop' in 1517, die bij die gelegenheid het Ritsevoort plat brandden.⁷

Bij de sloop van huis 3B-3H zijn enkele diepe kuilen (**4C 4D 4E 4F 4G**) gegraven die zijn opgevuld met brandresten en grond (zie ook **afb.4-27**).

Afb.4-31 Sporen in werkput 4 Noord- en Zuidprofielen (vergelijk afb.4-15): a. sloot 3/4L (rechtsonder) doorsneden door kuil 6/7o in werkput 4 Noordprofiel; b lichtgrijze leemvloer 3/4M op bruine grondlaag 3/4L in werkput 4 Zuidprofiel.

Het erf van dit huis werd aan de achterzijde begrensd door sloot **3/4L** (**afb.4-31a**).

In de tuin direct hierachter werd in de opgraving een 5-10 cm dikke lichtgrijze kleilaag (**3/4M**) aangetroffen, die mogelijk de leemvloer was van een gebouw (**afb.4-31b**). De leemvloer besloeg de gehele breedte van de opgraving en is waargenomen tussen circa 25 en 31 meter vanaf de straat. Helaas zijn er geen herkenbare resten gevonden van de beide zijmuren (buiten de opgraving) of van een Oost- en Westwand van het gebouw. Deze kunnen in later tijd zijn verstoord door het intensieve terreingebruik als tuingrond. Vanaf circa 22 meter uit de straat is de gehele achtertuin nadien namelijk flink omgespit, met soms diepe gaten erin gegraven.

De leemvloer is met het weinige erbij gevonden vondstmateriaal niet beter te dateren dan globaal 15de- of 16de-eeuws. Het gebouw is afgebrand, wat een vette zwarte roetlaag (**3/4N**) heeft nagelaten op de leemvloer, maar het valt niet te zeggen of ook deze brand aan de brandstichting van 1517 kan worden toegeschreven. Het gebouw kan van iets later datum zijn geweest. In de roet zit geen huttenleem (verbrande leem van een geleemde vlechtwerkwand) zodat het gebouw wanden van hout moet hebben gehad.

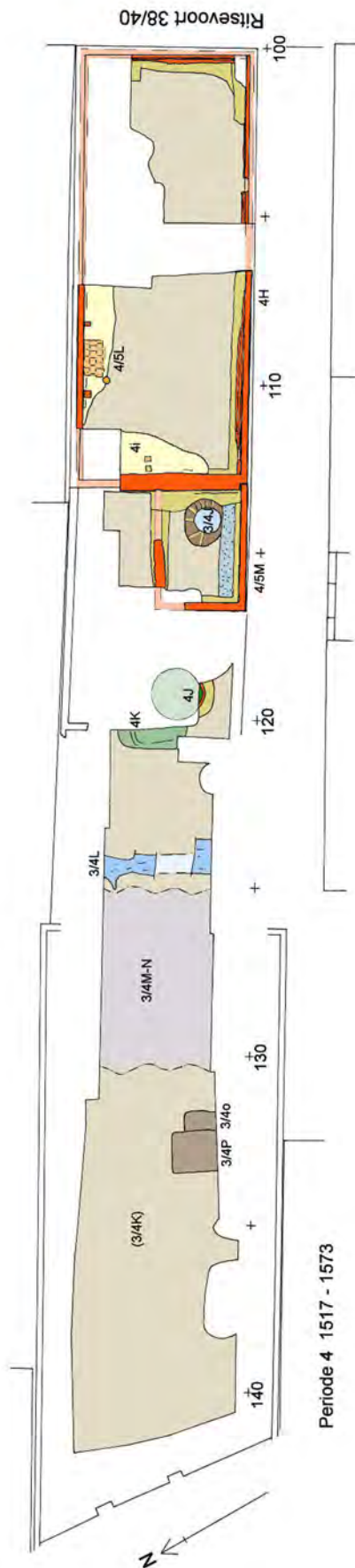
Sporen uit periode 4: 1517 - 1573

Kort na de brand van 1517 is aan de straatkant een bakstenen huis (**4H**) neergezet van 13 bij 5,5 meter (**afb.4-32**). De ondiepe bakstenen funderingen waren 'op staal' gebouwd, dat wil zeggen gewoon in de grond gemetseld in een ondiepe funderingssleuf, met de onderste steenlagen aan beide kanten tweemaal verbreed met vertandingen. Het opgaand muurwerk was één-steens dik. Halverwege is de bodem door een latere kelder verstoord, maar hier bevond zich vermoedelijk een tussenmuur die het 13 meter diepe pand verdeelde in een voor- en achterhuis.

⁷ Overigens is het uit de schriftelijke bronnen niet duidelijk of de beruchte Friese piraat Grote Pier ook persoonlijk aan deze veldtocht deelnam – volgens Drewes 2017.

Legenda

- geel zand
- grijs zand
- donkerbruin zand
- hout
- haardas
- waterloop
- wateropslag
- beer
- beerputleging-kuil
- puinkuil
- baksteen <1600
- baksteen na 1600
- reconstructie
- leemvloer
- plavuizenvloer

Afb.4-32 Overzicht van grondsporen uit periode 4, na de brand van 1517. Schaal 1:200. Het noorden is links.

Afb.4-33 Direct op de funderingen van huis 4H werd in de 19de eeuw de nieuwbouw gezet: links voorgevel straatzijde, rechts zuidelijke zijgevel.

Afb.4-34 Resten van verschillende fasen van schouw 4/5L tegen de noordelijke zijgevel

Het huis zal van het Alkmaars standaard-type⁸ zijn geweest, bestaand uit twee vertrekken achter elkaar met het voorste (het voorhuis) als winkel en/of werkplaats en het achterste als woonvertrek, met erboven slechts een zolderverdieping, waar onder andere de turfvoorraad werd opgeslagen. Het voorhuis was bij deze huizen meestal onverwarmd, omdat hier de luiken overdag open stonden voor het nodige daglicht. Tegen de noordelijke zijmuur was in tweede instantie achterin een schouw (**4/5L**) aangebracht, over een plavuizenvloer heen (**afb.4-34**). Deze zou in later tijd nog enkele verbouwingen (**5/6J 6/7R 8B**) ondergaan. Dit huis stond in casco nog overeenind tot de nieuwbouw aan het einde van de 19de eeuw - zelfs waren stukken opgaand muurwerk van bijna 5 eeuwen oud nog tot 2016 gehandhaafd. Op de gevelbeeld-kaartjes van circa 1670 (**afb.4-12a**) is te zien dat het toen alleen een zolderverdieping had, met een bakstenen trapgevel.

Als het ronde spoor **3/4J** bij het huis 4H heeft gehoord, bevond hij zich nabij de achtergevel (**afb.4-29a**). Hij kan dan een waterton hebben bevat die werd gevoed met water vanaf een dakgoot. Dit betekent dat er dan geen rieten dak zal zijn geweest maar een dak met leisteen of keramische daktegels of dakpannen.

Aan de achterzijde is het huis naderhand nog 3,5 meter verlengd met een smaller achterkeukentje (**4/5M**), gebouwd over spoor 3/4J heen.

Het erf liep oorspronkelijk niet verder dan circa 22 meter. Mogelijk is dit een eeuwenoude perceelgrens geweest, want ongeveer op deze hoogte bevonden zich in de 14de en 15de eeuw al erfsloten (**2G, 2H** en **3/4L**). Voorbij deze erfgrans lagen toen nog de akkers van de zandrug.

⁸ Over huistypen zie Bitter 2007, 84.

In het achtererf werd een bakstenen beerput (**4J**) gevonden die kort na 1517 zal zijn gebouwd, te oordelen naar het erin aangetroffen aardewerk. Rond 1575 werd deze vervangen door een nieuwe beerput (spoor **5A**), die er deels doorheen werd gebouwd. Een deel van de inhoud van de oude beerput is toen begraven in een kuil (**4K**) op circa 21 meter van de straat, bij de achtergrens van het erf. Bij de vondsten uit beerput **4J** en kuil **4K** bevindt zich drinkgerei van rijk versierd Duits steengoed uit Siegburg en Keulen, wat vroege majolica en zelfs glaswerk, wat in de 16de eeuw nog behoorlijk kostbaar was (zie *hst. 4-3*). De nieuwe beerput **5A** had een gemak aan de zuidkant (*afb.4-35*). De beide beerputten waren in de 20ste eeuw grotendeels verstoord door een diepe kelder (**9G**), maar er werd nog wat vondstmateriaal geborgen in de resterende delen (zie *hst.4-3*). Hierbij bevond zich ook divers glaswerk, waaronder een dure beker in Venetiaanse stijl van *vetro a fili*.

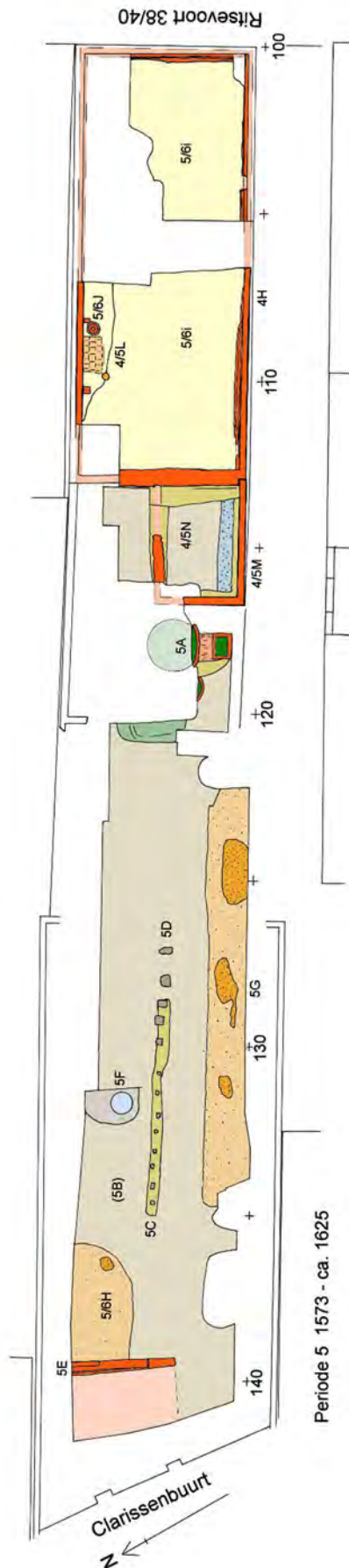
Afb.4-35 Onderzoek van beerput 5A: a. de storkoker waar het privaat op stond rustte op een overwelfde beergang (met de eigenlijke beerput links, verstoord door kelder 9G), op de voorgrond is beerput 4J nog onder het zand verborgen; b. fragment van een maalsteen als afdekking van de storkoker nadat de beerput buiten gebruik was gesteld; c. een aardige vracht vondstmateriaal komt nog uit de beergang

Sporen uit periode 5: 1573 – ca. 1625

In het laatste kwart van de 16de eeuw werd achter het huis aan het Ritsevoort dus een nieuwe beerput (**5A**) aangelegd. Het is niet duidelijk of dit ook verband hield met verbouwingen aan het pand (*afb.4-36*). Opvallend genoeg was de bodem van de beerput bedekt met een dunne laag gebroken groen vensterglas, wat op een verbouwing kan wijzen ten tijde van de aanleg van de nieuwe beerput. Het is goed denkbaar dat de aangebouwde achterkeuken (**4/5M**) pas uit deze periode dateert.

Legenda

- geel zand
- grijs zand
- donkerbruin zand
- hout
- haardas
- waterloop
- wateropslag
- beer
- beerputleging-kuil
- puinkuil
- baksteen <1600
- baksteen na 1600
- reconstructie
- leemvloer
- plavuizenvloer

Afb.4-36 Overzicht van grondsporen uit periode 5. Schaal 1:200. Het noorden is links.

a

b

c

Afb.4-37 Haardplaats 4/5L, ca.1575-1650: a en b. gezien vanuit het noorden met ernaast de ingegraven aspot 5/6J, naderhand is de haardbak vervangen door haardbak 6/7R en die werd weer verkleind tot bak 8B na de bouw van tussenmuur 8A; c aspot r-pot-92 van rood aardewerk (16RTV135).

Ook de datering van de schouw (**4/5L**) tegen de noordelijke zijmuur van het achterhuis is onscherp (**afb.4-37**). De breedte tussen de wangen was ca 2 meter. De as werd opgevangen in een bakstenen haardbak. Vermoedelijk lag er een ijzeren plaat op de haardbak met een gleuf voor de as. Bij deze haard werd een aspot ingegraven voor de opvang van smeulende haardas, gemaakt van rood aardewerk in een model met lensbodem (r-pot-92) dat gangbaar was in de tweede helft van de 16de en eerste helft van de 17de eeuw (**afb.4-37c**).⁹ In het huis zijn ook twee lagen geel zand gevonden met verschillende losse plavuizen die ergens uit de 16de tot 18de eeuw moeten dateren (**5/6i** en **6/7Q**).

In juni en juli 1573 werden met grote haast nieuwe stadwallen en singelgrachten rond Alkmaar aangelegd vanwege de dreigende komst van de Spaanse troepen. Het zuidelijk deel van het Ritsevoort moest plaats maken voor de wal, het Kennemerbolwerk en de singelgrachten, maar het grootste deel van dit vroegere buitenwijkje kwam nu binnen de vesting. De voet van de stadswal lag achter Ritsevoort 38-40 op zo'n 42 meter vanaf de straat.

Na 1573 kwam een grote vluchtelingenstroom richting Holland op gang, vooral uit de zuidelijke Nederlanden. Zoals alle Hollandse steden, maakte ook Alkmaar toen een explosieve bevolkingsgroei door. Ondanks de aanleg van stadsvergrotingen door de gefaseerde demping van het Voormeer aan de oostkant ontstond er een grote druk op alle open ruimten in de stad.

In de late 16de en begin 17de eeuw werd ook het open terrein tussen de bebouwing van het Ritsevoort en de nieuwe stadswal opgevuld, na het aanbrengen van een ophoging met geel zand (**5B**). Dit gebied werd bereikbaar via een nieuwe weg onderlangs de wal vanaf de Vrouwenstraat: de Clarissenbuurt. Dit achterterrein hoorde toen nog niet bij Ritsevoort 38/40.

⁹ Vergelijk de aspotten die zijn opgegraven bij Schoutenstraat 38 (in 2014) en elders in de stad (Bitter 2017 RAMA 24, 147-148 en 170-173).

Afb.4-38 Paalsporen uit periode 5, vanuit het westen: a en b standgreppel met palenrij 5C in het vlak en in een coupe; c. palenrij 5D in het vlak.

Middenin de achtertuin vonden we over de gehele lengte paalsporen van een stevige schutting in de standgreppel **5C**, naar het oosten voortgezet met paalkuilen **5D**, die dit achterterrein in tweeën deelde in een noordelijk en zuidelijk erf (**afb.4-38 en -40**). Het zuidelijke erf liep door achter buurpand Ritsevoort 52. De schutting werd later vervangen door een bakstenen tuinmuur (**6F**), die op 22 meter van de straat een haakse bocht naar het noorden maakte nabij de oude begrenzing van het achtererf van Ritsevoort 38/40.

Op het zuidelijke erf, behorend bij Ritsevoort 52, is omstreeks 1600 een strook grond uitgegraven en de grote kuil (**5G**) werd gevuld met hardas en wat huisafval. In de afval laag werd onder meer een steengoed scherf van een baardmankan uit Raeren gevonden met de datering 1591¹⁰ en een haardsteen (15x10x5,5 cm) met gestempelde buste van keizer Karel V en zijn echtgenote Isabella van Portugal met het jaartal 1581¹¹ (**afb.4-39**).

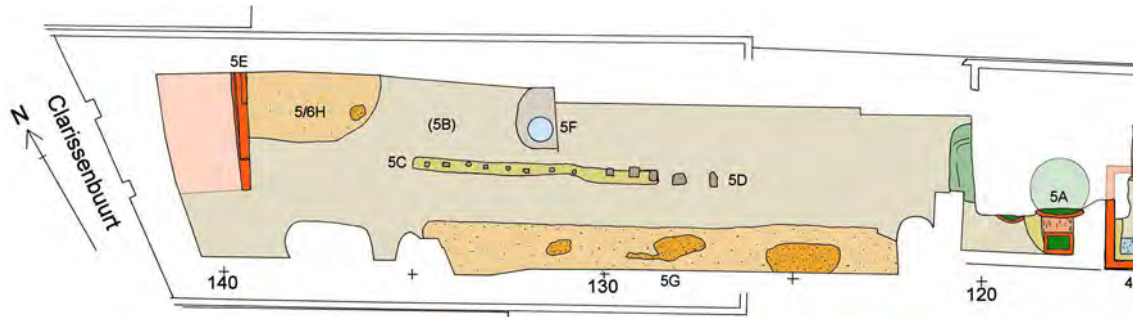

Afb.4-39 Uit kuil 5G (16RTV40): haardsteen uit 1581 en scherf van een kan uit Raeren uit 1591.

¹⁰ In de gestempelde applique van een gekroonde leeuw (?) staan naast het jaartal 1581 ook de initialen IM, mogelijk van de Raerener steengoedbakker Jan Emens Mennicken. In een recent overzicht van de steengoedbakkers van Raeren (Mennicken 2013, 252-266) staan van deze maker wel de initialen IE, YM en IEM genoteerd maar ontbreekt deze simpele IM.

¹¹ Lagers 2006 (p.20-21) schetst dat dit type haardsteen in Antwerpen werd ontwikkeld maar dat ze later ook o.a. in Utrecht werden gemaakt.

Geheel achterin werd op het noordelijke erf een zware fundering (**5E**) gevonden (**afb.4-40 en 4-41**). Hij lag enigszins gedraaid vanwege de oriëntatie op de wal en behoorde bij een huis aan dat Clarissenbuurt dat al in 1597 is afgebeeld op de stadskaart van Drebbel (**afb.4-42**). De tuin ten noorden van schutting 5C-5D behoorde bij dit huis aan de Clarissenbuurt, vanaf circa 22 meter vanaf de straat Ritsevoort.

Afb.4-40 Uitsnede uit de opgravingsplattegrond van periode 5. Schaal 1:200. Het noorden is boven.

Afb.4-41 Fundering 5E gezien uit het westen en uit het zuiden, met ten zuiden ervan de grote kuil 7G die zal zijn gegraven voor het opruimen van de zuidmuur van het pand

Afb.4-42 Uitsnede uit de kaart van C.Drebbel, 1597 (Regionaal Archief Alkmaar). Ons onderzoeksterrein is ten noorden van de stolp met blauw gekleurd dak. Achter Ritsevoort 38/40 (tweede pand ten noorden van de stolp) staat een huis (5E) tegen de stadswal.

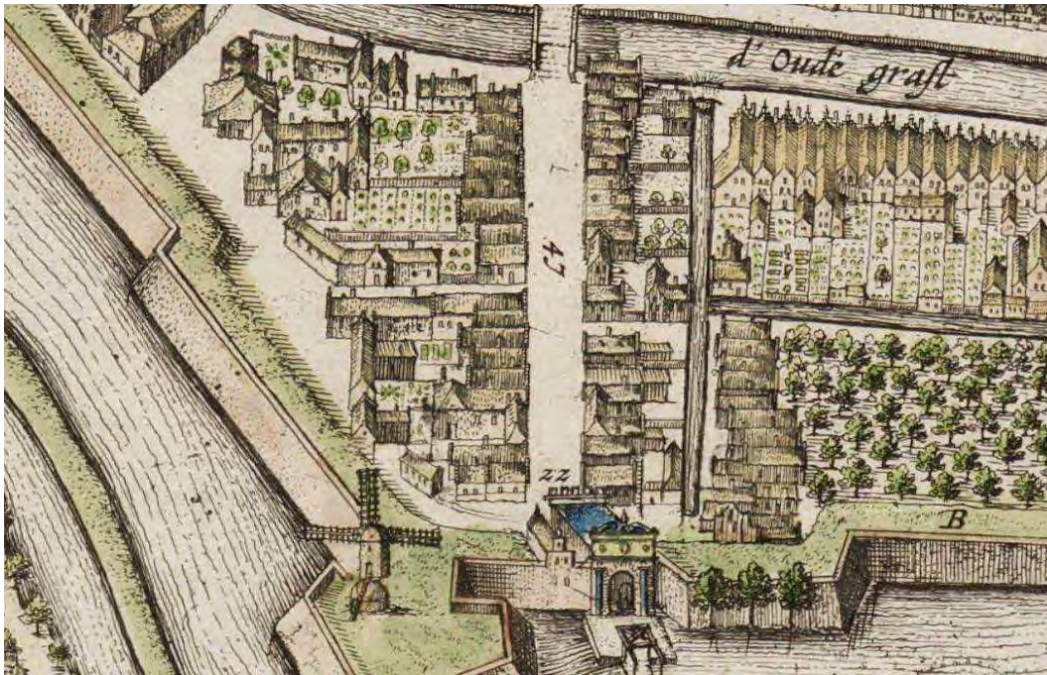

Afb.4-43 Uit de tonput 5F kwam onder meer een gave baardmankruik uit Keulen of Frechen

Op een paar meter naast de fundering 5E vonden we een waterput (**5F**) van bodemloze tonnen, waarvan het eikenhout dendrochronologisch werd gedateerd op een kapdatum van de boom in circa 1579 (**afb.4-43**). De begeleidende vondsten dateren inderdaad vanaf het laatste kwart van de 16de eeuw. De waterput zal zijn aangelegd bij de bouw van het huis 5E. Het huis is in het derde kwart van de 17de eeuw afgebroken. Daarbij is een grote diepe kuil (**7G**) gemaakt tegen de zuidkant van de muur, waardoor sporen van de kopse zuidgevel van **5E** zijn opgeruimd (**afb.4-41**). Tegen de oostkant van de muur werd ook een grote diepe kuil (**7E**) gegraven, met een vracht slooppuin van muur 5E in de vulling en onderin ook de resten van één of meer omgespitte kuilen met haardas en wat huisafval (**5/6H**).

Afb.4-44 Opspit van metaalvondsten, 16de-17de eeuw: a. vingerhoedje zonder kap met putjes diafonaal gehamerd 18 bij 18mm uit fundering 6F, b. pinloodje van loodtin met onbekende wapens aan beide zijden diameter 25 mm uit ophoging 6A. Anderhalf keer ware grootte.

Afb.4-45 Uitsnede uit de kaart van I. Blaeu, 1649 (Regionaal Archief Alkmaar). Achter Ritsevoort 38/40 (derde huis ten noorden van de stolp) is er een huis (6G) bijgekomen, met de nok van het dak haaks op het Ritsevoort

Sporen uit periode 6: ca. 1625 – 1650/1675

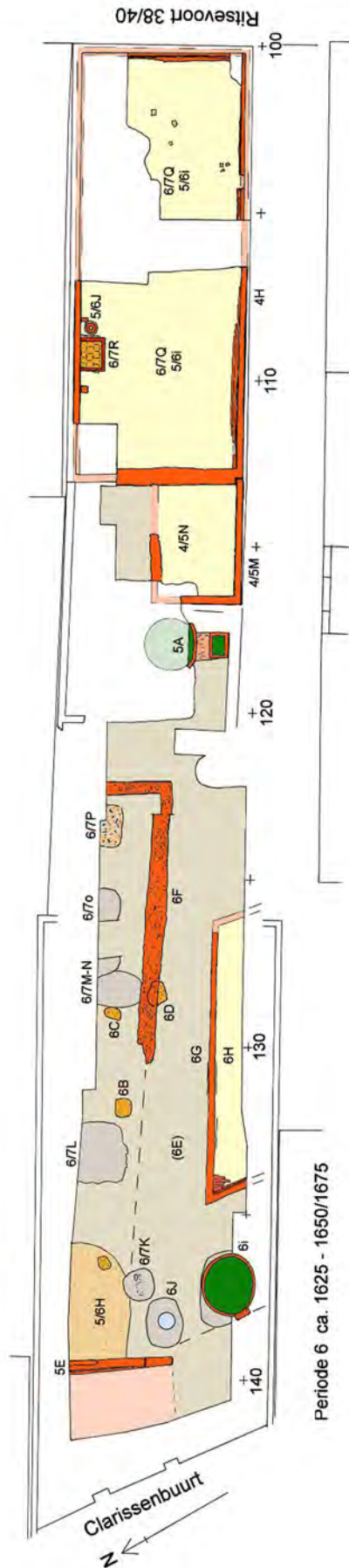
Rond 1625 werd het achterterrein opgehoogd met donkerbruin zand (6A). In de tuin ten noorden van schutting 5C-5D bevonden zich een paar askuilen (6B 6C 6D) met wat huisafval, dat net als de as in kuil 5/6H uit het huis aan de Clarissenbuurt zal zijn gekomen. In het tweede kwart van de 17de eeuw werd de schutting 5C-5D vervangen door een bakstenen muur (6F), aangelegd op een rommelige funderingsplaat van liggende sloopstenen (afb.4-46, 4-47). Deze muur maakte op 22 meter van de straat een haakse bocht naar het noorden, bij het achtererf van huis Ritsevoort 38/40.

Afb.4-46 De rommelige baksteenfundering van tuinmuur 6F middenin de achtertuin, gezien vanuit het westen in werkput 3 (a.) en het vervolg in werkput 4, met een noordwaartse bocht (b.)

Legenda

- geel zand
- grijs zand
- donkerbruin zand
- hout
- haardas
- waterloop
- wateropslag
- beer
- beerputleging-kuil
- puinkuil
- baksteen <1600
- baksteen na 1600
- reconstructie
- leenvloer
- plavuizenvloer

Afb.4-47 Overzicht van grondsporen uit periode 6. Schaal 1:200. Het noorden is links..

Afb.4-48a De resten van het huis 6G gezien vanuit het westen

Afb.4-48b Onderzoek van beerput 6i.

Dit deel van de tuin is in de 17de en 18de eeuw flink doorgraven, met een aantal smalle maar diepe kuilen (**6/7K t/m 6/7o**), tot soms wel 2 meter diep (zie ook de profielen in **afb.4-16**). Er komt maar weinig vondstmateriaal uit, wat het dateren bemoeilijkt. Het doel van deze kuilen is onduidelijk – misschien werd hierin het gele zand uit de ondergrond opgedolven voor gebruik als strooizand op een vloer.

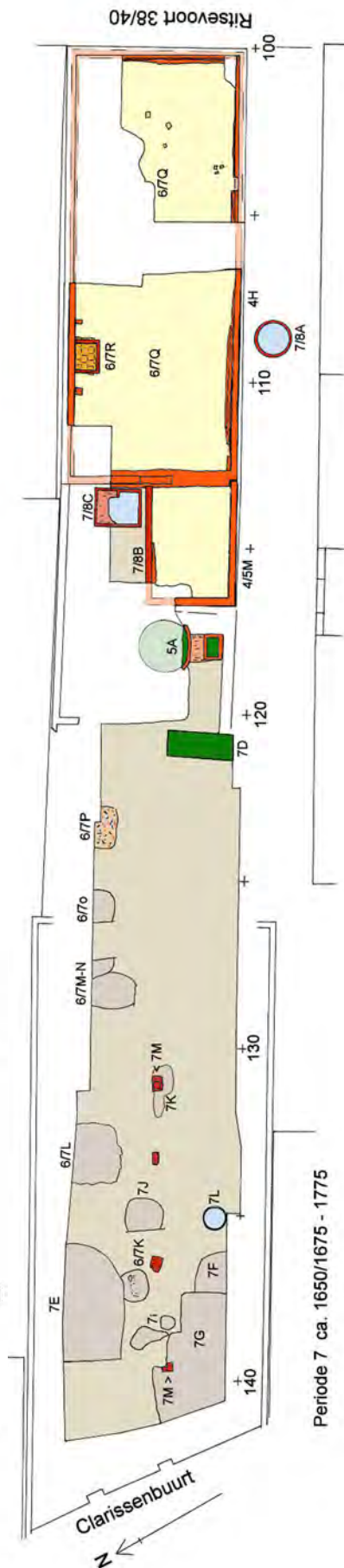
Op het erf ten zuiden van schutting 5C-5D verrees een huis dat zich grotendeels achter de zuidelijke buurman van het Ritsevoort (nr.52) bevond (**afb.4-47 en 4-48a**). Hieraan voorafgaand was over de laag met asrommel (5G) een laag bruin zand (**6E**) aangebracht, waaruit een enkele vondst uit het tweede kwart van de 17de eeuw kwam. Het huis ontbreekt nog op de kaart van Drebber uit 1597, maar staat wel afgebeeld op de kaart van Ioan Blaeu uit 1649 (vergelijk **afb.4-45**).

In de opgraving vonden we alleen de noordelijke gevel en het begin van de westgevel (**6G**), omdat de oostgevel later tot op de fundering was gesloopt. Inpandig werd nog een stukje gevonden van een baksteenvloer (**6H**) op een vlijlaag van geel zand. De westgevel maakte ten opzichte van de noordgevel een scherpe hoek, omdat het huis in lijn stond met de stadswal. Vermoedelijk hadden de bewoners hun toegang via de steeg tussen Ritsevoort 38/40 en 52.

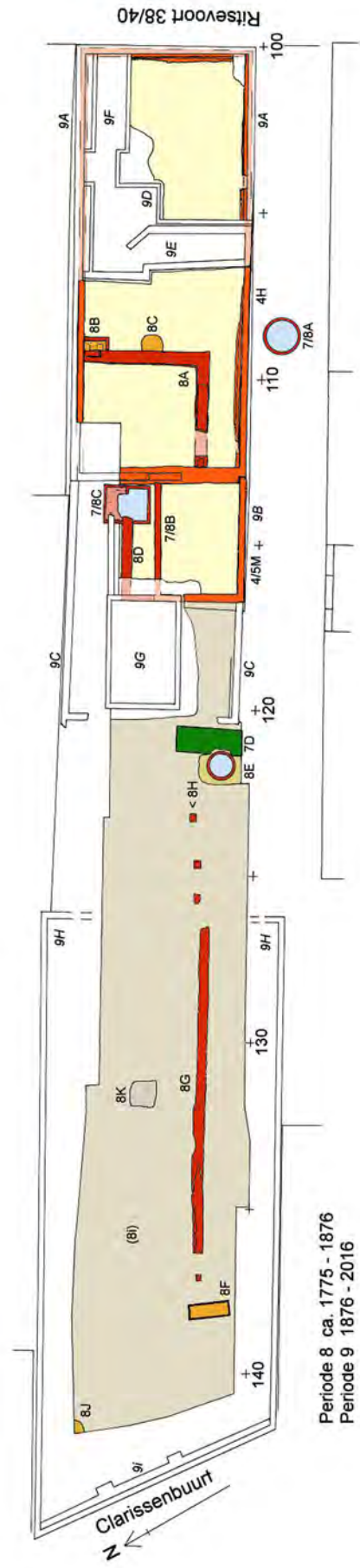
Ten westen van het huis werd de bijbehorende beerput (**6i**) opgegraven (**afb.4-48b**). De stortkoker was een hangkoker op de aanzet van de koepel en bevond zich aan de westkant van de ronde beerput, met dezelfde oriëntatie als de westgevel van het huis. Het privaathuisje stond hier vermoedelijk tegen een schutting op 3,6 meter van de westgevel. De beerput leverde vondsten op uit de eerste helft van de 17de eeuw (zie *paragraaf 3*). Het serviesgoed weerspiegelt enige welstand, met onder meer versierd Duits steengoed, een enkel Italiaans bord (blauw beschilderd op blauwe ondergrond, uit Ligurië) en glazen roemers en bekers waaronder een fraaie beker met blauwe en witte glasdraadversiering in Venetiaanse stijl ('*vetro a fili*'). Gezien de datering van de beerputvondsten lijkt de bewoning van dit huis in het derde kwart van de 17de eeuw alweer te zijn geëindigd.

Legenda

- geel zand
- grijs zand
- donkerbruin zand
- hout
- haardas
- waterloop
- wateropslag
- beer
- beerputleging-kuil
- puinkuil
- baksteen <1600
- baksteen na 1600
- reconstructie
- leemvloer
- plavuizenvloer

Periode 7 ca. 1650/1675 - 1775

Periode 8 ca. 1775 - 1876
Periode 9 1876 - 2016

Afb. 4-49 en 4-50 Overzichten van sporen uit perioden 7 en 8-9. Schaal 1:200. Het noorden is links.

Afb.4-51 Waterput 6J in het vlak en in doorsnede. Onderin ging hij door het veen, zodat het water opwilde.

In de hoek tussen de schutting 5C-5D werd een waterput (**6J**) gevonden van op elkaar gestapelde tonnen (**afb.4-51**). Het was een 3 meter diepe waterput (de bodem op 1,7 m-NAP), die werd gevoed door opwellend water vanonder de onderliggende veenlaag.

Sporen uit periode 7 en 8: ca. 1650/1675 – 1775 - 1876

Ingrijpende wijzigingen traden na 1650/1675 op in het achterterrein, dat nu het achtererf werd van Ritsevoort 38/40 (**afb.4-50**).

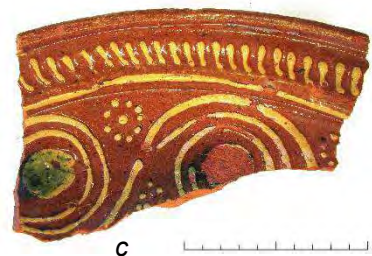
Kort na 1650 werden de beide panden aan de Clarissenbuurt afgebroken en een deel van het slooppuin werd gedeponerd in enkele kuilen (**7E t/m 7J**). De noordkant van de tuin tot aan de wal hoorde sindsdien bij Ritsevoort 38/40. Een handvol 18de-19de -eeuwse kuilen met as en afval (**7K, 8J, 8K**) zal dan ook van de bewoners van dit pand afkomstig zijn. Een vondstcomplex met een handvol afval uit de tweede helft van de 17de of eerste helft 18de eeuw (**7L**) werd gevonden in het bruine zand waarmee de 19de -eeuwse waterput 8/9L was gedempt (**afb.4-52ab**). De vondsten komen waarschijnlijk uit een afvalkuil die ten dele is meegenomen met de omgespitte grond van de demping.

a

b

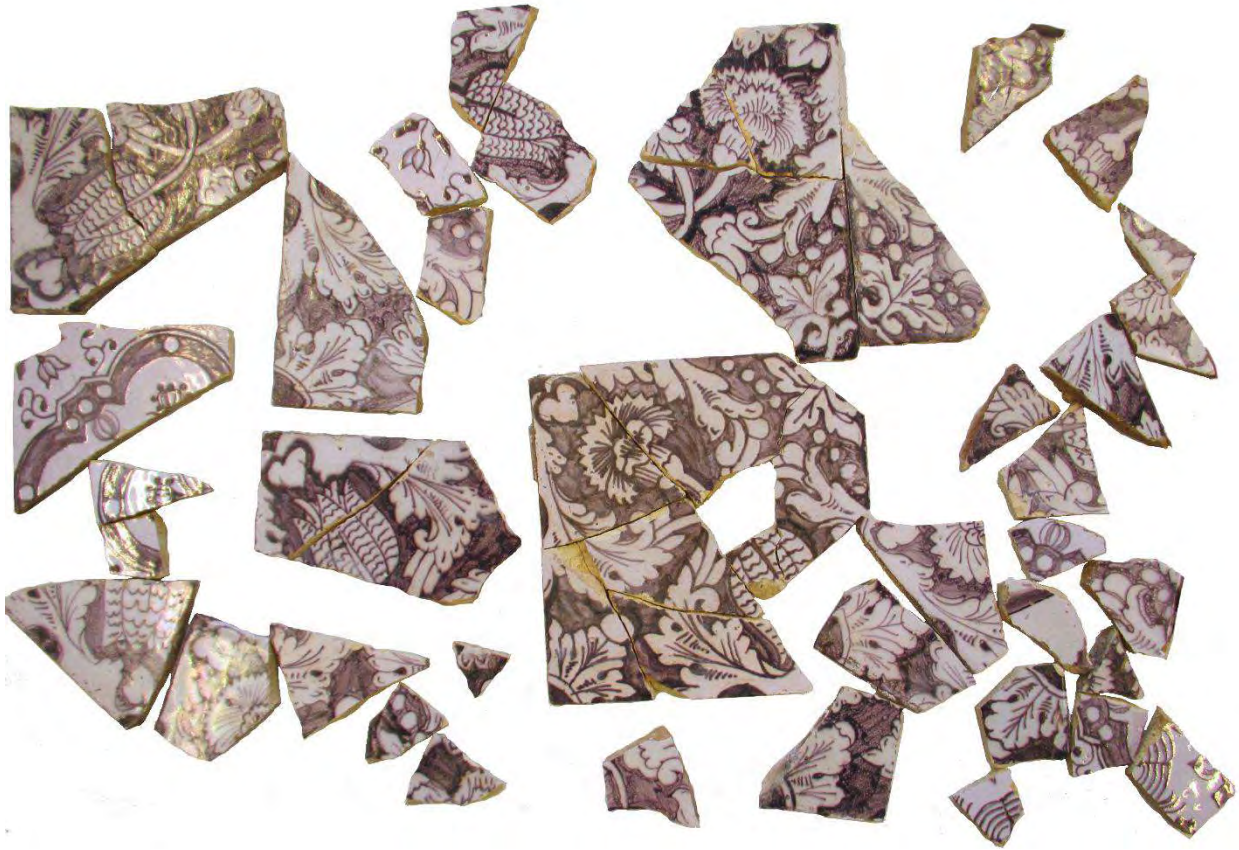
c

Afb.4-52ab Uit de demping van waterput 7L: een wit aardewerken kandelaar (w-kdl-1) en een steengoed kruikje (s2-kan-44), tweede helft 17de of eerste helft 18de eeuw 16RTV47-A –B).

Afb.4-52c Uit kuil 7H: rood aardewerken bord (r-bor-6) met Noord-hollandse slibdecoratie, 2de kwart 17de eeuw. (16RTV16). Ca 1:4

Afb.4-53 Muur 8A scheidt een achtervertrek af en een gang langs de zuidkant (rechts), gezien vanuit het Westen

Afb.4-54 Resten van wandtegels in askuil 8C (16RTV136): a. een tegeltableau van een kat; b. tegels met een herhalend floraal patroon. Ca 1:3

De tuinmuur **6F** werd in de 18de eeuw vervangen door een schutting op baksteenpoeren (**7M**) en later weer door een stevige bakstenen muur, verlengd met een nieuwe schutting op baksteenpoeren (**8G-8H**). Op de Kadastrale Minuut van 1832 (*afb.4-12a*) is te zien dat deze tuinmuur begin 19de eeuw was verdwenen en dat de zuidelijke perceelgrens van de achtertuin nabij de tegenwoordige erfgrans was komen te liggen. Het perceel had daarmee de omvang die het tegenwoordig nog steeds heeft.

Het huis Ritsevoort 38/40 onderging inmiddels een aantal verbouwingen (*afb.4-50*). De haardplaats 4/5L tegen de noordelijke zijmuur werd op enig moment in de 17de eeuw verbouwd en van een bakstenen asput **6/7R** voorzien.

In de late 18de eeuw werd een achtervertrek afgescheiden van de achterkamer door een tussenmuur **8A**, met een gang langs de zuidkant (*afb.4-53*). De muur doorsneed de haard en de asput 6/7R werd aangepast voor een stookplaats (**8B**) in de hoek van het zo ontstane middenvertrek. Tegen de muur werd in dit vertrek een askuil (**8C**) gevonden met sloopmateriaal van wandtegels uit de late 18de of vroege 19de eeuw, vermoedelijk afkomstig van deze stookplaats in de hoek (*afb.4-54*). De tegels kunnen worden toegeschreven aan de Utrechtse tegelbakkerij Agter 't Weystraat, rond 1800.¹²

De aangebouwde achterkeuken 4/5M werd tussen 1650 en 1775 deels herbouwd toen de noordmuur werd vervangen (**7/8B**), met een forse waterkelder (**7/8C**) onder het plaatsje ten noorden ervan. De noordmuur werd in de 19de eeuw nog eens verplaatst (**8D**).

Afb.4-55 Dwarsdoorsnede door de houten beerbak 7D, met een gelaagde vulling van beer en zand met as

De beerput 5A lijkt in de tweede helft van de 17de eeuw buiten gebruik gesteld te zijn. Vlak erachter werd een rechthoekige houten beerbak (**7D**) gevonden (*afb.4-55*). Hij was deels gevuld met beer, as en sterk gefragmenteerd huisafval uit de late 17de eeuw tot eind 18de eeuw. De houten bak was 2,0 bij 0,8 meter groot en minder dan een meter diep onder de straat (bodem op 0,20 m+NAP). We vermoeden dat dit een beerputje was met een privaathokje erop, maar het kan ook alleen een open afvalbak ('vuilniskuil') zijn geweest. De bak werd later doorgraven door een waterput (**8E**).

Een soortgelijke houten bak (**8F**) werd gevonden helemaal achterin de achtertuin. Deze bak lijkt, ook gezien de locatie, echt als vuilnisbak bedoeld te zijn. Net als uit nog twee 19de-eeuwse askuilen in de achtertuin kwam er weinig vondstmateriaal uit.

Diverse muren (**9A-9K**) houden verband met de herbouw in 1876 en met opeenvolgende 20ste-eeuwse verbouwingen.

¹² Zie Sprangers 2013, 69 (onderste reeks tweede van rechts) voor identieke tegels met bloemen..

Afb.4-56 Vondsten uit een beerlaag worden integraal geborgen in kunststof emmers.
Afb.4-57 Rob Roedema determineert vondstmateriaal.

4.3 Vondsten

Peter Bitter m.m.v. Rob Roedema

Opmerking vooraf

De vondsten van keramiek en glas zijn gedetermineerd volgens het 'Classificatiesysteem voor middeleeuws en postmiddeleeuws keramiek en glas', in de wandelgangen beter bekend als het 'Deventer systeem' naar de eerste publicatie door de initiële ontwerpers Jan Thijssen en Hemmy Clevis. Er wordt gewerkt met een code bestaande uit: een lettercode voor materiaal, een drielettercode voor hoofdvorm, een cijfer voor specifieke vormen. Zie ook de inleiding tot de vondstenlijst in *bijlage 2*.

Bijzondere en versierde keramiek en glaswerk zijn opgenomen in de *catalogus* achterin dit rapport.

Sporen dateren met vondstmateriaal

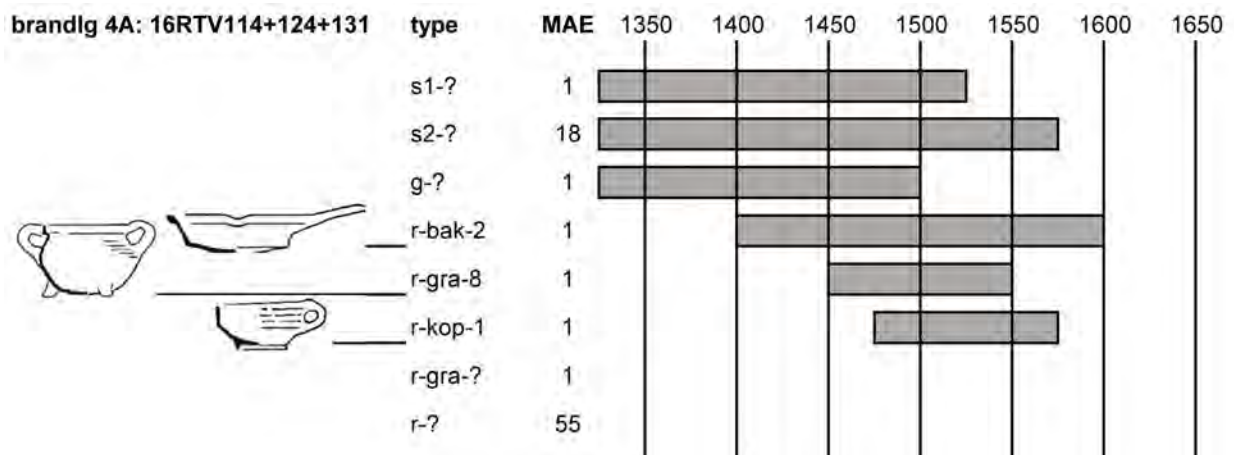
Het is gangbaar om opgegraven sporen te dateren aan de hand van de daarin aangetroffen potscherven en ander materiaal. Daarin schuilt echter het risico dat de betreffende voorwerpen al veel eerder kunnen zijn gebroken en de scherven via omzwervingen dus veel later in de sporen zijn beland, bijvoorbeeld bij het vergraven van oudere grondlagen en sporen. Dit noemt men 'opspit'. Vooral bij de diverse kuilen in de achtertuin, waar veel grond meerdere keren is omgespit, maakt dit het dateren van de sporen zo lastig dat slechts globale dateringen gegeven kunnen worden.

In Alkmaar worden de gevonden potscherven eerst gepuzzeld en dan pas geïventariseerd en beschreven (*afb.85*). Scherven van (hoogst waarschijnlijk) dezelfde pot worden vervolgens geteld als één object. De afkorting MAE staat voor Maximum Aantal Exemplaren in het vondstcomplex zoals geteld na het puzzelen van de scherven.

De brandlaag van 1517 (4A)¹³

Het 15de-eeuwse huis ter plekke van Ritsevoort 38/40 is begin 16de eeuw door brand verwoest. Het gaat om de uit archiefbronnen bekende brand uit 1517, toen Alkmaar werd geplunderd door een roversbende en het Ritsevoort door hen in brand werd gestoken. De brandlaag (**4A**) op de vloeren (3D-E en 3G) van het huis en op de grond net achter de achtergevel bestaat uit oranje tot roodbruin verbrand kleigruis (huttenleem van de in de hitte gebakken leem van de wanden), zwarte grond en houtskool met daartussenin potscherven.

¹³ Vondstnummers V114 V124 V131 V158 (4A).

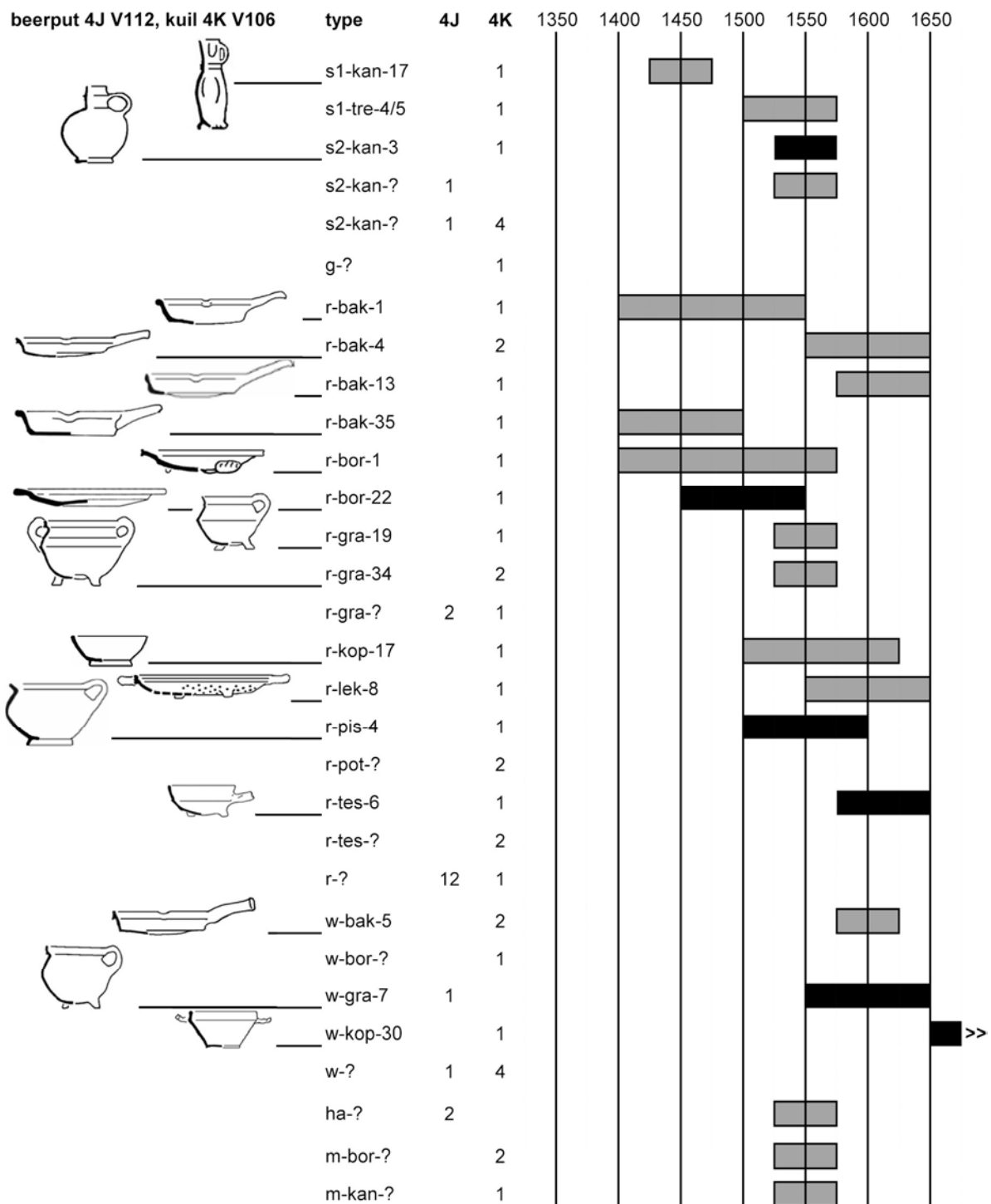
Tabel 4-A1 Tellijst van keramiekvondsten uit brandlaag 4A.

Na de brand is de rommel vermoedelijk deels vlak gemaakt, geroerd en opgeruimd, waardoor de brandresten onder meer in een paar kuilen (**4C**, **4D**, **4F** en **4G**) ter plekke van het huis zijn beland. De (meeste) keramiek uit de brandlaag en uit de kuilen komt hoogstwaarschijnlijk uit het huis ten tijde van de brand, maar er zit ook wat bijmenging van ouder materiaal in (**tabel 3-A**, **afb.4-58**).

Het steengoed bestaat voornamelijk uit steengoed met bruine engobe en zoutglazuur, afkomstig uit Aken, Raeren en Langerwehe, dat destijds de markt voor schenkgerie overspoelde. Het zijn eenvoudig afgewerkte kannen, met uitzondering van een fragment van een 'spitsneus', een kan met een geboetseerde baardige mannenkop op de schouder. Slechts een enkele scherf is van het ongeglazuurde geelgrijze steengoed uit Siegburg, maar deze kan ook nog 'opspit' zijn uit een ouder spoor. Het gewone keuken- en tafelservies zoals bakpannen, grappen, borden en papkommen ('kop') bestaat uit rood aardewerk en een enkele van (Hollands) wit aardewerk met groene glazuur. Twee bronsfragmenten kunnen de randfragmenten zijn geweest van bronzen ketels of grappen (**afb.87**).

Afb.4-58 Verbrande resten uit brandlaag 4A: a een sintel en scherven steengoed en rood aardewerk (16RTV158); b. rood aardewerk (16RTV114); c. fragment van steengoed kan uit Aken of Raeren (16RTV150); d. fragmenten bronzen vaatwerk (16RTV131).

Tabel 4-Ba Tellijst van keramiek en glas uit de beerlaag van beerput 4J en kuil met beerputleging 4K. Grijze dateringsbalk zijn fragmenten, zwarte balk complete objecten en grote fragmenten ('profiel').

Beerputvondsten bij Ritsevoort 38/40 uit tweede en derde kwart 16de eeuw (4J 4K)¹⁴

Na de brand (4A) en de herbouw (4H-4i) van het huis Ritsevoort 38/40 werd in het kleine achtererf achter het huis een beerput (4J) gebouwd. Helaas is de beerput in de 20ste eeuw grotendeels opgeruimd bij de bouw van een betonkelder. Het restant van de beerput heeft op de bodem nog een restje beer met vondstmateriaal opgeleverd. Deze vondsten worden gelukkig nog aangevuld door de inhoud van een kuil met beerputleging (4K) vlak naast de

¹⁴ Vondstnummers V112 (4J) en V106 (4K).

beerput, waarschijnlijk gegraven voor het opschonen van deze beerput vlak voor de bouw van een nieuwe beerput omstreeks 1575 (**tabel 4-B**).

Het vondstmateriaal uit de periode van ca 1517 tot 1575 bestaat uit een paar stuks steengoed drinkgerei en verder vooral eenvoudig kook- en tafelservies van rood en wit aardewerk. Van ongeglazuurd geelgrijs Siegburg steengoed is er een grote wandscherf van een trechterbeker met een medaillon applique. Er is ook wat steengoed met bruin zoutglazuur, waaronder een groot deel van een baardmankan met op de buik een tekstband met een vermanende tekst (**afb.4-59; cat.nr.34**) en een fragment van een baardman met rankenversiering, beide producten uit Keulen of Frechen uit het tweede of derde kwart van de 16de eeuw. De tekstband is niet compleet maar het is een bekende moraliserende tekst: '(Drinck und est)... godes nit vergest' oftewel 'Drink en eet maar vergeet God niet'. Dergelijke teksten waren erg populair in de Duitse keramiekcentra, omdat grote delen van Duitsland vanaf circa 1540 protestants waren geworden.¹⁵ Op een wandscherf in kuil 5/6H (16RTV24) staat de variant 'DRINCK VNT GOTS NIT VERGEST' (zie **afb.4-68**). Een soortgelijke steengoed kan uit Keulen/ Frechen komt uit kuil 5F (16RTV61A) en draagt de tekst 'ARM VND EROM IST MIN RICHTVM' oftewel 'armoe en vroomheid is mijn rijkdom' - met een schrijffout voor FROM (**cat.nr.55**).

Twee fragmenten wit aardewerk zijn van het zogenaamde 'Hafner waar', wit aardewerk van Duitse (vermoedelijk Nederrijnse) herkomst. Bij de vondsten bevinden zich verder 2 fragmenten van majolica borden en een fragment van een majolica kan, omstreeks het midden van de 16de eeuw, wellicht uit Haarlem of een andere West-Nederlandse plaats. Voorts is er een deel van een voetbeker van lichtgroen glas met stippen en een horizontale glasdraad van wit glas en verticale ingesmolten kleurloze glasdraden. De voetbeker is een vrij kostbaar stuk import uit de zuidelijke Nederlanden of Noord-Frankrijk.¹⁶

	4J	4K	1350	1400	1450	1500	1550	1600	1650
Totaal s1:		2							
Totaal s2:	2	5							
Totaal g:		1							
Totaal r:	14	20							
Totaal w:	2	8							
Totaal ha:	2								
Totaal m:		3							
.keramiek:	20	39							
gl-bek-		1							

Tabel 4B-b Totalen keramiek uit beerput 4J en legingkuil 4K

Afb.4-59: steengoed baardmankan uit Aken of Raeren, met deel van een tekstband '...godes nit vergest', ca 1550-1575 (zie cat.nr.34).

Beerputvondsten bij Ritsevoort 38/40 uit eind 16de tot tweede helft 17de eeuw (5A)¹⁷

Ook beerput **5A**, de opvolger van 4J, is grotendeels verstoord. De beerput had echter een flinke constructie als stortkoker, namelijk een overwelfde beergang naar de rand van het perceel, waar het privaathokje op stond. Hieruit kwam toch nog een flinke partij vondstmateriaal (**tabel 4C**). Het merendeel dateert uit het tweede en derde kwart van de 17de eeuw. Sommige keramiek zou eventueel nog uit het laatst van de 17de eeuw kunnen dateren, maar het rookgerei komt toch uit op een sluitdatering rond 1675.

¹⁵ Zie Gaimster 1998, 148-153.

¹⁶ Zie Henkes 1994 blz.100 nr.24.4, door hem gedateerd in het eerste kwart van de 16de eeuw.

¹⁷ Vondstnummer V113 (5A).

Afb.4-60 Uit beerput 5A komen niet alleen veel scherven maar ook diverse complete voorwerpen.

Bij de vondsten is een grote variatie aan keramieksoorten aanwezig (**afb.4-60, tabel 4-C en 4D**), zij het in beperkte aantallen: één enkel fragment van steengoed met zoutglazuur en blauwe decoratie vermoedelijk uit het Duitse Westerwald, divers keuken- en tafelgerei en ander huisraad van rood en wit aardewerk, borden en een kan en een kom van Nederlandse majolica, borden en kommen van Nederlandse faïence en ook een kopje van chinees kraakporselein (**cat.nrs.35-44**). Bij het rood aardewerk bevinden zich een randscherfje en een groot fragment van borden van Noord-Hollands slibaardewerk (**afb.4-61**).¹⁸

Tabel 4-C Totale aantallen exemplaren van keramieksoorten uit de beerlaag van beerput 5A.

Keramiek:	MAE	determ.:	prof./compl.:
Totaal s2:	1	0	0
Totaal r:	36	29	18
Totaal w:	12	10	6
Totaal m:	14	13	4
Totaal f:	21	13	4
Totaal p:	1	1	1
TOTAAL:	85	66	33

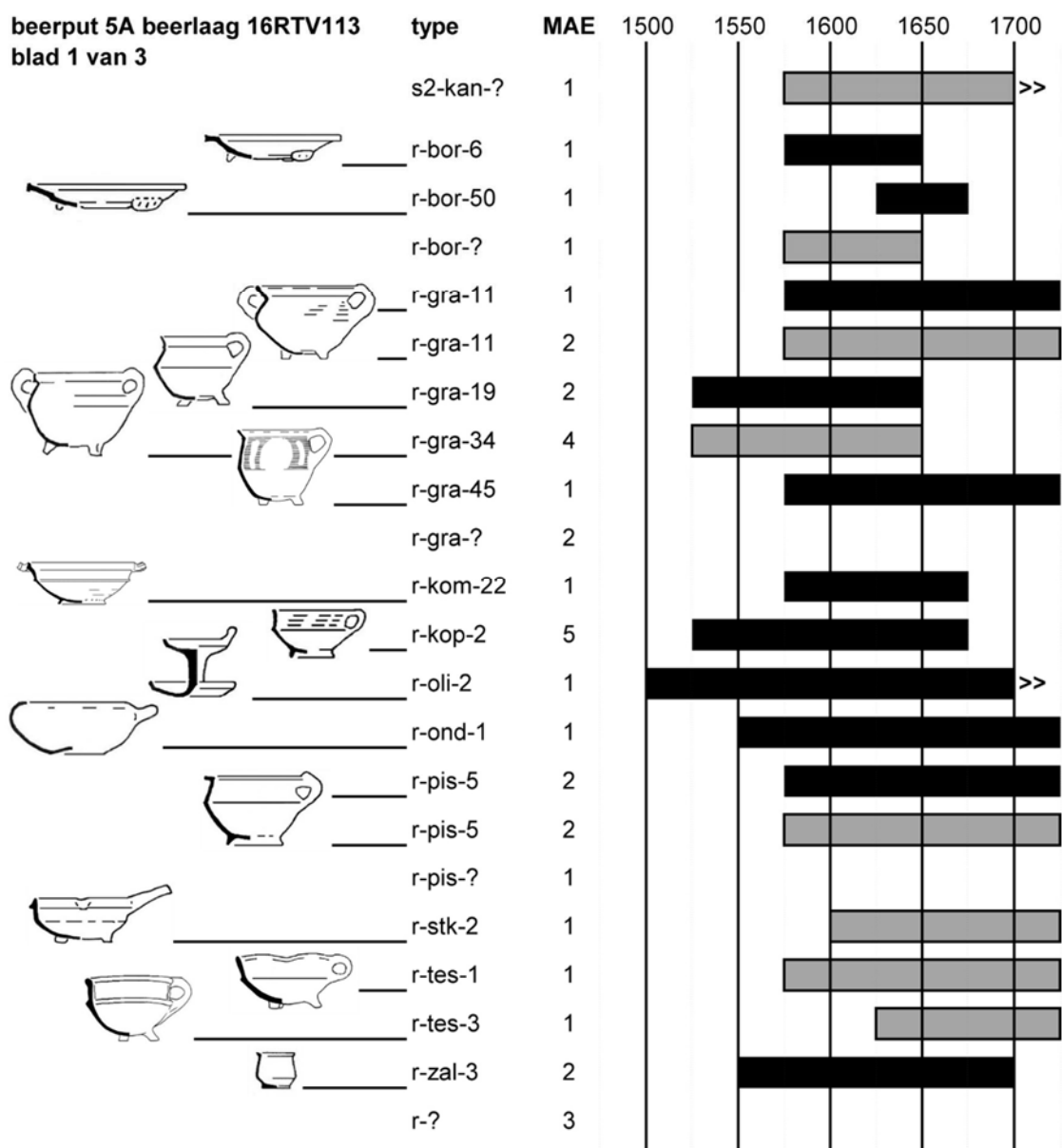

Afb.4-61a Een groot stuk van een reuzen-formaat schotel (type r-bor-50) van Noord-hollands slibaardewerk, diameter ca. 40 cm, uit beerput 5A (16RTV113). Schaal ca 1:4

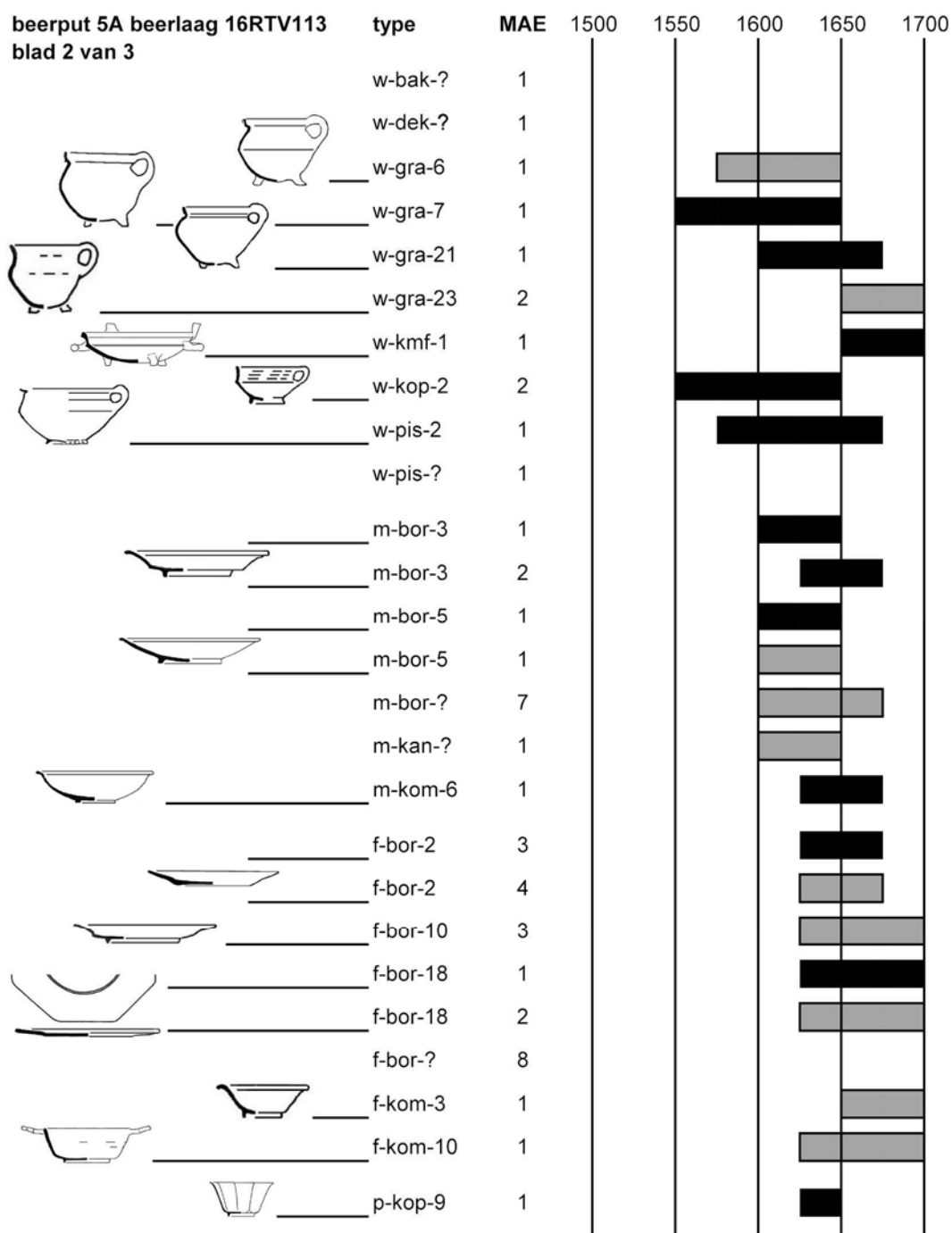
¹⁸ Vanwege de sobere decoratie is er geen 'schildershand' herkenbaar.

De meeste keramiekvondsten betreffen alledaags servies. Het enige echt luxe voorwerp is een kraakporseleinen kommetje (p-kop-9) is (**cat.nr.44**). Ook het glaswerk is van doorsneekwaliteit, met uitzondering van een beker glas in Venetiaanse stijl.

Het rood en wit aardewerk omvat servies met uiteenlopende gebruiksfuncties. Het meeste is keukengerei maar er zijn ook borden en papkommen (r-kop-2, w-kop-2), een olielamp, pispotten en vuurtesten. Een ondersteek en zalfpotten wijzen op een bedlegerige zieke. Uit de eerste helft van de 17de eeuw komt divers tafelservies van majolica en faience. De majolica betreft vooral grote schotels van 25 tot 35 cm, deels alleen als grote fragmenten bewaard, met uiteenlopende decors (**cat.nrs.35-39**). Polychroom beschilderd zijn een bord met rozetmotief en een kom met floraal decor. In blauw op wit zijn er een fruitmand, een landschapje met chinees decor op de vlag, granaatappels en druiven, of een chinees decor met vogels.

Tabel 4-D Telling van keramiek uit de beerlaag van beerput 5A, blad 1.
Grijze dateringsbalk zijn fragmenten, zwarte balk complete objecten en grote fragmenten ('profiel')

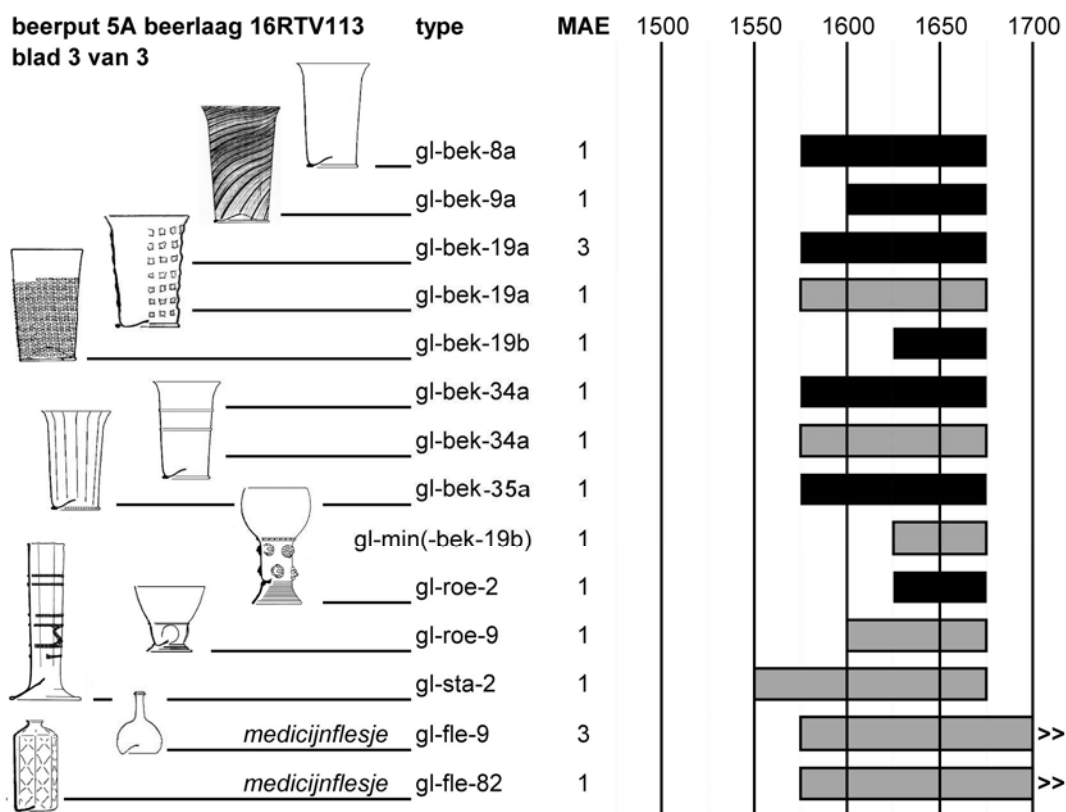
Tabel 4-D Tellijst van keramiek uit de beerlaag van beerput 5A, blad 2.

Grijze dateringsbalk zijn fragmenten, zwarte balk complete objecten en grote fragmenten ('profiel').

Een van de majolica borden is blauw op wit beschilderd met een Hollands landschapje omlijst door vakken in imitatie van de Chinese Wan-Li stijl (*cat.nr.36*). De details van deze omlijsting komen vrijwel geheel overeen met majolica borden die zijn vervaardigd zowel in plateelbakkerij De Swaen in Gouda als in een platteelbakkerij aan de Kerkbuurt in Harlingen. Dat deze bakkerijen vrijwel identieke decors produceerden is niet verwonderlijk, want dezelfde tegelbakker, Hendrick Gerritsz van den Heuvel, was betrokken bij de oprichting van beide bedrijven in respectievelijk 1621 en 1633-34.¹⁹

¹⁹ Zie Van den Berge 2002, p.8 en afb.8, 17, 18 en 24 (Gouda); Gierveld/ Pluis 2005, p.33 en afb. op p. 117-120. Bovendien was Hendrick van den Heuvel al in 1611 de stichter van platteelbakkerij Den

Bij de faïence zijn er drie grotendeels complete ondiepe borden (type f-bor-2) en een achthoekig bordje (type f-bor-18). Op de spiegel is binnen een dubbele cirkellijn een decor aangebracht: een steigerend paard met stippen, een groepje peren, kannen met een fluitglas en een bekertje, of een landschap met een kruis en een zeilscheepje (**cat.nrs.40-43**). Het kopje van kraakporselein is een van de weinige meer kostbare stuks servies in het vondstcomplex (**cat.nr.44**).

Tabel 4-D Telling van glaswerk uit de beerlaag van beerput 5A, blad 3.

Grijze dateringsbalk zijn fragmenten, zwarte balk complete objecten en grote fragmenten ('profiel')

Van het glaswerk zijn diverse exemplaren nog grotendeels compleet (**cat.nrs.45-54**). Een achthoekig stangglas, als fragment overgeleverd, is vanuit Hessen via de Weser en Noordzee geïmporteerd.²⁰ Twee roemers kunnen uit dezelfde streek afkomstig zijn, of uit andere regio's in Duitsland. De herkomst van het meeste overige glaswerk is niet te geven. Bij de bekers zijn er wafelbekers (waaronder twee cilindrische bekers met rechte rand uit de tweede helft van de 17de eeuw) en twee pasglazen. Een zeldzaam model beker op standring heeft verticale plooien (gl-bek-35a) en is te dateren omstreeks de eerste helft van de 17de eeuw (**cat.nr.52**). Een complete beker van 'vetro a filli' behoort tot het duurste glaswerk (**cat.nr.46**).²¹ Als herkomst komt Amsterdam het meest in aanmerking, maar een andere productieplaats is ook mogelijk (bijvoorbeeld Haarlem).

Bergh Sion in Rotterdam. Zijn broers Jacob en Gerrit hadden vanaf 1612 een platteelbakkerij in Dordrecht (Van den Berge p.81 noot 10).

²⁰ Stephan 2018.

²¹ Zie Bitter 2019.

Afb.4-62 Resten van kleipijpen uit beerput 5A, circa 1625-1675. Schaal 1:3.

In totaal zijn er 28 pijpenkoppen en 107 steeldelen gedetermineerd (**afb.4-62**). Nog twee pijpenkoppen waren te fragmentarisch voor determinatie. Het zijn allemaal grove pijpen met een vrij korte steel.

De vroegste pijp heeft een kleine dubbelconische ketel en dateert uit de periode 1625-1650. Er zijn 22 pijpen van de tweede generatie, tweede en derde kwart 17de eeuw, uitgevoerd met een dubbelconische ketel en filtradering. Twee ervan hebben een vrij grof plat hielstuk, waarvan één exemplaar²² kon worden gecompleteerd naar een steel lengte van 23 cm. Deze pijp is overigens niet veel gebruikt. Er zijn 18 dubbelconische pijpenkoppen met een plat hielstuk doorlopend in de steel. Bij deze partij is één pijp een 'doorroker', die na breuk verder gebruikt is. Twee pijpen van dit model zijn uitgevoerd met een puntig hielstuk.

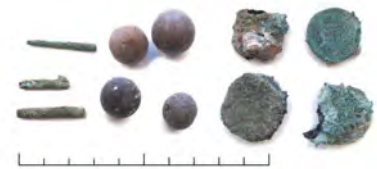
Vier ongemerkte pijpen zijn uitgevoerd met een 'slurfvormige ketel',²³ een typisch Alkmaars product, met een puntig hielstuk. Drie hiervan zijn doorrokers.

Een enkele pijp tenslotte heeft een conisch model met snijfilt. Het hielstuk draagt een merk maar deze is slecht aangebracht en zodoende niet determineerbaar. Gezien de steeldikte is een datering rond 1675 aannemelijk.

Tijdens de opgraving van de beerput viel het op dat de bodem van de beerput was bezaaid met een dun laagje zwart geiriseerd vensterglas, welke flink was vertrapt. In totaal konden er ca 150 fragmenten worden geteld. Alle fragmenten zijn vervaardigd uit vrij dik donkergroen glas met een zwarte irisatie. Er zijn geen gebrandschilderde raampjes aangetroffen.

Vier munten of penningen zijn in zeer slechte staat. Drie zeer dunne exemplaren betroffen waarschijnlijk koperen speelpenningen. Twee daarvan zaten nog aan elkaar geklonterd. Het vierde muntje is waarschijnlijk van zilver met een hoog kopergehalte (**afb.4-63**).

Tenslotte is er nog een benen mesheftje gevonden (**afb.4-64**).

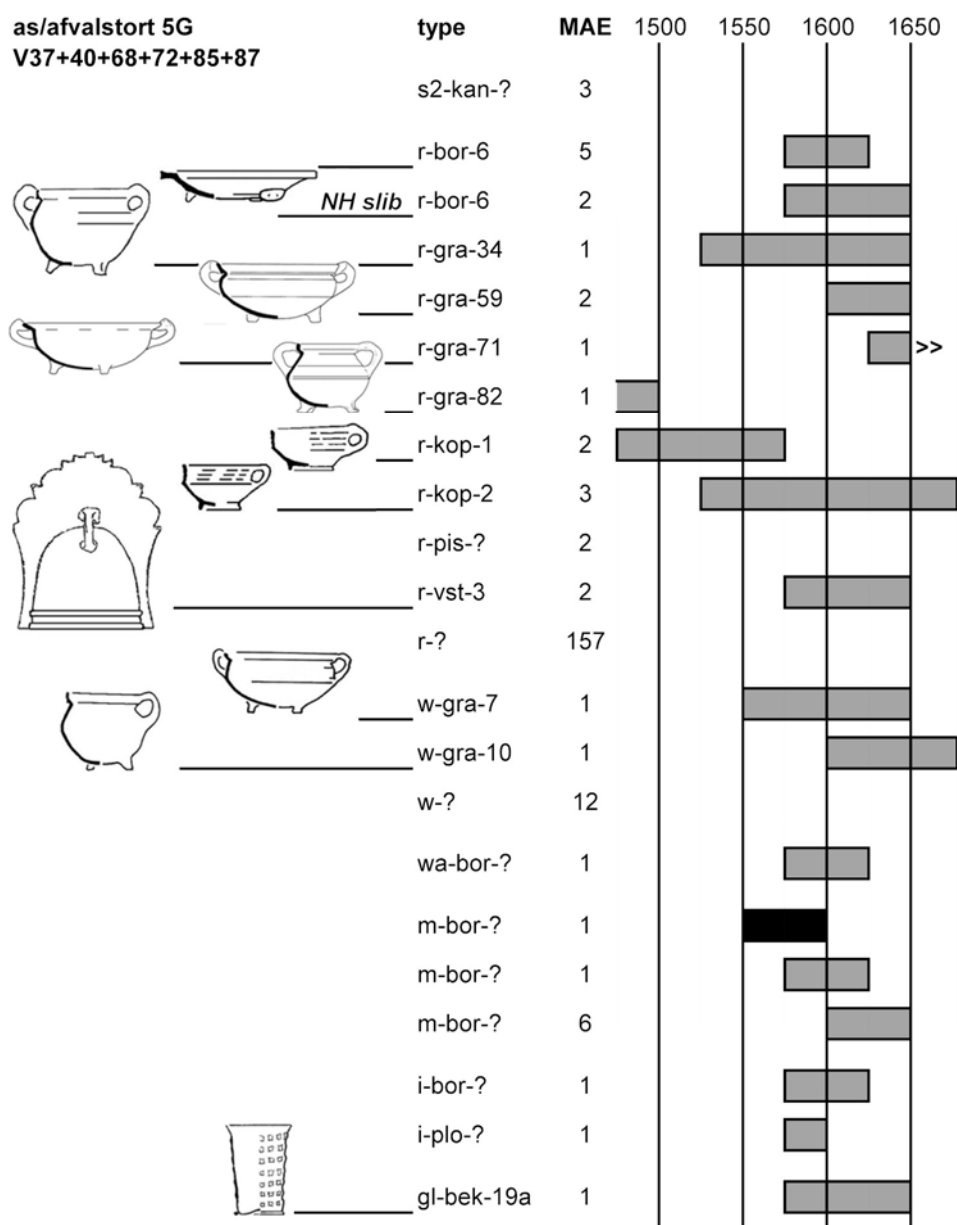
Afb.4-63: Drie koperen nestels, twee steengoed knikkers en vier sterk aangetaste koperen munten uit beerput 5A. Circa 1:3.

Afb.4-64 Verbrand benen mesheftje uit beerput 5A. Circa 1:3

²² Voorwerp registratienummer 16RTV113AD.

²³ Terminologie van Duco 2004.

Tabel 4-E Telling van keramiek en glas uit de as- en afvalaag 5G.

Grijze dateringsbalk zijn fragmenten, zwarte balk complete objecten en grote fragmenten ('profiel')

Afval van het buurpand achter Ritsevoort 52, eind 16de en begin 17de eeuw (5G)²⁴

Ten zuiden van de schutting (5C-5D) midden in het achterterrein, die hier werd geplaatst in de late 16de eeuw, was een erf dat behoorde bij de bureu ten zuiden van de opgraving. Hier werd een laag haardas met wat afval (5G) gevonden in een grote strook grond vanaf de rand van de opgraving tot op een paar meter ten westen van de schutting/tuinmuur (tabel 4-E). Het materiaal zal hier zijn gedeponerd door de bewoners ten zuiden van onze opgraving.

²⁴ Vondstnummers V37 V40 V68 V72 V85 V87 (5G).

Afb. 65 Vondsten uit aslaag 5G: a zilveren Philipsdaalder uit 1569 (16RTV68), b haardsteen uit 1581 en scherf van steengoed baardmankan uit Raeren met jaartal 1591 (16RTV40). Schaal a 1:2, b-c 1:3.

Afb. 66 Keramiek uit aslaag 5G, ca 1600: a voor- en achterzijde van de randscherf van een 'crespina' uit Montelupo (Italië), b fragmenten van Werra aardewerk, Noord-Hollands slibaardewerk en Nederlandse majolica (16RTV37, 16RTV72). Schaal ca 1:3

Later werd dit stukje grond opgehoogd (6E) en een huis (6G-6H) er bovenop gebouwd. De laag dateert van ná 1591 en bevat scherp gedateerde vondsten zoals een zilveren Philipsdaalder uit 1569, een haardsteen met jaartal 1581 en de scherf van een steengoed kan met bruin zoutglazuur uit Raeren met een wapenmedaillon met het jaartal 1591 en de initialen IM van Jan Emens Mennicken (*afb.4-65*).²⁵

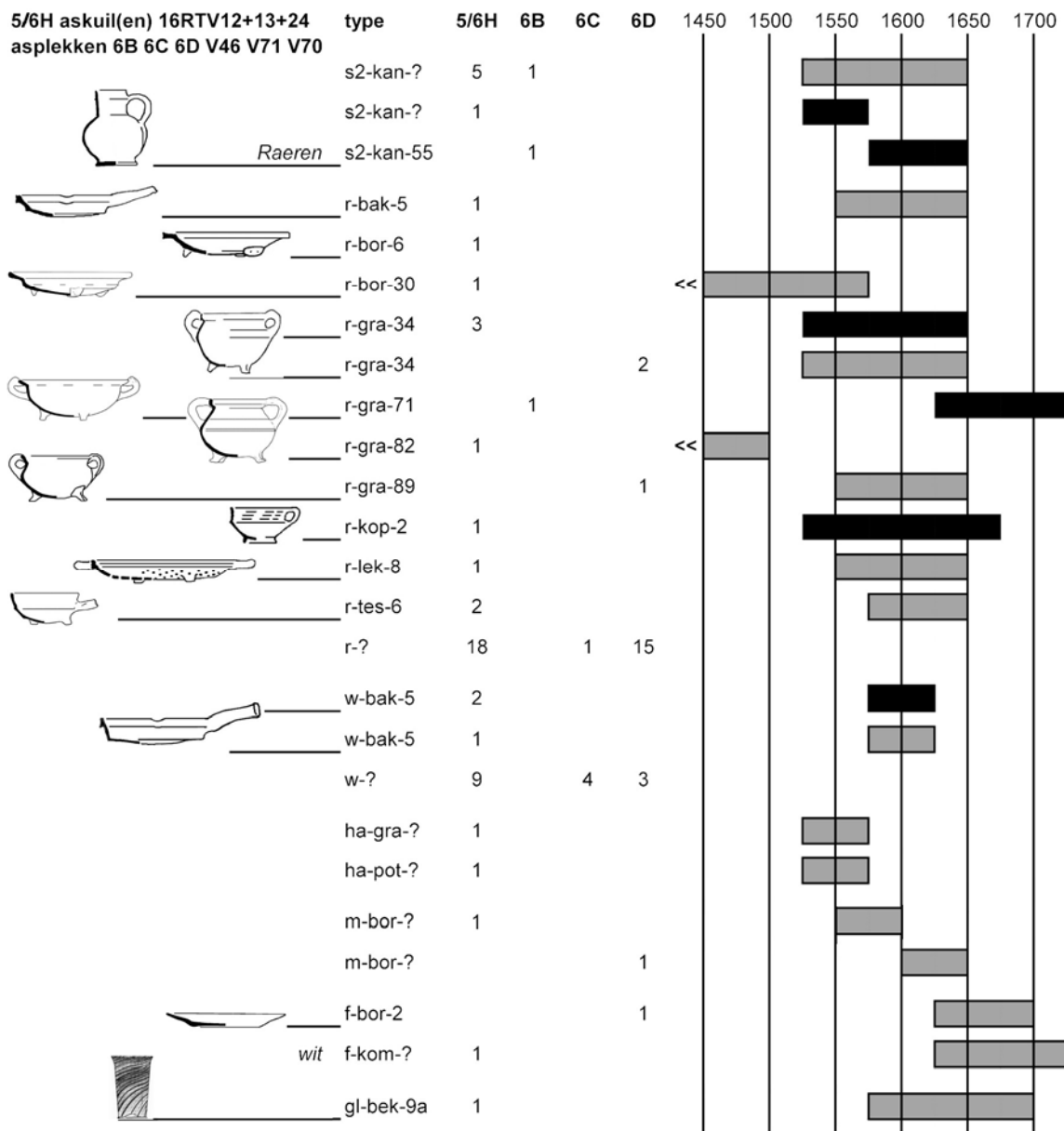
Uit de aslaag (5G) komen, naast het gewone rode en witte aardewerk en Hollandse majolica, onder meer scherven van een bord uit de regio van de Werra, van een Italiaans blauw op blauw beschilderd 'berettino' bord uit Ligurië en van een zeldzame laat-16de-eeuwse polychrome 'crespina' (schotel op voet) uit Montelupo in Italië (*afb.4-66*).²⁶ Glaswerk is slechts met 1 wafelbeker vertegenwoordigd, een bijzonder stuk omdat hij is gemaakt van donkerblauw glas (*afb.4-67*).

Afb. 67 Vondsten uit aslaag 5G: wafelbeker van blauw glas. Ca. 1:2 .

²⁵ In het recente overzicht van de steengoedbakkers van Raeren (Mennicken 2013, 252-266) staan van deze maker wel de initialen IE, YM en IEM genoteerd maar ontbreekt deze simpele IM.

²⁶ Zie Hurst e.a. 1986 blz.23-24, fig. 8 en plaat 3.

Tabel 4-F Tellijst van keramiek en glas uit de askuilen 5/6H, 6B, 6C en 6D.

Grijze dateringsbalk zijn fragmenten, zwarte balk complete objecten en grote fragmenten ('profiel')

Afval van de Clarissenbuurt, eind 16de tot derde kwart 17de eeuw (5/6H 6B 6C 6D)²⁷

De achtertuin ten oosten van het huis aan de Clarissenbuurt (5E) is rond het midden van de 17de eeuw van de burens ten zuiden en van de achtertuin van Ritsevoort 38/40 afgescheiden door een bakstenen tuinmuur (6F) – deze verving een houten schutting (5C-5D) op vrijwel dezelfde plek. Het zo afgescheiden erf hoorde waarschijnlijk bij het huis aan de Clarissenbuurt, dat hier rond 1580 is neergezet. In dit erf werden drie askuilen (6B, 6C en 6D) uit de late 16de tot midden 17de eeuw herkend en ook één of misschien meerdere askuilen (5/6H) die waren omgespit en in een grote sloopkuil (7E) beland na de sloop van het huis in het derde kwart van de 17de eeuw (tabel 4-F). De as bestaat uit donkergeel tot oranje as en houtskool – het zijn de gebakken minerale resten uit de turf die als brandstof is gebruikt in de open haard. Het meeste vondstmateriaal uit deze askuilen is fragmentarisch, met slechts een enkel meer compleet voorwerp.

²⁷ Vondstnummers V12 V13 V24 (5/6H), V46 (6B), V71 (6C) en V70 (6D).

Afb.4-68 Vondsten uit askuil 5/6H, ca.1575/1600: steengoed fragment met opschrift DRINC VND GOTS NIT VERGEST, uit Keulen of Frechen, rood aardewerken grape r-gra-34, wit aardewerken bakpan w-bak-5 en majolica bord m-bor-5, polychroom met sgraffito-band. Schaal ca 1:3.

Uit spoor **5/6H** komen (fragmenten van) steengoed kannen met bruin zoutglazuur uit Aken of Raeren en uit Keulen of Frechen van hoge kwaliteit en met reliëfversiering, waaronder baardmannen (eenmaal met tekstband 'DRINC VND GOTS NIT VERGEST'), dateerbaar in ca 1530-1600 ²⁸ (**afb.4-68**). Het rood en wit aardewerk bevat het gebruikelijke kookgerei en tafelservies. Ook zijn er fragmenten van het Duitse witbakkende 'Hafner waar' en van een paar majolica borden. Dit vondstcomplex dateert nog uit de late 16de eeuw.

Uit de drie askuilen (**6B**, **6C** en **6D**) komt wat materiaal van later datering. In kuil **6B** zijn wederom steengoed kannen van goede kwaliteit met stempelversiering en snijwerk aangetroffen (**afb.4-69**) en een rood aardewerken grape, te dateren in de late 16de of eerste helft 17de eeuw. De askuilen **6C** en **6D** bevatten vondsten uit het tweede en derde kwart van de 17de eeuw, waaronder geheel witte faience. Ook was er een randscherf van een luxe bekersglas van 'vetro a filli' met witte glasdraden, met uitstaande rand.

Afb.4-69 Vondst uit afvalkuil 6B: fragment van steengoed kan versierd met snijwerk, uit Raeren, ca 1575-1650 (16RTV46). Circa 1:3.

²⁸ Vgl. Ostkamp/ Snip 2023, catalogus Keulen en Frechen.

Afb.4-70 Berging van vondsten uit beerput 6i

Beerputvondsten bij het huis achter Ritsevoort 52, eerste helft van de 17de eeuw (6i)²⁹

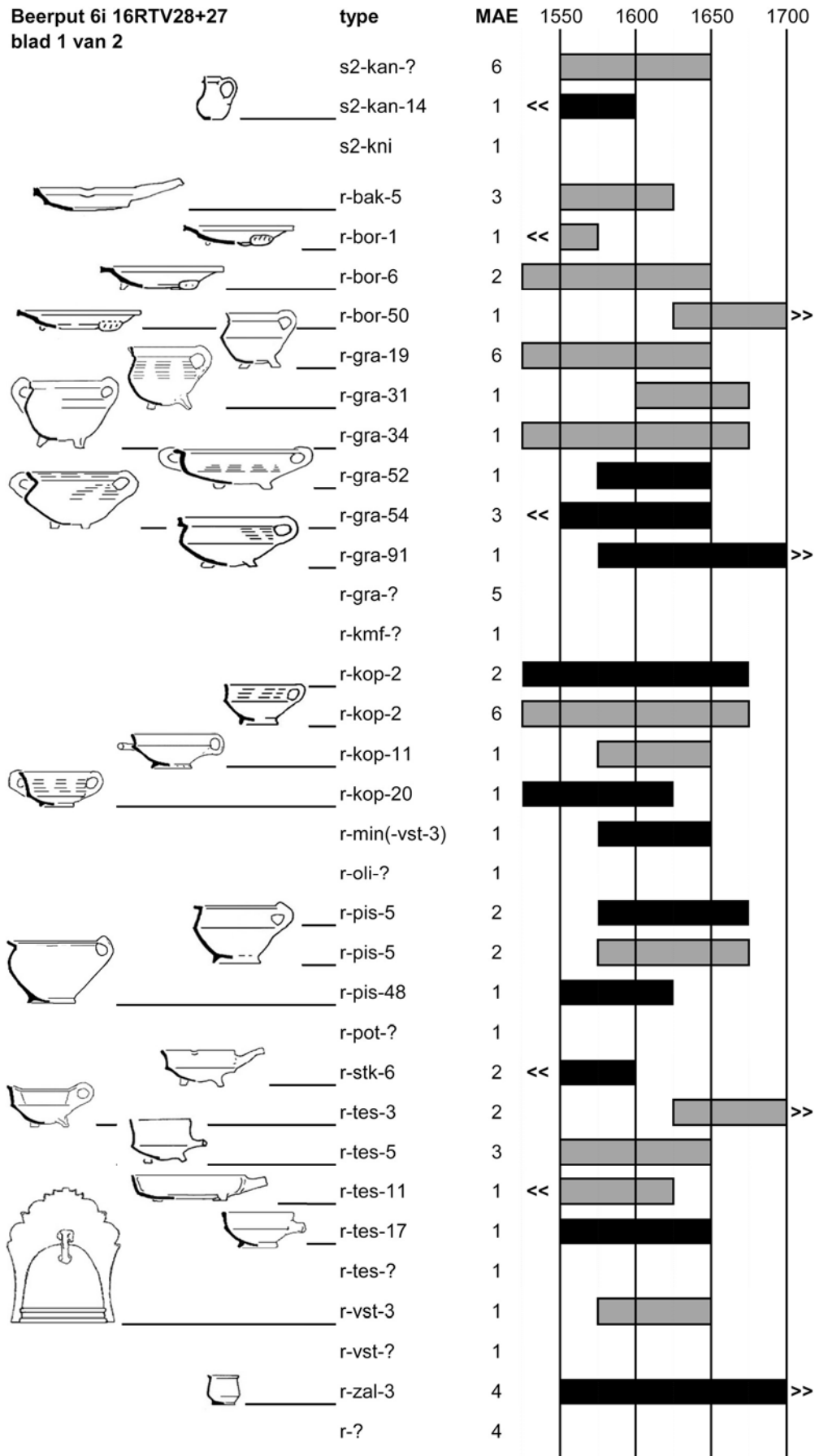
Rond 1600 werd achterin het terrein ten zuiden van de opgraving een huis (6G-6H) gebouwd, achter Ritsevoort 52. Er kwam een bijbehorende beerput (6i) aan de westkant ernaast. Uit de beerlaag kwam een partij vondstmateriaal uit de eerste helft van de 17de eeuw (**tabel 4-G, cat.nrs.57-62**). Het is het grootste vondstcomplex uit de opgraving. Ruim een derde van de objecten is (grotendeels) compleet.

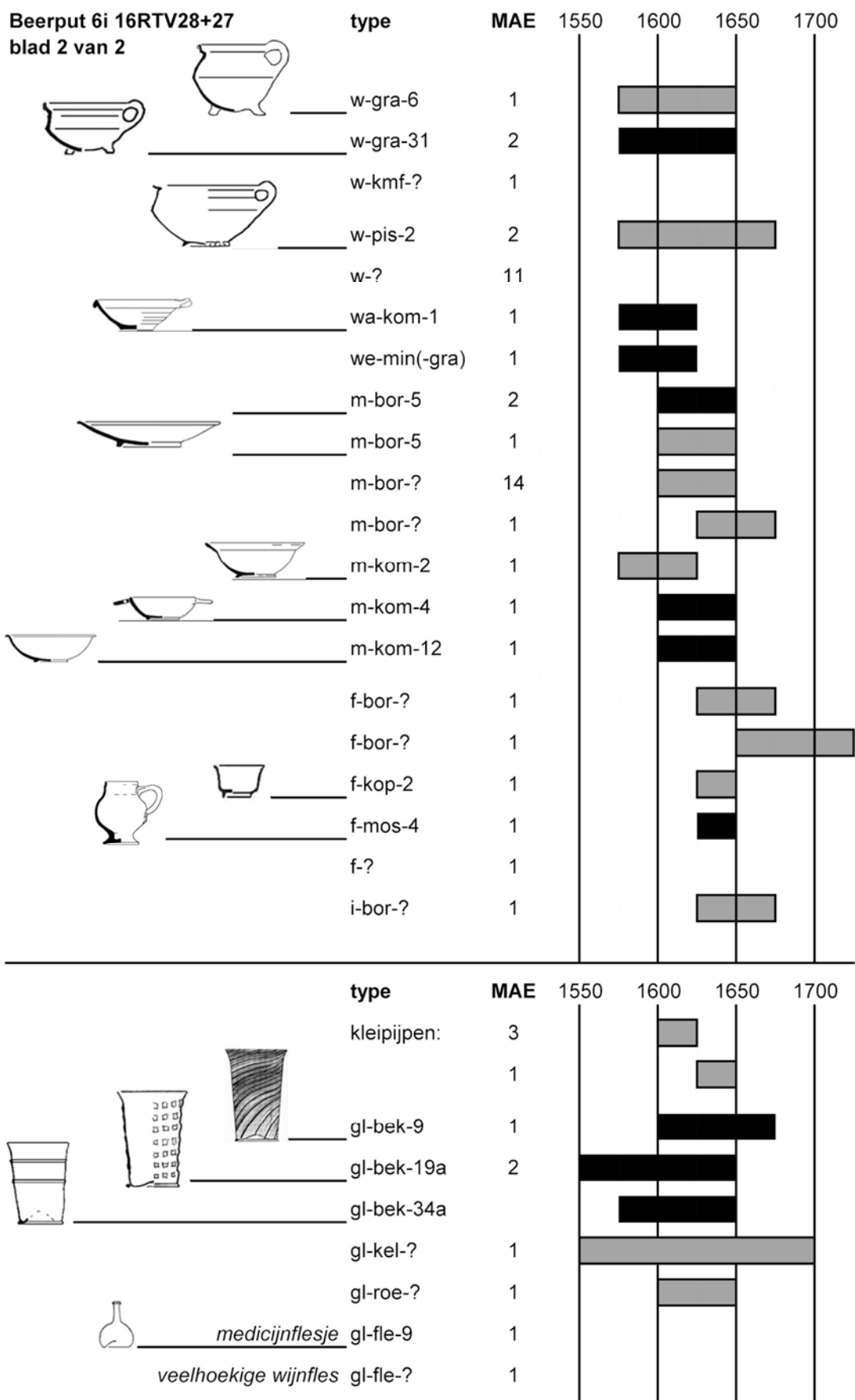
Afb.4-71 Grotendeels complete voorwerpen van keramiek en glas uit beerput 6i, ca.1600-1650

²⁹ Vondstnummers V28 V27 (afvallaag) en V9 V11 V19 (demping, met wat latere vervuiling).

Beerput 6i 16RTV28+27
blad 1 van 2

Tabel 4G Tellijst van vondstmateriaal uit de beerlaag van beerput 6i, blad 1.
Grijze dateringsbalk zijn fragmenten, zwarte balk complete objecten en grote fragmenten ('profiel')

Tabel 4-G Telling van vondstmateriaal uit de beerlaag van beerput 6i, blad 2.
Grijze dateringsbalk zijn fragmenten, zwarte balk complete objecten en grote fragmenten ('profiel')

Keramik:	MAE	determ.:	prof./compl.:
Totaal s2:	8	2	2
Totaal r:	64	60	20
Totaal w:	17	6	2
Totaal wa:	1	1	1
Totaal we:	1	1	1
Totaal m:	21	7	4
Totaal f:	5	2	1
Totaal i:	1	0	0
TOTAAL:	118	79	31

Tabel 4-H: overzicht van keramiekvondsten uit 6i. Behalve het Maximaal Aantal Exemplaren (MAE) zijn geteld: determineerbaar op type (determ.); groot fragment of compleet (prof./compl.).

Ook hier vonden we steengoed kannen van hoge kwaliteit uit Raeren/Aken en uit het Westerwald. Vermeldenswaard zijn nog de fragmenten van een fraaie Werra aardewerken kom met op de bodem een vrouw met een tak in de hand (*cat.nr.58*).³⁰ Er is een scherv van een blauw op blauw 'berettino' bord uit Ligurië.

Naast een sortering aan rood en wit aardewerk³¹ bevatte de beerput allerlei majolica, zowel polychroom als alleen blauw op wit beschilderd (*afb.4-72*). Ook zijn er wat fragmenten van Nederlandse faience uit het tweede en derde kwart van de 17de eeuw (*afb.4-72a* rechtsonder). Een bijzonder faience object is een mosterdpotje op voet, waarvan het oor is afgebroken bij het verwijderen van een tinnen deksel (*cat.nr.60*)

Afb.4-72a Scherven van diverse majolica borden en (linksonder) een kom, uit beerput 6i, eerste helft 17de eeuw (16RTV28). Schaal ca. 1:3.

³⁰ De omljsting met een vakkenindeling met afwisselend vijf-streepjes en dubbel-cirkels komt wel voor in de Duitse Werra-vallei (Stephan 1987 afb.82 en 90) maar ontbreekt in de Werra-productie te Enkhuizen (Bruijn 1992, Clevis/ Van Gangelen 2009).

³¹ Dit zullen allemaal lokale Alkmaarse producten zijn, met uitzondering van twee grappen en een pispot uit Bergen op Zoom (in V28 een r-gra-52 en r-pis-5; in V27 een r-gra-54; vergelijk Groeneweg 1992).

Afb.4-72b Scherven uit beerput 6i, eerste helft 17de eeuw: majolica borden, onderin blauw op wit in Chinese stijl. Rechtsonder een faience schoteltje in imitatie van kraakporselein (16RTV27). Ca. 1:3.

Van rood aardewerk is er een fragment van een miniatuur vuurstolpje voorzien van slibdecoratie in ringeloortechniek met S-motieven en stippelroosjes en jaartal 1631 (**afb.4-72c**). Een tweede stuk kinderspeelgoed is een miniatuur grape uit het Wesergebied (**cat.nr.59**).

Er zijn slechts 3 stuks glaswerk, namelijk twee eenvoudige bekers en een meer prijzige beker van 'vetro a fili' (**cat.nr.61**).

De kleipijpen zijn in het vondstcomplex vertegenwoordigd met slechts 4 pijpenkoppen en een paar steelfragmenten, van het vroege biconische type, waarvan eenmaal met een klavertje als hielmerk (**afb.4-73**).

Afb.4-72c t/m 4-76 Vondsten uit beerput 6i, eerste helft 17de eeuw: 72c miniatuur vuurstolpje van rood aardewerk met slibdecoratie en jaartal 1631 (16RTV28-H), 73 fragmenten van kleipijpjes, ca.1625-1650 (16RTV27 en -28), 74 buxushouten luizenkam (16RTV28), 75 trotseerloodje met staande leeuw (16RTV28-XAA), 76 fragmenten van twee polychrome wandtegels van 16 mm dik uit begin 17de eeuw (16RTV27). Schaal 1:2, behalve 4-76 op schaal 1:3.

Uit de beerput komt weinig organisch vondstmateriaal vanwege de lage grondwaterstand. Er is nog wel een fragment van een buxushouten luizenkam gevonden (**afb.4-74**). Een loden plaatje van 5,5 bij 7 cm met een ingestempeld wapen met een gekroonde leeuw is waarschijnlijk een trotseerloodje van een dakdekker, voor het afdekken van een spijkergat in loodbekleding (**afb.4-75**).

Uit de bouwtijd van het huis dateren twee polychrome wandtegels met een dier in een ruitvormige omlijsting met spaarhoeken. Gezien de dikte van 16 mm behoren ze tot de vroege tegelproductie in Holland, eind 16de of begin 17de eeuw (**afb.4-76**).

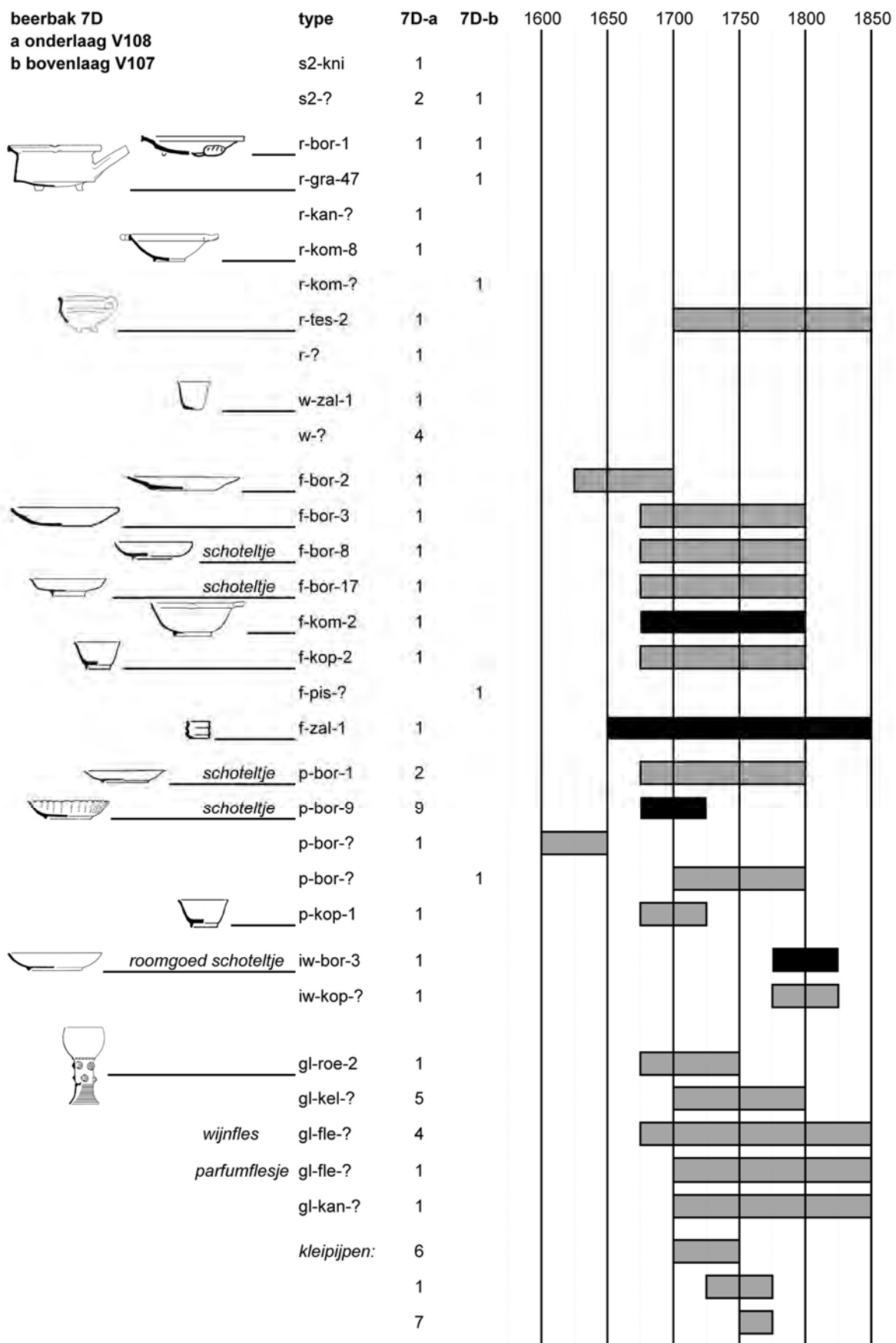
Afval in een beerbak bij Ritsevoort 38/40 uit eind 17de tot eind 18de eeuw (7D)³²

Achterin het erf van Ritsevoort 38/40 werd beerput 5A op enig moment in de tweede helft 17de eeuw opgeheven. Nabij de achterschutting werd een forse houten bak (7D) gevonden van 2,0 bij 0,8 meter en amper een meter diep, die mogelijk ter vervanging als beerput(je) heeft gediend.

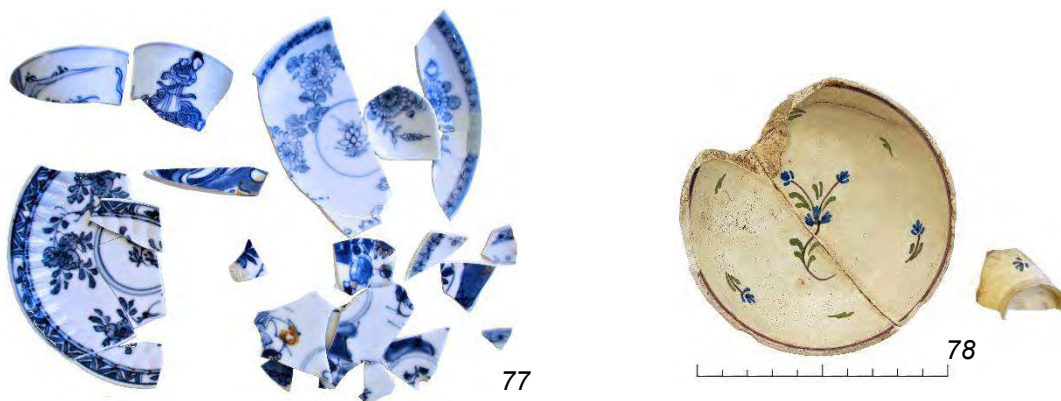
Het meeste materiaal is erg fragmentarisch en bestaat uit een verscheidenheid aan keramieksoorten en wat glaswerk. (**tabel 4-i**).

De oudste vondsten zijn een faience bord f-bor-2 uit de tweede helft 17de eeuw en een Chinees porseleinen kopje p-kop-1 en schoteltje p-bor-9 in Kangxi-stijl uit de late 17de of vroege 18de eeuw. Het jongste materiaal is laat-18de-eeuws *creamware*. Het vondstcomplex is dus te dateren van omstreeks 1700 tot omstreeks 1800. De gevonden kleipijpen bevestigen deze datering.

³² Vondstnummers V108 (beer) en V107 (aslaag erboven).

Tabel 4-i Telling van vondstmateriaal uit de beerlaag en dempingslaag van houten beerbak 7D. Grijszede dateringsbalk zijn fragmenten, zwarte balk complete objecten en grote fragmenten ('profiel')

Afb.4-77 Fragmenten van 18de-eeuwse Chinees porseleinen kopjes en schoteltjes, uit beerbak 7D (16RTV108) Schaal 1:3

Afb.4-78 Schoteltje en fragment van kopje van industrieel 'roomgoed', vermoedelijk uit Delft ca.1780-1800, schoteltje uit beerbak 7D (16RTV108-B) en kopje uit tuingrond 8i (16RTV3). Schaal 1:3

Het geheel maakt bepaald geen rijke indruk. Er zijn een paar scherven Duits steengoed, een handvol scherven rood en wit aardewerk, enkele stuks faïence waaronder een groot deel van een simpele wit faïence kom³³ en fragmenten van een kopje en drie schoteltjes en van een tafelbord van chinees porselein. Dit laatste bord is een eeuw ouder dan de rest (kraakporselein) maar dit fragment hoeft geen opspit te zijn want in de 18de-eeuwse porseleincollecties komt dit antiek wel vaker voor.

Een compleet *creamware* schoteltje³⁴ is waarschijnlijk een zeldzaam exemplaar van laat-18de-eeuws 'roomgoed' dat in Delft werd vervaardigd als imitatie van Engelse import van '*creamware*'.³⁵ Van het bijpassende kopje is nog een bodemfragment gevonden in de bovenlaag (**afb.4-78**). In tegenstelling tot de Engelse producten die we in beerputten in Alkmaar tegenkomen, was dit Delftse exemplaar bij de berging door inwerking van bodemzuren lichtbruin verkleurd.³⁶

Van de 14 kleipijpen bestaat de helft uit trechtervormige pijpenkoppen van omstreeks 1700, waarvan 6 tamelijk grove met een roosmerk op de zijkant van de ketel en één mooi geglaasde pijp. De resterende 7 ovoïde pijpenkoppen zijn te dateren tot rond 1760. Opvallend is dat van de eerste groep 6 kleipijpen en van de tweede groep 5 exemplaren ongebruikt zijn. Die laatste vijf komen uit één partij, met gekroonde HB als hielmerk en een Gouds bijmerk, geleverd door Hendrik Bosch (**afb.4-79**).³⁷

Vermeldenswaard zijn tenslotte delen van twee buxushouten luizenkammen, twee benen armen voor een papieren waaier en 3 musketkogels.

³³ Voorwerp registratienummer 16RTV108-A.

³⁴ Voorwerp registratienummer 16RTV108-B.

³⁵ Dit Delftse roomgoed kan tussen 1778/1791 en begin 19de eeuw worden gedateerd. Roedema 2018; Stellingwerf 2017; Van der Meulen en Smeele 2004.

³⁶ De verkleuring is grotendeels verdwenen na een reinigingsbad in Steradent.

³⁷ Duco 2003, 155 nr.421.

4.4 Samenvatting

Belangrijkste opgravingsresultaten

In de opgraving werd het duinzand van de strandwal al op geringe diepte aangetroffen, het hoogste punt zelfs binnen 60 cm onder het tegenwoordige maaiveld (ca 1,2 m+NAP). Wel was de hele achtertuin flink omgespit met grote kuilen van soms meer dan 1,5 meter diep. De oudste sporen zijn een oud oppervlak in de lagen duinzand met wat potscherven, wellicht uit de IJzertijd, en twee greppels uit de Romeinse tijd. Het latere gebruik van het terrein als akker bleek uit de resten van een akkerlaag met spitsporen en een reeks sloten. Hieruit kwam aardewerk uit de 10de/12de tot de 14de/15de eeuw.

Aan de straatzijde bleek het afgebroken huis uit 1876 geen eigen funderingen te hebben maar gewoon bovenop de oudere muurresten gezet te zijn, die merendeels nog van middeleeuwse ouderdom waren. Huisvloeren uit de 16de eeuw bleken er slechts 30 cm onder het tegenwoordige maaiveld nog te liggen. De oudste duidelijke huisresten dateren uit de tweede helft van de 15de eeuw, van een huis dat in 1517 is afgebrand. Enkele schaarse sporen van de huiswanden wijzen op vakwerkbouw en de brandsporen bevatten veel 'huttenleem', de door de brand gebakken kleiresten van geleemde vlechtwerkwanden. Kort na de brand is er een bakstenen huis neergezet, waarvan de kern tot in de 19de eeuw overeind heeft gestaan.

Op het achterterrein werden resten gevonden van gebouwen die kort na 1573 waren gebouwd. De stad kende na het succesvol afslaan van de Spaanse belegeraars een stormachtige groei, met een bevolkingstoename van 8.000 naar 12.000 inwoners. Hoewel de stad in die tijd enkele uitbreidingen realiseerde, raakte de beschikbare ruimte binnen de vesten dicht volgebouwd. Ten westen van het Ritsevoort ontstond toen ook bebouwing langs de voet van de stadswal, aan de Clarissenbuurt. Na 1650 keerde het economisch tij en er begon een geleidelijke recessie die tot eind 19de eeuw zou aanhouden. In het derde kwart van de 17de eeuw verdwenen de panden op het achterterrein van Ritsevoort 38/40 alweer. Uit waterputten, beerputten en afval- of askuilen kwam divers vondstmateriaal van huisraad van de bewoners van deze drie panden.

Het valt op dat er in de 16de en 17de eeuw nogal wat serviesgoed en glaswerk is gevonden van een meer luxe soort. De bewoners van Ritsevoort 38/40 en beide verdwenen panden aan de Clarissenbuurt lijken zodoende destijds tot de wat beter gesitueerde middenstand te hebben gehoord. De weinig talrijke 18de-eeuwse vondsten uit Ritsevoort 38/40 zijn van middelmatige kwaliteit.

Onderzoeksvragen beantwoord

Sinds 2017 zijn voor opgravingen in de binnenstad door de gemeentelijk archeologen standaard onderzoeksvragen geformuleerd. Deze zijn gebaseerd op de Gemeentelijke Onderzoeksagenda Archeologie van Alkmaar uit de (in 2016 vervangen) raadsnota over erfgoedbeleid uit 2009³⁸ en op overzichtspublicaties over de stadsarcheologie van Alkmaar.³⁹ Deze vragen vormen nu een aanvulling op het al in juni 2012 vastgestelde programma van eisen archeologie van de opgraving Ritsevoort 38/40:

- 1 Welke resten zijn gevonden van het natuurlijke landschap en van veranderingen daarin in de loop der tijd?
- 2 Welke resten zijn aanwezig uit de prehistorie, romeinse tijd en/of vroege middeleeuwen?

³⁸ De inmiddels ingetrokken oude beleidsnota is niet meer via internet te achterhalen. Op aanvraag kan de onderzoeksagenda worden gemaïld. Te bevragen via: archeologischcentrum@alkmaar.nl.

³⁹ Zie o.a. Bitter 2007 en Bitter 2013 hst.4. Het meest recent is Bitter 2016 'Schaven aan Alkmaar'.

- 3 Uit welke tijd dateert de eerste bewoning van het terrein en wat voor structuren zijn dit?
- 4 Welke resten zijn aanwezig van vestingwerken, openbare gebouwen, kerken en kloosters, gasthuizen of begraafplaatsen en wat is daarvan de datering?
- 5 Wat is de eerste terreininrichting van de percelen geweest en zijn daar in de loop der tijd wijzigingen in gekomen?
- 6 Welke resten van huizen en bijgebouwen zijn aanwezig en wat is daarvan de datering?
- 7 Zijn er sporen van een brand en wat is daarvan de datering?
- 8 Welke resten van waterputten, beerputten of riolen zijn aanwezig en wat is daarvan de datering?
- 9 Welke vondstcomplexen van meer dan 25 voorwerpen zijn aanwezig en wat is daarvan de datering?
- 10 Welke resten zijn aanwezig van een ambacht dat op de vindplaats is uitgeoefend en wat is daarvan de datering?
- 11 Zijn er zaken aanwezig die tevoren niet verwacht worden? Licht dit toe.

De opgravingsresultaten van Ritsevoort 38-40 in 2016 geven antwoorden op deze onderzoeksvragen met uitzondering van de vragen 4, 10 en 11.

Ad 1. De vindplaats ligt op de oostflank van de strandwal en de ondergrond bestaat uit gelaagde duinzanden met daarin onder 0,7 m-NAP een pakket van ongeveer een halve meter veen.

Ad 2. In het duinzand is op 0,10 m+NAP een oud oppervlak (spoor **1A**) aanwezig als een strak paarsbruin door ijzerinspoeling verhard humuslaagje van 2-4 cm dik zonder sporen van bodembewerking. Hieruit kwam één potscherf uit vermoedelijk de IJzertijd. Vanuit het duinzand daarboven zijn twee greppels (**1B 1C**) ingegraven, waaruit inheems-romeins aardewerk kwam.

Ad 3. De oudste middeleeuwse sporen zijn een akkerlaag (**2A**) en sloten uit de 10de/12de eeuw tot 15de eeuw, alsmede twee waterputten pal aan de weg, een tonput (**2N**) met dendrodatering rond 1312 en een 14de- of 15de-eeuwse tonput (**2P**). Het eerste huis bij Ritsevoort 38/40 dateert uit de tweede helft van de 15de eeuw.

Ad 5. De 10de/12de- tot 15de-eeuwse sloten lopen gelijk met de huidige perceelrichtingen, parallel aan of haaks op het Ritsevoort. Er zijn perceelgrenzen door gemarkeerd op ca. 10 meter (sloot **2M**), op 22/24 meter (sloten **2H** en **2G**) en 28/30/31 meter (sloten **2F**, **2E** en **2D**) van de huidige rooilijn van het Ritsevoort, terwijl een 14de-eeuwse bermsloot (**2o**) langs de weg heeft gelegen. In het achterterrein zijn drie ongeveer West-Oost lopende sloten (**2C**, **2G** en **2i**) gevonden maar de chronologische en onderlinge samenhang met andere sloten is onduidelijk. Het achterterrein werd heringericht nadat dit deel van het Ritsevoort in 1573 binnen de nieuwe stadswallen was getrokken. Ongeveer middenin het huidige achtererf werd een scheiding aangebracht, eerst met een houten West-Oost lopende schutting (**5C-5D**) en later met een bakstenen tuinmuur (**7F**), opgevolgd door een schutting (**7M**) en die weer door een muur/schutting (**8G-8H**). De zuidkant van de tuin hoorde lange tijd bij een erf dat naar het zuiden ook achterlangs het buurpand Ritsevoort 52 liep.

Ad 6 en 8. Uit de periode vóór de bouw van het nu afgebroken huis uit 1876 zijn resten gevonden van opeenvolgende huizen aan het Ritsevoort 38/40 maar ook van twee huizen die ooit (deels) in het achterterrein stonden:
 - het oudste huis (**3B-3H**) van Ritsevoort 38/40 is gebouwd in de tweede helft van de 15de eeuw, waarschijnlijk in vakwerkbouw waarvan de wanden rustten op onderslagbalken. Het

huis was 11 meter diep en vermoedelijk omstreeks 5 meter breed en had leemvloeren met vrij liggende bakstenen stookplaatsen. Een waterput (**3i**) vlak achter het huis had een dendrodatering rond 1493 en wellicht is het huis ongeveer die tijd gebouwd.

- na een brand die een vette brandlaag (**4A**) naliet, is bij Ritsevoort 38/40 rond 1525 een bakstenen huis (**4H-4i**) neergezet van 13 bij 5,5 meter uitwendig, vermoedelijk vanaf de aanvang verdeeld in twee ruimten (de tussenmuur is door latere kelders verstoord). Het huis is in de 16de of begin 17de eeuw nog verlengd met een smallere achterkeuken (**4/5M**) en voorzien van een beerput (**4J**). Dit huis stond, met enkele verbouwingen, in casco tot 1876 nog overeind, toen het werd vervangen door het pand dat op zijn beurt in 2016 werd gesloopt. De bouwfase uit 1876 bleek exact op de funderingen van de voorganger gezet te zijn.

- middenin het achterterrein is een leemvloer (**3/4M**) gevonden van een huis waarvan verdere resten ontbreken, als gevolg van de vele kuilen die later zijn gegraven in de achtertuin. De vloer is moeilijk dateerbaar, in de 15de of 16de eeuw. Het is door brand vernield. De brandlaag (**4/5N**) bestaat vooral uit zwarte as en houtskool zodat het huis geen lemen wanden zal hebben gehad maar houtbouw moet zijn geweest. Het is niet te zeggen of de brandlaag van hetzelfde incident was als de brand die Ritsevoort 38/40 in 1517 trof.

- kort na de aanleg van de stadswallen in 1573, waarmee dit deel van het Ritsevoort binnen de vesting Alkmaar werd getrokken, werd het achterterrein met een schutting (**5C-5D**) verdeeld en achter Ritsevoort 38/40 werd een huis (**5E**) gebouwd aan de toen gevormde Clarissenbuurt, pal naast de stadswal. Het huis werd in het derde kwart van de 17de eeuw grondig gesloopt waardoor in 2016 alleen de fundering van de oostelijke bakstenen zijmuur ervan resteerde. Een erbij horende waterput (**5F**) met dendrodatering circa 1579 zal omstreeks de bouwtijd zijn gemaakt.

- een tweede bakstenen huis (**6G-6H**) verrees in het achterterrein schuin achter Ritsevoort 38/40 en stond grotendeels achter het buurpand ten zuiden (Ritsevoort 52). Op basis van vondsten in de ophogingen eronder en de beerputvondsten dateert dit huis uit het tweede kwart van de 17de eeuw. Ook hier hoorde een waterput (**6J**) bij en tevens een bakstenen beerput (**6i**). Dit huis verdween eveneens kort na het midden van de 17de eeuw.

Ad 7. Een brandlaag (**4A**), waardoor de oudste fase van Ritsevoort 38/40 (**3B-3H**) ten onder ging, is hoogst waarschijnlijk het gevolg van de plundering van Alkmaar en het afbranden van het Ritsevoort door de Friese bende De Zwarte Hoop in 1517. Een brandlaag (**3/4N**) van een huis in het achterterrein kon niet nader gedateerd worden dan 15de/16de-eeuws.

Ad 8. Er zijn zeven waterputten opgegraven: twee tonputten (**2N** en **2P**) uit begin 14de eeuw en later vlakbij de straat, twee tonputten met dendrodateringen rond 1493 (**3i** bij Ritsevoort 38/40) en rond 1579 (**5F** Clarissenbuurt) en een derde tonput (**6J**) uit de 17de eeuw bij het huis achterin aan de zuidkant, en twee bakstenen waterputten (**7/8A** en **8E**) uit de 17de/18de en 19de eeuw bij het pand Ritsevoort 38/40. In het erf vlak achter het huis Ritsevoort 38/40 zijn twee elkaar opvolgende beerputten gevonden, de eerste (**4J**) uit het tweede kwart 16de eeuw die rond 1575 is vervangen door de tweede beerput (**5A**), welke in gebruik was tot het derde kwart 17de eeuw. De eerste beerput is rond 1575 deels gelegeerd waarbij het afval in een kuil (**4K**) ernaast werd begraven. De beide beerputten zijn grotendeels verstoord door een betonkelder, zodat het denkbaar is dat de tweede beerput nog iets langer in gebruik was. Eind 17de eeuw werd namelijk er vlak achter een houten beerputje (**7D**) gemaakt die tot ongeveer 1760 werd gevuld met beer, as en afval. Een houten afvalbak (**8F**) bevond zich in de 19de eeuw ook nog geheel achterin de tuin.

Ad 9. De opgraving leverde een aantal vondstcomplexen op:

- brandlaag **4A** (1517) en kuilen **4C**, **4D**, **4F** en **4G** bevatten vroeg-16de-eeuwse resten uit het huis Ritsevoort 38/40;
- beerput **4J** en de kuil met beerputleging **4K** bevatten afval uit tweede en derde kwart 16de eeuw van het huis Ritsevoort 38/40;
- beerput **5A** bevat afval uit de late 16de tot tweede helft 17de eeuw van het huis Ritsevoort 38/40;
- aslaag **5G** bevat afval uit eind 16de tot begin 17de eeuw van bewoners ten zuiden van Ritsevoort 38/40;
- asplekken en –kuilen **5/6H**, **6B**, **6C** en **6D** bevatten afval uit de late 16de tot derde kwart 17de eeuw van huis **5E** aan de Clarissenbuurt;
- beerput **6i** bevat afval uit de eerste helft 17de eeuw van het huis 6G-6H achterin aan de zuidkant;
- beerbak **7D** bevat afval uit de late 17de tot derde kwart 18de eeuw van het huis Ritsevoort 38/40.

In het algemeen valt op dat er in de 16de en 17de eeuw nogal wat serviesgoed en glaswerk is gevonden van een meer luxe soort. De toenmalige bewoners van Ritsevoort 38/40 en beide verdwenen panden aan de Clarissenbuurt lijken zodoende tot de wat beter gesitueerde middenstand te hebben gehoord. De weinig talrijke vondsten uit de 18de eeuw uit Ritsevoort 38/40 zijn van middelmatige kwaliteit.

Literatuur

- Berge, H. van den, A.J. Gierveld, F. Mayenburg en L. den Toom, 2002: *'De Swaen'. Geschiedenis en productie van een Goudse plateelbakkerij uit de zeventiende eeuw*, Gouda/Otterlo 2002 (verbeterde tweede druk).
- Bitter, P., M. Boulonois en T. de Ridder 1996: Friese ringvormige aardewerken constructies: pottenbakkersovens?, *Westerheem* 45, 70-95.
- Bitter, P., 2007: 1 Nederzetting op het zand, 3 Van nederzetting tot handelsplaats, 6 Ommuurd, volgebouwd en uitgelegd, 7 Huis, erf en straat, 9 De Sint-Laurenskerk, 17 De stad versteent, in: J. Vis, P. Bitter, H. Kaptein et al, *Geschiedenis van Alkmaar*, Zwolle, 12-21, 31-38, 64-90, 104-114, 210-225.
- Bitter, P., 2009: Schaven aan Alkmaar: Archeologische terreinen voor behoud en onderzoek, in: N. de Jong-Lambregts, G. de Reus en C. Roozendaal, *Authentiek door dynamiek. Cultuurhistorie Alkmaar, beleidskader 2009-2019* (raadsnota vastgesteld 10/9/09), bijlage 5 Onderzoeksagenda archeologie, gemeente Alkmaar.
- Bitter, P., 2013: Enkele gedachten over de bewoningsgeschiedenis van de Laat, in: Bitter, P., m.m.v. R. Roedema, A. Pavlovic e.a., 2013: *Vroeger aan de Laat. Opgravingen in 1998, 2008 en 2009*, Alkmaar (Rapporten over de Alkmaarse Monumenten en Archeologie 19), 191-204.
- Bitter, P., 2016: *Schaven aan Alkmaar. 25 Jaar archeologisch onderzoek in beeld*, Alkmaar.
- Bitter, P., m.m.v. R. Roedema, M. van der Linden en M. Dominguez Delmás, 2017: Oudheden onder de schoenen. Een opgraving bij Schoutenstraat 36-38 in 2014 (14SCH), in: P. Bitter (red.), *Onder woonhuizen en schoenwinkels. Opgravingen bij de Baanstraat, Langestraat en Schoutenstraat in 2013 en 2014*, Alkmaar (Rapporten over de Alkmaarse monumenten en Archeologie 24), 125-246.
- Bitter, P., 2019: Drinkglazen en hun gebruikers in de Gouden Eeuw van Alkmaar, in: *Jaarboek Historisch Gebruiksglas 2018*, Rotterdam (publicatie in voorbereiding).
- Drewes, J., 2017: Grote Pier en Alkmaar, *Oud Alkmaar* 41, 8-12.
- Duco, D.H., 2003: *Merken en merkenrecht van de pijpenmakers in Gouda*, Amsterdam.
- Duco, D.H., 2004: Drie eeuwen tabakspijpen uit Alkmaar, in: P. Bitter e.a, *De verborgen stad. 750 jaar Alkmaar onder de grond*, Alkmaar (tevens themanummer *Vormen uit Vuur* 186/187), 71-96.
- Fasel, W.A., 1979: *Alkmaar in het drijfzand*, Alkmaar.
- Gawronski, J., M. Hulst, R. Jayasena en J. Veerkamp, 2010 (09ams4): Glasafval op het achtererf. Archeologische Opgraving Rozenstraat, Amsterdam (2006), *Amsterdamse Archeologische Rapporten* 50.
- Gierveld, A.J., en J. Pluis m.m.v. P. Tichelaar, 2005: *Harlingen. Bedrijfsgeschiedenis 1600-1933 & Producten tot 1720*, Leiden (Fries Aardewerk V).

Heeringen, R.M. van, 1987: The Iron Age in the Western Netherlands, II: Site catalogue and pottery description, map sheet 1, *Berichten R.O.B.* 37, 39-121.

Heeringen, R.M. van, 1989b: The Iron Age in the Western Netherlands, IV: Site catalogue and pottery description, map sheet 3, *Berichten R.O.B.* 39, 69-155.

Henkes, H.E., 1994: *Glas zonder glans*, Rotterdam (Rotterdam Papers 9).

Hurst, J.G., D.S. Neal en H.J.E. van Beuningen, 1986: Pottery produced and traded in North-West Europe 1350-1650, in: *Rotterdam Papers VI*, Rotterdam.

Jong-Lambregts, N. de, 2009: Ritsevoort nader bekeken (06RTV), in: N. de Jong-Lambregts, e.a., *Sporen onder het maaiveld, opgravingen in Alkmaar en Koedijk tussen 2001 en 2007*, Alkmaar (Rapporten over de Alkmaarse Monumentenzorg en Archeologie nr. 14), 111-120.

Lägers, H., 2006: *Hertsteen en cronement. Haardstenen uit de zestiende en zeventiende eeuw*, Utrecht (Utrechtse materiaalcatalogus 2).

Mennicken, R., 2013: *Raerener Steinzeug. Europäisches Kulturerbe*, Raeren.

Meulen, A. van der, & P. Smeele, 2004: Roomcouleurd aardewerk. Laat achttiende-eeuwse experimenten met Delft in de hoofdrol, *Vormen uit Vuur* 188, 2-18.

Ostkamp, S., & W. Snip, 2023: *Baardmankruiken - Bartman jugs - Bartmankrüge. Steengoed – Stoneware – Steinzeug 1200-1950*, Hoorn.

Pluis, J., 1998: *De Nederlandse tegel. Decors en benamingen/ The Dutch tile. Designs and names 1570-1930*, Leiden.

Roedema, R., 2018: Engels aardewerk uit Alkmaarse bodem toch van Nederlandse makelij?, *Nieuwsbrief Erfgoed gemeente Alkmaar* nr.52, 10-11.

Scholten, F.T., 1993: *Dutch Majolica and Delftware (1550-1700) from the Edwin van Drecht Collection*, Amsterdam.

Sprangers, P., 2013: *Utrechtse tegels 1600-1900*, Utrecht

Stellingwerf, W., 2017: De patriot achter de pot. Keramiek en politiek in de patriottentijd, *Acheologie in Nederland*, 34-43.

Stephan, H.-G., 1987: *Die bemalte Irdenware der Renaissance in Mitteleuropa*, München.

H.-G. Stephan, 2018: Het meerkantige stangenglas. Een basisvorm van de Europese drinkglazen van de Renaissance, *Jaarboek Historisch Gebruiksglas 2017*, Rotterdam 6-29.

Taayke, E., 1990-1997: Die einheimische Keramik der nördlichen Niederlande, 600 v.Chr. bis 300 n.Chr., *Berichten R.O.B.* 40 (1990) 101-222, 41 (1991) 9-102, 42 (1996-1997) 9-208.

	achterterrein	straatzijde
16RTV stratigrafische matrix		
1876	8I omgespitte tuingrond s1005 s1007 s1014 s1015 s1017 s1018 s1019 s1024 s1056 s1082	8A binnenmuur s1303 achterkamer 8B haard aanpassing van 67N 8C haardkuil s1323 tegen 8A V136:16d/19a
Per.6	8G OW tuinmuur s1012-1053, 8H palenrij s1180-1181-1182 in verlengde van 6G	8D muren s1260 en s1263, over 78C 8E waterput s1228 (19) 8F houten afvalbak s1008 18d/19a
1775	7M OW baksteen poeten s1006 s1032 s1087	78C waterkelder s1261, tegen 78B 78B muur s1259
Per.7	7E pinkkuil s1025 (en omgespitte as s1028), s1161, 67N s1168, 67o s1205	7D afvalbak s1227 V108: 17d-18d
1675 1650	7F pinkkuilen 7F s1131, 7G s1021, 7H s1022, 7I s1023, 7J s1067	67Q plavuizenvloer s1264 19.5x19.5x2.5 67R asput in haard 67F
Per.6	huis sloop 1650/75	5/6I asput s1308, bij 4/5L V135 16B/17A
Per.5	6F bakst tuinmuur s1148-93, N-waartse knik	4/5M achteraanbouw s1363-1361-1289, met 4/5N plavuizenvloer s1358-59-60-62 12.5x12.5x2.5 4/5L plavuizenvloer s1315
1625	6A LAAG dbr zand s1031 s1071 s1143 s1174 s1188	4/5M achteraanbouw s1363-1361-1289, met 4/5N plavuizenvloer s1358-59-60-62 12.5x12.5x2.5 4/5L plavuizenvloer s1315
Per.5	5F waterput s1107 DENDRO ca 1579	4/5M achteraanbouw s1363-1361-1289, met 4/5N plavuizenvloer s1358-59-60-62 12.5x12.5x2.5 4/5L plavuizenvloer s1315
1573	5B LAAG geel zand + tm s1029-30 1063 1086	4/5M achteraanbouw s1363-1361-1289, met 4/5N plavuizenvloer s1358-59-60-62 12.5x12.5x2.5 4/5L plavuizenvloer s1315
Per.4	5G aslaag-/kuilen Z van 5C s1078 s1081 s1129 s1133 s1178 s1179	4/5M achteraanbouw s1363-1361-1289, met 4/5N plavuizenvloer s1358-59-60-62 12.5x12.5x2.5 4/5L plavuizenvloer s1315
1517	5C OW standgreppel palen s1103, 5D palenrij s1158-57-52-54-55-56	4/5M achteraanbouw s1363-1361-1289, met 4/5N plavuizenvloer s1358-59-60-62 12.5x12.5x2.5 4/5L plavuizenvloer s1315
Per.3	3/4N BRANDLAAG	4/5M achteraanbouw s1363-1361-1289, met 4/5N plavuizenvloer s1358-59-60-62 12.5x12.5x2.5 4/5L plavuizenvloer s1315
1450	3/4O s1105-06	4/5M achteraanbouw s1363-1361-1289, met 4/5N plavuizenvloer s1358-59-60-62 12.5x12.5x2.5 4/5L plavuizenvloer s1315
Per.2	3/4K LAAG dbr zand +0.6 s1038 s1091 s1150-52 s1185 s1194 s1220	4/5M achteraanbouw s1363-1361-1289, met 4/5N plavuizenvloer s1358-59-60-62 12.5x12.5x2.5 4/5L plavuizenvloer s1315
1200 1000	3/4M kleivloer s1171 0.7-0.8 +NAP	4/5M achteraanbouw s1363-1361-1289, met 4/5N plavuizenvloer s1358-59-60-62 12.5x12.5x2.5 4/5L plavuizenvloer s1315
Romeinse tijd	3/4S NZ-palenrij s1197 1211, over 2G	4/5M achteraanbouw s1363-1361-1289, met 4/5N plavuizenvloer s1358-59-60-62 12.5x12.5x2.5 4/5L plavuizenvloer s1315
Per.1	2F NZ sloop s1169	4/5M achteraanbouw s1363-1361-1289, met 4/5N plavuizenvloer s1358-59-60-62 12.5x12.5x2.5 4/5L plavuizenvloer s1315
Luzerijdt	2G OW en NZ sloop s1196+1201+1229 V96: 13/14a	4/5M achteraanbouw s1363-1361-1289, met 4/5N plavuizenvloer s1358-59-60-62 12.5x12.5x2.5 4/5L plavuizenvloer s1315
	2E NZ sloop s1163	4/5M achteraanbouw s1363-1361-1289, met 4/5N plavuizenvloer s1358-59-60-62 12.5x12.5x2.5 4/5L plavuizenvloer s1315
	2C OW sloop s1045, 1109 V53-14	4/5M achteraanbouw s1363-1361-1289, met 4/5N plavuizenvloer s1358-59-60-62 12.5x12.5x2.5 4/5L plavuizenvloer s1315
	2A LAAG lgr zand s1101 s1151	4/5M achteraanbouw s1363-1361-1289, met 4/5N plavuizenvloer s1358-59-60-62 12.5x12.5x2.5 4/5L plavuizenvloer s1315
	1C OW greppel s1115 V54, door 1B	4/5M achteraanbouw s1363-1361-1289, met 4/5N plavuizenvloer s1358-59-60-62 12.5x12.5x2.5 4/5L plavuizenvloer s1315
	1A loopvlak s1051 s1353 in duinzand	4/5M achteraanbouw s1363-1361-1289, met 4/5N plavuizenvloer s1358-59-60-62 12.5x12.5x2.5 4/5L plavuizenvloer s1315
	2I OW sloop s1231, door 2H	4/5M achteraanbouw s1363-1361-1289, met 4/5N plavuizenvloer s1358-59-60-62 12.5x12.5x2.5 4/5L plavuizenvloer s1315
	2H NZ sloop s1230	4/5M achteraanbouw s1363-1361-1289, met 4/5N plavuizenvloer s1358-59-60-62 12.5x12.5x2.5 4/5L plavuizenvloer s1315
	2M NZ sloop s1341-1355	4/5M achteraanbouw s1363-1361-1289, met 4/5N plavuizenvloer s1358-59-60-62 12.5x12.5x2.5 4/5L plavuizenvloer s1315
	2J paalkuil s1207	4/5M achteraanbouw s1363-1361-1289, met 4/5N plavuizenvloer s1358-59-60-62 12.5x12.5x2.5 4/5L plavuizenvloer s1315
	2K kuit s1374	4/5M achteraanbouw s1363-1361-1289, met 4/5N plavuizenvloer s1358-59-60-62 12.5x12.5x2.5 4/5L plavuizenvloer s1315
	2L kuit s1204 en s1206, 2L s1233	4/5M achteraanbouw s1363-1361-1289, met 4/5N plavuizenvloer s1358-59-60-62 12.5x12.5x2.5 4/5L plavuizenvloer s1315
	2Y kuit s1351, door 2X, onder 3G	4/5M achteraanbouw s1363-1361-1289, met 4/5N plavuizenvloer s1358-59-60-62 12.5x12.5x2.5 4/5L plavuizenvloer s1315
	2Z kuit s1344	4/5M achteraanbouw s1363-1361-1289, met 4/5N plavuizenvloer s1358-59-60-62 12.5x12.5x2.5 4/5L plavuizenvloer s1315
	2A LAAG lgr zand omgespit s1352 s1356 s1366 s1376	4/5M achteraanbouw s1363-1361-1289, met 4/5N plavuizenvloer s1358-59-60-62 12.5x12.5x2.5 4/5L plavuizenvloer s1315
	2P tonput s1296-1297, door s1288 en s1298	4/5M achteraanbouw s1363-1361-1289, met 4/5N plavuizenvloer s1358-59-60-62 12.5x12.5x2.5 4/5L plavuizenvloer s1315
	2Q NZ sloop s1287 V125-14, demping V126 14d/15, 2R voetafdrukken s1289, over 2o (onderin 2Q)	4/5M achteraanbouw s1363-1361-1289, met 4/5N plavuizenvloer s1358-59-60-62 12.5x12.5x2.5 4/5L plavuizenvloer s1315
	2R tonput s1296-1297, door s1288 en s1298	4/5M achteraanbouw s1363-1361-1289, met 4/5N plavuizenvloer s1358-59-60-62 12.5x12.5x2.5 4/5L plavuizenvloer s1315
	2S NZ-palenrij s1197 1211, over 2G	4/5M achteraanbouw s1363-1361-1289, met 4/5N plavuizenvloer s1358-59-60-62 12.5x12.5x2.5 4/5L plavuizenvloer s1315
	2T kuit s1374	4/5M achteraanbouw s1363-1361-1289, met 4/5N plavuizenvloer s1358-59-60-62 12.5x12.5x2.5 4/5L plavuizenvloer s1315
	2U paal s1375	4/5M achteraanbouw s1363-1361-1289, met 4/5N plavuizenvloer s1358-59-60-62 12.5x12.5x2.5 4/5L plavuizenvloer s1315
	2V paalkuilen s1328-29-30-37-38-39, onder 3G	4/5M achteraanbouw s1363-1361-1289, met 4/5N plavuizenvloer s1358-59-60-62 12.5x12.5x2.5 4/5L plavuizenvloer s1315
	2W greppel s1342	4/5M achteraanbouw s1363-1361-1289, met 4/5N plavuizenvloer s1358-59-60-62 12.5x12.5x2.5 4/5L plavuizenvloer s1315
	2X kuit s1344	4/5M achteraanbouw s1363-1361-1289, met 4/5N plavuizenvloer s1358-59-60-62 12.5x12.5x2.5 4/5L plavuizenvloer s1315
	2Y kuit s1351, door 2X, onder 3G	4/5M achteraanbouw s1363-1361-1289, met 4/5N plavuizenvloer s1358-59-60-62 12.5x12.5x2.5 4/5L plavuizenvloer s1315
	2Z kuit s1344	4/5M achteraanbouw s1363-1361-1289, met 4/5N plavuizenvloer s1358-59-60-62 12.5x12.5x2.5 4/5L plavuizenvloer s1315

Tabel 4-J Stratigrafische matrix van de sporen

Bijlage 1: Stratigrafische matrix en beschrijving van de sporen (16RTV)

Peter Bitter

De bijgaande stratigrafische matrix geeft een overzicht van de sporen en hun dateringen (*tabel 4-J*). De sporen zijn in dit rapport voorzien van een **spoorcode**, samengesteld door het periodenummer te combineren met een letter. Als de periode niet duidelijk is, worden de mogelijke periodenummers genoteerd.

De dateringen zijn herleid uit de stratigrafische volgorde van de sporen (afdekkingen, oversnijdingen, bouwnaden; deze worden hieronder toegelicht) en uit keramiekdateringen en baksteensoorten (zie de vondstenlijst in bijlage 2). Er wordt verwezen naar de **spoornummers** (voorafgegaan door een s) waarmee de sporen op de veldtekeningen zijn geadministreerd. De '**vondstnummers**' (voorafgegaan door een V) zijn in het veld uitgedeeld voor zowel vondsten als monsternames, die in één lijst worden doorgenummerd.

Periode 1: ca. 800 voor Chr.– 200 na Chr.

- 1A: - oud loopvlak/ vegetatiehorizont in duinzand op 0,10 m+NAP, roodbruin verkleurd door ijzerinspoeling, 2-4 cm dik, plaatselijk met een tweede bandje van nog geen cm dik op een paar cm erboven (s1051, s1353); potscherf V153 (inheems-romeins of IJzertijd).
- 1B: - prehistorische NZ-greppel (s1114), vulling wit zand met brokjes van laagje 1A, ingegraven vanuit geel duinzand boven 1A; aardewerk V52 (inheems romeins?).
- 1C: - prehistorische OW-greppel (s1115), vulling wit zand met brokjes van laagje 1A, gegraven vanuit geel duinzand boven 1A, doorsneden door greppel 1B; aardewerk V54 (inheems romeins?).

Periode 2: ca. 1000/1200 - 1450

- 2A: - laag van omgespit geel, lichtgrijs en lichtbruin zand (s1101 s1151 s1352 s1356 s1366 s1376); V48 V151 V156 V160 V167 (14de/1ste helft 15de eeuw).
- 2B: - diepe steilwandige ingraving aan W-einde opgraving over hele breedte werkput, tot op veenlaag op 0,9 m-NAP, homogene lichtgrijze zandvulling met wat baksteenfragmenten (s1042); V25 (14de/1ste helft 15de eeuw).
- 2C: - sloot in OW richting, opgevuld met lichtgrijs zand (s1045 s1109); V53 (14de eeuw).
- 2D: - sloot in NZ richting op 131 meter (in het grid), opgevuld met grijs zand met een enkel baksteenfragmentje 1,5 m breed (s1104), doorsnijdt 2E; V55.
- 2E: - sloot in NZ richting op 130 meter (in het grid), opgevuld met homogeen lichtgrijs zand (s1163), oversneden door sloot 2D.
- 2F: - sloot in NZ richting op 128 meter (in het grid), opgevuld met homogeen lichtgrijs zand (s1169).
- 2G: - sloten met T-vormige aansluiting vanuit OW-richting op NZ-lopemde sloot, NZ-sloot op 124 meter (in het grid), opgevuld met lichtgrijs zand (s1196 s1201 s1229); V96 V110 (13de/14de eeuw).
- 2H: - sloot in NZ richting op 122 meter (in het grid), opgevuld met lichtgrijs zand (s1230), doorsneden door 2i.
- 2i: - sloot in OW richting, opgevuld met lichtgrijs zand (s1230), doorsnijdt 2H.
- 2J: - paalkuil met donkerbruin/bruin zand in insteek en donkerbruin zand in paalkern (s1207); uit insteek V101.
- 2K: - kuil met donkerbruin zand (s1204 s1206); V97 V98 (15de/15de eeuw)
- 2L: - kuil met donkerbruin zand (s1233); V109 (2de helft 15de/1ste helft 16de eeuw).
- 2M: - sloot in NZ richting op 110 meter (in het grid), opgevuld met bruin zand (s1341 s1355); V152 V154 (14de/15de eeuw).
- 2N: - waterput (onderste) ton, diameter 55 cm, onderkant op 0,8 m-NAP, insteek geel zand en kluiten bruin/grijs zand, demping met grijs zand (s1298), insteek oversneden door bodemlaag van sloot 2o en voetsporen 2R; insteek V128, dendro-monster duigen V130 (ca/na 1312), demping V129 (baksteen fragmenten rood ..x14,5x6 en rood/geel geaderd ..x12x6 cm, houten object).
- 2o: - bermsloot Ritsevoort, onderste sliblaag op bodem, aan W-kant drassig en vertrapt (s1288), over insteek van tonput 2N; V127 (14de/15de eeuw).
- 2P: - waterput, ton ontbreekt, kuil diameter 62 cm, bovenkant 0,09 m+NAP (s1296, insteek s1297), doorsnijdt slootkant 2o.

-2Q: - berm-sloot Ritsevoort: tweede sli-blaag van lichtgrijs zand met donkerbruine humuslaagjes (2Q-a: s1287) op 2o, met daarop een vulling (demping) van geel/bruin zand (2Q-b: s1280); uit sli-blaag V126 en uit het zand V125 (eind 14de/1ste helft 15de eeuw).

-2R: - vier schoenafdrukken (s1299) langs slootkant over 2o en in tweede bodemsli-blaag 2Q, schoenmaat 33 (zoollengte 22 cm).

-2X: - kuil met omgespit geel/bruin zand (s1344).

-2Y: - kuil met lichtbruin zand mortelpuntjes en baksteenfragmenten (s1351), door 2X.

Periode 2 of 3: ca. 1000/1200 - 1517

-2/3S: - kuilenreeks met donkerbruin zand (s1197 s1211), door dempingslaag van sloot 2G.

-2/3T: - kuil met donkerbruin zand (s1374); V161 (14de/15de eeuw).

-2/3U: - paalkuil, insteek met donkerbruin zand, kern geel zand (s1375); uit insteek V159 (1ste helft? 14de eeuw).

-2/3V: - cluster van zes paalkuilen: in een NZ lijn 4x ronde palen met insteek met geel zand en donkere kern (s1328 s1329 s1337 s1339), met ten W ernaast een vijfde (s1330), plus een vierkant paalgat (s1338), alle onder leemvloer 3G; uit insteek (s1328) V145 (13de/begin 14de eeuw).

-2/3W: - standgreppel in OW richting met lichtgrijs zand en lichtgrijze paalsporen op de bodem (s1342); V148.

Periode 3: ca. 1450 - 1517

-3A: - ophoging geel/bruin zand omgespit, bovenkant circa 0,9 m+NAP (s1267 s1268 s1277 s1331 s1332 s1333 s1347); V118 V122 V123 V141 V142 V143 V149 (15de eeuw).

-3B: - spoor van 30 cm breed en 10 cm diep met vlakke onderkant, gevuld met zand, as en houtskool (resten van brandlaag 4A), van de achtermuur van een huis met leemvloer 3G (s1324 s1325), rood/geel gevlekte baksteen ..x11x5,5 cm; V139.

-3C: - spoor van 20 cm breed vermoedelijk van de wand van een aanbouwtje aan de Westkant tegen 3B, opgevuld met oranje as, houtskool en mortelgruis (s1326).

-3D: - grijze leemvloer 2 cm dik, beperkt stukje bewaard (s1271), onder leemvloer 3E.

-3E: - grijze leemvloer 2 cm dik (s1269) op vlijlaagje 1 cm bruin zand (s1270), beperkt stukje bewaard, over 3E en onder leemvloer 3G.

-3F: - haardplaats bij vloer 3D of 3E (s1272) van secundair gebruikte rode baksteenfragmenten ..x12x6 en ..x15x7 cm en natuursteenkeien (o.a. rode graniet), door verstoringen ongeveer ovaal met recht randje langs de Noordkant, bovenkant 0,9 m+NAP, onder kleivloer 3G; uit laagje bruin zand op de haard V119 (14de/15de eeuw).

-3G: - grijze leemvloer 5-10 cm dik (s1252 s1321) op een laagje bruin zand (s1266), op 3D-3E, over hele breedte pand maar doorsneden door insteek van 4H, bovenkant 1,0-1,1 m+NAP (naar de zijkanten door zetting ingedrukt), chocobruin verbrand met daarop brandlaag 4A.

-3G-b: - poertje van sterk verbrokkelde baksteen ..x11,5x5,5 cm 3-steens 4 lagen (s1327) in pandig ter hoogte van uitbouwtje 3C, leemvloer 3G sluit erop aan.

-3H: - haardplaats in leemvloer 3G van primair gebruikte bakstenen (zacht oranjerood 21,5/22 x 11 x 5/5,5 cm; V117 steenmonster) rechthoekig 90 bij meer dan 120 cm (deels verstoord) met een ovale plek middenin met een rest van een aspot (V121, bodem van grote rood aardewerken grape) en een stuk gebrande ovale plek ernaast, bovenkant 1,03 m+NAP.

-3i: - waterput met bakstenen kraag (mogelijk zonder koepel; bovendeel kraag van zachte rode baksteen 23x10x5 cm, onderste deel harde rode baksteen 22x10x5 cm) op houten ton, diameter baksteenbouw inw. 57 cm, diameter ton op breedste deel 80 cm, bovenkant ton/ onderkant baksteenkraag op 0,44 m-NAP, bodem niet ontgraven i.v.m. instortingsgevaar (circa 1,15 m-NAP), zeer grote kuil als insteek (s1369) is doorgraven door 3/4J, demping met grijs zand en enkele grote keien 20-40 cm; V164 dendromonsters ton (eik uit Bourgondië, jongste ca/na 1493), V166 uit insteek (s1369), V165 uit demping (2de helft 15de/1ste helft 16de eeuw).

Periode 3 of 4: ca. 1450 - 1573

-3/4J: - ronde plaggenkuil (van een naderhand uitgetrokken regenwaterton?) deels door de insteek van 3i, bodem al op ca 0,6 m+NAP, wand van geel/paarse zandplaggen, kern wit/donkergrijs zand

omgespit (s1370); uit plaggenrand V162 (brok rode graniet, als in brandlaag 4A), uit kern V163 (wetsteen).

-3/4K: - ophogingslaag donkerbruin zand, omgespit, ondiepe kuilen aan onderzijde als dagzomen (s1038 s1091 s1111 s1150 s1152 s1168 s1192 s1194 s1195 s1198 s1213 s1220), bovenkant 0,6 m+NAP; V49 V51 V77 V80 V91 V92 V95 V99 V100 V103 V105 (2de helft 15de eeuw?).

-3/4L: - sloot in NZ-richting, opgevuld met omgespit wit/bruin zand (s1191); V94 (tweede helft 15de/ eerste helft 16de eeuw).

-3/4M: - leemvloer van grijze klei van 5-10 cm dik, bovenkant op 0,80 m+NAP over hele breedte van werkput gezien tussen ca 125 en 131 m (s1171), doorgraven door diverse latere kuilen.

-3/4N: - zwarte brandlaag van vnl. houtskool en zwarte sintels zonder huttenleem, 1-3 cm dik (s1171-B), op 3/4M.

-3/4o: - kuil met grijs en omgespit bruin/geel zand (s1105 s1106).

-3/4P: - grote kuil met geel/bruin zand omgespit (s1097).

Periode 4: 1517 - 1573

-4A: - brandlaag (s1253 s1254 s1317 s1322) op leemvloer 3G, met zwarte roet en houtskool, geel/oranje as, brokjes oranje huttenleem, brokken baksteen en rode graniet (van haard?) en wit mortelgruis (wsch. muurpleister), her en der overgaand in ondiepe kuilen/plekken door de leemvloer heen tot 15 cm diep (s1255 s1283 s1290 s1371); brandlaag V114 V131, ondiepe kuil (s1283) V124 (tweede helft 15de/begin 16de eeuw, in V131 een paar vensterglasscherven). De laag zal van de brandstichting van 1517 afkomstig zijn.

-4B: - laag bruin zand (s1313) op 4A; V137 (15de/16de eeuw).

-4C: - kuil met donkerbruin zand en houtskool (s1335); V146.

-4D: - kuil met wit/grijs zand omgespit (s1334), met baksteenfragmenten rood/geel gevlekt ..x11x5,5 en ..x10x5 cm; V144 (NB scherven passen aan V150 in kuil 4F)

-4E: - puinkuil met puin en fragmenten van rode plavuisjes geglazuurd 12x12x2 cm (s1309 s1314).

-4F: - kuil met donkergrijs zand, houtskool en mortelpuntjes (s1346), met baksteen-fragment rood ..x11x5 cm; V150 (Nb scherven passen aan V144 uit kuil 4D).

-4G: - kuil met zwart/donkerbruin zand en mortel (s1354); V155 (o.a. fragment rode graniet).

-4H: - funderingen van alle vier buitenmuren van bakstenen huis, rode en gele geel/rood geaderde bakstenen, 20/20,5x9/9,5x4,5 cm, tweemaal vertanding, onderkant 1,00 m+NAP (s1247 s1258 s1300 s1301, insteek s1311 s1312 door leemvloer 3G); V134 insteek (s1312, 16de eeuw).

-4i: - laagje geel zand als vlijlaag van plavuizenvloer, met erop losse rode plavuisjes geglazuurd 12x12x2 cm (s1241 s1318 s1320), op brandlaag 4A; V111 V132 (tweede helft 16de/17de eeuw).

-4J: - ronde beerput, diameter ca. 1,5 meter, halfsteens van halve bakstenen geel/rood geaderd ..x9x4,5 cm gemetseld met zachte schelpmortel (s1240), grotendeels verstoord door betonkelder 9G; beerlaag V112 (tweede/derde kwart 16de eeuw). Kuil 4K (vermoedelijk op erfrens) ten westen vlak ernaast met beerputleging hoort er bij.

-4K: - kuil met donkerbruin zand en onderin veel afval van beerputleging (s1224 V106), bovenste kuilvulling houtskool en as (s1225) en daarop grijs zand (s1226, nazakking?); beer en afval onderin V106 (tweede/derde kwart 16de eeuw). Ligt vermoedelijk op erfrens van achtertuin.

Periode 4 of 5: ca. 1517 - 1625

-4/5L: - plavuisvloer op geel zand met rode ongeglazuurde plavuisen 22x22x2,5 cm (s1407), met wangen van schouw van rode baksteen 18,5/19x8,5/9x4 cm (s1306 s1307) secundair tegen Noordmuur van huis 4H, bovenkant vloer 1,15 m+NAP, onder haardbak 6/7P.

-4/5M: - Z-zijmuur en W-achtermuur van achteraanbouw (s1363) achter huis 4H, rood/geel geaderde baksteen 20,5x10x4 cm, ingeboet bij ZW-hoek van 4H, met langs Z-muur een mortelbaan (vlijlaag? s1361), onderkant fundering 0,92 m+NAP, N-zijmuur later vervangen door 7/8B.

-4/5N: - vlijlaag van geel zand en restant vloer rode plavuisjes geglazuurd 12,5x12,5x2,5 cm, met bakstenen randje van fragmenten gele baksteen ..x13,5x4 cm en een enkele rode 20x9,5x4,5 cm (s1358 s1359), op laagje bruin zand (s1360 s1362), op brandlaag 4A.

Periode 5: 1573 – ca. 1625

-5A: - ronde beerput bij het hoofdhuis aan het Ritsevoort, met ruime stortkoker en beergang, halfsteens van donkergele roodgeaderde baksteen 19x8,5x4 cm met grauwe schelpmortel (s1239), molensteen-fragment als deksteen op stortkoker (s1238 hardsteen gebild, diameter ca. 1,2 m en 6 cm dik), grotendeels verstoord door kelder 9G; beerlaag V113 (eind 16de - derde kwart 17de eeuw).

-5B: - laag donkerbruin gevlekt geel zand in achterterrein (s1029 s1030 s1063 s1086); V44.

-5C: - OW greppel met paalsporenreeks, met geel/donkerbruin zand (s1103), overgaand in reeks paalkuilen 5D.

-5D: - reeks paalkuilen donkerbruin zand (s1158-1157-1162-1154-1155-1156).

-5E: - muur van een huis aan de Clarissenbuurt, fundering in NZ richting van rood/geel geaderde baksteen 22x10x5, 20/20,5x10x5 en 20x10x5 cm gemetseld met grijze schelpmortel, onderkant 1,12 m+NAP, naar oosten licht gekanteld (s1020).

-5F: - waterput van twee tonnen op elkaar (bovenste ton deels vergaan) diam. 70 cm, insteek met donkerbruin zand, bovenkant onderste ton op 0,85 m-NAP, bodem op 1,55 m-NAP (s1107); demping in bovenste ton donkergrijs zand V61, demping in onderste ton V62, dendro houtmonsters bovenste ton V63 en onderste V64 (jongste datering ca. 1579).

-5G: -reeks ondiepe asplekken in achterterrein ten Zuiden van schutting 5C-5D, van buurpand ten Zuiden(?), met oranjegele as en houtskool, meestal 2-10 cm diep, omstreeks 0,8 - 1 m+NAP ((s1078 s1081 s1129 s1133 s1178 s1179) V37 V40 V68 V72 V85 V87 (eind 16de/begin 17de eeuw, een enkele vervuiling uit later tijd). sommige plekken mogelijk aparte askuilen, maar alles is geroerd door later omspitten van de achtertuin.

Periode 5 of 6: 1573 – ca. 1650/1675

-5/6H: - asresten en asplek (s1026) onderin grote kuil 7E (s1025), van een grote omgespitte asplek of meerdere askuilen tegen de oostkant van muur 5E; uit de as V12 V13 V24 (derde kwart 16de eeuw).

-5/6i: - rest van plavuizenvloer, laag lichtbruin zand met plekken grof puin en plavuisfragmenten (s1315).

-5/6J: - in het hoofdhuis Ritsevoort 38/40 bij haard 4/5L ingegraven rood aardewerken aspot (s1308), bovenkant aspotrand 1,17 m+NAP; V135.

Periode 6: ca. 1625 – 1650/1675

-6A: - dikke laag donkerbruin zand in achterterrein ten Noorden van schutting 5C-5D en tuinmuur 6F, nog doorgespit in later tijd (s1031 s1071 s1143 s1174 s1188) V18 V41 V75 V84 V89 (eind 16de/begin 17de eeuw).

-6B: - askuil ten noorden van schutting 5C-5D en tuinmuur 6F (s1086); V46 (eind 16de/ eerste helft 17de eeuw).

-6C: - asplek/kuiltje ten noorden van schutting 5C-5D en tuinmuur 6F (s1132); V71 (tweede/derde kwart 17de eeuw).

-6D: - askuil ten noorden van schutting 5C-5D en onder tuinmuur 6F (s1130); V70 (tweede/derde kwart 17de eeuw).

-6E: - laag donkerbruin zand in achterterrein ten Zuiden van schutting 5C-5D en tuinmuur 6F, onder huis 6G (s1079 s1147 s1170) V74 V82 (tweede/derde kwart 17de eeuw).

-6F: - bakstenen fundering voor een OW tuinmuur middenin de huidige achtertuin, met een noordwaartse bocht op ca 122 m in meetgrid (circa grens oudste achtererf van Ritsevoort 38/40), bestaande uit een plateau van baksteenbrokken (diverse breukstenen rood/geel geaderd ..x10/10,5/11x4,5/5 cm) van 0,6 tot 1,0 m breed (s1148 s1193 s1222), deels op een vlijlaag van wit zand en mortelgruis van afbikken van stenen, vlijlaag van hergebruikte baksteenfragmenten slordig neergelegd (s1193), de bakstenen muur is naderhand verwijderd en heeft een sloopspoor van geel zand (s1148B s1190) nagelaten; uit sloopspoor V76 (s1148B) V90 (s1190) (tweede helft 19de eeuw).

-6G: - (buur-)pand aan Z-kant: funderingen steeds oranje rood/geel geaderde baksteen 17x8x4 cm, 3 lagen op 2-laags vertanding (s1054 s1127), van een huis grotendeels ten Z van opgraving, met scheefstaande noordgevel van gebouw parallel aan vestingwal, onderkant 1,11/ 1,16 m+NAP, op deel van 6A-s1078 (V76: na 1591).

-6H: - donkergele zandlaag (s1055) voor grotendeels verstoorde vloer binnen 6D, hierop een enkele liggende steen van baksteenvloertje van steen als 6D; uit zandlaag V31 (eerste helft 17de eeuw).

-6i: - ovale beerput (s1011) inwendig 1,4x1,7 m, halfsteens van oranje/rood geaderde zachte baksteen 17,5x8x4 18x9x4 19x9x4,5 cm, onderkant met 1x vertanding op 0,33 m-NAP, aanzet koepel ca 1,0 m+NAP, tegen NW-kant op aanzet koepel een muurrest t.b.v. hangkoker; insteek V22; beerlaag V28 (eerste helft 17de eeuw), demping met bruin zand V27, demping bovenin V11 V9 V19 (vnl. uit gebruikstijd beerput, maar ook afval eind 18de eeuw mogelijk uit omgezette afvalkuil).

-6J: - waterput (s1050), tonput met ruime insteek, gedempt met geel zand, onderkant op 1,7 m-NAP door veenlaag heen, onderste ton niet geborgen vanwege instortingsgevaar, losse duigen tweede ton in slechte staat niet geborgen; insteek V26, zandvulling V29.

Periode 6 of 7: ca. 1625 - 1775

-6/7K: - kuil met lichtgrijs zand en op de bodem graf van en hond (s1044); V23 (16de/17de eeuw).

-6/7L: - kuil met geel/bruin zand omgespit (s1092 s1108); V65.

-6/7M: - grote ronde kuil met grijs/geel zand omgespit (s1161); V79 V81 (eind 16de/ eerste helft 17de eeuw).

-6/7N: - kuil met donkerbruin/geel zand omgespit (s1168); V80.

-6/7o: - kuil met donkerbruin zand (s1205).

-6/7P: - puinkuil met fragmenten van rood geglazuurde plavuisjes 12x12x3 cm, gesleten (s1187), oversnijdt fundering 6C; V88 (16de/17de eeuw).

-6/7Q: - resten van plavuizenvloer van ongeglazuurde rode plavuisen 19,5x19,5x2,5 cm op vlijlaag van geel zand (s1264 tegen achtergevel van huis 4H, s1256 aan zuidoostkant), bovenkant 1,24 m+NAP, op brandlaag 4A.

-6/7R: - haardbak van 1x0,8 m, van rode baksteen 18,5/19x8,5/9x4 cm (s1304) secundair gebouwd in haard 4/5L tegen de noordmuur van 4H, doorsneden door muur 8A (haardbak deels herbruikt als 8B).

Periode 7 of 8: ca. 1650/1675 - 1876

-7/8A: - Bakstenen waterput, diameter buitenzijde 1,2 m, met koepel onder steeg ten zuiden van huis Ritsevoort 38/40 (s1400 i.v.m. instortingsgevaar niet nader onderzocht)

-7/8B: - N-zijmuur van achterhuis (s1259, als vervanging zijmuur 4/5M), steens opgaand werk van rood/geel geaderde baksteen 20,5x10x4 cm, op 2-steens brede vlijlaag deels van oude hergebruikte rode bakstenen van 27x12x5,5 en ..x13x6 cm, onderkant 1,06 m+NAP.

-7/8C: - waterkelder, halfsteens van ijsselsteentjes 17x8,5x3,5 cm, inw 1x1,2 m met onbekende diepte (niet ontgraven i.v.m. belendingen), tongewelf (bovenkant 1,42 m+NAP -!) met mangat in ZO-hoek (s1261), later overbouwd door muur 8D.

Periode 7: ca. 1650/1675 - 1775

-7D: - rechthoekige houten afvalbak (vuilniskuil) met gelaagde beer/as- en zandlaagjes, bovenlaag demping lichtbruin zand, houten bodem op 0,23 m+NAP (s1227); uit demping V107 (tweede helft 18de/ eerste helft 19de eeuw), beerlaag V108 (ca 1675-1800).

-7E: - grote kuil met donkerbruin/bruin/geel zand omgespit (s1025), waarin omgespitte as van oudere aslaag/-kuilen 5/6G.

-7F: - puinkuil (s1131) met grof slooppuin en muurfragmenten van huis 6D o.a. een hoekstuk van de NO-hoek van het huis (oranje rood/geel geaderde baksteen 17x8x4 cm).

-7G: - grote kuil met donkerbruin zand en puinbrokken (s1021); V17.

-7H: - kuil met donkerbruin zand en puinbrokken (s1022); V16.

-7i: - kuil met donkerbruin zand en puinbrokken (s1023); V15 V21 (tweede helft 17de eeuw).

-7J: - ronde kuil met donkerbruin zand en baksteenfragmenten, 20 cm diep (s1067); V36 (tweede helft 17de eeuw).

-7K: - kuil met donkerbruin zand en afval (s1075); V39 (tweede helft 18de eeuw).

-7L: - vondstcomplex uit de tweede helft van de 17de of eerste helft 18de eeuw (V47), vermoedelijk uit een verspitte afvalkuil die samen met tuingrond is gedeponneerd in regenwater-tonput 8/9L.

-7M: - rij van vier baksteenpoeren voor schutting in OW richting middenin de achtertuin, 3-4 steenlagen 4 tot 6 steens van rood/geel geaderde baksteen 20x10x5 cm (s1006 s1032 s1087 s1089), onderkant 0,63 tot 0,79 m+NAP.

Periode 8: ca. 1775 - 1876

-8A: - tussenmuur van afgesplitst achtervertrek, steens rood/geel geaderde baksteen 21x10x5 en 16x8x3,5 cm op zware anderhalf-steens fundering, onderkant 0,92 m+NAP (s1303), met bouwnaad tegen N-muur van 4H, door haardplaats 6/7P (verbouwd tot 8B), aan de Oostkant ligt haardkuil 8C er tegenaan

-8B: - verkleining van de haardbak 6/7P tot een haardbak in de hoek met muur 8A (s1305).

-8C: - kuil met tegelfragmenten en kalkmortel, met plekken oranje haardas mogelijk van een gesloopte schouw (s1323) tegen muur 8A; V136 (gesloopte wandtegels uit tweede helft 18de/ begin 19de eeuw; sloop 1876?).

-8D: - vervanging N-zijmuur (s1260) bij verbreding van het achterhuis, over waterkelder 7/8C heen, anderhalf-steens rode/oranje/gele baksteen gevlekt van smal formaat 18,5x8,5x4,5 cm, 4 lagen onderkant 1,02 m+NAP.

-8E: - waterput van diverse hergebruikte halve bakstenen gestapeld, bovenkant koepel 0,34 m+NAP, insteek grijs zand (s1228), oversnijdt afvalbak 7D; vondstloos.

-8F: - houten afvalbak, vermolmd met spijkers, bruine zandvulling met wat afval (s1008); V6 (eind 18de/ begin 19de eeuw).

-8G: - zware twee-steens bakstenen fundering voor een OW tuinmuur langs de zuidkant van de huidige achtertuin, baksteen geel 18x8,5x4 en rood 18x8x4 cm, naar zuiden verzakt, onderkant 1,32 m+NAP (s1012), vanaf grid 134 m oostwaarts overgaand in puinspoor (s1053, eindigt op ca 130 m), oostwaarts verlengd met drie palen 8H. Uit puinbaan V33.

-8H: - drie paalgaten vierkant ca 20-25 cm, gevuld met donkerbruin zand (s1180 s1181 s1182), in verlengde van muur 8G, in vlak 1 op 1,2 m+NAP maar niet meer in vlak 2 op 0,85 m+NAP.

-8i: - omgespit donkerbruin zand met plekken bruin en geel zand en puinplekken in hele achterterrein (s1005 s1007 s1014 s1015 s1017 s1018 s1019 s1024 s1056 s1082 s1124), relatie met diverse kuilen in diepere vlakken niet te bepalen, vondsten vooral opspit; V1 (s1005 tweede helft 15de/ eerste helft 16de eeuw), V10 (s1007 tweede/derde kwart 17de eeuw), V3 (s1015 eerste helft 19de eeuw), V8 (s1017), V5 (s1018 eerste helft 19de eeuw), V4 (s1019 begin 19de eeuw), V14 (s1024 eind 18de/ eerste helft 19de eeuw), V35 (s1056), V45 (s1082 18de eeuw), V69 (s1124 eind 17de/ eerste helft 18de eeuw).

-8J: - askuil (s1004), in NW-hoek van de opgraving deels aangesneden; V2 (tweede/derde kwart 19de eeuw).

-8K: - vierkante kuil met fragmenten van golfpannen (s1070); V38 (18de/19de eeuw).

Periode 8 of 9: 1775 - 1925

-8/9L: - regenwateronput met ijzeren banden en hout van ton grotendeels vergaan (s1013), gedempt met grijs zand en onderin afval, tonbodem op 0,40 m+NAP; uit zandvulling V7, grijze zand vulling met afval V47 (merendeels tweede helft 17de / eerste helft 18de eeuw = verspitte afvalkuil '7L').

Periode 9: 1876 - 2016

-9A: - muurwerk van huis uit 1876 (s1246 s1248), bovenop funderingen van 4H en bij voorgevel met laagje donkerbruin zand ertussen, insteek donkerbruin zand en puingruis.

-9B: - achtermuur van aangebouwd achterhuis (s1262), bovenop funderingen 4/5M, van diverse hergebruikte stenen, sluit aan op kelder 9G.

-9C: - muurwerk (s1214 s1215 s1363B) van nieuw achterhuis over hele breedte tegen achtergevel van 9A en tot 121 m in grid, 2-steens rood/geel geaderde baksteen 19x9,5x4 en 19,5x9,5x4,5 cm met harde helwitte schelpmortel, 2x vertanding elk 2 steenlagen, onderkant 0,82 m+NAP.

-9D 9E 9F: - kelders halverwege het huis 9A op overgang van voor- en achterkamer, diverse bouwfases 20ste eeuw (s1249 s1302 s1319).

-9G: - moderne kelder met stahoogte, moderne machinale steen, insteek geel zand (s1216 s1217).

-9H: - muurwerk van bijgebouw op het achtererf, fundering moderne rode baksteen 17,5/18 x 8,5/9 x 4 cm, opgaand werk herbruikte oude steen 18,5x9x4 cm geel dooraderde oranje-rode steen, toegang via steeg Ritsevoort (s1001 s1128).

-9i: - keermuur tegen de stadswal aan de W-kant, van kalksteen met twee steunberen, inpandig aangebracht tegen W-muur van pand 9H.

-9J: - klinkerbestrating (s1003) achterin pand 9H, onder gestorte betonvloer, sluit aan op 9i.

-9K: - tuinmuur en straatwerk langs de steeg achter huis 9A-9B (s1052 s1057 s1059 s1120 s1121 s1122), relatie met 9C niet te bepalen door vergravingen), NZ-fundering (s1052) 1 laag steens, op zandbed, onderkant 1,45 m+NAP; uit vlijlaag van straatje (s1121) V67.

16RTV Vnr	Spoorcode	Datering vondsten	16RTV Vnr	Spoorcode	Datering vondsten	16RTV Vnr	Spoorcode	Datering vondsten
1	8i	15B/16a	56	x		115	x	
2	8J	19bc	61	5F	16d	116	x	
3	8i	19A (17- 19A)	62	5F	16d	117	3H	
4	8i	19a	63	5F	ca 1579	118	3A	14/ 15
5	8i	19A	64	5F	ca 1579	119	3F	14B/ 15a
6	8F	18d-19a	65	6/7L	(RT)	121	3H	14/ 15
7	7L	19/20?	66	x		122	3A	14a/ 15
8	8i	(18/19)	67	9K	20	123	3A	14B/ 15
9	6i -d	16d/ 17A	68	5G	17A	124	4A	14/ 15
10	8i	(17bc)	69	8i	17d/ 18A	125	2Q-b	14B/ 15A
11	6i -d	17bc	70	6D	17bc	126	2Q-a	14d/ 15A
12	5/6H	16d	71	6C	17bc	127	2o	14
13	5/6H	16d	72	5G	17a	128	2N	14a
14	8i	18d/ 19A	73	x		129	2N	14
15	7i	17B	74	6E	14/ 16	130	2N	ca/na 1312
16	7H	(17b)	75	6A	16/ 17a	131	4A	15B/ 16a
17	7G	16B	76	6F	19B	132	4i	16
18	6A	16d- 17A	77	3/4K	14/ 15	133	5/6i	16/ 17A
19	6i -d	18d/ 19a (17A)	79	6/7M		134	4H	16
20	x		80	6/7N		135	5/6J	16B/ 17A
21	7i	17	81	6/7M	16d/ 17A	136	8C	18B/ 19a
22	6i -a	16d	82	6E	17bc	137	4B	15B/ 16A
23	6/7K	16/ 17	83	x		138	x	
24	5/6H	16d	84	6A	16B/ 17A	139	3B	15B/ 16a?
25	2B	14/ 15	85	5G	16d	141	3A	13d/ 14A
26	6J	16d/ 17a	86	x		142	3A	(RT ; 13/ 14A)
27	6i -c	17b	87	5G	16d/ 17A	143	3A	15B/ 16A
28	6i -b	17b	88	6/7P	(16d/ 17A)	144	4D	15B/ 16a
31	6H	17bc	89	6A	16d	145	2/3V-a	(13/ 14a)
32	x		90	6F	(19)	146	4C	15/ 16
33	8G	18/ 19	91	3/4K	15B/ 16A?	147	2/3V-c	
34	x		92	3/4K	16b/ 17?	148	2/3W	13/ 15
35	8i	(17/ 19)	93	x		149	3A	14/ 15
36	7J	17B	94	3/4L	15B/ 16A	150	4F	15B/ 16a
37	5G	16d/ 17a	95	3/4K	14B/ 15a	151	2A	14/ 15
38	8K	18d/ 19A	96	2G	(13/ 14a)	152	2M	13/ 14
39	7K	18B	97	2K	14/ 15	153	1A	<i>IJT/RT</i>
40	5G	na 1591-17a	98	2K	14/ 15 (<i>IJT/RT</i>)	154	2M	14
41	6A	16B/ 17A	99	3/4K	14B/ 16	155	4G	(15/ 16)
42	x		100	3/4K	15B/ 16A	156	2A	
43	x		101	2j		157	x	
44	5B	16B	103	3/4K	15B/ 16A	158	x	(16B/17)
45	8i	18bc	105	3/4K	15B/ 16A	159	2/3U	(13d/ 14A)
46	6B	17A	106	4K	16c	160	2A	15B/ 16a
47	7L (8/9A)	17B/18A	107	7D	18B/ 19A	161	2/3T	14/15
48	2A		108	7D	1700-1760	162	3/4J	
49	3/4K	15B/ 16a	109	2L	15B/ 16A	163	3/4J	
50	x		110	2G	(11/ 12)	164	3i	ca 1493
51	3/4K	14/ 15	111	4i	16/ 17	165	3i	15d/ 16A
52	1B	<i>IJT/RT</i>	112	4J	16bc	166	3i	14/ 15
53	2C	14/ 15	113	5A	16d-17c	167	2A	14/ 15
54	1C	<i>IJT/RT</i>	114	4A	15B/ 16a (RT)	999	x	
55	2D	(12/ 14A)						

Tabel 4-K Concordantie van de vondstnummers met de spoorcodes

Bijlage 2: Vondstenlijst

Rob Roedema en Peter Bitter

De onderstaande vondstenlijst (*tabel 4-N*) geeft een beschrijving van vondsten en monsters, geordend op de chronologische volgorde van de spoorcodes. Bijgaande tabel geeft een concordantie van de vondstnummers met de spoorcodes en de spoornummers (*tabel 4-K*).

De vondsten worden beschreven met de codes van het Classificatiesysteem voor Middeleeuws en Postmiddeleeuws keramiek en glas, ook bekend als het 'Deventer systeem'. Ze worden geïnventariseerd met een code bestaand uit: een lettercode voor materiaal, een drielettercode voor hoofdvorm, een cijfer voor specifieke vormen, eventueel een letter voor een aanvullende aanduiding (*tabel 4-L* en *tabel 4-M*).

Andere afkortingen zijn: fr fragment, rfr randfragment, wfr wandfragment, bfr bodemfragment.

De dateringen worden aangeduid als jaartal of per eeuw (cijfer), halve eeuw (hoofdletter A of B) of kwart eeuw (kleine letter a, b, c of d).

<u>code</u>	<u>omschrijving</u>	<u>code</u>	<u>omschrijving</u>
pi	pingsdorf-type aardewerk	we	weser aardewerk
wm	maaslands wit aardewerk	wa	werra aardewerk
bg	blauwgrijs aardewerk	m	majolica uit de Nederlanden
s4	steengoed 4 (bijna-steengoed)	f	faïence uit de Nederlanden
s5	steengoed 5 (proto-steengoed)	i	italiaanse majolica/faïence
s1	steengoed 1 (zonder glazuur/engobe)	fr	franse faïence
s2	steengoed 2 (met glazuur/engobe)	p	aziatisch porselein
kp	kogelpotaardewerk	ep	europes porselein
g	grijs aardewerk	iw	industrieel wit
r	rood aardewerk	ir	industrieel rood
w	wit aardewerk	s3	steengoed 3 (industrieel)
ha	'hafner' wit aardewerk	gl	glas

Tabel 4-L Codering van materiaalgroepen van keramiek en glas volgens het Classificatiesysteem

<u>code</u>	<u>hoofdvorm</u>	<u>code</u>	<u>hoofdvorm</u>	<u>code</u>	<u>hoofdvorm</u>	<u>code</u>	<u>hoofdvorm</u>
bak	bakpan	kap	kachelpan	lek	lekschaal	spi	spinsteen
bek	beker	kdl	kandelaar	min	miniatur	sta	stangglas
ber	berkemeier	kel	kelglas	mos	mosterdpot	stk	steelkom
blo	bloempot	kmf	komfoor	oli	olielamp	stp	stop
bor	bord	kni	knikker	pis	pispot	tes	(vuur-)test
dek	deksel	kog	kogelpot	plo	ploischotel	ver	vergiet
dri	drinkschaal	kom	kom	pot	pot	vet	vetvanger
fle	fles	kop	kop	roe	roemer	vst	vuurstolp
gra	grape	kwi	kwispedoor	spa	spaarpot	zal	zalfpot
kan	kan	lam	lampeglas				

Tabel 4-M Codering van hoofdvormen van keramiek en glas volgens het Classificatiesysteem

Spoorcode	Vondst-omstandigheden	16RTV Vnr	Materiaal	Datering vondsten
1A	oud loopvlak/ vegetatiehorizont in duinzand op 0,10 m+NAP; V153.	153	s1353 V153: -3x IJzertijd / inheems-romeins van 1 bodemfragment met standvoet (vrij zacht donkergrijs baksel met plantaardig materiaal)	IJzertijd/ inh.rom.
1B	prehistorische NZ-greppel (s1114); V52.	52	s1114 V52: 1rfr en 18wfr IJzertijd / inheems-romeins, 1wfr en 1 bfr inheems romeins/IJzertijd besmeten; 1wfr grijs aardewerk (romeins?)	IJzertijd/ inh.rom.
1C	prehistorische OW-greppel (s1115); V54.	54	s1115 V54: 8wfr IJzertijd / inheems-romeins	IJzertijd/ inh.rom.
2A	laag van omgespit geel, lichtgrijs en lichtbruin zand; V48.	48	s1101 V48: 4wfr rood	
2A	laag van omgespit geel, lichtgrijs en lichtbruin zand: laag lichtbruin/ lichtgrijs zand (s1352); V48.	151	s1352 V151: 1rfr met oor s1-kan-? Siegburg; 1 fr platte steel r-bak-?	14/ 15
2A	laag van omgespit geel, lichtgrijs en lichtbruin zand: s1356 V156.	156	s1356 V156: 1wfr grijs, zeer sleets	
2A	laag van omgespit geel, lichtgrijs en lichtbruin zand (s1366) V167.	167	s1366 V167: 1rfr r-gra-? spaarzaam loodglazuur	14/ 15
2A	laag van omgespit geel, lichtgrijs en lichtbruin zand (s1376) V160.	160	s1376 V160: 1rfr 1wfr rood, volledig loodglazuur met mangaanverkleuring	15B/ 16a
2B	diepe steilwandige ingraving aan W-einde opgraving, lichtgrijze zandvulling (s1042); V25.	25	s1042 V25: 1wfr s2-kan-?; 1rfr met oor van g-kan-?; 1rfr r-bak-?, 1wfr r-gra-? (spaarzaam loodglazuur); 5 brokken baksteen rood/geel zacht	14/ 15
2C	sloot in OW richting met lichtgrijs zand (s1045 s1109); V53.	53	s1109 V53: 1bfr s1-kan-? Siegburg; 1rfr g-kan-?, 3wfr grijs; 1fr baksteen; 1x kiezel; 1x bot; 1x ijzere nagel	14/ 15
2D	sloot in NZ richting vol grijs zand met een baksteenfragmentje (s1104); V55.	55	s1104 V55: 1wfr bg-? ; 1wfr grijs; 1x sintel.	(12/ 14A)
2G	sloten met T-vormige aansluiting vanuit OW-richting op NZ-lopente sloot, met lichtgrijs zand (o.a. s1196); V96.	96	s1196 V96: 1bfr pi-?; 1wfr kp-kog-? borstelstreek 13/14a; 1wfr grijs	(13/ 14a)
2G	sloten met T-vormige aansluiting vanuit OW-richting op NZ-lopente sloot, met lichtgrijs zand (o.a. s1229); V110.	110	s1229 V110: 1wfr pi-? wit baksel; 1wfr bg- wschl Paffrath; 2x sinteltje	(11/ 12)
2j	paalkuil met donkerbruin/bruin zand (s1207); uit insteek V101.	101	s1207 V101: 1bfr r-gra-?; 2x puntje baksteen; 1x sintel	
2K	kuil met donkerbruin zand (s1204 s1206); V97 V98.	97	s1204 V97 (met opspit?): 1wfr s1-kan-(9?) Siegburg 14b/15a; 1bfr w-kop-14/ 15 ? groen loodglazuur; 1fr vensterglas groen	
2K	kuil met donkerbruin zand (s1204 s1206); V97 V98.	98	s1206 V98: 1wfr IJzertijd / inheems romeins besmeten; 1bfr s1-kan-? Siegburg dikwandig, 1wfr s1-kan-? Siegburg gevlamd; 1bfr r-gra-?, 2wfr rood	(IJzertijd/ inh.rom)1 4/ 15
2L	kuil met donkerbruin zand (s1233); V109.	109	s1233 V109: 1rfr r-gra-8 spaarzaam loodglazuur; 1x stukje baksteen	15B/ 16A
2M	sloot in NZ richting met bruin zand (s1341 s1355); V152 V154.	152	s1341 V152: 1bfr lobvoet grijs	13/ 14
2M	sloot in NZ richting met bruin zand (s1341 s1355); V152 V154.	154	s1355 V154: 1bfr s1-kan-?, Siegburg dikwandig; 1bfr r-gra-? spaarzaam loodglazuur	14
2N	waterput (onderste) ton (s1298); dendromonster duigen V130 (ca/na 1312).	130	s1298 V130: 15 duigen dendrodatering (waarvan 6x geen resultaat), herkomst ?, dateringen tussen 1285 en 1312 - jongste datering ca/na 1312	ca/na 1312
2N	waterput (onderste) ton, insteek geel zand en kluiten bruin/grijs zand (s1298); insteek V128.	128	s1298 V128: wfr s4-?; 1wfr g-pot-? aspot	14a
2N	waterput (onderste) ton, demping met grijs zand (s1298); demping V129.	129	s1298 V129: 7x baksteen fragment rood ..x 14.5 x 6 cm (rood) en rood/geel geaderd.. x 12 x 6 cm, 1x houten object (dorsvlegel?)	14
2o	bermsloot Ritsevoort: onderste sliblaag op bodem (s1288); V127.	127	s1288 V127: 1wfr bg- Elmpt? (geprononceerde draairbels); 1wfr s1-? Siegburg dunwandig	14

Tabel 4-N Vondstenlijst van opgraving 16RTV, blad 1 van 13

Spoorcode Vondst- omstandig- heden	16RTV Vnr	Materiaal	Datering vondsten
2Q-a bermsloot Ritsevoort: tweede sliblaag onderin (2Q-a s1287); V126.	126	s1287 V126: 1rfr 1bfr 7wfr s1-kan-? Siegburg (2wfr gevlamd); 1wfr s2- kan-? Langerwehe/ Aken/Raeren; 1rfr r-bak-2, 1rfr r-bak-3, 1rfr 1x oor 3wfr rood spaarzaam loodglazuur; 1x sintel; 4x bot	14d/ 15A
2Q-b bermsloot Ritsevoort: demping met geel/bruin zand (2Q-b s1280); V125.	125	s1280 V125: 1bfr s1- dri-?, 1rfr en 9wfr s1-? Siegburg; 1rfr 1 oor 4wfr s2- ? Langerwehe/ Raeren/Aken; 1fr g-spi-? diam. 32 mm; 1rfr r-bak-1, 1bfr r-gra-? (klauwpoten), 6wfr rood; 1fr daktegel met mangaan glazuur dik 1.5 cm; 46x bot	14B/ 15A
2/3T kuil met donkerbruin zand (s1374); V161.	161	s1374 V161: 1bfr r-bak-?, 1bfr r-gra-? spaarzaam loodglazuur.	14/15
2/3U paalkuil, insteek donkerbruin zand, kern geel zand (s1375); uit insteek V159.	159	s1375 V159: 1rfr s4-kan-? Siegburg; 1bfr 1wfr s1-kan-? Siegburg; 2wfr grijs; 1x natuursteen graniet; 1x ijzeren nagel	(13d/ 14A)
2/3V cluster van zes paalkuilen; uit insteek paalkuil (s1328) V145.	145	s1328 V145: 1wfr r-kog-? 13/14a	(13/ 14a)
2/3V cluster van zes paalkuilen; uit insteek paalkuil (s1330) V145.	147	s1330 V147: 1wfr rood	
2/3 standgreppel in OW richting met lichtgrijs W zand en lichtgrijze paalsporen op de bodem (s1342); V148.	148	s1342 V148: 1wfr grijs	13/ 15
3A ophoging geel/bruin zand omgespit (o.a. s1267); V122.	122	s1267 V122: 1wfr s4-kan-?, 1wfr s1-kan-? dunwandig Siegburg; 1wfr rood; 1x koperen ring diam. 2.9 cm	14a/ 15
3A ophoging geel/bruin zand omgespit (o.a. s1268); V118.	118	s1268 V118: 1 wfr mw- Andenne; 2wfr s1-? Siegburg 14/15; 1bfr r-bak- ?, 1rfr r-tes-?	14/ 15
3A ophoging geel/bruin zand omgespit (o.a. s1277); V123.	123	s1277 V123: 2wfr 2oren s1-kan-? Siegburg dunwandig; 1bfr 1 wfr s2-? Langerwehe/ Aken/ Raeren 14/15; 1wfr 2bfr lobvoeten grijs; 4wfr rood; 1x fragment bronzen kandelaar; 2x sintel	14B/ 15
3A ophoging geel/bruin zand omgespit, bovenkant circa 0,9 m+NAP (o.a. s1331); V141.	141	s1331 V141: 1bfr (10 scherven) s2-kan-? Langerwehe (donker paarse engobe en slordig gevormde standing)	13d/ 14A
3A ophoging geel/bruin zand omgespit (o.a. s1332); V142.	142	s1332 V142: 6wfr IJzertijd/ inheems romeins oa. besmeten; 2rfr kp- kog-6, 7wfr kp- bezemstreek; 2wfr grijs	(IJT/ inh.rom. en 13/ 14A)
3A ophoging geel/bruin zand omgespit (o.a. s1333); V143.	143	s1333 V143: 1wfr kp-kog-; 2wfr grijs; 1rfr r-bak-2, 1rfr r-gra-(8?), 1rfr 2wfr rood; 1x natuursteen wetsteen (lengte 15 cm)	15B/ 16A
3A ophoging geel/bruin zand omgespit (o.a. s1347); V149.	149	s1347 V149: 1wfr rood spaarzaam loodglazuur	14/ 15
3B spoor van mortel- en baksteengruis van achtermuur van huis (s1324 s1325); V139.	139	s1324 V139: 1wfr s1-kan-? Siegburg; 1rfr r-kop-(1?)	15B/ 16a?
3F bakstenen haardplaats bij vloer 3D of 3E (s1272); uit laagje bruin zand op de haard V119.	119	s1272 V119: 1rfr en 4wfr s1-kan-? dunwandig Siegburg 14B/15a; 1wfr grijs; 17wfr en 2 oortjes rood; 10x bot	14B/ 15a
3H bakstenen haardplaats in leemvloer 3G, met een ovale plek middenin met een rest van een aspot (V121); V117 baksteen- monster.	117	s1265 V117: -2x baksteen, appelbloesem, zacht poreus halfbakken, rood/geel 22 x 11 x 5,5 en .. x 10,5 x 5 cm	
3H bakstenen haardplaats in leemvloer 3G, met een ovale plek middenin met een rest van een aspot (V121)	121	s1276 V121: aspot 1bfr r-gra groot model spaarzaam loodglazuur, glazuur afgeschilferd	14/ 15
3i waterput op houten ton met bakstenen kraag (s1377); V166 uit insteek (s1369).	166	s1369 V166: 1fr baksteen dik 4.5 cm; 1rfr 2wfr rood spaarzaam loodglazuur	14/ 15
3i waterput op ton met bakstenen kraag (s1377); V164 dendromonsters ton.	164	s1377 V164: 4 duigen dendrodatering , herkomst Bourgondië, dateringen tussen 1481 en 1493 - jongste datering ca/na 1493	ca/na 1493
3i waterput op houten ton met bakstenen kraag (s1377), V165 uit demping.	165	s1377 V165: 1bfr s2-kan-? Raeren/Aken; 1wfr r-gra-8 mangaan loodglazuur, 1wfr rood	15B/ 16A
3/4J ronde ondiepe plaggenkuil; uit plaggenrand V162.	162	s1370 V162: 1x natuursteen graniet	
3/4J ronde ondiepe plaggenkuil, kern wit/donkergrijs zand (s1370) V163.	163	s1370 V163: 1x natuursteen wetsteen (lengte 11 cm)	

Tabel 4-N Vondstenlijst van opgraving 16RTV, blad 2 van 13

Spoorcode	Vondst-omstandigheden	16RTV Vnr	Materiaal	Datering vondsten
3/4K	ophogingslaag donkerbruin zand, ondiepe kuilen aan onderzijde als dagzomen (o.a. s1091); V49.	49	s1091 V49: 1bfr s2-kan-? Raeren/Aken; 1rfr 1wfr rood (mangaan); 1x brons ring (van hengsel?)	15B/ 16a
3/4K	ophogingslaag donkerbruin zand, ondiepe kuilen aan onderzijde als dagzomen (o.a. s1111); V51.	51	s1111 V51: 1wfr grijs; 1bfr r-gra-? spaarzaam loodglazuur	14/ 15
3/4K	ophogingslaag donkerbruin zand, ondiepe kuilen aan onderzijde als dagzomen (o.a. s1150); V77.	77	s1150 V77: 1 fr r-lav-? (tuit), 1rfr 2 wfr rood; 1x nagel ijzer	14/ 15
3/4K	ophogingslaag donkerbruin zand, ondiepe kuilen aan onderzijde als dagzomen (o.a. s1152); V99.	99	s1152 V99: 1rfr r-bor-1 slijboogjes; 1x baksteen fragment bruin geaderd, hard, dik 5.5 cm; 1x bot, kootje	14B/ 16
3/4K	ophogingslaag donkerbruin zand, ondiepe kuilen aan onderzijde als dagzomen (o.a. s1192); V95.	95	s1192 V95: 1wfr s2-kan-? Langerwehe; 1rfr r-bak-31; 1x ijzer nagel	14B/ 15a
3/4K	ophogingslaag donkerbruin zand, ondiepe kuilen aan onderzijde als dagzomen (o.a. s1194); V92.	92	s1194 V92: 1rfr pi-pot-? wit met bruine engobe; 1bfr 2wfr s1-kan-? Siegburg; 1bfr 3wfr s2-kan-?; 2rfr r-gra-?, 9wfr rood; 1x lood smeltrest; 1x dopje van strooier messing (vervuiling)	16b/ 17?
3/4K	ophogingslaag donkerbruin zand, ondiepe kuilen aan onderzijde als dagzomen (o.a. s1195); V91.	91	s1195 V91: 1bfr r-gra-(8?)	15B/ 16A?
3/4K	ophogingslaag donkerbruin zand, ondiepe kuilen aan onderzijde als dagzomen (o.a. s1198); V100.	100	s1198 V100: 1bfr s2-kan-? standing Raeren/Aken; 1rfr r-bor-1 groot formaat met slijboogjes	15B/ 16A
3/4K	ophogingslaag donkerbruin zand, ondiepe kuilen aan onderzijde als dagzomen (o.a. s1213); V103.	103	s1213 V103: 1rfr r-gra-(8?) mangaan	15B/ 16A
3/4K	ophogingslaag donkerbruin zand, ondiepe kuilen aan onderzijde als dagzomen (o.a. s1220); V105.	105	s1220 V105: 1bfr r-bor-? (met slijbingerstreek), 1bfr r-gra-?, 1rfr r-gra-(8?), 2rfr rood; 1x ijzeren pin met oog	15B/ 16A
3/4L	sloot in NZ-richting met wit/bruin zand (s1191); V94.	94	s1191 V94: 1wfr s2-kan-? Aken/Raeren 15B/16A; 2wfr rood; 1x ijzer van vermoedelijk scharnier	15B/ 16A
4A	brandlaag 1-5 cm dik, zwarte roet, geel-oranje as (o.a. s1254); V114.	114	s1254 V114: 1 grof dik fragment keramiek met touwfadruk buitenzijde (haardbak of inheems-romeinse overwand? - vgl. Bitter/ Boulonnais/ De Ridder 1996); 1wfrs1-? Siegburg; 1rfr 4bfr 10wfr s2-? Raeren/Aken 15B/16a (beroeting op breuk); 1rfr r-bak-2, 1rfr r-gra-8 met mangaan, 1bfr r-gra-?, 5rfr 26wfr rood; 1x bot; 2x munt (?) koper; 1x rechthoekig plaatje ijzer	(inh.rom?) 15B/ 16a
4A	brandlaag 1-5 cm dik, zwarte roet, geel-oranje as (o.a. s1317); V131.	131	s1317 V131: 3wfr s2-kan-? (1x radstempel); 1rfr r-kop-1, 4rfr 3bfr 17wfr rood; 1x fr brons (fragmenten rand en bodem?) van ketel of grape; 4x vensterglas	15B/ 16a
4A	brandlaag 1-5 cm dik, zwarte roet, geel-oranje as (o.a. kuil s1283); V124.	124	s1283 V124: 1bfr grijs lobvoet	14/ 15
4B	laag bruin zand (s1313); V137.	137	s1313 V137: 1wfr s2-kan-? Aken/Raeren 15B/16a (wit/beige steengoed met zoutglazuur)	15B/ 16A
4C	kuil met donkerbruin zand en houtskool (s1335); V146.	146	s1335 V146: 1 steelfr r-bak-? (half geknepen); 3x onduidelijke roestklomp	15/ 16
4D	kuil met wit/grijs zand (s1334); V144 (NB scherven passen aan V150 in kuil 4F)	144	s1334 V144: 1wfr s1-? Siegburg, 1 prof s2-kan-34 Raeren bruin zoutglazuur 15B-16a (PAST AAN V150 s1346), 1wfr s2-kan-? Langerwehe paarse engobe; 3wfr grijs; 1rfr r-bor-1 (gesinterd glazuur), 2x oor 5wfr rood; 1x koperen ring diameter 3.0 cm	15B/ 16a
4F	kuil met donkergrijs zand, houtskool en mortelpuntjes (s1346); V150 (NB scherven passen aan V144 uit kuil 4D)	150	s1346 V150: 1bfr 1wfr s1-kan-? Siegburg; 1wfr s2-kan-(34?) bruin zoutglazuur (PAST AAN V144 s1334); 1wfr grijs (sleets); 1rfr r-bor-1 met slijboogjes, 1bfr r-gra-? (2 klauwpoten)	15B/ 16a
4G	kuil met zwart/donkerbruin zand en mortel (s1354); V155.	155	s1354 V155: 1wfr s2-kan-? Raeren/Aken; 1x natuursteen graniet	(15/ 16)
4H	funderingen van bakstenen huis (o.a. s1312); V134 insteek s1312.	134	s1312 V134: 1bfr r-gra-?, 1bfr r-oli-?; 1rfr ha-? (groen met mangaanvlekken); 1x rode plavuis(sleets, 12.5 x 12.5 x 2.8 cm)	16
4i	laagje geel zand als vlijlaag van plavuizenvloer (o.a. s1241); V111.	111	s1241 V111: 1rfr wit 16B/17 (geheel groen glazuur)	16/ 17

Tabel 4-N Vondstenlijst van opgraving 16RTV, blad 3 van 13

Spoorcode	Vondst-omstandigheden	16RTV Vnr	Materiaal	Datering vondsten
4i	laagje geel zand als vlijlaag van plavuizenvloer (o.a. s1320); V132.	132	s1320 V132: 2rfr 5wfr rood; 2x plavuisfrag. 11.5 x 11.5 x 2.2 cm loodglazuur	16
4J	ronde beerput, grotendeels verstoord; beerlaag V112.	112	s1240 V112: 1bfr s2-kan-?, 1bfr s2-kan-? baardman met rankenversiering 16bc Keulen/Frechen; 2bfr r-gra-, 2rfr 10 wfr rood; 1 prof w-gra-7 (geheel groen geglazuurd met rode aanbaksels; puntige uitgetrokken pootjes 'Duitse model'), 1 wfr wit (geel glazuur); 2wfr ha-? 16bc (geel glazuur met mangaan spikkels); 3x bot; 1 fr grijze lei	16bc
4K	kuil met onderin afval van beerputleging (s1224), hoort bij beerput 4J; V106	106	s1224 V106: 1wfr s1-kan-17 Siegburg ingedeukte buik 15bc, 1bfr s1-tre- (4/5) Siegburg 16ac (medaillon op bolle buik); 1 prof s2-kan-3 baardman Drink und est got nit vergest 16bc (16RTV106A), 2bfr standing en 2 bfr afgeronde standvoet s2-kan-? Raeren/Keulen/Frechen; 1wfr grijs (waarschijnlijk aspot, sleetse binnenkant)	16c
4K	s1224 V106 vervolg	106	1rfr r-bak-1, 2rfr r-bak-4, 1rfr r-bak-13, 1rfr r-bak-35, 3rfr r-bor-1 slijboogjes, 1 prof r-bor-22 (salaadschotel verhoogde spiegel, half exemplaar, ca 34 cm diameter, loodglazuur bovenzijde), 1wfr r-gra-(8?), 1rfr r-gra-19 16b (plomp model, slijboogjes schouder), 2rfr r-gra-34 16bc (grote plompe modellen), 1fr (bfr+rfr) r-kan-(29?) loodglazuur zeer sleets 15B/16a, 1rfr r-kop-17 (loodglazuur bovenzijde, standing), 1rfr r-lek-8 (groot model loodglazuur), 1 compl r-pis-4 (16RTV106B), 1bfr r-pis/pot-? standing, 2wfr r-pot-? (groene binnenzijde), 1prof r-tes-6 (16RTV106C), 2bfr r-tes-? ongeglaazuurd	16c
4K	s1224 V106 vervolg	106	2rfr w-bak-5 groen loodglazuur (1x met holle steel), 1rfr w-bor-? groen loodglazuur, 4rfr wit groen loodglazuur, 1prof w-kop-30 (donkergeel loodglazuur, standvlak opgebeld, rode aanbaksels, lintoer, weinig slijtage), 1fr (bfr+rfr) w-kop-(30?) groen loodglazuur; 2fr m-bor-?, 1fr m-kan-?; 1 wfr gl-bek- voetbeker 16a (lichtgroen glas met witte emaille stippen en een wit emaille horizontale glasdraad, met verticale ingesmolten kleurloze glasdraden. Zie Henkes 1994 blz.100 nr.24.4: Zuidelijke Nederlanden of Frankrijk, 16a); 1x gl-? ronde schijf diameter 3.5 cm en dik 3 mm groen glas (dus geen brillenglas); 1x fragment grijze leisteen; 30 tal stukken bot en tand; 8 ijzeren nagels oid sterk verroest	16c
5A	ronde beerput met ruime stortkoker en beergang; beerlaag V113.	113	s1239 V113: 1wfr s2-kan-? Westerwald (krulletje onder oor); 1compl r-bor-6 16d-17A (16RTV113H), 1 prof r-bor-50 17b (groen fond en brede vlag met NH slijbwerk fries met S en stippen om en om, bleek rood baksel, diameter 33 cm, half exemplaar), 1rfr r-bor-? NH slijbwerk kabelrand, 1 compl r-gra-11 BOZ 16-17c (16RTV113K), 2rfr r-gra-11 BOZ (1x diam 28 cm!, 1 diam 20 cm), 2 compl r-gra-19 (16RTV113J en R), 4 rfr r-gra-34, 1 prof r-gra-45 (16RTV113L), 2fr r-gra-?,	16d/ 17c
5A	s1239 V113 vervolg	113	1 compl r-kom-22 16d-17c (16RTV113G), 5 compl r-kop-2 (16RTV113M t/m -Q), 3 rfr r-kop-2, 1 prof r-oli-2, 1 compl r-ond-1 (16RTV113W), 1 prof en 1 compl r-pis-5 (16RTV113S en -T), 2rfr r-pis-5 (geheel loodglazuur, kalkaanslag), 1rfr r-pis-?, 1rfr r-stk-2 (rood/oranje baksel BOZ ?), 1 rfr r-tes-1 ongeglaazuurd, 1rfr r-tes-3 17bc (alleen lekglaazuur), 2 compl r-zal-3 (16RTV113U en -V), 3wfr rood	16d/ 17c
5A	s1239 V113 vervolg	113	1bfr w-bak-? beroet, 1 prof w-dek-, 1rfr w-gra-6 17bc (geknepen lintoer, inwendig geheel en uitwendig gedeeltelijk groen loodglazuur), 1 prof w-gra-7 groen (16RTV113X), 1 prof w-gra-21 groen (16RTV113Y), 2rfr w-gra-23 17B (geheel groen loodglazuur), 1 prof w-kmf-1 groen (16RTV113AA), 2 compl w-kop-2 groen (16RTV113AB en -AC), 1 prof w-pis-2 groen (16RTV113Z), 1rfr w-pis-? geheel geel loodglazuur;	16d/ 17c

Tabel 4-N Vondstenlijst van opgraving 16RTV, blad 4 van 13

Spoorcode Vondst- omstandig- heden	16RTV Vnr Materiaal	Datering vondsten
5A s1239 V113 vervolg	113 1rfr m-bor-3 (blauw op wit spiegel met zesster), 1 prof m-bor-3 17bc (diameter 35 cm, geel baksel, blauw op wit Chinese vlag met boedhistische panelen rondom centraal Hollands landschap, half exemplaar - Vgl. Gierveld/ Plus 2005 Harlingen biz.116/120); 1 compl m-bor-3 17bc (16RTV113C - blauw op wit fruitmandje), 1 compl m-bor-5 17A (16RTV113B - polychroom rozet kabelrand), 1 rfr m-bor-5 17A (diameter 26cm, blauw op wit druiventros granaatappels binnen kabelrand), 7fr m-bor-? 17ac, 1 wfr met oor m-kan-? 17A, 1 prof m-kom-6 17bc (16RTV113A - polychroom ster/bloemen in cirkels); 4 rfr f-bor-2 (blauw op wit 2x fruit, 1 bijbels?, 1 wapenbord), 2 compl f-bor-2 (16RTV113D en -E - 1x fruit compl, 1x gedekte tafel met roemers en fluitglas), 1 prof f-bor-2 (16RTV113AF - gevlekt paard-misbaksel), 3rfr f-bor-10 Chinees decor blauw op wit (2x tuindecor met insecten), 2 rfr f-bor-18 1620-50 (blauw op wit 1x gedekte tafel), 1 compl f-bor-18 (16RTV113F - landschap met boot), 8fr f-bor-? (1x 'haarlemse rand' geel oker blauw op wit), 1rfr f-kom-3, 1rfr f-kom-10 met geprofileerde platte oortjes met drie hartjes; 1 compl p-kop-9 8-hoekig kraakporselein 17b (16RTV113AH - panelen met figuren in landschap);	16d-17c
5A s1239 V113 vervolg	113 1 prof gl-bek-9a (16RTV113AAG), 1 prof gl-bek-14a gladwandig (16RTV113AAF), 1rfr gl-bek-19a, 3 compl gl-bek-19a wafelbekers (16RTV113AAB en -AAC en -AAD), 1rfr gl-bek-19b, 1 prof gl-bek-19b (16RTV113AAH), 1wfr gl-bek-(34?) kleurloos met blauwe geribde passen, 1 prof gl-bek-34a pasglasbeker (16RTV113AAJ), 1 prof gl-bek-verticaal geplooid beker 16d/17a (16RTV113AAE), 1fr gl-min-(bek-19a) miniatuur wafelbeker, 1 compl gl-roe-2 17bc (16RTV113AAA), rfr gl-roe-9 (helder groen en zeer lage glasdraadvoet), 1rfr gl-sta-2 Hessen 1550-1680 (groen glas, achthoekig en schuin ribbenpatroon met blauwe geribde passen, groot fragment bovenzijde), 3fr gl-fle-9 medicijnflesjes groen glas (2x zwart geiriseerd, 1x helder niet verweerd), 1fr gl-fle-(82?) medicijn/parfum flesje (vierzijdig flesje met golvend ribbenpatroon, vrij verrot), 1x kraaltje van blauw glas 0.7 mm;	16d/ 17c
5A s1239 V113 vervolg	113 Kleipijpen (28x), alles grove pijpen ongemerkt op één na: <i>dubbelconische pijpenkop 1e generatie (1x); pijpenkoppen dubbelconische ketel 2e generatie 17bc (22x): 2x met een vrij grof plat hielstuk (1 compl 16RTV113AD steel lengte 23 cm, weinig gebruikt), 18x met een plat hielstuk doorlopend in de steel (1x "doorroker" verder gebruikt na breuk), 2x met een meer puntig hielstuk.; 'slurfvormige ketel' Alkmaars product (4x) met een puntig hielstuk 17bc (3x doorrokers); <i>trechtersvormige ketel met snijfilit (1x)</i> (hielmerk onleesbaar, gezien steeldikte ca 1675); Rest 2x te fragmentarisch voor determinatie, en 107 steeldelen</i>	
5A s1239 V113 vervolg	113 1fr tegel polychroom 17a (hoekfiguur in spaartechniek, dik 15 mm); 4x munt of penning in zeer slechte staat (3x wschl koperen speelpenningen waarvan 2 nog samengeklonterd, 1x wschl. een zilveren munt met een hoog kopergehalte), 6x fr messing nestels, 3x kopspeldjes 2-2.5 cm lang, 2x messing kleding haakjes, 1x messing kopspijkertje, 1x pinloodje (diameter ca 1 cm en lengte 4 cm. sterk gecorrodeerd, leesbaar een centrale letter H); 1x benen of ivoren heftje (lengte 7.7 cm, uiteinde afgerond met inkeping); 1x ijzeren werktuig (lengte 13 cm, plat met aan een uiteinde een oog en de andere zijde een hartvormig puntig uiterlijk. Het voorwerp bleek geheel verteerd met vrijwel geen kern).	16d-17c
5B laag donkerbruin gevlekt geel zand in achterterrein (o.a. s1086); V44.	44 s1086 V44: 1wfr r-gra-(34/8?)	16B
5F waterput van twee tonnen op elkaar (s1107); dendro monsters onderste ton V64.	64 s1107 V64: 12 duigen dendrodatering (waarvan 4x geen resultaat), herkomst Baltisch, dateringen tussen 1529 en 1579 - jongste datering ca/na 1579	ca 1579

Tabel 4-N Vondstenlijst van opgraving 16RTV, blad 5 van 13

Spoorcode	Vondst-omstandigheden	16RTV Vnr	Materiaal	Datering vondsten
5F	waterput van twee tonnen op elkaar (s1107); dendro monsters bovenste ton V63.	63	s1107 V63: 14 duigen dendrodatering (waarvan 2x geen resultaat), herkomst Frankrijk (Franche Comté), dateringen tussen 1513 en 1523 - jongste datering ca/na 1523	ca 1579
5F	waterput van twee tonnen op elkaar (s1107); demping in bovenste ton donkergrijs zand V61.	61	s1107 V61: 1 compl s2-kan-63 baardman Keulen/Frechen 16bc tekstband ARM VND FRVM IST MIN RICHTVM 16bc (16RTV61A); 1rfr r-gra-(34?); 2fr natuursteen kalkzandsteen (1x met beroeting, 1x gladgesleten oppervlak), 1fr natuursteen rode zandsteen; 1x bot	16d
5F	waterput van twee tonnen op elkaar (s1107); demping in onderste ton grijs zand V62.	62	s1107 V62: 1rfr s2-kan-? Raeren (op hals fries ruitjes motief en op schouder brede ribbelbanden); 1wfr 1oor rood; 1x groot fragment natuursteen leisteen (wit/grijs, glad oppervlak en zwaar beroet)	16d
5G	reeks ondiepe asplekken in achterterrein ten Zuiden van schutting 5C-5D (o.a. s1081) V37.	37	s1081 V37: 1rfr r-bor-6, 1rfr r-kop-2, 1rfr r-vst-3, 7rfr 4bfr 10 wfr rood; 1rfr i-plo-? 16d (geheel tinglazuur, blauw,oker en geel op wit, golvend oppervlak, Montelupo, polychrome schotel op voet 'crespina', Hurst e.a. 1986 blz.23-24, fig 8 en plaat 3); 1x pijpensteel.	16d/ 17a
5G	reeks ondiepe asplekken in achterterrein ten Zuiden van schutting 5C-5D (o.a. s1078); V40.	40	s1078 V40: 1wfr s2-kan-? Raeren 1591 (baardman met medaillon met wapenschild, leeuw onder kroon met IM = Ian Mennicken, Raeren, gedateerd 1591); 1rfr r-bor-6 met kabelrand NH sliwwerk, 1rfr r-gra-34, 1rfr r-gra-82 met gele binnenkant, 1rfr r-kop-1, 1rfr r-kop-2, 2rfr r-pis-?, 1rfr r-vst-3 met balderikbloem rond luchtgat, 10rfr 1bfr 24wfr rood; 1rfr w-gra-10, 5rfr 1wfr wit (groen/geel loodglazuur); 1rfr m-bor-? (blauw op wit), 1bfr i-bor-? Liguria blauw op blauw; 1bfr wa-bor-? (mogelijk zon afbeelding); 1fr gl-bek-19a (wafelbeker in paars/blauw glas uitgevoerd); 1x haardsteen 1581 (16RTV40A , 15 x 10 x 6.0 cm, rood baksel, in reliëf 2 panelen in ruitvorm met medaillon met man en vrouw buste, jaartal (15)81, licht beroet, geen mortel sporen)	na 1591-17a
5G	reeks ondiepe asplekken in achterterrein ten Zuiden van schutting 5C-5D (o.a. s1129 kuil met roodbruin zand (as, verbrand?); V68 (munt 1719 vervuiling).	68	s1129 V68: 1rfr r-bor-6 16B/17A (met groen fond), 1wfr rood; 1bfr wit (groen geel loodglazuur); 2x pijpensteel, 1x dik 17e eeuw en 1x dun 18e eeuw; 1x munt koper diameter 3 cm, 1x munt koper 22 mm Hollandia 1719	17A
5G	reeks ondiepe asplekken in achterterrein ten Zuiden van schutting 5C-5D (o.a. s1133 askuil ca. 10 cm diep); V72.	72	s1133 V72: 1wfr s2-kan? bruin zoutglazuur, 1wfr s2-kan-? Westerwald kobaltblauw; 1rfr r-bor-6 onversierd, 1rfr r-bor-6 NH sliwwerk, 1rfr r-gra-59, 1rfr r-kop-1, 14rfr 6bfr 63wfr rood; 1rfr 10 wfr wit; 1rfr m-bor-? ca 1570, 5bfr m-bor-? 17A; 2x pijpensteel dikkere exemplaren; 5x bot; 1x plavuisfr 2.7cm dik loodglazuur	17a
5G	reeks ondiepe asplekken in achterterrein ten Zuiden van schutting 5C-5D (o.a. s1179 dun laagje oranje as, 5 cm dik); V85.	85	s1179 V85: 1rfr r-gra-59, 1rfr r-kop-2, 2rfr 2x oor 3bfr 11wfr rood (2x inwendig groen glazuur, 1x met mangaan gevamd); 1wfr w-gra-7; 1rfr m-bor-? geen kabelrand 16d	16d
5G	reeks ondiepe asplekken in achterterrein ten Zuiden van schutting 5C-5D (o.a. s1178 kuil met donkerbruin zand); V87.	87	s1178 V87: 1rfr r-gra-71, 3rfr 2x oor 1wfr rood	16d/ 17A
5/6H	asresten en asplek (s1026) onderin grote kuil 7E (s1025), van een grote omgespitte asplek of meerdere askuilen tegen de oostkant van muur 5C; uit de as V12 V13 V24.	12	s1025 V12: 1bfr s2-kan-? 16B Keulen/Frechen (vermoedelijk een tekstband baardman); 1rfr s2-kan-? (appliques vogeltje), 2wfr s2-kan-? hoogglans zoutglazuur; 1rfr r-bak-1, 1rfr r-bak-12, 1rfr r-bor-6, 1rfr r-gra-(34?), 1rfr r-tes-1, 1rfr r-vst-3 met groen glazuur, 6rfr 2bfr 7wfr rood (2x geel en groen glazuur); 2fr w-bak-?, 1bfr w-kop-13 groen binnenzijde; 1 rfr ha-bor-(1?) (groene vlag gele spiegel met koper oxide stippen, vorstschade); 1rfr m-bor-? (blauw geel op wit en met kabelrand), 1 prof m-bor-5 polychroom ca 1570 (groot fragment; blauw, oker, geel op wit: centraal rozet binnen banden met sgraffito en kruisjes en brede band met waaier motief)	16d

Tabel 4-N Vondstenlijst van opgraving 16RTV, blad 6 van 13

Spoorcode Vondst- omstandig- heden	16RTV Vnr	Materiaal	Datering vondsten
5/6H asresten en asplek (s1026) onderin grote kuil 7E (s1025), van een grote omgespitte asplek of meerdere askuilen tegen de oostkant van muur 5C; uit de as V12 V13 V24.	13	s1026 V13: 1wfr s2-kan-? Frechen/Keulen 16B (bol kannetje, bruin zoutglazuur), 1rfr r-bor-6, 1 rfr r-gra-82 (inwendig groen), 4rfr 2bfr 6wfr rood; 1rfr w-bak-5, 1rfr 2wfr 2bfr wit; 1rfr ha-gra-(5?) 16bc (steel en bodem missen); 1x musketkogel diameter 12 mm	16d
5/6H asresten en asplek (s1026) onderin grote kuil 7E (s1025), van een grote omgespitte asplek of meerdere askuilen tegen de oostkant van muur 5C; uit de as V12 V13 V24.	24	s1025 V24: -1bfr s2-kan-? Raeren 16c (grijs baksel en hoogglans bruin zoutglazuur, standvoet, op schouder brede banden met ribbels), 1prof s2-kan-? Keulen/Frechen 16bc baardman (grijs baksel bruin zoutglazuur, baardman, medaillons met edelman en fries met tekst over de buik met "DRINC VNT GOTS NIT VERGEST", acanthus bladeren boven en onder tekstfries); 1rfr r-bak-5, 1rfr r-bor-30 (diameter ca 40cm), 1 prof r-gra-34 donker loodglazuur (16RTV24B), 1 prof r-gra-34 (klein model, uitwendig deels loodglazuur), 1 prof r-gra-34 (wijd model, uitwendig deels loodglazuur), 1 prof en 1 rfr r-kop-2, 1rfr r-lek-8, 2fr r-tes-6 kort steeltje ongeglazuurd, 6 wfr rood; 1 prof w-bak-5 (16RTV24A), 1 prof w-bak-5 (groen glazuur, holle steel, half exemplaar), 3bfr 1 wfr wit; 1bfr 2wfr ha-pot-? 16bc (getijgerd mangaan/geel glazuur, beroet)	16d
5/6i rest van plavuizenvloer op laag lichtbruin zand (s1315). V133.	133	s1315 V133: 1wfr rood; 3fr rode plavuis (12 x 12 x 1.9 cm ongeglazuurd sleets, 12.5 x 12.5 x 2.2 cm loodglazuur weggesleten, 12.3 x 12.3 x 2.0 cm sleets)	16/ 17A
5/6J ingegraven rood aardewerken aspot (s1308) bij haard 4/5L; V135.	135	s1308 V135: 1 prof r-pot-92 aspot (16RTV135A)	16B/ 17A
6A laag donkerbruin zand ten Noorden van schutting 5C-5D en tuinmuur 6F, nog doorgespit in later tijd (o.a. s1031 kuil met donkerbruin zand); V18.	18	s1031 V18: 1bfr s2-kan-? Raeren 16d/17A (hoogglans, 'staartje' onder oor); 1rfr r-gra-34 (goed gesleten en vorstschade).	16d- 17A
6A laag donkerbruin zand ten Noorden van schutting 5C-5D en tuinmuur 6F, nog doorgespit in later tijd (o.a. s1071 kuil/greppel met donkerbruin zand); V41.	41	s1071 V41: 1 rfr r-gra-(34?); 1wfr wit (groen loodglazuur)	16B/ 17A
6A laag donkerbruin zand ten Noorden van schutting 5C-5D en tuinmuur 6F, nog doorgespit in later tijd (o.a. s1143 grote kuil met donkerbruin zand); V75.	75	s1143 V75: 1wfr r-tes-?, 1rfr rood; 1x pinlood randtekst rondom wapenschild, 1x beugel van messing (van tas)	16/ 17a
6A laag donkerbruin zand ten Noorden van schutting 5C-5D en tuinmuur 6F, nog doorgespit in later tijd (o.a. s1174); V84.	84	s1174 V84: 1rfr r-gra-34, 1rfr r-gra-71, 1rfr loor 4wfr rood; 2x glasmoet van glasplaat, van glaszetters, een met krassen van het afbreken; 3x musketkogel lood diameter 1.0 cm; 2x fragment van minimaal 2 kolslofften lood	16B/ 17A
6A laag donkerbruin zand ten Noorden van schutting 5C-5D en tuinmuur 6F, nog doorgespit in later tijd (o.a. s1188); V89.	89	s1188 V89: 1bfr s2-kan-? Raeren 15B-16a, 1fr grote steengoed s2-kan-(12?) Raeren/Aken/Langerwehe groot formaat; 1rfr r-bor-1 slijboogjes, 1rfr r-bor-6 klein formaat, 2bfr r-gra-?, 1rfr r-vst-3 16d/17a (witte slijblaag met groen loodglazuur en sgrafitto), 5wfr rood spaarzaam loodglazuur; 1x loodfragment van mogelijk een bevestiging loodraam aan stang; 1x ijzer fragment van scharnier (?)	16d
6B asplek (s1086); V46.	46	s1086 V46: 1 prof s2-kan-55 Raeren 16d/17A (onderheft met cannelures of verticale knorren en het bovendeel met snijwerk, hals met horizontale ribben), 1wfr s2-kan-? Raeren (met stukje medaillon met tekst ..ESEN.); 1 prof r-gra-71 (wijde grape met twee oren, geheel loodglazuur)	16d/17A
6C asplek/kuiltje, ca 5 cm diep (s1132); V71.	71	s1132 V71: 1rfr 1wfr rood (1x geel glazuur binnenzijde); 3wfr 1bfr wit; 1rfr f-kom-? geheel wit; 1rfr gl-bek-9a vetro a fili (witte glasdraden); 1x pijpsteel dik 17e eeuw; 1fr tegel 17bc (dik 1.4 cm, blauw op wit, franse lelie hoekfiguur, mogelijk kwadraat)	17bc
6D askuil/-plek, ca 10 cm diep (s1130); V70.	70	s1130 V70: 2rfr r-gra-34, 1rfr r-gra-89, 2rfr 2bfr 11wfr rood; 3wfr wit (groen en geel loodglazuur); 1rfr m-bor-? polychroom kabelrand, 1rfr f-bor-2 geheel wit tinglazuur sleets; 2x bot	17bc

Tabel 4-N Vondstenlijst van opgraving 16RTV, blad 7 van 13

Spoorcode	Vondst-omstandigheden	16RTV Vnr	Materiaal	Datering vondsten
6E	laag donkerbruin zand ten Zuiden van schutting 5C-5D en tuinmuur 6F (o.a. s1147 kuil met omgespitte grond geel/roodbruin/bruin zand); V74.	74	s1147 V74: 1bfr s2-kan-? Raeren/Aken	14/ 16
6E	laag donkerbruin zand ten Zuiden van schutting 5C-5D en tuinmuur 6F, (o.a. s1170 laagje bruin zand); V82.	82	s1170 V82: 1rfr r-gra-71, 1rfr 14 wfr rood; 1x pijpensteel dik 17bc	17bc
6F	tuinmuur, na afbraak een sloopspoor van geel zand (s1148B); V76 V90.	76	s1148 V76: 3wfr 1 bfr s2-? Raeren 15/16; 1rfr r-bor-1 (gesleten), 1rfr r-gra-? sluitpan, 1rfr 2 pootjes rood; 1 bfr w-kap-? 18B/19, 1wfr wit (groen en geel loodglazuur); 3wfr iw-bor-? 19B; 1 bfr gl-kel-? 19B; 1x pijpenkop en dun pijpensteeltje 19B (ovoide ketel met hielmerk gekr. 2 en Gouds bijmerk); 1x botje	19B
6F	tuinmuur, na afbraak een sloopspoor van geel zand (s1148B); V76 V90.	90	s1190 V90: 1x ijzer fragment van scharnier (?); 1x vingerhoed conisch koper (hoog 1.9 cm en diameter 1.8 cm)	(19)
6H	donkergele zandlaag (s1055) voor baksteenvloer; V31.	31	s1055 V31: 1rfr r-gra-34, 1bfr 5wfr rood; 1rfr en 1 steelr w-bak-? (groen loodglazuur); 1rfr m-kom-? 17A (blauw op wit, panelen met Chinese symbolen); 1x pijpensteel dik 17bc	17bc
6i -a	ovale beerput (s1011); insteek V22.	22	s1011 V22 insteek: -1x metaal, ijzer onbekend	
6i -b	ovale beerput (s1011); beerlaag V28.	28	s1011 V28 beerlaag: 3fr s2-kan-? Raeren 16d/17a (bruin zoutglazuur op grijs baksel, sgraffito en snijwerk), 1 compl s2-kan-14 17A (16RTV28B), 1rfr s2-kan-? Westerwald (blauw op grijs), 1 gave s2-kni diameter 1.2 cm; 1 rfr r-gra-19, 1rfr r-gra-31 (oranje/rood baksel, geheel loodglazuur; ook uit v27), 1 compl r-gra-52 BOZ (16RTV28M +V27), 1compl r-gra-54 (16RTV28L), 1 compl r-gra-91 (16RTV28K), 2 prof r-kop-2 (beide beroete onderzijde), 1 prof r-kop-20 (16RTV28o), 2 prof r-stk-6 17A (driehoekige rand, inwendig loodglazuur, beroet), 1 prof r-min-vst (-3) jaartal 1631 (16RTV28H), 1 rfr r-pis-5 BOZ (oranje rood baksel), 1 compl r-pis-5 (16RTV28E), 1 compl r-pis-48 BOZ (16RTV28F, ook uit v27), 1rfr r-tes-3 (ongeglazuurd, groen lekgazuur), 1 compl r-tes-17 korte steel (16RTV28J), 1 rfr r-tes-? (diam. ca 22 cm, ongeglaazuurd), 1 rfr r-vst-? (groen glazuur op witte engobe, restanten bovenplaat), 2 gave en 1 prof r-zal-3 (16RTV28C en -D, 16RTV28G);	17b
6i -b	s1011 V28 vervolg	28	1rfr w-gra-6 (groene buitenzijde en gele binnenzijde, waarschijnlijk twee oren), 1 compl w-gra-13 (16RTV28P), 2 prof w-gra-31 (16RTV28Q en -R), 1 rfr w-kmf- (kantelen en ronde gaatjes, geel en groen loodglazuur), 2fr w-pis-2 (geheel groen, kinderpispotje hoog 8.5 cm, 1x met zware vorstschade), 4 fr wit; 1 prof wa-kom-1 (22.0/7.5cm, slibwerk, vrouw met tak in hand, kabelrand), 1 prof we-min-(gra) groot fragm (16RTV28N);	17b
6i -b	s1011 V28 vervolg	28	1rfr f-kop-2 ca 1620-40 (diameter ca 15cm, naar Chinees voorbeeld), 1 rfr f-?, 1 prof f-mos-3 17b (blauw op wit fries op rand en buik bloemmotief; 16RTV28A); 1rfr i-bor-? Liguria, blauw op wit; 5rfr m-bor-? 17A; rfr m-kom-2 (blauw op blauw beschildering naar Liguria voorbeeld, rozet spiegel, met knobbels op vlag); 1 prof m-kom-4 17A (diameter ca 16 cm, polychroom met vakverdeling naar Chinees voorbeeld, plat oor op rand), 1 prof m-kom-12 17A (diameter ca 19cm, polychroom fruit binnen bladeren, kabelrand);	17b
6i -b	s1011 V28 vervolg	28	1 prof gl-bek-9 wit/blauw vetro a filii (16RTV28AAA), 2 prof gl-bek-19a (een grotere en een kleinere, grijze zweem en drie braamnopjes met steen halverwege, gladde voetring), 1 prof gl-bek-34a (grijze zweem, geribde horizontale glasdraden, gladde voetring), 1 rfr gl-kel-? (zeer dun helder glas), 1bfr gl-roe-(9?) (omhoog staande doornnop), 1wfr gl-fle-9 medicijnflesje, 1 wfr gl-fle-? 8- of 6-hoekig; 1x benen kam (breed 6.5 cm, in slechte staat); 1x loden plak met afbeelding van Hollandse leeuw op gekroond schild geflankeerd door lelies (daklood? Er lijkt iets doorheen geslagen te zijn, diameter ca 1 cm); 3x pijpenkop en 3 steeltjes 1e generatie ca 1610 (1x gemerkt met klavertje. 2x ongebruikt; 3 stukjes vensterglas	17b

Tabel 4-N Vondstenlijst van opgraving 16RTV, blad 8 van 13

Spoorcode	Vondst-omstandigheden	16RTV Vnr	Materiaal	Datering vondsten
6i-c	ovale beerput (s1011); eerste demping met bruin zand V27.	27	s1011 V27 demping (zandlaag met afval uit eindfase beerput): 1wfr s2-kan-? (bolle kan met tijger zoutglazuur, Keulen/Frechen), 1fr s2-kan-? Westerwald; 3 rfr r-bak-5 (2x geknepen steel, zwaar beroet), 1rfr r-bor-1, 1rfr r-bor-6 klein model, 1rfr r-bor-6, 1rfr r-bor-50 17bc (afhanginge rand met manchekraag, lobvoet), 5rfr r-gra-19, 1rfr r-gra-34 (groot model, geheel loodglazuur), 3 rfr r-gra-54 BOZ (bakselkleur), 5 rfr r-gra-?, 1wfr r-kmf-? (wandfragment met ronde gaten, ongeglazuurd en roetsporen inwendig), 6rfr r-kop-2, 1rfr r-kop-11, 1fr r-oli-(1/2), 2rfr r-pis-5 donker glazuur, 1bfr r-pis/pot-? (standing, groene binnenkant), 1bfr r-pot-? aspot (als r-pot-3 met steil randje met afgeronde rand, 2 horizontale oren, standing), 1rfr r-tes-3 ongeglazuurd, 3 rfr r-tes-5 (1 met lek loodglazuur en 1 met groen lekgglazuur), 1 bfr r-tes-11, 1rfr r-vst-3 (met groen loodglazuur op witte engobe laag, deel achterplaat), 1 compl r-zal-3 (16RTV27D), 3 wfr rood (1x gele sliblaag inwendig, 1x groene sliblaag inwendig, 1x tijgerglazuur); 7 wfr wit (groen loodglazuur); 1rfr we-bor-?, 1wfr we-pot-?;	17b
6i-c	s1011 V27 vervolg	27	1 prof m-bor-5 17A (rood baksel, diameter ca 19 cm, kabelrand, blauw oker, paars op wit, rozet met bladmotief in de vlag), 1 prof m-bor-5 17A (geel baksel, blauw oker turquoise op wit. Kabelrand. Dier op spiegel en op vlag eierlijst), 1 rfr m-bor-5 IHS crucifix en pijlenbundel blauw en oker op wit (16RTV27C), 7 wfr m-bor-? 17A polychroom, 1 bfr m-bor-? blauw op wit eikenblad en vruchten 17A (16RTV27A), 1bfr m-bor-? blauw op wit chinees decor kraakporselein vogel op rots (16RTV27B), 1wfr m-bor-? blauw op wit 17bc; 1fr f-bor-? blauw op wit naar Chinees voorbeeld 17b, 1bfr f-bor-? geheel wit standing;	17b
6i-c	s1011 V27 vervolg	27	10 fr vensterglas; 2fr wandtegel 17a (13.3x13.3 x 1.6 cm, polychroom dier in kwadraat, paard en hert), 1x tegelfragment 17B dik 1 cm wit ('vervuiling'); 1x pijpenkop dubbelconisch ca 1625/1650 merk tudorroos, 3fr pijpenstelen	17b
6i-d	ovale beerput (s1011); demping bovenin V11 V9 V19.	11	s1011 V11 demping bovenin: 1rfr wit (groen loodglazuur gele binnenzijde); 1x tegelfragment van polychrome pompadour vierpas tegel	18d (17b)
6i-d	ovale beerput (s1011); demping bovenin V11 V9 V19.	9	s1011 V9 demping geheel bovenin: 1rfr r-pis-5; 1 wfr gl-fle-?	18d (17b)
6i-d	ovale beerput (s1011); demping bovenin V11 V9 V19.	19	s1011 V19 demping bruin zand (divers van 1600 tot 1800, waarschijnlijk meegegraven afvalkuil bij dempen): 1bfr en 2wfr s2-fle-? mineraalwater fles; 14rfr 2bfr 3 poten 25 wfr rood; 2rfr 7wfr wit met groen loodglazuur; 4wfr f-?; 1wfr m-?; 2fr Chinees porselein; 2wfr iw-? creamware 18d-19a; 1wfr iw-bor-? 19/20; 1x dubbelconisch pijpenkopje 1625-1650, 1x trechtvormige pijpekop ca 1750 (gemerkt Molen en Gouds bijmerkje), 4x pijpenstelen	18d (17b)
6J	waterput tonput (s1050); insteek V26.	26	s1050 V26 insteek: 1 prof r-bor-6 NH-slibwerk en kabelrand, diameter ca 38cm	16d/ 17a
6/7K	kuil met lichtgrijs zand en op de bodem graf van een hond (s1044); V23.	23	s1044 V23: -1rfr w-dek-? beroet 16/17	16/ 17
6/7L	kuil met geel/bruin zand (s1092 s1108); V65.	65	s1108 V65: 1bfr IJzertijd/ inheems romeins van conische pot op smalle standvoet	(IJT/ inh. rom.)
6/7M	grote ronde kuil met grijs/geel zand (s1161); V79 V81.	79	V79: 1rfr r-bak-?; 1x stukje baksteen	
6/7M	grote ronde kuil met grijs/geel zand (s1161); V79 V81.	81	s1161 V81: 1fr s2-kan-(55?) Raeren 16d/17A; 1rfr rood	16d/ 17A
6/7N	kuil met donkerbruin/geel zand (s1168); V80.	80	s1168 V80: 1wfr bg- wschl Elmpt	
6/7P	puinkuil met fragmenten van rood geglazuurde plavuisjes (s1187); V88.	88	s1205 V88: 2 fr plavuis 12.5 x 12.5 x 2.5 cm donkerbruin loodglazuur; 1prof r-kop-2	(16d/ 17A)

Tabel 4-N Vondstenlijst van opgraving 16RTV, blad 9 van 13

Spoorcode	Vondst-omstandigheden	16RTV Vnr	Materiaal	Datering vondsten
7D	rechthoekige houten afvalput (vuilniskuil) met beer/as- en zandlaagjes, bovenlaag demping lichtbruin zand (s1227); uit demping V107	107	s1227 V107: 1wfr s2-kan-? bruin zoutglazuur; 1rfr r-bor-1, 1rfr r-gra-47, 1rfr r-kom-(21?); 1bfr f-pis-? (blauw op wit); 1bfr p-bor-? schoteltje 18de eeuw (Chinees capucijnergoed); 2x pijpensteeltje dun 18e/19e eeuw; 1x knoop messing diameter 2 cm.	18B/ 19A
7D	rechthoekige houten afvalput (vuilniskuil) met beer/as- en zandlaagjes (s1227); beerlaag V108.	108	s1227 V108 (Zeer fragmentarisch materiaal. Blijkbaar veel in de put gerommeld, legingen en gedeeltelijke legingen. Was natuurlijk niet echt diep en makkelijk te onderhouden): 1x s2-kni diameter 13 mm; 2wfr s2-? Westerwald (grijs met kobaltblauw); 1rfr r-kom-8 (engobe versiering inwendig), 1rfr r-bor-1 slijboogjes (vervuiling), 1rfr r-tes-2 geheel loodglazuur (18/19e eeuw), 1fr r-kan-? (gele slijblaag inwendig), 1fr r-pis/pot?; 1rfr w-zal-1, 4wfr wit;	17d-18d
7D	s1227 V108 vervolg	108	1rfr f-bor-2, 1rfr f-bor-3, 1rfr f-bor-17 (blauwe tint wit), 1rfr f-bor-8 schoteltje (Chinees voorstelling), 1prof f-kom-2 wit 17d-18A (16RTV108A), 1rfr f-kop-2 (blauw op wit, theekop), 1prof f-zal-1 geheel wit; 2rfr p-bor-1 18de (onderglazuur blauw, Chinees, 18e eeuw), 1prof p-bor-9 Kangxi (reliëfwand schoteltje, gemerkt), 1fr p-bor-? WanLi bord 17A, 1fr p-kop-1 Kangxi (figuur in landschap buitenzijde), 1 compl iw-bor-3 Delfts (?) groen-blauw-mangaan op wit strooibloempjes (16RTV108B), 1 bfr bijbehorend kopje iw-kop-?;	17d-18d
7D	s1227 V108 vervolg	108	1fr gl-roe-2 17d-18A (zeer hoge gewonden voet), 5bfr gl-kel-? omgeslagen voetrand kleurloos 18de eeuw, 4fr gl-file dikwandige flessen, 1fr gl-file-? geslepen plat parfumesje met aanduiding VII en VIII, 1rfr gl-kan-? kleurloos glas; 15fr groen vensterglas waaronder 4 fragmenten van een schijf; benen waaierarmen (2x); 2 fr houten luizenkammen; 9fr witte tegels 17d/18 (dik 0.8 cm), 4fr tegels mangaan decor 18; 3x muskeltkogel lood 15 mm, 1x loden stripje en 1x loden plaatje; 1x kledinghaakje van messing (verrot), 1x koperen boogje met bevestigingspijker	17d-18d
7D	s1227 V108 vervolg	108	kleipijpen (14x): 6x <i>trechtersvormige pijpenkoppen</i> 18A (6x ongebruikt, roosmerk op zijkant ketel), 7x <i>pijpenkoppen ca 1760</i> (5x ongebruikte gemerkt gekroonde HB en Gouds bijmerkje (Hendrik Bosch) 1687-1839 Duco 2003 blz.155 nr.421, 1x gekroonde WT (Willem Thijisz) 1688-1730 en 1803-1919 (dus na 1803?) Duco 2003 blz.168 nr.614, 1x gekroonde 37 (Teunis Veregge) 1732-1875/1881 Duco 2003 blz 191 nr 976), 1x <i>pijpenkop ca 1700</i> (mooi geglaasd, zespuntige ster 1672-1787, Duco 2003 blz 149 nr 335), 40fr pijpenstelen	17d-18d
7G	grote kuil met donkerbruin zand en puinbrokken (s1021); V17.	17	s1021 V17: 1bfr r-blo-? (bloempot bodem met vijf gaten), 2rfr 1wfr rood; 1rfr polychroom m-bor-(5?).	16B
7H	kuil met donkerbruin zand en puinbrokken (s1022); V16.	16	s1022 V16: 1 fr tegel polychroom 17b (13.1 x 13.1 x 12mm. Polychroom bloemvaas in kwadraat met palmehoek. Pluis 1998, blz.422 nr A. 05.08.05)	(17b)
7i	kuil met donkerbruin zand en puinbrokken (s1023); V15 V21.	15	s1023 V15: 1wfr s2-kan-? Keulen /Frechen 17e eeuw, 1wfr s2-kan-? Westerwald 17A (bol model, met stempel en snijwerk); 2rfr m-bor-? 17B (blauw op wit); 1rfr 1wfr f-bor-? 17B (een met blauw op wit).	17B
7i	kuil met donkerbruin zand en puinbrokken (s1023); V15 V21.	21	s1023 V21: 1bfr w-pis/pot geheel groen loodglazuur	17
7J	ronde kuil met donkerbruin zand en baksteenfragmenten, 20 cm diep (s1067); V36.	36	s1067 V36: 1rfr r-bor-6 NH slijwerk kabelrand, 1rfr 1wfr rood (2x donker mangaan), 1bfr f-bor-? blauw op wit, 1bfr p-kom-? "Amsterdams bont" onderglazuur blauw met bovenglazuur rood en goud; 1x duit koper waarschijnlijk West Frisia (slechte staat)	17B

Tabel 4-N Vondstenlijst van opgraving 16RTV, blad 10 van 13

Spoorcode	Vondst-omstandigheden	16RTV Vnr	Materiaal	Datering vondsten
7K	kuil met donkerbruin zand en afval (s1075); V39.	39	s1075 V39: 1wfr s2-kan-? Raeren; 2rfr 5 wfr rood; 1wfr wit; 2wfr f-bor-? wit tinglazuur; 1 prof p-bor-6 schoteltje 18bc (16RTV39A); 3x <i>pijpenkoppen ovoïde ketel</i> (1x gekr.59 en Gouds bijmerk 1730-1914 Duco 2003 blz.194 nr 1000, 1x merk trompetter 1674-1919 Duco 2003 blz.134 nr.146), 1x <i>pijpenkop wijde trechter ketel</i> met punthielstuk en Gouds bijmerk (ketelmerk scheepje Van Noppen 1671-1940, Duco 2003 blz.147 nr. 318), 1x <i>pijpenkop met knorren</i> op onderhelft ketel doorlopend in steel en met op steel ruitpatroon (ketelmerk onleesbaar), 15fr pijpensteel; 1 fr tegel 18B/19a (dik 0.7 cm, mangaan met aster hoekfiguur); 1x plavuisfragment dik 2.5 cm loodglazuur; steenkolen; 1x stukje groen vensterglas; 2x bot	18B
7L	vondstcomplex vergraven en met tuingrond gedeponeed als demping in tonput 8/9L (s1013); grijze zand vulling met afval V47.	47	s1013 V47 (het materiaal in dit complex lijkt te zijn meegescheept uit een afvalkuil bij het dempen van de put): 1 compl s2-kan-44 (16RTV47B); 1 prof r-tes-20 (ronde vuurttest met rechte achterwand), 2bfr 4 wfr 1 steel (gesloten) rood; 1 prof w-kdl-1 (16RTV47A), 2bfr w-pis/pot?, 3 wfr wit (groene buitenzijde en gele binnenzijde); 1 rfr m-bor-3 (op vlag blauw/paarse symbooltjes), 1 bfr f-bor-? (blauw op wit); 1x pijpenkop trechtervormig met ketelroos 17d/18A, 7x pijpensteel; 15x bot allemaal van vermoedelijk een hondje	17B/ 18A
8C	kuil met tegelfragmenten en kalkmortel, met plekken oranje haardas mogelijk van een gesloopte schouw (s1323, sloop 1867?) tegen muur 8A; V136.	136	s1323 V136: Fragmenten van wandtegels dik 0,7 cm, 18B/19a: 1x witje als opvulling gebruikt en 1x mangaan tegel met kievitbloem, 50x mangaan met kievitbloem, acanthus bladeren en asters (Pluis 1998 blz 110 en 135), 13fr van twee (identieke?) 6-tegel-tableaus decor mangaan met kat naast afhangend gordijn en met een klauw omhoog, 30x witjes; 1x kleipijp ovoïde ketel met Gouds bijmerk en S (hielmerk gekr. 37 (1732-1875/1881), Duco 2003 blz 191 nr 976) ongebruikt	18B/ 19a
8F	houten afvalbak, vermolmd met spijkers, bruine zandvulling met wat afval (s1008); V6.	6	s1008 V6 (zandvulling scherfmateriaal zeer fragmentarisch vertrap): 3wfr s2-?; 1prof r-kom-10 (nederrijns met slijboogje op vlag), 4 bfr en 3 rfr rood; 3 wfr wit (groene glazuur); 1fr f-bor-? ; 1prof f-kop-1 (blauw en gele horizontale banen met in de bovenste rand paarse streepjes en stippen), 1bfr p-kop-?, 1rfr p- (Chinees Imari, 18e eeuw); 2bfr iw-? creamware 18d-19A; 1bfr en 1 wfr gl-fle-? groen; 1rfr gl-kel-? (kleurloos); 1x pijpenkop en 4 steelfragmenten (kop heeft vorm tussen trechter en ovoïde ketel, gemerkt met mannetje of leeuwtje en Gouds bijmerk en S 18bc); -4x stukje vertrap tegelfragment; -2x bot	18d-19a
8G	fundering voor tuinmuur (s1012), overgaand in puinspoor (s1053); V33.	33	s1053 V33 in puinbaan: 3x pijpensteel dun	18/ 19
8i	bovenlaag tuingrond (o.a. s1005 laag omgespit donkergeel/donkerbruin zand met houtskoolpuntjes); V1.	1	s1005 V1: 1bfr s2-kan-? (bodem en wand fragment) Raeren/Aken kan 15B-16A; 1rfr r-gra-(8?) inwendig loodglazuur uitwendig spatglazuur	15B/16a
8i	bovenlaag tuingrond: omgespit (o.a. brede puinbaan s1007) V10.	10	s1007 V10: 1 rfr r-gra-34, 3wfr r- (1x mangaan (zwart) buitenzijde); 1 rfr met holle steel w-bak-5, 1bfr w-kdl-; 1x tegelfragment (geel baksel dik 12 mm, blauw op wit met fruitschaal en in de hoek een kwart rozet); 1x voorwerp van ijzer	(17bc)

Tabel 4-N Vondstenlijst van opgraving 16RTV, blad 11 van 13

Spoorcode	Vondst-omstandigheden	16RTV Vnr	Materiaal	Datering vondsten
8i	bovenlaag tuingrond: omgespit (o.a. laag baksteenfragmenten (s1015)); V3.	3	s1015 V3: 2fr s2-kan-? Westerwald 17e eeuw, 1 fr oor s2-kan- bruin zoutglazuur; 4rfr 2bfr 18wfr rood 17/18; 8rfr 3bfr 33 wfr wit; 1 prof m-bor-14 (16RTV3A), 1bfr m-bor-? 17A (rood baksel, blauw op wit, Chinese voorstelling pannekoekschotel verhoogde spiegel), 3 fr m-bor-? (kleine fragmenten van polychrome borden); 4fr f-bor-? (minieme fragmenten 17B/18a); 1 bfr iw-kop-? 18d/19a (blauw en groen strooibloem decor - identiek schoteltje in beerbak 7D, V108); 11x pijpensteel 1x pijpekop ca 1700 trechtervormig geglaasd en gemerkt zesster, 1x pijpenkop(fragment) van 18e eeuws type; 1x middenstuk van een glasschijf met pontilmerk; 1 fr tegel 17b (rood baksel, blauw op wit, bloemvaas met aan weerszijden balusterrand, 12.6 x 12.6 x 1.3, zwaar beschadigd), 1 fr tegel 17B (geel baksel, blauw op wit, konijntje, geen hoekfiguur, dik 1.0 cm).	19A (17-19A)
8i	bovenlaag tuingrond (o.a s1017 diverse ingraven met bruin/donkerbruin zand, door elkaar); V8.	8	s1017 V8: 1 rfr w-bak-, groen loodglazuur, beroet en sleetse onderzijde.	
8i	bovenlaag tuingrond (o.a. puinrijke laag s1018); V5.	5	s1018 V5 (materiaal zeer fragmentarisch en sleets): 1wfr s2-fle-? mineraalwater fles, 1wfr Westerwald scherf met sgraffito 19A; 2rfr 3bfr 2oortje 16 wfr rood; 2rfr 1bfr 16wfr wit; 2fr faience; 2rfr iw-bor-? creamware 18d/19a; 1x pijpenkop 18B gemerkt maar onleesbaar, 5 pijpensteeltjes; 2x tegelfragmentje mangaan 18B; 1x halsfragment van bolfles 18e eeuw	19A
8i	bovenlaag tuingrond: omgespit donkerbruin zand met plekken bruin en geel zand en puinplekken in hele achterterrein (o.a. bruin zand s1019); V4.	4	s1019 V4: 1wfr s2-pot-? Westerwald 19A (blauw beschilderde pot met kraswerk); 1wfr s2-fle-? 17/18 (P-mineraalwaterfles), 1wfr s2-fle-? 19 (mineraalwaterfles); 2x roodbakkend, een wandfragment van een r-pis-5 en een randfragment van een nederrijnse kom/bord, 18e/19e eeuw; 1rfr en 2 wfr wit (geel/groen, donkergroen, gifgroen, 17e l/m 19e eeuw); 2wfr m-bor-? (blauw op wit); 1fr f-bor-?, 1 fr f-pis/pot?; 1bfr iw-bor-? creamware 18d/19a (merkje 3 in sterretje), 1rfr iw-bor-? accoladerand creamware 18d/19a; 3fr tegel (mangaan dik 0,6 cm: 1fr zie Pluis 1998, blz 196, A.01.01.48 (ca 1780-1850); 2 fr centrale bloem binnen accolade (niet in Pluis) 18B- NB zit ook in V108!)	19a
8i	bovenlaag tuingrond (o.a. kuil met donkerbruin zand en puinbrokken s1024); V14.	14	s1024 V14: 1rfr iw-? creamware 18d-19A; 1wfr gl-fle-? groen; 1x tegelfragmentje dik 6mm 18/19e eeuw	18d/ 19A
8i	bovenlaag tuingrond: (o.a. laag donkerbruin zand s1124); V35.	35	s1056 V35: vingerhoed koper, munt koper, hangertje koper, muntgewicht? koper, smeltrest lood, kleine ijzeren hamerkop	(17/ 19)
8i	bovenlaag tuingrond (o.a. kuil met donkerbruin zand s1082); V45.	45	s1082 V45: -1rfr 2wfr rood Friesland; 1bfr w-kap-(1 of 2); 1x pijpenkop fragment met ketel roosmerk 18A	18bc
8i	bovenlaag tuingrond (o.a. laag kleilig donkerbruin zand s1124); V2.	69	s1124 V69: 1rfr r-bor-6 met NH slibwerk (zware vorstschade), 1rfr 1steel (geheel gesloten) 4wfr rood; 2rfr 4wfr wit (groen geel loodglazuur vorstschade); 1wfr m-kom-? 17d/18A (blauw op wit met zwierig geschilderde bloemen); 1rfr f-bor-? blauw op wit 17B/18A; 5fr vensterglas waaronder een moet van een schijf; 1x messing ring (diameter 2.6 cm)	17d/ 18A
8J	askuil (s1004); V2.	2	s1004 V2: 1prof r-gra-48 (3 fragm) sluitpan met ronde stempel met 3 kruisjes en BOZ 19bc; 1 rfr p-bor-9 reliefwand schoteltje Kangxi; 1x tegelfragment dik 0.8 cm; 1x pijpensteel dun laat 18e of 19e eeuw; 1x stuk leer	19bc
8K	vierkante kuil met fragmenten van golfpannen (s1070); V38.	38	s1070 V38: 1rfr r-bor-? 18d/19 (slibwerk, nederrijns)	18d/ 19A
8/9L	tonput met ijzeren banden (s1013), gedempt met grijs zand en onderin afval; onderste grijze zand vulling met afval V47 (=7L), bovenste zandvulling V7.	7	s1013 V7 demping: 1wfr s2-kan-? 16B/ 17A (bruin zoutglazuur); 2wfr rood (groen loodglazuur binnenzijde); 3wfr wit (groen loodglazuur)	19/20?

Tabel 4-N Vondstenlijst van opgraving 16RTV, blad 12 van 13

Spoorcode	Vondst-omstandigheden	16RTV Vnr	Materiaal	Datering vondsten
9K	tuinmuur en straatwerk langs de steeg o.a. straatje (s1121); uit vlijlaag V67.	67	s1121 V67: 1x lood plakje (2.2 x 1.2 cm, gewichtje?, gewicht 8 gram), 1x brons bakje van sluitgewicht (diameter 2.6 cm en hoog 1.0 cm. Gewicht 13 gram)	20
x	aanleg vlak 3	20	stort V20: 1x tegelfragment polychroom 17b (postzegel met kievitsbloem, dik: 1.4 cm)	
x	klein rond putje van breukstenen diverse steen, vlak ernaast en erop vensterglas (s1058)	32	s1058 V32: ca 75 fragmentjes groen vensterglas; 2 stukjes pijpensteel dun 17d/18A	
x	stort: aanleg vlak 1	34	stort V34: 1fr r-bor-? met N-H slibwerk, 1fr r-stk-?, 2fr 2wfr rood; 1wfr w-kap-? Nederrijns met slibwerk, 2wfr 2x steel. Wit; 1fr f-plo-? (plooiischotel met wijde plooiën.); 1x pijpensteel dik.	
x	kuil met donkerbruin zand en baksteenfragmenten (s1068)	42	s1068 V42: -1bfr iw-bor-? creamware 18d/19a	
x	kuil met donkergrijs zand (s1076)	43	s1076 V43: 1wfr wit groen loodglazuur 16/17	
x	laag geel/bruin zand omgespit, bk circa 0,4 m+NAP (s1102)	50	s1102 V50: 1wfr grijs	
x	in veen op 0,70 m-NAP	56	V56: -2x bot	
x	stort	66	stort V66: -1x duit koper	
x	kuil met grijs zand (s1135)	73	s1135 V73: 1wfr m-bor-? blauw op wit 17/18	
x	laagje grijs zand op 1,15 m+NAP (s1172)	83	s1172 V83: 1wfr rood	
x	STORT aanleg vlak 1	86	stort V86: ijzeren haak (?)	
x	baan bruin zand (s1185)	93	s1185 V93: 1fr r-gra-?	
x	kuil met donkergeel zand (s1251)	115	s1251 V115: 1x munt (?) koper, hoekig van vorm.	
x	(paal?) kuil met bruin zand (s1257)	116	s1257 V116: 1x baksteen fragment overwegend geel, .. x 11 x 5 cm kalkrest; 1fr plavuis met mangaan loodglazuur (dik: 3.2 cm. Sporen van beroeting)	
x	baan met lichtbruin zand (s1316)	138	s1316 V138: 1fr rood: 1fr w-kop-(35?) geel inwendig	
x	laag bruin zand (spoor?)	157	stort V157: 1bfr s2-kan-? standring Raeren/Aken bruin zoutglazuur	
x	plek/kuil met as en sintels omgespit (s1364), tegen muur 4H, onder muur 8A (mogelijk door egalisatie vermengd met oude laag 4A).	158	s1364 V158: 1wfr s2-kan-(34) spitsneus baardman, 1fr 1bfr s2-kan-? Raeren/Aken; 1fr r-bak-5, 1fr r-bor-1 met slib boogjes, 1fr r-gra-34, 1fr r-kop-2, 5fr 3bfr 7wfr rood (diverse met mangaanglazuur), 1bfr w-bor? groen loodglazuur; 2x sintel; 1x natuursteen met beroeting	(16B/17)
x	stort	999	stort V999: Bronzen beslag, 4.5 x 4.5 cm, knop met vier rozetten met gaatje	

Tabel 4-N Vondstenlijst van opgraving 16RTV, blad 13 van 13

Bijlage 3 Archiefbronnen over eigenaren en bewoners

Jan Klinkert en Peter Bitter

Toelichting op de bronnen

De meeste bronnen betreffen de eigenaren en slechts in beperkte mate zijn er gegevens overgeleverd over huurders. Huurovereenkomsten werden slechts zelden notarieel vastgelegd en de data over huurders komen dan ook uit de vergelijking van de eigenaarsgegevens met incidentele 18de-eeuwse belastinglijsten waarin per bewoner een belastingaanslag is genoteerd en uit de vergelijking met enkele 19de-eeuwse inwonerslijsten van de stad. In de afgelopen 20 jaar zijn steeds meer archiefbronnen digitaal ontsloten en veel informatie is al te vinden via internet, met name op websites van archiefdiensten zoals de website www.regionaalarchiefalkmaar.nl.

Archiefbronnen over eigenaren

De belangrijkste bron over eigendommen zijn de afschriften van koopakten. Transacties werden door de notaris schriftelijk vastgelegd in akten waarvan de afschriften door de stad werden bewaard in het Oud Notarieel archief Alkmaar (=ONA). De eigendomsoverdrachten (transporten) van onroerende goederen werden vanaf de middeleeuwen tot de Franse tijd ook geregistreerd bij de rechtbank in het Oud Rechterlijk archief Alkmaar (=ORA). Omdat er geen huis- of kavelnummering was, werd in de transportakte de locatie van een perceel omschreven door een verwijzing naar de burens. Bij de verkoop konden voorwaarden (condities) worden gesteld aan de koper, financiële afspraken vastgelegd over de omgang met hypotheek en andere schulden die op het huis rusten, terwijl werd vastgelegd hoe de verkoper aan het onroerend goed was gekomen en vanaf tweede kwart 17de eeuw ook wanneer (de 'aankomsttitel'). Van de transportakten uit de late 16de tot eind 18de eeuw zijn door Jan Klinkert volledige transcripties gemaakt.⁴⁰ Deze zijn hier door Peter Bitter samengevat.

De Verpondingen (=Verp. of Vp) waren een jaarlijkse heffing door de Staten van Holland aan de eigenaren van onroerende goederen. De heffing werd al sinds de middeleeuwen gebaseerd op de huurprijs van het onroerend goed of, als het door de eigenaar zelf gebruikt werd, een taxatie daarvan. In 1628 en 1730 werden de 'huurwaarden' voor de verpondingen opnieuw opgenomen en getaxeerd in een 'Redres' ofwel herziening. In 1730 werd de aanslag ter hoogte van 1/8 van de huurwaarde terug gebracht tot 1/12 van de huurwaarde. Voor Alkmaar zijn van deze jaarlijkse heffingen alleen de verpondingslijst van 1718-1727 en het Redres van 1730 bewaard. In het Redres van 1730 zijn per kavel de naam van de eigenaar en de oude en de nieuwe heffing genoteerd, met een paar steekwoorden over de aard van het onroerende goed en het onderscheid tussen huur en taxatie. In de opeenvolgende verpondingslijsten zijn ook wijzigingen van eigenaar genoteerd met naast de naam meestal (maar niet altijd) het betreffende jaartal. In 1718, 1765 en 1779 zijn nieuwe overzichten gemaakt - de in dat jaar vermelde personen waren vaak al eerder eigenaren geworden. Wijzigingen in de panden leidden tot aanpassingen van de verpondingen en dit werd bijgehouden in een 'Quohier' en een 'Lijst van Nieuwgetimmerde Huizen' - deze zijn alleen voor de perioden 1654-1665 en 1750-1793 bewaard gebleven.

Het eigendom van onroerende goederen is vanaf 1832 vastgelegd in het kadaster waarbij elk perceel een kadastraal nummer kreeg (op basis van opnamen in 1826), met nauwkeurig opgemeten kadastrale kaarten (de Kadastrale Minuut). Op de Oorspronkelijk Aanwijzende Tafels (=OAT) is de eigenaar vermeld met enkele administratieve gegevens over het perceel: **kig**=kadastraal inkomen gebouwen berekend als 75% van de huurwaarde van huizen en 67% van de huurwaarde van andere gebouwen; **kio**=kadastraal inkomen ongebouwd; **srt**=soort 1=woonhuis, 2=pakhuis, 3=stal/wagenhuis, 4=werkplaats, 8=leeg erf en 9=anders.

Op de website van het Regionaal Archief zijn gegevens met betrekking tot onroerende goederen in Alkmaar uit de periode 1700-1913 te achterhalen op de pagina's van het '**Historisch Kadaster Alkmaar**' (afgekort HKA). De basis voor het HKA is twintig jaar geleden gelegd door W.J. van den Berg uit Utrecht. Nadat hij de data van de OAT van 1832 in de computer had ingevoerd, heeft hij de nummering van de lijsten van de Verpondingen eraan gekoppeld en die data ingevoerd. Daarna zijn

⁴⁰ Met hartelijke dank aan Jan Klinkert voor het beschikbaar stellen van de transcripties.

hier in het HKA nog tal van gegevens aan toegevoegd uit enkele andere bronnen.⁴¹ Ook latere kadastrale wijzigingen zijn in het HKA ingevoerd zoals de mutaties van 1826-1837 (=Kador) en herzieningen vanaf 1832 (=Grondbel) met hernummering van gewijzigde percelen. Tenslotte zijn uit 1883 en 1910 de lijsten ingevoerd van de Reinigingsdienst voor de aan huis geplaatste beertonnen ten laste van de huiseigenaren.

Archiefbronnen over bewoners

Er zijn ook nog enkele belastinglijsten met gegevens van bewoners waarvan Van den Berg in het HKA de adressen heeft gelokaliseerd: o.a. het **Familiegeld** uit 1716, de Personele Quotisatie van 1744 (= **Pers.Quot**) met heffingen op basis van geschatte inkomens boven f 600 en indicaties van welstand (alleen de rijkere inwoners), lijsten van stemgerechtigden in 1803, bevolkingsregisters van 1804 tot 1808, belastingregisters van 1807 (=bel reg) en de quotisatie (van rijke inwoners) in 1808, de volkstellingen (=bev reg) van 1822 en van 1830, het Kohier Hoofdelijke Omslag van 1873 (bs1873=belastbaar inkomen minus vrijstelling van f300), lijst van bedrijven uit 1876 (=patentregister). Voorts zijn de Adresboeken met inwonersgegevens uit 1876 en 1882 ingevoerd.

Archiefbronnen over Ritsevoort 38/40 (in 1832 Kad.A1113)

1627 ORA 146, folio 82 verso (nr. 77) d.d. 19-05-1627: Cornelis Pietersz. Bontekoe verkoopt aan **Maritgen Jansdochter, weduwe wijlen Louris Jansz. Cuijper** 'Een vrij hujs ende erve ende schuurtje met een halve steegh, ten zuiden vant voorsz. hujs gelegen streckende voor van de straet tot aen de westerstijl van de poort vant selve hujs responderende in de voorsz. stege ende voort zoo groot ende cleijn, goet ende quaet, sulcx tselve staende ende leggende es, binnen deser stede aen de westzijde vant Rissevoort, belent met Trijn Jacobs ten zuiden ende de weduwe van Claes Kidt ten noorden, met conditie dat tot wederseggen toe geleijt is de wijngaert opt dack van de weduwe van Claes Kidt.' Aankomsttitel: 19-05-1615. Bedrag: f.1800.

1629 ORA 148, folio 146 verso (nr. 14) d.d. 25-01-1633: Jan Maertsz. Heer, poorter, als man ende voocht van Maritgen Jans eertijts wed. wijlen Louris Jansz. Cuijper ende behouden al in den jare 1629 in dier qualite vercocht te hebben ende draecht dienvolgende tot eenen vrijen eijgen op aen ende ten behoeve van 'den E. **Vincent Capelman**, Dijckgraeff van de Uijtwaterende Sluijsen van Kennemerlandt ende Westvrieslant': "Een hujs ende erve ende een schuijrtgen met een halve steech ten suijden vant voorsz. hujs gelegen, streckende voor van de straet aff tot ende aen de wester stijl van de poort vant selve hujs responderende in de voorsz. stege ende voorts soo groot ende cleijn, goet ende quaet sulcx tselve staende ende leggende es binnen deser stede aen de westzijde vant Ritsevoort, belent met Trijn Jacobs ten suijden ende de wed. van Claes Kidt ten noorden. Voorts met conditie dat tot wederseggen to de wijngaert geleijt es opt dack van de voorsz. wed. van Claes Kidt voorsz." Aankomsttitel: 19-05-1627 t.n.v. Louris Jansz. (Cuijper). Bedrag: f.1700.

1631 ORA 148, folio 147 (nr. 15) d.d. 25-01-1633: Den E. Vincent Capelman, Dijckgraeff van de Uijtwaterende Sluijsen van Kennemerlant ende Westvrieslant ende bekent al in den jare 1631 vercocht te hebben ende draecht dienvolgende tot een vrijen eijgen op bij desen ten behoeve van **Jan Jacobsz. Gorter**, sijn mede poorter: "Tvoorsz. hujs ende schuijrtgen met een halve steech ten suijden vant voorsz. hujs gelegen, streckende voor van de straet tot aen de wester stijl van de poort vant voorsz. hujs responderende in de voorsz. stege ende voorts soo groot ende cleijn, soo goet ende quaet sulcx tselve staende ende leggende is aen de westzijde vant Ritsevoort, belent ende met alsulcke conditien als de oude quijtscheldinge hier nader vermelt is medebrengende.' Aankomsttitel: 25-01-1633. Bedrag: f.1500.

1653 ORA 155, folio 178 verso (nr. 63) d.d. 31-05-1653: Jacob Jansz. Wormer, 'wonende tot Hoorn, soone & eenige universele erfgenaem van Jan Jacobsz. Gorter' verkoopt aan **De heer Generael Cornelis van der Lijn**: 'Een hujs ende erve & schuur met een halve steech ten suijden vant voorsz.

41 Op de website staan nadere toelichtingen op de diverse gebruikte bronnen, afkortingen en benamingen.

huijs gelegen, streckende voor van de straet tot aen de wester stijl van de poort vant voorsz. huijs, responderende in de voorsz. steech, ende voorts soo groot & cleijn, goet & quaet sulcx tselve staende & leggende is binnen deser stede aen de westzijde vant Rissevoort, belent Maerten Dircxsz. backer ten noorden & Cornelis Heijndricxsz. ten suijden.' Aankomsttitel: 25-01-1633 tnv Jan Jacobsz. Gorter. Bedrag: niet vermeld.

1680 ORA 162, folio 151 (nr. 131) d.d. 13-12-1680: De heer mr. Mathijs Schooff, voogd over de minderjarige kinderen, kintskinderen en erfgenamen van wijlen den heer Cornelis van der Lijn verkoopt **aan Willem Lievensz. Mol**: 'Een huijs, erve & schuur, met een halve steech ten zuijden van't voorsz. huijs gelegen, staende & leggende binnen dese stadt, aan de westzijde van't Rissevoort, belent volgens d'oude quijscheldinge met Maarten Dircxsz. backer ten noorden & Cornelis Hendricxsz. ten zuijden.' Aankomsttitel: 31-05-1653. Bedrag: f.470.

1716 RAA SA 775, Kohier Familiegeld, W-H4-101 Ritsevoort WZ: Willem de Vlaming; aanslag: 5

1717 ORA 167, folio 234 (nr. 30) d.d. 26-02-1717: Lieve Willemsz. de Mol, zoo voor sig zelve dan als sig sterk makende en de rato caverende voor Jan Willemsz. de Mol, Dirk Willemsz de Mol, Jacob Willemsz. de Mol en Marijtje de Mol en Anthonij de Mol, te samen kinderen en erfgenamen van zaliger Willem de Mol verkoopt **aan Jan Heere**: 'Een huijs en erve mitsgaders een schuur met een halve steegh ten zuijden van't voorsz. huijs gelegen, staende en leggende binnen dese stad aan de westzijde van 't Ritzevoort, met de Molenaers ten zuijden en Willem Arentsz. backer ten noorden.' Aankomsttitel: 13-12-1680. Bedrag: f.400.

1718 ORA 168, folio 26 verso (nr. 96) d.d. 28-09-1718: Jan Heere en Cornelis Knaap, woonende alhier, verkoopt **aan Jan Schermer**, meede alhier: 'Een huijs en erve, mitsgaders een schuur met een halve steeg ten zuijden van't voorsz. huijs gelegen, staende en leggende aan de westzijde van't Ritzevoort, belent als in de oude quijscheldinge.' Aankomsttitel: 26-02-1717. Bedrag: f.500.

1718 RAA SA 716 (Kad.A1113 = Vp217), Verp. 1e kwartier Rissevoort WZ fol.52-1 (26): 1717 Jan Maartsz Heere, 1718 Jan Schermer f7.10

1730 Redres Vp217: huis en erf Ritsevoort WZ, uitkomend op de Vest, verhuurd f60 (oude verp. was f7.10); h1: 60, h2: 60

1730 RAA SA 733 / 739, Verp. Vp217: 1730 Jan Schermer, 1765 Jacob Bakker, voor 1779 Aris van Berk f5

1734 ORA 170, folio 205 verso (nr. 122) d.d. 28-09-1734: Jan Witsmeer, als in huwelijk hebbende Guurtje Schermeer, en Jacob de Jongh, getrouwt met Maartje Schermeer, te zamen kinderen en enige erfgenamen van Jan Schermeer, verkoopt **aan Jan Hendriksz. bakker**: 'Een huijs en erve, mitsgaders een schuur met een halve steegh ten zuijden van't voorsz. huijs geleegeen, aan de west zijde van't Rissevoort alhier, belend de voorsz. steegh ten zuijden & Sijmon Kort, bakker, ten noorden.' Aankomsttitel: 28-09-1718. Bedrag: f.725.

1757 ORA 174, folio 30 (nr. 80) d.d. 23-05-1757: Jan Bakker, woonende binnen dese stad, verkoopt **aan Jacob Bakker**, meede binnen deze stadt woonagtig: 'Een huijs en erve mitsgaders een schuur met een halve steeg ten zuijden van 't voorsz. huijs, staende ende gelegen binnen deze stad aan de westzijde van't Ritsevoort, belent de voorsz. steeg ten zuijden en Elbert Hoogcarspel ten noorden. Item nog een huijs, erve en stallinge, genaemt 'de Ples', staende ende gelegen alhier aan de Stads Vesting achter het Ritsevoort, belent de Stads Grond ten zuijden en de erve Jan Beets ten noorden.' Aankomsttitel: 1e huis: 20-09-1735 - 2e huis: 04-06-1749. Bedrag: f.800.

1776 ORA 177, folio 31 verso (nr. 4) d.d. 03-01-1776: Maartje Blom, weduwe en erfgename van Jacob Bakker, verkoopt **aan Aris van Berk**: 'Een huijs en erve mitsgaders een schuur met een halve steeg ten zuiden van't voorsz. huijs staende ende gelegen alhier aen de W.Z. van't Ritsevoort, belent de voorsz. steeg ten zuijden en Jacob Damesz ten noorden.' Aankomsttitel: 23-05-1757. Bedrag: f.1500.

1803.05 RAA, SA 336, Stemgerechtigden, Grondverg. 8: Arie van Berk = Kad.A1113

1806 ORA 184, folio 178 (nr. 7) d.d. 21-01-1806: 'Pieter Venis en Laurens Bergen, woonende binnen deeze stad, in qualiteit als ingevolge testamentaire dispositie, door Aris van Berk, op den 27 oktober 1804 voor den notaris Cornelis van Oostveen en getuigen alhier gepasseerd, aangesteld zijnde tot Redders van deszelfs boedel' verkopen **aan Pieter Botsman**, 'woonende thans nog te Velsen': 'Een huis en erve, staande ende gelegen binnen deeze stad, aan de westzijde van het Rissevoort, belend Dirk Smit ten noorden en het volgende perceel ten zuiden. Item een pakhuis, belend het voorgaande perceel ten noorden en een gemeene steegh ten zuiden, mitsgaders eenige gereedschap van vaten etc. tot den winkel behoorende.' Aankomsttitel: 03-01-1776. Bedrag: f.2000.

1807 Bel.reg W-A376 (Ritsevoort WZ): Pieter Bosman x Gerr. Wigman en 1k / huish: 3, beroep: tapper en winkelier; mp: 7, patent: 7, vpgeb: 10

1808.09.13 RAA, SA 81 / quotisatie 3mln Wk.A428 Pieter Bosman / kl: 35; quot: 6

1816.12.14 ONA Alkmaar 922, repertoire not. M.J. de Lange aktenr.259 (= ONA 887): Def. toewijzing van huis en erf Ritsevoort Wk.A438, door Jacobus Theodorus Koorn, koopman namens de crediteuren van wijlen Pieter Bosman (na afstand door J.C. Witte en Arie van Schagen als voogden over Hendrik Bosman), aan Andries Bruin, tapper; prijs f380 en f20 voor meubilair

1822 Bev.reg Wk.A438: Andries Bruin, winkelier, x Afting en 5k / huish: 7

1830 Bev.reg Wk.A438: Pieter Meynse Kleybroek, kastelein

1832 OAT: Bruin, Andries / koopman / Alkmaar / art.nr.166 / huis / opp: 0.0304 / kig81 / kio0.91

1832-1835 Kador Alkmaar, SAT volgnr.484: Jan Leeuw, koopman / art.nr.608 /

1875 RANH, Grondbel. 154, herziening gebouwde eigendommen: Wijk-A322, huis en erf en schuur, G. Kraakman wed. W. Rol en cons. te Rinnegom veranderd in Alkmaar, art.nr.4508, kio0.91 / kig300

1876 (Kad.A1113-west = nieuw Kad.A2484) RANH, Grondbel. 689, Alkmaar; vrijdom aangiftenr.219 stal, Grietje Kraakman hvr. W. Rol, tapster te Alkmaar; reden: herbouw na afbraak; gebrn: 1876.07.15

1876 Adresboek Wijk-A322, Ritsevoort: wed. W. Rol, beroep: stalhoudster

1882 Adresboek Ritsevoort 28: wed. W. Rol, beroep: stalhoudster

1883.10.27 RAA, Arch. Reinigingsdienst 26, Tonnenregister p.109, Ritsevoort 28, huis: J. Rol, 1 ton

1883.10.30 RAA, Arch. Reinigingsdienst 26, Tonnenregister p.109, Ritsevoort 25, huis: wed. B. Koeleman, 1 ton (samen met?): Ritsevoort 26, huis: J. Brakenhof - (Kad.A1113-west = nieuw Kad.A2664-west) Ritsevoort 27, stal

1910 RAA, Arch. Reinigingsdienst 28, Tonnenregister p.248: Ritsevoort 27 = 48 stal = Kad.A1113-west; 28 = 46 J. Rol, logement (2) = Kad.A1113

Bijlage 4: Dendrochronologisch onderzoek

Dr. Karl-Uwe Heussner

DEUTSCHES ARCHÄOLOGISCHES INSTITUT
ZENTRALE

DAI, Postfach 33 00 14, D 14191 Berlin

Ref. Naturwiss./Dendrochronologie
Im Dol 2-6
D 14195 Berlin

Dr. Peter Bitter, stadsarcheoloog
Archeologisch Centrum gemeente Alkmaar
Bergerweg 1
1815 AC Alkmaar

Tel.: +49 (0) 30 187711-349
Fax: +49 (0) 30 187711-313
dendro@dainst.de
www.dainst.org
USt.-IdNr.: DE 811 35 38 34

Verf. Dr. Karl-Uwe Heußner
Az.:

Berlin, den 24.04. 2017

GUTACHTEN

Folgende Holzproben aus dem Komplex 'Alkmaar, Ritsevoort 2016' wurden dendrochronologisch untersucht:

Lab.Nr.	Holzart	Probe	Probe	Beginn	Ende	Fälldatum	Bemerkung
C		Komplex					
87956	Eiche	16RTV 63	1	1432	1496	1516	um/nach, Frankreich
87957	Eiche	16RTV 63	2	1372	1496	1518	um/nach, Frankreich
87958	Eiche	16RTV 63	3	1414	1500	1520	+/-10, Frankreich
87959	Eiche	16RTV 63	4	1405	1496	1516	+/-10, Frankreich
87960	Eiche	16RTV 63	5	1417	1507	1523	+/-10, Frankreich
87961	Eiche	16RTV 63	6	1435	1503	1523	um/nach, Frankreich
87962	Eiche	16RTV 63	7	1383	1493	1513	+/-10, Frankreich
87963	Eiche	16RTV 63	8	1426	1502	1522	+/-10, Frankreich
87964	Eiche	16RTV 63	9	?			dat. nicht
87965	Eiche	16RTV 63	10	1448	1498	1518	um/nach, Frankreich
87966	Eiche	16RTV 63	11	1427	1500	1520	um/nach, Frankreich
87967	Eiche	16RTV 63	12	1409	1495	1517	um/nach, Frankreich
87968	Eiche	16RTV 63	13	1440	1500	1520	um/nach, Frankreich
87969	Eiche	16RTV 63	14	?			dat. nicht
87970	Eiche	16RTV 64	1	1411	1554	1574	+/-10, Baltisch
87971	Eiche	16RTV 64	2	1416	1552	1572	um/nach, Baltisch
87972	Eiche	16RTV 64	3	1445	1556	1576	+/-10, Baltisch
87973	Eiche	16RTV 64	4	1474	1552	1572	+/-10, Baltisch
87974	Eiche	16RTV 64	5	1405	1559	1579	um/nach
87975	Eiche	16RTV 64	6	?			zu kurz (47)
87976	Eiche	16RTV 64	7	1445	1555	1575	um/nach, Baltisch
87977	Eiche	16RTV 64	8	?			dat. nicht

Lab.Nr.	Holzart	Probe	Probe	Beginn	Ende	Fälldatum	Bemerkung
C		Komplex					
87978	Eiche	16RTV 64	9	1464	1509	1529	um/nach, Baltisch
87979	Eiche	16RTV 64	10	1425	1546	1566	um/nach, Baltisch
87980	Eiche	16RTV 64	11	?			dat. nicht
87981	Eiche	16RTV 64	12	?			dat. nicht
87982	Eiche	16RTV130	1	?			zu kurz (20)
87983	Eiche	16RTV130	2	?			zu kurz (28)
87984	Eiche	16RTV130	3	1247	1292	1312	um/nach
87985	Eiche	16RTV130	4	1243	1270	1290	um/nach
87986	Eiche	16RTV130	5	1209	1265	1285	um/nach
87987	Eiche	16RTV130	6	1254	1292	1312	um/nach
87988	Eiche	16RTV130	7	1233	1290	1310	um/nach
87989	Eiche	16RTV130	8	1226	1265	1285	um/nach
87990	Eiche	16RTV130	9	1237	1271	1291	um/nach
87991	Eiche	16RTV130	10	?			zu kurz (24)
87992	Eiche	16RTV130	11	?			zu kurz
87993	Eiche	16RTV130	12	?			zu kurz
87994	Eiche	16RTV130	13	?			zu kurz
87995	Eiche	16RTV130	14	1233	1292	1312	um/nach
87996	Eiche	16RTV130	15	?			zu kurz (31)
87997	Eiche	16RTV164	1	1327	1472	1492	um/nach, Bourgund
87998	Eiche	16RTV164	2	1298	1461	1481	um/nach, Bourgund
87999	Eiche	16RTV164	3	1311	1473	1493	um/nach, Bourgund
88000	Eiche	16RTV164	4	1311	1463	1485	um/nach, Bourgund

Der Komplex 16RTV63 folgt der Chronologie FRC047 (ITRDB, Franche Comte). Der Komplex 16RTV164 stammt aus Bourgund. Der Komplex 16RTV64 besteht aus baltischem und der Komplex 16RTV130 aus regionalem Eichenholz

Catalogus van keramiek en glas

Rob Roedema en Peter Bitter

Toelichting op de catalogus

De vondsten worden beschreven volgens het Classificatiesysteem voor Middeleeuws en Postmiddeleeuws Keramiek en Glas (voorheen bekend als 'Deventer systeem'). Zie ook de toelichting op de vondstenlijst in *bijlage 2*.

Catalogusblokjes

- 1a inventarisnummer
- 1b vondstomstandigheden
- 2 typecode
- 3 datering van het voorwerp
- 4a maten: breedte/hoogte
- 4b typebeschrijving
- 5a materiaalsoort
- 5b engobe/glazuur
- 5c decoratie
- 5d gebruikssporen
- 6a bodem details
- 6b oor/steel details
- 6c compleetheid
- 7 hoofdvorm/functie
- 8 productiecentrum
- 9 literatuur

Type	Hst.	Cat.nr.	Type	Hst.	Cat.nr.	Type	Hst.	Cat.nr.	Type	Hst.	Cat.nr.
s2-bek-3	<i>hst.5</i>	cat.71	r-pot-92	<i>hst.4</i>	cat.56	m-bor-5	<i>hst.3</i>	cat.20	f-mos-4	<i>hst.4</i>	cat.61
s2-kan-3	<i>hst.4</i>	cat.34	r-spa-5	<i>hst.3</i>	cat.15	m-bor-5	<i>hst.3</i>	cat.21	i-bor-1	<i>hst.3</i>	cat.30
s2-kan-3	<i>hst.5</i>	cat.70	r-stk-1	<i>hst.3</i>	cat.16	m-bor-5	<i>hst.4</i>	cat.37	p-bor-6	<i>hst.4</i>	cat.67
s2-kan-14	<i>hst.4</i>	cat.57	w-gra-13	<i>hst.3</i>	cat.17	m-bor-5	<i>hst.4</i>	cat.38	p-kom-3	<i>hst.3</i>	cat.31
s2-kan-34	<i>hst.4</i>	cat.33	w-kdl-1	<i>hst.4</i>	cat.64	m-bor-11	<i>hst.3</i>	cat.22	p-kop-9	<i>hst.4</i>	cat.44
s2-kan-44	<i>hst.4</i>	cat.63	w-kop-1	<i>hst.3</i>	cat.18	m-kom-4	<i>hst.3</i>	cat.23	iw-bor-3	<i>hst.4</i>	cat.66
s2-kan-55	<i>hst.3</i>	cat.7	ha-kom-11	<i>hst.2</i>	cat.4	m-kom-6	<i>hst.2</i>	cat.6	gl-bek-8a	<i>hst.4</i>	cat.45
s2-kan-63	<i>hst.4</i>	cat.55	wa-kom-1	<i>hst.4</i>	cat.58	m-kom-6	<i>hst.3</i>	cat.24	gl-bek-9a	<i>hst.4</i>	cat.46
r-bor-6	<i>hst.5</i>	cat.69	we-gra-2	<i>hst.5</i>	cat.74	m-kom-6	<i>hst.4</i>	cat.39	gl-bek-9a	<i>hst.4</i>	cat.62
r-bor-31	<i>hst.3</i>	cat.8	we-kom-1	<i>hst.5</i>	cat.73	m-min-bor	<i>hst.3</i>	cat.25	gl-bek-19a	<i>hst.4</i>	cat.47
r-gra-54	<i>hst.3</i>	cat.9	we-min-gra	<i>hst.4</i>	cat.59	f-bor-2	<i>hst.4</i>	cat.40	gl-bek-19a	<i>hst.4</i>	cat.48
r-gra-112	<i>hst.5</i>	cat.68	ha-gra-4	<i>hst.5</i>	cat.72	f-bor-2	<i>hst.4</i>	cat.41	gl-bek-19a	<i>hst.4</i>	cat.49
r-kom-58	<i>hst.3</i>	cat.10	m-bor-	<i>hst.4</i>	cat.60	f-bor-2	<i>hst.4</i>	cat.42	gl-bek-19b	<i>hst.4</i>	cat.50
r-kom-58	<i>hst.3</i>	cat.11	m-bor-3	<i>hst.3</i>	cat.19	f-bor-10	<i>hst.3</i>	cat.26	gl-bek-34a	<i>hst.4</i>	cat.51
r-kom-58	<i>hst.5</i>	cat.75	m-bor-3	<i>hst.4</i>	cat.35	f-bor-12	<i>hst.3</i>	cat.27	gl-bek-	<i>hst.4</i>	cat.52
r-kop-2	<i>hst.3</i>	cat.12	m-bor-3	<i>hst.4</i>	cat.36	f-bor-18	<i>hst.4</i>	cat.43	gl-min-bek	<i>hst.4</i>	cat.53
r-min-gra	<i>hst.3</i>	cat.13	m-bor-5	<i>hst.2</i>	cat.1	f-kom-2	<i>hst.4</i>	cat.65	gl-roe-2	<i>hst.4</i>	cat.54
r-pis-48	<i>hst.3</i>	cat.14	m-bor-5	<i>hst.2</i>	cat.2	f-kom-13	<i>hst.3</i>	cat.28	gl-sta-4	<i>hst.3</i>	cat.32
r-pot-3	<i>hst.2</i>	cat.3	m-bor-5	<i>hst.2</i>	cat.5	f-kom-18	<i>hst.3</i>	cat.29			

Tabel 4-o Concordantie tussen DS typenummers en catalogusnummers in hoofdstuk 2 t/m 5: cat.nrs. 1- 6 opgraving 08RTV, cat.nrs. 7-32 opgraving 08RTVX, cat.nrs. 33-67 opgraving 16RTV, cat.nrs 68-75 opgravingen 95LIN en 98LIN.

Kuil 4D (circa 1517)

Kuil 4K (1525-1575)

33

-
- 1a 16RTV144
 - 1b kuil 4D (ca 1517)
 - 2 s2-kan-34
 - 3 1450-1525
 - 4a ../ .. cm
 - 4b bolle kan met afgeronde buikknik, schouder overgaand in hals, ribbels op schouder en hals, kraagrand, standing
 - 5a steengoed met zoutglazuur (grijs baksel)
 - 5b zoutglazuur op gevlekt bruin/grijze engobe
 - 5c
 - 5d
 - 6a bodem ontbreekt
 - 6b verticaal lintoor
 - 6c groot fragment, vrijwel compleet profiel
 - 7 kan
 - 8 Aken of Raeren
 - 9 passende scherf in kuil 4F (16RTV150)

34

-
- 1a 16RTV106-A
 - 1b beerleging in kuil 4K (1525-1575)
 - 2 s2-kan-3
 - 3 1550-1575
 - 4a 14/ 19 cm
 - 4b bolle kan met vrijwel cilindrische hals en hoge kraagrand, ribbel op halsaanzet, op standvoet
 - 5a steengoed met zoutglazuur (grijs baksel deels vaalgeel)
 - 5b zoutglazuur hoogglans op bruine engobe
 - 5c baardman, tekstband ‘..godes nit vergest’ tussen appliques van acanthus en medaillons met mannenhoofd
 - 5d slijtage van tinnen deksel
 - 6a
 - 6b verticaal lintoor ontbreekt (met deksel afgebroken)
 - 6c grote fragmenten
 - 7 kan, baardmankan

-
- 8 Keulen of Frechen
 - 9 Ostkamp/Snip 2023 cat.218, 240

Beerput 5A (1575-1675)

35

-
- 1a 16RTV113-C
 - 1b beerlaag beerput 5A (1575-1675)
 - 2 m-bor-3
 - 3 1600-1650
 - 4a 33,5/ 5,5 cm
 - 4b bord met vlakke spiegel, knik spiegel-vlag en uitgebogen rand, op standring
 - 5a majolica (geel baksel)
 - 5b tinglazuur bovenzijde, loodglazuur onderzijde
 - 5c blauw op wit: fruitmand op grondje
 - 5d drie proenafdrukken op bovenzijde
 - 6a standring met gaatje
 - 6b
 - 6c vrijwel compleet
 - 7 bord
 - 8 west-Nederland
 - 9

36

-
- 1a 16RTV113
 - 1b beerlaag beerput 5A (1575-1675)
 - 2 m-bor-3
 - 3 1600-1650
 - 4a 35/ 5,5 cm
 - 4b bord met vlakke spiegel, knik spiegel-vlag en uitgebogen rand, op standring
 - 5a majolica (geel baksel)
 - 5b tinglazuur bovenzijde, loodglazuur onderzijde
 - 5c blauw op wit: Wan-Li vakken op vlag, landschapje op spiegel
 - 5d drie proenafdrukken op bovenzijde
 - 6a standring
 - 6b
 - 6c groot fragment
 - 7 bord
 - 8 Rotterdam, Gouda of Harlingen
 - 9 Van den Berge 2002 p.8. en afb.8, 17, 18 en 24; Gierveld/ Pluis 2005 p.116-120

Beerput 5A (1575-1675)

37

-
- 1a 16RTV113-B
 - 1b beerlaag beerput 5A (1575-1675)
 - 2 m-bor-5
 - 3 1600-1650
 - 4a 25,5/ 5 cm
 - 4b afgerond bord met uitgebogen rand op standring
 - 5a majolica (geel baksel)
 - 5b bovenzijde tinglazuur, onderzijde loodglazuur
 - 5c blauw, geel en groen op wit: centraal rozet binnen fries met panelen met waaierpatroon, kabelrand
 - 5d drie proenafdrukken op spiegel
 - 6a standring met gaatje
 - 6b
 - 6c vrijwel compleet
 - 7 bord
 - 8 west-Nederland
 - 9

38

-
- 1a 16RTV113
 - 1b beerlaag beerput 5A (1575-1675)
 - 2 m-bor-5
 - 3 1600-1650
 - 4a 26/ 5 cm
 - 4b afgerond bord met uitgebogen rand op standring
 - 5a majolica (geel baksel)
 - 5b bovenzijde tinglazuur, onderzijde loodglazuur
 - 5c blauw op wit: druiventros tussen vier granaatappels, kabelrand
 - 5d drie proenafdrukken op spiegel
 - 6a standring met gaatje
 - 6b
 - 6c groot fragment
 - 7 bord
 - 8 west-Nederland
 - 9

39

-
- 1a 16RTV113-A
 - 1b beerlaag beerput 5A (1575-1675)
 - 2 m-kom-6
 - 3 1625-1650
 - 4a 23,5/ 8 cm
 - 4b afgeronde kom met uitgebogen rand op standring
 - 5a majolica (geel baksel)
 - 5b tinglazuur bovenzijde, loodglazuur onderzijde
 - 5c oker, groen en blauw op wit: bloem binnen cirkels, zigzag lijn op vlag
 - 5d drie proenafdrukken op spiegel
 - 6a standring met gaatje
 - 6b
 - 6c groot fragment, compleet profiel
 - 7 kom
 - 8 Harlingen
 - 9 Gierveld/ Pluis 2005 p.123

Beerput 5A (1575-1675)

40

-
- 1a 16RTV113-AF
 - 1b beerlaag beerput 5A (1575-1675)
 - 2 f-bor-2
 - 3 1650-1675
 - 4a 20/ 2 cm
 - 4b plat bord met platte spiegel, platte vlag inwendig met knik afgezet
 - 5a Nederlandse faience (geel baksel)
 - 5b tinglazuur
 - 5c blauw op wit: steigerend paard met stippen op de flanken, binnen twee cirkels
 - 5d drie gele penafdrukken onderop vlag, bakfout glazuur spiegel (rimpel)
 - 6a standvlak
 - 6b
 - 6c fragment, compleet profiel
 - 7 bord
 - 8 Delft?
 - 9 Scholten 1993 p.241 pl. 211

41

-
- 1a 16RTV113-D
 - 1b beerlaag beerput 5A (1575-1675)
 - 2 f-bor-2
 - 3 1650-1700
 - 4a 20,5/ 3 cm
 - 4b plat bord met platte spiegel, platte vlag inwendig met knik afgezet
 - 5a Nederlandse faience (geel baksel)
 - 5b tinglazuur
 - 5c blauw op wit: fruit binnen twee cirkels
 - 5d drie gele penafdrukken onderop vlag
 - 6a standvlak
 - 6b
 - 6c vrijwel compleet
 - 7 bord
 - 8 Delft?
 - 9

42

-
- 1a 16RTV113-E
 - 1b beerlaag beerput 5A (1575-1675)
 - 2 f-bor-2
 - 3 1650-1675
 - 4a 21/ 3 cm
 - 4b plat bord met platte spiegel, platte vlag inwendig met knik afgezet
 - 5a Nederlandse faience (geel baksel)
 - 5b tinglazuur
 - 5c blauw op wit: gedekte tafel met roemers en fluitglas binnen twee cirkels
 - 5d drie gele penafdrukken onderop vlag
 - 6a
 - 6b
 - 6c grotendeels compleet
 - 7 bord
 - 8 Delft?
 - 9

Beerput 5A (1575-1675)

43

-
- 1a 16RTV113-F
 - 1b beerlaag beerput 5A (1575-1675)
 - 2 f-bor-18
 - 3 1640-1660
 - 4a 20,5/ 1,5 cm
 - 4b plat bord, meerkantig gesneden vlag, met knik afgezet
 - 5a Nederlandse faience (geel baksel)
 - 5b tinglazuur
 - 5c achtkantig, blauw op wit: landschap met kruis en bootje, binnen twee cirkels onderop vlag drie rode proen afdrukken op onderzijde rand
 - 6a
 - 6b
 - 6c vrijwel compleet
 - 7 bord
 - 8 Delft ?
 - 9

44

schaal 1:2

-
- 1a 16RTV113-AH
 - 1b beerlaag beerput 5A (1575-1675)
 - 2 p-kop-9
 - 3 1625-1650
 - 4a 11/ 6,5 cm
 - 4b in mal gevormde kop met plooiwand en uitgebogen rand, op standing, zonder oor
 - 5a porselein
 - 5b veldspaatglazuur
 - 5c achtzijdig, onderglazuur blauw Wan-Li decor: acht panelen met figuren in landschap
 - 5d
 - 6a rechte standing
 - 6b
 - 6c vrijwel compleet, mist wat scherven wand/ rand
 - 7 kop
 - 8 Jingdezhen, China
 - 9

45

-
- 1a 16RTV113-AAF
 - 1b beerlaag beerput 5A (1575-1675)
 - 2 gl-bek-8a
 - 3 1600-1675
 - 4a 10,5/ 15 cm
 - 4b cilindrische of licht conische gladwandige beker met opgestoken bodem, voetring en pontilmerk, uitstaande (a) of rechte rand (b)
 - 5a glas
 - 5b kleurloos
 - 5c licht conisch met uitstaande rand
 - 5d zwarte en parelmoer irisatie
 - 6a gladde voetring
 - 6b
 - 6c vrijwel compleet
 - 7 beker, bierglas
 - 8
 - 9

Beerput 5A (1575-1675)

46

-
- 1a 16RTV113-AAG
 - 1b beerlaag beerput 5A (1575-1675)
 - 2 gl-bek-9a
 - 3 1600-1650
 - 4a 10/ 16,5 cm
 - 4b cilindrische of licht conische beker met spiraalvormig ingesmolten 'vetro a fili', met uitstaande (a) of rechte rand (b), opgestoken bodem met pontilmerk en voetring
 - 5a glas
 - 5b kleurloos / witte glasdraden
 - 5c conisch met uitstaande rand
 - 5d
 - 6a geribde voetring
 - 6b
 - 6c grotendeels compleet
 - 7 beker, bierglas
 - 8
 - 9

47

-
- 1a 16RTV113-AAB
 - 1b beerlaag beerput 5A (1575-1675)
 - 2 gl-bek-19a
 - 3 1575-1625
 - 4a 11,5/ 17 cm
 - 4b licht conische of cilindrische beker met wafelpatroon, met uitstaande (a) of rechte rand (b), opgestoken bodem met pontilmerk en voetring
 - 5a glas
 - 5b grijze zweem
 - 5c licht conisch met uitgebogen rand, grote wafels en drie braamnoppen met blauwe glaspasta steen
 - 5d zwarte irisatie
 - 6a sterk geribde voetring
 - 6b
 - 6c compleet
 - 7 beker, bierglas
 - 8
 - 9

48

-
- 1a 16RTV113-AAC
 - 1b beerlaag beerput 5A (1575-1675)
 - 2 gl-bek-19a
 - 3 1575-1625
 - 4a 8/ 11 cm
 - 4b licht conische of cilindrische beker met wafelpatroon, met uitstaande (a) of rechte rand (b), opgestoken bodem met pontilmerk en voetring
 - 5a glas
 - 5b grijze zweem
 - 5c licht conisch met uitgebogen rand, grote wafels
 - 5d
 - 6a sterk geribde voetring
 - 6b
 - 6c stuk uit rand
 - 7 beker, bierglas
 - 8
 - 9 van een set van twee (zie: 16RTV113-AAD)

Beerput 5A (1575-1675)

49

 1a 16RTV113-AAD
 1b beerlaag beerput 5A (1575-1675)
 2 gl-bek-19a
 3 1575-1625
 4a 8/ 11,5 cm
 4b licht conische of cilindrische beker met wafelpatroon, met uitstaande (a) of rechte rand (b), opgestoken bodem met pontilmerk en voering
 5a glas
 5b grijze zweem
 5c licht conisch met uitgebogen rand, grote wafels
 5d
 6a sterk geribde voering
 6b
 6c vrijwel compleet
 7 beker, bierglas
 8
 9 van een set van twee (zie: 16RTV113-AAC)

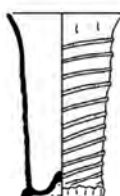
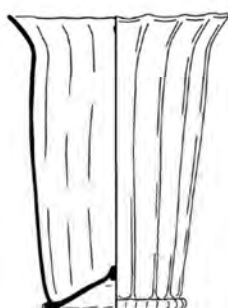
50

 1a 16RTV113AAH
 1b beerlaag beerput 5A (1575-1675)
 2 gl-bek-19b
 3 1625-1675
 4a 10/ 16,5 cm
 4b licht conische of cilindrische beker met wafelpatroon, met uitstaande (a) of rechte rand (b), opgestoken bodem met pontilmerk en voering
 5a glas
 5b groen
 5c cilindrisch met rechte rand, fijn wafelpatroon
 5d
 6a gladde voering
 6b
 6c grotendeels compleet
 7 beker, bierglas
 8
 9

51

 1a 16RTV113-AAJ
 1b beerlaag beerput 5A (1575-1675)
 2 gl-bek-34a
 3 1575-1650
 4a 8,5/ 11,5 cm
 4b cilindrische of licht conische beker met horizontale draden, uitstaande (a) of rechte rand (b), opgestoken bodem met pontilmerk, voering
 5a glas
 5b grijze zweem
 5c uitstaande rand; twee geribde draden ('passen')
 5d
 6a gladde voering
 6b
 6c groot deel uit wand ontbreekt, deel bodem ontbreekt
 7 beker, pasglas
 8
 9

Beerput 5A (1575-1675)

52

-
- 1a 16RTV113-AAE
 1b beerlaag beerput 5A (1575-1675)
 2 gl-bek-35a
 3 1575-1625
 4a 11/ 15 cm
 4b cilindrische of lichtconische beker met verticale of diagonale draden of ribben, uitstaande (a) of rechte rand (b), opgestoken bodem met pontilmerk, voetring
 5a glas
 5b grijze zweem
 5c cilindrische beker, verticale plooiën, uitstaande rand
 5d zwartgevekt en paarlmoerachtige irisatie
 6a sterk geribde voetring
 6b
 6c vrijwel compleet
 7 beker, bierglas
 8
 9

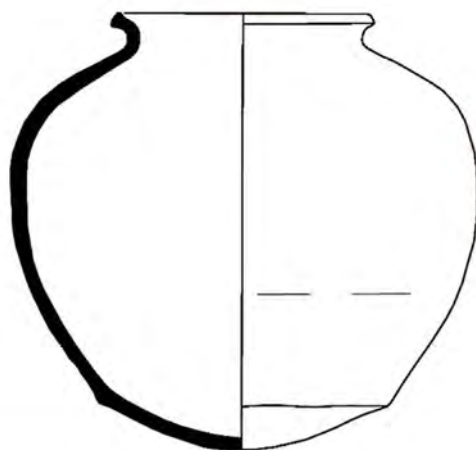
53

-
- 1a 16RTV113
 1b beerlaag beerput 5A (1575-1675)
 2 gl-min(-bek-19a)
 3 1625-1675
 4a 4,5/ 9 cm
 4b miniatuur wafelbekertje (vgl. gl-bek-19a)
 5a glas (kleurloos)
 5b
 5c uitstaande rand, fijn wafelpatroon
 5d
 6a geribde voetring
 6b
 6c fragment, compleet profiel
 7 miniatuur wafelbekertje
 8
 9

54

-
- 1a 16RTV113-AAA
 1b beerlaag beerput 5A (1575-1675)
 2 gl-roe-2
 3 1625-1675
 4a 6,5/ 13 cm
 4b roemer met ei- of tonvormige cuppa, draad op knik schacht, één of meer rijen braamnoppen, opgestoken bodem pontilmerk, gewonden draadvoet
 5a glas (groen)
 5b
 5c twee rijen van vier platte braamnoppen
 5d
 6a lage gewonden glasdraadvoet
 6b
 6c compleet
 7 roemer
 8
 9

Waterput 5F (c 1579/ 1600)

Haard 5/6J (1550/ 1650)

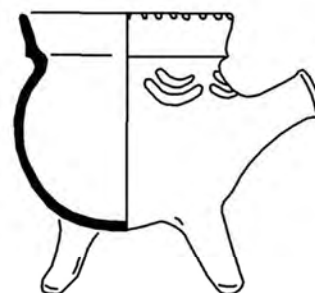
55

-
- 1a 16RTV61a
 - 1b demping waterput 5F (c 1579/ 1600)
 - 2 s2-kan-63
 - 3 1550-1580
 - 4a 14,5/ 21,5 cm
 - 4b bolle buik met glooiende overgang naar bodem en hals, kraagrand, standvoet
 - 5a steengoed met zoutglazuur (grijs baksel)
 - 5b zoutglazuur, bruine engobe
 - 5c baardman, tekstband ARM VND ERVM IST MIN RICHTVVM tussen appliques van acanthus en medaillons met vrouwenkop
 - 5d
 - 6a smalle standvoet, gesneden
 - 6b verticaal lintoor
 - 6c vrijwel compleet (aangevuld)
 - 7 kan, baardmankan
 - 8 Keulen, Frechen
 - 9 spelfout ERVM (=FRVM) en S gespiegeld; vgl. Ostkamp/ Snip 2023 cat.219-251

56

-
- 1a 16RTV135-A
 - 1b aspot bij haard 5/6J (1550/ 1650)
 - 2 r-pot-92
 - 3 1550-1650
 - 4a 27/ 25,5 cm
 - 4b bolle aspot met hoge schouder en lage kraagrand, ronde of lensvormige bodem
 - 5a rood aardewerk
 - 5b ongeglazuurd (vlekken van gelekt loodglazuur)
 - 5c
 - 5d slijtagesporen van deksel
 - 6a lensvormige bodem
 - 6b oorloos
 - 6c vrijwel compleet (aangevuld)
 - 7 pot, aspot
 - 8
 - 9

Beerput 6i (1625-1650)

57

-
- 1a 16RTV28-B
 - 1b beerlaag beerput 6i (1625-1650)
 - 2 s2-kan-14
 - 3 1625-1650
 - 4a 8,5/ 12 cm
 - 4b klein bol kannetje met schouder overgaand in hals, kraagrand, standvlak
 - 5a steengoed met zoutglazuur (grijs baksel)
 - 5b zoutglazuur op bruine engobe
 - 5c lange hals
 - 5d
 - 6a standvlak
 - 6b verticaal lintoor (ontbreekt)
 - 6c
 - 7 kannetje, oliekruijke
 - 8 Raeren
 - 9

58

-
- 1a 16RTV28
 - 1b beerlaag beerput 6i (1625-1650)
 - 2 wa-kom-1
 - 3 1575-1625
 - 4a 22/ 7,5 cm
 - 4b conische kom met afgeronde kraagrand en standvlak
 - 5a Werra aardewerk (vaal oranje baksel)
 - 5b gele en groene ringeloorversiering: vrouwfiguur binnen cirkels en band met vakken van vijf-streepjes en dubbel-cirkels, kabelrand
 - 5c
 - 5d
 - 6a standvlak
 - 6b twee horizontale worstoortjes (een ontbreekt)
 - 6c groot fragment
 - 7 kom
 - 8 Werra regio, Duitsland
 - 9

59

schaal 1:2

-
- 1a 16RTV28-N
 - 1b beerlaag beerput 6i (1625-1650)
 - 2 we-min(-gra-2)
 - 3 1580-1630
 - 4a 6/ 7,5 cm
 - 4b miniatuur (vgl. we-gra-2)
 - 5a Weser aardewerk (rood baksel)
 - 5b geheel loodglazuur
 - 5c slibboogjes op schouder en stippen op rand
 - 5d
 - 6a drie hoge gladde poten
 - 6b kort rond steeltje
 - 6c groot fragment, compleet profiel (aangevuld)
 - 7 miniatuur grape
 - 8 Weser regio, Duitsland
 - 9

Beerput 6i (1625-1650)

60

-
- 1a 16RTV27
 - 1b beerlaag beerput 6i (1625-1650)
 - 2 m-bor-
 - 3 1625-1675
 - 4a .. / .. cm
 - 4b ..
 - 5a majolica (geel baksel)
 - 5b bovenzijde tinglazuur, onderzijde loodglazuur
 - 5c blauw op wit: Chinees landschap met vogels binnen cirkel
 - 5d drie proenaafdrukken op spiegel
 - 6a standring met gaatje
 - 6b
 - 6c bodem fragment
 - 7 bord
 - 8 west-Nederland
 - 9

61

-
- 1a 16RTV28-A
 - 1b beerlaag beerput 6i (1625-1650)
 - 2 f-mos-3
 - 3 1620-1640
 - 4a 8,5/ 9,5 cm
 - 4b bolle mosterdpot met hoge cilindrische hals, op hoge standvoet
 - 5a Nederlandse faience (geel baksel)
 - 5b geheel tinglazuur
 - 5c blauw op wit: onderlangs rand doorlopend bladerfries en voor op buik een bloemmotief
 - 5d slijtage onderzijde en bovenrand (deksel), oor doorboord voor montage deksel
 - 6a holle standvoet
 - 6b verticaal lintoor (ontbreekt)
 - 6c vrijwel compleet (aangevuld), oorafgebroken
 - 7 mosterdpot
 - 8 Delft?
 - 9

62

-
- 1a 16RTV28-AAA
 - 1b beerlaag beerput 6i (1625-1650)
 - 2 gl-bek-9a
 - 3 1600-1650
 - 4a 11/ 17,5 cm
 - 4b cilindrische of licht conische beker met spiraalvormig ingesmolten 'vetro a fili', met uitstaande (a) of rechte rand (b), opgestoken bodem met pontilmerk en voetring
 - 5a glas
 - 5b kleurloos, wit en blauw
 - 5c licht conisch, uitstaande rand, rechtsom draaiende witte (5x) en blauwe (1x) glasdraden
 - 5d dikke glaswand
 - 6a geribde voetring
 - 6b
 - 6c mist deel wand/ rand
 - 7 beker, bierglas
 - 8 Amsterdam?
 - 9

**Afval 7L in waterput 8/9L
(1650-1750)**

63

-
- 1a 16RTV47-B
 - 1b afval 7L in demping regenwaterput 8/9L (1650-1750)
 - 2 s2-kan-44
 - 3 1650-1700
 - 4a 7,5/ 11,5 cm
 - 4b bolle kan met hoge cilindrische hals, met groef onderlangs de rechte rand, op standvlak
 - 5a steengoed met zoutglazuur (grijs baksel)
 - 5b zoutglazuur op lichtbruin gespikkelde engobe
 - 5c
 - 5d
 - 6a standvlak
 - 6b mist deel rand en oor
 - 6c grotendeels compleet
 - 7 klein kannetje
 - 8 Raeren
 - 9

Beerbak 7D (1675-1800)

64

-
- 1a 16RTV47-A
 - 1b afval 7L in demping regenwaterput 8/9L (1650-1750)
 - 2 w-kdl-1
 - 3 1650-1725
 - 4a 10,5/ 17 cm
 - 4b kandelaar op hoge conische voet met lekschaal met rechte rand
 - 5a wit aardewerk
 - 5b geheel loogglazuur (geel)
 - 5c
 - 5d
 - 6a conische holle standvoet
 - 6b
 - 6c vrijwel compleet
 - 7 kandelaar
 - 8
 - 9

65

-
- 1a 16RTV108-A
 - 1b afval in houten beerbak 7D (1675-1800)
 - 2 f-kom-2
 - 3 1650-1800
 - 4a 13/ 6 cm
 - 4b afgeronde kom met kraagrand, standing
 - 5a faience uit de Nederlanden
 - 5b geheel tinglazuur
 - 5c wit (lichte blauwzweem)
 - 5d rand en standing sterk gesleten
 - 6a rechte standing
 - 6b
 - 6c vrijwel compleet
 - 7 kom, papkom
 - 8
 - 9

Beerbak 7D (1675-1800)**Afvalkuil 7K (1750-1800)****66***schaal 1:2*

-
- 1a 16RTV108-B
 - 1b afval in houten beerbak 7D (1675-1800)
 - 2 iw-bor-3
 - 3 1780-1800
 - 4a 11/ 2,5 cm
 - 4b afgerond bord zonder vlag op standring
 - 5a industrieel wit (*creamware*, 'roomgoed')
 - 5b geheel tinglazuur
 - 5c blauw, groen en mangaan op wit: strooibloempjes
 - 5d
 - 6a rechte standring
 - 6b
 - 6c vrijwel compleet
 - 7 bord, schoteltje
 - 8 Delft
 - 9 Roedema 2018

67*schaal 1:2*

-
- 1a 16RTV39A
 - 1b afvalkuil 7K (1725-1775)
 - 2 p-bor-6
 - 3 1725-1775
 - 4a 12/ 2,5 cm
 - 4b diep afgerond bord zonder vlag met rechte rand, op standring
 - 5a porselein
 - 5b veldspaatglazuur
 - 5c onderglazuur blauw decor Qianlong periode: rozenstruik en papierrol met landschapje binnen geometrisch fries, rand capucijner bruin
 - 5d
 - 6a standring
 - 6b
 - 6c grotendeels compleet
 - 7 bord, schoteltje
 - 8 China
 - 9

Hst.5 Net buiten de oudste vesting. Opgravingen bij Lindegracht 10 t/m 16 in 1995 en 1998 (95LIN 98LIN)

Peter Bitter m.m.v. Rob Roedema

Afb.5-0 Lindegracht 10 t/m 16 tussen het witte huis Lindegracht 8 en het hofje van Splinter (dec. 2022)

Afb.5-1 Situering van de vindplaats:

a. kaart van de Alkmaar, het onderzoeksgebied is rood aangegeven;

b. uitsnede van de huidige kadasterkaart, het onderzoeksgebied is rood aangegeven. Voor beide afbeeldingen is het noorden boven.

Administratieve gegevens 1995

Opdrachtgever:	Woningbouwvereniging Willibrordus, Alkmaar
Uitvoerende instantie:	Bureau monumentenzorg en archeologie van de gemeente Alkmaar (tegenwoordig vakgroep erfgoed)
Graafmachine:	fa. J. Koopman
Duur en tijdstip onderzoek:	17 t/m 31 juli 1995 (11 dagen)
Locatie onderzoeksgebied:	Lindegracht 16
Landelijke X/Y coördinaten:	111.360 / 516.140
Archis 3 meldingsnummer:	3030147100
Deponering:	Archeologisch Centrum van de gemeente Alkmaar
Gemeentelijke onderzoekscode:	95LIN

Administratieve gegevens 1998

Opdrachtgever:	Woningbouwvereniging Willibrordus, Alkmaar
Uitvoerende instantie:	Bureau monumentenzorg en archeologie van de gemeente Alkmaar (tegenwoordig vakgroep erfgoed)
Graafmachine:	fa. J. Koopman
Duur en tijdstip onderzoek:	30 januari t/m 9 februari 1998 (7 dagen)
Locatie onderzoeksgebied:	Lindegracht 10/12
Landelijke X/Y coördinaten:	111.350 / 516.155
Archis 3 meldingsnummer:	3030252100
Deponering:	Archeologisch Centrum van de gemeente Alkmaar
Gemeentelijke onderzoekscode:	98LIN

De Gemeente Alkmaar is gecertificeerd voor gravend archeologisch onderzoek conform BRL4000, protocol 4003 en 4004

Hst.5 Net buiten de oude vesting. Opgravingen bij Lindegracht 10 t/m 16 in 1995 en 1998 (95LIN 98LIN)

Peter Bitter m.m.v. Rob Roedema

INHOUD:

5.1 Inleiding

5.2 Historische en archeologische achtergrond

Topografie van de Lindegracht

Lindegracht 10 t/m 16

5.3 De archeologische sporen

Opgravingen

Periodisering

Ondergrond en sporen uit perioden 1 en 2 (IJzertijd en Romeinse tijd)

Sporen uit perioden 3 (1200/1300 -1450) en 4 (1450-1517)

Sporen uit periode 5 circa 1517 – 1573

Sporen uit perioden 6 (1573-1650) en 7 (1650-1800) en 8 (1800-2000)

5.4 Het archeologische vondstmateriaal (Peter Bitter m.m.v. Rob Roedema)

Inleiding

Vondsten uit de 14de-15de eeuw (perioden 3 en 4)

Vondstcomplexen uit circa 1525-1600 (periode 5-6)

Vondstcomplexen uit circa 1573-1650 (periode 6)

Een vondstcomplex uit de 18de eeuw (periode 7)

5.5 Conclusies

Literatuur

Bijlage 1 Stratigrafische matrix en sporenlijst (95LIN 98LIN)

Bijlage 2 Vondstenlijsten (95LIN 98LIN) (Rob Roedema en Peter Bitter)

Bijlage 3 Archiefbronnen over eigenaren en bewoners van Lindegracht 10-16 en het achterterrein van Ritsevoort 8/10 en 12 (Jan Klinkert en Peter Bitter)

Catalogus van keramiek uit de opgravingen bij Lindegracht 10 t/m 16 (95LIN 98LIN) (Rob Roedema en Peter Bitter)

Afb.5-2 Overzichtsfoto's van de opgraving in 1995: een smal perceel aan de gracht en een groot achterterrein. De voormalige dansschool aan de westkant is dan nog de grens van het opgravingsterrein.

Afb.5-3 Het opgravingsterrein van 1998 was aan de gracht wat breder en naar achteren smal en diep. Links aan de gracht staat dan de nieuwbouw uit 1995.

5.1 Inleiding

In 1995 en 1998 voerde het toenmalige bureau monumentenzorg en archeologie van de gemeente Alkmaar met hulp van vrijwilligers twee op elkaar aansluitende opgravingen uit bij Lindegracht 16 (1995) en bij Lindegracht 14 en 10/12 (1998). De vraagstellingen waren destijds nog heel algemeen en waren gericht op de documentatie van de aanwezige sporen van huizen en de berging van resten huisraad. In 1995 werd niet alleen het pand Lindegracht 16 afgebroken ten behoeve van nieuwbouw, maar ook werden bouwplannen uitgevoerd op het grote achterterrein, dat aan de oostkant grensde aan Ritsevoort 6 t/m 14 en aan de zuidzijde aan Vrouwenstraat 10 t/m 18 (**afb.5-2**). In 1998 werden de ernaast gelegen dansschool op Lindegracht 14 en een pand op nummer 10/12 afgebroken ten behoeve van nieuwbouw (**afb.5-3**).

In dit hoofdstuk worden de resultaten van de opgravingen van 1995 en 1998 samen gepresenteerd, als het ware als één opgraving in twee fasen.

In 1995 en 1998 waren dit de eerste archeologische onderzoeken in de wijk van het Ritsevoort. Tot die tijd had de gemeente in dit deel van de binnenstad alleen archeologisch onderzoek gedaan aan de noordkant van de Lindegracht in 1993. De financiën waren nog heel beperkt terwijl de tijdsdruk op het graafwerk hoog was. De jaren 1990 werden namelijk gekenmerkt door een stroom aan bouwactiviteiten in de binnenstad waardoor het kleine team archeologen in gemeentedienst (2 tot 4 medewerkers), die sinds 1994 beschikten over een opgravingsvergunning van het ministerie van WVC, een reeks onderzoeken aan elkaar moest rijgen. Voor uitwerking ontbraken doorgaans de financiële middelen zodat met inzet van vrijwilligers voor veel opgravingen wel de vondstenverwerking en -inventarisatie werden gedaan maar dat het slechts zelden kwam tot publicaties. Voor de opgravingen bij de Lindegracht in 1995 en 1998 was de analyse van de sporen dan ook grotendeels blijven liggen.

Sindsdien is het bureau monumentenzorg en archeologie van de gemeente Alkmaar veranderd in de vakgroep erfgoed en is de archeologie veel beter geregeld dankzij wetswijzigingen vanaf 2007, vertaald in gemeentelijke regelgeving zoals de erfgoedverordening met de nieuwe archeologische verwachtingkaart van 2016.

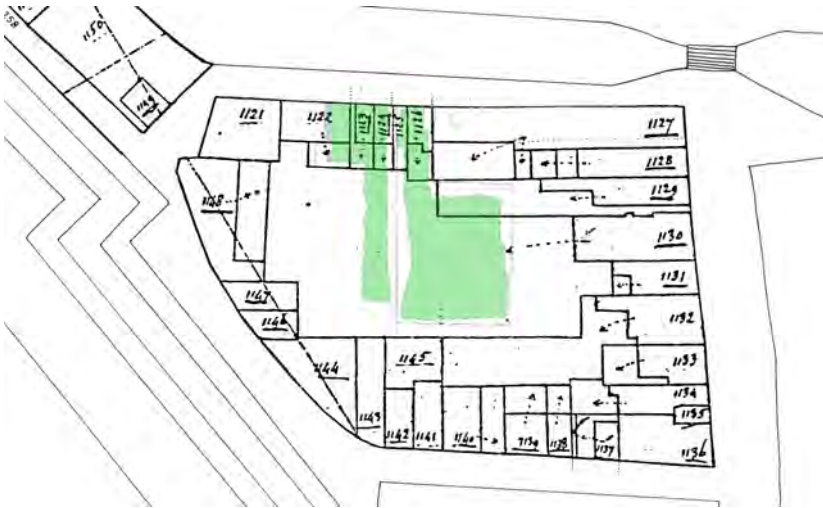
De publicaties van opgravingen aan het Ritsevoort uit 2008, 2016 en 2023 zijn in dit rapport aangevuld met deze twee nog onuitgewerkte onderzoeken aan de Lindegracht, vooral omdat deze nuttige informatie opleverden over de vroegste bewoningsgeschiedenis van dit stadsdeel.

5.2 Historische en archeologische achtergrond

Topografie van de Lindegracht

De Lindegracht maakte vanaf de late 13de eeuw deel uit van de vroegste versterkingen van Alkmaar, die waren aangelegd na de verlening van stadsrechten in 1254. De onderzoekslocatie ligt aan de buitenzijde van de vestgracht tussen 33-44 en 53-65 meter vanaf het Ritsevoort. Het bevindt zich achter de eerste bebouwing van de buitenwijk die in de tweede helft van de 15de eeuw was ontstaan langs het Ritsevoort. Het terrein werd vanouds gebruikt als akkerland.

Voor de aanleg van de wallen en bastions van de Kennemersingel en Nieuwlandersingel in 1573 werd de bebouwing van de zuidelijke helft van het Ritsevoort afgebroken, terwijl de rest ervan binnen de nieuwe vesting kwam te liggen. De bevolkingsdruk was dermate hoog dat al in het laatste kwart van de 16de eeuw alle open ruimte in het Ritsevoort werd volgebouwd, zoals is te zien op de stadsplattegrond van Cornelis Drebbel uit 1597 (zie ook hoofdstuk 1). In korte tijd werden er ook huizen gebouwd langs de Lindegracht, Vrouwenstraat en Clarissenbuurt. Na de vestingbouw van 1573 werd de Lindegracht van vestinggracht langs een stadsmuur veranderd in een stedelijke binnengracht met aan beide zijden van het water kaden met huizen.

Afb.5-4 Uitsnede uit de Kadastrale Minuut van 1832, de opgravingen van 1995 en 1998 groen ingetekend

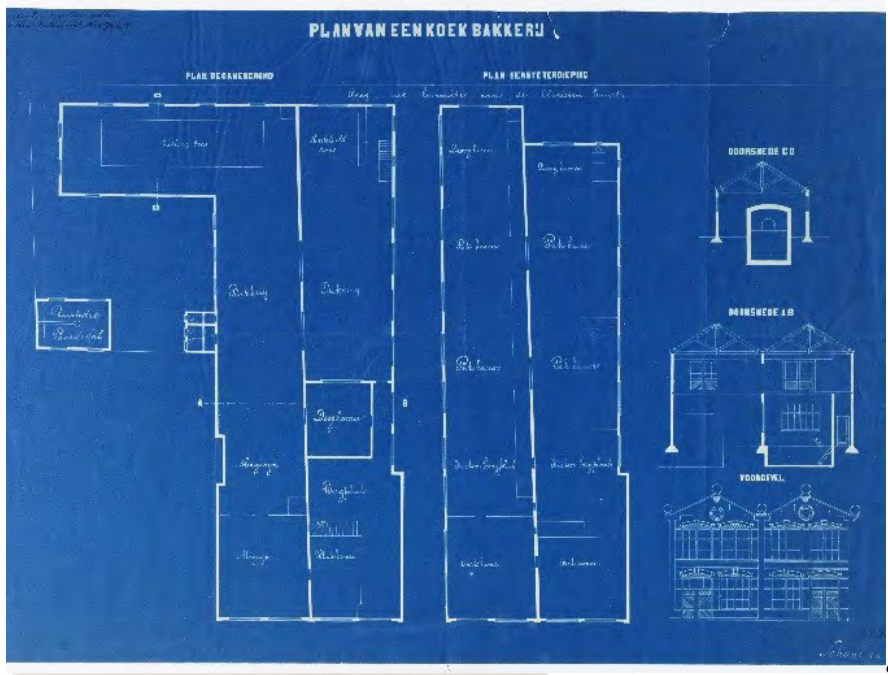
Lindegracht 10/12 t/m 16

In 1995 werd niet alleen het pand Lindegracht 16 afgebroken ten behoeve van nieuwbouw, maar ook werden bouwplannen uitgevoerd op het grote achterterrein (**afb.5-4**). Van de 17de tot en met 19de eeuw was dit volledige achterterrein in gebruik als tuin van het kapitale woonhuis op Ritsevoort 12 (in 1832 Kad.A1130). Omstreeks 1900 werd de westhelft van dit achterterrein afgesplitst en gevoegd bij percelen aan de Lindegracht. Hier werd in 1901 de banketfabriek van bakker G. Terhaak opgericht, gevestigd in een zeer diep dubbelpand, later Lindegracht 14 en 16 (**afb.5-5**). Deze gebouwen stonden er nog tot 1995/1998.

De oosthelft van het achterterrein behoorde toen nog bij Ritsevoort 12. Ook dit pand kwam rond het midden van de 19de eeuw in gebruik als een banketbakkerij, eerst van bakker A.J. Walraven en vanaf 1884 bakker A. Niessen. In de 20ste eeuw werd ook hierachter een bedrijfspand met bakkersoven neergezet.¹

In 1998 werden Lindegracht 14 en 10/12 afgebroken. Lindegracht 14 was de westhelft van het dubbelpand met Lindegracht 16-14, nummer 10/12 dateerde uit de late 19de eeuw.

¹ Bakkerij A. Niessen was er tot de Tweede Wereldoorlog. Later waren er een kantoor van het Alkmaarse Weekblad en een hotel gevestigd. In 1980 werd het verbouwd tot café-restaurant De Vestibule, na 2009 overgenomen door nieuwe eigenaars.

a

b

Afb.5-5 De koekbakkerij van G. Terhaak op nummer 16-14: a. bouwtekening uit 1901 van begane grond, verdieping en doorsneden, b. gevelaanzicht op een foto van Joop Elsinga uit 1986 met in het dubbelpand 16-14 woninginrichting Intra en rechts in nr.12/10 een dansschool (Regionaal Archief Alkmaar)

De ontwikkeling van de eerdere bebouwing is min of meer te volgen aan de hand van vijf kaarten: de twee stadsplattegronden van Cornelis Drebbel en Joan Blaeu uit 1597 en 1649,² de gevelbeeldenkaartjes die Jan Dircksz Soutman heeft getekend tussen 1664 en 1673³ en de kadastrale minuutplannen van 1832 en 1885.

Op de stadsplattegronden van Drebbel uit 1597 en Blaeu uit 1649 staan langs de zuidkant van de Lindegracht meerdere huisjes (**afb.5-6**). Het zijn kleine huisjes die op beide kaarten deels overeenkomen. De aanpassingen die Blaeu hier heeft gemaakt, kunnen worden gezien als een aanwijzing voor een zekere mate van betrouwbaarheid voor de details.⁴ Op beide kaarten ontbreekt nog het grote complex van het Hofje van Splinter (Ritsevoort 2), dat in 1646 werd gesticht uit de nalatenschap van Margaretha Splinter, de welgestelde weduwe van legerkapitein Floris van Jutphaes van Wijnstein.

² Van de kaart van Blaeu uit 1649 is een heruitgave getekend door Johannes Janssonius voor zijn atlas uit 1657, maar de detaillering is van veel mindere kwaliteit.

³ Regionaal Archief Alkmaar, collectie Aanwinsten inv.nr. 173A. Zie de toelichting van W.J. van den Berg in Bitter 2022, hoofdstuk 2 noot 21. Hij veronderstelt dat ze zijn getekend als voorstudie voor een niet gerealiseerde stadsplattegrond.

⁴ De beide kaarten hebben een bescheiden formaat waardoor de bebouwing heel klein is getekend. Van de kaart van Cornelis Drebbel, een begaafd tekenaar maar geen kartograaf, wordt wel geopperd dat de ondergrond is gebaseerd op een kaart van Adriaan Anthonisz, wat ook verklaart waarom er aan de noordkant een bolwerk is toegevoegd, ongetwijfeld een ontwerp door Anthonisz, dat nooit is gerealiseerd. In het patroon van straten en grachten zijn enkele meetfouten geslopen. Door Blaeu is de kaart van Drebbel grotendeels gekopieerd maar hij heeft in de details tal van correcties aangebracht.

Afb.5-6 Uitsneden van het Ritsevoort tussen de Lindegracht en Vrouwenstraat op stadsplattegronden van: a. Cornelis Drebbel uit 1597, b. Ioan Blaeu uit 1649 (Regionaal Archief Alkmaar)

Hoewel het hofje al in 1648 in gebruik was genomen,⁵ is het nog niet ingetekend op de stadskaart van Blaeu uit 1649. Daardoor is op deze kaarten de exacte locatie van de gebouwtjes langs de Lindegracht lastig te bepalen. Zowel Drebbel als Blaeu hebben de huisjes uitermate klein getekend en vaak ruimte gemaakt voor meer details door de open plekken langs de straatkanten kleiner weer te geven dan in werkelijkheid.⁶

Op de gevelbeeldenkaartjes van Jan Dircksz Soutman uit 1664/1673 staan er langs de gracht ten westen van het Hofje van Splinter vijf diephuizen, met ten westen ervan twee dwarshuizen (**afb.5-7**).⁷ Het is niet te bepalen welke van de panden in 1664/1673 kunnen teruggaan op de huizen in 1597 en 1649.

Doorgaans passen de gevelbeelden van 1664/1673 redelijk goed bij de perceelindeling van de kadasterkaart van 1832. In dat jaar werd voor heel Nederland de Kadastrale Minuut ingevoerd als basis voor belasting op onroerende goederen, ter vervanging van de oude Verpondingen. Het deel van Alkmaar was al in 1826 geïnterpreteerd en als ondergrond diende een kadastrale opmeting door landmeter S.P. van Diggelen uit 1820.

De kadasterkaart van 1832 is ook de basis voor het Historisch Kadaster Alkmaar (afgekort HKA). Hierin is een koppeling gemaakt tussen de kadastrale nummers van 1832, de 18de-eeuwse Verpondingen en tal van andere schriftelijke bronnen.⁸

Tussen 1664/1673 en 1820/1832 is er echter in ons onderzoeksgebied nog veel veranderd, waardoor de vijf diephuizen uit 1664/1673 lastig zijn te verbinden aan de kadasterkaart van 1820/1832.

Het meest oostelijke pand in 1664/1673, tegen de achtermuur van het Hofje van Splinter, zal overeenkomen met kadasternummer Kad.A1126.

Ernaast bevinden zich in 1832 drie smalle percelen Kad.A1125, A1124 en A1123. Het perceel van Kad.A1125, waar in 1832 een pakhuisje op stond, werd in 1837 bij de bouw van

⁵ Vis 2013, hst.6.

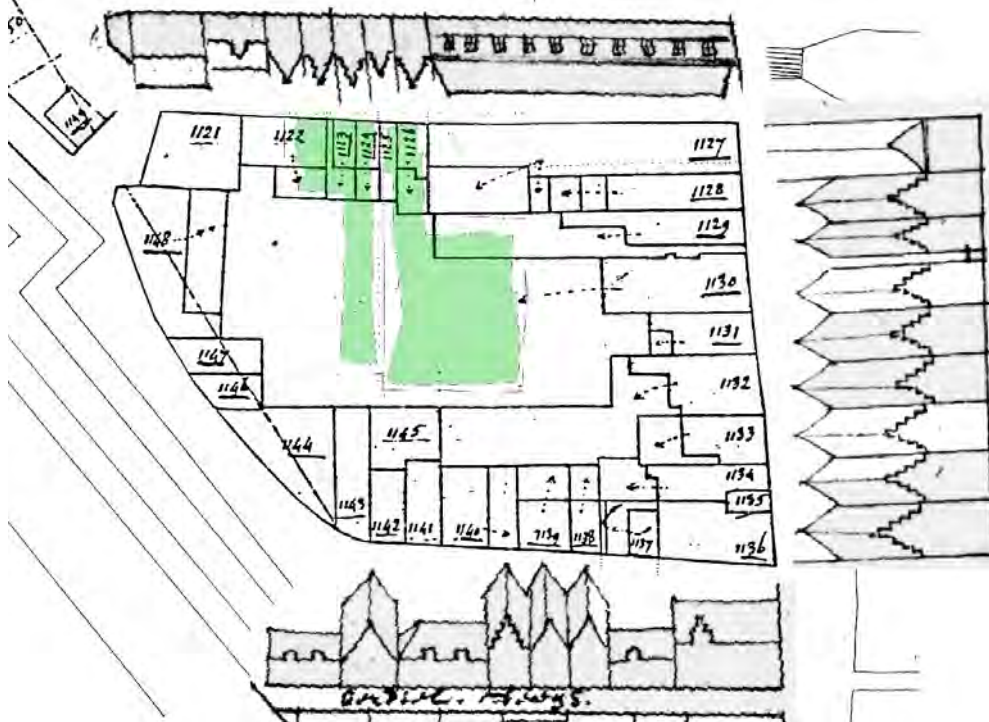
⁶ Een voorbeeld is te zien bij de huizen langs de noordkant van de Vrouwenstraat: bij de hoek van de Clarissenbuurt staan naast elkaar een dwarshuis en een diephuis en dan weer een dwarshuis, met een kleine open ruimte ten opzichte van het hoekpand bij het Ritsevoort. Op de gevelbeelden en de kadastrale minuut van 1832 is te zien dat die open plek veel groter was.

⁷ Een diephuis heeft de nok van het dak haaks op de straat. Een dwarshuis heeft het dak parallel aan de straat.

⁸ Het Historisch Kadaster Alkmaar is vervaardigd door W.J. van den Berg uit Utrecht, die een koppeling heeft gemaakt tussen de kadasternummers van 1832 en de registratie van huizen en erven in de Verpondingen en daar vervolgens tal van andere archiefbronnen mee heeft kunnen verbinden. De data over de 18de tot begin 20ste eeuw zijn raadpleegbaar op de website www.archiefalkmaar.nl.

een nieuw huis samengevoegd met Kad.A1126. In de 18de eeuw was het smalle perceel vermoedelijk een open plek zonder bebouwing.

Op de percelen Kad.A1123 en A1124 stonden in de 18de en 19de eeuw een pakhuis en een woonhuis ernaast, in handen van één eigenaar. In de Verpondingen wordt in 1730 vermeld dat het ging om twee-woningen-onder-één-dak. Normaliter is een dergelijk gebouw uitgevoerd als een dwarspand. Het is niet te zeggen of de twee pandjes met trapgevels van 1664/1673 zijn vervangen door een dwarspand met twee woningen erin, want in 1832 staan er weer twee aparte diephuizen van gelijke afmetingen ingetekend – of is er een verkeerde omschrijving genoteerd in 1730? Een halve eeuw later, in 1882, vonden er kadastrale veranderingen plaats, maar het is de vraag of dit nieuwbouw betrof. In 1882 werden namelijk de percelen van Kad.A1124 en A1123 kadastraal verenigd met nog twee kavels ten westen ervan onder het nieuwe kadastrummer Kad.A2898, maar de binnenplaats aan de achterzijde lijkt te wijzen op het voortbestaan van de twee pandjes.

Afb.5-7 Samenstelling van gevelaanzichten getekend door Jan Dircksz Soutman in 1664/1673 en de Kadastrale Minuut van 1832 (Regionaal Archief Alkmaar), het opgravingsterrein groen ingetekend.

De percelen meer westelijk, in 1832 de kavels Kad.A1122 en A1121, kenden diverse wijzigingen. De twee meest westelijke diephuizen in 1664/1673 zijn, samen met de helft van het dwarshuis ernaast, in de 18de eeuw opgegaan in het perceel Kad.A1122.

Hier bevond zich in de 18de eeuw onder meer een stal. Deze maakte onderdeel uit van de eigendommen verbonden aan Ritsevoort 12 (Kad.A1130) – bij het huis behoorde het hele binnenterrein, deze stal aan de Lindegracht (Kad.A1122) en een tweede stal met kamertje aan de Clarissenbuurt (Kad.A1148). De stal aan de Lindegracht werd in 1778 verkocht.

Tussen 1832 en 1995 veranderde alles nogmaals. Zoals hierboven al vermeld, was in 1837 Kad.A1284 ontstaan uit de samenvoeging van Kad.A1125 en A1126 bij de nieuwbouw van het huis. Het in 1885 rechts ernaast gelegen brede perceel Kad.A2898 kwam voort uit de samenvoeging van Kad.A1124, A1123 en de linkerhelft van A1122. Eind 19de eeuw kwamen de percelen A1284 en A2898 in handen van bakker G. Terhaak die er een koekfabriek vestigde. Hij zette in 1901 een groot fabriekspand neer ter plekke van A1284 en de oosthelft van A2898: Lindegracht 16-14. Op de westhelft van Kad.A2898 kwam rond die periode ook nieuwbouw, het pand Lindegracht 10/12.

In 1995 en 1998 werden er ter plekke van Lindegracht 10/12 en 14-16 appartementen gebouwd aan de gracht en in het achterterrein.

5.3 De archeologische sporen

Opgravingen

In 1995 kwam een groot terrein vrij voor nieuwbouw en archeologisch onderzoek door de sloop van het halve fabriekspand op Lindegracht 16, aan de straatkant 6 meter breed en 40 meter diep, plus wat opstallen ernaast in het achterterrein. De bovengrond was door de sloop in het achterterrein flink geroerd en zelfs de oude akkerlagen waren grotendeels opgeruimd. Toch kwamen onder de omgewoelde bovenlaag met donkerbruin zand, puin, muurresten en asplekken van de bakkersovens, nog belangrijke oudere sporen tevoorschijn. Het terrein werd in drie werkputten opgegraven, werkput 1 achterin, werkput 2 in de noordhelft van het achterterrein en werkput 3 in de slechts 6 meter brede ruimte tot aan de Lindegracht. Rondom moest ruim 1 meter afstand worden gehouden ten opzichte van de omgeving om risico's op verzakkingen van buurpanden te voorkomen.

In 1998 kwam een iets kleiner terrein vrij bij Lindegracht 14 en 10/12. Ook hier moest rondom wat afstand worden gehouden van belendingen bij het aanleggen van de opgravings-werkputten. Het terrein werd in twee werkputten onderzocht, werkput 1 op 20 tot 39 meter achter de voorgevel en de bredere werkput 2 tot aan de grachtzijde.

Het opgegraven terrein ligt aan de Lindegracht bij de percelen die in 1832 zijn genummerd als Kad.A1122 t/m A1126, maar het grootste deel van de opgraving betreft het oude achterterrein van Ritsevoort 12 - Kad.A1130 (zie **afb.5-7**) Als we de opgravingsplattegrond uitzetten op de kaart van 1832, blijkt de opgraving maar een deel van het oude binnenterrein van het huizenblok te omvatten, dat in de 18de en 19de eeuw geheel behoorde bij Ritsevoort 12 (Kad.A1130, met Kad.A1148 en A1122). Er is ook nog een stukje achtertuin van Ritsevoort 8/10 (Kad.A1129) opgegraven.

Periodisering

In de tekst worden de sporen slechts in algemene termen beschreven - details van de sporen zoals diepteligging, afmetingen, stratigrafische relatie met andere sporen en vondstnummers worden gegeven in Bijlage 1. In Bijlage 2 zijn de vondsten geïnventariseerd. De stratigrafische volgorde kon deels door oversnijdingen worden bepaald. De sporen kunnen vaak slechts globaal worden gedateerd aan de hand van de aardewerkvondsten die eigenlijk als 'opspit' erin waren beland.

De archeologische resten zijn chronologisch onderverdeeld in perioden van ontstaan. De sporen zijn in de publicatie gecodeerd door het periodenummer met een volgreteer. Soms is een datering mogelijk in twee perioden. De periode nummers zijn dan beide vermeld met een scheidingsteken.

De sporen dateren in de volgende perioden:

Periode 1: IJzertijd (ca. 800 v.Chr. tot 1 v.Chr.)

Periode 2: Romeinse tijd (ca. 1 n.Chr. tot 500)

Periode 3: circa 1200/1300 – 1400/1450

Periode 4: circa 1400/1450 – 1517

Periode 5: circa 1517 – 1573

Periode 6: circa 1573 –1650

Periode 7: circa 1650 –1800

Periode 8: circa 1800 –1995

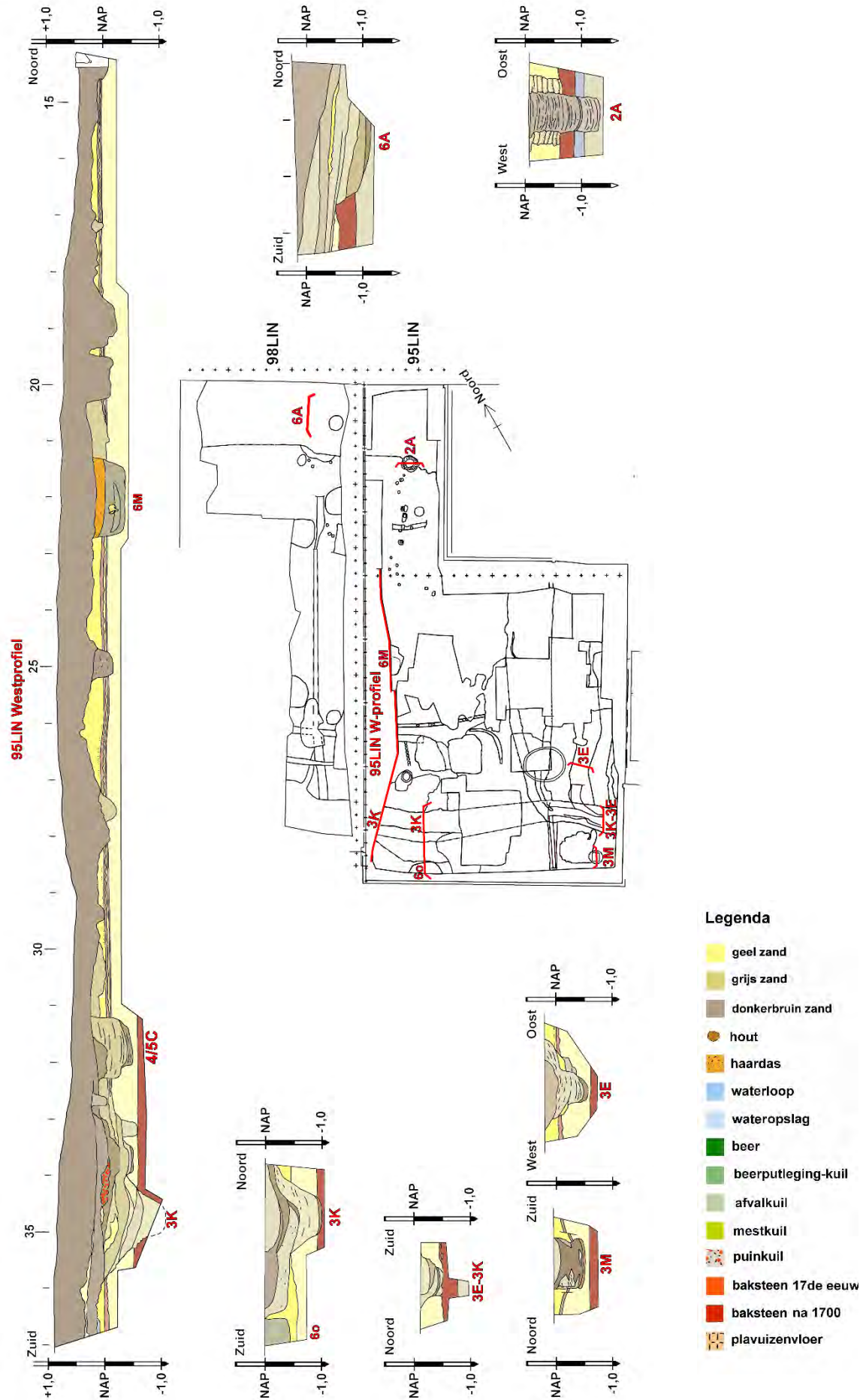
Afb.5-8a Het grote achterterrein van de opgraving 95LIN, met het eerste vlak in de top van het gele zand slechts een driekwart meter onder het maaiveld

Afb.5-8b Foto van het westprofiel van de opgraving 95LIN.

Ondergrond en sporen uit perioden 1 en 2 (IJzertijd en Romeinse tijd)

Het onderzoeksterrein ligt op de strandwal en de sporen van bewoning bevinden zich slechts in een paar grondlagen op geringe diepte onder het maaiveld (*afb.5-8 en 5-9*).

Afb.5-9 Profielen en coupes van de opgravingen 95LIN en 98LIN, circa schaal 1:100.

In het voorterrein bij de grachtzijde waren na de sloop van de gebouwen niet veel resten over van de oudste huizen langs de gracht. Ze stonden op een ophoging van bruin zand **6B**, die eind 16de eeuw was aangebracht.

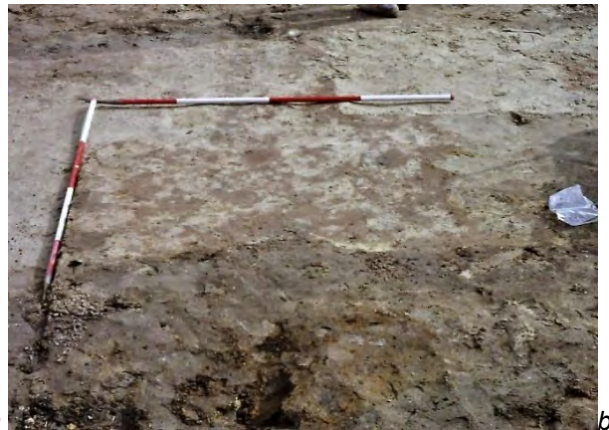
In het grote achterterrein lag er op gele zand een laag omgewoelde donkerbruin zand, een mengeling van ophogingen en tuingrond met slooppuin en as van de bakkersovens. Hieronder zat alleen in de uiterste zuidoosthoek nog een restant van de middeleeuwse akkerlaag **3/5A**.

Het ongerepte gele zand bevond zich slechts een halve meter onder het maaiveld, dat iets boven 0,5 m+NAP lag. Vooral in het achterterrein waren er een paar forse gaten in het bodemarchief geslagen door de bouw van industriële bakkerijovens.

De vindplaats ligt op de zandrug van de strandwal die door zee-afzettingen en stuivend geel duinzand is gevormd. In de ondergrond van de hele westelijke binnenstad bevindt zich in de zandafzettingen nog een veenlaag die op enig moment door overstuiving in het zand is begraven. Meteen onder het veendek komt soms een dunne grijze kleilaag voor, het resultaat van de vernatting en overstromingen uit de tijd van de vorming van veenmoeras. Later daalde het waterpeil en werd het veen met duinzand bedekt. In dit duinzand boven het veendek kunnen de vroegste vondsten worden gedateerd in de Vroege IJzertijd.⁹

In de opgravingen 95LIN-98LIN is het veen een compacte laag van 30-40 cm dik, de top op circa 0,6 m-NAP. Sommige archeologische sporen zijn vanaf het zand erboven ingegraven door de veenlaag heen, om te profiteren van het water dat van onder het veendek komt opwellen. Andere sporen zijn juist gegraven tot op de bovenkant van het veen. Hier staat vaak ook een laagje grondwater dat is gevoed door regenwater dat op de ondoordringbare veenlaag is gestagneerd.

In het gelaagde duinzand boven het veen komt een tweetal dunne bruingrijze zandlaagjes voor, die rossig zijn verkleurd door ijzerinspoeling, met soms ijzerconcreties in het gele zand een paar cm erboven. Het zijn twee voormalige oude oppervlakken (**afb.5-10**). Het onderste laagje (spoor **1A-a**) is slechts 5 cm dik met rechte strakke overgangen naar het gele zand aan de boven- en onderzijden. Het is het restant van een ongerepte zode.

Afb.5-10a-b Oude oppervlakken 1A in de lagen geel duinzand, roodbruin gekleurd door ijzerinspoeling, met enkele vermoedelijke sporen van bewerking: a detail van het westprofiel van 95LIN, b. sporen van schepsteken of betreding zichtbaar net onder de dunne roodbruine zandlaag (vanuit het noorden)

⁹ Zie Cordfunke 1972, 13-64; Cordfunke 1982; Bitter/ Dijkstra/ Roedema/ Van Wilgen 1997 RAMA 5, 28-32 (opgraving 93LAN); Bitter/ Van Zanten 2013 RAMA 17, 46-47 (opgraving 00CAN); Bitter 2017 RAMA 24, 131-132 (opgraving 14SCH).

Afb.5-10c Door laagje 1A gaan twee smalle banen van schepsteken 1/2B en 1/2C, wellicht de onderkant van greppels die van bovenaf zijn ingegraven in het gele duinzand precies tot op deze hardere bruine zandlaag (vanuit het noorden gezien)

De tweede laag (**1A-b**) ligt er 5 tot 10 cm boven en vertoont wel sporen van bewerking. Plaatselijk is te zien dat deze laag ondiep is omgespit, want in het profiel vertoont de laag wel een vlakke bovenzijde maar heeft een golvende onderzijde door het bewerken van de grond. Een flink deel van deze laagjes is in de opgraving voorzichtig met de hand opgeschaafd naar een dieper vlak maar er zijn geen ploegsporen van het bewerken van een akker aanwezig, of hoefindrukken van vee, zoals elders in de westelijke binnenstad wel eens is aangetroffen. Een identiek tweetal laagjes is ook waargenomen in een bouwput bij De Heul in 1972 en kon daar worden gedateerd in de IJzertijd.¹⁰

In de bovenste laag **1A-b** tekende zich een tweetal smalle banen van schepsteken af (**afb.5-10c**). Ze hebben niet dezelfde oriëntatie: een baan **1/2B** loopt in noordwest-zuidoost richting en een baan **1/2C** in vrijwel noord-zuid richting. Het is de vraag of deze schepsteken zijn gestoken vanuit het niveau van laag 1A-b, of dat ze wellicht van hogeraf zijn ingegraven door de latere zandafzettingen precies tot op het iets hardere compacte laagje van 1A. In dat geval zouden het ook de onderkanten van bredere greppels kunnen zijn geweest uit een latere periode, nog in de IJzertijd of in de Romeinse tijd. In het gele zand erboven waren weliswaar geen sporen van greppels herkend maar dat kan door natuurlijke uitspoeling van het zand onzichtbaar zijn geworden (zoals in de opgraving van 16RTV – zie hst.4). In de bovenlaag **1A-b** zijn een paar wandscherfjes handgevormd aardewerk gevonden, die slechts globaal in de late IJzertijd of Romeinse tijd zijn te dateren.

In 1995 werd aan de noordkant van het terrein een inheems-romeinse waterput **2A** gevonden (**afb.5-10 en 5-11**). De constructie komt overeen met waterputten die elders in de westelijke binnenstad zijn aangetroffen, met wanden van grasplaggen. Vaak is er een gat gegraven door de eronder liggende veenlaag ten behoeve van welwater. Dat laatste is ook hier het geval.

¹⁰ Cordfunke 1978, 17-22.

Afb.5-11 Waterput uit de Romeinse tijd, met een pluggewand en gegraven door de onderliggende veenlaag voor het welwater: a in het vlak, b coupe tot op het veen en c door het veen

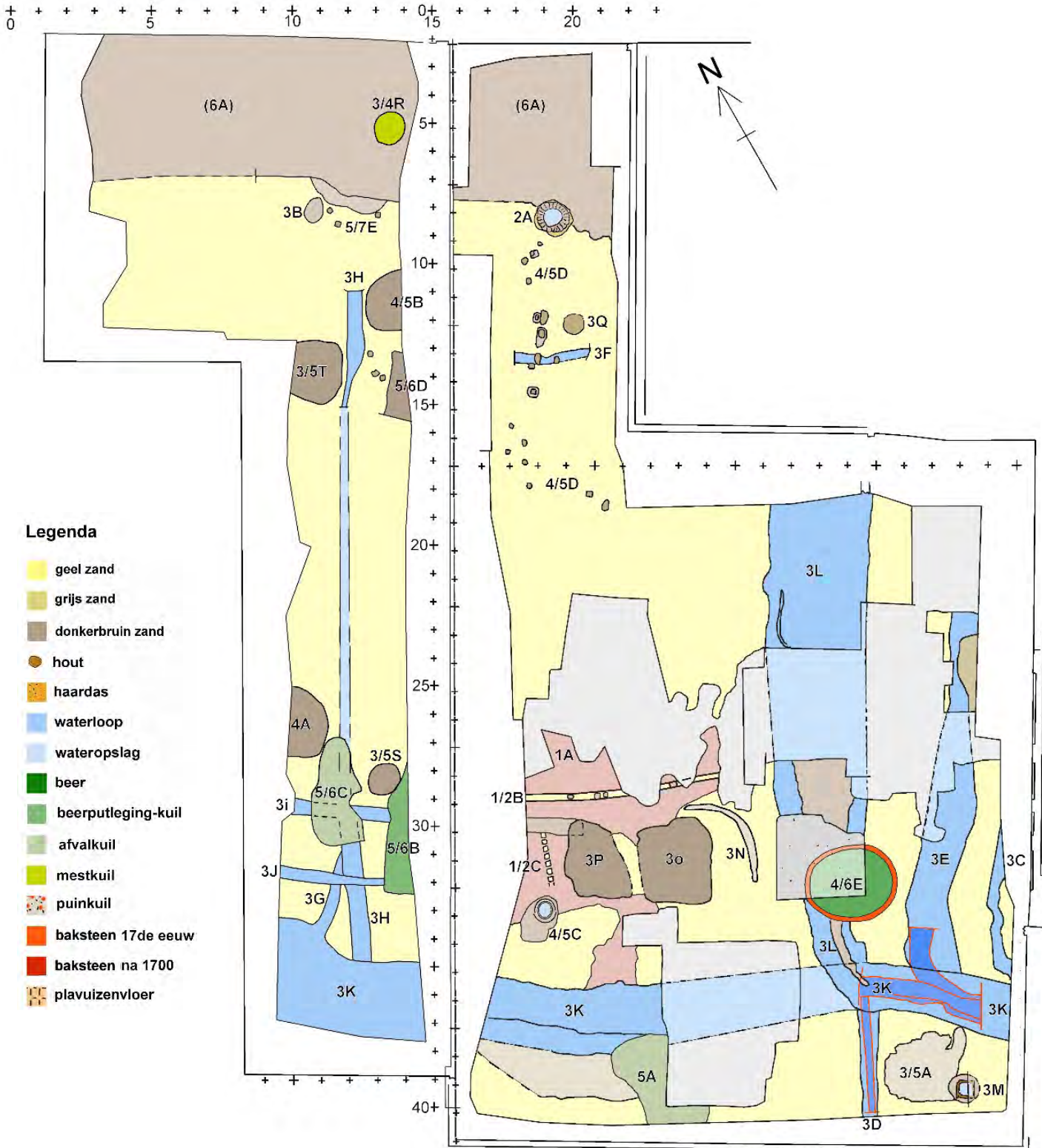
Uit de demping van de waterput met vaalgrijs zand komen enkele scherven niet nader dateerbaar handgevormd aardewerk. Behalve waterputten zijn er tot dusverre uiterst weinig andere sporen uit deze periode gevonden. Inheems-romeinse scherven komen soms ook voor als 'opspit' in latere grondsporen, zoals een handgevormde wandscherf in de grond waarmee een 14de-eeuwse waterput (3M) is gedempt (**afb.5-12**). De waterput **2A** bij Lindegracht 1995 is de meest zuidelijke vondst van een nederzetting onder de westelijke binnenstad. De meest noordelijke vondst is op 400 meter afstand vanaf deze vindplaats bij de Paardenmarkt.¹¹ Waarschijnlijk is er geen sprake van één omvangrijke nederzetting maar zal het gaan om een of twee huiserven die over korte afstand zijn verplaatst.

Afb.5-12 Randscherf van inheems-Romeins aardewerk, opspit in de demping van waterput 3M (95LIN34), zij aanzicht en binnenzijde. Schaal 1:2

¹¹ Vondsten uit de 1ste-3de eeuw n. Chr. (Romeinse tijd): greppels en een grafvondst in Paardenmarkt 2010 (10PAA) zie Griffioen e.a. 2015 RAMA 22; inheems handgevormd pottenbakkersafval in de Grote Kerk 1995 (95GRK) zie Bitter/ Boulonois/ De Ridder 1996; drie waterputten met pluggewanden bij Bagijnenstraat 1980 en twee bij Koorstraat 1980 (80BAG, 80KOO) zie Cordfunke 1982; vier pluggenputten Lindegracht-noord 1993 (93LIN) zie Bitter 1994 (Archeologische Kroniek 1993) en Bitter 2013 RAMA 19, 192-193; een pluggenput in Canadaplein 1998 (98CAN), greppels en vijf pluggenputten - waarvan één op een wagenwiel - plus een vierkante houten put in Canadaplein 2000 zie Bitter/ Van Zanten 2013 RAMA 17, 46-48 en 86-93;

Lindegracht

Afb.5-13 Plattegrond van sporen uit perioden 1 t/m 5 (links 98LIN, rechts 95LIN). Schaal ca. 1:200

Sporen uit perioden 3 (1200/1300 -1450) en 4 (1450-1517)

Aan de noordkant van de Lindegracht zijn in 1993 tegenover de opgravingen van 1995 en 1998 diverse perceelsloten gevonden uit de 10de/11de tot 13de eeuw. Deze begrepsden een erf, waar in de tweede helft van de 13de eeuw de vesting met de Lindegracht keurig omheen is aangelegd.¹² In de opgravingen van 1995 en 1998 zijn inderdaad ten zuiden van de Lindegracht geen sloten uit deze periode meer aangetroffen.

Wel waren er meerdere sloten uit later tijd (**afb.5-13 en 5-14**). Uit de vulling van de sloten (deels ingestoven zand en deels bewuste demping) komt wat 14de- of 15de-eeuws scherfmateriaal. Weliswaar is dit slechts 'opspit' en kan dit dus in principe op een onbekend veel later tijdstip erin zijn beland, maar het ontbreken van 16de-eeuws materiaal in de sloten wijst toch op een datering vóór 1500.

De sloten tekenen zich in het onderste vlak soms af als smalle greppels van een halve meter breed maar in een hoger vlak blijken ze opmerkelijk brede sloten te zijn geweest van 2,5 tot 3,5 meter breed. Dit zal wel verband houden met de lage ligging van het terrein, met het oude maaiveld nog geen halve meter boven NAP, wat in regenachtige perioden kan hebben geleid tot problemen met de afwatering.

Er zijn opeenvolgende fasen te herkennen in de oversnijdingen van opnieuw uitgegraven sloten. Een deel van de sloten heeft een erf omsloten op de zuidhoek van de Lindegracht en de straat Ritsevoort, met de westelijke achtergrens op 31 tot 53 meter vanaf de straat. De vestgracht was destijds een stuk breder, met de oude zuidoever op zo'n 7-8 meter binnen de rooilijn van de latere bebouwing. Opvallend is dat meermalen vrijwel dezelfde zuidelijke erfgrens is aangehouden bij het opnieuw uitgraven van de sloten, ter hoogte van de brede en zeer diepe west-oost lopende sloot **3K** op circa 30 meter vanaf de grachtoever.

Afb.5-14a Details van het onderste vlak: a. sloten 3K, 3L en 3E vanuit het zuiden, linksvoor ook sloot 3D;

¹² Zie Bitter 2017 RAMA 24, 182-184. Met een mogelijke reconstructie van de 11de/12de-eeuwse verkaveling.

Afb.5-14b-d Details van het onderste vlak: b grote west-oost sloot 3K oversnijdt links gebogen sloot 3L en rechts sloot 3D, gezien vanuit het westen; c coupe door oversnijding van sloot 3E door 3K; d. oost-west lopende sloten sloot 3K (rechtsonder) en 3J (midden) oversnijden de noord-zuid sloot 3H, gezien vanuit het zuiden

Er zijn vanaf die zuidgrens bij **3K** driemaal haakse bochten noordwaarts aangelegd, namelijk de sloten **3C**, **3E** en **3L** op resp. 31, 33 en 38 meter vanaf de straat Ritsevoort, terwijl er ook twee noordwaartse sloten **3G** en **3H** zijn aangelegd op circa 54 meter vanaf de straat. In 1995 is nog net een stukje aangesneden van een enkele andere west-oost sloot **3F**. De volgorde van de sloten is deels te bepalen door oversnijdingen: de oudste is de sloot met noordwaartse bocht **3E** (voor de oostelijk ernaast gevonden bocht **3C** is geen stratigrafische relatie gevonden) die wordt opgevolgd door de sloot met noordwaartse bocht **3L**. Daar doorheen is de oost-westwaartse sloot **3K** gegraven. Zuidwaarts in het verlengde van 3L is sloot **3D** gevonden. Deze is zowel door 3K als 3L oversneden. Kennelijk is ter hoogte van 3L eerder ook al een begrenzing geweest, zuidwaarts doorlopend in 3D. In de opgraving van 1998 zijn haaks op 3K de onderste resten van twee noordwaartse zijsloten **3G** en **3H** gevonden. Ook zijn hier nog de onderkanten van twee oost-west sloten **3i** en **3J** gedocumenteerd.

Afb.5-15 a. Mestkuil 3/4R kwam tevoorschijn onder de aanplemping 6A van de oever van de vestgracht met verschillende lagen grond (als dagzomen in het vlak te zien), vanuit het zuiden;

Afb.5-15 b. Aftekening van het vermolmde raamwerk van de vierkante waterput 3M, vanuit het westen.

Er zijn weinig sporen van bewoning van voor 1573, vermoedelijk omdat het terrein vooral diende als akker of achtertuin. Een bijzonder spoor is de mestkuil **3/4R**, met een merkwaardige ligging aan of net voorbij de oever van de oude Lindegracht (**afb.5-15a**). In het achterterrein zijn ook twee waterputten met een onscherpe datering gevonden, een 14de-eeuwse waterput **3M** met een vierkant raamwerk als enige restant van de uitgetrokken putwanden (**afb.5-15b**), alsmede een vondstloze en dus ondateerbare tonput **4/5C**. Een drietal sporen is wellicht het overblijfsel van een bijgebouwtje, namelijk een half rond lopende smalle greppel **3N** (een druipgootje onder een rietdakje?) die bij twee ongeveer vierkante kuilen **3o** en **3P** lijkt te horen.

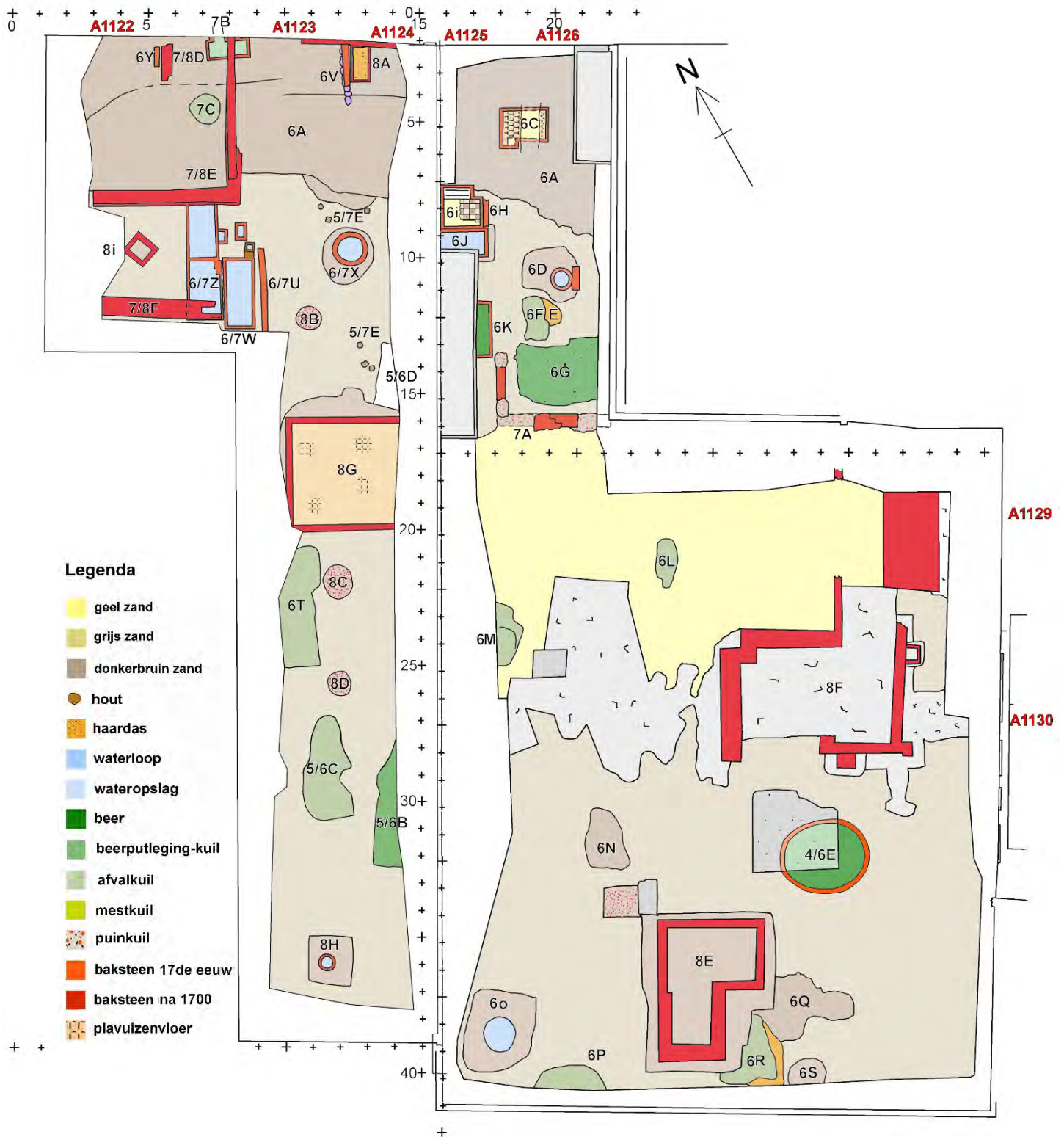
Aan de noordkant van 95LIN is een aantal paalsporen **4/5D** gevonden, die wellicht ook van een gebouwtje kunnen zijn geweest, of van een afrastering (**afb.5-16a**).

Verder zijn er diverse kuilen met onbestemde gebruiksfunctie en een vage datering in perioden 3, 4 of 5.

Afb.5-16 a. De palenrij 4/5D behoorde bij een gebouwtje of een afrastering, vanuit het zuiden gezien; b. De beerput 4/6E middenin het achterterrein, waarschijnlijk behorend bij Ritsevoort 12, doorsnijdt diverse sloten, vanuit het noorden gezien

Lindegracht

Afb.5-17 Plattegrond van sporen uit perioden 6 t/m 8 (links 98LIN, rechts 95LIN). Schaal ca. 1:200

Een bijzonder spoor is nog de bakstenen beerput **4/6E** middenin het achterterrein van 95LIN (**afb.5-16b**). De beerlaag bevatte geen vondstmateriaal en uit de insteek kwam een handvol 15de-eeuwse scherven. Hij was ergens in de eerste helft 17de eeuw gedempt. De beerput bevond zich schuin achter Ritsevoort 12, weliswaar op een meter of 15 vanaf de achtergevel van het huis maar aangezien het achterterrein later aan de eigenaar van dit pand toebehoorde, kan dit ook gelden voor de beerput. Het gemak bevond zich dan wellicht tegen een zij- of achterschutting.

Sporen uit periode 5 circa 1517 - 1573

Er is in de beide opgravingen geen enkel spoor in verband te brengen met de beruchte brand die in 1517 het Ritsevoort in de as legde. Daarvoor lag het terrein ook te ver achter de bebouwing.

Het terrein lag ook nog ruim een halve eeuw daarna ver achter de Ritsevoort. Vondsten uit het tweede en derde kwart van de 16de eeuw zijn dus schaars.

Toch zijn er drie kuilen met 16de-eeuws afval erin, twee afvalkuilen **5A** en **5/6C** en een kuil **5/6B** met de inhoud van een geleegde beerput. Ze liggen alledrie aan de zuidkant van de opgraving en het is onduidelijk bij welk huis deze vondsten behoord kunnen hebben – mogelijk toch nog bij Ritsevoort 12 (Kad.A1130)? Het vondstmateriaal wordt beschreven in *paragraaf 5.4*. De kuilen oversnijden diverse sloten uit periode 3.

Sporen uit perioden 6 (1573-1650) en 7 (1650-1800) en 8 (1800-2000)

Na de aanleg van de nieuwe vestingwerken van aarden wallen, bastions en singelgrachten in 1573 werden de oude vestgrachten Over de Geest (westzijde binnenstad), Lindegracht en Oudegracht herontwikkeld als woongrachten. Er werden al spoedig terreinen ingericht met ophogingen, kaden langs de waterkant en een dichte bebouwing van huizen (**afb.5-17**).

In de opgravingen van 1995 en 1998 werd ontdekt dat de Lindegracht, aangelegd als vestgracht in de tweede helft van de 13de eeuw, van origine veel breder was dan de tegenwoordige 9 meter, want de oude oever bleek op circa 7-8 meter zuidelijk van de huidige rooilijn te hebben gelegen (**afb.5-18**). De er tegenover gelegen noordoever van de Lindegracht bevond zich ooit net achter de tegenwoordige kade¹³ waardoor de breedte van de vestgracht maar liefst een meter of 25 moet zijn geweest!¹⁴

Kort na 1573 is de gracht al versmald en de zuidoever werd bij de Lindegracht aangeplempt met partijen geel en bruin zand (spoor **6A**). Voor de eerste huizenbouw werd het terrein er nog opgehoogd met een laag bruin zand **6B**.

Afb.5-18 Coupe door demping 6A van de oever van de vestgracht (coupe tekening zie afb.5-8)

¹³ In 1960 zijn bij werkzaamheden aan de Wagenaarsbrug resten van de Oude Kennemerpoort en aanzetten van de stadsmuren gevonden, van bakstenen van 27x13x7 cm – zie Cordfunke 1972, 96-97. Cordfunke dateerde deze resten in 1532 maar door opgravingen aan het Canadaplein is nu bekend dat de gebruikte steen overeenkomt met de oudste stadsmuren uit de 14de eeuw – zie Bitter/Van Zanten 2013 RAMA 17, 48-52.

¹⁴ Dat is dus veel breder dan de circa 15 meter brede vestgracht die aan de westkant van de stad is vastgesteld bij onderzoek aan de Molenbuurt in 2003 – zie Bitter/ Verspay-Frank / De Jong-Lambregts 2007 RAMA 12, 199-216.

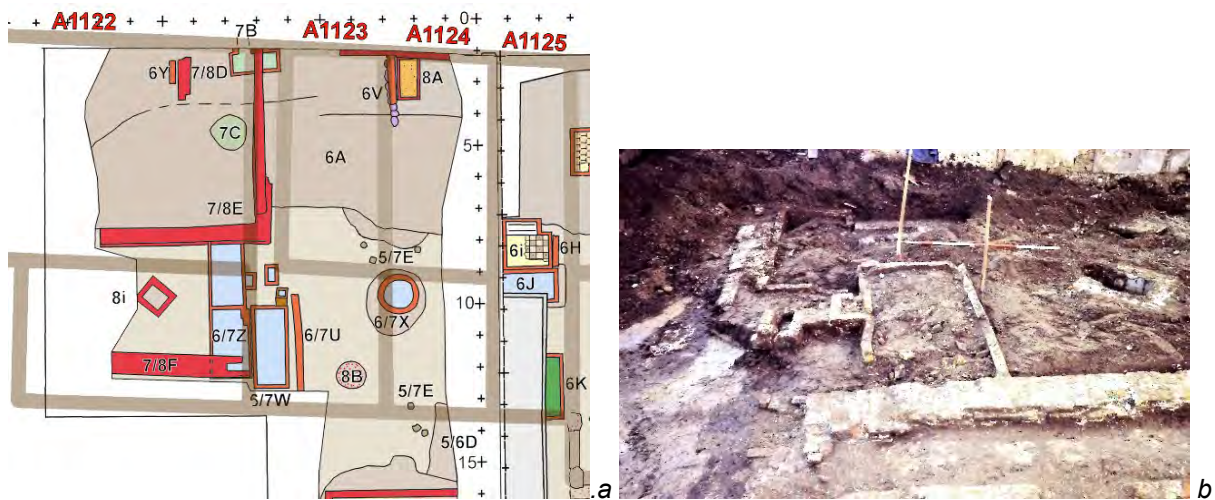
Afb.5-19 De opgravingsplattegrond van perioden 6-8 gemonteerd in de kadastrale kaart van 1820/1832

Van de huizen die ter plekke van ons opgravingsterrein zijn afgebeeld op de kaarten van Drebbel, Blaeu en Soutman, zijn slechts enkele resten gevonden in de opgravingen. De resten van muurwerk, bedsteekelders en waterkelders kunnen worden gekoppeld aan de eerste nauwgezette kadastrale opmetingen van 1820/1832 (*afb.5-17 en 5-19*). Deze worden onderstaand per kavel beschreven.

Kad.A1122

Op dit perceel moeten in 1664/1673 twee diephuisjes en de helft van een dwarshuis hebben gestaan (vergelijk *afb.5-7a en 5-17*). Opgegraven is ongeveer de oostelijke helft van dit perceel, overeenkomend met de twee kleine huisjes. In 1664-1673 heeft het linkerpandje een trapgevel en de rechter een tuitgevel. Twee stukjes fundering werden opgegraven ter hoogte van de tussenliggende zijmuren, waarvan de ene (muur **6Y**) op basis van de gebruikte baksteen ouder is dan de andere ernaast (**7/8D**). Het waren erg smalle pandjes want muur **6Y** ligt op slechts 3 meter van de perceelgrens met A1123.

Aan de noordkant bevond zich op de perceelgrens met A1123 een dubbele stortkoker **7B** van een riool richting de gracht. Hij was breed aangelegd teneinde er twee gemakken op te kunnen plaatsen, vermoedelijk voor zowel het meest oostelijke pandje van A1122 als voor A1123. Op de bodem werd wat vondstmateriaal uit het midden van de 17de eeuw gevonden. De twee pandjes werden in de 17de of 18de eeuw vervangen door een pand waarvan de fundering **7/8E** werd gedocumenteerd. De oostelijke zijmuur hiervan ging midden over **7B** heen. Hier lag in 1832 nog de perceelscheiding, met ten oosten ervan een steeg die bij pandje A1123 hoorde.

Afb.5-20 Funderingen uit perioden 6 t/m 8: a. opgravingsplattegrond in kaart van 1832, b. perceel Kad.A1122, vanuit het oosten met achtergevel 7/8E met erachter waterkelders 6/7U en 6/7Z, c-d perceel A1123/1124 vanuit het oosten en e vanuit het zuiden met fundering 6V deels rustend op grote keien en er tegenaan haard 8A

Aan de achterzijde bevonden zich een paar 17de- of 18de-eeuwse waterkelders aan weerszijden van de perceelgrens (afb.5-19 en 5-20a-b). De dubbele waterkelder 6/7Z kan bij een achterkeuken van A1122 hebben gehoord, waarvan verder geen resten meer zijn gevonden. Voor de wateraanvoer zat er aan de oostkant een putje, waar hemelwater vanaf de dakgoot heen werd geleid.

Meer naar achteren werd een fundering 7/8F gevonden, afkomstig van een latere achtermuur of een tuinmuur. Hij is over de waterkelder 6/7Z gelegd en zal van later tijd zijn. Als het ware inpandig is nog een afvalkuil 7C onderzocht, waaruit vondstmateriaal kwam uit circa 1740-1780.

Kad.A1123 en A1124

Kad.A1123 en A1124 bestonden in 1664/1673 uit twee diephuisjes met trapgevels. In 1730 was dit al veranderd in een dwarspand, dat in de Verpondingen is omschreven als 'twee-

woningen-onder-één-dak', wat wijst op vervanging door een dubbel dwarspand. Dit past ook bij de plattegrond van 1832, met een rechthoekig grondplan dat in tweeën is verdeeld, elke helft slechts circa 3,5 meter breed. Inmiddels was het pand na 1730 alleen aan de oostkant (A1124) bewoond en diende de andere helft (A1123) als pakhuis. Van deze huisjes is vrijwel niets meer terug gevonden, slechts een merkwaardige fundering **6V** rustend op zware keien, denkkelijk de tussenmuur van het pandje (*afb.5-20c-d*). In A1124 werd tegen deze fundering de haardbak **8A** van een stookplaats opgegraven, waaruit vondsten uit de eerste helft van de 19de eeuw kwamen.

Er zal in de 17de of 18de eeuw een achterkeuken achter A1123 hebben gestaan waarvan een zijfundering **6/7U** werd gevonden met de bijbehorende waterkelder **6/7W** onder de steeg. Er werd ook een bakstenen waterput **6/7X** gevonden.

In het grote achterterrein is recht achter A1123-A1124 een forse rechthoekige afvalkuil **6T** opgegraven met vondsten uit de late 16de of begin 17de eeuw. Helaas is niet te zeggen uit welk huis dit afval afkomstig kan zijn. Wellicht is het afval van de bewoners van A1123 of A1124, aangezien de latere eigenaar van dit erf bij Ritsevoort 12 wel heel erg ver weg woont, maar dat valt verder niet te bewijzen.

Afb.5-21 De opgravingsplattegrond van perioden 6 t/m 8 gemonteerd in de Kadastrale Minuut van 1832. Links een uitsnede van kavels A1125 en A1126

Kad.A1125 en A1126

Het perceel van A1125 was in 1832 slechts 2,5 meter breed en volgens de kadastrale gegevens stond er een pakhuisje, verbonden aan het huis op A1126. In de eerdere bronnen is er alleen sprake van het huis op A1126 en het lijkt erop dat A1125 in de 18de eeuw een brede steeg is geweest bij dit huis. Er zijn echter aanwijzingen dat het in de 17de eeuw niet bij A1126 maar bij Kad.A1124 hoorde – hierop wordt zo dadelijk terug gekomen.

In 1837 werden de twee percelen samengevoegd voor één huis met nieuw kadastraal nummer A1284.

Afb.5-22 Huisresten bij Kad.A1125-1126, vanuit het zuiden: a-b overzicht van het vlak, links tegen de rand van de werkput bedsteekelder 6i, midden bedsteekelder 6C; c bedsteekelder 6C oversneden door een 20ste-eeuwse muur en rioolbuis

Van het huis op Kad.A1126 zijn vrijwel geen sporen meer gevonden (**afb.5-22**). Op een paar meter van de voorgevel is alleen een ondiepe bedsteekelder **6C** gevonden. In 1832 staat hier het grondplan van een klein huisje ingetekend, slechts 5,5 meter breed en 8 meter diep, met een kleine uitbouw aan de oostkant van de achtergevel. Aan de achterzijde van de achtertuin is de fundering gevonden van de 17de- of 18de-eeuwse tuinmuur **7A**, die hier ook in 1820/1832 nog is ingetekend.

In het achtererf is waterput **6D** gevonden, met een fragment van een fundering ernaast die bijna overeen komt met het achter aanbouwje van het huis. Hier vlak achter werden een askuil **6E** en afvalkuil **6F** aangetroffen, terwijl onder het achterste deel van het erf een grote kuil **6G** was gegraven met daarin een partij beer van een beerputleging. De stinkende massa was destijds met een laagje tuinaarde afgedekt. De vondsten uit deze sporen tonen aan dat de inrichting van dit erf al teruggaat op de late 16de of eerste helft 17de eeuw.

Op de smalle strook van het perceel A1125 is een ondiepe bedsteekelder **6i** gevonden, met aan de achterzijde er tegenaan gebouwd waterkelder **6J**. Tegen de oostkant van de kelder is een éénsteens bakstenen fundering **6H** gevonden vermoedelijk van een zijmuur van het pand. Deze sporen lijken te behoren bij een woonhuis, maar het is nu de vraag of dit wel op perceel A1125 staat. Een goede alternatieve verklaring is namelijk dat het perceel A1125 eerder bij A1124 hoorde en dat dit huis ooit breder was. In 1832 valt namelijk op dat het perceel van A1126 dieper naar achteren liep dan A1125, terwijl de achterkant van de achtererven van A1124, A1123 en A1122 in dezelfde lijn lagen als A1125. De strook grond

van A1125 zou dan pas later bij A1126 zijn gevoegd. Dat moet dan vóór 1715 zijn geweest, omdat A1125 en A1126 volgens de opgaven in de Verpondingen toen al bij elkaar hoorden.

Deels verstoord door een betonnen bak werd achterop perceel A1125 een rechthoekige beerput **6K** opgegraven, met vondstmateriaal uit de eerste helft van de 17de eeuw. De achterzijde van de beerput bevindt zich precies in de hoek van het perceel A1125, in lijn met de erfgrens van A1124. Het is de vraag bij welk huis de beerput 6K heeft behoord – gezien het bovenstaande lijkt A1124 eigenlijk de beste optie.

Kad.A1129

Hoewel het huis van Ritsevoort 8/10 nog tientallen meters weg ligt, blijkt de afvalkuil **6L** uit eind 16de of begin 17de eeuw exact in de hoek van de achtertuin van dit perceel te liggen, zoals ingemeten op de kadastrale minuut van 1832. Dat zal geen toeval zijn. Ook de langgerekte vorm van de kuil past bij het begraven van afval langs de voet van de achterste tuinmuur.

Kad.A1130

Het opgegraven achterterrein behoorde in de 18de en 19de eeuw vrijwel geheel bij Ritsevoort 12. Het lijkt aannemelijk dat dit teruggaat op de laat-16de-eeuwse situatie. Eind 16de eeuw verrezen langs de Lindegracht en aan de noordzijde van de Vrouwenstraat eenvoudige huizen, waaronder diverse dwarspanden met kamerwoningen onder een gedeeld dak. Het binnenterrein is niet opgedeeld onder deze buurpanden en vormde grotendeels een royale achtertuin van Ritsevoort 12. Vanouds werd deze tuin aan de zuidkant begrensd door een steeg achterlangs de achtererven van de Vrouwenstraat richting de Clarissenbuurt. Diverse sporen uit de late 16de en eerste helft 17de eeuw zullen dan ook gerelateerd zijn aan Ritsevoort 12, Kad.A1130. Het gaat onder meer om de hierboven al genoemd beerput **4/6E** en as- en afvalkuilen **6R** en **6M (afb.5-23)**, alsmede de waterput **6o** en diverse onbestemde kuilen met bruin zand.

Afb.5-23 Bij de aanleg van het westprofiel werd in 1995 de afvalkuil 6M ontdekt, met daarin onder meer een gave grape van Weser aardewerk (95LIN63-A). Zie cat.nr.74.

De koekfabriek van G. Terhaak

Achter A1123-A1124 is een grote souterrainkelder **8G** gevonden met een vage datering. Het gaat waarschijnlijk om de 'Deegkamer' van de koekfabriek in de vleugel op Lindegracht 14. Op de bouwtekening van 1901 is deze op ongeveer dezelfde plek met gelijke afmetingen ontworpen – kennelijk is deze ruimte tijdens de bouw een meter of twee verder naar achteren aangelegd.

Aan de zuidkant van de opgraving is het terrein verstoord door een forse kelder **8E**. Op de bouwtekening van 1901 is hier een 'Ketting Oven' ingetekend. De aangetroffen kelder heeft een rechthoekig deel in oost-west richting die ongeveer hiermee overeenkomt, met aan de zuidkant een zwaar gefundeerde uitbouw vol as, vermoedelijk een stookruimte.

De waterput **8H** geheel achterin Lindegracht 14 en de waterput **8i** bij Lindegracht 10/12 zullen ook van de koekfabriek van G. Terhaak zijn geweest.

De bakkerij van A. Niessen

Recht achter Ritsevoort 12 is een strook geheel verstoord door gesloopte 20ste-eeuwse bouwresten en kelders **8F**. In de sloopkuilen vol puin en in de kelder was ook veel as aanwezig, ongetwijfeld van bakkersovens van Niessen. Deze zone is niet in detail gedocumenteerd.

5.4 Het archeologische vondstmateriaal

Peter Bitter en Rob Roedema

Inleiding

In de opgraving zijn acht vondstcomplexen gevonden. Het zijn merendeels vrij kleine vondstcomplexen met beperkte aantallen vondstmateriaal.

De vondsten van keramiek en glaswerk zijn gedetermineerd aan de hand van het Deventer Systeem, een typologische classificatie met een drieledige codering voor keramiek en glaswerk. De codering is samengesteld uit lettercodes voor het materiaal en voor de hoofdvorm (**tabellen 5-A en -B**) gevolgd door een cijfercode voor specifieke vormen.¹⁵ De typen zijn gedateerd aan de hand van vergelijkbare exemplaren in andere opgravingen en door verder literatuuronderzoek.¹⁶

<u>code</u>	<u>omschrijving</u>	<u>code</u>	<u>omschrijving</u>
pi	pingsdorf-type aardewerk	ha	'hafner' wit aardewerk
s4	steengoed 4 (bijna-steengoed)	we	weser aardewerk
s5	steengoed 5 (proto-steengoed)	m	majolica uit de Nederlanden
s1	steengoed 1 (zonder glazuur/engobe)	f	faïence uit de Nederlanden
s2	steengoed 2 (met glazuur/engobe)	sp	spaanse majolica/faïence
kp	kogelpotaardewerk	p	aziatisch porselein
g	grijs aardewerk	ep	europes porselein
r	rood aardewerk	s3	steengoed 3 (industrieel)
w	wit aardewerk	gl	glaswerk

Tabel 5-A Codes voor keramieksoorten in het Deventer Systeem

<u>code</u>	<u>hoofdvorm</u>	<u>code</u>	<u>hoofdvorm</u>	<u>code</u>	<u>hoofdvorm</u>	<u>code</u>	<u>hoofdvorm</u>
bak	bakpan	kmf	komfoor	oli	olielamp	spi	spinsteen
bek	beker	kog	kogelpot	pis	pispot	stk	steelkom
bor	bord	kom	kom	plo	ploischotel	tes	(vuur-)test
dri	drinkschaal	kop	kop	pot	pot	ver	vergiet
fle	fles	kwi	kwispedoor	roe	roemer	vet	vetvanger
gra	grape	lek	lekschaal	sne	snelle	vst	vuurstolp
kan	kan	min	miniatuur	spa	spaarpot	zal	zalfpot

Tabel 5-B Codes voor hoofdvormen in het Deventer Systeem

De inventaris van een vondstcomplex wordt hier samengevat in een zgn. 'tellijst'. Hierop worden na een miniatuurplaatje van het betreffende type weergegeven: typenummer Deventer Systeem, Minimum Aantal Exemplaren (MAE) en datering. De dateringsbalk is grijs voor fragmenten en zwart voor grotendeels of geheel complete exemplaren.

Vondsten uit de 14de-15de eeuw (perioden 3 en 4)

Uit de meeste sporen komt maar een geringe hoeveelheid vondstmateriaal (**Tabel 5-C**).

Omdat het vaak opspit is, 'zwerfend' scherfmateriaal dat vanuit de bovengrond in sporen is beland, kunnen hiermee slechts heel globale dateringen worden bepaald.

Een deel van de sporen is vermoedelijk nog afkomstig uit de 14de of eerste helft van de 15de eeuw (periode 3). Ze bevatten scherven van ongeglazuurd Siegburg steengoed, steengoed met ijzerengobe en/of zoutglazuur uit Langerwehe, kogelpot-, grijs en rood aardewerk.

Slechts van enkele scherven is de hoofdvorm te bepalen en nog minder tot op het typenummer. De Siegburg kan s1-kan-15 is nog 14de-eeuws. De rood aardewerken bakpannen r-bak-1 en r-bak-2 horen thuis in de 15de tot en met eerste helft 16de eeuw, evenals een rood aardewerken hengselpot.

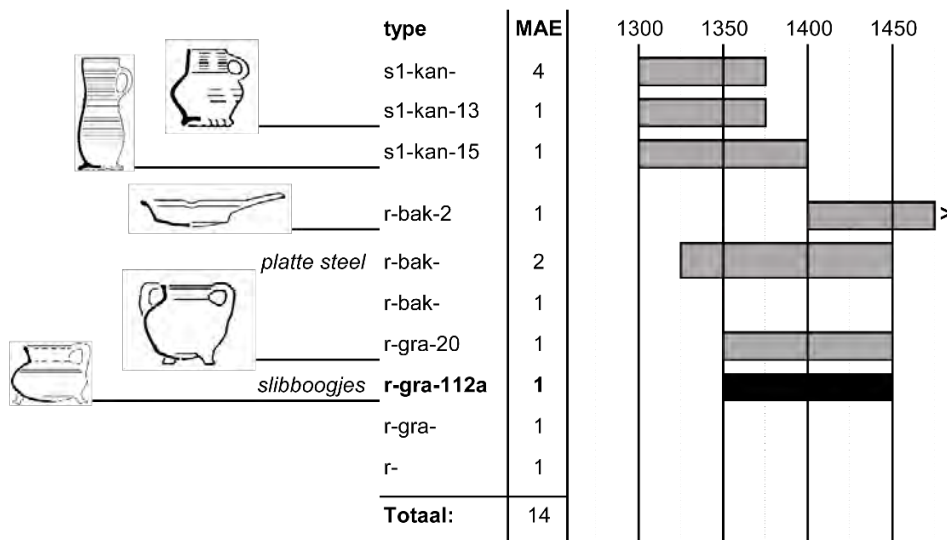
¹⁵ Zie nadere informatie op de website www.deventersysteem.nl.

¹⁶ Zie Bitter 2022 RAMA 25 bijlage B voor de gedetailleerde verwijzingen.

spoorcode - omschrijving	pi	s5	s4	s1	s2	kp	g	r	sp	Tot.	type
3/5A akker	1	2	4	..	7	1x r-bak-1
3B kuil	2	1	3	
3C sloot	3	3	
3E sloot	2	..	1	2	..	2	5	3	..	15	
3F sloot	1	1	
3H sloot	6	8	..	14	zie tellijst
3i sloot	2	..	2	
3J sloot	1	..	1	1x r-pot- hengselpot
3K-a sloot	1	2	..	1	1	1	..	6	1x s1-kan-15
3L sloot	1	..	1	..	1	2	..	5	1x r-bak- platte steel
3M sloopkuil waterput	1	1	..	1	..	3	
3o druipgreppel	1	1	1	4	..	7	
3P-3Q kuilen	2	1	2	..	5	
3/4R mestkuil	1	1	..	2	
3/5S kuil	2	..	2	
3/5T kuil	7	..	7	
4A kuil	1	5	..	6	
4/5B kuil	1	1	2	1	5	
4/5D paalsporen	3	..	5	..	8	
4/6E beerput insteek	1	3	..	4	1x r-bak-2 platte steel
TOTAAL:	9	1	3	15	5	10	9	53	1	106	

Tabel 5-C Overzicht van keramiekvondsten uit 14de-15de-eeuwse sporen. Slechts een enkel fragment is te determineren op hoofdvorm of type.

3H sloot (98LIN6+16)

Tabel 5-D Tellijst van keramiek uit de demping van sloot 3H.

Grijze dateringsbalk zijn fragmenten, zwarte balk complete objecten en grote fragmenten ('profiel')

Een klein vondstcomplex van een 14-tal keramiekscherven uit sloot **3H** stamt vermoedelijk uit de tweede helft van de 14de eeuw (**Tabel 5-D**). Het gaat om wat kookgerei van rood aardewerk uit omstreeks 1350/1450, gevonden samen met 14de-eeuws Siegburg steengoed.

Vondstcomplexen bij A1130 uit circa 1525-1600 (periode 5-6)

In het achterterrein zijn uit de tweede helft van de 16de eeuw twee afvalkuilen **5A** en **5/6A** en een kuil met beerputleging **5/6B** gevonden. We schrijven die toe aan het huis op Ritsevoort 12 (Kad.A1130), omdat dit terrein later nog als achtererf hiervan dient.

Afvalkuil **5A** werd in 1995 gevonden geheel aan de zuidkant van de opgraving en bevatte fragmenten van 156 stuks keramiek waarvan 12 grotendeels of geheel compleet, plus wandscherven van 2 lichtgroene drinkglazen (**Tabel 5-E**). De kuil bevatte vondsten van het midden tot het eind van de 16de eeuw.

Afb.5-24a Afvalkuil 5A: rood aardewerken borden van type r-bor-6, deels nog in laatmiddeleeuwse traditie versierd met slibboogjes (derde kwart van de 16de eeuw) en deels met groen of geel geglazuurde sliblaag (vanaf eind 16de eeuw). Schaal 1:4

De keramiek moet deels nog in het tweede en derde kwart van de 16de eeuw worden gedateerd. Het gaat dan om een fraaie steengoed beker/snelle en enkele versierde steengoed kannen uit Keulen of Frechen, wat 'Hafner waar' van Duitse origine, twee scherfjes van een polychroom Italiaans bord (mogelijk Montelupo) en een tiental voorwerpen van vroege majolica, waaronder een bord dat Montelupo imiteert (**afb.5-24, cat.nrs.70-71**).¹⁷

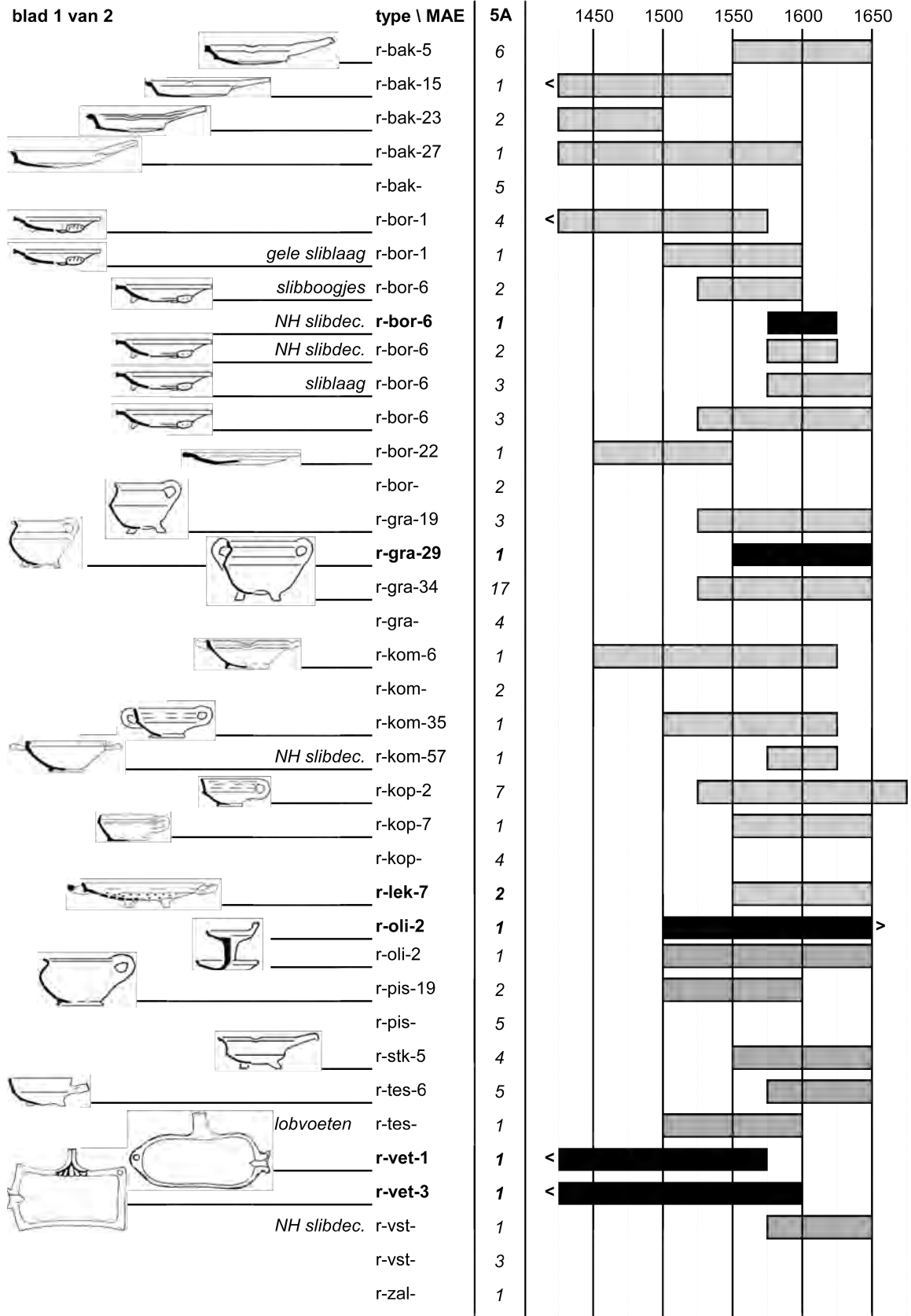

Afb.5-24b-d Enkele vroege vondsten uit afvalkuil 5A, tweede-derde kwart 16de eeuw: c. steengoed uit Keulen of Frechen (snelle en baardmankannen), b polychroom versierde Italiaanse majolica (mogelijk Montelupo), d vroege Nederlandse majolica met o.a. imitatie Montelupo (midden), Schaal 1:4

¹⁷ Afb.5-24d grote fragmenten midden. Zie Ostkamp/ Roedema/ Van Wilgen 2002, 454-457, fig.21.

Kad.A1130?: 5A afvalkuil (95LIN5+9)

blad 1 van 2

Tabel 5-E Tellijst van keramiek en glas uit afvalkuil 5A, blad 1 van 2.

Grijze dateringsbalk zijn fragmenten, zwarte balk complete objecten en grote fragmenten ('profiel')

Kad.A1130?: 5A afvalkuil (95LIN5+9)

blad 2 van 2

	type \ MAE	5A	1450	1500	1550	1600	1650
	Keulen/Frechen s2-bek-3	1					
	Raeren/Aken s2-kan-10	1	<				
	Raeren/Aken s2-kan-12	1	<				
	Keulen/Frechen s2-kan-40	1					
	Keulen/Frechen s2-kan-41	3					
	Raeren/Aken s2-kan-	5					
	Keulen/Frechen s2-kan-	2					
	ronde steel w-bak-5	5					
	w-bor-5	1					
	w-gra-14b	1					
	w-kan-	1					
	w-kop-9	2					
	w-kop-	1					
	w-min-vst	1					
	w-pis-	1					
	w-spa-5	1					>
	w-vst-	1					
	w-	8					
	ha-bor-1	1					
	ha-gra-7	1					
	ha-gra-7	1					
	m-bor-5	1					
	m-bor-5	2					
	m-bor-10	1					
	m-bor-10	1					
	m-bor-	4					
	m-dri-1	1					
	i-bor-	1					
	Subtotaal s2	14					
	Subtotaal r	104					
	Subtotaal w	23					
	Subtotaal ha	3					
	Subtotaal m	10					
	Subtotaal i	1					
	TOTAAL:	155					
	gl-kel-	1					

Tabel 5-E Tellijst van keramiek en glas uit afvalkuil 5A, blad 2 van 2.

Grijze dateringsbalk zijn fragmenten, zwarte balk complete objecten en grote fragmenten ('profiel')

Sommige keramiek stamt echter pas uit de late 16de eeuw, zoals het wit aardewerk en een deel van het rood aardewerk. Bij het rood aardewerk bevindt zich Noordhollands slibaardewerk: een compleet bord en de fragmenten van drie borden, een kom en een vuurstolp (**afb.5-25**). Het complete bord toont een gestileerde uil en is dateerbaar rond 1575/1585 (zie ook **cat.nr.69**). Recent is dit bord door Sjek Venhuis toegeschreven aan Hoorn, op basis van de aanwezigheid van het zeldzame motief van het 'bloeiend bolgwas' dat alleen uit dit productiecentrum bekend is.¹⁸

Afb.5-25 Vondsten uit afvalkuil 5A, eind 16de eeuw: rood aardewerk met Noordhollandse slibdecoratie (een compleet bord en scherven van drie borden, een kom en twee vuurstolpen) en wit aardewerk met gestempelde appliques (twee miniatuur-vuurstolpen waarvan één met groene en mangaanbruine glazuur)

Het afval zal in kuil 5A zijn gedeponeerd in de late 16de eeuw nadat het is verzameld op een afvalhoop of in een afvalbak, waarbij een oudere vondstlaag ermee is vermengd. Enkele vondsten wijzen op enige luxe, met name het versierde steengoed uit Keulen of Frechen, de polychrome majolica borden en een Italiaans bord vermoedelijk uit Montelupo.

Afb.5-26 Uit kuil met beerputleging 5/6B, tweede helft 16de eeuw: een zwaar beschadigd pinlood en een loden spinsteentje (98LIN3-XAA en -XAB). Circa 1:1

¹⁸ Venhuis 2023, afb.4.10 (een correctie van de oude toeschrijving aan Alkmaar bij Van Gangelen/ Kersloot/ Venhuis 1997, afb.13).

In de zuidwesthoek van het onderzoeksterrein werden in 1998 een kuil **5/6B** met de inhoud van een geleegde beerput opgegraven en een afvalkuil **5/6C** (**Tabel 5-F**). Ze liggen vrijwel recht achter Ritsevoort 12, weliswaar op een meter of 30 achter het huis maar ze horen vermoedelijk toch bij dit pand. De twee kuilen kunnen slechts onscherp gedateerd worden. Het vondstcomplex van de beerputleging **5/6B** heeft een looptijd vanaf midden 16de eeuw tot omstreeks 1600. Het zou een leging van beerput **4/6E** kunnen zijn. Voor afvalkuil **5/6C** zou je een korte looptijd verwachten, in dit geval ergens in de tweede helft van de 16de of vroege 17de eeuw. De vondsten bestaan vrijwel uitsluitend uit alledaags servies van rood en wit aardewerk, een enkele scherf van ongeglazuurd Siegburg steengoed (wellicht opspit uit een ouder spoor) en twee majolica scherven. Uit **5/6B** komen ook nog een zwaar beschadigd loden pinlood en een loden spinsteentje (**afb.5-26**).

Kad.A1130?: 5/6B beerput legingkuil (98LIN3+8), 5/6C afvalkuil (98LIN5+12)

type \ MAE	5/6B	5/6C	Tot.	1450	1500	1550	1600	1650
s1-	1	..	1					
 r-bak-5	..	2	2					
 r-bor-6	1	..	1					
r-bor-	..	1	1					
 r-gra-18	1	..	1					
 r-gra-19	..	1	1					
r-gra-	5	1	6					
r-kop-	2	1	3					
 r-stk-5	..	1	1					
 r-tes-4	1	..	1					
 r-vet-1	2	..	2	<				
r-	9	6	15					
 <i>ronde steel</i> w-bak-5	1	..	1					
 w-kop-2	1	..	1					
w-kop-	1	..	1					
 w-pis-2	1	..	1					
w-	4	1	5					
m-bor-	2	..	2					
Subtotaal s1	1	..	1					
Subtotaal r	21	13	34					
Subtotaal w	8	1	9					
Subtotaal m	2	..	2					
TOTAAL:	32	14	46					
gl-sta-	..	1	1					

Tabel 5-F Telling van keramiek en glas uit beerput-legingkuil 5/6B en afvalkuil 5/6C. Grijze dateringsbalk zijn fragmenten, zwarte balk complete objecten en grote fragmenten ('profiel')

Vondstcomplexen uit circa 1573-1650 (periode 6)

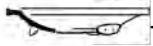

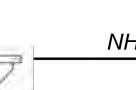

Lindegracht Kad.A1124(?)

Een tweetal vondstcomplexen uit circa 1575/1650 hoort waarschijnlijk bij het huis op Kad.A1124: beerput **6K** en afvalkuil **6T**.

De rechthoekige beerput **6K** is weliswaar gevonden op perceel Kad.A1125, maar dit perceel zal van origine bij Kad.A1124 hebben gehoord omdat de achtergrens van beide percelen gelijk loopt, terwijl perceel A1126 dieper was. De afvalkuil **6T** ligt meer naar achteren en het is de vraag of de locatie in die tijd al in gebruik was als tuin van Ritsevoort 12 (Kad.A1130) of als achtererf van Lindegracht A1124.

Het vondstmateriaal bestaat vrijwel volledig uit alledaags rood en wit aardewerk, met in de beerput slechts een enkele scherf majolica en in de afvalkuil een scherf steengoed (**Tabel 5-G, afb.5-26 en 5-27**). Uit de afvalkuil 6T komt ook een complete rood aardewerken kom van type r-kom-58 met Noordhollandse slibversiering (**cat.nr.75**).

Kad.A1124?: 6K beerlaag beerput (95LIN44), 6T afvalkuil (98LIN13)

type \ MAE	6K	6T	Tot.	1550	1600	1650	1700
s2-kan/pot	..	1	1				
 r-bak-4	1	..	1				
 r-bor-6	..	2	2				
 r-gra-19	1	..	1				
 r-gra-19	5	..	5				
r-gra-	3	2	5				
NH slibdec. r-kom-58	..	1	1				
 r-kom-58	..	1	1				
 r-kop-13	1	..	1	<			
r-kop-	4	..	4				
r-lek-	..	1	1				
 r-pis-5	..	1	1				
 r-tes-1	..	1	1				>
 r-tes-10	..	1	1	<			
r-	9	12	21				
 w-bak-11	..	1	1				
 w-kop-3	1	..	1				
 w-kop-9	1	..	1				
w-	6	..	6				
dambord, kabelrand m-bor-	1	..	1				
Subtotaal s2	..	1	1				
Subtotaal r	24	22	46				
Subtotaal w	8	1	9				
Subtotaal m	1	..	1				
Totaal:	33	24	57				

Tabel 5-G Telling van keramiek en glas uit beerput-6K en afvalkuil 6T.

Grijze dateringsbalk zijn fragmenten, zwarte balk complete objecten en grote fragmenten ('profiel')

Afb.5-27b Vondsten uit afvalkuil 6T, ca. 1575-1625: rood aardewerken vuurtest (r-tes-1) en kom (r-kom-58) met Noordhollandse slibdecoratie (zie ook cat.nr.75). Schaal 1:4

Afb. 5-27a Vondsten uit beerput 6K, eind 16de-eerste helft 17de eeuw: gawe rood aardewerken bakpan, twee papkommen van wit aardewerk met groen loodglazuur, rood aardewerken grape en randscherf van een majolica bord. Schaal 1:4

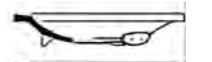
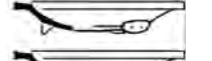
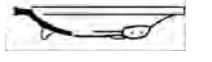

Lindegracht Kad.A1126

Een drietal vondstcomplexen uit circa 1575/1625 is gevonden op het kleine achtererf van Lindegracht Kad.A1126. Het gaat om de twee afvalkuilen **6E** en **6F** – mogelijk waren dit twee lagen binnen één afvalkuil – en een partij beer **6G** die was uitgespreid in een grote ondiepe kuil (**Tabel 5-H**). Ook hier bestaan de vondstcomplexen merendeels uit simpel huisraad van rood en wit aardewerk, met nog wat andere keramiek zoals een handvol majolica fragmenten (**afb.5-28**), wat steengoed, een grape van Duitse witte 'hafner waar' en een kom van Weser aardewerk (**cat.nrs.72-73**).

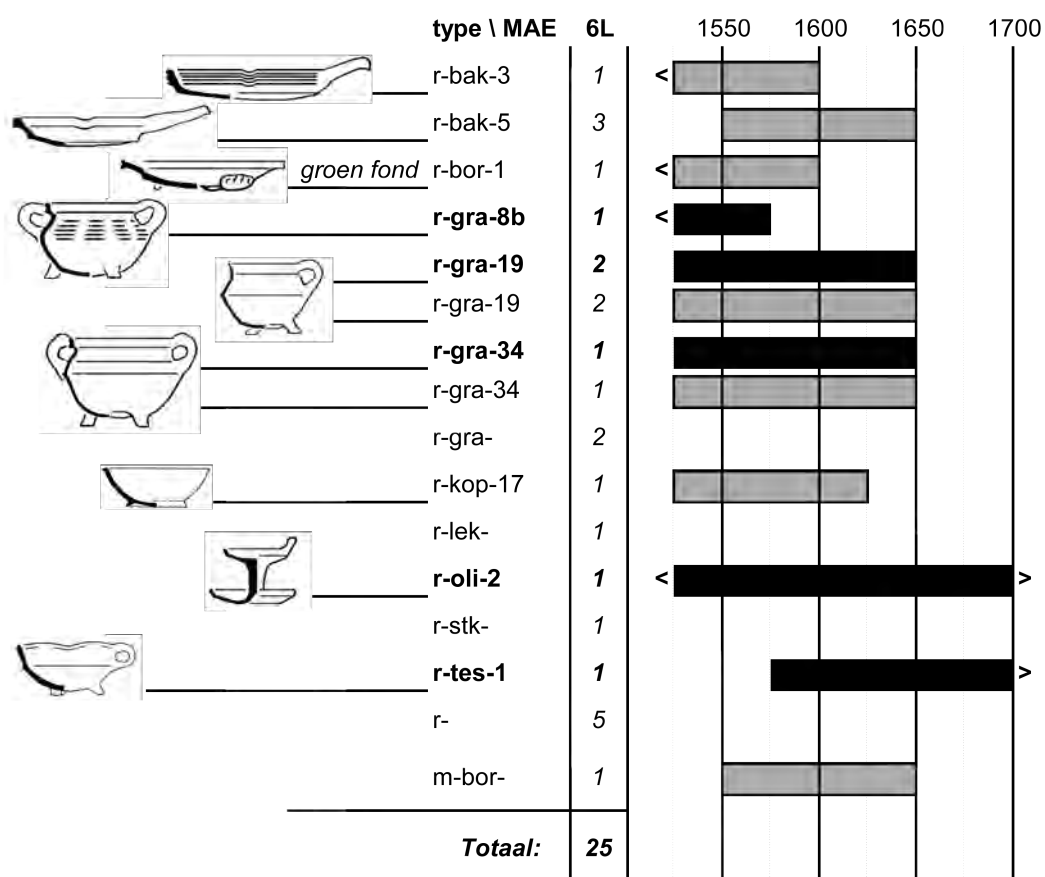
Afb.5-28 Uit de kuil met beerleging 6G: Fragmenten van drie majolica bordes met een blauw op wit dambordpatroon, eerste helft 17de eeuw

Kad.A1126: 6E+6F as- en afvalkuil (95LIN48 en -45), 6G beerputlegingkuil (95LIN46)

type \ MAE	6EF	6G	Tot.	1550	1600	1650	1700	
Raeren/Aken s2-kan-	3	..	3					
 r-bak-4	2	..	2	[Black bar from 1550 to 1670]				
 r-bak-4	5	..	5	[Grey bar from 1550 to 1670]				
 r-bak-	1	..	1					
NH slibdec. r-bor-6	1	..	1		[Grey bar from 1580 to 1650]			
 r-bor-6	1	..	1	[Grey bar from 1520 to 1650]				
boogjesdec. r-bor-	1	..	1	<	[Grey bar from 1520 to 1600]			
geel fond r-bor-	1	..	1		[Grey bar from 1550 to 1650]			
 r-gra-8	2	..	2	<	[Grey bar from 1520 to 1550]			
 r-gra-19	1	..	1		[Black bar from 1550 to 1670]			
 r-gra-19	1	..	1		[Grey bar from 1550 to 1670]			
 r-gra-34	2	..	2		[Black bar from 1550 to 1670]			
 r-kop-2	2	..	2		[Black bar from 1550 to 1670]			
 r-kop-2	..	1	1		[Grey bar from 1550 to 1670]			
 r-kop-17	2	..	2	<	[Black bar from 1550 to 1620]			
 r-kop-	1	1	2					
 r-oli-2	1	..	1	<	[Grey bar from 1550 to 1700]			>
 r-pis/pot	..	1	1					
 r-stk-6	1	..	1	<	[Black bar from 1550 to 1600]			
 ongeglazuurd r-tes-4	1	..	1		[Grey bar from 1550 to 1630]			
 r-	10	..	10					
w-gra/pot	1	..	1					
w-gra-	1	..	1					
w-oli-	1	..	1					
w-pis-	..	1	1					
w-	4	..	4					
 ha-gra-4	1	..	1		[Black bar from 1550 to 1600]			
 we-kom-1	..	1	1		[Black bar from 1580 to 1630]			
m-bor-	2	3	5			[Grey bar from 1600 to 1650]		
m-zal-	1	..	1		[Grey bar from 1550 to 1630]			
Subtotaal s2	3	..	3					
Subtotaal r	36	3	39					
Subtotaal w	7	1	8					
Subtotaal ha	1	..	1					
Subtotaal we	..	1	1					
Subtotaal m	3	3	6					
TOTAAL:	50	8	58					

Tabel 5-H Tellijst van keramiek uit de afvalkuilen 6E en 6F en de kuil met beerputleging 6G. Grijszede dateringsbalk zijn fragmenten, zwarte balk complete objecten en grote fragmenten ('profiel')

Kad.A1129: 6L afvalkuil (95LIN37+38)

Tabel 5-i Tellijst van keramiek uit afvalkuil 6L.

Grijze dateringsbalk zijn fragmenten, zwarte balk complete objecten en grote fragmenten ('profiel')

Ritsevoort 8/10 (Kad.A1129)

De langwerpige afvalkuil **6L** blijkt zich precies te hebben bevonden op de achtergrens van de tuin van Ritsevoort 8/10. Uit de kuil komt een kleine hoeveelheid alledaags rood en wit aardewerk en slechts één fragment majolica (**Tabel 5-i**). Het materiaal is slechts globaal dateerbaar in de tweede helft van de 16de of de eerste helft van de 17de eeuw.

Ritsevoort 12 (Kad.A1130)

In het achterterrein zijn twee afvalkuilen **6M** en **6R** gevonden die vermoedelijk bij Ritsevoort 12 horen. Uit de kuilen komt voornamelijk rood en wit aardewerk maar ook twee scherven majolica en een van faïence alsmede een complete grape van Weser waar van type we-gra-2 (**tabel 5-J, afb.5-29, cat.74**). Uit kuil **6M** komt ook een fragment van een wafelbeker.

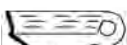

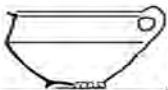

a

b

Afb.5-29 Vondsten uit twee afvalkuilen: a. vrijwel gave grape van Weser aardewerk uit 6M en b. scherfjes van twee majolica borden uit 6R. Schaal 1:4

A1130?: 6M 6R askuilen (95LIN63 en -10)

	type \ MAE	6M	6R	Tot.	1550	1600	1650	1700
	s2-kan-	1	..	1				
	r-bak-5	..	1	1	[Grijze balk]			
	r-bak-	1	..	1				
	r-gra-	1	5	6				
	r-kmf-	1	..	1				
	r-kop-2	3	..	3	[Grijze balk]			
	r-oli-	1	..	1				
	r-tes-3	1	..	1			[Zwarte balk]	>
	r-tes-3	1	..	1			[Grijze balk]	>
	r-	1	12	13				
	w-bak-	..	1	1				
	w-gra-	1	1	2				
	w-pis-2	1	..	1				
	w-zal-1	1	..	1		[Zwarte balk]		>
	w-	2	..	2				
	we-gra-2	1	..	1	[Zwarte balk]			
	m-bor-	2	..	2		[Grijze balk]		
	f-bor-	1	..	1			[Grijze balk]	
Subtotaal s2		1	..	1				
Subtotaal r		10	18	28				
Subtotaal w		5	2	7				
Subtotaal we		1	..	1				
Subtotaal m		2	..	2				
Subtotaal f		1	..	1				
TOTAAL:		20	20	40				
	gl-bek-19	1	..			[Grijze balk]		

Tabel 5-J Tellijst van keramiek uit askuilen 6M en 6R.

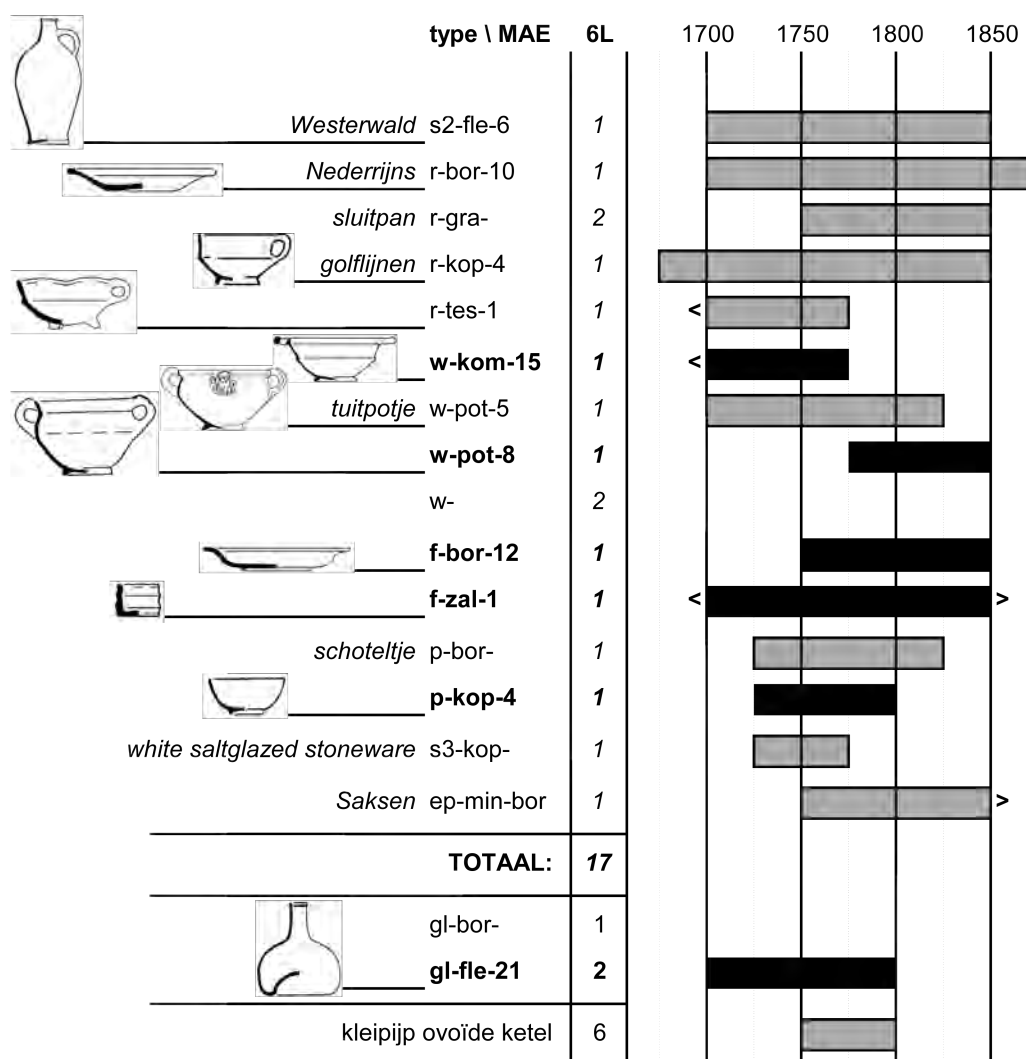
Grijze dateringsbalk zijn fragmenten, zwarte balk complete objecten en grote fragmenten ('profiel')

Een vondstcomplex uit midden 18de eeuw (periode 7)

Lindegracht 10 (Kad.A1122)

Ter plekke van Lindegracht 10 staan op de gevelbeeldenkaart van Jan Dircksz Soutman in 1664/1673 twee huisjes. Deze waren vóór 1832 vervangen door een rechthoekig pand, waarvan in de opgraving de fundering **7/8E** werd gedocumenteerd.

Kad.A1122: 7C afvalkuil (98LIN30)

Tabel 5-K Tellijst van keramiek en glas uit afvalkuil 7C.

Grijze dateringsbalk zijn fragmenten, zwarte balk complete objecten en grote fragmenten ('profiel')

Nabij de oostelijke zijmuur van dit pand werd in pandig de afvalkuil **7C** gevonden. Het vondstmateriaal hieruit kan worden gedateerd in het tweede of derde kwart van de 18de eeuw (**Tabel 5-J, afb.5-30**). Gezien het kleine aantal vondsten valt de grote variatie aan keramieksoorten op. Behalve Nederlands rood en wit aardewerk en faience is er van Duitse herkomst Westerwald steengoed, Nederrijns rood aardewerk en een speelgoedbordje van Saksisch europees porselein, verder Chinees porselein en Engels *white saltglazed stoneware*. Er is ook nog een tweetal complete bolflessen van donkergroen glas, type gl-fle-21. Bij het rookgerei bevinden zich zes pijpекoppen van ovoïde model met een hielmerk en Gouds bijmerk uit ca 1740-1780.

Afb.5-30 Vondsten uit afvalkuil 7C, circa 1740-1780: linksboven rood aardewerk (Nederrijns bord, bodem van grape, vuurtest uit Friesland, oortje van kom), rechtsboven wit aardewerk, linksmidden Nederlandse faience (zalfpot en bordje), Chinees porselein (schoteltje en kopje), Europees porselein (miniatuur bordje), Engels white saltglazed stoneware en tegelfragmentje, onder zes pijpenkoppen, glazen medicijnflesje en glaswerk en steengoed fles ('P-fles). Schaal 1:4

5.5 Conclusies

Ten tijde van de opgravingen in 1995 en 1998 waren de vraagstellingen voor het onderzoek nog zeer globaal. Het waren ook pas de eerste twee archeologische onderzoeken die in de wijk van het Ritsevoort ooit plaats vonden. In het algemeen waren de vragen gericht op eventuele pre-middeleeuwse bewoning, ruimtelijke ontwikkeling en huizen en huisraad uit de Middeleeuwen en Nieuwe Tijd.

De latere ontwikkelingen in het archeologisch vakgebied, waaronder het verplicht gebruik van een programma van eisen voor een opgraving, leidden in 2017 tot het opstellen van een standaard vragenlijst van tien thema's voor opgravingen in de Alkmaarse binnenstad:

- 1 Welke resten zijn gevonden van het natuurlijke landschap en van veranderingen daarin in de loop der tijd?
- 2 Welke resten zijn aanwezig uit de prehistorie, romeinse tijd en/of vroege middeleeuwen?
- 3 Uit welke tijd dateert de eerste bewoning van het terrein en wat voor structuren zijn dit?
- 4 Welke resten zijn aanwezig van vestingwerken, openbare gebouwen, kerken en kloosters, gasthuizen of begraafplaatsen en wat is daarvan de datering?
- 5 Wat is de eerste terreininrichting van de percelen geweest en zijn daar in de loop der tijd wijzigingen in gekomen?
- 6 Welke resten van huizen en bijgebouwen zijn aanwezig en wat is daarvan de datering?
- 7 Zijn er sporen van een brand en wat is daarvan de datering?
- 8 Welke resten van waterputten, beerputten of riolen zijn aanwezig en wat is daarvan de datering?
- 9 Welke vondstcomplexen van meer dan 25 voorwerpen zijn aanwezig en wat is daarvan de datering?
- 10 Welke resten zijn aanwezig van een ambacht dat op de vindplaats is uitgeoefend en wat is daarvan de datering?
- 11 Zijn er zaken aanwezig die tevoren niet verwacht worden? Licht dit toe.

De resultaten van de opgravingen aan de Lindegracht in 1995 en 1998 geven antwoorden op deze onderzoeksvragen met uitzondering van de vragen 10 en 11.

Ad.1:

De vindplaats ligt op de strandwal. In het duinzand is een veenpakket afgezet, circa 35 cm dik met de top op 0,5 m-NAP, dat weer is bedekt met geel stuifzand. Het terrein is ook gebruikt als akker en tuingrond, getuige een laag donkerbruin humeus zand met spitsporen op het gele zand. Als gevolg van de bouw van huizen en onder meer bakkerijen is de bovengrond op delen van het terrein flink verstoord.

Ad.2:

In het duinzand boven het veen tekent zich een tweetal oude oppervlakken (1A) af als dunne lagen grijsbruin zand, lokaal paars en roodbruin verkleurd door ijzerinspoeling. De onderste laag van een paar cm dik heeft een strakke rechte onder- en bovenkant zonder sporen van menselijke activiteit. Daarop ligt een dun laagje geel zand met daarboven een tweede oude zode van 5-10 cm, met een rechte bovenkant maar de onderkant is golvend door grondbewerking. In het vlak konden hierin geen ploegsporen worden herkend maar wel een vlekkerige overgang naar de top van het gele zand waarschijnlijk door schepsteken. Er waren ook twee banen met schepsteken, waarvan het de vraag is of deze behoren bij de grondbewerking van de zode, of dat het de onderkanten waren van sloten/greppels die waren ingegraven vanuit een hoger niveau in het duinzand. De beide oude oppervlakken zijn elders in de westelijke binnenstad ook wel gevonden en worden daar in de IJzertijd gedateerd.

Er is ook één waterput (2A) gevonden met wanden van gestapelde grasplaggen, daterend uit de Romeinse tijd. De paar potscherven in de vulling zijn niet nader dateerbaar.

Ad.3:

De eerste sporen van bewoning bij het onderzoeksterrein dateren uit de 14de eeuw (periode 3) en bestaan uit sloten die dienden als afwatering en als perceelgrenzen. Ook is er een tweetal kuilen met erlangs een gebogen greppel die mogelijk afkomstig zijn van een klein gebouwtje (3N 30 3P) dat inwendig iets was verdiept en waarvan het dak een druipgoot had.

Ad.4:

Aan de noordkant is op 7-8 meter vanaf de rooilijn van de huizen de oude zuidoever aangesneden van de vestgracht van de Lindegracht, die moet zijn aangelegd tussen 1254 en 1297. Nadat in 1573 de nieuwe omwalling langs de Kennemersingel en Geestersingel was aangelegd, werd de Lindegracht veranderd in een stadsgracht waarbij de oevers werden aangeplempt (6A) tot aan de huidige kade.

Ad.5:

Er zijn 14de-eeuwse oost-west gerichte sloten gevonden die een erf lijken te omgeven op de hoek van Ritsevoort en Lindegracht van 30 tot 35 meter breed, met achtersloten in noord-zuid richting op 30, 32, 37 en 53 meter vanaf de straatkant van de Ritsevoort. Vanaf eind 16de eeuw waren langs de Lindegracht huizen gebouwd. Deze stonden op een smalle strook ondiepe erven langs de Lindegracht. Het grootste deel van het terrein ten zuiden ervan was in de 17de tot 19de eeuw de tuin van Ritsevoort 12. Alleen een strook langs de noordoostkant was de achtertuin van Ritsevoort 8/10.

Ad.6:

Van de vroegere bebouwing zijn slechts enkele funderingsresten gevonden, twee bedsteekelders (6C 6i) en een haardbak (8A). Met enige moeite zijn deze te koppelen aan de verkaveling van 1820/1832. Het waren kleine diephuisjes met de dakrichting haaks op de gracht, bij benadering 4-5 m breed en minder dan 10 meter diep.

Ad.7:

Van de uit archeologische en schriftelijke bronnen bekende brand uit 1517, bij de plundering door een Fries-Gelderse bende, zijn geen resten gevonden omdat het onderzoeksterrein destijds nog ver achter de bebouwing langs de Ritsevoort lag

Ad.8:

Behalve de plaggenput uit de Romeinse tijd (2A) zijn er een vierkante waterput 3M uit de 14de eeuw, een tonput 4/5C uit de 15de/16de eeuw, twee ronde bakstenen waterputten 6D 6o uit de 17de eeuw en twee bakstenen waterputten 6/7X 8H uit de 17de en 20ste eeuw gevonden. Verder waren er drie 17de/18de eeuwse waterkelders 6J 6/7W 6/7Z, een 17de-eeuws riool 7B, een 15de-eeuwse en een 17de-eeuwse beerput 4/6E en 6K.

Ad.9:

Vondstcomplexen met meer dan 25 voorwerpen zijn:

- afvalkuil 5A (95LIN5+9) bij Kad.A1130, tweede helft 16de eeuw;
- beerputlegingkuil 5/6B (98LIN3+8) bij Kad.A1130, tweede kwart 16de tot eerste kwart 17de eeuw;
- beerlaag van beerput 6K (95LIN44) bij Kad.A1125, eerste helft 17de eeuw;
- as- en afvalkuil 6E+6F (95LIN48+45) bij Kad.A1126, eind 16de/begin 17de eeuw;
- beerputlegingkuil 6G (95LIN46) bij Kad.A1126, eind 16de-eerste helft 17de eeuw;
- afvalkuil 6L (95LIN37+38) bij Kad.A1129, eind 16de/begin 17de eeuw.

Literatuur

Bitter, P., & J. Dijkstra, 1994: Alkmaar: centrum (Achterdam 16, Fnidsen 81, Langestraat 103, Langestraat 113 en 115/117, Lindegracht), in: J.-K. Hagers, Archeologische kroniek Noord-Holland 1993, *Holland* 26, 379-411 (393-397).

Bitter, P., M. Boulonois en T. de Ridder 1996: Friese ringvormige aardewerken constructies: pottenbakkersovens?, *Westerheem* 45, 70-95.

Bitter, P., J. Dijkstra, R. Roedema & R.P. van Wilgen, 1997: *Wonen op Niveau*; Alkmaar (Rapporten over Alkmaarse Monumenten en Archeologie, 5 en 5A).

Bitter, P., m.m.v. L. Verspaj-Frank en N. de Jong-Lambregts, 2007: Van poorten en vesten. Onderzoek in de Gasthuisstraat (2003), Molenbuurt (2003) en Achter de Vest (2004), in: N. de Jong-Lambregts, P. Bitter, L. Verspaj-Frank e.al, 2007: *Tussen Zwaard en Fortuin. Enkele opgravingen in Alkmaar 2002-2005*, Alkmaar (Rapporten over Alkmaarse Monumenten en Archeologie 12), 199-216.

Bitter, P., 2013: Enkele gedachten over de bewoningsgeschiedenis van de Laet, in: Bitter, P., m.m.v. R. Roedema, A. Pavlovic e.a., 2013: *Vroeger aan de Laet. Opgravingen in 1998, 2008 en 2009*, Alkmaar (Rapporten over Alkmaarse Monumenten en Archeologie 19), 191-204.

Bitter, P., & S. van Zanten (red.), 2013: *Voor De Vest. Opgravingen van vestingwerken, een klooster, een gasthuis en andere resten bij het Canadaplein (1998-2000)*, Alkmaar (Rapporten over Alkmaarse Monumenten en Archeologie 17).

Bitter, P. (red.), 2017: *Onder woonhuizen en schoenwinkels. Opgravingen bij de Baanstraat, Langestraat en Schoutenstraat in 2013 en 2014*, Alkmaar (Rapporten over Alkmaarse Monumenten en Archeologie 24).

Bitter, P., 2022: *Zeven eeuwen wonen, werken en winkelen in de Langestraat van Alkmaar. Archeologisch en bouwhistorisch onderzoek bij Langestraat 16-18, 64-66 en 52-62 in 2000, 2001 en 2015*, Alkmaar (Rapporten over Alkmaarse Monumenten en Archeologie 25).

Cordfunke, E.H.P., 1972: *Alkmaar, van boerderij tot middeleeuwse stad*, Alkmaar.

Cordfunke, E.H.P., 1978: *Alkmaar in prehistorie en middeleeuwen*, Zutphen (A.H.R. II).

Cordfunke, E.H.P., 1982: Alkmaar in prehistorie en middeleeuwen: nieuwe gegevens, in: E.H.P. Cordfunke (red.), *Alkmaarse silhouetten*, Zutphen (A.H.R. V), 9-35.

Gangelen, H. van, P. Kersloot & S. Venhuis, *Hoorn des overvloeds. De bloeiperiode van het Noord-Hollands slibaardewerk (ca. 1580 - ca. 1650)*. Hoorn 1997.

Griffioen, A., S. Hakvoort, P. Bitter en N. Tuinman, 2015: *Van dorpsuitbreiding tot binnenstad. De opgraving Gedempte Nieuwesloot 46 (11GNI)*, Zaandijk (Hollandia-reeks 485).

Ostkamp, S., R. Roedema en R.P. van Wilgen, 2002: The introduction of majolica in Alkmaar, in: J. Veeckman e.a. (red.), *Majolica and glass from Italy to Antwerp and beyond. The transfer of technology in the 16th- early 17th century*. Antwerpen, 449-464.

Venhuis, S., 2023: *De hand van de decorateur. Hollands slibaardewerk 1550-1670*, Castricum (Noord-Hollandse Archeologische Publicaties 12).

Vis, J., 2013: *Hofjes van Alkmaar. Provenhuizen, Huizen en Hofjes in Alkmaar*, Alkmaar (Alkmaarse Historische Reeks XIV).

Bijlage 1 Stratigrafische matrix en sporenlijst (95LIN en 98LIN)

De bijgaande stratigrafische matrix geeft een overzicht van de sporen en hun dateringen (tabel 5-L).

De sporen zijn in dit rapport voorzien van een spoorcode, samengesteld door het periodenummer te combineren met een letter. Als de periode niet duidelijk is, worden de mogelijke periodenummers genoteerd.

De dateringen zijn herleid uit de stratigrafische volgorde van de sporen (afdekkingen, oversnijdingen, bouwnaden; deze worden hieronder toegelicht) en uit keramiekdateringen en baksteensoorten (zie de vondstenlijsten in bijlage 2).

98LIN stratigrafische matrix		95LIN stratigrafische matrix					
A1122		A1123 en A1124		A1125	A1126	achterterrein	
8i vierkante put		8G souterrain kelder				A1126: 8E oven bakker Zkant	
8H bakst waterput		8B 8C 8D ronde puinkuilen				A1130: 8F oven bakker Okant	
		8A haard tegen fund.6T; V22: 19A					
1800	7/8F fund Z-muur				7A tuinmuren		
	7/8E fund huis over 7B						
	7D rest zijmuur						
	7C afvalkuil; V30: 18B						
	7B rioolput; V31 17bc						
1650	6/7Z dubbele waterkelder	6/7W waterkelder tussen zijmuur	6K rechth beerput	6G beerleging kuil	A1130?: 6M askuil	A1129: 6L afvalkuil;	
	6Y fund. zijmuur	6/7U en waterkelder 6/7Z	inst V62 beer V44 17A	V46 :16d/17A	V63 16d/ 17a	V37 V38: 16d/17a	
	6/7X waterput	6V fundering op veldkeien	6J waterkelder tegen	6F afvalki V45 16d/17a	6N puinkuil; V22: 17A	6Q puinkuil V14:	
	vondstloos	6/7U muurrest W zijgevel	bedsteekelder	6E askuil V48 16d/17a	6O waterput ZW hoek	16d/17a	
			6i bedsteekelder	6D waterput	inst V7 17A demp V6	6R afvalkuil V10: 17a	
			demp.V42	inst V61 (17A)	6P kuil V8 V32: 17A?		
			6H O-zijmuur 17x8,5x4	6C bedsteekelder			
				6B Ophoging Nkant; V47 V50			
				6A Nkant demping grachtsoever; V64: 16d			
				6A Nkant demping grachtsoever; V27 V28 V29 (14)			
1573	achterterrein		achterterrein				
	5/6D kuil V14: 16/17A	5/7E paalsporen V15: 16/17		5A afvalkuil			
	5/6C afvalkuil	5/6B beer legingkuil;		V5 V9: 16B			
	V5 V12: 16B/17a	V3 V8: 16b-17a					
1517		4/5B kuil V18:	4/5C waterput ton W-	4/5D paalsporen; V58-	4/6E beerput; inst V17: 15; beer vondstloos,		
		15?	kant vondstloos	60-54-53-52: 15/16	demp V18: 17a		
		4A kuil; V11: 15					
1450	3/4R mestkuil; V25: 14/15	3/5S kuil; V9:	3/5T kuil V17:	3Q kuil N-kant V49: 14	3L sloot, door 3K;	3M vierk. waterput	
		14/16	14/16		V25 V30 V39: 14(A)	kuil V3 V4 V34: 14A	
	3i OW sloot 11	3K OW sloot	3P kuil '2', bij 3N?;	3F WO sloot; V57: 14	3K OW sloot		
	door 9; V4: 14/15	door 3H; bovenlaag V2: 16bc	V23 V24: 14		door 3E; V15: 14ac		
	3H NZ sloot 9	3J OW sloot door 3G-3H; V7 15/16	3o kuil '1', bij 3N?;				
	V6 V16: 14/15	3H NZ sloot, onder 3K, door 3G	V21: 14				
		3G NZ sloot, onder 3H	3N druipgoot (?)		3E sloot met bocht N;	3D NZ sloot : V2	
		3B kuil; V20: 13/14	V26 (=kuil V20?): 14		V16 V35 V41: 14A	3C sloot bocht V36:13	
RT					3/5A akkerlaag/tuingrond in ZO hoek; V12: 14		
YT?					2A plaggenput N-kant, demp V67: RT		
					1A twee oude loopvlakken paarsbruin zand in duinzand ca NAP, ertussen dun laagje geel: 1A-a onbewerkte zode; 1A-b laag 5-10 cm met spitsporen; 1/2B en 1/2C banen schepsteken in 1A-b gelaagd duinzand, op veenlaag (bk veen ca.0,5 m-NAP, ca 35 cm dik)		

Tabel 5-L Stratigrafische matrix van de sporen uit de opgravingen 95LIN en 98LIN

Perioden 1 en 2 (prehistorie)

- 00 Natuurlijke ondergrond: gelaagd duinzand met veenlaag (bovenkant veen ca.0,6 m-NAP, veenlaag ca 30 cm dik).
- 1A (95LIN) oude oppervlakken met paarsbruin zand in duinlagen op ca NAP, twee lagen met 5-10 m geel zand ertussen: 1A-a de onderste ca 5 cm dik met strakke onder- en bovenzijde (niet bewerkt ?), 1A-b de bovenste 5-10 cm dik met schepsteken; in de schepsteken tweemaal een baan zichtbaar (=1B en 1C); uit 1A-b V19 V28 V37B (slecht dateerbaar handgevormd aardewerk, IJzertijd?).
- 1/2B (95LIN) reeks schepsteken in 1A-b als baan met oriëntatie NW-ZO; ofwel spitsporen in de laag 1A, ofwel tot hier ingestoken vanaf een hoger niveau in de afdekkende laag geel duinzand (Romeinse tijd?).
- 1/2C (95LIN) rij schepsteken in laag 1A-b als baan met Z-O oriëntatie, ietwat schuin op baan 1/2B; interpretatie als 1/2B.
- 2A (95LIN) plaggenput aan de noordkant, in vlak op 0,08 m-NAP, diameter inwendig ca.70 cm, wand van plaggen van grijs zand met bruine zode, kern door onderliggend veendek heen gegraven in onderliggende grijze zandige klei en zand, bodem op ca.1,35 m-NAP, demping dungelaagd grijs zand met brokjes rode as, hieruit V67: Romeinse Tijd?

Perioden 3 (14de eeuw) en 3/4 (14de-15de eeuw)

- **3/5A** (95LIN) bruin zand van tuin-/akkerlaag in de zuidoosthoek van het achterterrein, met spitsporen in het gele zand; *V12: 14de eeuw.*
- **3B** (98LIN) kuil met lichtbruin zand, in vlak op 0,24 m-NAP 35 cm diep; *V20: 13de eeuw.*
- **3C** (95LIN) sloot 5, komt vanuit oosten met bocht noordwaarts, ondiep smal restant ca 40 cm breed in vlak 1 op 0,26 m+NAP 20 cm diep; *V36: 13de eeuw.*
- **3D** (95LIN) sloot 6, in zuid-noord richting, smal restant ca. 60 cm breed in vlak 1 op 0,14 m+NAP 20 cm diep; *V2.*
- **3E** (95LIN) sloot 2, met bocht noordwaarts, ca 2 m breed in vlak 1 op 0,28 m+NAP diepste punt 80 cm diep; *V16 V35 V41: eerste helft 14de eeuw.*
- **3F** (95LIN) sloot in west-oost richting aan noordkant opgraving, smal restant ca 0,5 m breed in vlak 2 op 0,05 m-NAP 15 cm diep; *V57: 14de eeuw.*
- **3G** (98LIN) sloot 8, in noordoostelijke richting, onderste restant ca 0,5 m breed in vlak 1 op 0.08 m+NAP, onder 3H en 3J en relatie met 3K en 3i onduidelijk.
- **3H** (98LIN) sloot 9, in noordelijke richting, onderste restant ca 0,7 m breed in vlak 1 op 0.07 m+NAP (zuidkant) en doorlopend naar slootrestant 15 meter noordelijk op 0,27 m-NAP 40 diep, onder 3J en 3K, relatie met 3i onduidelijk; *V6 V16: tweede helft 14de of 15de eeuw.*
- **3i** (98LIN) sloot 11, in oost-west richting, onderste restant 50 cm breed in vlak 1 op 0,10 m-NAP 40 cm diep, onder kuil 5/6B; *V4: 14de of 15de eeuw.*
- **3J** (98LIN) sloot 10, in oost-west richting, onderste restant 35 cm breed in vlak 1 op 0,10 m-NAP 40 cm diep, onder kuil 5/6B en door 3G en 3H; *V7: 15de of 16de eeuw.*
- **3K** (95LIN) grote brede sloot 1 (=4 =7), in oost-west richting, in 95LIN in vlak 1 zo'n 2 tot 2,5 m breed op circa NAP en 50 cm diep, aan de zuidwestkant een halve meter dieper door de veenlaag heen gestoken. Sloot 3K ging door sloot 3H en 3E en werd oversneden door sloot 3L en afvalkuil 5A; vulling grijs zand *V15: eerste/derde kwart 14de eeuw;* in 98LIN komt uit de bovenlaag van bruin zand (waarschijnlijk nazakking van ophogingsgrond) *V2: tweede/derde kwart 16de eeuw.*
- **3L** (95LIN) sloot 3, met bocht noordwaarts, ca 1,2 m breed in vlak 1 op 0,2 m+NAP en onderin 40 cm breed, diepste punt 80 cm diep vlak boven veenlaag, oversnijdt 3K, noordelijk verbreed tot 3,5 m (!); *V25 V30 V39: eerste helft 14de eeuw.*
- **3M** (95LIN) sloopkuil van verwijderde vierkante houten waterput, ca 70 cm breed, in vlak 1 op 0.03 m+NAP, bodem op top veenlaag ca 0,55 m-NAP; *V3 V4 V34: eerste helft 14de eeuw.*
- **3N** (95LIN) smalle gebogen greppel, druipgoot onder rand van rietdak van (bij)gebouw ? met daarbinnen de kuilen 3o en 3P ? in vlak 1 op 0,15 m+NAP en 20 cm diep; *V26: 14de eeuw.*
- **3o** (95LIN) kuil '1', bij 3N? in vlak 1 op 0,15 m+NAP en 40 cm diep met U-vorige bodem, gevuld met diverse lagen zand en puingruis; *V21: 14de eeuw.*
- **3P** (95LIN) kuil '2', bij 3N? in vlak 1 op 0,15 m+NAP en 40 cm diep met U-vorige bodem, gevuld met diverse lagen zand en puingruis; *V23 V24: 14de eeuw.*
- **3Q** (95LIN) ronde kuil met lichtgrijs zand, oversneden door afvalkuil 6F en insteek waterput 6D, in vlak 2 op 0,07 m-NAP, ondiep; *V49: 14de eeuw.*
- **3/4R** (98LIN) ovale mestkuil, onder aanplanting 6A, in vlak op 0,45 m-NAP en nog 20 cm diep (tot op veen); *V25: 14de /15de eeuw.*
- **3/5S** (98LIN) ovale kuil, in vlak op 0,01 m-NAP en 38 cm diep ; *V9: 14de /16de eeuw.*
- **3/5T** (98LIN) grote kuil met donkerbruin zand, in vlak op 0,25 m-NAP en 50 cm diep (in top veen); *V17: 14de /16de eeuw.*

Perioden 4 (15de eeuw) en 4/5 (15de/16de eeuw)

- **4A** (98LIN) grote kuil in vlak op 0,04 m-NAP en 40 cm diep; *V11: 15de eeuw.*
- **4/5B** (98LIN) kuil met donkerbruin zand; *V18: 15de eeuw?*
- **4/5C** (95LIN) waterput tonput diameter 65 cm; vondstloos.
- **4/5D** (95LIN) paalsporen met donkerbruin zand; *V58-60-54-53-52: 15de/16de eeuw.*
- **4/6E** (95LIN) ovale (door gronddruk vervormde) beerput, halfsteens roodgekleurde donkergele baksteen 21,5x10x5,5 cm, verstoord door 90 cm dikke betonvloer van kelder, bodem op veendek (0,6 m-NAP) met beerlaagje van 10 cm, demping grijs kleiig zand; insteek *V17: 15de eeuw;* beer vondstloos, demping *V18: begin 17de eeuw.*

Perioden 5 (1517-1573) en 5/6 (16de/ eerste helft 17de eeuw)

- **5A** (95LIN) afvalkuil, over gedempte sloot 3K, in vlak op 0,01 m+NAP ca 40 cm diep; *V5 V9: tweede helft 16de eeuw.*
- **5/6B** (98LIN) beer legingkuil, ook een baksteen met beeraanslag 20x10,5x5,5 cm = van beerput 4/6E?); *V3 V8: tweede kwart 16de tot begin 17de eeuw.*

- **5/6C** (98LIN) grote diepe afvalkuil met bruin zand en kleiresten van omgespitte leemvloer (?), over gedempte sloten 3H en 3i, in vlak op 0,09 m-NAP en tot op veenlaag; *V5 V12: tweede helft 16de of begin 17de eeuw.*
- **5/6D** (98LIN) kuil met donkergrijs zand, doorsneden door kelder 8G, in vlak op 0,27 m-NAP 30 cm diep ; *V14: 16de/eerste helft 17de eeuw.*
- **5/7E** (98LIN) diverse paalsporen met donkerbruin zand; vondstloos en dus ondateerbaar behalve uittrekspoor paalkuil *V15: 16de/17de eeuw.*

Perioden 6 (eind 16de/eerste helft 17de eeuw) en 6/7 (17de/18de eeuw)

- **6A** (95LIN en 98LIN) demping van de grachtsoever met pakketten geel en bruin zand; *95LIN64: eind 16de eeuw; 98LIN V27 V28 V29 (opspit: 14de eeuw).*
- **6B** (95LIN) Ophoging met bruin zand op 6A, in vlak op ca 0.05 m+NAP; *V47 V50.*
- **6C** (95LIN) bedsteekelder 1,3 bij 1,8 m met toegang aan zuidkant, halfsteens geel/rood gevlekte baksteen 22x11x5 cm, vloer van rode plavuizen 19x19x3 cm rood/geel/groen loodglazuur halfsteens gelegd, bovenkant vloer 0,02 m+NAP.
- **6D** (95LIN) waterput rood/geel gevlekte baksteen halve stenen ..x9,5x4 cm (niet diep ontgraven vanwege belendingen), met langs de oostkant een stukje muur (diverse hergebruikte bakstenen) mogelijk als waterpompfundering, insteek *V61 eerste helft 17de eeuw.*
- **6E** (95LIN) askuil met rode as; *V48 eind 16de/begin 17de eeuw.*
- **6F** (95LIN) afvalkuil met donkerbruin zand, puin en afval, over kuil 6E, in vlak 1 op 0,05 m+NAP; *V45 eind 16de/begin 17de eeuw.*
- **6G** (95LIN) grote kuil met onderin een laag beer van beerputleging en daarop donkerbruin zand, in vlak 1 op 0,10 m+NAP 50 cm diep; *V46 : eind 16de/ eerste helft 17de eeuw.*
- **6H** (95LIN) funderingsrest van (tussen-?) muur, éénsteens gele baksteen 17x8,5x4 cm, met bedsteekelder 6i er aan de westkant tegenaan, doorsneden door waterkelder 6J.
- **6i** (95LIN) bedsteekelder met traptrede voor toegang aan noordkant, halfsteens rode en gele bakstenen 18x9,5x4 cm en rode plavuizenvloer met rode en zwarte glazuur 19,5x19,5x2,5 cm, demping zand en puin *V42.*
- **6J** (95LIN) waterkelder tegen bedsteekelder 6i en door muurtje 6H, halfsteens okergele baksteen 18x7,5x3,5 cm.
- **6K** (95LIN) rechthoekige beerput, grotendeels verstoord door betonbak, halfsteens rood en geel 21x10x4,5 cm, beerlaag op 0,5 m-NAP en onderkant beer op 0,95 m-NAP; insteek *V62, beer V44 eerste helft 17de eeuw.*
- **6L** (95LIN) afvalkuil met donkerbruin en grijs zand, afval en met mossellaagje, in vlak op 0.07 m+NAP 60 cm diep; *V37 V38: eind 16de/begin 17de eeuw.*
- **6M** (95LIN) askuil met bruin zand en afval en rode as met houtskool, deels buiten de opgraving en dus niet geheel geborgen, in vlak op 0,18 m+NAP en bodem rond 0,4 m-NAP; *V63: eerste helft 17de eeuw.*
- **6N** (95LIN) puinkuil, over kuilen 3o en 3P; *V22: eerste helft 17de eeuw.*
- **6o** (95LIN) waterput in de ZW hoek, houten ton diameter ca 50 cm (eventuele bakstenen kraag ontbreekt), vanwege belendingen niet ontgraven; insteek *V7 eerste helft 17de eeuw, demping V6.*
- **6P** (95LIN) kuil, over gedempte sloot 3K, in vlak op 0,01 m+NAP 45 cm diep; *V8 V32: eerste helft 17de eeuw?*
- **6Q** (95LIN) puinkuil met donkerbruin zand en puin; *V14: eind 16de/begin 17de eeuw.*
- **6R** (95LIN) afvalkuil met bruin en geel zand, oranje as en afval, over kuil 6Q, deels verstoord door 20ste-eeuwse baksteenbouw 8E; *V10: eerste helft 17de eeuw.*
- **6S** (95LIN) puinkuil met donkerbruin zand en puin; *V1: eerste helft 17de eeuw.*
- **6T** (98LIN) grote rechthoekige kuil met afval, in vlak op 0,11 m-NAP 50 cm diep; *V13: eind 16de/begin 17de eeuw.*
- **6/7U** (98LIN) muurrest van westelijke zijgevel, met aan de westkant er tegenaan waterkelder 6/7W, éénsteens van diverse hergebruikte bakstenen.
- **6/7V** (98LIN) bakstenen fundering op veldkeien, éénsteens een laag baksteen 19x9,5x4,5 cm, bovenkant op 0,25 m+NAP, grotendeels vergraven.
- **6/7W** (98LIN) waterkelder tussen muur 6/7U en dubbele waterkelder 6/7Z, halfsteens ijsselsteen met aan de noordkant een houten gootje en waterbakje (onder een regenpijp?), inwendig 0,95x2,4 m, bodem ijsselsteen op hout bovenkant bodem op 0,45 m-NAP.
- **6/7X** (98LIN) bakstenen waterput steens geel/oranje baksteen 18x9x4,5 cm, inwendig 1 meter diameter; insteek en demping vondstloos (niet diep ontgraven vanwege belendingen).
- **6Y** (98LIN) fundering zijmuur rode baksteen 17x8x4 cm.

- **6/7Z** (98LIN) dubbele waterkelder, aan westkant tegen 6/7W gebouwd, noordhelft inwendig 1,0x1,9 m en zuidoost 1,15x2,5 m, samen een tongewelf, halfsteens geel 18x8x3,5 cm met bakstenen putje aan oostkant (wateraanvoer vanaf regenpijp?) die nog eens is verlegd naar nieuw putje westelijker, overbouwd door fundering 7/8F.

Perioden 7 (tweede helft 17de en 18de eeuw) en 7/8 (tweede helft 17de/19de eeuw)

- **7A** (95LIN) puinspoor en funderingsresten van zuidelijke en westelijke tuinmuur, 1 steenlaag tweesteens rood/geel gevlekte baksteen 22x11x4 cm, bovenkant 0,41 m+NAP

- **7B** (98LIN) rioolput tegen de rooilijn, 0,6 m diep en 1,4 m breed (wellicht voor twee gemakken naast elkaar) met aanzet van een riool naar de gracht, halfsteens rood 18x8,5x4 cm, houten bodem op (bovenkant) 0,55 m-NAP, oversneden door funderingen van gebouw 7/8E; op de bodem in zand V31: *tweede/derde kwart 17de eeuw*.

- **7C** (98LIN) afvalkuil bij huis D; V30: *ca. 1740-1780*.

- **7/8D** (98LIN) muurrest van zijmuur ten oosten naast 6Y, diverse hergebruikte bakstenen, 2 lagen tweesteens bovenkant 0,08 m+NAP.

- **7/8E** (98LIN) fundering van huis (deel van Kad.A1122 in 1832?), over dubbele waterkelder 6/7Z, opgaand muurwerk éénsteens op (tweemaal?) met vertandingen verbrede driesteens vlijlaag, aan grachtzijde nog 5 steenlagen, onderlagen diverse stenen en opgaand muurwerk rood 20,5x10x4,5 cm, hoogste delen van oostelijke zijmuur op 0,23 m+NAP.

- **7/8F** (98LIN) vlijlaag driesteens breed voor fundering van achtermuur/tuinmuur, rode baksteen 22x10x5 cm; hoort bij 7/8D.

Periode 8 (19de-20ste eeuw)

- **8A** (98LIN) haard aan oostkant tegen fundering 6V, rechthoekige haardbak 0,6 x 1,2 m, rode baksteen 18x8x3,5 cm met plavuizen 18x18 cm, bodem op 0 NAP, inhoud sintels en oranje as; uit de as V22: *eerste helft 19de eeuw*.

- **8B 8C 8D** (98LIN) drie ronde puinkuilen ongeveer op een rechte lijn.

- **8E** (95LIN) bakstenen bakkersoven met oranje/gele/zwarte asresten, aan de zuidkant van het binnenterrein ('Ketting Oven' uit 1901, rechthoekig 1,5-steens muurwerk met uitgebouwd aan de zuidkant vermoedelijke stookruimte 3-steens muurwerk); baksteen 20ste-eeuws.

- **8F** (95LIN) bakstenen bakkersoven met oranje/gele/zwarte asresten, aan de oostkant van het binnenterrein recht achter Ritsevoort 12; baksteen 20ste-eeuws.

- **8G** (98LIN) souterrain kelder ('Deegkamer' uit 1901), vloerplavuizen geel/ groen glazuur 23x23 cm.

- **8H** (98LIN) bakstenen waterput, 20ste-eeuws metselwerk.

- **8i** (98LIN) vierkant (water?) putje, diagonaal geplaatst, baksteen 20ste-eeuws.

Bijlage 2 Vondstenlijsten (95LIN en 98LIN)

Rob Roedema en Peter Bitter

De onderstaande vondstenlijsten (*tabellen 5-N en 5-P*) geven een beschrijving van de vondsten, geordend per opgraving en op de chronologische volgorde van de spoorcodes. De begeleidende tabellen geven een concordantie van de vondstnummers met de spoorcodes en de spoornummers van 95LIN en 98LIN (*tabellen 5-M en 5-o*).

De vondsten worden beschreven met de codes van het Classificatiesysteem voor Middeleeuws en Postmiddeleeuws keramiek en glas, ook bekend als het 'Deventer systeem'. Ze worden geïnventariseerd met een code bestaand uit: een lettercode voor materiaal, een drielettercode voor hoofdvorm, een cijfer voor specifieke vormen, eventueel een letter voor een aanvullende aanduiding (*tabel 5-A en tabel 5-B*).

Andere afkortingen zijn: fr fragment, rfr randfragment, wfr wandfragment, bfr bodemfragment.

De dateringen worden aangeduid als jaartal of per eeuw (cijfer), halve eeuw (hoofdletter A of B) of kwart eeuw (kleine letter a, b, c of d).

code	omschrijving	code	omschrijving
pi	pingsdorf-type aardewerk	ha	'hafner' wit aardewerk
s4	steengoed 4 (bijna-steengoed)	we	weser aardewerk
s5	steengoed 5 (proto-steengoed)	m	majolica uit de Nederlanden
s1	steengoed 1 (zonder glazuur/engobe)	f	faïence uit de Nederlanden
s2	steengoed 2 (met glazuur/engobe)	sp	spaanse majolica/faïence
kp	kogelpotaardewerk	p	aziatisch porselein
g	grijs aardewerk	ep	europes porselein
r	rood aardewerk	s3	steengoed 3 (industrieel)
w	wit aardewerk	gl	glaswerk

Tabel 5-A Codes voor bakselsoorten in het Deventer Systeem

code	hoofdvorm	code	hoofdvorm	code	hoofdvorm	code	hoofdvorm
bak	bakpan	kmf	komfoor	oli	olielamp	spi	spinsteen
bek	beker	kog	kogelpot	pis	pispot	stk	steelkom
bor	bord	kom	kom	plo	ploischotel	tes	(vuur-)test
dri	drinkschaal	kop	kop	pot	pot	ver	vergiet
fle	fles	kwi	kwispedoor	roe	roemer	vet	vetvanger
gra	grape	lek	lekschaal	sne	snelle	vst	vuurstolp
kan	kan	min	miniatuur	spa	spaarpot	zal	zalfpot

Tabel 5-B Codes voor hoofdvormen in het Deventer Systeem

Vondstenlijst van de opgraving 95LIN:

Vnr	Spoorcode	Datering	Vnr	Spoorcode	Datering	Vnr	Spoorcode	Datering	Vnr	Spoorcode	Datering
95LIN1	6N	17A	95LIN18	4/6E-c	17a	95LIN37	6L	16d/17a	95LIN52	4/5D	15/16
95LIN2	3D	YT/RT?	95LIN19	2B	RT	95LIN37B	1A	YT?	95LIN53	4/5D	15/16
95LIN3	3M	14A	95LIN20	3N ca	14B	95LIN38	6L	16d/17a	95LIN54	4/5D	15/16
95LIN4	3M	14A	95LIN21	3o	14	95LIN39	3L	14	95LIN56	x	16-18?
95LIN5	5A	16c	95LIN22	6N	17A?	95LIN41	3E	14A	95LIN57	3F	14
95LIN6	6o-c	16d/17A	95LIN23	3P	14	95LIN42	6i-b	17	95LIN58	4/5D	15/16
95LIN7	6o-a	16d/17A	95LIN24	3P	14ac	95LIN44	6K-b	17A	95LIN59	4/5D	15/16
95LIN8	6P	17A?	95LIN25	3L	14	95LIN45	6F	16d/17a	95LIN60	4/5D	15/16
95LIN9	5A	16c	95LIN26	3N	14	95LIN46	6G	16d/17A	95LIN61	6D-a	17A?
95LIN10	6R	17A	95LIN28	1A	IJT?	95LIN47	6B	16b	95LIN62	6K-a	17A
95LIN12	3A	14A	95LIN30	3L	14	95LIN48	6E	16d/17a	95LIN63	6M	16d/17a
95LIN14	6Q	16B/17A	95LIN32	6P	17A	95LIN49	3Q	14bc	95LIN64	6A	16d
95LIN15	3K	14ac	95LIN34	3M	14?	95LIN50	6B	16A	95LIN65	2A-b	(14)
95LIN16	3E	14A	95LIN35	3E	14A	95LIN51	6B	18/19A	95LIN67	2A	RT
95LIN17	4/6E-a	15	95LIN36	3C	13						

Tabel 5-M Vondsten uit 95LIN: concordantie van vondstnummers en spoornummers, met dateringen

Spoorcode	Vondst-omstandigheden	Vnr	Materiaal	Datering
1A	oude woonlaag roodbruin zand	95LIN28	IJzertijd/Romeinse tijd 2 wfr ND en 1 bfr platte bodem inw en breuk zwart met uitw rossigbruin (veel kwarts tot 2 mm); 7 gehakte botfragmenten	IJzertijd?
1A	oude woonlaag' (dubbel Vnr)	95LIN37B	2 fragm bot	YT?
2A	demping plaggenput waterput	95LIN67	div fragm Romeinse tijd	RT
2A-b	in plaggenwand waterput (nazakking?)	95LIN65	1 oor g-kan-	
2B	onderkant greppel door oud oppervlak, grijs zand (sloot vanaf hoger niveau!)	95LIN19	1 wfr IJzertijd/Romeinse tijd (bleek rose-oranje baksel met grijswit oppervlak)	RT
3/5A	spitsporen tuinaarde	95LIN12	2 wfr IJzertijd/ Romeinse tijd; 1 wfr s4-kan-; 1 rfr r-bak-1, 3 wfr rood spaarzaam glazuur; 2 wfr grijs	14
3C	sloot 5	95LIN36	2 wfr IJzertijd/Romeinse tijd; 1 wfr kogelpot?; 2 wfr kp- borstelstreek; 1 fr verbrand bot	13
3D	sloot	95LIN2	1 wfr IJzertijd/Romeinse tijd (vrij hard, zandig, dgr kern geel/rossig oppervlak)	YT/RT?
3E	sloot 2	95LIN16	1 fragment koper/brons ND	
3E	sloot 2	95LIN35	21 wfr IJzertijd/Romeinse tijd (14x kleine brokjes); 2 wfr pi-, 2 wfr kp- laat baksel; 1 rfr s4 Siegburg; 1 bfr s1 Siegburg grove standing 14A; 1 bfr r-bak-; 1 rfr g-kom/vst, 1 oor g-kan-, 3 wfr grijs; 4 fragm baksteen, 1 spijker, 1 fragm rode zandsteen, 9 ijzerslakken	14A
3E	sloot 2	95LIN41	3 fragm IJzertijd/Romeinse tijd; 1 bfr s1-kan- grove standing; 4 wfr grijs; 1 rfr r-gra-, 1 rfr r-kan- zwaar worstoor	
3F	OW-sloot Nkant	95LIN57	1 wfr pingsdorf	
3K	sloot 1	95LIN15	ca 20 erg kleine wfr kogelpot of inheems-romeins; 1 wfr pi- onversierd; 1 wfr s1-kan-15, 1 wfr s1- Siegburg; 1 rfr kp-kog/kom 12/13?; 1 wfr rood; 1 wfr grijs; 1 fr ijzerslak	14ac
3L	sloot 3	95LIN25	4 wfr en 1 rfr IJzertijd/Romeinse tijd; 1 wfr pi-; 1 wfr s4- Siegburg; 1 wfr s2-kan- Langerwehe; 1 rfr r-bak-502 platte steel; 5 ijzerslakken, 1 ijzeren mes met benen opschuifheft (volledig roest), 1 ijzeren spijker, 1 fragm slijpsteen;	
3L	sloot 3	95LIN30	1 wfr inheems-romeins?, IJzertijd/Romeinse tijd: 3 wfr 1 bfr 3 wfr alle met strohaksel gemagerd; 1 ijzerslak zeer licht (wolf?)	
3L	brede sloot	95LIN39	1 wfr rood	
3M	sloopkuil van vierkante waterput	95LIN3	IJzertijd/Romeinse tijd: 1 wfr zwart gesmoord), 1 bfr platte bodem klein potje grijs	
3M	sloopkuil van vierkante waterput	95LIN4	1 fr natuursteen wschl maalsteen vulkanisch	
3M	sloopkuil van vierkante waterput	95LIN34	IJzertijd/Romeinse tijd (sterk verweerd): 22 + 36 wfr kleine brokjes, 7 wfr niet besmeten, 2 wfr besmeten, 3 rfr verticale rand, 3 bfr platte bodem, 1 aardewerk schijf; 1 wfr pi? (of wm- 10de eeuw? hard wit zandig baksel), 1 wfr late kogelpot, 1 bfr rood, 1 fragm baksteen	14?
3N	greppel druipgoot ?; spoor V20 erbij?	95LIN26	2 wfr inheems-romeins, 2 ijzerslakken	
3N ca	grijze zandplek, mogelijk bij greppel V26	95LIN20	1 wfr IJzertijd/Romeinse tijd; 1 bfr s1-kan gladde standing gevlamd 14B/15A, 1 wfr s1-kan-; 1 bfr g-kom- lobvoeten, 2 wfr grijs; 2 wfr rood	14B
3o	puinspoor	95LIN21	1 wfr pi-; 1 wfr s1 Siegburg 14; 1 bfr grijs lobvoet; 1 rfr r-gra-, 1 wfr rood; 1 gesleten fragment slijpsteen	14

Tabel 5-N Vondsten uit 95LIN: vondstenlijst op volgorde van de spoorcodes, blad 1 van 4

Spoorcode	Vondst-omstandigheden	Vnr	Materiaal	Datering
3o	greppel	95LIN21	2 rfr rood ND	
3P	donkerbruin zand in kuil	95LIN23	1 wfr IJzertijd/Romeinse tijd; 1 bfr s2-kan- dubbele standing; 1 slak/sintel	14
3P	kuil	95LIN24	1 bfr s1-kan Siegburg grove standing 14ac; 1 bfr r-gra-, 1 rfr rood ND	14ac
3Q	kuil grijs zand	95LIN49	1 wfr s1-kan- Siegburg	14bc
4/5D	paalspoor d.grjs zand (vierk.paal ws uittrekspoor)	95LIN52	1 wfr kp-; 1 wfr rood	
4/5D	paalspoor d.grjs zand (vierk.paal ws uittrekspoor)	95LIN53	1 wfr rood 14/16	
4/5D	paalspoor d.grjs zand (vierk.paal ws uittrekspoor)	95LIN54	1 wfr rood	
4/5D	paalspoor d.grjs zand (vierk.paal ws uittrekspoor)	95LIN58	2 wfr kp-, 1 wfr rood	
4/5D	paalkern paalkuil donkergrijs zand	95LIN59	1 wfr kp-	
4/5D	paalspoor d.grjs zand (vierk.paal ws uittrekspoor)	95LIN60	1 wfr rood	
4/6E-a	insteek beerput	95LIN17	1 bfr s2-kan/pot dubbele standing Langerwehe; 1 rfr r-bak-2 platte steel, 1 steel plat en breed r-bak- 15de, 1 rfr r-pot-	15
4/6E-c	demping beerput	95LIN18	1 rfr s2-kan- Aken/Raeren; 1 rfr r-bak-13, 1 bfr r-gra-19, 1 rfr r-gra-30, 1 prof r-kmf-3, 1 rfr r-oli-, 2 wfr rood	16B/17A
5A	afvalkuil (=V9)	95LIN5	1 rfr r-bor-6 NH slibdec., 1 fr r-bor- NH slibdec., 1 compl r-bor-6 NH slibdec (95LIN5-A: 34/6 cm, gele en groene slibdec uil met drieklaver, vuurslag en rozetten, streepjesrand, lobvoeten gesleten), 1 compl r-gra-29 (95LIN5-B: diam 13 h 9,5 cm, wit aanbaksel, gesleten poten beroet scherp uit rand), 4 wfr r-gra- (1x tuitpot, 1x inw mangaan), 3 rfr r-gra-19a (1x met slibboogjes), 17 rfr r-gra-34b, 1 rfr r-kom-35, 1 rfr r-kom-57 NH slibdec., 7 rfr r-kop-2, 1 rfr r-kop-7 (inw groen), 4 fr r-kop-, 1 prof en 1 rfr r-oli-2, 5rfr r-pis-, 2 rfr r-pis-19, 4 rfr r-stk-5, 5 rfr r-tes-6, 1 bfr r-tes- lobvoeten, 1 wfr r-vst- NH slibdec. (o.a. vuurslagmotief), 1 bfr r-zal-; 5 rfr w-bak-5 ronde stelen (2x geel 3x groen inw), 1 prof w-bor-5 inw groen, 1 prof w-gra-14 twee lintoren, 1 wfr w-kan- uitw geel, 2 wfr w-kop-9, 1 fr w-kop-, 1 fr w-min-vst decoratie witte appliques, 1 fr w-pis-, 1 prof w-spa-5 (diam/h 7/ 8,5 cm; standvoet, bol, knopje ontbreekt), 1 wfr w-vst- (linkerkant achterplaat; rode kleistrip, stempelwerk, groen loodglazuur), 8 fr wit;	16B
5A		95LIN5	1 fr ha-bor-1, 1 rfr en 1 prof ha-gra-7 (diam/h 15/ 17 cm; twee lintoren, fijne diepe draairibbels, tonvorm vlakke bodem, 3 dubbel-gevouwen poten); 1 rfr m-bor-5 16b rozet binnen a la porcellana motief en sgraffitoband, 1 rfr m-bor-5 16c rozet (verbrand), 1 rfr m-bor-5 sgraffitorand 16c, 1 rfr m-bor-10 polychroom 1525-1560 wentelend motief, 1 rfr m-bor-10 polychroom 1550-75 rozet en vlag met driehoeken blauw/oker, 1 wfr m-bor- rozet, 1 wfr m-bor- a la porcellana decor, 1 wfr m-bor- sgraffitorand, 1 wfr m-bor-, 1 rfr m-dri-1 (zwart, verbrand); 2 fr gl-; 7 stukjes vensterglas; 1 ijzeren meslemmet	16B

Tabel 5-N Vondsten uit 95LIN: vondstenlijst op volgorde van de spoorcodes, blad 2 van 4

Spoorcode	Vondst-omstandigheden	Vnr	Materiaal	Datering
5A	afvalkuil (=V5)	95LIN9	1 rfr s2-kan-10, 1 rfr s2-kan-12, 1 prof s2-kan-40 baardman Keulen/Frechen (95LIN9-A : diam 13,5 h 17 cm, baardman ornamentale band op buik en appliques portretten en acanthus, deel oor ontbreekt ivm deksel), 3 rfr s2-kan-41 (1x rozenloof), 5 fr s2-kan Aken/Raeren 16A, 1 wfr s2-kan- Keulen/ Frechen 16bc (tekstband portretten acanthus), 1 fr s2-kan Keulen/ Frechen (wschl baardman 16c); 1 compl s2-bek-3 Keulen/Frechen 1525/1600 (95LIN9-B : diam/h 13/ 9,5 cm, Adam en Eva met appel aan weerszijden van boom der kennis),	16B
5A		95LIN9	6 rfr r-bak-5, 1 rfr r-bak-15, 2 rfr r-bak-23, 1 rfr r-bak-27, 5 fr r-bak-, 5 rfr r-bor-1 (1x gele sliblaag), 8 rfr r-bor-6 (3x groene spiegel, 2x sliabboogjes op spiegel), 1 rfr r-bor-22, 2 fr r-bor-, 1 rfr r-kom-6, 2 fr r-kom-, 1 rfr r-lek-7, 2 prof r-lek-7 (diam/h ..7 cm; manchetrans, sleets, oren ontbreken, bovenz loodglaz), 1 prof r-vet-1 (32/ 62 cm, bijna gesloten geknepen steel, vingerindrukken versiering), 1 prof r-vet-3 (34/60 cm, halfgesloten steel, 3 lobvoeten), 3 fr r-vst; 2 bfr m-bor- (blauw/oranjegeel op wit: rozet omgeven door wentelend motief); 5x dakpan, 6x daktegel	16B
6A	aanplemping oever vestgracht Lindegracht	95LIN64	3 wfr s2-kan Aken/Raeren, 1 wfr s2-kan Keulen/Frechen; 1 bfr grijs lobvoet; 1 rfr r-bak-2, 1 rfr r-bak-5, 1 rfr r-bor-1, 1 fr r-bor- NH slibdec, 1 bfr r-gra-, 1 bfr r-tes, 24 fr rood-; 1 rfr w-bak-5, 2 fr w-kop-; 1x mesheft, 1x wetsteen, 1x dakpanfragment als ovenproen gebruikt,	16d
6B	ophoging/plek donkerbruin zand met puin	95LIN47	1 wfr s5- ; 1 bfr s1-kan- ; 1rfr en 3 wfr kp-; 1 rfr r-bak-2, 1 rfr r-bak-5, 3 rfr r-gra-8, 1 bfr r-gra-, 1 fr r-kop-, 1 rfr r-tes-3, 1 wfr rood; 1 rfr w-gra-28b (of hafner?), 1 fr w-gra/pis, 1 fr w-kop-; 2x sintel, 1x brok steenkool	16b
6B	ophoging N-kant	95LIN50	1 wfr s1-kan- Siegburg; 1 wfr s2-kan; 1 rfr grijs; 1 rfr r-bak-2, 1 rfr r-gra-8 inw mangaan, 1 rfr r-kom-, 3 wfr rood;	16A
6B	plek/laag donkerbruin zand Nkant	95LIN51	8 wfr en 2 rfr ND en 1 oor rood; 1 rfr wit felgroene glazuur 19, 2 wfr wit; 1 pijpensteel dun, 2 fr vensterglas	18/19A
6D-a	insteek waterput	95LIN61	1 wfr r- NH slibdec., 4 fr rood; 1 rfr w-gra-	17A?
6E	askuil	95LIN48	1 compl r-bak-4 (95LIN48-A : 21,5/ 8,5 cm, sterk samengeknepen steel, zwaar beroet) - geen andere vondsten	16d/17a
6F	afvalkuil, over askuil V48	95LIN45	1 wfr inheems-romeins/kogelpot; 1 rfr kp-kog- laat; 2 wfr en 1 rfr s2-Aken/Raeren/Langerwehe; 1 prof en 5 rfr r-bak-4, 1 bfr r-bak-, 1 rfr r-bor-6 NH slibdec. streepjesrand en rozetje kleine scherf, 1 rfr r-bor-6 onversierd, 1 wfr r-bor- ringeloordec, 1 bfr r-bor- geel fond, 2 rfr r-gra-8 (1x misbaksel glazuur op breuk), 1 prof en 1 rfr r-gra-19, 2 prof r-gra-34, 2 prof r-kop-2, 2 prof r-kop-17, 1 bfr r-kop- standring, 1 rfr r-oli-2, 1 prof r-stk-6, 1 rfr r-tes-4 ongeglazuurd, 10 wfr rood; 1 compl ha-gra-4 (95LIN45-A : diam/h 15/13,5 cm, model hafner tonvorm met 2 lintoren en 'Duitse dubbelgevouwen poten' maar met rood aanbaksel), 1 rfr w-oli-, 1 rfr w-gra/pot, 1 wfr w-gra-, 4 wfr wit; 1 wfr m-bor- polychroom, 1 wfr m-bor- wit, 1 wfr m-zal- albarello blauwe letters; 1 fragm natuursteen marmer, 5 ijzerslakken, 1 brok steenkool; 1 fr daktegel 1 cm dik; 2 ijzeren spijkers, 1 ijzeren plaatje ND	1575/ 1625
6G	kuil beerput-leging, onderin 10 cm laag beer, afgedekt d.bruin zand	95LIN46	1 rfr r-kop-2, 1 fr r-kop-, 1 fr r-pis/pot; 1 fr w-pis- groen; 1 compl we-kom-1 (95LIN46-A : 24/9 cm, geel baksel, gele en rode kronkellijnen in band langs rand en als vijfpunt op spiegel, 2 hor. worstoren, gat in bodem, inw verweerd/gesleten, beroet); 3 rfr m-bor-5 blauw wit dambord en kabelrand (diameter 1x 20 cm, 1x 32 cm, 1x ND)	1575/ 1600- 1650
6i-b	puin in bedsteekelder	95LIN42	1 prof r-gat- op standring	
6K-a	insteek beerput (beerlaag V44)	95LIN62	1 wfr grijs	

Tabel 5-N Vondsten uit 95LIN: vondstenlijst op volgorde van de spoorcodes, blad 3 van 4

Spoorcode	Vondst-omstandigheden	Vnr	Materiaal	Datering
6K-b	beerlaag rechthoekige beerput	95LIN44	1 compl r-bak-4 (95LIN44-D: 23/5,5, sterk geknepen steel, beroet), 5 rfr en 1 compl r-gra-19 (95LIN44-C: diam/h 14,5/13 cm, beroet gesleten, vert worstdoor, schenklip t.o.oor), 1 rfr ND en 1 bfr en 1 wfr r-gra-, 1 prof r-kop-13, 3 bfr en 1 wfr r-kop-, 5 wfr en 4 rfr ND rood; 1 compl w-kop-3 (95LIN44-A: diam/h 13/7 cm, groen glazuur, vert lintoor), 1 compl w-kop-9 (95LIN44-B: diam/h 15/7 cm, groen, 1 hor en 1 vert worstoor), 1 rfr ND en 4 wfr en 1 oor wit; 1 rfr m-bor- blauw-wit dambord kabelrand 17A;	17A
6L	afvalkuil bovenlaag	95LIN37	1 rfr r-bak-5, 1 prof r-gra-8b, 2 prof en 1 rfr r-gra-19, 1 prof r-gra-34, 1 rfr en 1 bfr r-gra-. 1 rfr r-kop-17, 1 bfr r-lek-, 1 prof r-oli-2, 1 prof r-tes-1 steeltje, 2 bfr standring en 1 rfr ND en 1 oor rood; 1 wfr m-bor- blauw op wit	16d/17a
6L	afvalkuil onderlaag	95LIN38	1 rfr r-bak-3, 2 rfr r-bak-5, 1 rfr r-bor- inw groene slib, 1 rfr r-gra-19, 1 rfr r-gra-34, 1 bfr r-stk-, 1 rfr ND rood, 1 fragm leisteen	16d/17a
6M	askuil	95LIN63	(1 bfr p-bor- 18A !); 1 fr s2-kan Aken/Raeren; 1 fr r-bak-, 1 fr r-gra-, 1 fr r-kmf-, 3 rfr r-kop-2, 1 fr r-oli-, 1 rfr en 1 compl r-tes-3 (95LIN63-B: diam/h 13,5/6,5 cm poten gesleten, secundair als speciepot), 1 fr rood; 2 fr w-gra- (1x inw geel, 1x inw groen), 1 fr w-pis-2 groen, 1 compl w-zal-5 (95LIN63-C: diam/h 4,5/3 cm inw glazuur, rode aanbaksels), 2 fr wit; 1 gave we-gra-2 (95LIN63-A: diam/h 12/ 15,5 cm), 1 fr f-bor-; 1 wfr gl-bek-19 wafelbeker grote wafels	16d/17a
6N	puinkuil	95LIN22	1 rfr r-blo- kraagrand dekselgeul; 2 dikke pijpestelen; 1 fr golfpan, 3 fr plavuis of daktegel met loodglazuur	17A?
6o-a	insteek waterput	95LIN7	1 wfr s2- bruingrijs glazuur rose baksel Aken/Raeren?, 1 rfr r-bak-4, 1 rfr r-bak-10, 1 rfr r-gra-34, 1 rfr r-tes-, 3 wfr rood; 1 wfr wit; 1 rfr m-bor- (klein fragm, blauw beschilderd cirkels zonder kabelrand)	16d/17A
6o-c	demping waterput	95LIN6	1 rfr r-gra-34, 1 bfr r-kom/kop standring	16d/17A
6P	kuil met grijs zand (=V8)	95LIN32	1 rfr m-bor- polychroom, 1 fr daktegel?	17A
6P	kuil met grijs zand (=V32)	95LIN8	1 wfr s2-kan bruin, 1 bfr s2-kan standring; 1 rfr r-bor-1	
6Q	puinplek	95LIN14	1 rfr r-bak-4, 1 wfr rood; 1 rfr w-bak-4 ronde steel	16B/17A
6R	askuil	95LIN10	1 rfr r-bak-5, 5 rfr r-gra- ND, 1 bfr rood standring, 1 rfr ND en 10 wfr rood; 1 steel w-bak-; 1 bfr w-gra (platte bodem afgesneden als hafner maar Hollandse pootjes); 1 bfr m-bor- blauw-wit rozet met a foglie omlijsting, 1 wfr m-bor- blauw-wit sgraffito band	17A
6S	uit kuil	95LIN1	2 rfr en 2 bfr r-gra-, 1 bfr r-oli-, 1 bfr r-pot/kan standring, 1 steel rood (r-stk?) geheel dubbelgevouwen, 1 rfr ND en 2 wfr rood; 1 rfr m-bor- polychroom 17A	17A
x	kuil donkerbruin zand en puin	95LIN56	1 wfr s5-; 1 rfr r-bak-4, 1 bfr r-gra- spaarzaam glazuur, 1 pootje r-bak/stk 17/18; 1x spijker/nagel; 1x sintel	16-18?

Tabel 5-N Vondsten uit 95LIN: vondstenlijst op volgorde van de spoorcodes, blad 4 van 4

Vondstenlijst van de opgraving 98LIN:

Vnr	Spoorcode	Datering	Vnr	Spoorcode	Datering	Vnr	Spoorcode	Datering	Vnr	Spoorcode	Datering
98LIN2	3K	16bc	98LIN9	3/5S	14/16	98LIN16	3H	14B- 15	98LIN25	3/4R	14/15
98LIN3	5/6B	16A-16B	98LIN10	x		98LIN17	3/5T	14/16	98LIN27	6A	(14)
98LIN4	3i	14/15	98LIN11	4A	15	98LIN18	4/5B	14/15	98LIN28	6A	(14)
98LIN5	5/6C	16B	98LIN12	5/6C	16B	98LIN20	3B	13	98LIN29	6A	(14)
98LIN6	3H	14B- 15	98LIN13	6T	16d/ 17a	98LIN22	8A	19A	98LIN30	7C	18B
98LIN7	3J	15/16	98LIN14	5/6D	16/17A	98LIN24	x	1575	98LIN31	7B	17bc
98LIN8	5/6B	16A-16B	98LIN15	5/7E	16/17						

Tabel 5-o Vondsten uit 98LIN: concordantie van vondstnummers en spoornummers, met dateringen

Spoorcode	Vondst-omstandigheden	Vnr	Materiaal	Datering
3B	kuil	98LIN20	3 fr inheems-romeins/IJzertijd; 2 wfr pi-; 1 wfr s5; 3 fr baksteen	
3H	greppel	98LIN16	1 bfr s1-kan grove standring, 1 wfr s1-kan-15, 1 rfr s1-kan-13 braamstempel op schouder, 2 wfr s1-kan- (1x gevlamd); 1 rfr r-bak-2, 1 rfr r-bak-, 1 rfr r-bak- platte steel, 1 rfr r-gra-20, 1 compl r-gra-112a (98LIN16-A: klein model beroet, 9,5/ 10,5 cm, 2 slibboogjes op schouder onder schenklip), 1 rfr ND en 1 bfr r-gra-; 1 fr plavuis ongeglazuurd 4,2 cm dik; divers grof bot slachtafval rond	14B/15
3H	greppel	98LIN6	1 wfr s1- Siegburg; 1 bfr r-bak-	14/15
3i	greppel	98LIN4	1 wfr inheems-romeins/IJzertijd; 1 rfr r-gra-spaarzaam loodglazuur, 1 wfr rood	14/15
3J	greppel	98LIN7	1 fr r-pot hengselpot geknepen hengsel	15/16
3K	slootvulling bovenlaag (nazakking)	98LIN2	1 bfr s2-kan- standvoet 16, 1 bfr s2- Aken/Raeren 15/16; 1 rf r-gra-34 inw koperoxide, 1 rfr r-kop-22, 1 prof r-pis-12, 5 wfr rood; 1 rfr w-gra-6, 2 wfr wit	16bc
3/4R	mestkuil	98LIN25	2 wfr s1-kan Siegburg; 1 rfr r-kom-	14/15
3/5S	kuil	98LIN9	1 wfr en 1 oor rood	14/16
3/5T	kuil	98LIN17	1 fr oor en 6 wfr rood	14/16
4A	kuil	98LIN11	1 wfr s2-kan- Aken/Raeren 15de; 1 rfr r-bor-1 ringeloordec spiegel, 1 rfr r-bor- witte spiegel, 1 rfr en 1 bfr r-gra-, 1 wfr rood; 2 fr daktegel	15
4/5B	kuil	98LIN18	3 wfr s1-kan Siegburg; 1 rfr s2-kan Langerwehe; 1 bfr r-bak-, 1 bfr r-kan- lobvoetenkrans;	14
5/6B	beerput leging (ook 98LIN8)	98LIN3	1 bfr s1-dri- Siegburg; 1 rfr r-bor-6, 3 rfr en 2 bfr r-gra-, 1 rfr r-kop-, 1 rfr r-tes-4, 2 rfr r-vet-1, 7 wfr rood; 1 rfr w-bak-5, 1 bfr w-kop-, 1 bfr wit standring, 1 rfr ND en 2 wfr wit; 1 rfr m-bor- blauw-wit sgraffito	16A-16B
5/6B	= 98LIN3 beerput leging	98LIN8	1 rfr r-gra-18, 1 bfr r-kop-, 2 wfr rood; 1 rfr w-kop-2 geheel geel, 1 rfr w-pis-2 geheel groen; 1 rfr m-bor- blauw-wit sgraffito band langs vlag klein fragm	16A-16B
5/6C	= 98LIN5 afvalkuil	98LIN12	1 rfr r-gra-19, 1 bfr r-kop-, 4 wfr rood; 1 wfr wit	16B
5/6C	afvalkuil	98LIN5	2 rfr r-bak-5 (1x geknepen steel), 1 bfr r-bor-ringeloorboogjes, 1 rfr r-gra-, 1 rfr r-stk-5 geknepen steel, 2 fr steel geknepen; 1 wfr gl-sta- zeshoekig geribbeld oppervlak; 3 fr vensterglas	16B
5/6D	kuil	98LIN14	1 wfr r-pot- (aspot?)	16/17A
5/7E	paalkuiltje	98LIN15	1 wfr gl-bek-	16/17
6A	laag vuil zand	98LIN27	6 wfr inheems-romeins/IJzertijd, 2 wfr wm-Andenne; 4 wfr s1-kan Siegburg; 3 wfr grijs	(14)
6A	onderste laag gracht	98LIN28	1 wfr pi- beschilderd; 2 rfr en 1 wfr s1-kan Siegburg; 1 rfr en 3 wfr grijs	(14)
6A	bovenlaag gracht	98LIN29	1 bfr en 1 wfr s2-kan Langerwehe/ Aken/ Raeren; 1 rfr r-bak-1, 1 bfr r-kan- lobvoetenkrans, 3 wfr rood	(14)

Tabel 5- P Vondsten uit 98LIN: vondstenlijst op volgorde van de spoorcodes, blad 1 van 2

Spoorcode	Vondst-omstandigheden	Vnr	Materiaal	Datering
6T	afvalkuil	98LIN13	1 wfr s2-kan/pot groot formaat; 2 rfr r-bor-6 onversierd, 2 bfr r-gra-, 2 compl r-kom-58 (98LIN13-A en -C: b/h 23/8 en 24,5/9,5 cm, -A: inw loodglazuur, C: NH slibdec rozet inw, streepjes vlag; beide twee ophanggaatjes in rand), 1 bfr r-kop-, 1 rfr r-lek-, 1 rfr r-pis-5, 1 compl r-tes-1 (98LIN13-B: vierkant 13,5-10,5/8,5, steeltje afgebroken 3 poten gesleten), 1 rfr r-tes-10, 1 bfr standring en 2 oren en 2 rfr ND en 7 wfr rood; 1 rfr w-bak-11 met aanzet ronde steel; 1 fr dakpan als proen gebruikt	16d/ 17a
7B	rioolput	98LIN31	1 bfr r-oli-, 1 wfr rood; 1 dikke pijpesteel; 1 fr gl-stf kleurloos 8 mm dik fragm 7,3 m; 1 rood plavuisje 11,8x11,8x2,5 cm bruin loodglazuur 5 putjes erin als dobbelsteengetal 5	17bc
7C	afvalkuil	98LIN30	(opspit: 1 bfr lobvoeten en 1 wfr grijs aardewerk) 1 bfr s2-fle-6 Westerwald grijs met blauwe bloem; 1 rfr r-bor-10 Nederrijns vlechtmat decor, 1 bfr r-gra- wijde sluitpan, 1 oortje r-gra- puntoor sluitpan, 1 wfr r-kop-4 golflijnen, 1 rfr r-tes-1; 1 compl w-kom-15 (98LIN30-B: 28,5/ 12,5 cm inw geel glazuur, 2 hor worstoren, sterk verweerd), 1 rfr w-pot-5 tuitpotje, 1 prof w-pot-8 onderzijde standring beroet, 2 wfr wit;	18B
7C		98LIN30	1 prof f-bor-12 schoteltje bloemmotief sterk verweerd, 1 gave f-zal-1 (98LIN30-A: 7/4 wit bovenzijde rand gesleten); 1 rfr p-bor- schoteltje, 1 prof p-kop-4 (uitw landschap, inw geometr band langs rand, bruine bies op rand); 1 bfr s3-kop- white saltglazed stoneware; 1 bfr ep-min-bor Saksen Zwiebelmuster (98LIN30-C: bovenz blauw motief, onderz stempelmerk '4015');	18B
7C		98LIN30	1 fr wandtegel rood baksel blauw mansfiguur 17A; 2 fragm vensterglas en 4 frag loodstrip; 1 wfr en 1 rfr gl-, 1 rfr gl-bor-, 1 prof en 2 compl gl-fle-21 Dutch onion (98LIN30D en -E: beide groen 14/18 cm); kleipijpen 6 ovoïde ketels geglaasd (Gouds bijmerk; hielmerken 2x zwijn, 2x kruisboog, 1x leeuw, 1x ND) en 28 steelfragmenten	18bc
8A	haard inhoud	98LIN22	1 wfr rood; 1 fr ketel kleipijp 19A hielmerk AE gekroond, 3 steelfragm	19A
	kuil ?	98LIN10	1 rfr s2-kan-; 1 fr dakpan als proen met aanbaksel r-bor/kom lobvoet	
	aanleg vlak	98LIN24	MUNT: penning/halve duit 1575	1575

Tabel 5- P Vondsten uit 98LIN: vondstenlijst op volgorde van de spoorcodes, blad 2 van 2

Bijlage 3 Archiefbronnen over eigenaren en bewoners van Lindegracht 10-16 en het achterterrein van Ritsevoort 8/10 en 12

Jan Klinkert en Peter Bitter

Toelichting op de bronnen

De meeste bronnen betreffen de eigenaren en slechts in beperkte mate zijn er gegevens overgeleverd over huurders. Huurovereenkomsten werden slechts zelden notarieel vastgelegd en de data over huurders komen dan ook uit de vergelijking van de eigenaarsgegevens met incidentele 18de-eeuwse belastinglijsten waarin per bewoner een belastingaanslag is genoteerd en uit de vergelijking met enkele 19de-eeuwse inwonerslijsten van de stad. In de afgelopen 20 jaar zijn steeds meer archiefbronnen digitaal ontsloten en veel informatie is al te vinden via internet, met name op websites van archiefdiensten zoals de website www.regionaalarchiefalkmaar.nl.

Archiefbronnen over eigenaren

De belangrijkste bron over eigendommen zijn de afschriften van koopakten. Transacties werden door de notaris schriftelijk vastgelegd in akten waarvan de afschriften door de stad werden bewaard in het Oud Notarieel archief Alkmaar (=ONA). De eigendomsoverdrachten (transporten) van onroerende goederen werden vanaf de middeleeuwen tot de Franse tijd ook geregistreerd bij de rechtbank in het Oud Rechterlijk archief Alkmaar (=ORA). Omdat er geen huis- of kavelnummering was, werd in de transportakte de locatie van een perceel omschreven door een verwijzing naar de burens. Bij de verkoop konden voorwaarden (condities) worden gesteld aan de koper, financiële afspraken vastgelegd over de omgang met hypotheek en andere schulden die op het huis rusten, terwijl werd vastgelegd hoe de verkoper aan het onroerend goed was gekomen en vanaf tweede kwart 17de eeuw ook wanneer (de 'aankomsttitel'). Van de transportakten uit de late 16de tot eind 18de eeuw zijn door Jan Klinkert volledige transcripties gemaakt.¹⁹ Deze zijn hier door Peter Bitter samengevat.

De Verpondingen (=Verp. of Vp) waren een jaarlijkse heffing door de Staten van Holland aan de eigenaren van onroerende goederen. De heffing werd al sinds de middeleeuwen gebaseerd op de huurprijs van het onroerend goed of, als het door de eigenaar zelf gebruikt werd, een taxatie daarvan. In 1628 en 1730 werden de 'huurwaarden' voor de verpondingen opnieuw opgenomen en getaxeerd in een 'Redres' ofwel herziening. In 1730 werd de aanslag ter hoogte van 1/8 van de huurwaarde terug gebracht tot 1/12 van de huurwaarde. Voor Alkmaar zijn van deze jaarlijkse heffingen alleen de verpondingslijst van 1718-1727 en het Redres van 1730 bewaard. In het Redres van 1730 zijn per kavel de naam van de eigenaar en de oude en de nieuwe heffing genoteerd, met een paar steekwoorden over de aard van het onroerende goed en het onderscheid tussen huur en taxatie. In de opeenvolgende verpondingslijsten zijn ook wijzigingen van eigenaar genoteerd met naast de naam meestal (maar niet altijd) het betreffende jaartal. In 1718, 1765 en 1779 zijn nieuwe overzichten gemaakt - de in dat jaar vermelde personen waren vaak al eerder eigenaren geworden. Wijzigingen in de panden leidden tot aanpassingen van de verpondingen en dit werd bijgehouden in een 'Quohier' en een 'Lijst van Nieuwgetimmerde Huizen' - deze zijn alleen voor de perioden 1654-1665 en 1750-1793 bewaard gebleven.

Het eigendom van onroerende goederen is vanaf 1832 vastgelegd in het kadaster waarbij elk perceel een kadastraal nummer kreeg (op basis van opnamen in 1826), met nauwkeurig opgemeten kadastrale kaarten (de Kadastrale Minuut). Op de Oorspronkelijk Aanwijzende Tafels (=OAT) is de eigenaar vermeld met enkele administratieve gegevens over het perceel: **kig**=kadastraal inkomen gebouwen berekend als 75% van de huurwaarde van huizen en 67% van de huurwaarde van andere gebouwen; **kio**=kadastraal inkomen ongebouwd; **srt**=soort 1=woonhuis, 2=pakhuis, 3=stal/wagenhuis, 4=werkplaats, 8=leeg erf en 9=anders.

Op de website van het Regionaal Archief zijn gegevens met betrekking tot onroerende goederen in Alkmaar uit de periode 1700-1913 te achterhalen op de pagina's van het '**Historisch Kadaster Alkmaar**' (afgekort HKA). De basis voor het HKA is twintig jaar geleden gelegd door W.J. van den Berg uit Utrecht. Nadat hij de data van de OAT van 1832 in de computer had ingevoerd, heeft hij de nummering van de lijsten van de Verpondingen eraan gekoppeld en die data ingevoerd. Daarna zijn hier in het HKA nog tal van gegevens aan toegevoegd uit enkele andere bronnen.²⁰ Ook latere

¹⁹ Met hartelijke dank aan Jan Klinkert voor het beschikbaar stellen van de transcripties.

²⁰ Op de website staan nadere toelichtingen op de diverse gebruikte bronnen, afkortingen en benamingen.

kadastrale wijzigingen zijn in het HKA ingevoerd zoals de mutaties van 1826-1837 (=Kador) en herzieningen vanaf 1832 (=Grondbel) met henummering van gewijzigde percelen. Tenslotte zijn uit 1883 en 1910 de lijsten ingevoerd van de Reinigingsdienst voor de aan huis geplaatste beertonnen ten laste van de huiseigenaren.

Archiefbronnen over bewoners

Er zijn ook nog enkele belastinglijsten met gegevens van bewoners waarvan Van den Berg in het HKA de adressen heeft gelokaliseerd: o.a. het **Familiegeld** uit 1716, de Personele Quotisatie van 1744 (= **Pers.Quot**) met heffingen op basis van geschatte inkomens boven f 600 en indicaties van welstand (alleen de rijkere inwoners), lijsten van stemgerechtigden in 1803, bevolkingsregisters van 1804 tot 1808, belastingregisters van 1807 (=bel reg) en de quotisatie (van rijke inwoners) in 1808, de volkstellingen (=bev reg) van 1822 en van 1830, het Kohier Hoofdelijke Omslag van 1873 (bs1873=belastbaar inkomen minus vrijstelling van f300), lijst van bedrijven uit 1876 (=patentregister). Voorts zijn de Adresboeken met inwonersgegevens uit 1876 en 1882 ingevoerd.

Kad.A1127 Ritsevoort 2

Hofje van Margaretha Splinter, wed. Floris van Jutphaas (overleden in 1644), gesticht in 1646-1648 als legaat bij testament na haar overlijden in 1645.

Kad.A1122 = deels Lindegracht 12/10

1730 Redres Vp234 (=Kad.A1122, -oost?): Oudegracht westaan kamertje gratis bewoond doch tax huurwaarde f10 (oude verp. was f-); h1 - h2 10

RAA, SA 733 / 739, Verp. Vp234 (Kad.A1122): 1730 erven Gerrit Trescouw, 1765 Wilhelms Vrugt, voor 1779 dr M.H. de Courcelles f0.17 Sedert 1779.03.02 met erf Vp228-b f4.16 maakt samen f5.13 1779 mr J.J. Schoenmaker, 1782 mr Hendrik Rijser, 1801 de Stad

1730 Redres Vp228 = Kad.A1130 en Kad.A1148 en Kad.A1122: Ritsevoort WZ huis en erf (=A1130) met stallinge en kamertje aan de Vest (=A1148), item stalling op de Oude Graft (=A1122) alle annex den anderen verhuurd voor f200, af voor behange kamers f6 geeft f194 (oude verp. was f14 / vgl 1718 f18! + f2); h1 144, h1 16 / h2 194 / srt 1, srt 3

RAA, SA 733 / 739, Verp. Vp228 = Kad.A1122: 1730 erven Gerard Trescauw, 1765 Wilhelmus Vrugt, voor 1779 dr M. Hs (Hofkens) de Courcelles f16.3

Op 1779.03.02 gesplitst in - Vp228-a (=A1122-west) bleef bij Kad.A1130: Catharina Bosch wed. Matthias Hofkens de Courcelles, 1803 Jacob Krom, 1804 Albert Plas f11.7 - Vp228-b (erf) getrokken bij Vp234 = Kad.A1122-oost mr Jac.Joh. Schoenmaker f4.16

1779.02.22 RAA, SA 1677 reg.1062 = Kad.A1122: Transport van stalling en erve ZZ Lindengracht, belend oost = west! Wouter Aartsen = Kad.A1121, west = oost! Arie van den Bosch = Kad.A1123, door Vrouwe Catharina Bosch wed. Matthias Hofkens de Courcelles, aan mr Jacobus Johannes Schoenmaker

1782.06.03 RAA, SA 1677 reg.1067: Transport van een stalling en erve als in voorgaande akte (reg.1062), door mr Pieter Panneboeter en Cornelis van Oostveen, ingevolge akte van 31 maart 1782 (not.Hadr.v.Daverveldt) procuratie hebbende van mr Jacobus Johannes Schoenmaker, aan mr Hendrik Rijser

1800.08.23 RAA, SA 1677 reg.1088: Transport van een wagenhuis met stalling en erve ZZ Lindengracht, belend oost Arie van den Bos = Kad.A1123, west Hermanus van Tellingen = Kad.A1121, door mr Hendrik Rijser, wonend te 's-Gravenhage, aan de Stad Alkmaar

1832 OAT Kad.A1122: Alkmaar, de Stad / art.nr.16 / stal / opp 0.0115 / kig36 / kio0.35 / srt 3

1882 RANH, Grondbel. 721, nieuwbouw Alkmaar (Kad.A1121 en Kad.A1122 = nieuw) Kad.A2875 en Kad.A2876, dienstjaar 1882/83 nr.12: Lindegracht A 31, 32, 33, 34 eigenaar Ringers, F.H., gebruiker Waal, J.A. van der / c.s. / soort woonhuizen 4x / verandering herbouw

1882 RANH, Grondbel. 270, herziening ongebouwde eigendommen: (Kad.A1121-oost, Kad.A1122, Kad.A1123 en Kad.A1124 = nieuw) Kad.A2876 = nieuw Kad.A2896, Kad.A2897 en Kad.A2898

Kad.1122 t/m 1124 worden 4 woonhuizen A2894 t/m A2897 vgl kad.kaart 1885 tweemaal twee huizen (westkant met dubbele lijstgevel en oostkant twee puntdaken, rond 1995 de meest oostelijke verhoogd met een verdieping een ongewone voorpui).

1910 RAA, Arch. Reinigingsdienst 28, Tonnenregister p.170: Lindegracht / 28- 29- 30 = 10- 14- 16? werkplaats G. Terhaak (10) veranderd in Hammes en Co. = Kad.A1122-oost, Kad.A1123, Kad.A1124, Kad.A1125 en Kad.A1126 / 31 = 8 NN (1) = Kad.A1122-west = Kad.A2897

Kad.A1124 en A1123 = ca Lindegracht 14

1718 RAA, SA 716, Verp. 1e kwartier Vp233-a = Kad.A1124: Oudegracht Westaan, fol.55v-2 (28)
1717 Dirk Bos f2.10

1718 RAA, SA 716, Verp. 1e kwartier, Vp233-b = Kad.A1123: Oudegracht Westaan, fol.56-1 (29)
1717 Dirk Bos f2.17

1730 Redres Vp233 = Kad.A1123 en Kad.A1124: Oudegracht westaan huis en erve zijnde twee woningen onder een dak, verhuurd volgens cedul (samen) om f30 (oude verp. was f5.7 / vgl. 1718 f2.10 + f2.17); h1 20, h1 22.80 / h2 15, h2 15

RAA, SA 733 / 739, Verp. Vp233 = Kad.A1123 en Kad.A1124: 1730 Dirk Bosch, 1765 - 1779 Arie van den Bos f2.10

1807 Bel.reg W-A385 (Watertje) = Kad.A1124?; Klaas Gresan x Dina Ziele en 4k / huish 6 / beroep opperman / huur 18.4 / mp - patent 0.15 ?

1832 OAT Kad.A1124: Bosch, Adrianus v.d. / zadelmaker / Alkmaar / art.nr.122 / huis / opp 0.0040 / kig18 / kio0.12 / srt 1

1832 OAT Kad.A1123: Bosch, Adrianus v.d. / zadelmaker / Alkmaar / art.nr.122 / pakhuis / opp 0.0046 / kig 16 / kio 0.14 / srt 2

1832-1835 Kador Alkmaar, SAT volgnr.508-509 Kad.A1123 en Kad.A1124: Hendrik Wolzak / art.nr.1129 / pakhuis, huis

1875 RANH, Grondbel. 154, herziening gebouwde eigendommen (Kad.A1123 en Kad.A1124 = nieuw) Kad.A1423: Wijk-A305, stal, D. Heinis, art.nr.4614, kio0.26 / kig60

1881-1901 RAA, Arch. Reinigingsdienst 26, Tonnenregister p.70 Kad.A1124 en Kad.A1125 = nieuw Kad.A2898-oost: Lindegracht 29, stal geen ton

1882 RANH, Grondbel. 270, herziening ongebouwde eigendommen: (Kad.A1121-oost, Kad.A1122, Kad.A1123 en Kad.A1124 = nieuw) Kad.A2876 = nieuw Kad.A2896, Kad.A2897 en Kad.A2898

1882 RANH, Grondbel. 270, herziening ongebouwde eigendommen: (Kad.A1123 en Kad.A1124 = nieuw) Kad.A1423 = nieuw Kad.A2898 (oost); Kad.A1123 en Kad.A1124 = nieuw) Kad.A1423

1901 bouwtekening blauwdruk Lindegracht 16/14 (Kad.A1123-1124 en Kad.1125-1126) voor koekbakkerij G. Terhaak (RAA PR1005230)

1910 RAA, Arch. Reinigingsdienst 28, Tonnenregister p.170: Lindegracht 28- 29- 30 = 10- 14- 16? werkplaats G. Terhaak (10) veranderd in Hammes en Co. = Kad.A1122-oost, Kad.A1123, Kad.A1124, Kad.A1125 en Kad.A1126

Met deel van A1122: = Ritsevoort 10/12: In 1985 en 1986 dansschool Ger de Vries op foto's RAA011004412 en RAA011010698. In 1991-98 dansschool P. Kempen zie RAA011009797.

Kad.A1126 en A1125 = Lindegracht 16

1688.02.28 ONA 207-45 = Kad.A1126?: Arien Aalbertsz Baccum als wedr. en erfg. van Soutje Gerrits koopt de medeefg. van zijn huisvrouw (Gerrit, Ysbrant en Pieter Jansz, bakkers te Heiloo; Cornelis Jansz te Hillegom en Gerrit Jansz en Gerrit Maartsz) uit voor f850 en al het land genoemd in het

testament van 1669.12.04 (not.B.J.Harencarspel), waarvoor hij krijgt huis en erf aan de Stadsvesten achter het Provenhuis van Jutphaas

1718 RAA, SA 716, Verp. 1e kwartier Vp232 = Kad.A1126 en Kad.A1125: Oudegracht Westaan, fol.55v-1 (28) 1715 wed. Jan Straat f3.5

1730 Redres Vp232 = Kad.A1126 en Kad.A1125: Oudegracht westaan huis en erve verhuurd f26, veranderd in f17 (korting weekhuur?) (oude verp. was f3.5); h1 26 / h2 17
RAA, SA 733 / 739, Verp. Vp232: 1730 wed. Jan Straat, 1765 en 1779 Rijk Jansz de Volder, Antie Kort, 1786 Cornelis Pel, Sijtje Straat, Hendrik Hz Smit, 1803 Hendr. van Tellingen f1.8

1807 Bel.reg W-A384 (Watertje) = Kad.A1126?: Pieter Wilbrands x Ant. Visser en 5k / huish 7 / beroep kuiper / huur 26 / mp - patent 0.15 ?

1808.09.13 RAA, SA 81 / quotisatie 3mln Wk.A446 = Kad.A1126?: P. Willebrands / kl 41 quot 0.50

1822 Bev.reg Wk.A446 Watertje = Kad.A1126?: Hendrik de Wit, beroep baardscheerder x Adriana Kroon en 4k / huish 6
NB. Overgeslagen in register Wk.A447 t.m. Wk.A455

1832 OAT Kad.A1126: Tellingen, de wed. Hermanus / timmerman / Alkmaar / art.nr.975 / huis / opp 0.0061 / kig24 / kio0.18 / srt 1

1832 OAT Kad.A1125: Tellingen, de wed. Hermanus / timmerman / Alkmaar / art.nr.975 / pakhuis / opp 0.0029 / kig10 / kio0.09 / srt 2

1832-1835 Kador Alkmaar, SAT volgnr.290-291 = Kad.A1125 en Kad.A1126: A. van Tellingen, timmerman / art.nr.976 / pakhuis, huis

1837 Kador Alkmaar, SAT volgnr.821 = Kad.A1125 en Kad.A1126: A. van Tellingen, timmerman / art.nr.976 / pakhuis en huis en erf, thans verheeld tot huis en erf Kad.A1284

1875 RANH, Grondbel. 154, herziening gebouwde eigendommen Wijk-A304 (Kad.A1125 en Kad.A1126 = nieuw) Kad.A1284: huis en erf, (W. Blokdijk wed.) M. Fellema, art.nr.3188, kio0.27 / kig70

1881-1901 RAA, Arch. Reinigingsdienst 26, Tonnenregister p.70 = Kad.A1124 en Kad.A1125 = nieuw Kad.A2898-oost: Lindegracht 29, stal geen ton

1883.08.27 RAA, Arch. Reinigingsdienst 26, Tonnenregister p.70 Kad.A1125 en Kad.A1126 = nieuw Kad.A1284: Lindegracht 28, huis G.C. Habiecht, 1 ton

1901 bouwtekening blauwdruk Lindegracht 16/14 (Kad.A1123-1124 en Kad.1125-1126) koekbakkerij G. Terhaak (RAA PR1005230)

1910 RAA, Arch. Reinigingsdienst 28, Tonnenregister p.170: Lindegracht 28- 29- 30 = 10- 14- 16? werkplaats G. Terhaak (10) veranderd in Hammes en Co. = Kad.A1122-oost, Kad.A1123, Kad.A1124, Kad.A1125 en Kad.A1126

1974 Bedrijfspan, met links een garagedeur, van firma TUSCOM = Technische Unie Stokvis Combinatie, op foto Regionaal Archief RAA011010696.

1985 expeditie van firma Intra Woonkunst op foto RAA011004412 (in 1975 van winkel op Ritsevoort 23-25 - zie foto RAA011006663)

Kad.A1129 – Ritsevoort 8/10

1718 RAA, SA 716, Verp. 1e kwartier Vp229 = Kad.A1129: Rissevoort WZ fol.54v-2 (28): 1715 Aagje Schol f4.10

1730 Redres Vp229 =Kad A1129: Ritsevoort WZ: huis en erve, verhuurd volgens huurcedul f100 (oude verp. was f4.10); h1: 36, h2: 100
RAA, SA 733 / 739, Verp. Vp229: 1730 Aagje Schol, 1765 en 1779 Jan van Weezel, Grietje van Voorst, 1800 Jacob Krom f8.7

1758 e.v. RAA, Arch. Bakkersgilde 2 / NGV Holl.Nk, 7 (1992) nr.16, 12-23: knecht bij broodbakker Jan van Wezel: - Juriaan Reeneman, nov 1758 - Cornelis Gerritsz Venniker, apr 1761 - Symon Visser, mei 1762 - Jan Schermer, 1768 - Klaas Tjeppens de Vries, 1770 - Jan Reder, feb 1771 - Arnoldus Schel, feb 1772 - Klaas Muller, nov 1772 - Willem Brinkman, nov 1783

1804 e.v. RAA, Arch. Bakkersgilde 2 / NGV Holl.Nk, 7 (1992) nr.16, 12-23: knecht bij broodbakker Jacob Krom (zelf knecht 1788 bij Kl. Nierop): - Pieter Kremel, aug 1804 - Cornelis Smit, nov 1804 - Hendrik Speelder, mei 1806 - Dirk van Groningen, mei 1808

1803.05 RAA, SA 336, Stemgerechtigden, Grondverg.: 1 Jacob Krom = Kad.A1129

1804-1808 RAA, SA 335 / Bevolking per buurt Wijk A Grondverg.3 buurt1 buurtmeester 1804: Jacob Krom = Kad.A1129 / inw1804: 116 / armen1804: 17 / inw1806: 102 / armen1806: 16 / inw1807: 122 / armen1807: 7 / huizen1808: 36

1807 Bel.reg W-A364 (Ritsevoort WZ) Kad.A1129: Jacob Krom x Jacobje de Graaf met knecht Hendrik Spoelder / huish: 3 / beroep: broodbakker / mp: 11 / werkbodegeld: 3 (per abuis dienstbode) / patent: 9 / vpgeb: 20

1808.09.13 RAA, SA 81 / quotisatie 3mln Wk.A417 Kad.A1129: Jacob Krom / kl: 34 / quot: 10; Dirk van Groningen / kl: 41 / quot: 0.50

1822 Bev.reg Wk.A417 Kad.A1129: Jacob Krom, bakker (ingekomen 1797 van Purmerend) met nicht Klaasje Verweel, 20j., 1 commensaal en 1 knecht / huish: 4
1830 Bev.reg Wk.A417: Jacob Krom, broodbakker

1832 OAT Kad.A1129: Krom, Jacob / art.nr.563 / huis (per abuis pakhuis) / opp: 0.0283 / kig99 / kio0.85 / srt: 1

1873 RAA, Secr.arch. 1252, Kohier Hoofd.omslag Wijk-A342 Kad.A1129: Keen, J.M. hulponderwijzer bs1873 [501.00]

1875 RANH, Grondbel. 154, herziening gebouwde eigendommen Wijk-A342, Kad.A1129: huis en erf en koepel, H.J. Nachbar en cons., art.nr.3235, kio0.85 / kig300

1876 Adresboek Wijk-A342, Kad.A1129: Ritsevoort: de erven Nachbar, beroep: bakker brood en koek, meelverkopers
RAA, Secr.arch. 1252, Kohier Hoofd.omslag bs1873: 626.25 wed. J.H. Nachbar

1882 Adresboek Ritsevoort 43 : H.J. Nachbar, brood- en koekbakker, bode van een begrafenisfonds / stem: KP

1884.04.09 RAA, Arch. Reinigingsdienst 26, Tonnenregister p.109 Kad.A1129 = nieuw Kad.A2481: Ritsevoort 43, huis: B.A. Bol, 1 ton

1910 RAA, Arch. Reinigingsdienst 28, Tonnenregister p.249: Ritsevoort: 43 = 22 P. Eriks (1) = Kad.A1129

Kad.A1130 = Ritsevoort 12 met groot achterterrein

1716 RAA SA 775, Kohier Familiegeld W-H4-95 en 96 Kad.A1130?: Ritsevoort WZ Maria van Oudensteyn aanslag 10 / Jacob Elias aanslag 5
GEN Koolwijk/de Vries, Dagboek p.21; P.Dekker, Zijpe p.1014-1016 Pieter Elias (A'dam 1655, +Alkm 1696), z.v. Barent Pietersz, lakenkoper (1621-1695) en Petronella Elberts Spiegel (1630-1656); x1 1683 Jacoba van der Geest (1659-1685), d.v. notaris Cornelis Jacobsz en Angelica Eng. Pauw; x2

1687 Maria van Oudensteyn (+1739), d.v. luit-col. Jacob Gillisz en Clara Bas; Kinderen oa. 1. dr Jacob Elias (1689-1731), med. dr, vroedschap 1727 (Brv.391), schepen 1716-30; x 1716 Maria Constantia Maiden, zuster van Pieter M. 2. Pieter (1692-1725), kapitein infanterie, ongehuwd 3. Elbert (1693-1750), kapitein ter zee, later luit. generaal te voet x 1721 Cath. Pieters Pet 4. Cornelis (1696-1735) x 1732 nicht Josina van Oudensteyn

1718 RAA, SA 716, Verp. 1e kwartier Rissevoort WZ fol.54v-1 (28), Vp228-a = Kad.A1130: 1718 Gerrit Trescouw f18

1730 Redres Vp228 Kad.A1130 en Kad.A1148 en Kad.A1122-west: Ritsevoort WZ huis en erf met stallinge en kamertje aan de Vest, item stalling op de Oude Graft alle annex den anderen verhuurd voor f200, af voor behange kamers f6 geeft f194 (oude verp. was f14 / vgl 1718 f18! + f2); h1 144, h1 16 / h2 194 / srt 1, srt 3

RAA, SA 733 / 739, Verp. Vp228: 1730 erven Gerard Trescauw, 1765 Wilhelmus Vrugt, voor 1779 dr M. Hs (Hofkens) de Courcelles f16.3; 1779 Catharina Bosch wed. Matthias Hofkens de Courcelles, 1803 Jacob Krom, 1804 Albert Plas f11.7

Kad.A1122 op 1779.03.02 gesplitst in

- Vp228-a blijft bij A1130

- Vp228-b (erf) getrokken bij Vp234 = Kad.A1122 mr Jac.Joh. Schoenmaker f4.16

1740 ORA 171, folio 103 (nr. 32) d.d. 15-02-1740: 'D'hr. Cornelis Elias, Praesident Weesmeester alhier, als last & procuratie hebbende van den heer Jacobus Duperou Jansz., Heere van Limmen, in huwelijk hebbende vr. Maria Catharina Treschouw, en de heer George Clifford Junior, getrouwt met Anna Sara Treschouw, mitsgaders dezelve Vrouwen Maria Catharina & Anna Sara Treschouw ider met desselfs man geadsisteert en hier toe door dezelve spetiaal geauthoriseerd, welke gemelte Vrouwen zijn de eenige kinderen van wijlen den Heer & mr. Gerard Treschouw, in huwelijk verwekt aan meede wijlen Vr. Anna Maria Schagen, die het eenige nagelaten kind & erffgenaam geweest is van wijlen den hr. Adriaen Schagen, in zijn leven Burgemeester & Raad dezer stad, zijnde de procuratie gepasseert voor den noratis Jan Arninois en zeekere getuijgen tot Amsterdam, in dato den 21 december 1739 (ons Schepenen vertoont),' verkoopt **aan Jan Beets** 'Een hujs, erve, stallinge, wagenhujs en verder getimmerte, als daar bij en aanbehoorende zijn, staende en geleegen aan de westzijde van't Rissevoort, belend met Jan Hendriksz. Bakker ten zuiden en Krijn Schol ten noorden, met de belastinge van een jaarlijxe erffpagt van zes stuivers ten behoeve van de Thesaurie dezes stad, verschijnende jaarlijx den 31 december.' Aankomsttitel niet vermeld. Bedrag: f.2025.

1744.05.07 RAA Coll. Aanwinsten 197, Pers.Quot Vp228 Kad.A1130: J. Beets, beroep collecteur van't hoornvee over Alkmaar, Blokker? en Castricum / dienstboden 2 / huurwaarde 200 / ink-/ pacht 1200 / ink- / comm 1200 / pqtax 18/ ink- / omschr 1200 / kapitaal 0.5

GEN Gens Nostra 21 (1966) 204 Jan Beets (1695-1749). z.v. Claas Lourisz, brouwer (in Het Lam?) en Maria Longespee; x 1735 Maria Jacobs Porcinus (1706-1758). Kinderen o.a. 1. Nicolaas Beets (1740-Haarlem 1788), boekhandelaar; x Haarlem 1766 Dorothea Petr. Fiers (Haarlem 1744-1826), d.v. Martinus Pz (1716-1782), postmr en Cath. Haringcarspel (A'dam 1718- H'lem 1786, zie Jb.CBG 1988, 190). Hieruit o.a. - Martinus Nicolaas Beets (Haarlem 1780-1869), apotheker etc. x 1806 Maria Elisabeth de Waal Malefijt (1787-1855), ouders van prof dr Nicolaas Beets alias Hildebrand (1814-1903), predikant, auteur 'Camera Obscura'

Jan Beets was dus de overgrootvader van de schrijver van Camera Obscura.

1758 ORA 174, folio 56 (nr. 31) d.d. 14-01-1758: Maria Porcinus, wed. en boedelhouster van wijlen Jan Beets, wonende binnen deze stad, verkoopt **aan Lucas van Wasbeek** 'een hujs en erve met een vrije steegh ten noorden, uijtkomende aan de Stads Vesten, als mede een stallinge voor vier paarden en een wagenhujs annex het voorn. , staende ende gelegen aan de westzijde van't Ritsevoort, binnen de voorn. stad. belent met Jan Tuijnman ten zuiden en Crijn Rosen ten noorden, welk voorsz. capitaal is belast met een jaarlijkse recognitie van zes stuivers, ten behoeve der stad Alkmaer voornt.' Aankomsttitel: 15-02-1740. Bedrag: f.380.

1759 ORA 174, folio 118 verso (nr. 117) d.d. 10-12-1759: Lucas van Wasbeecq, wonende binnen deze stad, verkoopt **aan Den Wel Ed. Gestrenge Heer Willem Vrugt**, capitain ter zee ten dienst deser Lande 'Een hujs en erve met een vrije steegh ten noorden, uijtkomende aan de Stads Vesten, als mede een stallinge voor vier paarden en een wagenhujs annex het voorsz. hujs, staende ende gelegen aan de westzijde van't Rissevoort binne de voorsz. stad, belent met ... ten zuiden en Krijn

Roose ten noorden, welk capitaal is belast met een jaarlijkse recognitie van zes stuijvers ten behoeve der stad Alkmaer meergemelt.' Aankomsttitel: 14-01-1758. Bedrag: f.550.

1768 ORA 175, folio 180 verso (nr. 17) d.d. 20-01-1768: Gerbrand Rijpland, makelaar binnen deze stad, als bij procuratie voor de notaris Jan Rijplant en getuijgen binnen Amsterdam den 6e jan. 1768 gepasseert, ten desen specialijk gevolmagtigt door de Heeren Willem van Meeden en Pieter Ligthart, woonende te Amsterdam, soo in qual. als speciale volmagt hebbende van mejuffr. Isabella Agnita Heijningh, wed. van wijlen de heer Vrugt en van de heeren Jan Mijnders Cruijwagen en Johan Fredrik Willem Bottiger als reddenaarster en redderaars der nalatenschap van wijlen gem. heer Willem Vrugt volgens procuratie den 27 maart 1767 voor den Secretaris Christiaan Ludolff Neetling op Cabo de Goede Hoop gepasseert, zijnde de voorn. heeren Willem van Meeden en Pieter Ligthart bovendien bij den Edele Hove van Holland aangesteld tot voogden over Steven Vrugt. minderjarige nagelatene zoon van wijlen meergem. heer Willem Vrugt en desselfs eerdere huisvrouw Susanna Duijm en teffens speciaal geauthoriseert om het nagemelte hujs zoo verre de voorn. Sten Vrugt daar bij is geconcerneert, te verkopen, volgens de acte van authorisatie bij gemelde Hove in dato den 4e nov. 1767 verleent en ons Schepenen benefens de voorsz. procuratien vertoont' verkoopt **aan Dr. Matthias Hofkens de Courcelles**, Oud-Schepen etc. etc. deser stad 'Een hujs en erve benefens een vrije steeg ten noorden uijtkomende aen dese stadts Vesting, als meede een stallinge voor vier paarden en een wagenhujs annes het voorn. hujs, staende ende gelegen aen de westzijde van het Ritsevoort, binnen dese stad, belent met Jan van Wesel ten noorden en Jacob Bakker ten zuiden Item de grond van een stallinge gestaen hebbende aen deze stadts Vesting bij de Vrouwestraet, belent met een steeg ten zuiden en nog een stukje erff agter het voorgaende te samen met nog een erf van deze stad bezuiden het voorn. hujs aen den anderen verheeld en tot een spatieuze tuijn gemaakt, met conditie dat den koper te behoeve van deze stad jaarlijks moet betalen een recognitie van zes stuijvers, en wijders gehouden om de heijning bezuiden het voorsz. erf ten sijnen kosten te onderhouden en de vrije uijtgang aen de eijgenaers van het 2e hujs besuiden dit gem. hujs te laten.' Aankomsttitel: 10-12-1759. Bedrag: f.560.

Op 1779.03.02 werd een deel van Kad.A1122 afgesplitst en verkocht door Catharina Bosch wed. Matthias Hofkens de Courcelles. Haar man was arts maar kocht in 1765 de tegelbakkerij in de Sint Annastraat en herontwikkelde dit bedrijf.

GEN Ons Voorgeslacht 1974, 174-179; DTB Alkm; A. Visser, Gedenkboek Murellius, p.57; NNBW 3, 1263 Catharina Bosch wonend op het Ritsevoort (Kad.A1130), x1 Mathias Hofkens de Courcelles, schepen 1764, stadsdoctor; x2 otr. 1776.09.08 dr Jacobus van Vaassen, wedr. (geb. Zwolle, +Alkm 1776.11.28) leraar Rotterdam 1760, rector Lat. School Alkm 1769; hij x1 Alkm geref. 1770.06.04 Paulina Elisabeth Couturier de Courcelles te Utrecht), maar volgens het trouwboek overleed de bruidegom 20 dagen na de ondertrouwdatum

1803 ORA 183, folio 111 verso (nr. 52) d.d. 24-03-1803: procureurs namens Andries Bos en zijn broer Jacob Arent Bos uit Kuinre, Trientje Bos uit Kampen en Daniel Schuurman gehuwd met Hendrica Bos uit Alkmaar, als erfgenamen van Catharina Bos, weduwe en erfgename van dr. Matthias Hofkens de Courcelles, verkopen **aan Jacob Krom**, mede binnen deze stad woonachtig, 'Een dubbeld huis en erve, staende ende gelegen binnen deeze stad aan de westzijde van het Ritzevoort, belend Jan Mol ten zuiden en den koper ten noorden, met een groote plaizier en moestuijn daar agter, en agter gemelde tuijn een stal en wooning uitkomende aan de stadts Schans, hebbende dit perceel een eigen vrije steeg ten noorden, doch moetende van dit perceel jaarlijks aan de stad een recognitie van zes stuijvers betaald worden.' Aankomsttitel: 10-12-1759. Bedrag: f.690.

1803 ORA 183, folio 178 verso (nr. 152) d.d. 19-07-1803: Jacob Krom, wonende binnen deze stad, verkoopt **aan Albert Plas**, mede binnen deze stad woonachtig, 'Een dubbeld huis en erve, staende ende gelegen binnen deeze stad aan de westzijde van het Ritsevoort, belend Jan Mol ten zuiden en den comparant ten noorden, met een groote plaizier en moestuin daar agter, en agter gemelde tuin een stal en wooning uitkomende aan de Stads Schans, moetende van dit perceel jaarlijks aan de stad een recognitie van zes stuijvers betaald worden, en zulks onder de navolgende speciale conditien, dat de vrije steeg ten noorden het verkogte perceel geleegeen en bij het zelve behoord hebbende aan den comparant in eigendom en ten zijnen gebruik alleen moet blijven, als ook dat het secrete het welk in gemelde steeg tegens het verkogte perceel is vastgemaakt, aldaar zal moeten blijven, zonder dat door den koper of zijne successeuren daar iets tegen zal mogen gedaan worden, directelijk of indirectelijk en zo aan het zelve door den comparant eenigte reparatien moeten gedaan worden, zal zulks door den koper zonder eenige verhanding moeten worden gedooft, en eindelijk dat de heining welke

tusschen het erf van den comparant en het verkogte erf is staende, in 't gemeen zal moeten onderhouden en ingeval van vernieuwing ieder voor de helft zal moeten gedragen worden.'
Aankomsttitel: 24-03-1803. Bedrag: f.500.

1808.09.13 RAA, SA 81 / quotisatie 3mln Wk.A418 Kad.A1130: Albert Plas / kl 37 / quot 3/ M.D. van Dijk / kl 39/ quot 1.50

1822 Bev.reg Wk.A418 Kad.A1130: Albert Plas , 48j, beroep timmermansknecht geb. Alkm met 2k / huish 3

1830 Bev.reg Wk.A418-a Kad.A1130: Albert Plas, beroep timmermansknecht ; Wk.A418-b Casper Homeyer, beroep timmermansknecht

1832 OAT Kad.A1130: Plas, Albert / timmerman / Alkmaar / art.nr.730 / huis / opp 0.1801 / kig72 / kio5.40 / srt 1

1832-1835 Kador Alkmaar, SAT volgnr.305 Kad.A1130: J.A. Weber, slagter / art.nr.1310 / huis

1832-1835 Kador Alkmaar, SAT volgnr.398 Kad.A1130: Arie van der Vlugt, landman / art.nr.1496 / huis en erf

1836 Kador Alkmaar, SAT volgnr.670 Kad.A1130, Kad.A1148, Kad.A1146, Kad.A1147: Arie van der Vlugt, landman / art.nr.1496 / huis en erf, huis, stal, stal, thans samen huis en erf omgenummerd tot Kad.A1253

1876 Adresboek Wijk-A341, Kad.A1130 = nieuw Kad.A1368: Ritsevoort A.J. Walraven, beroep bakker koek en banket; stem KP; p.70 buurtmeester Wijk A buurt 8
RAA, Secr.arch. 1252, Kohier Hoofd.omslag bs1873 990.00

1882 Adresboek Kad.A1130 = nieuw Kad.A2807: Ritsevoort 42 T.H. Schoon / beroep koek- en banketbakker firma Walraven / stem -

1884.12.17 RAA, Arch. Reinigingsdienst 26, Tonnenregister p.109 Kad.A1130 = nieuw Kad.A2807: Ritsevoort 42, huis A. Niessen , 1 ton

1910 RAA, Arch. Reinigingsdienst 28, Tonnenregister p.249 Kad.A1130: Ritsevoort 42 = 24 A. Niessen (2) = Kad.A1130

Banketbakkerij A. Niessen bleef nog lang in bedrijf. Zie foto's Regionaal Archief uit 1927 (RAA011015210), ca.1930 (NL-AmrRAA_1455_0021_0003) en 1940 (RAA FO1009296). Later kwam er een hotel in en een winkel van Alkmaars Weekblad – zie foto's uit 1967 (RAA011009166) en 1968 (RAA011009169).

In 1980 maakten het Alkmaars Weekblad en hotel plaats voor café-restaurant De Vestibule van Willem Kaspers, in 2009 overgegaan in andere handen (www.devestibule.nl). In 2016 werd het restaurant De Ritsz en in 2019 Eetcafé Pluim.

Type	Hst.	Cat.nr.	Type	Hst.	Cat.nr.	Type	Hst.	Cat.nr.	Type	Hst.	Cat.nr.
s2-bek-3	<i>hst.5</i>	cat.71	r-pot-92	<i>hst.4</i>	cat.56	m-bor-5	<i>hst.3</i>	cat.20	f-mos-4	<i>hst.4</i>	cat.61
s2-kan-3	<i>hst.4</i>	cat.34	r-spa-5	<i>hst.3</i>	cat.15	m-bor-5	<i>hst.3</i>	cat.21	i-bor-1	<i>hst.3</i>	cat.30
s2-kan-3	<i>hst.5</i>	cat.70	r-stk-1	<i>hst.3</i>	cat.16	m-bor-5	<i>hst.4</i>	cat.37	p-bor-6	<i>hst.4</i>	cat.67
s2-kan-14	<i>hst.4</i>	cat.57	w-gra-13	<i>hst.3</i>	cat.17	m-bor-5	<i>hst.4</i>	cat.38	p-kom-3	<i>hst.3</i>	cat.31
s2-kan-34	<i>hst.4</i>	cat.33	w-kdl-1	<i>hst.4</i>	cat.64	m-bor-11	<i>hst.3</i>	cat.22	p-kop-9	<i>hst.4</i>	cat.44
s2-kan-44	<i>hst.4</i>	cat.63	w-kop-1	<i>hst.3</i>	cat.18	m-kom-4	<i>hst.3</i>	cat.23	iw-bor-3	<i>hst.4</i>	cat.66
s2-kan-55	<i>hst.3</i>	cat.7	ha-kom-11	<i>hst.2</i>	cat.4	m-kom-6	<i>hst.2</i>	cat.6	gl-bek-8a	<i>hst.4</i>	cat.45
s2-kan-63	<i>hst.4</i>	cat.55	wa-kom-1	<i>hst.4</i>	cat.58	m-kom-6	<i>hst.3</i>	cat.24	gl-bek-9a	<i>hst.4</i>	cat.46
r-bor-6	<i>hst.5</i>	cat.69	we-gra-2	<i>hst.5</i>	cat.74	m-kom-6	<i>hst.4</i>	cat.39	gl-bek-9a	<i>hst.4</i>	cat.62
r-bor-31	<i>hst.3</i>	cat.8	we-kom-1	<i>hst.5</i>	cat.73	m-min-bor	<i>hst.3</i>	cat.25	gl-bek-19a	<i>hst.4</i>	cat.47
r-gra-54	<i>hst.3</i>	cat.9	we-min-gra	<i>hst.4</i>	cat.59	f-bor-2	<i>hst.4</i>	cat.40	gl-bek-19a	<i>hst.4</i>	cat.48
r-gra-112	<i>hst.5</i>	cat.68	ha-gra-4	<i>hst.5</i>	cat.72	f-bor-2	<i>hst.4</i>	cat.41	gl-bek-19a	<i>hst.4</i>	cat.49
r-kom-58	<i>hst.3</i>	cat.10	m-bor-	<i>hst.4</i>	cat.60	f-bor-2	<i>hst.4</i>	cat.42	gl-bek-19b	<i>hst.4</i>	cat.50
r-kom-58	<i>hst.3</i>	cat.11	m-bor-3	<i>hst.3</i>	cat.19	f-bor-10	<i>hst.3</i>	cat.26	gl-bek-34a	<i>hst.4</i>	cat.51
r-kom-58	<i>hst.5</i>	cat.75	m-bor-3	<i>hst.4</i>	cat.35	f-bor-12	<i>hst.3</i>	cat.27	gl-bek-	<i>hst.4</i>	cat.52
r-kop-2	<i>hst.3</i>	cat.12	m-bor-3	<i>hst.4</i>	cat.36	f-bor-18	<i>hst.4</i>	cat.43	gl-min-bek	<i>hst.4</i>	cat.53
r-min-gra	<i>hst.3</i>	cat.13	m-bor-5	<i>hst.2</i>	cat.1	f-kom-2	<i>hst.4</i>	cat.65	gl-roe-2	<i>hst.4</i>	cat.54
r-pis-48	<i>hst.3</i>	cat.14	m-bor-5	<i>hst.2</i>	cat.2	f-kom-13	<i>hst.3</i>	cat.28	gl-sta-4	<i>hst.3</i>	cat.32
r-pot-3	<i>hst.2</i>	cat.3	m-bor-5	<i>hst.2</i>	cat.5	f-kom-18	<i>hst.3</i>	cat.29			

Tabel 5-Q Concordantie tussen DS typenummers en catalogusnummers in hoofdstuk 2 t/m 5:
cat.nrs. 1- 6 opgraving 08RTV,
cat.nrs. 7-32 opgraving 08RTVX,
cat.nrs. 33-67 opgraving 16RTV,
cat.nrs 68-75 opgravingen 95LIN en 98LIN

Catalogus van keramiek uit de opgravingen bij Lindegracht 10 t/m 16 (95LIN 98LIN)

Rob Roedema en Peter Bitter

Toelichting op de catalogus

De vondsten worden beschreven volgens het Classificatiesysteem voor Laat- en Postmiddeleeuws Keramiek en Glas (ook bekend als 'Deventer systeem'). De voorwerpen worden geïnterpreteerd met een code bestaand uit: een lettercode voor materiaal, een drielettercode voor hoofdvorm, een cijfer voor specifieke vormen, eventueel een letter voor aanvullende aanduiding (zie toelichting in bijlage 2). In de catalogus staat alle (grotendeels) complete versierde keramiek en een selectie uit de overige complete objecten van keramiek.

De catalogus is samengesteld op volgorde van de spoorcodes. Een concordantie van typenummers en catalogusnummers wordt gegeven in tabel 2-o.

Catalogusblokjes

De catalogusblokjes bestaan uit de volgende punten:

- 1a inventarisnummer
- 1b vondstomstandigheden
- 2 typecode
- 3 datering van het voorwerp
- 4a maten: breedte/hoogte
- 4b typebeschrijving
- 5a materiaalsoort
- 5b engobe/glazuur
- 5c decoratie
- 5d gebruikssporen
- 6a bodem details
- 6b oor/steel details
- 6c compleetheid
- 7 hoofdvorm/functie
- 8 productiecentrum
- 9 literatuur

Sloot 3H (1375-1450)**Afvalkuil 5A (1550-1600)****68**

-
- 1a 98LIN16-A
 - 1b sloot 3H (ca.1375-1450)
 - 2 r-gra-112
 - 3 1350-1450
 - 4a 9,5 / 10,5 cm
 - 4b bolle grape met hoge, uitstaande hals en afgeronde (iets verdikte) rand
 - 5a rood aardewerk
 - 5b loodglazuur
 - 5c twee slibboogjes op de schouder, fijne draairibbels
 - 5d flink beroet
 - 6a 3 poten
 - 6b verticaal worstoor, schenklip
 - 6c compleet
 - 7 grape
 - 8 Alkmaar?
 - 9

69

-
- 1a 95LIN5-A
 - 1b afvalkuil 5A (1550-1600)
 - 2 r-bor-6
 - 3 1575-1585
 - 4a 34 / 6 cm
 - 4b bord met holle spiegel, platte vlag met van buiten aangedrukte rand, lobvoeten
 - 5a rood aardewerk
 - 5b loodglazuur
 - 5c Noordhollands slibaardewerk, gele en groene ringeloordecoratie: uil omgeven door vuurslag, klaverblad, stippelbloem en 'bloeiend bolgewas', met streepjesrand
 - 5d lobvoeten gesleten
 - 6a 3 lobvoeten
 - 6b
 - 6c compleet
 - 7 bord
 - 8 Hoorn
 - 9 Venhuis 2023, afb.4.40

70

-
- 1a 95LIN5
 - 1b afvalkuil 5A (1550-1600)
 - 2 s2-kan-3
 - 3 1540-1570
 - 4a ../.. cm
 - 4b bolle kan met hoge cilindrische hals en manchtrand, standvoet
 - 5a steengoed met zoutglazuur (beige baksel)
 - 5b zoutglazuur op bruin gespikkelde engobe
 - 5c baardman met florale band op buik tussen acanthusbladeren en portretmedaillons
 - 5d slijtage van verwijderd deksel (oor afgebroken)
 - 6a bodem ontbreekt
 - 6b verticaal lintoor, ribbel op halsaanzet
 - 6c groot fragment
 - 7 kan
 - 8 Keulen/Frechen
 - 9 Ostkamp/Snip 2023 cat. 208, 210, 224, 236

Afvalkuil 5A (1550-1600)**Afvalkuil 6F (1575-1625)****Afvalkuil 6G (1575-1625)****71**

-
- 1a 95LIN9-A
 - 1b afvalkuil 5A (1550-1600)
 - 2 s2-bek-3
 - 3 1525-1575
 - 4a 13/ 9.5 cm
 - 4b conische beker met horizontale banden onderlangs rand en onderlangs wand, standvlak
 - 5a steengoed met zoutglazuur (beige baksel)
 - 5b zoutglazuur op bruin gespikkelde engobe
 - 5c applique met Adam en Eva
 - 5d vlakke bodem
 - 6a vrijwel compleet (randscherf aangevuld)
 - 6b verticaal lintoor
 - 6c vrijwel compleet
 - 7 beker, snelle
 - 8 Keulen/Frechen
 - 9 Ostkamp/Snip 2023 afb.06.31

72

-
- 1a 95LIN45-A
 - 1b afvalkuil 6F (ca.1575-1625)
 - 2 ha-gra-4
 - 3 1525-1600
 - 4a 15/ 13,5 cm
 - 4b bolle grape met manchetrans met dekselgeul, vlakke bodem met poten
 - 5a 'Hafner waar'
 - 5b loodglazuur inwendig
 - 5c
 - 5d drie poten (type dubbelgevouwen kleistrip)
 - 6a vrijwel compleet
 - 6b twee verticale lintoren
 - 6c vrijwel compleet
 - 7 grape
 - 8 Keulen ?
 - 9

73

-
- 1a 95LIN46-A
 - 1b afvalkuil 6G (ca.1575-1625)
 - 2 we-kom-1
 - 3 1580-1620
 - 4a 24/ 9 cm
 - 4b conische kom met afgeronde kraagrand, op standvlak
 - 5a Weser aardewerk (beige baksel)
 - 5b loodglazuur bovenzijde, groene en rode slijbversiering
 - 5c op bodem centraal geometrisch motief van slingerlijntjes omgeven door cirkels en band met verticale slingerlijntjes
 - 5d smal standvlak
 - 6a paar bodemscherven ontbreken
 - 6b twee horizontale worstoren
 - 6c vrijwel compleet
 - 7 kom
 - 8 Weser regio (Duitsland)
 - 9

Afvalkuil 6M (1575-1625)

Afvalkuil 6T (ca.1575-1625)

74

-
- 1a 95LIN63-A
 - 1b afvalkuil 6M (ca.1575-1625)
 - 2 we-gra-2
 - 3 1580-1620
 - 4a 12/ 15,5 cm
 - 4b bolle grape met opstaande rand met dekselgeul
 - 5a Weser aardewerk (vaalrose baksel)
 - 5b loodglazuur uitwendig, groene en rode slibversiering
 - 5c bovenheft rode en groene kruisarcering, op buik rode banden met groene verticale streepjes, op de rand rode en groene streepjes
 - 5d drie hoge poten (type dubbelgevouwen kleistrip)
 - 6a buitenwand geschilferd (vorstschade?), poten gesleten, onderzijde beroet
 - 6b ronde holle steel
 - 6c intact
 - 7 grape
 - 8 Weser regio (Duitsland)
 - 9

75

-
- 1a 98LIN13-C
 - 1b afvalkuil 6T (ca.1575-1625)
 - 2 r-kom-58
 - 3 1575-1625
 - 4a 24,5/ 9,5 cm
 - 4b bolle kom met haaks naar buiten geknikte rand, aan buitenzijde aangedrukt, standring
 - 5a rood aardewerk
 - 5b loodglazuur bovenzijde
 - 5c Noordhollands slibaardewerk: ringeloordecoratie van rozet met stippelroosjes binnen cirkels en band met klaver, stippelroos, liggend hart en gekruiste ruit, streepjesrand
 - 5d gladde standring
 - 6a
 - 6b
 - 6c compleet
 - 7 kom
 - 8 Alkmaar
 - 9

Hst.6 Kleinschalig onderzoek in Ritsevoort 15 in 2023 met bijzondere resultaten (23RTV)

Peter Bitter m.m.v. Rob Roedema

Afb.6-0 Ritsevoort 15: a in april 2021 (Google Streetview), b in augustus 2023 (verbouwing)

*Afb.6-1 Situering van de vindplaats:
a. kaart van de Alkmaar, het onderzoeksgebied is rood aangegeven;
b. uitsnede van de huidige kadasterkaart, het onderzoeksgebied is rood aangegeven. Voor beide afbeeldingen is het noorden boven.*

Administratieve gegevens

Opdrachtgever:	Hobbit bv, Alkmaar
Uitvoerende instantie:	vakgroep erfgoed gemeente Alkmaar
Graafmachine:	fa. Stef Donker, Alkmaar
Duur en tijdstip onderzoek:	3-5 t/m 9-5-2023 (4 dagen begeleiding ontgraving)
Locatie onderzoeksgebied:	Ritsevoort 15
Landelijke X/Y coördinaten:	113.397 / 516.079
Deponering:	Archeologisch Centrum van de gemeente Alkmaar
Gemeentelijke onderzoekscode:	23RTV

Hst.6 Kleinschalig onderzoek in Ritsevoort 15 in 2023 met bijzondere resultaten (23RTV)

Peter Bitter m.m.v. Rob Roedema

INHOUD:

6.1 Inleiding

6.2 Het bestaande huis

6.3 De archeologische sporen

Ondergrond en sporen uit periode 1 (voor 1400)

Sporen uit periode 2 (1400-1517) en 3 (1517-1575/1600)

Sporen uit periode 4 (ca 1575/1600-1650) en 5 (ca 1650-1900)

6.4 Vondstmateriaal (*Peter Bitter m.m.v. Rob Roedema*)

Inleiding

Vondsten uit de 14de-16de eeuw

6.5 Samenvatting en conclusies

Literatuur

Bijlage 1 Stratigrafische matrix en sporenlijst (23RTV)

Bijlage 2 Vondstenlijst (23RTV) (*Rob Roedema en Peter Bitter*)

Bijlage 3 Archiefbronnen over eigenaren en bewoners van Ritsevoort 13 en 15

Afb.6-2 Foto van Ritsevoort 13 t/m 17, gemaakt door J. Elsinga in 1974 (Regionaal Archief Alkmaar). In nummer 13 zat snackbar-automatiek Riche en in nummer 17 antiek en curiosa van Swart.

6.1 Inleiding

In mei 2023 is een klein inpandig onderzoek gedaan vanwege een winkelverbouwing in Ritsevoort 15. Het zijn waarnemingen bij een ontgraving voor de vervanging van de betonvloeren.

In de binnenstad liggen oude vloeren vaak al zeer dicht aan de oppervlakte. En dat was ook hier het geval want de 17de-eeuwse vloer bevond zich op 1,36 meter boven NAP, slechts een decimeter onder de tegenwoordige straat. Hieronder werden resten gevonden van een 15de-eeuws bakstenen huis dat ooit grotendeels ter plekke van Ritsevoort 13 stond, met leenvloeren. Het perceel van Ritsevoort 15 was toen grotendeels onbebouwd. Bij dit huis werd een brandlaag gevonden die het gevolg zal zijn van het plat branden van het Ritsevoort door een Fries/Gelderse roversbende in 1517. Het huis bleef daarna in gebruik en er kwam een nieuwe leenvloer, later vervangen door rode plavuizen, met op de open ruimte ernaast bestrating.

De sporen zijn gedateerd aan de hand van het begeleidende vondstmateriaal, voornamelijk keramiekscherven (zie par.6.4). De vondsten zijn gedetermineerd door gemeentelijk archeoloog Rob Roedema.

De aangetroffen sporen van bewoning zijn ingedeeld in slechts vijf perioden. Ze zijn gecodeerd door een combinatie van de periode met een volglletter.

Afb.6-3 Authentieke delen van het houtskelet met consoles en sleutelstukken in renaissancestijl uit eind 16de of begin 17de eeuw, nog aanwezig aan de zuidkant bij de voorste drie balkvakken: a-b vanaf de achterzijde (oosten), c vanaf de straatzijde (westen). Aan de noordkant zijn ze afgekap of vervangen, ook vooraan in het pand.

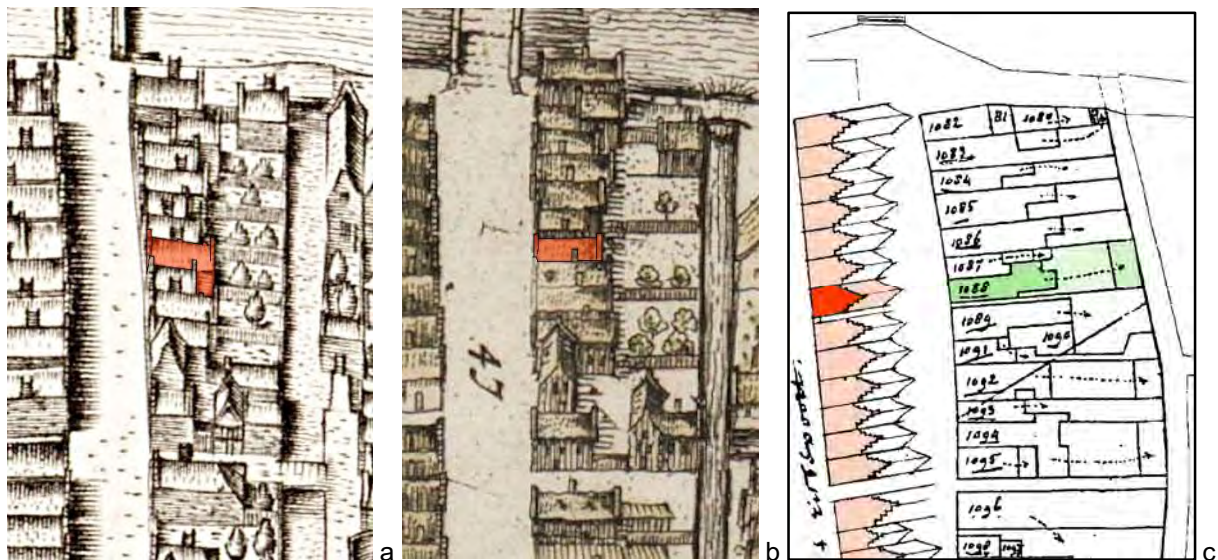
6.2 Het bestaande huis

Het onderzoek betrof het hoofdhuis van Ritsevoort 15 aan de straatzijde, inwendig 4 bij 12 meter groot. Het pandje vertoont vooraan op de begane grond nog restanten van een houtskelet met tussenbalken (**afb.6-3**), met renaissance profilering uit eind 16de/begin 17de eeuw (**spoor 4B**). Van origine zal het pandje geen verdieping hebben gehad, te oordelen naar het lage trapgeveltje dat tussen 1664 en 1673 is getekend door Jan Dircxsz Soutman op zijn gevelbeelden-kaartjes (**afb.6-4**). De verdieping is in de 18de of 19de eeuw toegevoegd.

De noordelijke zijmuur is om onduidelijke reden ernstig verzakt (**afb.6-3a**) - in het smalle pandje met maar liefst 15-20 cm! Daarom is het achterste deel van het huis vanaf ca. 6 meter uit de voorgevel deels vervangen (**spoor 5A**), in elk geval inclusief de balklaag (**afb.6-5**). Daar is ook de constructie gewijzigd van een houtskelet (balkenlaag rustend op verticale muurstijlen) naar dragende zijmuren, waar de nieuwe balken van de zolder zijn opgelegd. Het is niet duidelijk of dit in de 18de eeuw is gebeurd of nog in de 17de eeuw. Wellicht is het gedaan bij een groot herstel waarbij de balklaag grotendeels is vervangen en de verdieping is toegevoegd.

Deze nieuwe zoldering van de begane grond vertoont in de achterkamer tegen de zuidmuur een steunbalk ('raveling') voor een schouw en schoorsteen. Hierboven zat op de verdieping op dezelfde plek ook een stookplaats.

Helaas zijn bouwsporen van het muurwerk bovengronds grotendeels onzichtbaar omdat de zijmuren geheel zijn bedekt door keurig wit pleisterwerk (begane grond) of voorzetwanden van gipsplaat (verdieping).

Afb.6-4 Ritsevoort 15 gemarkeerd op: a kaart van C. Drebbel uit 1597, b kaart van I. Blaeu uit 1649, c samenstelling van geveltekeningen door Jan Dircxsz Soutman rond 1670 met de Kadastrale minuut van 1832 (Regionaal Archief Alkmaar)

Uit schriftelijke bronnen (bijlage 3) blijkt dat de achtertuin van Ritsevoort 15 vanouds al (in elk geval voor 1820) het grootste deel van het achtererf van Ritsevoort 13 omgaf. Ritsevoort 15 heeft een diep erf van 33,5 meter tot aan de Baanstraat. Hier achter liep ooit een sloot die deel uitmaakte van de begrenzing van de lijnbanen ten oosten van het Ritsevoort, tussen de Oudegracht en de stadswal en zich uitstrekkend tot de Baangracht. In 1820 stond er achter Ritsevoort 15 een bijgebouw aan de Baansloot, die toen nog niet was gedempt (**afb.6-4c**). De Baansloot werd in 1874 gedempt, waarna de Baanstraat werd aangelegd.¹

¹ Ruijsendaal 1998, 39.

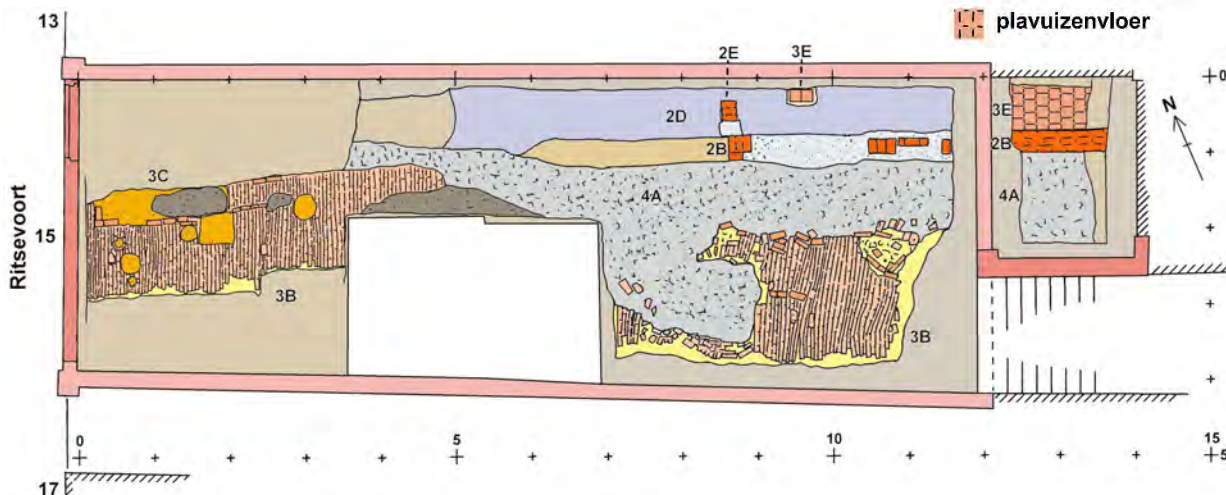
De beide huisjes op Ritsevoort 13 en 15 waren van origine bescheiden in afmetingen. De huurwaarden in de Verpondingen bedroegen in 1730 dan ook slechts 40 gulden per jaar voor Ritsevoort 13 (verhuurd) en 60 gulden voor Ritsevoort 15 (zelfbewoond), amper meer dan de waarde van eenvoudige eenkamerwoningen en stallen. Ze werden in de 18de en 19de eeuw gebruikt als winkelruimten, terwijl in Ritsevoort 15 eind 19de eeuw bovendien een zadelmakerij was gevestigd (aan de Baanstraat?).

Afb.6-5 Graafwerk in het achtervertrek
Het achterhuis heeft geen houtskelet maar een balklaag op de zijmuren gelegd. Hierin is (boven de kleine graafmachine) de raveling voor een schouw tegen de zijmuur te zien

Legenda

- geel zand
- grijs zand
- donkerbruin zand
- as
- mortelpuin
- baksteen 15de eeuw
- baksteen na ca 1575
- plavuizenvloer

Afb.6-6 Sporen uit de 15de en 16de eeuw (periode 2-3). Het noorden is boven. Schaal 1:100

6.3 De archeologische sporen

Ondergrond en sporen uit periode 1 (voor 1400)

Het onderzoek ging maximaal ca. 40 cm diep, namelijk de aanlegdiepte voor de nieuwe betonvloer en dit was al iets onder de onderkant van de funderingen van het bestaande huis. Er werd middenachter nog een klein kijkgaatje gemaakt naar de ondergrond. Hier zagen we dat er, onder de eerste ophoging **2A** met bruin zand, een oudere laag zit van voornamelijk grijs zand, vermoedelijk een oude akker **1A**. Deze was doorsneden door een oude akkersloot **1B** maar de richting ervan kon niet worden bepaald door de beperkte diepte en geringe omvang van het kijkgat.

Het natuurlijke gele zand van de ondergrond werd niet bereikt.

Sporen uit periode 2 (1400-1517) en 3 (1517-1575/1600)

Een middeleeuws huis op nummer 13

De belangrijkste ontdekking waren de resten van een laatmiddeleeuws huis (**afb.6-6**). Hiervan vonden we op ca 1 meter uit de noordmuur hiervan een fundering **2B** (**afb.6-7**). Hij liep over de hele lengte van het pandje en ging nog een stukje door onder een achteraanbouw. De fundering behoorde bij de zijmuur van een voorganger van het buurpand Ritsevoort 13 (**afb.6-8**). Dit pand zal ruim een meter breder zijn geweest dan het pand dat er nu staat. De muur is gevolgd tot 14 meter vanaf de straat en de achtergevel is niet gevonden. Die moet dus verder naar achteren gelegen hebben.

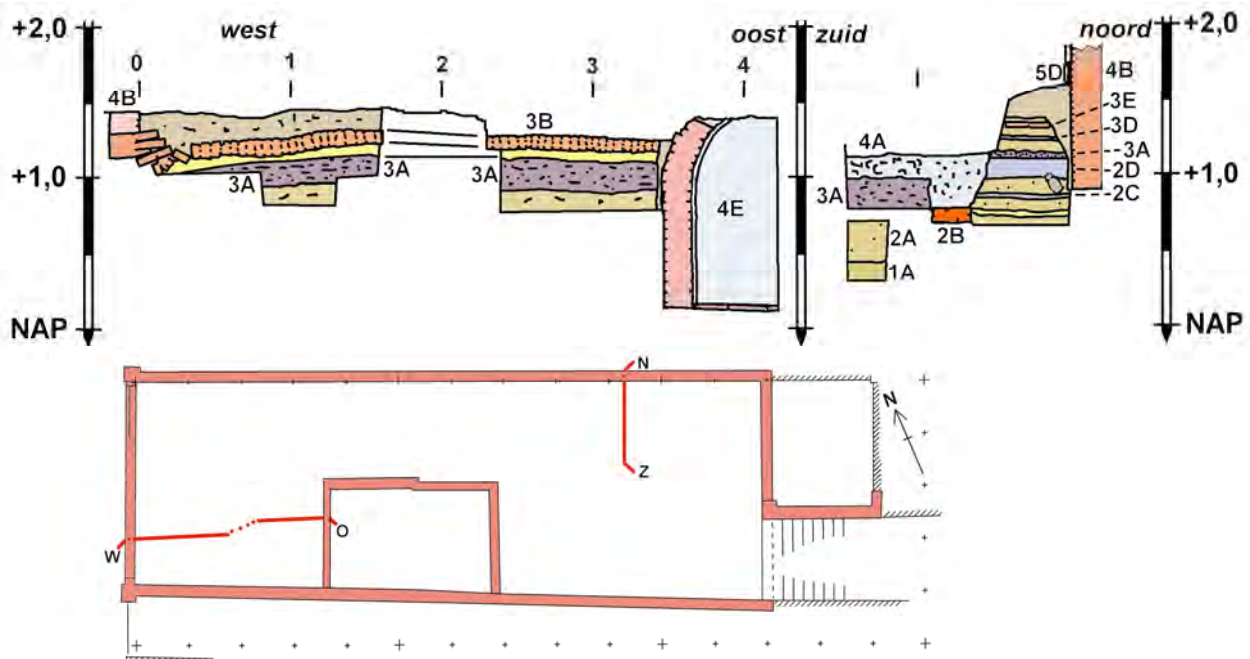
De fundering was anderhalf-steens dik, de onderkant op 1,06 m+NAP. De gebruikte baksteen van 22 x 11 x 5,5 cm kan worden gedateerd in de 15de of mogelijk nog eind 14de eeuw. De vondsten wijzen op een datering in de late 14de of eerste helft van de 15de eeuw (zie par. 6.4).

Afb.6-7 Sloopspoor en resten van de 15de-eeuwse fundering 2B, gezien vanaf de straatzijde (westkant), met links er tegenaan de grijze leenvloer 2D en muurtje 2E, op de vloer de zwarte brandlaag 3A

Afb.6-8 De 15de-eeuwse fundering 2B in Ritsevoort 15 en een reconstructie van het huis onder Ritsevoort 13 – het pand was mogelijk nog dieper want de achtermuur is niet gevonden

Afb.6-9 Een tweetal coupes van de 15de- en 16de-eeuwse sporen, met locaties. Schaal ca 1:50

Afb.6-10 Een coupe door de 15de-eeuwse huisresten, met onderin nog muurrest 2B, onder de uitbraaksleuf vol mortelgruis 4A, rechts zijn de grijze leemvloer 2D met brandlaag 3A in doorsnede goed zichtbaar

Aan de noordkant lagen tegen de fundering **2B** nog resten van elkaar opvolgende leemvloeren **2C**, **2D** en **3D** (afb.6-9 en 6-10). Op leemvloer **2D** werd nog een stukje gevonden van een bakstenen tussenmuur **2E** die het huis in twee vertrekken verdeelde. Op de tweede leemvloer (**2D**) werd vervolgens een vette zwarte brandlaag **3A** gevonden met verkoalde houtresten. Het huis zal zijn getroffen door het afbranden van het Ritsevoort in 1517 door de Fries/Gelderse roversbende van Grote Pier.

Het huis was waarschijnlijk geheel van baksteen, dus niet opgetrokken met houten wanden op een bakstenen onderbouw. Dat blijkt uit de geringe hoeveelheid brandresten inpandig op de leemvloer en het feit dat in de brandlaag **3A** geen zogenaamd 'huttenleem' voorkomt. Dat zijn klonten gebakken klei die je overhoudt als er brand komt in een wand van vlechtwerk die met leem is dichtgesmeerd. Een belangrijk gegeven is ook de grote hoeveelheid mortelgruis die naderhand is achtergelaten bij het afbikken van de bakstenen voor hergebruik (**4A**). Na de brand is het huis hersteld, te oordelen naar de nieuwe leemvloer **3D** over brandlaag 3A. Deze leemvloer is later weer vervangen door een vloer van kleine rode plavuisjes **3E** (afb.6-11).

Afb.6-11 Fundering 2B in het achtervertrek, links ertegenaan plavuizenvloer 3E, vanuit het westen

Afb.6-12ac Baksteenstraatje 3B vooraan bij de straatzijde; aangelegd over zwarte brandlaag 3A

De rest van het perceel van Ritsevoort 15 was destijds een open terrein, dat bij de brand werd bedekt met een zwarte laag houtskool en as (**3A**). De open plek kreeg vervolgens een bestrating **3B** van hergebruikte bakstenen, die over de brandlaag heen gelegd werden (*afb.6-12*). Op het straatje zijn sporen aanwezig van ronde putjes en een rechthoekige bak van baksteen (**3C**). Hierin hebben we asresten gevonden die de neerslag zijn van een ambacht dat daar werd uitgevoerd. Welk ambacht dat was, is niet achterhaald. Het straatje vertoont nog een forse slijtage, waardoor licht gekantelde stenen schuin zijn afgevlakt.

Afb.6-12 Baksteenstraatje 3B in het achterhuis: d. het vrij leggen van de bestrating was lastig door het vele losse puin; e. onder de bestrating was een soort ondervloer gemaakt van mortel en puin

Het huis op Ritsevoort 13 is in de late 16de of vroege 17de eeuw afgebroken voor de bouw van de twee kleine huisjes op Ritsevoort 13 en 15. Ten zuiden ervan lag een steeg die hoorde bij nummer 17. Bij de sloop van het oude pand op nummer 13 waren de bakstenen zorgvuldig verwijderd en afgebikt voor hergebruik. Er is dan ook een breed uitbraak- en sloopspoor **4A** gevuld met het gruis van de afgebikte mortel.

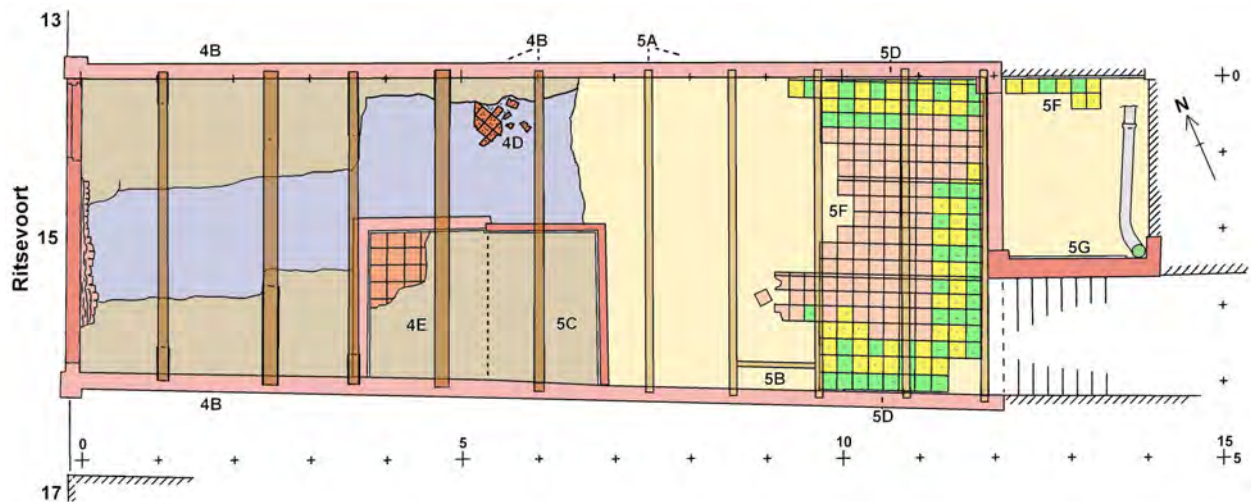
Sporen uit periode 4 (ca 1575/1600-1650) en 5 (ca 1650-1900)

Periode 4: Een huis uit omstreeks 1600

Er zijn diverse resten blootgelegd die behoren bij het bestaande huis van Ritsevoort 15 (**afb.6-13**). Het pand bleek zeer ondiep gefundeerd te zijn want de onderkant van de zijmuren (**4B**) bevindt zich al op ca. 1,1 m+NAP, dus 35 cm onder het tegenwoordige straatpeil.

In eerste instantie was het huisje voorzien van schamele grijze leemvloeren (**4C**). Op ruim 5 meter vanaf de voorgevel zijn tegen de noordelijke zijmuur resten gevonden van een haardje **4D**, gemaakt van diagonaal in de leemvloer gelegde rode plavuisjes, sterk beroet (**afb.6-14**).

Tegen de zuidelijke zijmuur bevond zich een bakstenen keldertje **4E**, 1,9 bij 2 meter en ruim 1 meter diep met de aanzet voor een tongewelf (**afb.6-15**). Het is niet duidelijk of dit keldertje al uit de eerste bouwtijd stamt of dat hij pas later is ingebouwd. Hij zal zijn aangelegd nabij de scheiding tussen een voor- en achterkamer.

Afb.6-13 Plattegrond van sporen uit de 17de- 19de-eeuw (periode 4-5). Het noorden is boven. Schaal 1:100. Legenda zie afb.6-6.

6-14

a

b

Afb.6-14 (linksboven) restanten van haardje 4D bij de noordmuur: rode plavuisjes diagonaal gelegd
In grijze leenvloer 4C, gezien vanuit het zuiden

Afb.6-15 De bedsteekelder 4C: a. mogelijke verstoring van de fundering van huis 4B (middenachter) voor de bouw van kelder 4C (links); b. kelder 4E is later vergroot met 5C.

Periode 5: Gedeeltelijke herbouw en de verdieping

Vanwege de verzakking van de noordelijke zijmuur is het pand gedeeltelijk afgebroken en herbouwd. Daarbij is het houtskelet van het achterhuis vervangen door een enkele balklaag **5A** rustend op de zijmuren, met een schouw **5B** achterin tegen de zuidelijke zijmuur.

Mogelijk is bij deze fase ook de verdieping toegevoegd.

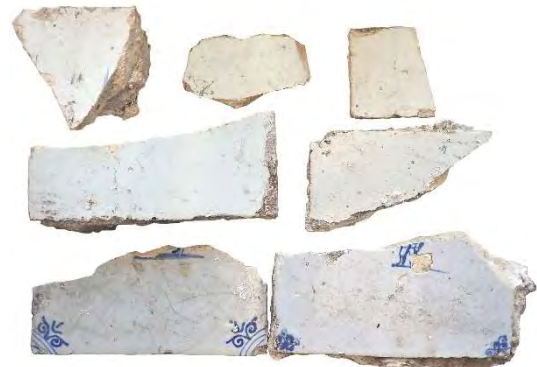
Op enig moment (bij de renovatie en/of de toevoeging van de verdieping ?) is de bedsteekelder naar achteren nog met 1,5 meter vergroot (**5C**), maar nu zonder gewelf.

Afb. 6-16 Plint van wandtegels aan de Noordmuur (5D), met plavuizenvloer 5F er tegenaan gelegd; Vondsten (23RTV6) schaal1:4

Afb. 6-17 Plint van wandtegels aan de Zuidmuur (5D), met plavuizenvloer 5F ertegenaan; Vondsten (23RTV15) schaal 1:4

Op circa 8 meter uit de straat was op enig moment een verschil in vloerhoogte ontstaan tussen de voor- en achterkamer, de achterkamer circa 2 decimeter hoger. Omdat de muren geheel zijn bedekt door keurig wit pleisterwerk zijn bouwsporen van het muurwerk (zelfs van de haard **5B** achterin tegen de zuidelijke zijmuur) bovengronds grotendeels onzichtbaar.

Afb.6-18 De vloer 5F in de achterkamer bestaat uit sterk versleten geel en groen geglaazuurde plavuizen, in een lichtgrijs mortellaagje op fijn geel zand.

De achterkamer had nog resten van wandtegels die als plint **5D** tegen de zijmuren waren aangebracht (*afb.6-16 en 6-17*). De gebruikte tegels zijn deels te dateren in het eerste kwart van de 17de eeuw (dikke veelkleurige tegels met bloempot-motieven) en deels uit de tweede helft van de 17de eeuw (diverse tegels met blauw op witte decors). De tegels zijn voor dit doeleinde hergebruikt want er zitten verschillende decors door elkaar.

De achterkamer was vervolgens voorzien van een fraaie plavuizenvloer (**5F**) die dankzij behoedzaam hanteren van de graafmachine grotendeels ongeschonden onder de betonvloer te voorschijn kwam (*afb.6-18*). Hij bestond uit rode plavuizen van 21x21x3 cm met een sliblaag met gele en groene glazuur, gelegd in een patroon gelegd van 'vierkanten met elk een stip middenin'. De meeste plavuizen waren enorm afgesleten. Inmiddels was er een achteraanbouw tje tegen de noordhelft van de achtergevel gezet, waar de vloer **5F** ook doorliep. Tot op heden is er aan de zuidkant naast dit aanbouw tje een trap naar de verdieping (deze zal bij de verbouwing worden verwijderd) – maar opvallend genoeg vertoonde de plavuizenvloer bij deze trap (nog) geen enkele slijtage.

6.4 Vondstmateriaal

Peter Bitter m.m.v. Rob Roedema

Inleiding

Het onderzoek was geheel in pandig en er werd geen beerput of afvalkuil aangetroffen. Het vondstmateriaal bestaat voornamelijk uit potscherven uit de opeenvolgende grondlagen en sporen. Deze zijn in dit verband vooral van belang voor de datering van de grondsporen waarin ze zijn gevonden (vondstenlijst zie Bijlage 2).

Dateringen worden gegeven met een cijfer voor de eeuw, gevolgd door een hoofdletter voor een halve eeuw en een kleine letter voor een kwart eeuw.

De vondsten van keramiek en glas worden beschreven volgens de typologie van het Deventer Systeem. Ze worden geïventariseerd met een code bestaand uit een lettercode voor materiaal, een drielettercode voor hoofdvorm, een cijfer voor specifieke vormen, eventueel een letter voor een aanvullende aanduiding (*tabel 6-A* en *tabel 6-B*).

code	omschrijving
s5	steengoed 5 (proto-steengoed)
s1	steengoed 1 (zonder glazuur/engobe)
s2	steengoed 2 (met glazuur/engobe)
bg	blauwgrijs aardewerk

code	omschrijving
kp	kogelpotaardewerk
g	grijs aardewerk
r	rood aardewerk
w	wit aardewerk

Tabel 6-A De hier gebruikte codes voor bakselsoorten in het Deventer Systeem

code	hoofdvorm
bak	bakpan
bor	bord
gra	grape

code	hoofdvorm
kan	kan
kog	kogelpot
kom	kom

code	hoofdvorm
kop	kop
kru	kruik
pot	pot

Tabel 6-B De hier gebruikte codes voor hoofdvormen in het Deventer Systeem

Het vondstmateriaal betreft voor het grootste deel scherven van gebroken vaatwerk die in de bodem zijn beland. Dat kan direct na de breuk zijn gebeurd maar er kan ook enige tijd tussen zitten, zodat ze als 'opspit' pas (veel) later in de betreffende grondsporen terecht kwamen. In de bovenlaag van het terrein werd, tussen allerlei puin en vondsten uit de 15de tot 20ste eeuw, als 'opspit' bijvoorbeeld ook een bodemscherf gevonden van een handgevormde pot met platte bodem, die mogelijk uit de IJzertijd of Romeinse tijd dateert (**afb.6-19**). Uit deze periode is verder geen spoor gevonden omdat de ontgraving daarvoor niet diep genoeg ging. Soms liggen scherven direct op een vloer en kan vermoed worden dat ze ook op die vloer zijn gebroken, met andere woorden dat ze uit de gebruikstijd van de vloer stammen. Dat komt voor bij de bestrating **3B**.

De datering van een scherf is dus een 'terminus post quem' (tijdstip waar na...) en pas door de hele lagenvolgorde en de erin gevonden keramiek in een overzicht te zetten, ontstaat er zicht op de dateringen van de sporen.

Vondsten uit de 14de-16de eeuw

De hoeveelheid keramiekvondsten uit dit kleine onderzoek is weinig omvangrijk.²

Er is slechts een handvol fragmenten op hoofdvorm en typenummer te determineren – de keramiek-dateringen en periodisering van de belangrijkste aangetroffen sporen worden weergegeven in **tabel 6-C**.

² Voor onderbouwing van de Deventer Systeem dateringen zie Bitter 2022 Bijlage A.

Overzicht vondsten uit perioden 2, 3 en 4

spoor	s1-	s2-	bg-	g-	r-	w-	Totaal	Datering	opmerkingen
onder leemvloer 2D	2	..	2	1	1	..	6	14d/ 15a	s1-kan-1, bg Elmpt, r-bak-33
in Brandlaag 3A	1	2		4	26	1	34	1517	r-bak-2, r-bak platte steel, r-bor-1, r-kan/kom lobvoeten
op/in Straatje 3B	..	4		1	41	7	53	16a - 16d/17a	s2 standing en standvoet, r-kop-1, Noordhollands slibaardewerk, w-bak-5
in Mortelgruis 4A	14	..	14	16B/17a	r-bak-2, r-gra-34, r-kop-2

Tabel 6-C Keramiek uit vier belangrijke sporen (codes Deventer Systeem): onder leemvloer 2D (vondstnummers 23RTV13, 23RTV16, 23RTV17), in brandlaag 3A (23RTV2, 23RTV12, 23RTV24), op en in straatje 3B (23RTV20, 23RTV21, 23RTV23), in laag mortelgruis 4A (23RTV9, 23RTV10)

Het oudste huis **2B** is slechts te dateren op basis van vondsten bij vloer **2D**. Uiteindelijk is vooral één voorwerp bepalend, namelijk een grotendeels complete Siegburg 'jacobakan' s1-kan-1 uit de late 14de of vroege 15de eeuw die direct onder de leemvloer werd gevonden. Omdat de kan vrijwel compleet is, zal het vermoedelijk gaan om een primaire depositie en niet om 'opspit'. Onder de leemvloer werd ook scherfmateriaal gevonden van een 14de-eeuwse bakpan van rood aardewerk (**afb.6-20**). Het huis zal vermoedelijk uit de eerste helft van de 15de eeuw dateren. Ook de gebruikte baksteen van 22x11x5 cm hoort in deze periode thuis.

Afb.6-19 Fragment van een pot met vlakke bodem (bovenaanzicht), uit de IJzertijd of Romeinse tijd, 'opspit' uit de bovenlaag (23RTV1). Schaal 1:4

Afb.6-20 Vondsten onder leemvloer 2D: groot fragment van een steengoed 'jacobakan' (s1-kan-1) uit Siegburg circa 1375-1425; twee scherven van een rood aardewerken bakpan met platte steel (r-bak-33) mogelijk een lokaal product, 14de eeuw (23RTV16-A, 23RTV17). Schaal 1:4

Afb.6-21 Vondsten uit brandlaag 3A (1517): a steengoed met zoutglazuur uit Langerwehe, b steengoed uitwendig 'gevlamd' uit Siegburg, c grijs aardewerk, d rood aardewerk, e wit aardewerk, f brokstuk van een wetsteen. Schaal 1:4

De vondsten uit de brandlaag zijn te dateren in de 15de of eerste helft van de 16de eeuw en dat spoor zal dan ook de brand van 1517 betreffen.

Bovendien komt op het straatje **3B** scherfmateriaal voor dat dateert uit de 16de eeuw (steengoed kan op standvoet) tot eind 16de of begin 17de eeuw (Noordhollands slibaardewerk, w-bak-5). Uit de mortellaag **4A**, het sloopspoor van muur **2D**, komt eveneens keramiek uit deze periode.

6.5 Samenvatting en conclusies

Samenvatting

Ondanks de geringe ontgravingsdiepte van ca 40 cm en de beperkte omvang van de vindplaats, minder dan 50 m², heeft het onderzoek nog bijzondere informatie opgeleverd. Gevonden zijn de resten van het oudste pand dat tot dusverre bekend is aan de Ritsevoort, een pand dat ter plekke van het buurpand Ritsevoort 13 stond met de zijmuur nog een meter binnen nummer 15. De baksteensoort en een paar geassocieerde keramiekvondsten wijzen op een vermoedelijke bouwdatum in de eerste helft van de 15de eeuw. Tot eind 16de eeuw bleef het perceel van Ritsevoort 15 verder een leeg, onbebouwd erf.

De bakstenen funderingen zijn ondiep en niet erg dik, waardoor het niet zeker is of op de funderingen een gebouw stond met bakstenen zijmuren of wanden van hout en/of geleemd vlechtwerk. Bij de sloop eind 16de eeuw is echter een flinke hoeveelheid mortelgruis afgebikt van bakstenen die bestemd waren voor hergebruik. De tweede aanwijzing is de samenstelling van de brandlaag van 1517. Het pand had een leemvloer en hierop is van de brand slechts een dunne zwarte sintellaag aangetroffen en geen dik pakket houtskool, wat duidt op een grotendeels bakstenen gebouw. In de brandlaag is naast het huis ook geen 'huttenleem' gevonden, wat de neerslag zou zijn geweest van met leem afgewerkte vlechtwerk wanden.

Na de brand is het huis op nummer 13 opgeknapt en van een nieuwe leemvloer voorzien, die later nog werd vervangen door rode plavuisjes. Het lege erf werd voorzien van een bakstenen plaveisel waarop gemetselde bakken met asresten zijn gevonden van niet nader bestemde ambachtelijke activiteiten.

In de late 16de eeuw is het middeleeuwse huis afgebroken en zijn de twee huisjes van Ritsevoort 13 en 15 gebouwd. Ritsevoort 15 was aanvankelijk nog voorzien van een leemvloer met een stookplaats aan de noordkant. Een aangetroffen bedsteekelder is mogelijk pas in tweede instantie ingebouwd en markeert de scheiding tussen een voor- en een achterhuis. Later is het huisje fors gerenoveerd en uiteindelijk ook voorzien van een verdieping.

Het onderzoek leverde dus nieuwe informatie op over de geschiedenis van het Ritsevoort. Een geslaagd onderzoek mede dankzij de prima samenwerking met aannemersbedrijf Stef Donker.

Vraagstellingen en conclusies

Sinds 2017 worden bij elk onderzoek in de binnenstad de volgende standaardvragen gesteld:

- 1 Welke resten zijn gevonden van het natuurlijke landschap en van veranderingen daarin in de loop der tijd?*
- 2 Welke resten zijn aanwezig uit de prehistorie, romeinse tijd en/of vroege middeleeuwen?*
- 3 Uit welke tijd dateert de eerste bewoning van het terrein en wat voor structuren zijn dit?*
- 4 Welke resten zijn aanwezig van vestingwerken, openbare gebouwen, kerken en kloosters, gasthuizen of begraafplaatsen en wat is daarvan de datering?*
- 5 Wat is de eerste terreininrichting van de percelen geweest en zijn daar in de loop der tijd wijzigingen in gekomen?*

6 Welke resten van huizen en bijgebouwen zijn aanwezig en wat is daarvan de datering?

7 Zijn er sporen van een brand en wat is daarvan de datering?

8 Welke resten van waterputten, beerputten of riolen zijn aanwezig en wat is daarvan de datering?

9 Welke vondstcomplexen van meer dan 25 voorwerpen zijn aanwezig en wat is daarvan de datering?

10 Welke resten zijn aanwezig van een ambacht dat op de vindplaats is uitgeoefend en wat is daarvan de datering?

11 Zijn er zaken aanwezig die tevoren niet verwacht worden? Licht dit toe.

Het onderzoek bij Ritsevoort 15 leverde alleen informatie op voor de onderzoeksvragen 3, 6, 7 en 10.

Ad 3:

De vroegste sporen van bewoning zijn de funderingen en vloerresten van een huis uit de eerste helft van de 15de eeuw, dat zich grotendeels bevond in het buurperceel van nummer 13.

Ad 6 en 7:

Het eerste huis had waarschijnlijk geheel bakstenen zijmuren en was voorzien van een leenvloer. Als het de hele breedte van perceel Ritsevoort 13 heeft gehad, was het pand bijna 6 meter breed en meer dan 14 meter diep.

Een brandlaag van zwarte as en sintels kan worden geïdentificeerd met de bekende brand van 1517. Na de brand is het huis van nummer 13 weer hersteld en tot eind 16de eeuw in gebruik gebleven.

Eind 16de eeuw werd het huis van nummer 13 afgebroken om en de beide huisjes van Ritsevoort 13 en 15 zijn opgericht. Het bestaande pand van Ritsevoort 15 is nog gedeeltelijk een pand met een houtskelet met tussenbalken uit deze bouwfase. Het had een simpele leenvloer met halverwege tegen de noordkant een stookplaats. Vermoedelijk is er pas in tweede instantie een bedsteekelder aangebracht, bij de scheiding tussen een voor- en een achterhuis. De verdieping is pas van later tijd, evenals de vervanging van de balklaag van het achterhuis.

Ad 10:

Op het 16de-eeuwse straatje naast het pand van Ritsevoort 13 zijn resten gevonden van bakken met oranje/gele en zwarte as voor een onbekend ambacht.

Literatuur

Bitter, P. (red.), 2022: *Zeven eeuwen wonen, werken en winkelen in de Langestraat van Alkmaar. Archeologisch en bouwhistorisch onderzoek bij Langestraat 16-18, 64-66 en 52-62 in 2000, 2001 en 2015*, Alkmaar (Rapporten over de Alkmaarse monumenten en Archeologie 25).

Ruijsendaal, E., 1998: *Alkmaar binnen de veste. Straatnamen in historisch perspectief*, Amsterdam.

Stratigrafische matrix 23RTV

	5G tegelplint van witjes 13x13x0,7 m in achtervertrekje, op 5F
	5F vloer van gele en groene plavuizen in achterkamer s1015, tegen 5D
1750/ 1850	5E ophoging bruin zand onder 5F s1024; V11
	5D plinten van wandtegels, ouder dan vloer s1015; noordkant s1013 V15, zuidkant s1014 V6
	5C vergroting bedsteekelder (oosthelft) vlakgedekt s1002
1650/ 1750	5B raveling voor schouw in achterkamer tegen Zmuur
	5A vervanging van balklaag b.g. vanaf 6 m uit voorpui
	4E bedsteekelder met ondiep gewelf s1001 (westhelft; wsch. secundair); baksteen als 4B
	4D haardplaats met plavuisjes s1010 tegen Nmuur in leenvloer 4C; V3
	4C leenvloer s1006-1009-1032 op laag bruin zand over 3D
1575/ 1625	4B bakstenen huis een laag met zolderverdieping, uitwendig ca 4,6 bij 12,4 meter (achter 30 cm breder dan voor); houtskelet met tussenbalken, renaissance simaas profilering
	4A grote plek/laag mortelgruis s1011-1020-1022 van stenen bikken na sloop van 2B; V9 V10 (1550-1650)
	3E vloer van plavuizen s1023-1031 tot tegen muur 2B
	3D leenvloer 3 s1045 op laagje donkerbruin zand, tot tegen 2B
	3C ronde gaten s1004 en langwerpige rechthoekige bak s1016 op straatje 3B, gevuld met oranje en zwarte as s1012 V5
	3B bestrating s1003-1017-1036-1038 van hele erf tot tegen muur 2B, in geel zandbed op 3A; deels hieronder een ondervloer van baksteenfragmenten en mortel s1041; op het straatje V20 (1575-1625) V21 V23 (16de eeuw)
1517	3A BRANDLAAG 1517, s1029-1030 op vloer 2D en s1005-1027-1042 op ophoging 2A; M14, V2 V12 V24 (1425/1450-1517)
	2E tussenmuurtje s1026 van baksteen, op vloer 2D
	2D leenvloer 2 s1025 op laagje s1028 donkerbruin zand, 10 cm dikke vloer bovenkant op 1,2 m+NAP; uit onderlaag V13 (1250-1350), V16 (Jacobakan 1375/1425)
	2C leenvloer 1 s1032 op laagje s1032 lichtbruin zand; V17 (ca 1250-1350)
1375/ 1400	2B Fundering s1018 van huis op Ritsevoort 13, restant baksteen en sloopspoor met mortelgruis en zand
	2A ophoging van donkerbruin zand s1007-1034-1043; V18 V25 (14de eeuw)
1000	1A wschl. akkerlaag s1035-1044 van lichtgrijs zand met sporen van 1B sloot (richting onbepaald); V19 V26 (13de-14de eeuw)

Tabel 6-D Stratigrafische matrix van archeologische sporen in onderzoek 23RTV

Bijlage 1 Stratigrafische matrix en sporenlijst van onderzoek 23RTV

De bijgaande stratigrafische matrix geeft een overzicht van de sporen en hun dateringen (*tabel 6-D*).

De sporen zijn in dit rapport voorzien van een spoorcode, samengesteld door het periodenummer te combineren met een letter. Als de periode niet duidelijk is, worden de mogelijke periodenummers genoteerd.

De dateringen zijn herleid uit de stratigrafische volgorde van de sporen (afdekkingen, oversnijdingen, bouwnaden; deze worden hieronder toegelicht) en uit keramiekdateringen en baksteensoorten (zie de vondstenlijsten in bijlage 2).

Sporen uit periode 1 (11de - 14de eeuw)

1A-1B Vermoedelijke akkerlaag 1A van lichtgrijs zand met sporen van **sloot 1B** (richting onbepaald) (s1035=s1044): V19 V26 (13de-14de eeuw).

Sporen uit periode 2 (1375/1425 - 1517)

2A Ophoging van donkerbruin/ donkergrijs zand (s1007=1034=1043); V18 V25 (14de eeuw).

2B Fundering (s1018) van de zuidelijke zijmuur van een huis op Ritsevoort **13**, op ongeveer 0,7 tot 1,0 meter ten zuiden van de bestaande noordmuur van nummer 15; slechts een restant van baksteen en een sloopspoor met mortelgruis en zand, fundering op staal zonder vertandingen; 1,5-steens dik van rood/geel geaderde bakstenen van 22x11x5/5,5 cm en enkele 24x13x6,5 cm (hergebruikt, wsch. 15de eeuw), vanaf 14 meter vanaf de straat parallel aan huidige noordmuur, wsch. ooit tot aan de straat, onderkant op 1,06 m+NAP; deels uitgebroken en aangevuld met mortelgruis (van bikken van steen, identieke mortelgruis in baan langs de muur s1020); in het voorhuis diep uitgebroken en resteert alleen een sloopspoor gevuld met bruin zand; erop aansluitend aan noordkant (in pandig) drie opeenvolgende leemvloeren van onder naar boven 2C, 2D, 3D en plavuizenvloer 3E.

2C Leemvloer 1 (s1032) op 0,9 m+NAP, 3 cm grijze leem op een laagje lichtbruin zand (s1033); V17 (ca 1250-1350).

2D Leemvloer 2 s1025 op laagje s1028 donkerbruin zand, 10 cm dikke grijze leemvloer tot tegen muur 2B, bovenkant op 1,2 m+NAP; uit s1028 V13 (1250-1350) en direct onder de vloer V16 (*Jacobakan 1375/1425*).

2E Restant van muurwerk (s1026) tegen fundering s1018 op 8,7 m vanaf de voorgevel, mogelijk een secundaire tussenmuur, slechts één steenlaag liggend op de leemvloer s1025, éénsteens breed rood 19,5x10x4,5 cm.

Sporen uit periode 3 (1517 - 1575/1600)

3A Brandlaag, s1029-1030 laagje 3 cm zwarte sintels en donkergrijs zand met sintels op vloer 2D en s1005-1027-1042 zwartgevekt donkergrijs zand met sintels op ophoging 2A; Grondmonster M14, V2 V12 V24 (1425/1450-1517).

3B Bestrating s1003-1017-1036-1038 van het hele erf tot tegen muur 2B, bovenkant op 1,2 tot 1,4 m+NAP, bakstenen op hun kant in noord-zuid richting (dwars over) van diverse bakstenen rood-geel geaderd met her en der ook keien van 5 tot 10 cm ertussen, bovenkant op 1,20-1,24 m+NAP (aan de west- en zuidkant aflopend door zetting van de muren), een vlijlaag van 8-10 cm geel zand, met een paar ronde 'gaten' s1004-1038 van 10-15 cm diep met in één ervan ook gele as – de andere dienden wsch. ook als asputjes; zwaar versleten zodat de scheef verzakte bakstenen ook scheef zijn afgesleten; op het straatje nabij de straatkant een vage afdruk van een langwerpige oven of stookbak 3C; de vlijlaag geel zand ligt meteen op brandlaag 3A; de voorgevel van huis 4B staat direct op de baksteenstraat. In

de achterkamer ligt onder het straatje een zandlaagje s1040, met daaronder een harde ondervloer van baksteenfragmenten en mortel s1041, beide doorsneden door sloopspoor 4A; op het straatje s1003 V20 (1575-1625) en in ronde depressie s1038 V21 (16de eeuw), in laagje s1040 V23 (16de eeuw).

3C Asputten?: ronde gaten s1004 en de onderkant van een langwerpige rechthoekige bak s1016 op straatje 3B, gevuld met oranje en zwarte as s1012; in de bak s1016 eerst een laagje oranje/geel gevlekte as, met daar bovenop een laag zwart sintelgruis (geen steenkool) die doorloopt tot circa 6 meter vanaf de straat – hieruit V5 (grondmonster).

3D Leemvloer 3 s1045 3 cm dik op 1,06 m+NAP, op laagje donkerbruin zand, tot tegen 2B.

3E vloer van plavuizen s1023-1031 tot tegen muur 2B, ongeglazuurde rode plavuisjes 17x17x2,5 cm merendeels in kleine stukjes gebroken, op 1,19 m+NAP.

Sporen uit periode 4 (1575/1600 – 1650/1700)

4A grote plek/laag mortelgruis s1011-1020-1022 van stenen bikken na sloop van 2B; V9 V10 (1550-1650).

4B Bakstenen huis =bestaande pand begane grond (s1000), uitwendig ca 4,6 bij 12,4 meter (achter 30 cm breder dan voor); onderste delen funderingen (onder de pleisterlaag) vnl. breukstenen, slechts enkele hele bakstenen rood/geel geaderd 20x..x5 cm en ook enkele 22,5x..x.. cm (=hergebruikte steen van s1018), voorhuis met deels nog originele balklaag van houtskelet met tussenbalken en renaissance-profileringen van sleutelstukken en consoles, zijmuren erg ondiep gefundeerd (onderkant op ca. 1,08 m+NAP); tegen zuidmuur tussen 3,7 en 6,9 meter vanaf de straat een ondiepe bedsteekelder 4E. De balklaag is alleen in het voorhuis nog origineel. Het pand is naar het noorden toe fors verzakt (ca 15 cm !), de rest van de balklaag is ooit (18de/19de eeuw?) vervangen door stevige vierkante balken opgelegd op de zijmuren, met nieuwe plankenvloer eroverheen. Rond 1670 was het nog een eenlaags pand met slechts een zolderverdieping (kaart Jan Dircxsz Soutman 1664/1673), de verdieping is van later tijd (de verhoging is mogelijk gerelateerd aan de vervanging van zoldering balken begane grond).

4C Leemvloer 2-3 cm dik op 1,3 m+NAP s1006-1009-1032, op laagje bruin zand over 3B.

4D Haardplaats met plavuisjes s1010, vlakbij de noordelijke zijmuur aangelegd in leemvloer 4C met aan de westkant een rechte zijkant (vanwege tussenwand voor- en achterkamer? Haard opgeheven bij bouw van bedsteekelder 4E - die dan dus secundair moet zijn?), kleine plavuisjes met loodglazuur 13,5x13,5x2,5 cm diagonaal ingelegd in de leemvloer, bovenkant op 1,36 m+NAP, beroet; geen aspot erbij aanwezig; monster van plavuisjes V3.

4E Bedsteekelder met ondiep gewelf s1001 (origineel of secundair kon niet worden bepaald), bouwfase 1: éénsteens kelder met aan de westzijde aanzet van een tongewelf op ca 1,0 m+NAP, van rood-geel geaderde baksteen 20x9,5x5 cm (=steensoort van 4B).

Sporen uit periode 5 (1650/1700 - 1925)

5A Vervanging van balklaag op de b.g. vanaf 6 m uit voorpui door (grenen?) balken opgelegd op de zijmuren.

5B Raveling voor een schouw in achterkamer tegen de zuidelijke zijmuur. Hierboven op de verdieping zit ook een schouw (balklaag vervangen bij ophogen van pand?).

5C Vergroting van bedsteekelder 4E (oosthelft, s1002), zonder gewelf maar vlak gedekt, rode baksteen 22x11x4 cm; wanden s1001-s1002 wit gepleisterd, op 1,06 m+NAP bodem met rode geglazuurde plavuizen 22x22x.. cm.

5D Plinten van wandtegels, ouder dan vloer s1015, horizontaal doorgezaagd bij een betonvloeraanleg; s1013 tegen de noord zijgevel polychrome tegels van 15 mm dik met decor van bloemvaas in vierpas met hoeklelies (17a), de achterste twee blauw-op-wit tegels met verschillende decors ook 17A, tegelfragmenten V15; s1014 tegen de zuid zijgevel tegels met blauw-op-wit decor met ossenkophoeken, slechts een paar stukjes bewaard V6.

5E Ophogingslaag bruin zand met omgespitte puinresten s1024=1039, onder de plavuizenvloer 5F; *V11 (eerste helft 16de eeuw)*.

5F Plavuizenvloer s1015 van rode plavuizen 21x21x3 cm, in de achterkamer met een verhoogd vloerniveau vanaf ca 8 m uit de voorgevel op 1,60 m+NAP, gelegd in een mortelbed op een vlijlaag van fijn geel zand; geel of groen geglazuurd in patroon gelegd ('vierkanten met elk een stip middenin'), enorm afgesleten (behalve bij de trap naar de achterverdieping !); gelegd tegen de tegelplinten 5D (s1013 en s1014) aan en doorlopend in een klein achtervertrek.

5G Tegelplint van witjes 13x13x0,6 cm in achtervertrekje, aangebracht bovenop vloer 5F.

Bijlage 2 Vondstenlijst (23RTV)

Rob Roedema en Peter Bitter

De vondsten worden beschreven met de codes van het Classificatiesysteem voor Middeleeuws en Postmiddeleeuws keramiek en glas, ook bekend als het 'Deventer systeem'. Ze worden geïnventariseerd met een code bestaand uit: een lettercode voor materiaal, een drielettercode voor hoofdvorm, een cijfer voor specifieke vormen, eventueel een letter voor een aanvullende aanduiding (*tabel 6-A* en *tabel 6-B*).

Andere afkortingen zijn: fr fragment, rfr randfragment, wfr wandfragment, bfr bodemfragment. De dateringen worden aangeduid als jaartal of per eeuw (cijfer), halve eeuw (hoofdletter A of B) of kwart eeuw (kleine letter a, b, c of d).

code	omschrijving
s5	steengoed 5 (proto-steengoed)
s1	steengoed 1 (zonder glazuur/engobe)
s2	steengoed 2 (met glazuur/engobe)
bg	blauwgrijs aardewerk

code	omschrijving
kp	kogelpotaardewerk
g	grijs aardewerk
r	rood aardewerk
w	wit aardewerk

Tabel 6-A Codes voor bakselsoorten in het Deventer Systeem

code	hoofdvorm
bak	bakpan
bor	bord
gra	grape

code	hoofdvorm
kan	kan
kog	kogelpot
kom	kom

code	hoofdvorm
kop	kop
kru	kruik
pot	pot

Tabel 6-B Codes voor hoofdvormen in het Deventer Systeem

De onderstaande vondstenlijst (*tabel 6-F*) geeft een beschrijving van de vondsten op de chronologische volgorde van de spoorcodes. De begeleidende tabel geeft een concordantie van de vondstnummers met de spoorcodes van 23RTV (*tabel 6-E*).

Vnr 23RTV	Spoorcode	Datering
1	X	16d/ 20
2	3A	15B/ 16a
3	4D	
5	3C	
6	5D	17A, 17B
8	X	15B/ 16

Vnr 23RTV	Spoorcode	Datering
9	4A	16B/ 17A
10	4A	16B/ 17A
11	5E	16A
12	3A	15bc
13	2D	14A
14	3A	

Vnr 23RTV	Spoorcode	Datering
15	5D	17A
16	2D	14d/ 15a
17	2C	13B/ 14A
18	2A	14
19	1A	13/14
20	3B	16d/ 17a

Vnr 23RTV	Spoorcode	Datering
21	3B	16
22	X	18/ 19
23	3B	16
24	3A	15B/ 16a
25	2A	14
26	1A	13B/ 14a

Tabel 6-E Onderzoek 23RTV: Concordantie van vondstnummers en spoornummers, met dateringen

Spoorcode Publ	Vondst- omstandig- heden	Vnr 23RTV	Materiaal	Datering
1A	laag lichtgrijs zand (s1035), vermoedelijk akker; V19	19	1 wfr s5-; 1 rfr r-bak-32 (13B-14A)	13B/1 4A
1A	laag lichtgrijs zand (s1044), vermoedelijk akker; V26	26	1 rfr kp-kog-(2?)	13B/1 4a
2A	ophoging van donkerbruin/donkergrijs zand (s1034); V18	18	1 wfr met ooraanzet grijs	14
2A	ophoging van donkerbruin/donkergrijs zand (s1043); V25	25	1 wfr bg- Elmpt-type; 1 wfr s1 Siegburg	14
2C	laagje donkerbruin zand (s1033) onder grijze leemvloer 1 (s1032); V17	17	1 wfr bg- Elmpt-type 13B/14A	13B/ 14A
2D	grijze leemvloer 2 (s1025) 10 cm dik, op laagje donkerbruin zand; in zand direct onder leemvloer V16	16	1 prof s1-kan-1 Siegburg gevamd 14d/15a (23RTV16-A : (23-25) / 8 cm, gladde standing, rand en oor ontbreken)	14d/ 15a
2D	donkergrijs zand (s1028) onder grijze leemvloer 2 s1025; V13	13	1 rfr r-bak-33 (ronde rand met afgeplatte bovenzijde) met platte steel, spaarzaam strooiglazuur	14A
3A	brandlaag (s1005) van zwartgevekt donkergrijs zand met zwart sintelgruis en houtskool erin; V2	2	1 wfr en 1 bfr s2-kan grove standing Langerwehe; 1 bfr s1-kan Siegburg gevamd; 1 wfr grijs; 1 bfr r-bak-, 1 steel r-bak- platte steel, 1wfr en 1 rfr rood; 2x bot kaak en heup	15B/1 6a
3A	brandlaag (s1027) van zwartgevekt donkergrijs zand met zwart sintelgruis en houtskool erin; V12	12	1 wfr grijs; 1 rfr r-bak-(2?) met platte steel, 3 rfr r-bor-1 (1x slijbboogjes, 1x geverfd decor), 1bfr r-kan/kom lobvoetenkrans, 1 oor en 12 wfr rood; 1 fragm daktegel?, 4 fr leisteen, bot 5x; 1 fr wetsteen	15bc
3A	brandlaag, zwarte sintellaag (s1029); M14	14	GROMO sintels	
3A	brandlaag (s1042) van zwartgevekt donkergrijs zand met zwart sintelgruis en houtskool erin; V24	24	2 wfr grijs (verbrand); 2 rfr r-bak-2, 1 rfr r-gra-(8?) mangaanglazuur, 5 wfr rood; 1 fr w- met groen loodglazuur;	15B/1 6a
3B	baksteenstraatje (s1036); op het straatje diverse losse potscherven V20	20	1 bfr s2-kan standvoet 16de en 1 wfr s2-kan Keulen/Frechen/Raeren; 1 rfr met steel r-bak-, 2 wfr r-bor- NH slijbdecoratie (kleine scherfjes), 1 rfr r-gra-(34?), 1 wfr r-kop inw groene slijb, 1 bfr r-kop standing, 2 rfr ND en 20 wfr rood; 1 rfr w-bak-5, 1 bfr w-bak-, 1 rfr w-bor-, 1 bfr w-kop- standing, 3 wfr wit; 1 ijzerslak/sintel	16d/ 17a
3B	baksteenstraatje, ondiepe ronde plek (s1038) in straatje s1036 met een bodem van baksteenfragmenten; hierin V21	21	1 bfr en 1 rfr en 1 wfr rood (1x mangaanglazuur); 3 fr koperblik van ketel/pan?	16
3B	baksteenstraatje, onderlaagje bruin zand met baksteenfragmenten (s1040); V23	23	1 wfr en 1 bfr geknepen standing s2-kan/pot Langerwehe/Raeren; 1 rfr g-pot-; 1 rfr r-gra-(8?) mangaanbruin, 1 rfr r-gra-(34?), 2 bfr r-gra, 1 rfr r-kop-1 inw loodglazuur, 5 wfr rood; BAMO baksteenfragmenten ..x..x6,5 cm en ..x13,5x8 cm	16
3C	asput, een langwerpige oven of stookbak (s1016) op straatje 3B, in de bak eerst oranje/geel gevlekte as, daarop zwart sintelgruis; uit sintelgruis V5	5	GROMO sintels	
4A	laag mortelgruis (s1020); V10	10	1 rfr r-bak-2, 1 tuit r-lav?-, 1 rfr r-kop-2, 1 rfr r-kop- mangaanglazuur, 8 wfr en 1 rfr ND rood	16B/1 7A
4A	puinkuiltje met mortelgruis (s1022); V9	9	1 rfr r-gra-34 geheel loodglazuur	16B/ 17A
4D	stookplaatsje van plavuizen (s1010) in grijze leemvloer 4C; plavuis monsters V3	3	3x plavuis (twee 13,2x13,2x2,6 cm gesleten bruin loodglazuur en mangaan loodglazuur; 1x 12,8x12,8x2,5 cm donkerbruin loodglazuur)	

Tabel 6-F Onderzoek 23RTV: vondstenlijst op volgorde van de spoorcodes, blad 1 van 2.

Spoorcode publ	Vondst- omstandig- heden	Vnr 23RTV	Materiaal	Datering
5D	plint (s1013) tegen de noord zijgevel van polychrome tegels, de achterste twee blauw-op-wit tegels; tegel-fragmenten V15	15	Tegelfragmenten, horizontaal doorgezaagd bij aanleg betonvloer: 11x polychrome tegel bloempot in vierpas met leliehoeken okergeel baksel soms roodgeaderd 13,5x13,5x1,2 cm (17a), 1x blauw-op-wit fruitschaal met hoekmotief grote ossenkop 13,2x..x1,2 cm oranje baksel, 1x blauw-op-wit vloemvaas in ovaal met hoeklelies 13x..x1,2 cm (beide 17b)	(17A)
5D	plint (s1014) tegen de zuid zijgevel van blauw-op-wit decor tegels; slechts een paar stukjes bewaard V6	6	tegelfragmenten plint: 4 fr 'witjes' 13x..x1,0 cm, 1 fr blauw-op-wit ossenkop en kleine figuur 13,4x..x1,0 cm, 1 fr zonder hoekmotief en grondlijn voor kleine figuur dik 1,0 cm (dus 6x uit 17bc); 1 fr blauw-op-wit spinnetje en klein mannetje 13,2x..x0,8 cm (17B)	(17A, 17B)
5E	ophogingslaag bruin zand (s1024); V11	11	1 prof s2-kru-2 (23RTV11-A: 7 / 4,5 cm, vaalgeel baksel met geheel grijs zoutglazuur); 1 rfr r-bak-17 geheel loodglazuur; plavuizen loodglazuur gesleten eenmaal 12x12x2,6 cm en eenmaal 11,5x11,5x2 cm; BAMO oranje 215x10,5x5 cm schelpmortel	16A
X	bovenlaag (s1008) onder betonvloer boven 3B, bruin zand met puin, ook 20ste-eeuws; V1	1	1 bfr inheems-romeinse pot ; 1 rfr s5; 2 rfr en 6 wfr s2 Langerwehe/Raeren; 1 rfr r-bor-6 groen fond, 1 rfr r-bak-5, 1 fr r-bor- met NH slinbdecoratie, 1 hengel van r-pot hengselpot, 1 steeltje r-tes, 9rfr ND en 8 wfr rood; 1 rfr w-bak-5; 1 fr ijzeren geheng, 1x messing ketting getorste schakels (identiek in V20); 1 kleipijp 18B gekroonde E met Goudse bijmerk (Duco 2003 nr.377); 3 tegelfragm blauw-op-wit 1x cirkeltegels 1x fruitschaal 17d/18A; 58 fr groen vensterglas (4x pontil en 14x rand), 3 fr kleurloos vensterglas, 1 fr gebrandshchilderd bandje; 1 fr leer; 3 fr plavuis 13,5x13,5x2,6 mangaan (als in V3) 13x13x2,3 lichtbruin en 11,8x11,8x2,6 donkerbruin; 2 fr leisteen, 8x sintel, 2 keisteen	16d/ 20
X	geel zandlaagje (s1021) aan noordkant tegen s1018, op 1,40 m+NAP; V8	8	1 rfr r-bor-1 slijboogjes	15B/ 16
X	bovenlaag zand en puin, onder 5F; V22	22	1 rfr r-bor-(6?) met groen fond; 1 baksteen fr 9 cm breed; 2 tegelfragm 1x blauw-op-wit herderscène bij waterput 13x13x1,0 cm hoek spinnetje (17B?), 1x mangaanpaars Jeruzalemsveren dik 7 mm (18/19; Pluis 2013 A.01.05.10)	18/ 19

Tabel 6-F Onderzoek 23RTV: vondstenlijst op volgorde van de spoorcodes, blad 2 van 2

Bijlage 3 Archiefbronnen over eigenaren en bewoners van Ritsevoort 13 en 15 (Kad.A1087 en Kad.A1088)

Toelichting

Dit overzicht is overgenomen van het Historisch Kadaster Alkmaar (HKA), rond 1990 samengesteld door W.J. van de Berg uit Utrecht en te raadplegen via de website van het Regionaal Archief Alkmaar (www.regionaalarchiefalkmaar.nl). De panden en kavels zijn in het Historisch Kadaster Alkmaar geregistreerd op basis van de nummering van de Kadastrale Minuut van 1832. De Verpondingen (afgekort Verp. en Vp.), de kadastrale gegevens (OAT) en Grondbelastingen (Grondbel.) geven de namen van de eigenaren. De andere bronnen vermelden de bewoners/gebruikers (dezen zijn niet altijd de eigenaar). Onderstaand wordt na de datum de betreffende bron genoemd en vervolgens een samenvatting van de inhoud. De aard en inhoud van de bronnen in het Historisch Kadaster Alkmaar worden toegelicht op de website van het Regionaal Archief.

Ritsevoort 13 (Kad.A1087)

1718 RAA, SA 716, Verp. 1e kwartier Rissevoort OZ fol.46v-2 (Kad.A1087 = Vp197): 1710 Jan Wringh, later diens weduwe f5.5

1730 Redres (Kad.A1087 = Vp197: huis en erf Ritsevoort OZ, zelf bewoond tax f40 (oude verp. was f5.5) ; h1: 42 ; hw2: 40

RAA, SA 733 / 739, Verp. Vp197: 1730 wed. Jan Hendrik Wring, 1765- 1779 Arie van den Bos f3.7

1807 Bel.reg W-A15 (Kad.A1087): Geertruy van Hees wed. A. Schou en 2k winkelierster / huish: 3 / huur: 60 / mp: 6 / patent: 1

1808.01.10 RAA, SA 335, Rapport buurtmeesters W-A15, zonder admisssie inwonend Willem? Jacob Mulert en huisgenoten. Vertrekt met mei 1808.

1808.09.13 RAA, SA 81 / quotisatie 3mln Wk.A21 niet vermeld

1822 Bev.reg Wk.A21: Willem van Gijzen, ijzerkopersknecht / huish

1830 Bev.reg Wk.A21 (Kad.A1087): Maritje van Zijp, naaister / huish

1832 OAT (Kad.A1087): Zijp, Marytje van / art.nr.1163 / huis en erf / opp: 0.0067 / kig63 / kio0.20 / srt: 1

1873 RAA, Secr.arch. 1252, Kohier Hoofd.omslag bs1873: 295.00

1875 RANH, Grondbel. 154, herziening gebouwde eigendommen Wijk-A636, huis en erf, W. Neman, art.nr.1982, kio0.20 / kig120

1876 Adresboek Wijk-A636, Ritsevoort: W. Neman, wagenmaker stem: KP

1882 Adresboek Ritsevoort 6 (Kad.A1087): B. Verhoeve winkelier in galanterien, ook op markten en kermissen stem: -

1883.10.25 RAA, Arch. Reinigingsdienst 26, Tonnenregister p.108 Ritsevoort 6, huis: B. Verhoeve, 1 ton

1910 RAA, Arch. Reinigingsdienst 28, Tonnenregister p.248: 7 = 13 N. Masee (1) = Kad.A1088

Ritsevoort 15 (Kad.A1088)

1716 RAA SA 775 Kohier Familiegeld W-H3-79 Ritsevoort OZ (=Kad.A1088?): Jan Schermeer / aanslag: 0

1718 RAA, SA 716, Verp. 1e kwartier Rissevoort OZ fol.47-1 (Kad.A1088 = Vp198): 1718 Jan van der Velden, Jan Hogeland, 1728 Gerrit Witsmeer f8.10

1730 Redres (Kad.A1088=) Vp198: huis en erf Ritsevoort OZ, verhuurd f60 (oude verp. was f8.10) / h1: 68 / h2: 60
RAA, SA 733 / 739, Verp. Vp198 1730 Gerrit Witsmeer, 1765- 1779 Crijn Roosen, Pieter Roose, 1785 Hendrik Smit f5

1803.05 RAA, SA 336, Stemgerechtigden Grondverg.: 9 Gerrit Wesseling = Kad.A1088?

1807 Bel.reg W-A14 (Kad.A1088): Hendrik Oortmeyer x Engeltje van Droer en 2k / huish: 4 / kuiper / huur: 70 / mp: 7 / patent: 3

1808.09.13 RAA, SA 81 / quotisatie 3mln Wk.A20 (Kad.A1088):Hendrik Oortmeyer / kl: 40 / quot: 1

1822 Bev.reg Wk.A20 (Kad.A1088): Hermanus Lijnbach verwer / huish[

1826-1832 Kador Alkmaar, SAT volgnr.189 (Kad.A1088): J. Slechtkamp / art.nr.1235 / huis en erf

1830 Bev.reg Wk.A20 (Kad.A1088): onbewoond

1832 OAT Kad.A1088: Lijnbach, Hs. / verver / Alkmaar / art.nr.637 / huis en erf / opp: 0.0244 / kig72 / kio0.73 / srt: 1

1876 Adresboek Wijk-A637, Ritsevoort (Kad.A1088 = nieuw Kad.A2055): J. Slegtkamp, zadelmaker / stem: KP
RAA, Secr.arch. 1252, Kohier Hoofd.omslag bs1873: 684.45

1882 Adresboek Ritsevoort 7 (Kad.A1088 = nieuw Kad.A3008): Mej. J. Kijlstra, onderwijzeres

1882 Adresboek Ritsevoort 7 (Kad.A1088 = nieuw Kad.A3008): C. Slegtkamp zadelmaker, kamerbehangen / advertentie nr.94 / stem: KP

1882 Adresboek Ritsevoort 7 (Kad.A1088 = nieuw Kad.A3008): C. Mooy winkelier in kruidenierswaren / stem: GR

1884.12.08 RAA, Arch. Reinigingsdienst 26, Tonnenregister p.108 Ritsevoort 7, huis: C. Slegtkamp *, 1 ton

1910 RAA, Arch. Reinigingsdienst 28, Tonnenregister p.248: Ritsevoort 7 = 13 N. Masee (1) = Kad.A1088

Hst.7 Opgravingen in het Ritsevoort: een synthese

Peter Bitter

Afb. 7-0 Luchtfoto van het Ritsevoort (datalab Alkmaar 2023)

Hst.7 Opgravingen in het Ritsevoort: een synthese

Peter Bitter

INHOUD:

7.1 Inleiding

7.2 Het reliëf en de natuurlijke ondergrond

7.3 Prehistorie en Romeinse tijd

7.4 Middeleeuws pre-stedelijk landgebruik

7.5 Huizen van het Ritsevoort van vóór 1573

7.6 Bouwactiviteiten vanaf 1573

Verdichting van de bebouwing 1573-1625

Veranderingen in huizen vanaf 1650

De Verpondingen van 1730

Verkooprijzen van enkele huizen in het Ritsevoort

7.7 Vondstcomplexen van huisraad

Bewoners en huisafval

Vondstcomplexen van vóór 1573

Vondstcomplexen uit 1573 tot circa 1650

7.8 Ter afsluiting

Bijlage 1 Verpondingen van het Ritsevoort in het 'Redres' van 1730

Bijlage 2 Vondstcomplexen uit de opgravingen 95LIN-98LIN, 08RTV, 08RTVX en 16RTV

Afb. 7-1 Onderzoeklocaties, van boven naar beneden: Lindegracht 10 - 16 (95LIN en 98LIN), Ritsevoort 15 (23RTV), Ritsevoort 32 (08RTVX), Ritsevoort 38/40 (16RTV) en Ritsevoort 58/60 (08RTV)

7.1 Inleiding

In dit rapport worden in vijf hoofdstukken de resultaten beschreven van zes archeologische onderzoeken in de stadswijk het Ritsevoort (**afb. 7-1**). Vier van de projecten werden uitgevoerd in 2008, 2016 en 2023, maar in dit rapport zijn ook de oude opgravingen bij de Lindegracht-zuidzijde uit 1995 en 1998 uitgewerkt. Er zijn hierdoor veel nieuwe archeologische data over deze stadswijk aan het licht gekomen.

De bevindingen weerspiegelen een bewoningsgeschiedenis met verschillende fasen: sporen uit de IJzertijd en Romeinse tijd; sloten, waterputten en waterkuilen uit de 13de-14de eeuw; vroegste huizenbouw vanaf de eerste helft van de 15de en mogelijk al eind 14de eeuw, verdichting van de bebouwing vanaf circa 1450, de brandlaag van de Fries-Gelderse roversbende in 1517 gevolgd door herbouw, na de vestingbouw van 1573 een sterke verdichting van de bebouwing, vanaf 1650 achteruitgang en afbraak door economische crises en bevolkingsafname.

Geleidelijk krijgen we zicht op het verhaal van het Ritsevoort. Er blijven echter nog veel vragen onvoldoende beantwoord. Deze zijn de uitgangspunten voor toekomstig onderzoek.

7.2 Het reliëf en de natuurlijke ondergrond

Het Ritsevoort ligt op de rand van een zandrug, de strandwal die door zee en wind is gevormd. In de westelijke binnenstad is de rand van de zandrug nog te herkennen aan enkele hoogteverschillen (**afb. 7-2**). Zo ligt de Doelenstraat tegenwoordig nog bijna een meter boven het Doelenveld, wat te zien is in het verloop van de Sint Jorisstraat. Door bodemonderzoek kan de rand van de strandwal getraceerd worden langs een lijn iets ten oosten van de Doelenstraat en Hoogstraat en dan verder langs de Schoutenstraat en Baanstraat.

De Grote Kerk ligt op het hoogste punt van de binnenstad, waar het wegdek een hoogte bereikt boven de 2 m+NAP, met het hoogste punt bij de Langestraat-ingang op 2,26 m+NAP. De hoogte is vooral het gevolg van een grote zandduin, hoewel er ook is uitgerekend dat voor de bouw van de kerk, met enorme funderingen en diverse kelders, zoveel grond is verzet dat dit de kerkheuvel met een halve meter stortgrond zal hebben verhoogd.¹

Het zandlandschap is tot in de late Middeleeuwen niet stabiel, zoals onder meer blijkt uit het aantreffen van herhaaldelijk dicht gestoven erfsloten binnen de 10de tot 13de-eeuwse nederzetting van Alkmaar. De strandwal kende in de Middeleeuwen meer reliëf dan tegenwoordig, maar het gebied werd geëgaliseerd door menselijke activiteiten. Akkers werden aangelegd waarbij humeuze grond werd opgebracht en doorgeploegd met de top van het onderliggende zand om de vruchtbaarheid te verbeteren. Hierdoor zal het oud duinreliëf geleidelijk zijn uitgevlakt. Ingrijpende veranderingen zijn daarna het opgeven van de akkers² en het afgraven van de strandwal voor zandwinning. Het reliëf van de binnenstad blijkt echter grotendeels bepaald te zijn door menselijke activiteiten, met name door het aanbrengen van ophogingen ten behoeve van de huizenbouw. Dankzij recent archeologisch onderzoek kunnen we enkele hoofdlijnen geven in de aanlegfasen van de hoogteverschillen.³

Afb.7-2 Hoogtekaart van het tegenwoordige straatpeil binnen de voormalige stadswallen, de hoogste delen geel en oranje, de laagste paars. Tekening P.Bitter.

Alkmaar was in de 11de en 12de eeuw een handelsplaats waarvan de resten zijn gevonden op de oostelijke flank van de strandwal. Deze nederzetting is grotendeels vernietigd door overstromingsrampen in de 12de eeuw, die twee duidelijke kleipakketten in de bodem hebben nagelaten met verspoelde resten van de huizen en andere bouwsels. Ze kunnen worden

¹ Bitter 2002, 27-28.

² Behalve ecologische redenen voor het verlaten van de akkers (veranderde waterhuishouding door o.a. droogmakerijen) zijn er vooral economische oorzaken, zoals de grootschalige voedselimporten uit het Oostzeegebied.

³ Bitter 2022 RAMA 25, hoofdstuk 4.

gekoppeld aan vermeldingen van zware overstromingen in schriftelijke bronnen in 1135 (vermoedelijk het onderste kleipakket) of 1163 en in 1170 (bovenste kleipakket). De nederzetting kwam deze rampen amper te boven en Alkmaar blijkt nog maar heel weinig te hebben voorgesteld toen de inwoners in 1254 stadsrechten kregen van de graaf van Holland en Duitse koning Willem II. Er waren al wel maatregelen genomen tegen de wateroverlast maar de nederzetting was nog gering van omvang, wat ook verklaart waarom we in de binnenstad vrijwel geen vondsten doen uit de 13de eeuw.

Rond 1200 was er blijkens schriftelijke bronnen in opdracht van graaf Dirk VII een dijk van Alkmaar naar Bergen aangelegd, waarvan we veronderstellen dat het Alkmaarse deel was opgeworpen langs de Koningsweg tot aan de Dijk (vandaar ook deze straatnaam). Deze dijk is nog zichtbaar aan de hogere ligging van de Kanaalkade ten opzichte van de Koningsweg. De dijk vormde hier naderhand ook de kern van de stadswal.

De eerste vestingwerken werden nog voor 1300 aangelegd op de strandwal, vanaf de Lindegracht langs de westkant van het Canadaplein en dan naar de Kanaalkade waar de omwalling zal hebben aangesloten op het aanwezige dijktracé. Hoe dit er rond 1300 aan de zuid- en oostkant van de stad uitzag, is nog een raadsel.

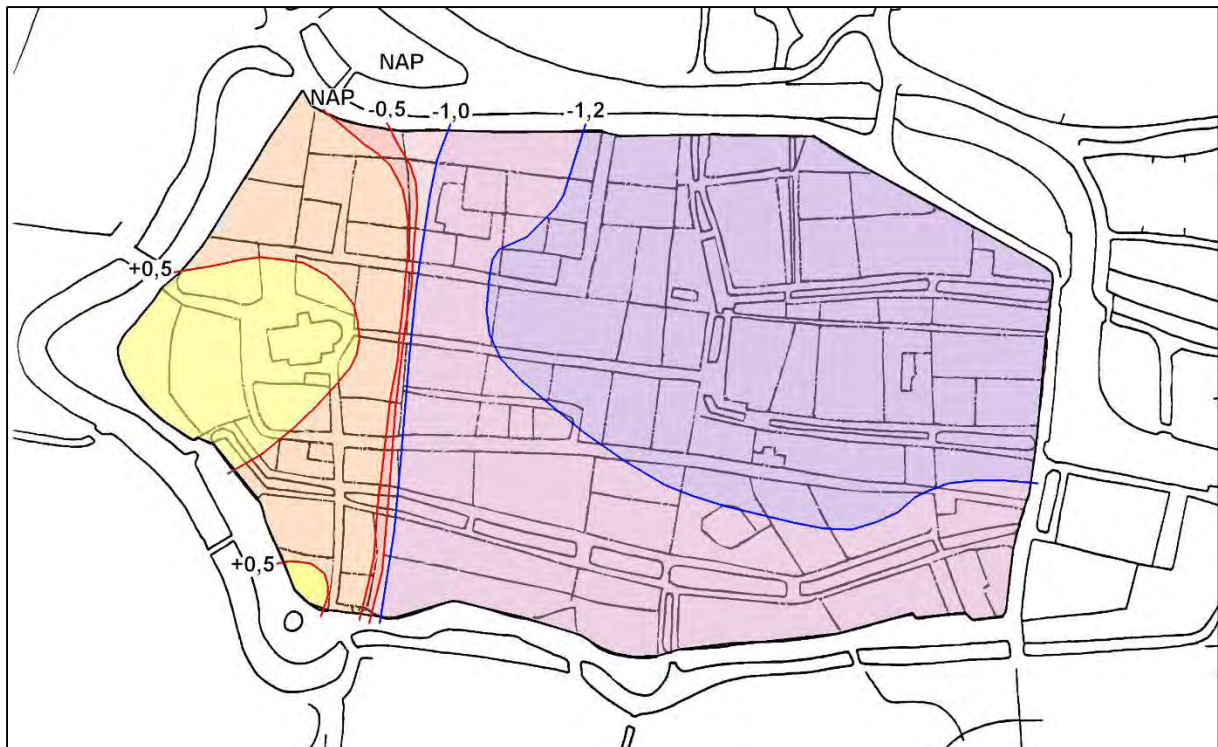
Omstreeks 1280/1290 vonden ingrijpende werkzaamheden plaats door de stichting van een havengebied rond de Mientgracht. Dit zal een initiatief zijn geweest van graaf Floris V die in 1282-1289 de West-Friezen had onderworpen en West-Friesland beveiligde door de stichting van een reeks kastelen. Deze bevonden zich nabij de belangrijkste waterwegen, waar deze de Westfrieze Omringdijk kruisten. Deze kastelen dienden voor veel meer dan alleen militaire doeleinden, want ze beheersten de verkeersstromen en speelden een economische rol, onder meer als overslagplaatsen. De stichting van de Alkmaarse haven moet onderdeel zijn geweest van geplande economische ontwikkelingen.

Nog steeds is deze eerste havenaanleg bepalend voor het stadsbeeld, dankzij de forse ophogingen bij de huidige Houutil en Boterstraat en van het gebied Voordam/Achterdam met het begin van het Fnidsen. De Langestraat blijkt toen te zijn aangelegd als een verhoogde verbindingsweg tussen de oude kern rond de Grote Kerk en het nieuwe havengebied. De stichting van de haven bracht de stadsontwikkeling van Alkmaar in een stroomversnelling en binnen een eeuw waren grote delen van de huidige binnenstad ontwikkeld en voorzien van vestingwerken.

In het inleidende hoofdstuk 1 is al gewezen op de bestaande hoogteverschillen in de wijk Ritsevoort (**afb. 7-2**). Opvallend is dat de hoofdstraat van het Ritsevoort deels op een soort ruggetje lijkt te liggen, dat meer dan een halve meter boven de omliggende terreinen uitsteekt. Het is de vraag hoe die hoogteverschillen zijn ontstaan.

De straatnaam Ritsevoort is wel verklaard als 'rits' = krib van rijshout en voorde = doorwaadbaar water maar deze uitleg is nog met vraagtekens omgeven.⁴ Waar ligt dan die voorde?

⁴ Ruijsendaal 1998, 157-158.

Afb.7-3 Hoogtekaart van de top van het natuurlijke zand onder de ophogingslagen, op basis van opgravingsdata, de hoogste delen geel en oranje, de laagste paars. Tekening P.Bitter.

In diverse opgravingen van de binnenstad is de diepte vastgesteld van de top van het natuurlijke zand. Als we deze gegevens op een kaart uitzetten (**afb.7-3**), is ook hier duidelijk zichtbaar dat de rand van de strandwal bij de Doelenstraat, Hoogstraat en Schoutenstraat ligt. Hier gaat de diepte van het zand van de ondergrond over een korte afstand van 0 NAP naar 1,0 m onder NAP.⁵

De Grote Kerk staat op een duinheuvel die globaal van het Canadaplein tot aan de straat Geest en het begin van de Heul loopt. Opvallend is een tweede duinheuvel ten westen van de Ritsevoort ten zuiden van de Vrouwenstraat.

Het gebied tussen deze hoogten vormt een depressie in de ondergrond, ongeveer tussen de Laat en de Vrouwenstraat. De Lindegracht volgt het diepste deel van deze depressie. De Heul en Laat zijn in de 14de eeuw gegraven om problemen met de afwatering op te lossen. Toch kan de depressie aan weerszijden van de Lindegracht langdurig een drassig terrein zijn gebleven, wat de voorde-toponym verklaart. Opvallend zijn ook de forse sloten die aan de zuidkant van de Lindegracht zijn ontdekt in 1995/1998, vaak meer dan 3 meter breed en diep uitgegraven.

Het reliëf rond de straat Ritsevoort – en de zuidhelft van de Koorstraat - is bepaald door het aanbrengen van ophogingen voorafgaand aan de bouw van de eerste huizen. Aan weerszijden van de Ritsevoort en de Koorstraat is zo minstens een halve meter grond opgebracht. Die ophoging betrof alleen de kavels langs de straat, waardoor er in de hoogtekaart een verhoogde strook is ontstaan van pakweg 30 meter breed, met de straat in het midden.

⁵ Dit was bijvoorbeeld duidelijk te zien in de opgraving van het ADC bij Doelenstraat 9 in 2011 (Loopik e.a. 2013 afb.4.2 en bijlage 1 (noordprofiel van werkput 1). Een aflopend talud van NAP naar 0,5 m onder NAP werd in 2013 ook gedocumenteerd in de Baanstraat (Bitter 2017 RAMA 24, 12-13) en in de Laat/Schoutenstraat (Bitter 2017 RAMA 24, 130-131).

Afb.7-4 Alkmaar op de schetskaart van Jacob van Deventer uit 1561 (Provinciaal Archief Noord-Holland)

Bij nadere beschouwing blijkt de depressie al te zijn aangeduid op de kaart van Jacob van Deventer. Met geel is de zandrug van de strandwal duidelijk herkenbaar ingekleurd, met groen de lager gelegen delen er omheen (**afb.7-4**). Als je goed kijkt, blijkt dat Van Deventer met groen ook een hap uit de strandwal heeft genomen tussen de Vrouwenstraat en de Laaf!

7.3 Prehistorie en Romeinse tijd

Het kustgebied kende duizenden jaren lang een grote dynamiek en de strandwal vertoont dan ook een gelaagdheid die wijst op wisselende omstandigheden.⁶ Een sterke vernatting vanaf zo'n 3.500 jaar geleden heeft bijvoorbeeld een pakket klei en veen over de lagere delen van de strandwal achtergelaten. Onder deze lagen zijn soms sporen van menselijke activiteiten aangetroffen, zoals ploegsporen en soms een enkele potscherf uit de Bronstijd. Vanaf circa 3000/2500 jaar geleden waren er drogere omstandigheden en het veen raakte bedekt met stuifzand. In de vroege IJzertijd (vanaf ca 800 v.Chr.) vond weer de eerste bewoning plaats op deze duinzanden. De sporen uit de IJzertijd die tot dusverre zijn gedocumenteerd in de westelijke binnenstad, zijn voornamelijk akkerlagen en een enkele sloot. Deze zijn weer afgedekt door nieuwe zandverstuivingen die een laag geel zand van enkele decimeters dik hebben achtergelaten.

Op diverse plekken in de westelijke binnenstad komt in de zandafzettingen een humeus donkerbruin laagje voor als restant van een oud begroeid oppervlak, dateerbaar in de IJzertijd. Soms zijn er een paar laagjes herkenbaar, zoals bij Lindegracht 16 in 1995 en Ritsevoort 38/40 in 2016. Tot dusverre zijn er in het Ritsevoort uit deze periode geen akkers of duidelijke bewoningssporen gevonden, zoals bijvoorbeeld wel bij de Heul en het Canadaplein.⁷ Deze oude oppervlakken zijn weer onder nieuw stuifzand bedolven.

⁶ Een overzicht geeft Bitter 2016, hst.2.

⁷ Zie b.v. Bitter/ Van Zanten (red.) 2013 RAMA 17, 44-48 en 80-92.

De sporen uit de Romeinse tijd zijn vanaf een hoger gelegen zandlaag gegraven, evenals de eerste middeleeuwse resten. Het gebied was bewoond in de Romeinse tijd, te oordelen naar de diverse waterputten uit de 1ste en 2de eeuw na Chr. Ook zijn er uit de 2de eeuw misbaksels van een pottenbakkerij ontdekt in de opgravingen van de Grote Kerk.⁸ De meest zuidelijke waterput werd in 1995 opgegraven aan de zuidkant van de Lindegracht. Er zijn uit deze periode ook stukken greppel gevonden bij Ritsevoort 38/40 die wijzen op afwatering en begrenzing van akkers of huiserven. Enkele vage sporen die zijn gedocumenteerd bij Lindegracht 16 in 1995 zouden ook de onderkant van een greppelsysteem kunnen zijn geweest.

7.4 Middeleeuws pre-stedelijk landgebruik

Toen in 1993 een grote opgraving werd gedaan aan de noordzijde van de Lindegracht bij nummer 47-51, waar de schouwburgzaal van het Gulden Vlies plaats maakte voor appartementen, werden ook sloten gevonden van een percelering die terugging op de 11de/12de eeuw. Opvallend was dat deze sloten de zuidwesthoek leken te markeren van een groot erf ten westen van de Koorstraat. De Lindegracht werd als vestgracht in de tweede helft van de 13de eeuw aangelegd, keurig aan de zuidkant buitenom dit erf.

In het gebied ten zuiden van de Lindegracht zijn geen duidelijke sporen uit deze periode gevonden, maar wel komt scherfmateriaal uit de 10de/12de eeuw al voor in omgespitte akkerlagen en in gedempte sloten (Ritsevoort 58/60, 38/40). Het is dan wel de vraag of dit voldoende is om die sloten ook zo vroeg te dateren. Diverse sloten bevatten namelijk vondsten uit de 14de en eerste helft 15de eeuw. Het gevonden scherfmateriaal is steeds 'opspit', zwerfafval dat pas veel later met het zand in de sloten is beland.

De sloten zijn in de ondergrond herkend als smalle greppels maar in profielen is soms te zien dat ze wel 3-4 meter breed konden zijn (**afb.7-5**). Tweemaal kon worden vastgesteld dat ze behoren tot een afwateringssysteem dat uitmondde in een bermsloot langs de weg, welke is aangetroffen bij Ritsevoort 58/60 en 38/40. Bij Ritsevoort 38/40 oversneede de bermsloot een waterput met dendrodatering kort na 1312. Het is goed mogelijk dat de bermsloot eerder al wel bestond maar dat hij nadien was uitgediept en verbreed ten koste van de waterput.

Enkele keren blijken de sloten vlakbij de nog bestaande perceelgrenzen te liggen: tweemaal aan weerszijden van Ritsevoort 58/60, eenmaal nabij de noordkant van Ritsevoort 38/40 en eenmaal bij Ritsevoort 14 en 18 (in opgraving Lindegracht 1995/1998). De sloten zullen niet alleen voor afwatering hebben gediend maar ook als eigendomsgrenzen. Het is vervolgens de vraag hoe oud de eerste huizenbouw langs de Ritsevoort kan zijn geweest.

In het zand waarmee de bermsloot is gedempt bij nummer 38/40 komt aardewerk voor uit de late 14de of eerste helft 15de eeuw. Voor de eerste huizen hoeft demping van de bermsloot evenwel niet noodzakelijk zijn geweest - het is denkbaar dat de eerste huizen nog niet direct aan de straat stonden maar iets naar achteren, met een loopbruggetje over de bermsloot. Bij Ritsevoort 58/60 werden ook enkele huisresten uit circa 1375/1450 gevonden op enige afstand van de straat.

Aan de zuidzijde van de Lindegracht kwam een 14de-eeuws slotenstelsel aan het licht dat moet hebben aangesloten op de eerste vestgracht. Ze omgaven een perceel langs de Lindegracht met een zuidelijke begrenzing op ca.27 meter van de oever van de toenmalige vestgracht. De achtergrens vanaf het Ritsevoort was niet in elke fase gelijk, variërend van 31 tot 53 meter vanaf de wegkant. Opmerkelijk was het forse formaat van de sloten, met een breedte van 3-4 meter. Zoals we hierboven zagen, zal het terrein wegens de lage ligging problemen hebben gehad met de afwatering.

⁸ Bitter/ Boulonois/ De Ridder 1996 (heruitgave in Bitter 2002, 147-172).

Afb.7-5 Plattegrond van het Ritsevoort met in donkerblauw de opgegraven 14de-eeuwse sloten en vestgracht van de Lindegracht ingetekend (ondergrond datalab Alkmaar)

7.5 Huizen van het Ritsevoort van vóór 1573

Op diverse plekken zijn waterputten en waterkuilen gevonden, meestal slechts globaal dateerbaar in de 15de eeuw, uitgezonderd de al genoemde vroeg-14de-eeuwse waterput bij Ritsevoort 38/40 (16RTV). Het is niet te zeggen of deze zijn aangelegd bij de eerste huizen, of dat ze eraan voorafgingen.

Duidelijke huisresten van voor 1450 zijn nog erg zeldzaam maar dat is ook geen wonder omdat er nog maar driemaal is gegraven langs de straatkant (08RTV, 16RTV, 23RTV).

Het smalle perceel tussen de 14de-/15de-eeuwse sloten van Ritsevoort 58/60 (08RTV) was in later tijd flink doorgraven waardoor er geen duidelijke plattegrond is te maken van een hier aangetroffen huiswand uit circa 1350/1450. Deze was weer vervangen door een rechthoekig gebouw waarvan alleen een leemvloer is gevonden. Ze bevonden zich iets naar achteren op het perceel en vermoedelijk waren de kavelsloten toen nog open. Er zijn ook resten van een huis uit de tweede helft van de 15de eeuw, gebouwd langs de zuidkant van het perceel over de gedempte zijslot en deels over de latere kavelgrens met nummer 62. Van het huis zijn slechts enkele resten gevonden, een leemvloer met een vrij liggende bakstenen haardplaats, een houten plank van de zijmuur en een paalspoor bij de noordwesthoek.

Bij Ritsevoort 38/40 (16RTV) dateren de resten van het eerste huis uit de tweede helft van de 15de eeuw. Het is gebouwd direct aan de straatkant over de gedempte bermsloot, een huis met wanden van geleemd vlechtwerk en een leemvloer met vrij liggende bakstenen stookplaats. Het huis was 11 meter diep en minstens 4,5 meter breed (de voorgevel en zijwanden zijn vergraven door later muurwerk). Over de huisresten lag een dikke laag as en sintels van het platbranden van het Ritsevoort in 1517. Kort na de brand is op het perceel een bakstenen huis gebouwd van 13 bij 5,5 meter, waar later nog een smalle achterkeuken is aangebouwd. De begane grond was door een tussenmuur verdeeld in een voor- en achterhuis, met daarboven een zolderverdieping. Dit huis is pas eind 19de eeuw vervangen door nieuwbouw.

In 2023 werd bij Ritsevoort 15 de fundering bloot gelegd van de zuidelijke zijmuur van een bakstenen huis met leemvloer, dat dateert uit de eerste helft van de 15de of mogelijk nog uit de late 14de eeuw. Het huis bevond zich grotendeels op het erf van de noordelijke buurman op nummer 13, was meer dan 14 meter diep en wellicht meer dan 5 meter breed. De vindplaats ligt aan de oostkant van het Ritsevoort en onder het huis zijn geen sporen gevonden van een eventuele bermsloot.

Het perceel van Ritsevoort 15 was nog lange tijd onbebouwd. Er is een brandlaag van 1517 maar het huis op nummer 13 is in gebruik gebleven tot eind 16de eeuw. Na de brand is in het bakstenen huis nog een tussenmuur gemaakt. Het perceel van nummer 15 werd in de 16de eeuw voorzien van bestrating. Eind 16de eeuw volgde nieuwbouw op beide percelen.

Deze inventarisatie kan nog worden aangevuld met een onderzoek uit 2006 bij Ritsevoort 7. Hier werden een leemvloer met bakstenen stookplaats gedocumenteerd van een huis met een onscherpe 14de-/ 15de-eeuwse datering.⁹

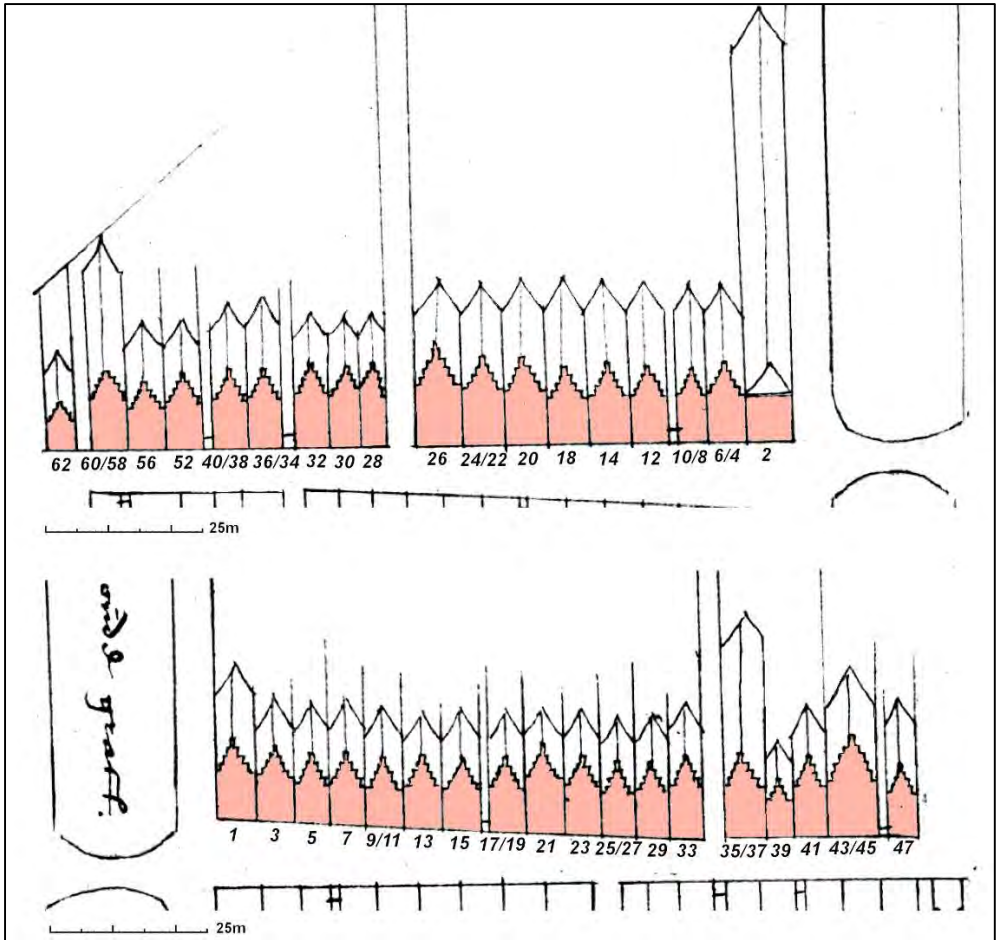
7.6 Bouwactiviteiten vanaf 1573

Over gebouwen zijn vanaf de 16de eeuw verscheidene bronnen voor handen: naast de archeologische zijn er schriftelijke bronnen, topografische bronnen (kaarten, afbeeldingen) en het gemeentelijk bouwarchief. Deze bronnen zijn ontstaan voor uiteenlopende doeleinden en ze blijken elkaar in grote mate aan te vullen bij het onderzoek naar huizen en hun bewoners. Vanaf 1573 zijn er tal van topografische ontwikkelingen die met hulp van al deze bronnen bestudeerd kunnen worden. Hieronder volgen enkele hoofdlijnen, met nadruk op het Ritsevoort.

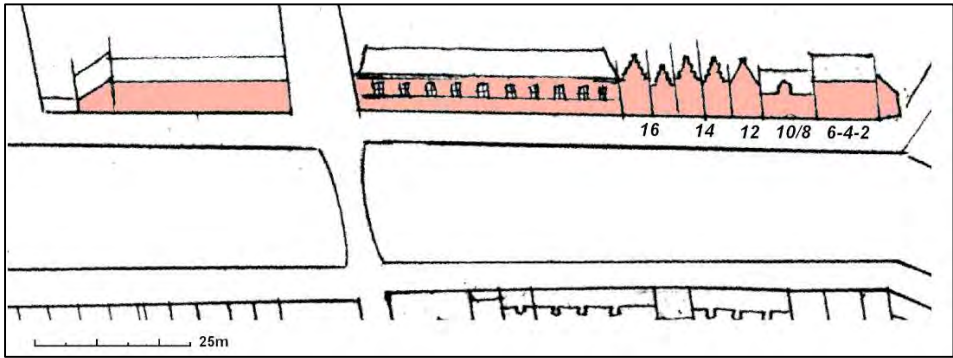
Verdichting van de bebouwing 1573-1625

De bouw van de vestingwerken in 1573 luidde een hectische periode in voor de stadsontwikkeling. Vanwege een grote toestroom aan immigranten nam de bevolkingsdichtheid in een halve eeuw drastisch toe. Het inwonertal van de stad groeide van omstreeks 8.000 zielen naar meer dan 12.000 en nieuwe stadswijken waren al snel volgebouwd. In korte tijd werd vrijwel alle beschikbare open ruimte in de binnenstad gebruik voor huizenbouw. Open plekken langs de straten werden opgevuld (zoals bij Ritsevoort 13 en 15) en bij zijstegen werden talrijke kamerwoningen ingepast. In de wijk Ritsevoort kwamen huizen en kamerwoningen langs de Vrouwenstraat, aan de Lindegracht en langs de Clarissenbuurt. Zelfs werden kamerwoningen achter sommige huizen aangebouwd, bereikbaar via een steeg langs het hoofdhuis, zoals bij Ritsevoort 58/60 en Ritsevoort 32. Op de geveltekeningen van Jan Dircxsz Soutman van 1664/1673 zijn sommige kamers te herkennen als dwarspanden met bij elke kamerwoning een dakkapel om de zolder beter te kunnen benutten, vaak gebouwd als twee-kamers-onder-één-dak (**afb. 7-6**).

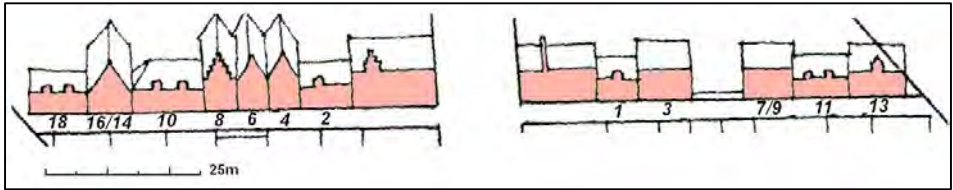
⁹ De Jong-Lambregts/ Bitter 2009 RAMA 14, 111-118.

Afb.7-6a *Bewerking van gevelbeelden van Jan Dircxsz Soutman, 1664/1673: boven de westkant van de Ritsevoort, onder de oostkant*

Afb.7-6b *Bewerking van de gevelbeelden van Jan Dircxsz Soutman, 1664/1673: de zuidkant van de Lindegracht*

Afb.7-6c *Bewerking van de gevelbeelden van Jan Dircxsz Soutman, 1664/1673: links de noordkant van de Vrouwenstraat, rechts de zuidkant*

Veranderingen in huizen vanaf 1650

Vanaf 1650 zette een economische achteruitgang in, vooral als gevolg van internationale conflicten met kostbare oorlogen en veel hinder voor het handelsverkeer en van epidemieën van de pest en andere ziekten. Dit resulteerde in Alkmaar in een teruglopend inwonertal, leegstand van woonhuizen en dalende verkoopprijzen van panden.¹⁰ De recessie zou heel lang doorzetten en het duurde meer dan twee eeuwen voor er herstel intrad.

Er traden verschuivingen op in het gebruik van de panden in de binnenstad. De meest luxe huizen bleven vaak wel aan de top, vooral in de Langestraat waar de regenten zich verzamelden in grote panden nabij het stadhuis. Van de doorsnee panden bleef een aantal in gebruik als woonhuis terwijl andere vervielen tot pakhuizen, stallen en wagenschuren. Regelmatig werden ook twee huizen verenigd tot één ruim dubbelpand. Van de talrijke kamerwoningen die eind 16de en begin 17de eeuw uit de grond waren gestampt voor de huisvesting van de armste bevolking, verloren de meeste hun woonfunctie en vervielen tot pakhuizen, stallen en wagenschuren¹¹ terwijl ook veel kamers werden afgebroken. Dat proces laat zich in de hier beschreven opgravingen onder meer aflezen aan het verdwijnen van een gebouw achter Ritsevoort 38/40 en de zuiderbuurman op nummer 52, met vergroting van de tuin als gevolg.

In de eerste helft van de 17de eeuw werd het straatbeeld van het Ritsevoort gedomineerd door bakstenen trapgevels van lage huizen, zoals duidelijk is te zien op de gevelbeelden van Soutman (**afb. 7-6**). De bakstenen trapgevels doen vermoeden dat de panden al grotendeels of geheel van baksteen waren en niet meer van hout of met vlechtwerkwanden met leem. Het waren merendeels huizen van een standaard-type, bestaande uit een diephuis met twee vertrekken onder een zolderverdieping (dus zonder echte verdieping maar met een verhoogde kap op borstweringen). Hiervan diende het voorste vertrek als winkel en/of werkplaats voor de ambachtsman, het achterste vertrek als woonkamer – in wezen verschilde de woonruimte vaak weinig van een kamerwoning. In dit achtervertrek werden de maaltijden gekookt en genuttigd en sliep de hele familie, soms drie generaties bijeen gepakt. Geregeld werd er aan de achterzijde nog wel een smalle ‘zomerkeuken’ aangebouwd, zo genoemd omdat men hiermee de woonruimte in de zomermaanden kon vrijwaren van de extra hitte van een kookvuur.

Op basis van bouwhistorisch en archeologisch onderzoek kunnen Ritsevoort 58/60, 32 en 15,¹² waarschijnlijk ook Lindegracht 14 (Kad.A1124+1125) en Lindegracht 16 (Kad.A1126), worden gerekend tot dit standaardtype. Het zijn pandjes met bescheiden afmetingen, slechts 4-5 meter breed en 10 tot 13 meter diep, zonder echte verdieping.

Een iets ruimere variant van het standaardhuis had een derde vertrek halverwege het pand die diende als keuken en woonruimte, waarbij de achterkamer meer als ontvangstruimte werd ingericht – in de bronnen wordt dit dan de zaal of ‘het zaaltje’ genoemd.

Te oordelen naar de gevels waren er in de 17de eeuw in het Ritsevoort nog maar heel weinig huizen met een echte verdieping, wat in andere delen van de binnenstad (met name de Koorstraat, Langestraat en Houttil) vaker herkenbaar is aan de bouwhoogte van de gevels.

¹⁰ Zie ook Bitter 2022 RAMA 25, hst.4. Huizen waren soms begin 19de eeuw nog maar 10% waard van de verkoopprijs van twee eeuwen eerder.

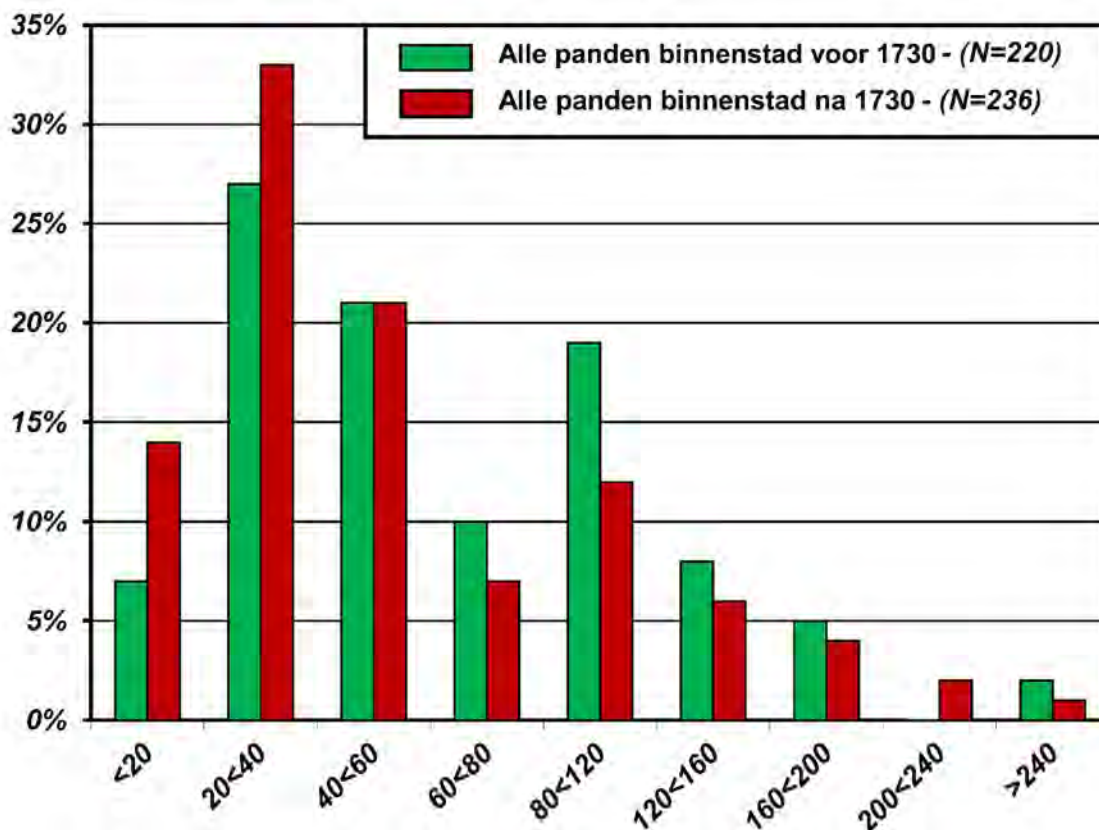
¹¹ Door het toenemende gebruik van rijtuigen kwam er ook veel vraag naar stallen en wagenschuren.

¹² Ritsevoort 13 is nog steeds circa 4,5 bij 12 meter groot en zal hier vermoedelijk ook bij geteld kunnen worden.

De Verpondingen van 1730

De achteruitgang van het huizenbestand in de binnenstad valt af te lezen aan de herziening van de belasting op onroerende goederen, de Verponding, waarvoor in 1730 alle panden opnieuw werden getaxeerd. Het 'redres' oftewel de herziening van 1730 is de eerste belastinglijst van de Verpondingen die compleet is overgeleverd.

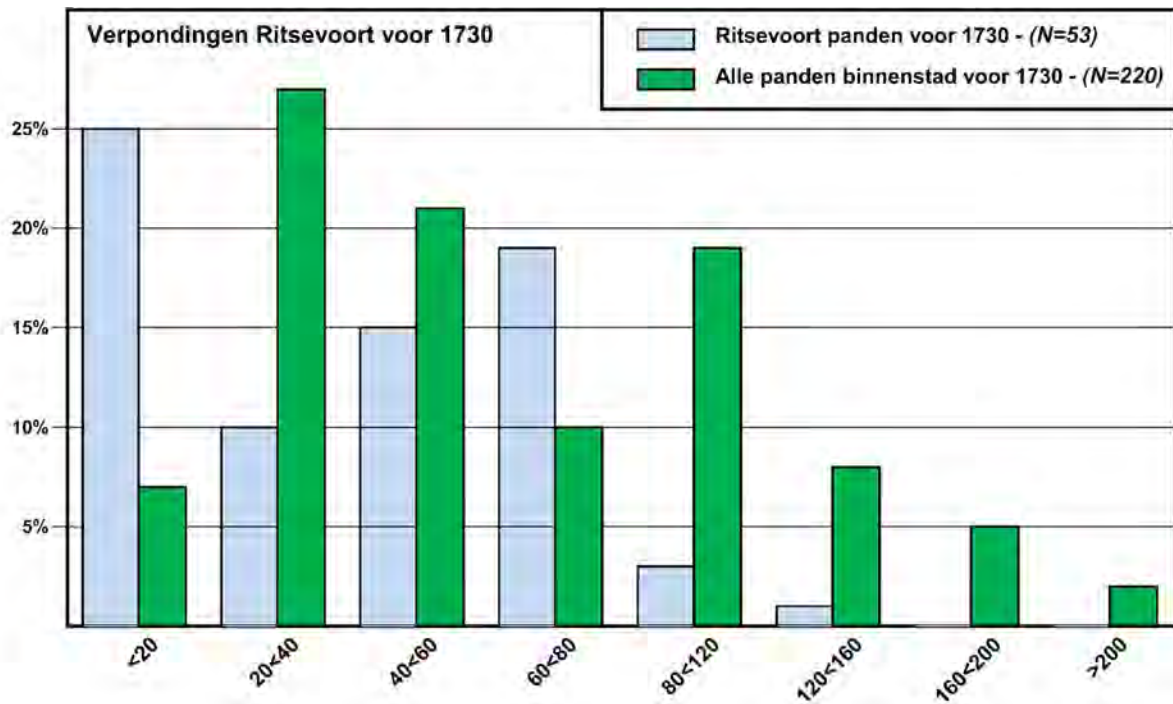
De Verponding was een aanslag die werd geheven door de Staten van Holland op basis van de zogenaamde 'huurwaarde'. Dit was de jaarhuur van een pand, of bij een zelfgebruikt pand een taxatie ervan. De aanslag bedroeg aanvankelijk een achtste deel van de huurwaarde maar werd in 1730 verlaagd naar een twaalfde. Bijgaande tabel van alle panden in de stad is gebaseerd op een steekproef van elk tiende pand in de lijst, waarbij de oude en de nieuwe huurwaarden zijn uitgezet in een grafiek (**tabel 7-A**).

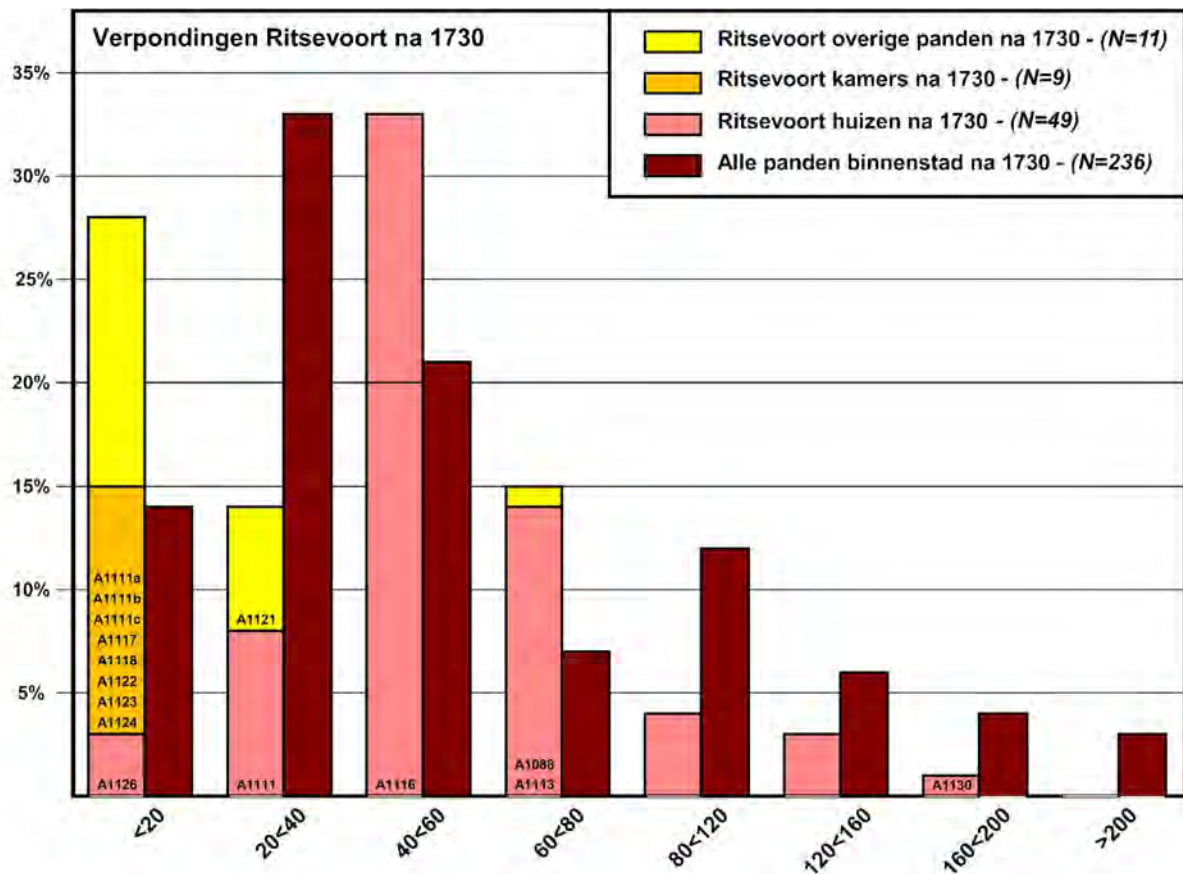
Tabel 7-A Verpondingen van 1730: verdeling van de huurwaarden van een steekproef van de panden in de binnenstad, voor en na het 'Redres'

Er zijn twee pieken zichtbaar, voor de goedkoopste huizen van ongeveer 20 tot 60 gulden (vooral stallen, schuren, kamers en dergelijke tot en met de 'standaardhuizen') en voor een duurere middenklasse vanaf 80 gulden die uitloopt naar de allerduurste boven een huurwaarde van 120 gulden.

In de grafiek zien we in 1730 duidelijk verschuivingen optreden als gevolg van een algehele daling van de waarde van de huizen in de binnenstad. Er is een toename van de panden onder de 40 gulden en afname van de panden boven de 60 gulden – dit laatste is uitgezonderd de allerduurste panden.

Tabel 7-B Verpondingen van 1730: verdeling van de huurwaarden vóór het 'Redres' van de panden van de wijk het Ritsevoort en van een steekproef van de panden in de binnenstad

Tabel 7-C Verpondingen van 1730: verdeling van de huurwaarden na het 'Redres' van de panden van de wijk het Ritsevoort en van een steekproef van de panden in de binnenstad. Ingevuld zijn de kadastrale nummers van de panden die in dit rapport zijn onderzocht, met een onderscheid in huizen, kamers en overige panden.

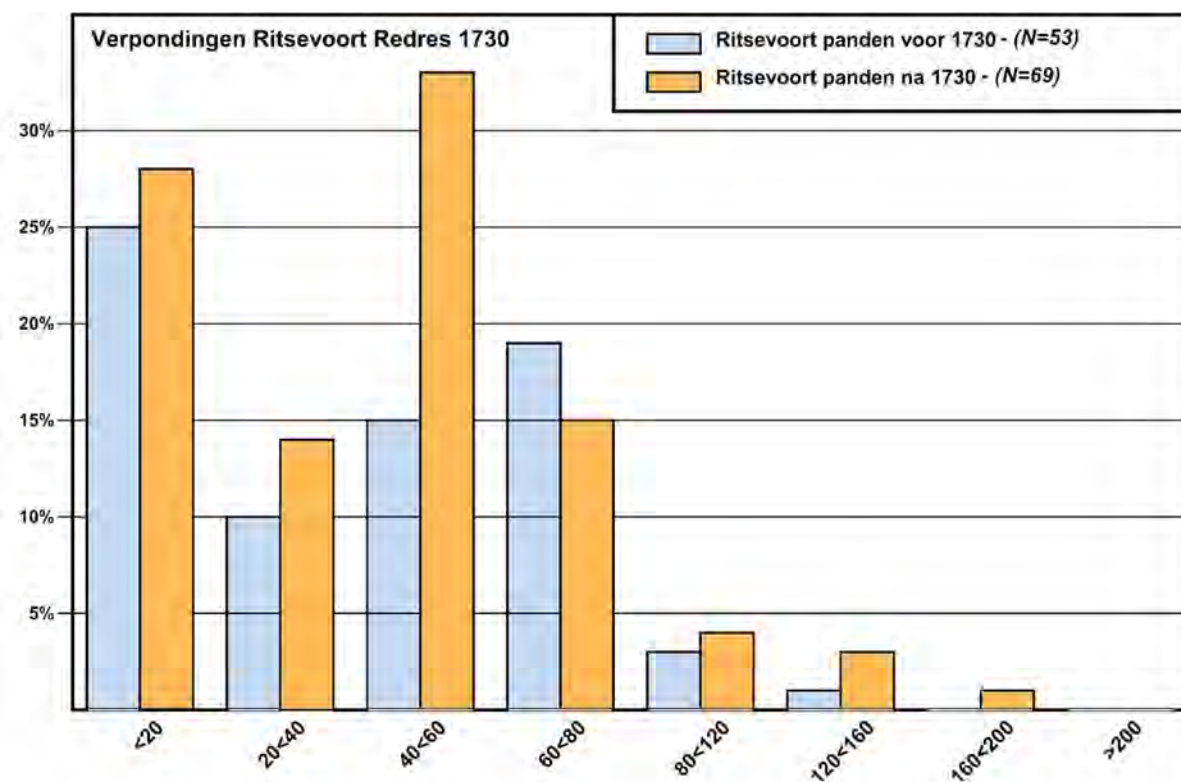
Als we de 73 panden in het Ritsevoort (zie bijlage 2)¹³ vergelijken met de steekproef van meer dan 2300 panden in de hele binnenstad, zien we opvallende verschillen.

De huurwaarden van het Ritsevoort voor en na 1730 vertonen een heel ander beeld dan het algemeen patroon van de binnenstad (**tabel 7-B en 7-C**). De panden van het Ritsevoort vertonen zowel voor 1730 als erna een piek in de laagste categorie onder 20 gulden terwijl de meerderheid behoort tot de middengroep tussen de 40 en 80 gulden. Waarschijnlijk betreft de eerste piek stallen en schuren, kamers en kleine huisjes en de tweede piek vooral standaardhuizen. Er zijn maar weinig panden van een duurdere klasse en de hoogste categorie is afwezig.

Opvallend genoeg blijkt er in de verpondingen van het Ritsevoort in 1730 geen sprake te zijn van een daling van de huurwaarden (**tabel 7-D**). Er is zelfs een stijging, vooral in de middenklasse van 40 tot onder de 60 gulden. Er is ook geen verschuiving van panden naar lagere prijsklassen merkbaar zoals elders in de binnenstad.

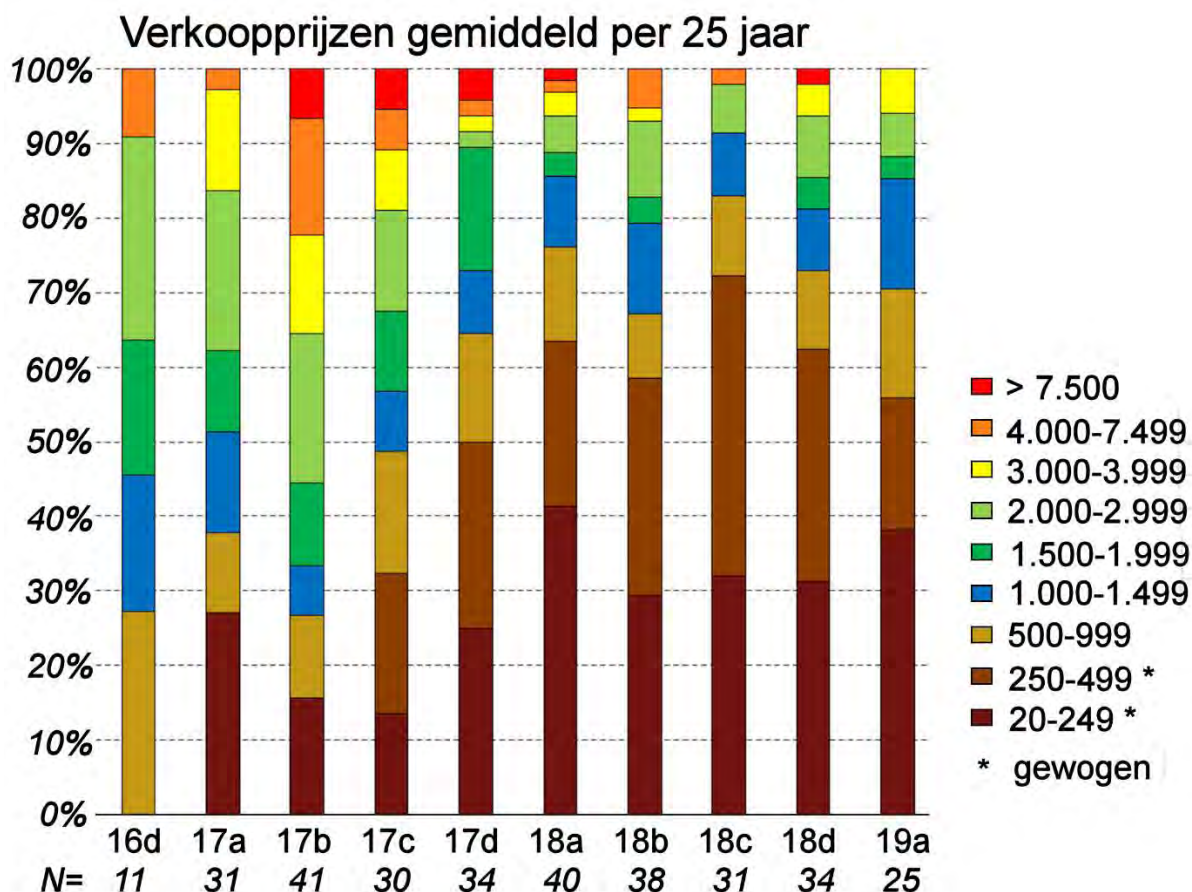
In het Redres van 1730 worden ook summier andere gegevens genoteerd dan alleen de naam van de eigenaar die de belasting moest betalen. Zo blijken van de 70 panden er 41 te zijn gebruikt als 'huis' (=woonhuis, al dan niet met een eigen bedrijfsruimte onder hetzelfde dak), 10 keer als kamer, 10 keer als stal, vijf keer als stal met wagenhuis en éénmaal wagenhuis, tweemaal als pakhuis en tenslotte éénmaal een provenhuis (Hofje van Splinter). Het aantal kamers lijkt in 1730 beduidend lager dan in de tijd van de gevelbeelden van Jan Dircxsz Soutman rond 1670.

Een ander interessant gegeven is, dat van meer dan de helft van de panden is genoteerd dat het werd verhuurd. In 1730 zijn dat 35 verhuurde panden tegenover 29 'zelfgebruikt'- N.B. dat laatste betekent dat de eigenaar het zelf gebruikt maar bij panden zonder woonfunctie kan de eigenaar dus elders in de binnenstad woonachtig zijn.

Tabel 7-D Verpondingen van 1730: verdeling van de huurwaarden van een steekproef van de panden in de wijk het Ritsevoort, voor en na het 'Redres'

¹³ NB niet alle data zijn in het redres volledig ingevuld, waardoor niet alle panden in de tabel staan.

Tabel 7-E Grafiek van de verkooprijzen per kwart eeuw van een steekproef van huizen uit de binnenstad. Uit een vergelijking met de Verpondingen van 1730 blijken de twee laagste prijsklassen ondervertegenwoordigd, wat hier is gecorrigeerd ('gewogen'). Zie Bitter 2022 RAMA 25 Hst.4.

Verkooprijzen van enkele huizen in het Ritsevoort

Middels een steekproef van archiefdata uit de hele binnenstad is een globaal overzicht gemaakt van de verkooprijzen van 84 panden. Daarbij is een procentuele verdeling gemaakt van de verkooprijzen per kwart eeuw (**tabel 7-E**).¹⁴ Duidelijk zichtbaar is er in het eerste en tweede kwart van de 17de eeuw een groter aandeel van de hogere prijsklassen, het resultaat van de algehele waardestijging. Daarna worden de panden tot eind 18de eeuw gestaag minder waard, met als gevolg een steeds groter aandeel van de goedkopere prijsklassen.

Van drie van de opgegraven panden in dit rapport zijn de verkooprijzen uitgezocht: Ritsevoort 32 (Kad.A1111, opgraving 08RTVX), Ritsevoort 38/40 (Kad.A1113, opgraving 16RTV) en Ritsevoort 58/60 (Kad.A1116, opgraving 08RTV).¹⁵ In de eerste helft van de 17de eeuw behoorden ze nog tot de middenklasse panden, met prijzen tussen 1500 en 2850 gulden, maar al in de tweede helft van de 17de eeuw kelderden de waarden naar slechts 500 tot 800 gulden (**tabel 7-F**). Deze voorbeelden zijn illustratief voor de algehele achteruitgang. Een paar panden in de duurste categorie steken daar bovenuit, zoals we al zagen bij de Verpondingen.

¹⁴ Uit een vergelijking van de verpondingen uit de steekproef met die uit de gehele binnenstad bleek er een vertekening te zijn waardoor de goedkopere klassen ondervertegenwoordigd waren in de steekproef. Dat is in de tabel gecompenseerd ('gewogen' aantallen). Voor een toelichting op de steekproef en de bewerking van de data zie Bitter 2022 RAMA 25 hst.4.

¹⁵ Zie bijlagen 3 van hst.2, 3 en 4.

Tabel 7-F Grafiek van de verkoopprijzen per kwart eeuw voor drie panden van de Ritsevoort. De verbindingslijnen zijn groen bij een prijsstijging en rood bij een daling. Rond 1650 zet een extreme daling in maar daarna blijven de panden ongeveer op een gelijk prijspeil

7.7 Vondstcomplexen van huisraad

Bewoners en huisafval

De identiteit van bewoners van panden blijkt tot zelfs in de 18de eeuw in veel gevallen lastig of geheel niet te achterhalen. De hoofdoorzaak is dat veel schriftelijke bronnen vooral de eigenaren betreffen en maar zelden huurders. Slechts in enkele belastinglijsten zijn van alle daadwerkelijke bewoners van de panden vermeld, maar dat zijn vaak gegevens van een enkel jaar en dus alleen momentopnamen. Om toch een relatie met sociale lagen te kunnen leggen wordt hieronder gebruik gemaakt van de waarde van de huizen.

In de zes hier beschreven archeologische onderzoeken zijn in totaal 24 vondstcomplexen opgegraven die afkomstig zijn uit tien of elf panden (zie het overzicht in bijlage 2 van dit hoofdstuk). Maar liefst 16 vondstcomplexen dateren uit de periode 1575-1650, zeven zijn ouder en slechts één is van later tijd. Het lijkt erop dat na het midden van de 17de eeuw de afvalkuilen en beerputten buiten gebruik zijn gesteld en dat huisafval en fecaliën daarna op een of andere wijze direct naar elders afgevoerd werden.

Vondstcomplexen van vóór 1573

Slechts van drie huizen zijn in totaal zeven vondstcomplexen geborgen uit de periode vóór de aanleg van de vestingwerken van 1573: bij Ritsevoort 12, bij Ritsevoort 38/40 en op het erf erachter aan de Clarissenbuurt.¹⁶ Het vondstmateriaal bestaat grotendeels uit alledaags rood aardewerk dat diende als keukengoed, tafelgerei en een variatie aan andere gebruiksfuncties. Enige luxe blijkt uit de aanwezigheid van drink-/opslagservies van hoogwaardige baardmankannen van Duits steengoed en fraaie vroege majolica. Bijzondere

¹⁶ Vergelijk bijlage 2 van dit hoofdstuk: bij Ritsevoort 12 werden in 1995/1998 afvalkuilen 5A en 5/6C en beerputleging kuil 5/6B opgegraven, bij Ritsevoort 38/40 in 2016 de brandlaag 4A en beerput 4J en beerlegingkuil 4K, alsmede op het erf erachter aan de Clarissenbuurt askuil 5/6H.

vondsten zijn een steengoed snelle uit Keulen of Frechen, een Italiaans bordje uit Montelupo¹⁷ en een glazen voetbeker van Vlaamse of noord-Franse makelij.¹⁸

Vondstcomplexen uit 1573 tot circa 1650

Enkele vondstcomplexen zijn opgegraven bij een drietal weinig bemiddelde huishoudens: bij Ritsevoort 58/60, Lindegracht 14 (Kad.A1124/A1125) en Lindegracht 16 (Kad.A1126). Ritsevoort 58/60 werd in 1583 nog verkocht voor slechts f.750; de beide panden aan de Lindegracht waren nog kleine diephuisjes. Het vondstmateriaal bestaat uit eenvoudig serviesgoed van rood en wit aardewerk met wat majolica en een enkel stuk steengoed.¹⁹ Inmiddels was majolica niet zo exclusief meer door de opkomst van plateelbakkerijen in tal van plaatsen vanaf de late 16de eeuw.²⁰ Hier ontbreken behalve glaswerk ook nog de vroege Nederlandse faience en Chinees kraakporselein, die elders in de stad in meer welgestelde huishoudens dan wel aanwezig zijn. De enige bijzondere vondst is een snelle van Siegburg steengoed bij Ritsevoort 58/60.²¹

Blijkens de geschreven bronnen behoorden twee opgegraven huizen in deze periode tot de wat duurere prijsklasse: Ritsevoort 32²² en Ritsevoort 38/40.²³ De vondsten uit de beerputten van beide huizen hebben vrijwel dezelfde samenstelling.²⁴ Behalve alledaags rood en wit aardewerk en majolica is er luxe servies vertegenwoordigd, zoals rijkversierd steengoed, Nederlandse faience van goede kwaliteit en Chinees kraakporselein. Het glaswerk omvat niet alleen Duitse roemers en eenvoudige bekers (mogelijk West-Nederlands?) maar ook *façon de Venise* bekers van *vetro a filli*, bij Ritsevoort 32 ook nog drie witglazen schaaltes. Deze vondstcomplexen zijn te vergelijken met huishoudens van de gegoede middenstand elders in de stad.²⁵ Opmerkelijk genoeg zijn soortgelijke vondsten uit de late 16de en vroege 17de eeuw ook gedaan bij meer achteraf gelegen locaties: een huis aan de Clarissenbuurt achter Ritsevoort 38/40 en een huis op het achtererf van Ritsevoort 52.²⁶ Uit dit laatste huis komt ook een fragment van een kelkglas. Onder dit huis werd een aslaag gevonden, wellicht uit het hoofdhuis van Ritsevoort 52 (?), met onder meer fragmenten van een wafelbeker van blauw glas en van een zeldzame Italiaanse 'crespina' (kom met plooiwand) uit Montelupo.²⁷

¹⁷ Uit afvalkuil 5A bij Ritsevoort 12 komen o.a. een vrijwel complete snelle (95LIN9-A, zie cat.71) en een fragment van een Montelupo bord (95LIN5+9, zie afb.5-24).

¹⁸ Een fragment in afvalkuil 4K van Ritsevoort 38/40 (16RTV106).

¹⁹ Vergelijk bijlage 2 van dit hoofdstuk: bij Ritsevoort 58/60 beerput 6D en afvalkuil 6F; bij Ritsevoort 58/60 of 62 afvalkuil 6H en demping van waterput 6i; bij Lindegracht 14 (Kad.A1124/1125) beerput 6K en afvalkuil 6T; bij Lindegracht 16 (Kad.A1126) as-/afvalkuilen 6E-6F en beerputlegingkuil 6G.

²⁰ Majolica kwam bijvoorbeeld geregeld voor in de arme huishoudens bij de Laat en Bloemstraat, opgegraven in 1998-1999 – zie Bitter 2014 RAMA 18 hst.4.

²¹ Het fragment van een snelle uit Siegburg is gevonden in afvalkuil 6F bij Ritsevoort 58/60.

²² Tussen 1608 en 1634 werden voor Ritsevoort 32 bedragen van 2000 tot 2850 gulden betaald en in 1642 was de waarde nog f.1600.

²³ Tussen 1627 en 1631 werden voor Ritsevoort 38/40 bedragen betaald van 1500 tot 1800 gulden.

²⁴ Bij Ritsevoort 32 de beerlaag van beerput 5D en bij Ritsevoort 38/40 de beerlaag van beerput 5A.

²⁵ Zie bijvoorbeeld Bitter 2023 RAMA 25 blz.220-222. Zie ook Bitter 2008.

²⁶ Bij het huis aan de Clarissenbuurt achter Ritsevoort 38/40 de askuilen 6B, 6C en 6D; bij het huis op het achtererf van Ritsevoort 52 de beerput 6i. Onder dit laatste huis bevond zich een aslaag 5G die mogelijk bij het hoofdhuis Ritsevoort 52 kan hebben gehoord.

²⁷ Zie afb.4-66.

7.8 Ter afsluiting

De hier beschreven opgravingen bieden een inkijkje in de bewoningsgeschiedenis van het Ritsevoort. In de 15de en 16de eeuw was het een buitenwijkje te midden van akkers en weiden, aan de hoofdweg net buiten de Kennemerpoort. In de 14de en eerste helft van de 15de eeuw waren er kavels begrensd door afwateringsloten, wellicht met alleen hier en daar een huis. Opvallend zijn de dimensies van de sloten nabij de Lindegracht. In dit deel van het Ritsevoort lijkt vanouds in de ondergrond een depressie aanwezig te zijn geweest. De Kennemerweg ging er door het drassige terrein waaraan de toponym '-voorde' is gegeven. In de tweede helft van de 15de eeuw wordt de bermsloot langs de weg gedempt voor de bouw van huizen aan de straatkant. De bebouwing lijkt van aanvang af te zijn gekenmerkt door bescheiden panden met woonkamers en winkels of werkplaatsen onder een dak. Van de huizen uit de 15de en 16de eeuw zijn tot dusverre slechts enkele resten opgegraven en het is de vraag of hun bescheiden bouw typerend was voor de hele wijk.

Waarschijnlijk bevatten tegenwoordig veel huizen in het Ritsevoort nog steeds een kern die terug gaat op de eerste helft van de 17de eeuw. Ze zijn onder meer herkenbaar aan de resten van een bouwwijze met een houtskelet. Veel huizen zijn naderhand verhoogd met een verdieping, soms al in de 18de eeuw maar vaker pas in de late 19de of vroege 20ste eeuw. Andere zijn volledig vernieuwd, vooral in de 20ste eeuw.

Door deze ontwikkelingen heeft de Ritsevoort een gevarieerd straatbeeld, met huizen van ongeveer gelijke afmetingen maar in een variatie van gevels die ogen als een staalkaart van bouwstijlen.

Literatuur

Bitter, P., M. Boulonois en T. de Ridder 1996: Friese ringvormige aardewerken constructies: pottenbakkersovens?, *Westerheem* 45, 70-95.

Bitter, P., 2002: *Graven en begraven. Archeologie en geschiedenis van de Grote Kerk van Alkmaar*, Hilversum (proefschrift Universiteit van Amsterdam).

Bitter, P., 2008: Wealth and waste- aspects of a luxurious lifestyle in Alkmaar, in: M. Gläser (red.), *Lübecker Kolloquium zur Stadtarchäologie im Hanseraum, VI: Luxus und Lifestyle*, Lübeck, 151-168.

Bitter, P., en S. van Zanten (red.), 2013: *Voor De Vest. Opgravingen van vestingwerken, een klooster, een gasthuis en andere resten bij het Canadaplein (1998-2000)*, Alkmaar (Rapporten over de Alkmaarse Monumenten en Archeologie nr. 17).

Bitter, P., 2016: *Schaven aan Alkmaar. 25 Jaar archeologisch onderzoek in beeld*, Alkmaar.

Bitter, P. (red.), 2017: *Onder woonhuizen en schoenwinkels. Opgravingen bij de Baanstraat, Langestraat en Schoutenstraat in 2013 en 2014*, Alkmaar (Rapporten over de Alkmaarse monumenten en Archeologie 24).

Bitter, P. (red.), 2022: *Zeven eeuwen wonen, werken en winkelen in de Langestraat van Alkmaar. Archeologisch en bouwhistorisch onderzoek bij Langestraat 16-18, 64-66 en 52-62 in 2000, 2001 en 2015*, Alkmaar (Rapporten over de Alkmaarse monumenten en Archeologie 25).

Jong-Lambregts, N. de, e.a., 2009 (09alk10): *Sporen onder het maaiveld, opgravingen in Alkmaar en Koedijk tussen 2001 en 2007*, Alkmaar (Rapporten over de Alkmaarse Monumentenzorg en Archeologie nr. 14).

Loopik, J., e.a. 2013: Alkmaar-Doelenstraat 9. Een archeologische opgraving, *ADC-rapport 3395*.

Ruijsendaal, E., 1998: *Alkmaar binnen de veste. Straatnamen in historisch perspectief*, Amsterdam.

Afb.7-7 Uitsnede uit de kadastrale minuut van 1832, de onderzoekslocaties uit dit rapport rood gemarkeerd.

Bijlage 1 Verpondingen van het Ritsevoort in het 'Redres' van 1730

Toelichting

Het 'Redres' was een actualisering van de onroerende goederen voor de belasting van de Verponding. De als enige compleet overgebleven verpondingslijst in Alkmaar geeft de oude en de nieuwe huurwaarde met aanvullende informatie. Hiervan zijn in onderstaande lijst alleen de gebruiksfunctie van het pand en de optie verhuurd/zelfgebruikt opgenomen.

De lijst is ontleend aan het Historisch Kadaster Alkmaar, een omvangrijke database die in de jaren 1990 is samengesteld door W.J. van den Berg uit Utrecht en door het Regionaal Archief op de website www.regionaalarchiefalkmaar.nl is gezet.

De verpondingslijst is door Van den Berg gekoppeld aan de Kadastrale Minuut van 1832, waarvoor hij de huizenblokken van de binnenstad heeft genummerd. De onderstaande lijst staat op volgorde van de blokken en kadastrale nummers van 1832.

Bijgaand een afbeelding van het Ritsevoort op de Kadastrale Minuut van 1832 (**afb.7-7**).

- Blok 43 (oostzijde) Oudegracht 303, Kad.A1080; geen info
- Blok 43 (oostzijde) Oudegracht 305, Kad.A1081, hw1 (A1081+A1082) 60, hw2 56; huis, A1081 eerst bij A1082, gesplitst, beide verhuurd
- Blok 43 (oostzijde) Ritsevoort 1, Kad.A1082, hw1 .., hw2 26; huis, A1081 eerst bij A1082, gesplitst, beide verhuurd
- Blok 43 (oostzijde) Ritsevoort 3, Kad.A1083, hw1 44, hw2 72; huis, verhuurd
- Blok 43 (oostzijde) Ritsevoort 5, Kad.A1084, hw1 60, hw2 50; huis, verhuurd
- Blok 43 (oostzijde) Ritsevoort 7, Kad.A1085, hw1 60, hw2 75; huis, zelfgebruikt
- Blok 43 (oostzijde) Ritsevoort 9/11, Kad.A1086, hw1 68, hw2 65; huis, zelfgebruikt
- Blok 43 (oostzijde) Ritsevoort 13, Kad.A1087, hw1 42, hw2 40; huis, zelfgebruikt
- Blok 43 (oostzijde) Ritsevoort 15, Kad.A1088, hw1 68, hw2 60; huis, verhuurd
- Blok 43 (oostzijde) Ritsevoort 17, Kad.A1089 + A1190, hw1 80, hw2 130; huis, verhuurd
- Blok 43 (oostzijde) Ritsevoort 21, Kad.A1091, hw1 28, hw2 42; huis, verhuurd
- Blok 43 (oostzijde) Ritsevoort 23, Kad.A1092, hw1 60, hw2 90; huis, zelfgebruikt
- Blok 43 (oostzijde) Ritsevoort 25/27, Kad.A1093, hw1 52, hw2 45; huis, verhuurd
- Blok 43 (oostzijde) Ritsevoort 29, Kad.A1094, hw1 43, hw2 60; huis, zelfgebruikt
- Blok 43 (oostzijde) Ritsevoort 33, Kad.A1095, hw1 61, hw2 60; pakhuis, ..
- Blok 43 (oostzijde) Ritsevoort 35/37, Kad.A1096+A1197, hw1 80, hw2 150; huis, zelfgebruikt
- Blok 43 (oostzijde) Ritsevoort 39a, Kad.A1098, hw1 16, hw2 30; huis, verhuurd
- Blok 43 (oostzijde) Ritsevoort 41, Kad.A1099, hw1 72, hw2 80; huis, zelfgebruikt
- Blok 43 (oostzijde) Baanstraat, Kad.A1101, hw1 .., hw2..; stal, bij A1099
- Blok 43 (oostzijde) Ritsevoort 43/45, Kad.A1100, hw1 48, hw2 50; huis, zelfgebruikt
- Blok 43 (oostzijde) Ritsevoort 47, Kad.A1102, hw1 36, hw2 40; huis, zelfgebruikt
- Blok 43 (oostzijde) Baanstraat, Kad.A1103, hw1 8, hw2 12; stal, verhuurd
- Blok 44 (zuidwestzijde) Vrouwenstraat, Kad.A1104, hw1 .., hw2 ..; geen info
- Blok 44 (zuidwestzijde) Vrouwenstraat, Kad.A1105, hw1 2, hw2 25; stal en wagenhuis, zelfgebruikt
- Blok 44 (zuidwestzijde) Vrouwenstraat, Kad.A1106, hw1 28, hw2 25; stal en wagenhuis, zelfgebruikt
- Blok 44 (zuidwestzijde) Vrouwenstraat, Kad.A1107, hw1 .., hw2 ..; stal en wagenhuis, bij A1110
- Blok 44 (zuidwestzijde) Vrouwenstraat, Kad.A1108, hw1 .., hw2 ..; kamer bij A1109
- Blok 44 (zuidwestzijde) Ritsevoort 28, Kad.A1109, hw1 42, hw2 40; huis
- Blok 44 (zuidwestzijde) Ritsevoort 30, Kad.A1110, hw1 48, hw2 60; huis, verhuurd
- Blok 44 (zuidwestzijde) Ritsevoort 32, Kad.A1111, hw1 56, hw2 33; huis, zelfgebruikt
- Blok 44 (zuidwestzijde) Ritsevoort 32, Kad.A1111a, hw1 .., hw2 15; kamer, verhuurd
- Blok 44 (zuidwestzijde) Ritsevoort 32, Kad.A1111b, hw1 .., hw2 15; kamer, verhuurd
- Blok 44 (zuidwestzijde) Ritsevoort 32, Kad.A1111c, hw1 .., hw2 15; kamer, verhuurd
- Blok 44 (zuidwestzijde) Ritsevoort 36/34, Kad.A1112, hw1 52, hw2 70; huis, zelfgebruikt
- Blok 44 (zuidwestzijde) Ritsevoort 40/38, Kad.A1113, hw1 6, hw2 60; huis, verhuurd

Blok 44 (zuidwestzijde) Ritsevoort 52, Kad.A1114, hw1 .., hw2 ..geen info
 Blok 44 (zuidwestzijde) Ritsevoort 56, Kad.A1115, hw1 50, hw2 50; huis, verhuurd
 Blok 44 (zuidwestzijde) Ritsevoort 58, Kad.A1116, hw1 67, hw2 46; huis
 Blok 44 (zuidwestzijde) Ritsevoort 60a, Kad.A1117, hw1 .., hw2 15; kamer bij A1116
 Blok 44 (zuidwestzijde) Ritsevoort 60b, Kad.A1118, hw1 .., hw2 18; kamer bij A1116
 Blok 44 (zuidwestzijde) Ritsevoort 60c, Kad.A1119, hw1 .., hw2 ..; kamer bij A1116 (leeg)
 Blok 44 (zuidwestzijde) Ritsevoort 62, Kad.A1120, hw1 32, hw2 50; huis, verhuurd
 Blok 45 (noordwestzijde) Lindegracht 2-4-6, Kad.A1121, hw1 .., hw2 20; stal en wagenhuis, zelfgebruikt
 Blok 45 (noordwestzijde) Lindegracht 10-12, Kad.A1122, hw1 .., hw2 10; kamer
 Blok 45 (noordwestzijde) Lindegracht 10-12, Kad.A1122-b, hw1 .., hw2 ..; stal, verhuurd, bij A1130
 Blok 45 (noordwestzijde) Lindegracht 10-12, Kad.A1123, hw1 22, hw2 15; kamer, verhuurd
 Blok 45 (noordwestzijde) Lindegracht 10-12, Kad.A1124, hw1 28, hw2 15; kamer, verhuurd
 Blok 45 (noordwestzijde) Lindegracht 14a, Kad.A1125, hw1 .., hw2 ..; bij A1126
 Blok 45 (noordwestzijde) Lindegracht 14b, Kad.A1126, hw1 26, hw2 17; huis, verhuurd
 Blok 45 (noordwestzijde) Ritsevoort 2, Kad.A1127, hw1 .., hw2 ..; provenhuis
 Blok 45 (noordwestzijde) Ritsevoort 4/6, Kad.A1128, hw1 41, hw2 50; huis, zelfgebruikt
 Blok 45 (noordwestzijde) Ritsevoort 8/10, Kad.A1129, hw1 36, hw2 100; huis, verhuurd
 Blok 45 (noordwestzijde) Ritsevoort 12, Kad.A1130 (+ A1148 + A1122-b), hw1 144, hw2 194; huis, verhuurd
 Blok 45 (noordwestzijde) Ritsevoort 14, Kad.A1131, hw1 48, hw2 40; huis, zelfgebruikt
 Blok 45 (noordwestzijde) Ritsevoort 18, Kad.A1132, hw1 52, hw2 72; huis, verhuurd
 Blok 45 (noordwestzijde) Ritsevoort 20, Kad.A1133, hw1 52, hw2 44; huis, verhuurd
 Blok 45 (noordwestzijde) Ritsevoort 22, Kad.A1134, hw1 36, hw2 60; huis, zelfgebruikt
 Blok 45 (noordwestzijde) Ritsevoort 24, Kad.A1135, hw1 .., hw2 20; huis, verhuurd
 Blok 45 (noordwestzijde) Ritsevoort 26, Kad.A1136, hw1 56, hw2 40; huis, vanaf 1730 samen A1136b, verhuurd
 Blok 45 (noordwestzijde) Vrouwenstraat, Kad.A1136b, hw1 14, hw2 ..; stal, vanaf 1730 samen met A1136, verhuurd
 Blok 45 (noordwestzijde) Vrouwenstraat 4, Kad.A1137a, hw1 10, hw2 25; huis, vanaf 1730 samen met A1137b als 2 -onder- 1 kap
 Blok 45 (noordwestzijde) Vrouwenstraat 4, Kad.A1137b, hw1 11, hw2 ..; huis, vanaf 1730 samen met A1137a als 2 -onder- 1 kap
 Blok 45 (noordwestzijde) Vrouwenstraat 6, Kad.A1138, hw1 17, hw2 8; wagenhuis, zelfgebruikt
 Blok 45 (noordwestzijde) Vrouwenstraat 8, Kad.A1139, hw1 18, hw2 15; stal en wagenhuis, zelfgebruikt
 Blok 45 (noordwestzijde) Vrouwenstraat 10, Kad.A1140, hw1 11, hw2 8; stal, zelfgebruikt
 Blok 45 (noordwestzijde) Vrouwenstraat 14/16 , Kad.A1141, hw1 12, hw2 6; stal, zelfgebruikt
 Blok 45 (noordwestzijde) Vrouwenstraat 18, Kad.A1142, hw1 11, hw2 5; huis, verhuurd
 Blok 45 (noordwestzijde) Clarissenbuurt 53 , Kad.A1143, hw1 14, hw2 12; pakhuis, zelfgebruikt
 Blok 45 (noordwestzijde) Clarissenbuurt 51, Kad.A1144, hw1 .., hw2 12; stal, zelfgebruikt
 Blok 45 (noordwestzijde) Vrouwenstraat, Kad.A1145a, hw1 30, hw2 15; huis, zelfgebruikt
 Blok 45 (noordwestzijde) Vrouwenstraat, Kad.A1145b, hw1 11, hw2 15; stal, zelfgebruikt
 Blok 45 (noordwestzijde) Clarissenbuurt 47, Kad.A1146, hw1 .., hw2 20; stal, zelfgebruikt
 Blok 45 (noordwestzijde) Clarissenbuurt, Kad.A1147, hw1 6, hw2 25; huis, zelfgebruikt
 Blok 45 (noordwestzijde) Clarissenbuurt, Kad.A1148, hw1 16, hw2 ..; stal, verhuurd , daarna bij A1130

Bijlage 2 Vondstcomplexen uit de opgravingen 95LIN-98LIN, 08RTV, 08RTVX en 16RTV

Toelichting

In deze bijlage wordt een overzicht gegeven van de vondstcomplexen die in dit rapport zijn beschreven. Ze staan op volgorde van de kadastrale nummers van 1832 (vergelijk **afb.7-7** in bijlage 1).

Kad.A1116, Ritsevoort 58/60:

- beerlaag van beerput 6D (08RTV20, circa 1575-1625),
- afval in kuil 6F (08RTV4, circa 1575/1600).

Kad.A1116 of A1120, Ritsevoort 58/60 of 62:

- afvalkuil 6H (08RTV37, circa 1625/1650),
- afval in demping van waterput 6i (08RTV17, circa 1625/1650).

Kad.A1111 Ritsevoort 32:

- beerlaag van beerput 5D (16RTVX516, circa 1575/1600-1650).

Kad.A1113 Ritsevoort 38/40:

- brandlaag 4A (16RTV114+124+131, uit 1517),
- beerput 4J (16RTV112, 1525-1575),
- kuil met beerputleging 4K (16RTV106, 1525-1575),
- beerput 5A (16RTV113, 1575-1650),
- beerbak 7D (16RTV107+108, 1675-1775).

Kad.A1113-B huis Clarissenbuurt achter Ritsevoort 38/40:

- askuil 5/6H (16RTV12+13+24, 1550-1575),
- askuil 6B (16RTV46, 1575/1650),
- askuil 6C (16RTV71, 1625/1675),
- askuil 6D (16RTV70, 1625/1675).

Kad.A1114-B huis achter Ritsevoort 52:

- aslaag 5G (16RTV37+40+68+72+85+87, 1575/1625),
- beerput 6i (16RTV27+28, 1600-1650).

Kad.A1124/1125 Lindegracht 14:

- beerlaag van beerput 6K (95LIN44, circa 1575-1650),
- afvalkuil 6T (98LIN13, circa 1575-1650).

Kad.A1126 Lindegracht 16:

- as- en afvalkuil 6E+6F (95LIN48+45, circa 1575/1625),
- beerputlegingkuil 6G (95LIN46, circa 1575-1625).

Kad.A1129 Ritsevoort 8/10:

- afvalkuil 6L (95LIN37+38, circa 1550/1650).

Kad.A1130 Ritsevoort 12:

- afvalkuil 5A (95LIN5+9, 1525-1600),
- beerputlegingkuil 5/6B (98LIN3+8, circa 1550-1600),
- afvalkuil 5/6C (98LIN5+12, 1550/1600).

English Summaries

From suburb to inner city. Archaeological research of the Ritsevoort in 1995-2023

Ch.1 Introduction

Archaeological research

In this report the results are published of six investigations done by the municipal archaeologists in the district of the Ritsevoort between 1995 and 2023 (**fig.1-8**). The sites are at Ritsevoort 58/60 and at Ritsevoort 32 in 2008 (site codes 08RTV and 08RTVX), at Ritsevoort 38/40 in 2016 (16RTV), at Lindegracht 16 and 10/12-14 in 1995 and 1998 (95LIN 98LIN) and at Ritsevoort 15 in 2023 (23RTV).

The report starts with a general introduction in Chapter 1 and concludes with a Synthesis in Chapter 7. In each chapter the excavated features are given a feature code consisting of a period number and a letter (NB the periods that are discerned differ in each site). In each chapter the Appendix 1 gives a stratigraphical table and a detailed feature list, while Appendix 2 gives an inventory of the finds. Appendix 3 lists data from written sources on owners and occupants of the houses.

Topographical developments

The Ritsevoort was developed as a suburb outside the southern gate Kennemerpoort and the 13th century moat at Lindegracht, lying at the main road leading southward along the edge of a natural sandbar. The name is derived from *ritse* = brushwood (*rijshout*) and *voorde* = ferriage (a swampy passage). According to a tax list there were already 48 houses in 1492. In 1517 Alkmaar was plundered in a raid by a gang from Friesland and Gelderland, who burned down Ritsevoort. Soon after, the suburb was rebuilt and the map by Jacob van Deventer of 1561 already shows a long row of buildings on either side of the road (**figs.1-2a and 1-5a**). The situation changed drastically in 1573 when new fortifications were built, and the southern half of the suburb was removed to make room for the new ramparts and moat. The northern half of the Ritsevoort was included in the new fortifications and thus became part of the inner city.

After the people of Alkmaar had defeated the Spanish troops in their siege of Alkmaar (victory on 8. October 1573) the town grew rapidly due to large scale immigrations. All available space was filled in with houses to accommodate the new inhabitants. In the new Ritsevoort district, several houses were added along the former town moat Lindegracht, the side street Vrouwenstraat and the street Clarissenbuurt, a road behind the new ramparts. The maps by Cornelis Drebbel of 1597 and of Ioan Blaeu of 1649 show some details of the houses, albeit drawn on a tiny scale (**figs.1-5b and -c**). More details are shown in a series of street facades drawn by Jan Dirxcz Soutman in 1664/1673 (**fig.1-6**, the sites of the excavations of this Volume marked in red). These drawings prove to be quite accurate when compared with the earliest cadastral map of 1832 (**fig.1-7**).

The archaeological research is focused on land development, buildings and material culture of the inhabitants of the neighbourhood. The archaeological data are combined with information from written records, topographical sources and research of the construction history of the present-day buildings.

Written sources on owners and residents are available at the Regionaal Archief Alkmaar. Their website www.regionaalarchiefalkmaar.nl also provides the *Historisch Kadaster Alkmaar* (Historical Cadastre Alkmaar), in which many 18th and 19th century data are disclosed on the basis of the Land Registry of 1832. For some addresses these data are supplemented by

Jan Klinkert who did additional research of the sales records of houses and plots from the 17th to 19th century.

Analysis of ceramic and glass finds in the 'Deventer System'

Ceramic and glass finds are described in the typology known as 'Deventer system' (after the first project published) that is used by several Dutch archaeological institutes in the assessment of finds. The data from separate site reports are collected on the website www.deventersyteem.nl. The objects are categorized using a code consisting of: letter(s) for material group – three letters for main shape – a number for details in shape, sometimes with a letter added for specific details (*Tables 1 and 2*).

code	material	code	material
pi	pingsdorf-type earthenware	wm	white Meuse valley earthenware
s5	proto stoneware	ha	white German 'hafner' earthenware
s4	near stoneware	we	weser earthenware
s1	stoneware without iron wash or glaze	m	majolica from the Netherlands
s2	stoneware with iron wash or glaze	f	fayence from the Netherlands
kp	Kugeltopf earthenware	i	italian majolica/fayence
bg	bluegrey earthenware	p	asiatic porcelain
g	grey earthenware	ep	european porcelain
r	red earthenware	iw	industrial whiteware
wa	werra earthenware	s3	industrial stoneware
ib	iberian earthenware	gl	glass
w	white earthenware		

Table 1 Typological codes of material groups in the Deventer System used in this Report

code	shape	code	shape
bak	skillet (<i>bakpan</i>)	min	miniature
bek	beaker	mos	mustard cup (<i>mosterdpot</i>)
ber	berkemeier glass	oli	oil lamp (<i>olielamp</i>)
bla	candlestick with handle (<i>blaker</i>)	ond	bed pan (<i>ondersteek</i>)
bor	plate/saucer (<i>bord</i>)	pis	chamber pot (<i>pispot</i>)
dek	lid (<i>dekse</i>)	plo	lobed dish (<i>plooischotel</i>)
dri	drinking bowl	pot	pot
fle	bottle (<i>fles</i>)	roe	roemer glass
gra	pipkin (<i>grape</i>)	sch	dish, plate (<i>schaal</i>)
kan	jug (<i>kan</i>)	spa	money box (<i>spaarpot</i>)
kap	furnace pan (<i>kachelpa</i>)	spi	spindle-whorl
kdl	candle stick (<i>kandelaar</i>)	sta	tubular beaker (<i>'Stangenglas'</i>)
kel	stemmed glass, goblet (<i>kelkglas</i>)	stk	deep skillet (<i>steelkom</i>)
kmf	chafing dish (<i>komfoor</i>)	tes	brazier (<i>test</i>)
kni	marble (<i>knikker</i>)	the	teapot (<i>theepot</i>)
kog	globular pot (<i>kogelpot</i>)	tre	funnel beaker (<i>trechterbeker</i>)
kom	bowl (<i>kom</i>)	ver	colander (<i>vergi</i>)
kop	cup (<i>kop</i>)	vet	dripping pan (<i>vetvanger</i>)
kwi	cuspidor (<i>kwispedor</i>)	vst	fire cover (<i>vuurstolp</i>)
lek	sieve (<i>lekschaal</i>)	zal	unguent, albarello (<i>zalfpot</i>)

Table 2 Typological codes of main shapes of ceramics and glass used in this report

Find complexes of ceramics and glass are presented here in tables of finds ('tellijsten') that give the number of individuals of each object type found, with a miniature drawing and the date of the objects. The number is expressed in MAE, 'Maximum Aantal Exemplaren'

(maximum number of individuals), which is the number of objects counted after fitting the sherds.

The periods of production of the ceramic types of stoneware and of 'Kugeltopf', grey, red and white earthenware are determined based on objects of the same type published elsewhere.¹

Some objects, however, are dated more accurately based on their decoration, which is explained in the text and catalogue.

The catalogues offer comprehensive descriptions of special finds from ceramics and glass from each site (index of types: see [Table 3](#)). The catalogues have consecutive catalogue numbers: site 08RTV (Chapter 2) cat.nrs. 1-6, site 08RTVX (Ch.3) cat.nrs.7-32, site 16RTV (Ch.4) cat.nrs. 33-67, site 95LIN+98LIN (Ch.5) cat.nrs.68-75.

The catalogues of ceramics and glass contain the following entries:

- 1a inventory number
- 1b find circumstances (including date of find complex)
- 2 type-code
- 3 date of the object
- 4a measures: width/height
- 4b type description
- 5a material
- 5b iron wash/glaze
- 5c decoration
- 5d traces of usage
- 6a details of foot
- 6b details of handle
- 6c completeness
- 7 main shape and function
- 8 production centre
- 9 literature

Type	Hst.	Cat.nr.	Type	Hst.	Cat.nr.	Type	Hst.	Cat.nr.	Type	Hst.	Cat.nr.
s2-bek-3	<i>hst.5</i>	cat.71	r-pot-92	<i>hst.4</i>	cat.56	m-bor-5	<i>hst.3</i>	cat.20	f-mos-4	<i>hst.4</i>	cat.61
s2-kan-3	<i>hst.4</i>	cat.34	r-spa-5	<i>hst.3</i>	cat.15	m-bor-5	<i>hst.3</i>	cat.21	i-bor-1	<i>hst.3</i>	cat.30
s2-kan-3	<i>hst.5</i>	cat.70	r-stk-1	<i>hst.3</i>	cat.16	m-bor-5	<i>hst.4</i>	cat.37	p-bor-6	<i>hst.4</i>	cat.67
s2-kan-14	<i>hst.4</i>	cat.57	w-gra-13	<i>hst.3</i>	cat.17	m-bor-5	<i>hst.4</i>	cat.38	p-kom-3	<i>hst.3</i>	cat.31
s2-kan-34	<i>hst.4</i>	cat.33	w-kdl-1	<i>hst.4</i>	cat.64	m-bor-11	<i>hst.3</i>	cat.22	p-kop-9	<i>hst.4</i>	cat.44
s2-kan-44	<i>hst.4</i>	cat.63	w-kop-1	<i>hst.3</i>	cat.18	m-kom-4	<i>hst.3</i>	cat.23	iw-bor-3	<i>hst.4</i>	cat.66
s2-kan-55	<i>hst.3</i>	cat.7	ha-kom-11	<i>hst.2</i>	cat.4	m-kom-6	<i>hst.2</i>	cat.6	gl-bek-8a	<i>hst.4</i>	cat.45
s2-kan-63	<i>hst.4</i>	cat.55	wa-kom-1	<i>hst.4</i>	cat.58	m-kom-6	<i>hst.3</i>	cat.24	gl-bek-9a	<i>hst.4</i>	cat.46
r-bor-6	<i>hst.5</i>	cat.69	we-gra-2	<i>hst.5</i>	cat.74	m-kom-6	<i>hst.4</i>	cat.39	gl-bek-9a	<i>hst.4</i>	cat.62
r-bor-31	<i>hst.3</i>	cat.8	we-kom-1	<i>hst.5</i>	cat.73	m-min-bor	<i>hst.3</i>	cat.25	gl-bek-19a	<i>hst.4</i>	cat.47
r-gra-54	<i>hst.3</i>	cat.9	we-min-gra	<i>hst.4</i>	cat.59	f-bor-2	<i>hst.4</i>	cat.40	gl-bek-19a	<i>hst.4</i>	cat.48
r-gra-112	<i>hst.5</i>	cat.68	ha-gra-4	<i>hst.5</i>	cat.72	f-bor-2	<i>hst.4</i>	cat.41	gl-bek-19a	<i>hst.4</i>	cat.49
r-kom-58	<i>hst.3</i>	cat.10	m-bor-	<i>hst.4</i>	cat.60	f-bor-2	<i>hst.4</i>	cat.42	gl-bek-19b	<i>hst.4</i>	cat.50
r-kom-58	<i>hst.3</i>	cat.11	m-bor-3	<i>hst.3</i>	cat.19	f-bor-10	<i>hst.3</i>	cat.26	gl-bek-34a	<i>hst.4</i>	cat.51
r-kom-58	<i>hst.5</i>	cat.75	m-bor-3	<i>hst.4</i>	cat.35	f-bor-12	<i>hst.3</i>	cat.27	gl-bek-	<i>hst.4</i>	cat.52
r-kop-2	<i>hst.3</i>	cat.12	m-bor-3	<i>hst.4</i>	cat.36	f-bor-18	<i>hst.4</i>	cat.43	gl-min-bek	<i>hst.4</i>	cat.53
r-min-gra	<i>hst.3</i>	cat.13	m-bor-5	<i>hst.2</i>	cat.1	f-kom-2	<i>hst.4</i>	cat.65	gl-roe-2	<i>hst.4</i>	cat.54
r-pis-48	<i>hst.3</i>	cat.14	m-bor-5	<i>hst.2</i>	cat.2	f-kom-13	<i>hst.3</i>	cat.28	gl-sta-4	<i>hst.3</i>	cat.32
r-pot-3	<i>hst.2</i>	cat.3	m-bor-5	<i>hst.2</i>	cat.5	f-kom-18	<i>hst.3</i>	cat.29			

Table 3 Concordance of Deventer System types and catalogue numbers of chapters ('hst.') 2 to 5.

¹ See: Bitter 2022 RAMA 25, p.1041-1068 (Appendix A).

Ch.2 Just inside the town gate. An excavation at Ritsevoort 58/60 in 2008

Today this site is the southernmost house of the Ritsevoort, but until 1900 there also was an adjacent house to the south, close to the rampart (**fig.2-3**, an engraving of 1784). Until 2008, Ritsevoort 58/60 still was a long building that was constructed around 1600, a timber-frame construction with brick walls, consisting of a two-room house on the street side and a large annex at the back under the same roof. The original function of this annex is unknown, but shortly before 1722 it was changed into three single-room tenements of a type called '*kamer*' (chamber) in contemporary sources (**figs.2-5 and 2-6**, construction drawings of 1906-1907). To our surprise, the yellow dune sand of the sandbar was already reached at circa 60 cm below the current street level. An ancient surface in the sand deposits consisting of two thin layers of dark soil probably dates from the Iron Age. The sand deposits were covered by an arable layer of grey sand that rendered some pottery fragments from the 11th/12th to 14th centuries. On both still existing plot boundaries this layer was cut by drainage ditches in west-eastern direction, emptying in a deep road ditch (feature 2C) along the street side (**fig.2-25**). In this plot some traces of buildings with an unclear layout were documented (wall ditch 3C and clay floor 3D-3E).

In the 15th century, the ditches were filled up and on the southern border of the site, over the filled ditch, the remains were found of a house with a clay floor, a brick-lined fireplace and probably wooden walls (**fig.2-31**: 5B-5C). Only a thin layer of ashes was left by the 1517 fire. Just a few traces can be dated to the 16th and later centuries, due to disturbance by building activities in later periods. Three cesspits, a brick-lined waste pit and two wells are related to the building of circa 1600 (**fig.2-36**: cesspits 6D 6C 6H, waste pit 6E-6F, wells 6G and 6i). On the south side two find complexes (waste pit 6H, infill of well 6i) may have come from the neighbouring house.

Ch.3 Documentation of the historic building of Ritsevoort 32 and an excavation of the backyard

In 2008 the main building was renovated to accommodate a shop with a tenement on the second floor. The ground floor shows remnants of a brick building with timber frame with details carved in renaissance style, dating from circa 1550-1600 - before 1608 according to written sources. It was of a standard house type, with two rooms (the front room designated as a shop, the back room a tenement with fire place) and an annex for use as a 'summer kitchen' to avoid the heat of cooking in the fire place in summers (**fig.3-7**: house 5A with kitchen annex 5B). A shed in the back yard housed a privy with a cesspit (5C 5D). In the 19th century the owner was a butcher who provided the shop with a double cellar (7A) and added a large annexed workshop (7C-7D-7E) at the back. This replaced an annexed building with three single-room tenements ('*kamers*'), that according to written sources had been added around 1650/1670. Only a few remains of these '*kamers*' were found (6A 6B), as well as a large water cellar (6G).

The backyard rendered some traces of 14th-15th century occupation (**fig.3-17**): a ditch 2B, two barrel wells (2C 2E), a large water pit 2D and numerous deep pits of an unclear purpose. They are covered by a 10 cm thick black layer of charcoal and cinders (4A) from the 1517 fire. The 16th century traces are remains of two barrel wells, one of which (4E) was secondarily used as a cesspit (**fig.3-26**).

Ch.4 Finds from 'De Ooievaar'. An excavation at Ritsevoort 38/40 in 2016

In 2016 the former pub De Ooievaar (the ostrich), erected in 1876, was rebuilt. After the removal of the buildings the municipal archaeologists excavated the site of 6 by 45 meters. In the subsoil the yellow sands of the sandbar were already visible at a depth of no more than 50-60 cm below street level (**fig.4-15** profiles). In the layers of yellow dune sands a former surface (1A) could be detected, a thin layer of 2-3 cm of reddish brown soil, covered by later

sand deposits. One single potsherd was found in this layer, probably dating from the Iron Age (**fig.4-16**). The layer was intersected by ditches from the Roman period that had been dug from a higher level in the sands. The ditches (1B 1C) were filled with light yellow drift-sand and were almost indiscernible. They rendered a few sherds of handmade pottery (**figs.4-17 and 4-18**).

On top of the dune sands was a layer of arable land (2A), light grey to light brown sands with traces of shovel stitches (there were no traces of ploughing). The arable land rendered some pottery fragments from the 10th/12th to 14th/15th centuries. There were many drainage ditches, all parallel to the street roughly in a south-northern direction but also one ditch (2o) at the street side. There were no ditches in west-eastern direction, possibly because we had to keep safe distances to the adjacent buildings and therefore could not investigate the plot boundaries. The road ditch at the street side intersected with an earlier barrel well (2P) that was dated dendrochronologically to about 1312. A nice find were the footprints of bare children's feet from the 14th century (European shoe size 27).

Ch.5 Just outside the eldest fortifications. Excavations at Lindegracht 10 to 16 in 1995 and 1998

Two adjacent sites were excavated by the municipal archaeologists in 1995 and 1998. Due to a lack of finances the results remained unpublished - until now. The excavations are described jointly.

The site is at the southern bank of the former 13th century defensive moat Lindegracht, extending into a large part of the inner area of the house block between the Lindegracht and the streets Ritsevoort, Vrouwenstraat and Clarissenbuurt (**figs. 5-1 and 5-7**). Until 1573 the area was employed as arable fields, at some distance behind the buildings along the street Ritsevoort.

In the excavation the yellow dune sands were already reached at a depth of 0,5 m beneath the surface. In the sand layers two thin layers of dark brown soil were documented as an ancient natural surface from the Iron Age (**fig.5-10**: feature 1A). The upper layer shows some unevenness due to either natural causes (e.g. trampling by animals) or human intervention. There were also traces of two ditches that had been dug from a higher level in the sands, perhaps dating from the Roman Period (**figs.5-10 and 5-13**: features 1/2B 1/2C). From this period also a well was found, lined with sods and dug through the underlying peat to spring ground water (**figs.5-11 and 5-13**: 2A).

Most of the top layers of the site were disturbed by 19th and 20th century buildings. Only in the south-eastern corner some remains were found of arable soils (3/5A).

The subsoil was cut through by several ditches of no less than 2 to 4 meters wide, with 14th-15th century pottery sherds in the infill. They were dug for drainage as well as plot boundaries and drained into the moat of the Lindegracht. At about 27 meters from the original bank of the Lindegracht there was a main water course in west-easterly direction, at the present-day plot boundary between Ritsevoort 14 and 18. It delineated a large plot at the corner of the street Ritsevoort and the moat. In some phases northward ditches at right angles bordered this plot, the western end shifting from 31 to 53 meters distance from the road side (**fig.5-13**: ditches 3C 3E 3K 3L 3H). In this plot a few traces of a possible building were documented: a clay floor (?) 3o 3P and a curved trench (for a wall?) 3N.

Shortly after the realization of the new ramparts and moat at the Kennemersingel in 1573 the first buildings arose along the Lindegracht. The bank of the 13th century town moat was discovered at 7 meters behind the present-day street side. This zone had been filled up unto the present-day embankment of the canal (**figs.5-13 and 5-18**: 6A).

The maps of 1597, 1649 and 1664/1673 show some small houses but also pairs of single-room tenements under one roof (**figs.5-6 and 5-7**). Their archaeological remains were scarce, just a few wall fragments, water cellars and shallow cellars under bed closets (**figs.5-**

17 to 5-22). Until 1885, the large open area behind them served as the huge backyard of the house at Ritsevoort 12 (**fig. 5-7:** land registry number A1130). The excavation area also covered the back part of the backyard of the neighbour to the north, at Ritsevoort 8/10.

Several find complexes were analysed that can be attributed to small houses at Lindegracht 14 and 16 (A1124 and A1126), a house at Ritsevoort 8/10 (A1129) and to the well-tot-do household of Ritsevoort 12 (A1130). Most find complexes only consisted of everyday plain household utensils from red and white earthenware, Weser ware, majolica's and some faience from the Netherlands. A few special finds come from the 16th century waste pits from Ritsevoort 12 (5A 5/6A and 5/6B): decorated German stoneware including a nice *snelle* from Cologne or Frechen, an Italian polychrome tin glazed dish from Montelupo and early Dutch majolica's with an imitation of Montelupo decoration (**fig. 5-24bcd**).

Ch.6 A small-scale investigation at Ritsevoort 15 with surprising results in 2023

In 2023 the renovation of a shop that was established in a small early 17th century house led to an indoors archaeological research of its predecessor.

While the other projects in this report are all on the west side of the street, Ritsevoort 15 is the only location on the east side. In the subsoil there were no traces found of a road ditch like on the west side at numbers 58/60 and 38/40.

Inside Ritsevoort 15 a brick foundation was found at 1 meter from the northern wall (**figs. 6-6 to 6-8:** wall 2B, clay floors 2C 2D). It belonged to a neighbouring house at Ritsevoort 13. The side wall extended over 14 meter from the street front – the back wall of the building was outside the excavation. This house had brick walls and two consecutive clay floors, with a brick dividing wall 2E added in the second phase. The type of brick used, and a few ceramic finds are indications for a construction date in the first half of the 15th century (**fig. 6-20**). It was damaged by the 1517 fire, which had left a layer 3A of black ashes inside as well as outside the building. The house of number 13 was restored and got a new clay floor 3D, that later was replaced by a floor of red tiles (3E). Meanwhile, the open area at number 15 was paved with brick (3B), on a thin sand bed covering the 1517 ash layer 3A (**figs. 6-12**).

In the late 16th century the house at Ritsevoort 13 was removed and both plots were built over by two small brick houses. At Ritsevoort 15 the front part of this house still stands, with a timber frame with parts carved in renaissance style (**figs. 6-3 and 6-13:** 4B). It originally had a simple clay floor 4C with a tiled fire place 4D. Against the southern side wall a shallow cellar 4E of circa 2 by 2 meter probably supported a closet bed. The back part of the house later was rebuilt (5A), possibly in the 18th century, necessitated by a subsidence of the northern wall (the beams of the timber frame still are subsided over 15 cm at the north side). The back room got a fire place 5B against the southern wall. The cellar was enlarged (5C). The back room got a plinth from re-used wall tiles, polychrome tiles from the early 17th century against the north wall and mid-17th century blue-on-white tiles against the south wall (**figs. 6-16 and 6-17**). Underneath a concrete floor a 19th century floor (5F) of very worn yellow and green tiles was uncovered (**fig. 6-18**).

Ch.7 Excavating the Ritsevoort: a synthesis

In the preceding chapters the assessments of six excavations in the district are described (**fig. 7-1**). They tell a story of the development of the 15th century suburb outside the gate Kennemerpoort, rebuilt after a fire in 1517, halved in 1573 for the construction of new ramparts and a moat, development of a new neighbourhood 'Ritsevoort' between the ramparts and the Baanstraat, densely built over during the extreme population growth around 1600, still maintaining its shops, houses and inns even during the long lasting economic crises since 1650, revived after 1880.

The street Ritsevoort originally was part of a long road along the edge of the sand ridge, which was a beach barrier emerging in the beach plains and raised further by wind-blown dunes.

In the sandy subsoil an old surface is recognized by two thin layers of brown sand, probably dating from the Iron Age. Elsewhere in the western town centre traces of arable lands and plot ditches have been found from this period, accompanied by some pottery, but so far at the Ritsevoort only a single sherd is evidence to human presence. From the Roman period we have a few traces of ditches and – at the Lindegracht 1995 site – a well. Again, there are more traces from this period known from other sites in the western town centre, but so far, any traces of houses have eluded us.

In the present-day relief of the town centre (**fig.7-2**) the eastern edge of the sand ridge is visible in the height differences along the Doelenstraat, Hoogstraat and Schoutenstraat. There is a large dune hill under the parish church. To the east, the heights of the Houutil and Voordam are the result of the creation of a harbour area around the canal Mient, as these grounds were raised around 1290 in a development project of count Floris V. The Langestraat then was created as a connecting road to the natural higher sand grounds near the Grote Kerk (see Bitter 2022 RAMA 25 Ch.4, with English summary).

The name Ritsevoort is composed of *ritse* = brushwood (*rijshout*) and *voorde* = ferriage (a swampy passage). So far, this ferriage had not been found. In the present-day elevation map (**fig.7-2**) the road Ritsevoort appears to lie on a ridge - is this a man-made or a natural relief? Excavations have made it possible to map the depths of the natural sand layers (**fig.7-3**).

The eastern edge of the sand bar follows the streets Doelenstraat, Hoogstraat and Schoutenstraat but also continues southward along the Baanstraat, 35 meters to the east of the street Ritsevoort. The dune hill of the church was matched by a dune hill at a distance of 100 meters in the Ritsevoort district, south of the Vrouwenstraat. The area between these hills was low lying, a depression situated around the Lindegracht. This may have been the location of the 'voorde' (ferriage). With the development of the suburb Ritsevoort and the first building of houses, the grounds initially were raised under these houses at both sides of the street, which created the above-mentioned 'ridge'. The depression was marked on the map of Alkmaar by Jacob van Deventer of 1561 (**fig.7-4**): a green coloured recess in the yellow of the sandbar, north of the Vrouwenstraat. The 14th century canal named Laat (= 'drainage of water') must have been dug specially to drain this depression.

In some excavations remains have been found of arable land, often with finds of pottery sherds from the 10/12th to 14th/15th centuries in them. They were related to the presence of a few wells and several drainage ditches.

There was a pattern of east to west ditches emptying into a road ditch along the street Ritsevoort (**fig.7-5**). The road ditch was found at the west side of the street at Ritsevoort 58/60 and at Ritsevoort 38/40 but was not present on the east side in Ritsevoort 15. Ditches along the plot boundaries are difficult to find because we often must keep a safe distance from adjacent buildings when digging deeper in the subsoil. Anyway, they were recorded at Ritsevoort 58/60 and 38/40, while a main ditch in the 1995-1998 excavations at Lindegracht matches the actual plot boundary of Ritsevoort 14 and 18.

The first house remains at Ritsevoort 58/60, though poorly preserved, appear to have belonged to a building between these ditches at some distance from the street. This house can only roughly be dated about 1350/1450. In the second half of the 15th century the ditches at Ritsevoort 58/60 were filled up and built over by a house. In the same period, at Ritsevoort 38/40 the road ditch was filled and the first house built over it.

At Ritsevoort 13-15, however, the first house was erected already in the first half of the 15th or maybe even in the late 14th century.

After 1650 an economic recession, caused amongst others by international conflicts with expensive wars and damages to trade, as well as by epidemics like the plague. This resulted in diminishing population numbers, vacancy of houses and declining real estate values. This recession would last for more than two centuries. There was a shift in the usage of the buildings. While most of the luxury houses were maintained, many average houses decayed, and some were turned into mere stables, storehouses and sheds. From the numerous cheap

single-room tenements ('*kamers*') that had been built around 1600 the majority lost their residential function and several even were removed, e.g. the houses behind Ritsevoort 38/40.

In the 17th century the street fronts of the Ritsevoort district were lined with brick stepped gables (**fig. 7-6**). Most likely, by then all houses were entirely built in brick and had no external walls of wood or wattle-and-daub. They were mainly houses of a standard type, with the roof perpendicular to the street side and only two rooms under an attic floor. The front room usually was used as a shop and the back room as a living room where meals were cooked and served and where the whole family slept. Often at the back an annexed 'summer kitchen' was added, so called because it would spare the living room from the cooking fire in summers.

This house type was documented in the 15th to 17th century buildings at Ritsevoort 58/60, 32 and 15, probably also Lindegracht 14 (Kad.A1124+1125) and Lindegracht 16 (Kad.A1126). They were of a modest size, 4-5 meters wide and 10-13 meters long. A slightly larger version had a third room in the middle, serving as a kitchen and living room, while the back room was turned into a salon ('*zaal*' in written sources).

Judging from the front gables in the 17th century maps only very few houses of the Ritsevoort district had a real second floor, unlike houses in other parts of town.

The general decline of houses in town after 1650 is reflected in the review of the real estate taxes of 1730 (the '*Redres*' of the '*Verpondingen*'). These taxes were levied by the state of Holland based on the 'rent value' ('*huurwaarde*') and consisted of one-eighth of the annual rent payed for rental houses. After 1730 the tax was reduced to one-twelfth. If the building was self-used, a taxation was made. The '*Redres*' lists give the old and the new rent values of each building. A sample of the Redres tax lists shows the decline of the rent values (**table 7-A**). There were two peaks in rent values of all houses in town, the cheapest houses from 20 to 60 guilders annually and a more expensive middle class ranging from 80 guilders to the most expensive above 120 guilders. A shift is visible between the old and new rent values, with a growing number of houses under 40 guilders and a decrease of rent values over 60 guilders.

In comparison to all houses in town, the picture is quite different for the houses of the Ritsevoort district (**tables 7-B and 7-C**). There is a peak for buildings under 20 guilders (tables, sheds, single-rooms and other small houses) while the majority belong to the category of houses between 40 and 80 guilders (standard houses). Surprisingly, the '*Redres*' of 1730 shows no decline in the Ritsevoort district, to the contrary there even was a rise in rent values before and after 1730 (**table 7-D**).

For three addresses, we know the selling prices from the 17th and 18th centuries (**table 7-F**). Compared to a study of house prices in the entire town (**table 7-E** - see Bitter 2022 RAMA 25 ch.4), these houses were in the lower middle class in the first half of the 17th century but quickly dropped to the cheapest categories after 1650.

The find complexes of several houses provide a comparable picture.

A total of 7 find complexes from three houses are datable to the 16th century; Ritsevoort 12, Ritsevoort 38/40 and a house behind 38/40. The finds mainly consist of everyday red earthenware used for kitchen utensils, tableware and a variety of other usages. A bit of luxury is shown by decorated German stoneware and early majolica's. Special finds are a decorated Cologne or Frechen snelle, sherds from an Italian Montelupo dish and a glass footed beaker of Flemish or northern French provenance.

From the period of ca 1575 to 1650 find complexes are excavated in three modest houses at Ritsevoort 58/60, Lindegracht 14 and Lindegracht 16. They consist of plain services of red and white earthenware, majolica's and stoneware. Glass or more luxurious ceramics like early Dutch faience and Chinese 'kraakporcelain' are absent. The only special find is a fragment of a Siegburg snelle at Ritsevoort 58/60.

According to written sources, two other houses of this period were of a slightly more expensive category (although still average when compared to the other parts of town): Ritsevoort 32 and Ritsevoort 38/40. Apart from the above-mentioned red and white earthenware and majolica's, they also had highly decorated stoneware, good quality early faience from the Netherlands and Chinese kraakporcelain. The finds include some drinking glasses, amongst other fragments of *façon de Venise* beakers with a *vetro a fili* decoration and small dishes of white glass. Comparable finds come from two house sites at the back of Ritsevoort 38/40 and Ritsevoort 52

The archaeological investigations in this publication give us some insights in the habitation history of the Ritsevoort district. The suburb outside the town gate developed along the main road to the south and was surrounded by fields. In the 14th century plots were delimited by drainage ditches, with maybe just sporadically houses present. The width of 2 to 4 meters for the ditches near the Lindegracht must have been necessary to drain the low-lying terrain, that gave the street it's 'voorde'-toponym. These ditches are filled up for the erection of houses along the street sides in the second half of the 15th century. The excavated remains show their modest dimensions, mostly consisting of only two rooms under an attic roof. So far, only a few of these 15th and 16th century houses have been documented. The question remains if their modest construction is typical for the entire neighbourhood.

